

ספר

עמודי השלחן

סיכום המשנה ברורה דרך שו"ת
והקדמות לסעיפים מתוך הגמרא וראשונים

על

הלכות יום טוב

סימנים תצה-תקכט

סיכומים והקדמות אלו נתפרסמו בגליון המחולק למאות לומדים ברחבי הארץ, תלמידי חכמים ואברכים מופלאים, והעידו שראו בו בס"ד תועלת גדולה להבהרת השו"ע ומשנ"ב, וראו אור חדש בלימודם, להבנת הדברים על בוריין וכן לתועלת זכירתם, ובפרט בחלק המעשי

כללים ללומד:

סיכום השו"ת: תימצות מסקנת המשנ"ב ביאה"ל ושעה"צ דרך שאלות ותשובות

המקור שבסוף התשובה חוזר על כל חלקי התשובה

כשיש מקף בין אותיות המקור כגון ס"ק א-ג הכונה למשנ"ב ס"ק א ב ג

הדברים שבסוגרים מרובעים הם מהשו"ע ומשנ"ב

ושבסוגרים עגולים זהו תוספת ביאור מהאחרונים

ההבנה בהכרעת המשנ"ב מבוססת על דעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו שונה הלכות

הקדמות לסעיפים: ההקדמות מתוך גמרא וראשונים, ומטרתן לבאר את יסוד הסעיף, ולתת רקע להבנת דברי השו"ע ומשנ"ב היטב

שאלות מעשיות: לחדד את הנלמד כפי העולה מתוך השו"ע ומשנ"ב, עם שימת דגש על המציאות השכיחה בזמנינו

סיכום זה מופץ בין מאות לומדי משנ"ב על הסדר, המעוניין להצטרף לקבלת הסיכום (ללא תשלום) אפשר ע"פ הכתובת דלהלן:

טל' 0527-163036 או בדוא"ל 7163036@GMAIL.COM

וכן ניתן להשיג בכתובת הנ"ל את הקונטרסים שיצאו לאור עד עתה

הערות והארות יתקבלו בברכה

וכן ניתן להשיג את הספרים:

"שונה הלכות המבואר" (הלכות שבת/פורים)

"הלכות יחוד" - תמצית הלכות יחוד בשפה קלה וברורה, נערך מפני מורי ההוראה שליט"א.

"דרכים ושיטות לזכירת הלימוד" - הקונטרס שמועיל לזכור כל מה שלומדים, ולהפוך את הלימוד לבהיר וברור.

ועתה כתבו לכם - במצוות כתיבת ספר תורה, והמסתעף, להלכה

שיעורי המשנה ברורה - סיכום הנושאים הנלמדים, באופן קצר וברור, כעמוד שו"ע ומשנ"ב משך כ-5 דק' בטל':

073-295-1358

תוכן

5	סימן תצה
10	סימן תצו
13	סימן תצז
22	סימן תצח
41	סימן תצט
44	סימן תק
49	סימן תקא
54	סימן תקב
58	סימן תקג
62	סימן תקד
66	סימן תקה
67	סימן תקו
74	סימן תקז
83	סימן תקח
84	סימן תקט
90	סימן תקי
97	סימן תקיא
102	סימן תקיב
110	סימן תקיג
118	סימן תקיד
129	סימן תקטו
144	סימן תקטז
147	סימן תקיז
149	סימן תקיח
159	סימן תקיט
162	סימן תקכא
163	סימן תקכב
164	סימן תקכג
165	סימן תקכד
166	סימן תקכה
166	סימן תקכו
178	סימן תקכז
201	סימן תקכח
203	סימן תקכט

הלכות יום טוב

סימן תצה

(הקדמה לסעי' א, והוא הקדמה כללית לדיני מלאכות ביו"ט). **מלאכות ביום טוב:** אותם מלאכות האסורות בשבת, אסורות גם ביום טוב. אלא שהעושה מלאכה בשבת במזיד עונשו בכרת, ואילו העושה מלאכה ביום טוב עונשו במלקות.

אך יש שני היתרים [עיקריים] המיוחדים ליום טוב, שאינם בשבת:

א. **היתר ראשון – מלאכת אוכל נפש:** כתוב בפסוק (שמות יט) לענין יום טוב: "כל מלאכת עבודה לא תעשו... אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". מכאן שמלאכה שהיא לצורך אוכל נפש [כגון אפיה ובישול], מותרת ביום טוב. [ולקמן בסעיף ב' יתבאר שלא כל המלאכות הותרו, ע"ש]. כמו כן מכשירי אוכל נפש הותרו ביום טוב (לדעת ר' יהודה כה: דק"ל כוהתיה). והיינו פעולה שאינה בגוף המאכל אלא הכנת הכלי שבו עושים את המאכל, כגון השחתת סכין לשחוט בהמה. אלא שיש בהיתר זה תנאי: דוקא באופן שלא יכל לעשות את המלאכה לפני יום טוב, כגון שנשבר לו הסכין ביום טוב ונזקק לתקנו אז, אבל דבר שיכל לעשותו מלפני יו"ט אסור מן התורה לעשותו ביו"ט. וכל זה נלמד מהכתוב 'הוא לבדו יעשה לכם', 'לכם' לרבות מכשירי אוכל נפש, 'הוא' למעט דוקא כשלא יכל לעשותו מאתמול.

ההיתר של מלאכת אוכל נפש הנ"ל אינו היתר מוחלט, כפי שיתבאר. דהנה בגמרא (יד., שבת קלה) נתבאר שגם מלאכות אוכל נפש שהותרו, יש אופנים שאסור לעשותן [כגון לזרוק מלח ולסגן חרדל], וביארו שם בגמ' משום שאפשר לעשותן מאתמול. והקשו הראשונים והרי רק לענין מכשירין אמרו שיש חילוק בין יכל לעשותם מאתמול ללא יכל ומשמע שבאוכל נפש עצמו מותר גם באופן שיכל לעשות מלפני יו"ט. ויש בישוב קושיא זו ב' דרכים בראשונים: א. יש שביארו (רמב"ן כג., ריטב"א יד., ר"ן ו: ד"ה ואיכא) שבאמת כל מלאכת אכילה מותר, ומה שאסרו בגמ' היינו כמבואר בדברי הגמ' שם באופן שדרך לעשותן בכמות גדולה לזמן רב, וסיבת האיסור מפני שהרואה אומר לצורך יום חול הוא עושה. [ואעפ"כ אמרו בגמ' שאם לא יכל לעשות מאתמול כגון שמפיג טעמו מאתמול, מותר לעשות ביו"ט, דבזה לא גזרו מפני הרואה]. ב. ויש ראשונים (אור זרוע פסח סי' רמה, מהרי"ל הל' יו"ט ו: וכן משמע בחו"מ שבת קלז: ד"ה חולין, וברמב"ם א' ה) שסוברים דאין הכי נמי כל מה שהותר מלאכת אוכל נפש זהו רק כשלא יכל לעשות מאתמול, שאם יכל מלפני יו"ט אין לו לעשות ביום טוב. וטעם האיסור הוא כדי שלא יניח מלאכתו ליום זה ויבטל משמחת יו"ט [שועה"ר ז' ע"פ הרמב"ם א' ה, וגם רש"י (כג: ד"ה אין) וחוס' במגילה (ז: סוככים שבהם אפשר מאתמול אסור, אך משמע מדכריהם שהאסור מהתורה, ולא ק"ל כן ע"פ שעה"א ה). ואף שרק לענין מכשירי אוכל נפש נאמר שביכל לעשות אתמול אסור לעשות ביו"ט ומשמע שבמלאכת המאכל עצמו מותר גם בדבר שאפשר מאתמול, היינו משום שבמלאכת אכילה די במה שיש תועלת כשעושה היום כגון שהמאכל יותר טרי וטוב לאכילה, שאז גם אם היה באפשרותו לעשות מאתמול מותר לעשות ביום טוב, משא"כ במכשירין לא שייך שינוי באיכות המאכל ע"י הכנת המכשירין דוקא היום ושייך לחלק רק בין אם היה באפשרותו להכינו מאתמול או לא, וכל שיכל לעשותו מאתמול אין לעשותו ביום טוב (כן צילמו החו"מ מגילה ז).

ולמעשה בב' תירוצים אלו נחלקו השו"ע והרמ"א, דעת השו"ע כהסוברים שכל מלאכת אוכל נפש מותרת גם כשיכל לעשותה לפני יו"ט, ורק במלאכה שדרך לעשותה לימים מרובים אסור, ודעת הרמ"א כהסוברים שכל מלאכת אוכל נפש לא הותרה אלא באופן שכשעושה מאתמול אין המאכל טוב כמו שעושהו ביו"ט, אבל כשאין הבדל באיכות המאכל בין אתמול להיום, אסור לעשותו ביו"ט.

ומבואר בגמ' (יד.) שגם באופן שהדין הוא לעשות את המאכל מאתמול (בא"ע היינו כדרכו לימים רבים ולכמ"א כל שהמאכל טוב כשעושה לפני יו"ט), מותר לעשות את המלאכה בשינוי אפ"ל ביו"ט עצמו. וטעם ההיתר בזה ביאר הלבוש (תקד א., וכו"ז בספר"ג פלוג' עה) שע"י השינוי זיכור שאסור לו לעשות יותר ממה שצריך ליום טוב.

ודעת המג"א (פ"ק ג) שמותר אפ"ל לכתחילה לדחות עשיית המלאכה ליו"ט כדי לעשותה אז בשינוי. והבגדי ישע פקפק בזה שיש לומר שדוקא כשכבר הניח [אפ"י במזיד] ליו"ט התירו לעשות אז בשינוי אך לא שיהא מותר לכתחילה לדחות עשייתו ליו"ט לעשותו בשינוי.

[יש עוד כמה הגבלות בהיתר של מלאכת אוכל נפש, כגון שההיתר הוא דוקא בהנאה השווה בכל נפש, ואסור לעשות לצורך גוי או לבהמה].

ב. היתר שני - "מתוך": כל המלאכות המותרות מפני שהם לצורך אכילה [כגון אפיה ובישול], קבלו חז"ל שמלאכות אלו מותרות לגמרי גם שלא לצורך אכילה, דמתוך שהותרו לאכילה הותרו לכל ענין (ע"פ המשנ"ב תקי"א). ובבאור ענין 'מתוך' כתב הפני יהושע (יב"ה י"ב) בשם המגניני שלמה, שהרי כתיב בקרא 'כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם', ומשמע שדבר שהוא 'אכל לכל נפש' - דהיינו מלאכות שהם לצורך אכילה, אינם בכלל 'כל מלאכה לא יעשה בהם'. [דעת רש"י (י"ב) ועוד (סר"ן) ו. לנדל שכן דעת הר"י"א, וכן ביאר המ"מ בדעת הימ"ס פ"א ה"ד] שמלאכות אלו מותרות אפ"ל שלא לצורך כלל (אלא א"כ עושה לצורך יוס חילוף לו לצורך גוי ע"פ אסור מהתורה. ועי' בזה בבב"ל כ"ס תקי"ב). ושיטת ר"ח (י"ב) ועוד (תוס' ע"פ ועוד להאשויס) שדוקא במקום צורך הותרו ביו"ט ולא סתם (סר"ח כהן דוקא לצורך מזה מזה, והתוס' חלקו וכתבו שכל עשועה לצורך יו"ט מותר ואפ"י שלא לצורך מזה). ויתבאר כל זה לקמן סי' תקי"ח. ולמעשה כתב הרמ"א שם שאין להקל אלא לצורך קצת, וע"ש בבב"ל (ד"ה מתוך) [עוד].

אמנם במלאכות שאינם מלאכות המיועדות לאכילה, אין בהם היתר כלל, ואפ"ל כשעושה עתה לצורך אכילה. כיון שבמהותם אינם מלאכות של אכילה. כגון מלאכת סותר, הרי ודאי שהיא אסורה כיון שאינה מלאכת אכילה, ואפ"ל אם עתה רוצה לסתור בנין כדי להוציא אוכל מתוכו אסור. וממילא כיון שאין בו היתר של צורך אוכל נפש גם לא שייך בו סברת 'מתוך' שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך' שהרי אין היתר במלאכה זו כלל. וכן בשאר מלאכות שאינם מיוחדות לאוכל אין היתר כלל. אך יוצאים מן הכלל הם שני מלאכות: מלאכת הוצאה ומלאכת הבערה, שאף שאינם מלאכות המיוחדות לאכילה, הותרו ביום טוב. ולא עוד אלא שיש בהם סברת "מתוך", דהיינו מתוך שהותרו לצורך אכילה הותרו גם שלא לצורך אכילה, וכן"ל לענין מלאכות אכילה. וטעם ההיתר ב' מלאכות אלו ביאר המגיד משנה (ט"ז, ד), מלאכת הוצאה הרבה פעמים היא בשביל אכילה כדי להביא מאכל ומשקה ממקום למקום ולכן התירוה כמלאכות של אכילה, ומלאכת הבערה יש בה לימוד מיוחד מן הכתוב כנאמר 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת', הא ביום טוב מותר להבעיר אש. [ולענין מלאכת הוצאה שמוותרת כמלאכת אוכל נפש, גדולה מזאת מצינו בפוסקים (והובאו במשנ"ב לקמן סי' תל"ח) וביעשה"ט (ס"ט) שאפ"ל לסוברים שבאוכל נפש כשיכל לעשות מאתמול ואינו מפיג טעמו אסור לעשות ביו"ט כתבאר לעיל, לענין מלאכת הוצאה דמלאכה גרועה היא שאין בה חידוש תוצאה בזה מודים שמוותר אפילו כשיכל לעשות מאתמול].

מוקצה: יש סוברים שבדין מוקצה החמירו ביו"ט יותר מבשבת כיון שחששו חז"ל שמה מתוך ההיתר במלאכות אוכל נפש יבואו להקל גם בשאר איסורי יו"ט, לכן גזרו והחמירו במוקצה (והיבטאל לקמן ע"ד ט"ז).

1. (מלאכות ביו"ט): (א) אלו מלאכות האסורות בשבת מותרות ביום טוב, בכללות. (ב) ומלאכה האסורה בשבת משום שבת (פ"י מדרבנן, כגון לא לעלות על אילן), מה דינה ביו"ט. (ג) האם מותר לומר לגוי לעשות מה שאסור לישראל לעשות.

תשובה: (א) מלאכת אוכל נפש [שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם], והוצאה והבערה [ופרטי דיניהם יתבארו בס"י תקי"א ותקי"ח]. אך שאר מלאכות האסורות בשבת מהתורה, אסורות גם ביו"ט. (ב) גם אסורה. (ג) לא, כמו בשבת. ס"א וס"ק א-ג.

2. (אוכל נפש): (א) מלאכת אוכל נפש, שאפשר לעשותה מאתמול ואינה מפיגה טעמה כלל, האם מותרת ביום טוב מן התורה. (ב) ומדרבנן. (ג) ואם לא עשאו מעיו"ט מפני איזה אונס. (ד) ובאיזה אופן מותר לעשות לכיו"ע גם כשיכל לעשות מאתמול. (ה) האם לתכחילה מותר להמתין לעשותו ע"י שינוי ביו"ט. (ו) לדעת הש"ע: מאכל שאינו מפיג טעמו, אך דרך לעשותו לימים רבים, האם מותר לעשותו ביו"ט [כדבריו]. (ז) ובשינוי. (ח) ואם היה מפיג טעמו כשעושהו מאתמול, האם מותר לעשותו כדרכו.

תשובה: (א) כן. (ב) לדעת הש"ע מותר (כשיש בו צורך יו"ט, כדלקמיה), ולדעת הרמ"א אסור. (ג) מותר לעשותו ביו"ט, כשיש בו צורך יו"ט. (ד) כשעושה בשינוי. (ה) דעת המג"א שמוותר, אבל בבגדי ישע מפקפק על זה, ואין להקל, אכן אם אין לו שהות קודם יו"ט בודאי יש לסמוך על זה. (ו) לא. (ז) מותר. (ח) כן. סעי' א וס"ק ז א יובה"ל ד"ה וכן וד"ה מיהו. מה שכתבנו ב"אית ה' ואין להקל', כן למד השה"ג"ל הל' ב' במשנ"ב.

3. (מלאכת שבת מאתמול): לדעת הרמ"א: (א) לאקשיון [שטובים] באיזה אופן מותר ללושן ביו"ט. ואם של אתמול יותר טובים משל היום. (ב) בישול פירות יבשים, שידוע שהמבושלים מעיו"ט טובים יותר לאכילה, אך לא היה לו שהות מקודם יו"ט לבשל, או שלא היו לו פירות מקודם, האם מותר לבשלם ביו"ט.

תשובה: א) מותר ע"י שינוי, כגון שישנה קצת אופן עשייתו, או אם היה רגיל לעשותו ע"ג השלחן יעשה ע"ג בגד וכיו"ב. ובשינוי מותר אפ"ל אם יותר טוב כשעושהו מעיו"ט. ב) אפ"ל כשהיו לו פירות אך לא היה לו שהות לבשל מותר, וכ"ש כשלא היו לו פירות. וה"ה לענין לישה הנ"ל. ס"ק ח ושה"צ.

4. (מפיג טעמו): א) דבר שכשעושהו מאתמול מפיג טעמו רק במקצת, האם מותר לעשותו ביו"ט. ב) האם מותר לדוך שקדים להוציא מהן חלב.

תשובה: א) כן, וא"צ שינוי. ב) מהר"ל החמיר שאסור לדוכן, משום שהיה אפשר לו לדוך מאתמול, אע"פ שמפיג טעם קצת, משום דדמי קצת לסחיסת פירות דאסור. וע"י שינוי יש להתיר. ס"ק ט.

5. (מכשירי אוכל נפש): א) האם מותר לעשות מכשירי אוכל נפש ביו"ט. ב) האם זה מהתורה או מדרבנן.

תשובה: א) אם היה אפשר לעשותו מאתמול אסור לעשותו, ואם לא היה אפשר דנתקלקל ביו"ט או שלא הספיק לו השעה מותר, ואפ"ל בלא שינוי. [ופרטיהו יתבארו בס"ל תק"ח ותק"ט]. ב) כשהיה אפשר מאתמול הרי הוא כשאר מלאכות ואסור מהתורה. סעי' א וס"ק ד הבה"ל ד"ה וכן.

(הקדמה לסעי' ב). אלו מלאכות הותרו: הגם שמלאכת אוכל נפש הותרה ביו"ט [כנתבאר לעיל], מצינו כמה מלאכות שאסורות אף לצורך אוכל נפש, כגון קצירה (גמלא ג), סחיסה (שס), צידה (משנה כג), מרקד (כט), ועי' סי' תק"ו פ"טס כ"ה). והראשונים ביארו ענין זה, משום שמלאכות אלו עושים בכמויות גדולות ולימים רבים [ונאסר בכל אופן, אפ"ל כשאנו קוצר אלא פרי אחד], ואין ההיתר אלא במלאכות שרגילים לעשות רק לצורך אותו יום. ויש בזה ב' שיטות בראשונים:

הרא"ש (ג א), וכן מנח"ל בחו"ס יד. ד"ה איל"ל והר"ן (י"ב) סוברים שמן התורה מותר כל מלאכת אוכל נפש, אלא שחכמים אסרו מלאכות שרגילים לעשותן בכמויות גדולות. הרא"ש ביאר טעם הדבר מפני שנראה כעובדין דחול, והר"ן ביאר שהטעם הוא כדי שלא יעשה הרבה גם לצורך יום חול.

הרמב"ם (מלחמות י"ג) ועוד ראשונים (הש"ב בעבודת ה' בית מועד ר"ס ש"א, ש"טמ"ק כ"ג, ריטב"א שנת א"ה, בתי אהל, ועי' גס תוס' ג. וחזקו ל"ח) סוברים שמלאכות אלו אסורות מהתורה, שלא התירה התורה אלא מלאכות הנעשים ליומן ולא מלאכות שדרך לעשותן לימים הרבה [וכן לא הותרו אלא מלאכות שהן תיקון דברים הנמצאים ברשותו של אדם ולא דברים שהם מחוץ לביתו כגון צידה (רמב"ם ורשב"א)].

והנה בירושלמי (ב' א) אמרו: מנין שאין טוחנין ואין בורדין ואין מרקדין, ת"ל אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ושמרתם את המצות. דהיינו ממה שסמכה התורה פסוק אך אשר יאכל וכו' לפסוק ושמרתם את המצות, לומדים שהיתר מלאכות אוכל נפש הוא רק במלאכות הנעשות מלישה ואילך [שהם מלאכות שיש בהם חיוב שמירת המצא מחימוין (וגם לפסוקים בסי' תנ"ג ס"ד שצריך שימור לפני הליכה, ביא"ט במנחת שלמה פ"ג ופ"ה ג. תול"ה גזירה, בסופו) שעד הלישה השמירה היא שהמים לא יגעו בקמח ומהלישה השמירה היא למצה עצמה)]. ולדעת הראשונים שמלאכות אלו אסורות מהתורה, הירושלמי מתפרש כפשוטו, אך לראשונים הסוברים שמלאכות אלו אסורות מדרבנן, ביארו הרא"ש (שס) והריטב"א (שס גסס התוספות) דקראי אסמכתא גינהו (וה"ל'ן וסס) כתב דהירושלמי ס"ל דהאיסור מהתורה אלא דהצבלי פליג וס"ל דרבנן. ומכאן ירושלמי זה כתבו כמה אחרונים (ש"ס ג א, ט"ז) לנקוט שהאיסור הוא מהתורה.

6. (מלאכות או"ג האסורות): א) קצירה, בצירה, שחינה, דישה, הרקדה, צידה, סחיסה, וכהאי גונא (שהם מלאכות שהעסק והטרח בהם מרובים בדרך כלל), האם מותרות ביו"ט כשהם לצורך אוכל נפש. ב) האם זה מהתורה או מדרבנן. [ומה הטעם]. ג) האם מותרות ע"י שינוי.

תשובה: א) אסורות. (ועי' סי' תק"ד לענין שחינת דבר שמפיג טעמו). ב) מדרבנן (וכ"כ השו"ע) [והטעם שאסרום חכמים כיון שהם עבודה רבה, שהאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו כאחד ולטחון הרבה בפעם אחת, וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יו"ט]. ודעת הרבה פוסקים דמלאכת עבודה הנ"ל אסורה מהתורה, דלא התירה תורה באוכל נפש אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה כגון מלישה ואפ"ל וכהאי גונא מלאכות שהם לצורך אכילה. [ופרטי דינים אלו יתבאר כל אחד ואחד במקומו]. ג) א) אפ"ל לסוברים דרבנן]. סעי' ב וס"ק יא-ג.

(סעיף ג). שביתת בהמה ביו"ט: הנה בשבת יש איסור שביתת בהמה, דהיינו כל מלאכה שאסורה לאדם, אינו יכול לעשותה ע"י בהמתו, ואפ"ל כשהבהמה עושה את מלאכתו מעצמה יש לו למונעה, שנאמר 'למען ינוח שורך וחמורך' (שמות כ"ג). [ואם הוא מנהיגה יש גם לאו דמחמר, ומחמר פירושו - אדם המנהיג בהמה בידו, במקל, או אפילו בקולו, ועקב כך היא עושה מלאכה שאסורה בשבת, כגון אם היא טעונה והוא מוציאה מרשות לרשות. ואמרו בגמ' [שבת קנ"ג]:

דהוא אסור מהתורה, דרחמנא אמר 'לא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך, וסתם מלאכה העשויה על ידי שניהם זו היא שהיא טעונה והוא מחמר. דהיינו שמלבד זה שעובר על שביתת בהמה כמה שבהמתו עושה מלאכה, עוד נוסף לו לאו במה שהבהמה עושה זאת מכחו). ואיסור מחמר שייך גם כשעושה מלאכה ע"י בהמה שאינה שלו. משא"כ שביתת בהמה אינה אלא בבהמתו, ומאיך מדין שביתה חייב למונעה ממלאכה אפי' כשאינה ברשותו, כמבואר בס' רמ"ו ס"ג]. ונחלקו הפוסקים האם ביום טוב יש איסור שביתת בהמה כמו בשבת. טעם האוסרים, שהרי הושווה יו"ט לשבת לכל דבר לבד ממלאכות שנתפרשו להדיא להתיר. וטעם המתירים, משום ששביתת בהמה אינה בכלל ט"ל מלאכות אלא נאמר בה פסוק מיוחד 'למען ינוח', לכן אינה בכלל 'לא תעשה כל מלאכה' הנאמר ביו"ט ומותרת בו (פ"א). והנה בכל זה גם לענין מחמר, לאוסרים שביתה אסור מחמר ולמתירים מותר (כן מצאנו בנב"ל ס' תקל"ז ס"א).

ורוב הפוסקים נקטו שיש איסור שביתת בהמה גם ביו"ט, ולמעשה יש להחמיר (מג"כ ס' רמ"ו ס"א יט). לפי"ז אסור מן התורה להוציא משאות מרשות לרשות ע"ג הבהמה. וכתב הגר"א שבבהמה לא שייך היתר של מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך [וביאר בהגהות ר"ב פרענקיל (ס"ק ט), שיסוד ההיתר לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט הוא משום שמלאכת הכנת מאכל אינה נחשבת כ'מלאכת עבודה' האמורה ביו"ט, כדכתב הרמב"ן (ויקרא כג ז) שמבואר בפסוק שביו"ט נאסרה "מלאכת עבודה" ואילו מלאכת אוכל נפש אינה 'מלאכת עבודה' אלא 'מלאכת הנאה' לכן הותר גם שלא לצורך אוכל נפש, אך זה אינו שייך אלא כלפי אדם המכין מאכל עבור עצמו, שאין זו מלאכת עבודת שהרי לפעמים גם אדון מכין אוכל עבור עצמו, משא"כ בהמה שכל התעסקותה נחשבת כ'מלאכת עבודה', ונמצא שאין בהמתו שובתה. ועפ"י דעת הגרש"ז איערבך (פ"ק יט ט"ז י"ח) שאסור אפי' להוציא ע"ג הבהמה מאכל עבור הבהמה עצמה].

וגם לסוברים שאין איסור שביתת בהמה ביו"ט, מ"מ ודאי שאין לישא משאות מעל הבהמה מדרבנן, מב' טעמים: א, אסור להשתמש בבהמה ביום טוב, כמו בשבת, כמבואר במשנה ביצה (ל"ה) 'אין רוכבין ע"ג בהמה'. וטעם האיסור הוא שמא יחתוך זמורה להכותה, כמבואר בגמ'. ב, כשנושא משאות מע"ג הבהמה יש בזה משום עובדין דחול.

7. (שביתת בהמה): א) האם ביו"ט אדם מצווה על שביתת בהמתו. ב) לדעת המקילין, האם מותר להוציא משא על הבהמה. ואם עושה בתוך רשות היחיד שאין שם איסור הוצאה. ג) למחמירים בשביתת בהמה ביו"ט, האם זה מהתורה או מדרבנן. ד) האם בבהמה שייך סברת 'מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך'.

תשובה: א) נתבאר בס' רמ"ו שיש בזה דעות (וכתב המ"ב שם ס"ק יט שיש להחמיר). ב) מדרבנן אסור לכו"ע, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול (או שלא ישתמש בעבלי חיים, שעה"צ יט). ואפי' באותה רשות שאין בזה מלאכת הוצאה אסור. ואפי' עושה לצורך יו"ט. ג) מהתורה, וכ"ש כשהוא מחמר אחר בהמתו, ושייך בזה כל דיני שביתת בהמתו המבוארים בס' ש"ה. ד) לא (נתבאר לעיל בהקדמה). סעי' ג' וס"ק יד ושעה"צ א.

הקדמה לסעי' ד). **מוקצה ביו"ט:** נחלקו ר' יהודה ור' שמעון בדבר הראוי לאכילה או להשתמש בו, והאדם הקצהו מדעתו מלהשתמש בו [כגון מחמת שהעמידהו לסחורה וכדו'], אם הדבר נעשה מוקצה ואסור באכילה ובשימוש, או לא, שיטת ר' שמעון דאין נעשה מוקצה אלא היכא דדחאו בידים [והקצאה לסחורה אינה נחשבת דחיה בידים], ור' יהודה סובר שאף כשלא דחה בידים, כל שהקצה מדעתו הרי זה מוקצה. לגבי שבת קי"ל כר' שמעון, ולגבי יו"ט נחלקו הראשונים, יש אומרים שהוא שוה לשבת בזה, ויש שהחמירו בו כר' יהודה ומבואר הטעם בגמ' (בבליאד פ"ט טז) כדי שלא יבוא להקל בשאר איסורי יו"ט. כמו כן נחלקו הפוסקים לגבי דין נולד ביו"ט וכפי שיתבאר (ונתבארו הפירוט בהלכה בעמוד כ"ז).

נולד: פירושו - דבר שאינו ראוי היום למה שהיה ראוי בבין השמשות, כגון כלי שנשבר ביום טוב ואינו יכול להשתמש בשבר הכלי אותו שימוש שהיה יכול להשתמש כשהכלי היה שלם [ודוגמא לכך כלי שעמד למשקין, ואחרי שנשבר ביו"ט אי אפשר להשתמש בשברי הכלי למשקין כמקודם אלא לאוכלין או לדברים אחרים], ואתמול לא היה הכלי עומד ומוכן לשימוש זה ורק היום נולד שימוש זה (שעש"ד ג).

הקדמה לרמ"א ולבה"ל ד"ה ואין). איתא במשנה (ל"ה) - עוד אמר ר' אליעזר, עומד אדם על המוקצה [הצריך הזמנה], ואומר מכאן אני אוכל למחר. והכמים אומרים עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן. ע"כ. רש"י פירש שנחלקו אם יש ברירה, ר' אליעזר סבר יש ברירה דהיינו למחרת כשיטול הובר הדבר למפרע שאת פירות אלו היה בדעתו ליקח אתמול, אע"פ שלא רשם בפירוש מה שרוצה, ואילו הכמים סוברים שאין ברירה ולכן צריך לסמן בדיוק את המקום בו נמצאים הפירות שרוצה ליטלן למחר. ולפי"ז הל' כר' אליעזר כיון דקי"ל בעלמא (ביצה ל"ה, רמב"ם פ"ט פ"ג ח ז) דבדרבנן יש ברירה, וכן פסק הרמ"א.

אמנם במשנ"ב (ס"ה כג, ובשעה"ל ובנה"ל) הביא פירושים אחרים לביאור מחלוקת ר"א וחכמים [כדלהלן], ולפי"ז לא נחלקו כלל בדין ברירה. ולכן כתב המאירי שהלכה כחכמים שצריך לסמן, משום דהלכה כרבי, וכן נקטו עוד פוסקים הובאו בשעה"צ (ס"ה לט).

והביאורים האחרים הם: התוס' כתבו שכיון שהקצה את הפירות בידיים זה חמור יותר ולכן הגם דבעלמא ק"ל דבדרבנן א"צ ברירה, בזה צריך לסמן. הרא"ה כתב שפירות שמעורבין זה בזה ואין ניכר מה בדעתו לאכול צריך לסמן. והמאירי פי' דכיון שמדובר בכה"ג שהפירות לא ראויים כ"כ לאכילה, יש חשש שיחזור בו ולא יאכלם, לכן א"א לומר שמתברר למפרע שהיתה דעתו לאכול פירות אלו כי אתמול עדין לא גמר בדעתו לאכלן. והמג"א כתב סברא אחרת דכיון שאינם ראויים לאכילה כ"כ חוששים שיפשפש בפירות לבדוק מה טוב לאכילתו ומה שלא לוקח לבסוף נמצא שהוא מוקצה דעליו לא היה דעתו, ונמצא שטלטל מוקצה (ובדמיוני בגמ' סכר"ל וז' לפניו יונים).

וע"פ כל זה נקט המשנ"ב שבפירות הנמצאים במוקצה שאינם ראויים לאכילה כ"כ יש להחמיר דצריך לסמן מבע"י מה שרוצה במחר, אך פירות שהקצן לסחורה ששם לא שייכים סברות אלו א"צ לסמן, והיינו דלסברת התוס' שבהקצה אין ברירה הרי בהקצן לסחורה לא שייך כל כך לומר כן [וכדפי"רש בשו"ע"ר (סי' תקי"ח ח"א ס"ה) משום דאף פירות שמסתפקים מהם דרך להכניסם לאוצר הצניע, וא"כ עיקר הקצאתן אינה מפני שאין ראויים אלא מחמת מחשבתו שאין דעתו להסתפק מהם אלא לאחר זמן מרובה, ולא הוי הקצאה בידיים]. וסברת המאירי והמג"א שייכים רק בפירות שאינם ראויים כ"כ [דבזה מ"ירן]. אך פירות שהקצן לסחורה ראויים בשופי לאכילה. ולא נשאר אלא סברת הרא"ה שכיון שהפירות מעורבים צריכים סימון.

8. (מוקצה): א) מוקצה המותר בשבת כגון אותם המבוארים בס"י ש"י, כמו מוקצה מחמת שעומדים הפירות או העצים לסחורה (דאף שעומד לסחורה דעתו עליו לאכול ממנו כשירצה, ולכן מותר לטלטלו ולאכלו בשבת. מ"ב ט"ז ד), או שהכניסם לאוצר ואין דעתו להסתפק מהם עד אחר זמן. או מוקצה מחמת מיאוס, ועוד כמה גווני שמותר בשבת. האם מותרים ביו"ט. ב) ובהמה העומדת לחלבה ותרגולות לכיצתה ושור של חרישה (דהיינו שהקצה דעתו מלשוחטם ולאכלם ואינם עומדים אלא לשימושים אחרים) וכל כה"ג (כל דבר שהקצה מדעתו), האם מותר לשוחטן ביו"ט. ג) ומה"ד כאשר אינו רוצה לטלטל את המוקצה כדי להשתמש בו או לאכלו, אלא רוצה לטלטלו כדי להגיע לדבר המותר שרוצה לאכלו, כגון שמונחין אבנים על הפירות ורוצה להסירן כדי לאכול הפירות, וכה"ג. ד) מה דין מוקצה מחמת נולד. [ובנולד שמקילין בו בשבת]. ה) האם מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מהבשר ביו"ט וראויין לכלבים.

תשובה: א) דעת השו"ע שכל מוקצה המותר בשבת החמירו בו ביו"ט ואסרוהו. ודעת הרמ"א שמוקצה מותר ביו"ט כמו בשבת, וכן פסקו מהרש"ל ופר"ח (ובסי' תצ"ח ס"ח כ"ח כתב המ"ב שכדברי הרמ"א כן הוא מנהג מדינותינו). ולאוסרים מוקצה אסור עד שייכנס לכך מעיו"ט, וכן כל כה"ג צריך הכנה מבע"י. ב) הדין כנ"ל א'. ג) מותר, כדלקמן סי' תקט"ז. ד) בנולד מחמירים ביו"ט, ואפ"ל בנולד דבשבת מקילין בו. ה) לא, מפני שמאמתמול כשהיו מחוברין לבשר היו ראויים גם לאדם, והוי נולד. סעי' ד' וס"ק טו-יז ושה"צ.

9. (דחאו בידיים): א) גרוגרות וצימוקים שהעלן לגג ליבשן ולא נתייבשו לגמרי וראויים לאכילה לקצת בנ"א, כיצד יהיו מותרים ביו"ט. (דוקא שראויים לקצת בנ"א, כי אם אינם ראויים לאכילה כלל הווי מוקצה ואסורים אפ"ל בשבת כיון שהקצה דעתו מהם וגם דחאם בידיים, ובה לא מועיל שום תיקון. כן מבואר בס"י ש"י ס"ה). ב) ובמוקצה דבע"ח, כגון יוני מדבריות שקננו בחצרו. ג) בהנ"ל א' וב' לענין גרוגרות וצימוקים או בעלי חיים, אם שכח לרשום ולהזמין מעיו"ט וזכר ביו"ט, האם מותר להזמין מיו"ט ליו"ט שני של גלויות. ד) ובאוצר של פירות ועצים שדעתו היה רק להסתפק מהן לאחר זמן, וכן בפירות העומדים לסחורה, האם אפשר להזמין מיו"ט ראשון לשני [ולדעת המחמירים במוקצה לעיל תשו' 8]. ה) ומה דין חנווני שלא הזמין.

תשובה: א) צריך להזמין (וכיון שיש שאוכלים מהם מועילה הזמנה, שהרי הוא כמגלה דעתו שהוא מאותם שדבר זה ראוי להם ואינו מקצה דעתו מזה), ואל"כ הם מוקצה [כנ"ל סי' ש"י] [שר' שמעון מודה בהם דהווי מוקצה, וכדי להכניס צריך לומר בערב יו"ט שרוצה לאכלם. והטעם דהווי מוקצה, משום דמסתמא דחינהו בידיים כשהעלן לגג ליבשן, כי תאנים וענבים אחרי שהייה מועטת לייבוש הם מסריחים ואינם ראויים לאכילה, וכשהעלה לגג ידע שסיריחו, ובידיים דחאן מאכילה. ובדחה בידיים מודה ר"ש דהווי מוקצה], ודעת כמה פוסקים דלא סגי כשאומר מכאן אני נוטל אלא צריך שירשום בסימן המקום שבדעתו לאכול ואל"ה אין יוצאין מתורת מוקצה. ויש להחמיר (ודעת השו"ע להקל בזה, כ"כ בבה"ל, ועי' כה"ח מג).

ב) צריך שיפרט זה וזה אני נוטל, כדלקמן ס"י תצו ס"י (הטעם לזה מבואר לקמן [שם ס"ק לב], שחששו חכמים שמא כשיבוא לקחתם ימשמשם וימצאם כחושים ויניחם ויקח אחרים שמנים מהם, ונמצא שאת הראשונים טלטל שלא לצורך, וה"ז טלטול מוקצה, שכן לא הזמין אלא את מה שיקח לבסוף אבל מה שהניח ולא לקח הוי מוקצה שאסור בטלטול אמנם אם מזמין הבע"ח בפירוש, אפי' אם לא משמש אין חוששים שמא כשיקחנו למחר ימצאנו כחוש ויניחנו, דכיון שבערב יו"ט היה באפשרותו לבדוק אם העוף שמן או כחוש ולא עשה כך, מסתמא נתרצה איך שיהיה בין כחוש בין שמן). **א**) לא, דכיון שצריך אומדן ולסמך בטביעות עין איזה הם כדי שיזכור, הוי כעובדא דחול. **ד**) אפשר שיש להקל אפי' לחממיהם דלעיל, כיון דסגי כשאומר מאכא אני נוטל ואין צריך מעשה אלא די באמירה בעלמא. **ה**) כיון שדרכו למכור תמיד הרי הוא כאילו אמר. סעי' ד' וס"ק יח-כ כג ושהע"ז ובה"ל ד"ה סגי וד"ה ומותר.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

מלאכת אוכל נפש המותרת, כגון לישא, באיזה אופן מותר לעשותה ביו"ט באופן שמפיג טעמו או לא מפיג טעמו. (עי' סימן תצ"ה סעי' א בשו"ע ורמ"א וס"ק ח-י ושהע"ז ח ובה"ל ד"ה וכן).

סימן תצו

(הקדמה לסעיף א.) **יו"ט שני של גלויות:** כשהיתה סנהדרין קיימת והם היו קובעים את החדשים ע"פ הראיה, היו שולחים שלוחים ממקום הועד לכל סביבותיהם להודיע מתי קדשו את החודש, כדי שידעו מתי לעשות את המועדים. והיו בני א"י שמגיעים אליהם שלוחי בית דין עושים ימים טובים יום אחד ככתוב בתורה, ושאר מקומות הרחוקים שאין שלוחי ב"ד מגיעים אליהם עושים ב' ימים מספק, לפי שלא היו יודעים מהו היום שקבעו בו בית דין שבארץ ישראל את החודש.

בזמן הזה שקובעים ע"פ החשבון, היה מן הדין שיהיו עושים יו"ט יום אחד בלבד בכל המקומות, שכולם על חשבון אחד סומכים וקובעים, אבל תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם. לפיכך כל מקום שלא היו שלוחים מגיעים אליו כשהיו השלוחים יוצאים, יעשו ב' ימים אפילו בזמן הזה. נמצא שיו"ט שני שעושים בגלויות בזמן הזה הוא מדברי סופרים שתקנו דבר זה. (ע"פ הרמב"ם הל' קולוש החולש פ"ח).

ובתשובת הגאונים (ליק סי' ה, אין אלו בבע"ח א) הקשה השואל למה עושין יו"ט שני, ולמה אין בזה משום 'בל תוסיף'. והשיב רבינו האי גאון שבימים שקדשו ע"פ הראיה היה זה ספק (וכתב"ל לעיל), וכך הנהיגו להם יחזקאל ודניאל, ושמה יושע בן נון תקן כן לנמצאים בחוץ לארץ. ומה שעושים יו"ט שני היום שבקיאין בקביעתא דירחא (לפי התקנות שקבעו ומבואר בס' ת"ח), משום שמה שצונו להטולים בגלותינו ישתכח החשבון ויבואו לעשות חודש חסר מלא, וחדש מלא חסר, ויעברו אפי' על איסור כרת שיאכלו חמץ בפסח (נ"פ פמ"ב א'). ועל כן כיון שהיה הדבר אצלם תחילה בספק, נגזר עליהם לעשות שני ימים, מחשש שמא יחזור הדבר להיות ספק. ועוד שכיון שהיא תקנת נביאים, שמא היה להם טעם נסתר שתקנוהו, ושמה אותו טעם שייך גם בזמנינו, וק"ל 'כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו', ומאין לנו ב"ד כבית דינו של יחזקאל ודניאל שיוכלו להתירו, והרי 'אין ב"ד יכול לבטל דברי חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין', וכל שכן בזו שהיא תקנת נביאים, לפיכך 'שלחו בני ארץ ישראל לבני בבל: הזהרו במנהג אבותיכם בידכם' (נב"ל טז). ואם בעבר ספק גזרו בגלויות לעשות שני ימים, הרי נעשו שניהם מצוה, וא"כ עכשיו אינו ספק אלא מצוה הוא לעשות כן. (עכת"ד).

עונש העושה מלאכה ביו"ט שני: בגמרא (פסחים נב.) מבואר שהעושה מלאכה ביום טוב שני של גלויות, מענישים אותו. ומבואר בגמ' שזהו איש' כשעבר על איסור דרבנן. וזה תוכן דברי הגמרא (אליבא דליקטא בתלמי): מעשה ברב נתן בר אסאי שהלך מן הישיבה לפומבדיתא ביום טוב שני של שבועות [הישיבה היתה מחוץ לתחת שבת של פומבדיתא, ובהליכה זה היה משום איסור תחומין]. הלקהו רב יוסף. אמר ליה אביי לרב יוסף: ויגדוהו הרב תחת הלקותו, דהא רב ושמואל דאמרי תרווייהו: מנדין על שני ימים טובים של גלויות [כלומר, על זלזול יו"ט שני]. אמר ליה רב יוסף: הני מילי לגבי איניש דעלמא, אבל הכא צורבא מרבנן הוא, והקלתי בעונשו, שכן במערבא נמנים על נתינת מלקות לתלמיד העובר איסור, ואינם נמנים על גידוי [היינו שמקילים בעונשו של תלמיד, כדי למעט בזלזול כבוד תורת] (ע"כ, ע"פ פ"ט). נמצא שהעובר על איסור מלאכה ביום טוב שני מנדים אותו, ואם הוא צורבא מרבנן אין מנדים אותו אלא רק מלקים אותו.

והנה הקשה הר"ן (יז: ב"ק ד"ה וליבא), דכאן מבואר שסתם אדם העובר על איסור דרבנן מנדים אותו, ואילו בכמה מקומות בגמרא מצינו שהעובר על מלאכה דרבנן מלקין אותו, כגון בפרק כירה שאמרו (דף טז) המבשל בחמי טבריא לוקח מכת מרדות מדבריהם. ומזה העמיד הר"ן יסוד, שהעובר על מלאכה דאורייתא, כיון שהיא חמורה מנדים אותו. והעובר על מלאכה דרבנן, שאינה חמורה כ"כ, אין מנדים אותו אלא מלקין אותו. אך העובר על מלאכה דרבנן שכל עיקרה הוא מתקנת חז"ל ואין לה יסוד בתורה, כמו יו"ט שני, בזה כשעובר על

מלאכה אחת נמצא שעוקר את כל תקנת חז"ל [דכיון שעובר על דברי חז"ל אין לנו סיבה לומר שעוקר רק את אותו איסור דרבנן יותר מאת גוף היו"ט שני שגם הוא רק מדרבנן, וא"כ רואים אותו כעוקר את היו"ט שני לגמרי], ומפני חומרת הדבר מנדים אותו (נהב"ל ע"פ הכ"ס).

אך ברמב"ם (א ככ. ע"י ש"ע"ל ה) מבואר שאין חילוק בזה, אלא לעולם מנדין אותו או מלקין אותו, וביאר הפר"ח שהכל לפי ראות עיני הדיין לפי חומר העבירה ולפי העוברים ולפי צורך השעה, במקום שצריך לנדונו מנדה ובמקום שדי להלקות מלקה, ולכן בגמ' אמרו פעמים מלקין ופעמים מנדים כדי להשמיענו שאיזה מהם שירצה הדיין יעשה הכל לפי ראות עיניו.

1. (יו"ט שני של גלויות): **בגלויות עושינו יו"ט שני מספק** (ע"י הטעם לעיל בהקדמה), **וכל מה שאסור בראשון אסור בשני** (וראה תשובות הבאות). (א) **מה עונשו של העושה מלאכה ביו"ט ראשון או שני [מלאכה דאורייתא או דרבנן. באינו צורבא דרבנן].** (ב) **ואם הוא צורבא דרבנן.** (ג) **מה"ד מי שחיללו ע"י גוי.** (ד) **האם מנדין מי שעשה בשוגג.** (ה) **ומי שעשה ע"פ הוראת חכם.**

תשובה: (א) ביו"ט שני מנדין, וביו"ט ראשון אין מנדין רק בעבר על איסור תורה אבל אם עבר על שבות מכין אותו מכת מרדות, אבל ביו"ט שני החמירו דאפ"ל עבר על דרבנן מנדין. ויש פוסקים שאין חילוק בין יו"ט ראשון לשני והדבר תלוי לפי ראות עיני הדיינים לפי הענין אם להקל עליו במלקות או להחמיר עליו בנידויו. (ב) בכל גונא אין מחמירים לנדונו ורק מלקין אותו. (ג) הדין ככל הנ"ל. (ד) לא (גם לא מלקין אותו). (ה) גם לא מענישים שהרי שוגג הוא. שיעור מכת מרדות יש דעות בזה, ע"י מג"א וא"ר. סעי' א וס"ק ב ג.

(הקדמה לסעי' ב). **רפואה ביו"ט שני:** חולה שנפל למשכב, ואין בו סכנה, בשבת וביו"ט ראשון (שהוא מן התורה) אסור לעשות בשביל רפואתו מלאכה, וע"י גוי מותר. ואם החולה לא נפל למשכב, אין לעשות בשבילו שום דבר רפואה גם אם אין בה מלאכה כגון לאכול או לשנות דבר לרפואה, דגזרו בזה חז"ל שמא יבוא לשחוק סממנים בשביל רפואתו ויעבור על איסור טוחן. (מפואר כפי שכתבנו ע"י ז' ונמ"כ ע"ס. ובסעי' לז).

והנה לכחול עין [-לשים בה כחול לרפואה] בשבת אסור, שיש בזה משום איסור צובע (ש"ע ע"ג כה) אך אין זה אלא מדרבנן כיון שאין צביעה מהתורה בעור אדם (מ"ב ע"ט ע"ט), ועוד יש בזה משום איסור רפואה שאסור מדרבנן וכנ"ל. וכוחל הוא דבר שאין בו סכנה, שאינו אלא להגביר מאור עיניו (מא"י כ"ג). אך ביו"ט, כיון דקיימא לן מכשירי אוכל נפש מותרים בו (כ"ל פי ת"ש ס"א) וכדעת ר' יהודה שדורש מה שנאמר בהיתר מלאכת אוכל נפש 'הוא לבדו יעשה לכם' לכל צרכיכם, וגם מכשירי אוכל נפש הם בכלל 'כל צרכיכם', מבואר בגמ' (כ"ג) ש"פ"ז מותר לעשות מלאכה ביו"ט גם לצורך שאר הנאות הגוף שאינן אוכל נפש, כגון לכחול את העין שגופו נהנה מזה, שהרי גם הנאה זו היא בכלל 'כל צרכיכם' [וגם זהו דבר השהו לכל נפש (ע"י פי ת"ק וס"ק ה) שאף בריאים כותלים]. אלא שביו"ט ראשון לא מקילים בזה משום שגם בדברים שהם מכשירי אוכל נפש אין מותרים כל דבר, כמו שיתבאר בס' תק"ט שיש דברים המותרים ואין מורין כן לרבים, אך ביו"ט שני שהוא דרבנן סומכים בזה להתיר בשופי. ומדין היתר כוחל ביו"ט שני יש ללמוד גם על שאר רפואות האסורות בשבת מדרבנן, שאם יש בהם הנאת הגוף הרי הם מותרות ביום טוב שני.

יו"ט שני של ראש השנה: כל ההיתר הנ"ל ביו"ט שני של גלויות, אינו שייך ביו"ט שני של ראש השנה, כיון ששני הימים הם קדושה אחת וכיום אחד ארוך, לפי שלפעמים היו עושים ב' ימים ר"ה אף בזמן שקדשו ע"פ הראיה, שתיקן רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו עידי קידוש החודש עד המנחה יהיו נוהגים אותו היום קודש מדרבנן ולמחר קודש מן התורה. לכן קבעו חז"ל שיהיה כודאי יו"ט, ולא כשאר יו"ט שני שעשאוהו כספק כיון שתחילת עשייתם בזמן שקדשו ע"פ הראיה היה מספק.

(הקדמה לשע"ז ס"ק ט). **רפואה בשינוי:** חולה שנפל למשכב, שאין בו סכנה, נתבאר לעיל שביו"ט שני אין לעשות בשבילו מלאכה דאורייתא, ומלאכה דרבנן מותר. ומסתפק המשנ"ב (ש"ע"ל ט) אם מותר לעשות מלאכה דאורייתא בשינוי, שלא אסרה תורה אלא כדרכו, ובשינוי אינו אסור אלא מדרבנן, ואולי מותר אפ"ל במלאכה שעיקרה מהתורה כדיון שאר מלאכות דרבנן [ולקמן יתבאר מה שיש לחלק ביניהם].

אך לענין שבת או יו"ט ראשון דאורייתא, פשיטא שאסור לעשות מלאכה דאורייתא בשינוי. והנה מציינו שהתירו חכמים לגונן לינק חלב. דהיינו המילל מכאב לב, ורפואתו לינק חלב רותח מהבהמה (מ"ב ע"ב ה), אע"פ שיניקת חלב אסורה משום מפרק שמוציא את החלב מהבהמה והוי תולדה דדש, מ"מ בגונח התירו משום דהוי מפרק כלאחר יד, כלומר בשינוי, שהרי אין דרך לינק מהבהמה אלא לתוך כלי. ומלאכה שלא כדרכה אסורה מדרבנן, ובמקום צער לא גזרו. ולכאורה משמע מזה שמותר לעשות מלאכה דאורייתא בשינוי במקום צער.

אך כתב המשנ"ב לחלק, 'דהתם אין דרכו של מפרק בכך לא חשיבא מלאכה כלל, וגרע הדבר מסתם שינוי בעלמא, ויתכן אולי לפרש דבריו על פי מה שכתב באגלי טל (בהקדמה לזו"ג, ובמלאכה לזו"ג מ"ד) שיש ב' סוגי שינוי, יש שינוי שהוא רק באופן עשיית המלאכה, כגון הכותב ביד שמאל, ויש שהשינוי הוא בתוצאה, כגון מבשל בתולדות חמה שאיכות הבישול שונה מבישול בתולדות האור, ואופן זה קל יותר שאינו בכלל מלאכה כלל. ואולי אפשר להכא נמי נחשב שינוי בתוצאה, שכיון שאיסור דש הוא דוקא כשצריך למימיו (כמ"ס סי' ע"ג), א"כ כשינוק ואינו כונס את המשקה לתוך כלי כדרך מלאכת דש, גם תוצאת המעשה שונה מכל סוחט ואינה אותה מלאכה כלל, לכן אין מכאן ראייה לענין העושה אותו הדבר באופן שרק המעשה הוא אחר, ולכן כתב המ"ב שאופן זה אסור. ורק הסתפק לענין יו"ט שני שמלאכה דרבנן מותרת בו, האם מותר גם מלאכה דאורייתא בשינוי.

2. (היתרים ביו"ט שני): א) חולה שאין בו סכנה, ולא חלה כל גופו, כגון שחש בעינו קצת וכל גופו בריא ואינו מרגיש מיחוש בגופו מחמת העין, האם מותר לעשות לו רפואה האסורה מדרבנן בשבת ויו"ט ראשון. ובשינוי. ב) וע"י גוי [-מלאכה דרבנן בלא חלה כל גופו]. ג) והאם מותר ביו"ט שני לישראל כדרכו [-מלאכה דרבנן בלא חלה כל גופו]. ד) ולכחול את העין. ה) והאם מותר ביו"ט שני מלאכה דאורייתא ע"י ישראל [כשלא חלה כל גופו]. ו) וע"י גוי. ז) אם חלה כל גופו, האם מותר מלאכה דאורייתא ע"י ישראל, בשבת וביו"ט ראשון או יו"ט שני. ח) וע"י גוי. ט) וע"י ישראל בשינוי [בשבת ויו"ט ראשון או שני]. י) באלו שני דברים עיקריים יש היתר ביו"ט שני שאסורים ביו"ט ראשון. יא) האם ההיתר המיוחד של רפואה ביו"ט שני שייך גם ביו"ט שני של ראש השנה.

תשובה: א) אסור אפ"י בשינוי (ואפ"י לאכול ולשתות שום דבר שהוא משום רפואה אסור. מ"ב תקל"ב ה). ב) מותר. ג) כן. ד) מותר [שאיסורו מדרבנן (נכתב בהקדמה)]. ה) לא. ו) גם לא. ז) אסור. ח) מותר [אפ"י בשבת, כנ"ל סי' שכ"ח]. ט) בשבת וביו"ט ראשון אסור, וביו"ט שני אפשר שיש להקל לגבי חולה שאין בו סכנה, וצ"ע. י) לענין מת (שביו"ט ראשון יתעסקו בו נכרים דוקא, ובשני יתעסקו בו ישראל), משום כבודו של מת [כמו שיתבאר בסי' תקכ"ו]. ולענין רפואה במלאכה דרבנן [כנ"ל]. יא) לא (אך לענין מת מקילים, כדלקמן סי' תקכ"ו. משב"ז א'). סעי' ב' וס"ק ד-ו ח ושה"צ.

3. (רפואה שיכולה להיחדת): א) מי שנפל, או קיבל מכה, ונצרך דם במקום הנפילה או המכה, האם זה נחשב חולי פנימי שמחללים עליו את השבת. ב) והאם ביו"ט שני מותר לו להקז דם שקורין באנקע"ס (-כוסות רוח ששואבות את הדם מהגוף ע"י לחץ אויר) [והוא יכול להמתין למחר ואין בזה סכנה]. ג) ולהקז ע"י גוי. תשובה: א) לא. ב) אסור (ואם מצטער ואינו יכול להמתין עד למחר, מותר לו להקז. כה"ח כ"ד). ג) גם לא. ס"ק ת.

(הקדמה לסעי' א). ההולך ממקום למקום: כתב המשנ"ב לעיל (פי' תס"ק יז) שההולך ממקום למקום ויש חילוקי מנהגים בין המקומות, אם אין דעתו להשתקע במקום שהלך לשם, אז מעיקר הדין דינו כמקומו הראשון, אלא שבפרהסיא אסור לו לשנות ממנהג המקום שבא לשם מפני המחלוקת, ובדברים שא"א לעשותן כ"כ בצנעה, כגון מלאכה, אסור לעשות אפ"י בצנעה [דמלאכה א"א לעשותה בצנעה, שהיא משמעת קול, או נצרך לכלים הרבה, או יש בה שיהיה זמן, וקשה לעשות באופן שלא יתפרסם. וכתב הפר"ח (כ"ח) שאפ"י אם ברור לו שלא יתודע לשום אדם ג"כ אסור, דלא פלוג רבנן]. אבל אם יוצא מחוץ לתחום העיר [דהיינו חוץ לאלפיים אמה מהעיר] יכול לעשות אם אינו בפני אחרים [אבל תוך התחום דינו כהעיר, דכיון שיכולים יהודים לבא לשם ביו"ט שייך בזה חשש מחלוקת]. ואם דעתו להשתקע במקום שהלך לשם אז נעשה כאחד מבני המקום, ואסור מדינא בכל חומרי המקום, ואפ"י בצנעה, ואפ"י יצא אח"כ חוץ לתחום. וכן הדין לענין קולי המקום, שאם דעתו להשתקע מותר בקוליהן. אך כשאין דעתו להשתקע אסור להקל עמהם, ורק בצנעה שלא בפניהם יקל כמנהג מקומו. ומשמע בגרמא (פסחים נג.) שדין זה שייך גם לענין יו"ט שני, שההולך ממקום שעושים שני ימים למקום שעושים יום אחד או להיפך דינו כנ"ל.

4. (היוצא לחו"ל): בן ארץ ישראל שיצא לחו"ל, האם צריך לנהוג יו"ט שני, א) כשאין דעתו לחזור, ולא הגיע עדיין לתחום של ישוב. ב) ואם הגיע לתחום ישוב של ישראל או של גוים. ג) ואם יצא אח"כ למדבר (שהוא מסתמא חוץ לתחום. מאירי פסחים נא.). ד) כשדעתו לחזור, ובא לתחום ישוב ישראל, האם עושה יו"ט שני. מה דינו לענין תפילה, תפילין, עירובי תבשילין, מלבושי יו"ט, מלאכה. ה) האם מנדין אותו על עשיית

מלאכה. (ו) **ואם יצא מהישוב ובא למדבר חוץ לתחום, האם מותר במלאכה.** ואם זה בפרהסיא (היינו בחוץ או בפני גוים, אך לא בפני יהודים. כן נראה פשוט). (ז) **ואם יש שם ישוב גוים.**

תשובה: (א) א"צ, ויכול לעשות מלאכה, שעדיין לא הוקבע להיות כמותן. (ב) משהגיע לתחום הישוב, אפילו הגיע לישוב של גוים [ויש מקילין דדוקא בהגיע לישוב של ישראל (דס"ל שאין אדם נקבע להיות בן המקום ע"י ישוב נכרים)], ואפילו עדיין לא נכנס לישוב רק לתוך התחום, נעשה כמותן וחייב לנהוג יו"ט שני. (ג) ג"כ אסור. (ד) דינו כבן ארץ ישראל, וצריך להתפלל תפילת שמו"ע בלחש ביו"ט שני, וכן להניח תפילין בצנעה, ואם חל יו"ט בער"ש א"צ לערב עירובי תבשילין מפני שהוא דבר שבצנעה (שאינו אדם יודע אם הניח עירוב, וגם שמו סמך על אחרים. רדב"ז ח"ד סי' עג), אבל צריך ללבוש מלבושי יו"ט שהוא דבר של פרהסיא (אע"פ שאין חיוב גמור ללבשם אפילו ביו"ט ראשון, מ"מ כיון שמנהג ללבשם ביו"ט ואתמול אף הוא לבשם, אם לא ילבשם היום הוי פרהסיא. רדב"ז שם), וכן אסור לעשות מלאכה ואפילו בצנעה (נתבאר לעיל בהקדמה). (ח) לא (לפי שאין חיובו גמור מעיקרה"ד אלא מפני המחלוקת. מבי"ט ח"ג סי' קמט). (ו) מותר ואפילו בפרהסיא. (ז) גם מותר, דדוקא בישוב ישראל צריך להחמיר כמותן. ועל בחיי אדם כלל קג הל' ד עוד פרטי דינים בזה. סעי' ג ו"ק ט-יג ושה"צ.

5. (הבא לא"י): (א) **בן חור"ל שבא לא"י, ודעתו לחזור למקומו, האם צריך לעשות יו"ט שני.** (ב) **והיכן יתפלל התפילה.** (ג) **ומה דינו כשדעתו שלא לחזור למקומו לעולם.**

תשובה: (א) כן. (ב) תפילת יו"ט צריך להתפלל בביתו בצנעה. (אמנם אם יש מנין מבני חור"ל יתפללו תפילת המועד ויקראו בתורה ככל יו"ט שני. כה"ח לח). (ג) יתנהג כבני א"י, כנ"ל ס"ל תסתח. ס"ק ג.

6. (כשאתו נשאה במקומו או באה עמו): (א) **מי שאין דעתו לחזור, ואשתו נשאה במקומו הראשון, האם נחשב דעתו לחזור.** (ב) **מי שעוקר דירתו עם אשתו ובניו ממקום למקום לישא וליתן ולהרויח, ובשעת עקירתו היה דעתו לחזור למקומו, מה דינו.**

תשובה: (א) לא. (ב) כמי שאין דעתו לחזור דמי, דסתמא דמילתא כיון דעקרנהו לאנשי ביתו כל שמוצא פרנסתו מרווחת באותו מקום שהלך לשם אינו זז משם, [ויש מפסקין בזה]. (ודוק שהלך לישא וליתן ולהרויח, לאפוקי אם הלך להשתטח על קברי צדיקים וכיו"ב שאין דרך ככה"ג שתתארך שהותו שם, ודאי שנחשב דעתו לחזור. רדב"ז). ס"ק ג ושה"צ.

סימן תצו

(הקדמה לסעי' א). נתבאר לעיל סי' תצ"ה ס"ב שיצידה היא אחת מהמלאכות האסורות ביו"ט, ואפילו היא לצורך אוכל נפש, והטעם משום שזו מלאכה שדרך לעשותה בכמויות גדולות. אמנם חיה ועוף הנמצאים כבר ברשותו, הרי תלוי אם הם מחוסרים צידה או לא. ומחוסרים צידה פירושו שצריך לעשות תחבולות כדי לתפוס את הבעל חי, אם צריך לעשות תחבולות כדי לתפוס א"כ אינו תחת ידי ותפוסתו נחשבת לצידה ואסור לעשות כן ביו"ט, ואם אין הבע"ח מחוסר צידה א"כ הוא ברשותו ותחת ידו ממש ולא שייך בזה צידה ומותר לתפוסו ביו"ט.

אכן בדגים הדין שונה, שאפילו אם הם נמצאים במקום קטן שאין צריך תחבולות לתפוסם מ"מ אין לצודם, ופירש הראב"י (פ"ב ה"ז) הטעם 'מפני שהם מכוסין מן העין'. ופירש דבריו המגיד משנה שכיון שמכוסים מן העין תמיד הם יכולים לברוח ממנו ויש קצת קושי לתפוסם, ולכן הם נקראים מחוסרי צידה. ואילו הט"ז פירש שכיון שהם מכוסים אין דעתו עליהם כל כך ואסורים משום מוקצה. [אמנם גם המ"מ מודה ששייך בזה מוקצה, וכמובאר בגמ' לענין אמת המים שצריך להנה וכדלקמן בסמוך, אלא שלטעם של צידה יש בזה איסור מהתורה (לכוננים לידה ביו"ט מהתורה כנ"ל סי' תל"ה ס"ק ג)].

אלא שמצינו חילוק נוסף בדגים, והוא המבואר בגמ' (כ"ה). ובשו"ע לקמן (פ"ה) לענין אמת המים, שאם סכר את כניסתה מלפני יו"ט, ביו"ט מותר לקחת משם דגים, ואין בזה איסור מוקצה כיון שמעשה סתימת הפתח נחשב להכנה. ולפי הטעם של המ"מ הנ"ל שהדגים מחוסרים צידה, קשה ומה בכך שעשה הכנה ולמה הדגים מותרים לצודם. ותירץ הב"י שכיון שאמת המים צרה מאד אין הדגים יכולים להישמט ולברוח כשיבוא לתופסם, ולכן אינם נחשבים למחוסרי צידה כלל.

נמצא שיש ג' חילוקים בדגים: א. כשהם נמצאים בנהר או בשאר מקום גדול, פשיטא שיש בזה איסור צידה [שבאופן זה שהמקום גדול אפילו בבע"ח יש איסור צידה], ויש גם איסור מוקצה [ולא שייך הכנה במקום כזה שאין לו שום שליטה עליהם]. ב. מקום קטן, שאין צריך תחבולה לתפוסם [שבאופן זה בבע"ח אין איסור צידה], בדגים אסור [כיון

שמכוסים מהעין, ואסור משום צידה או משום מוקצה]. ג. מקום צר מאד שקל לתופסם שם, אין איסור צידה כלל [אם לא מצד איסור מוקצה, אך לזה מועיל הכנה כגון ע"י שסוכר פי המים].

אמנם לענין החילוק השני [שאינם מחוסרים צידה אך יש טירחה לתופסם], דעת המג"א (סק"א) שאם המים צלולים ורואה את הדגים שוב אין קושי לתופסם, והיו ממש כחיה ועוף שלא שייך בהם צידה [באופן זה שא"צ תחבולה לתופסם]. ונחלקו השו"ע והפמ"ג האם שייך בצלולים איסור מוקצה לטעמו של הט"ז, דעת השו"ע ר' שהם מוקצה שהרי לא עשה בהם הכנה, ודעת הפמ"ג שלא שייך בזה מוקצה, וכמו בבע"ח שבאופן זה שאינם מחוסרים צידה לא שייך מוקצה, שהרי כל מה שמצינו חומרא בדגים היינו מפני שמכוסים מהעין וקצת קשה לתופסם, ובמים צלולים שלא שייך זה שהרי הם נגלים לפניו ותחת ידו ממש שוב חוזר דינם להיות כשאר בע"ח שאינם אסורים משום מוקצה. [וסברת השו"ע ר' צ"ל דפירש מה שאמרו 'מכוסים מן העין', לא משום שהמים עכורים אלא שיינו שנמצאים בתוך המים הם מובדלים מהאדם וכאילו ברשות אחרת לכן הם מוקצה, ואין ג"מ במה שהמים צלולים, ואילו הפמ"ג פ' פשוטו שמכוסים מן העין היינו לפי שהמים עכורין וקשה לתופסם לכן הם מוקצה, ומשום כך אם המים צלולים אינם מוקצה]. ולפי המג"א מה שאמרו בחלוקה השלישית הנ"ל שכשהמקום צר מאד מותר, מדובר אפי' שהמים עכורים.

7. **צידת דגים): כבר נתבאר בס' תצה"ס"ב צידה אסורה ביו"ט [וע"ש דעות בזה אם הוא מהתורה או מדרבנן]. לכן פשוט שאסור לצודם מנהר. א) האם מותר לצודם מבריכות גדולות של מים. ב) ואם הבריכה קטנה שא"צ לומר הבא מצודה ונצודנו. ג) ואם המים צלולים ורואה את הדגים.**

תשובה: א) לא. ב) גם אסור, לפי שהבריכה רחבה הרבה והדגים מכוסין מהעין ונשמטין איך ואיך והיו צידה ממש. ג) כתב המג"א שמותר אם הבריכה קטנה שאין מחוסר צידה, וי"א שעכ"פ מטעם מוקצה אסור לצודן. (הכל נתבאר לעיל בהקדמה). סעי' א וס"ק א ב ובה"ל ד"ה אין.

היות וסעי' ה' הוא המשך לענין הקודם, מובא כאן, ואח"כ יובא סעי' ב' ואילך

(הקדמה לסעי' ה). **דין אמת המים:** נתבאר לעיל שדגים הנמצאים במקום שאינו מחוסר צידה אין לצודם, מב' טעמים, משום שקשה לתופסם, וגם שהם מוקצה. אמנם אמת המים שהיא צרה, וסכר את פיה ואין יכולים להיכנס לשם דגים אחרים וגם הדגים ששם אינם יכולים לצאת, אין בזה איסור צידה משום שהמקום צר מאד וקל לתופסם, וגם אין בזה איסור מוקצה, כי הסתימה הוא מעשה הכנה. [דהיינו מעשה סתימת פתח הכניסה הוא שלא יכנסו דגים אחרים שלא הכינם ובכך מייחד את הדגים שכאן לאלכס. וסתימת היציאה היא משום שאם הם יכולים לצאת אין הכנתו הכנה, שאין דעתו סומכת עליהם יותר מקודם לכן].

והיש"ש (פ"ב ופ"א, מובא בגמ"י 1) כתב טעם אחר בכל זה, ודעתו שאין צידה בדגים כיון שלא היה כן במשכן, אלא כיון שהיותם מן המים ומצמחי המים, כאשר צד אותם הרי עוקרן ממקום חיותם ויש בזה איסור תורה של מלאכה 'קוצר' [אפי' שאינם מחוסרי צידה], דהיינו שעוקר דבר ממקום גידולו [ולא גרע מעוקר עשבים שעלו על אוזן הכלי (נסי' פ"ו ס"א)]. ומה שבסכר את המים מותר, היות ומקודם היה גידולם בכל אורך אמת המים ועכשיו רק במקום קטן מתוכה, לפיכך נחשבים הם כתלושים כבר ממקום גידולם ויותר לא שייך בהם קוצר.

8. **אמת המים): א) סכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יו"ט כדי שלא יכנסו חדשים ולא יצאו הישנים, האם מותר לקחת משם דגים, ולמה. ב) ואם האמה ארוכה הרבה. ג) מהו שיעור רוחב האמה שמותר. ד) האם מותר לצוד במצודה כדרך שעושים בחול. ה) כשסוכר האמה, האם צריך להזמין הדגים בשביל יו"ט.**

תשובה: א) מותר, דאין בזה צידה דהוה ניצודים ועומדים מאחר שאמת המים צרה ואין יכולים להישמט. ומשום מוקצה אין כאן דמעשה הסכירה חשוב כהזמנת דגים ידועים. ב) גם מותר (וכן דעת השו"ע) [ויש מפקפקין בזה]. ג) עד ו' טפחים. ד) יש מחמירים בזה אלא יצוד ביד, ויש לחוש לזה לכתחילה. ה) י"א דוקא כשהזמין קודם יו"ט לצורך יו"ט (ואבל אם סכר כדי שיפירו וירבו שם ולפעמים צד מהם, אין זה מעשה הכנה כלל), ויש מקילין אפי' לא הזמין על יו"ט רק סכר סתם (והטעם ע"פ היש"ש הנ"ל בהקדמה שאיסור צידת דגים הוא משום קוצר, וכיון שצמצם מקום גידולם שוב לא שייך בהם קוצר. ואפי' להט"ז לעיל דס"ל הטעם משום מוקצה, כיון שעשה מעשה לצמצם הילוכם שיהיה לו יותר קל לתופסם שוב אינם מוקצים. ומשמע שאינו מדין הכנה במעשה אלא משום דכיון ששינה את מצבו להיות יותר קרוב לצידה סגי בזה, וא"כ אפי' לא הזמין על יו"ט רק בסתם נמי שרי). סעי' ה וס"ק יב-יד ושה"צ.

9. **ברירת דגים): אם רוצה לברור מהאמה דגים כפי מה שצריך ולהחזיר השאר, האם מותר.**

תשובה: תלוי, אם בשעה שסכר חשב שאפשר שיצטרך ביו"ט לכל הדגים שימצא באמה, א"כ הוכנו כולם, ויכול להעלות כמו שירצה ולברור הגדולים והמשובחים ולהחזיר השאר למים. אבל אם בשעה שסתם

אמת המים היה יודע בודאי שלא יצטרך ביו"ט רק איזה דגים, א"כ לא הוכנו כולם, וכשבורר ומניח הקטן נמצא שטלטלו שלא לצורך, ולכן לא יברור ויניח השאר אלא צריך ליקח ולאכול כל מה שיעלה בידו בין טוב ובין רע ולא יחזור מה שלא ייטב לו. [ולאסור כלל משום חשש שמא יקח ויניח, וכמו שאסרו ביונים, זה לא אמרינו, דבדגים לא שייך כולי האי סברא זו, דע"י בט"ז (שכתב שאין דרך להחזירם למים אף אם לא יטבו בעיניו, אלא יוציא עוד דג ויאכל את שניהם, ולכן לא גזרו בזה)]. ס"ק יג ושעה"צ כה.

10. (תיבה במים): א) הכניס דגים לתיבה מלאה נקבים והעמידה במים, האם מותר לצוד ממנה. ב) ואם התיבה נתונה במים זמן מרובה ונתן שם דגים לפרות ולרבות ולפעמים צד מהם.

(תשובה: א) הכל כדנינים הנ"ל (שאם היא גדולה וצריך להעזר במצודה אסור, ואם היא קטנה שקל לתופסם שם מותר. אמנם אין צריך מעשה הכנה, דכמו שבאמת המים סתימתה היינו הכנתם, הוא הדין כאן שהכנסתם לתיבה היינו הכנתם). וי"א דדוקא בבריכה ובאמת המים שעכ"פ הדגים הם בקרקע מקום חיותם (שאז יש בהם איסור קוצר), משא"כ כשהם מונחים בכלי (דהם כבר תלושים ומנותקים ויותר לא שייך בהם קוצר) ולא שייך בהם כלל צידה (דכיון שאין הכלי גדול כ"כ שיצטרכו תחבולה לתופסם הרי הם כניצודים ועומדים), ואפ"ל צריך להביא מצודה (כדי לתופסם יותר בקלות) מותר. ולכן נראה שאין להחמיר בתיבה ליטול ביד אפ"ל אם רחבה התיבה יותר מו' טפחים הרבה, אבל לא במצודה דהוי עובדא דחול. ב) מצדד הפמ"ג דדי שיזמינם בפה מעי"ט ושוב אינם מוקצה (נראה שהפמ"ג לשיטתו לעיל בשעה"צ כב (לעיל תשו' 9 ה' ה"א הראשון), וחיפש כאן דע"כ די בהזמנה בפה, אך לחולקים שם א"צ הכנה כלל). ס"ק יד ושעה"צ.

11. (באר): א) הכניס דגים מבעו"י לבאר מים (מקום שאין שם דגים) וצריך לצודם, האם מותר. ב) ואם הם כבור עמוק (דהיינו שנחשבים ניצודים לגמרי כי יכול לתופסם בחד שחיה, אלא שנמצאים במים שבתחתית הבור, ואם יכנס למטה ויעמוד סמוך למים יוכל לתופסם אף בלי כלי, אלא שרוצה להביאם ע"י כלי כיון שהוא עומד למעלה בשפת הבור וכדי שלא יצטרך לטרוח לירד להביאם בידו, האם מותר).

(תשובה: א) אם צריך לצודק ע"י כלי דוקא, אסור (דהוו מחוסרים צידה). ב) א"צ לירד למטה לתופסן בידו אלא עומד למעלה ותופסן ע"י כלי (ונראה הטעם משום דאינם מחוסרים צידה ומותר לצודם, ורק לכתחילה יש להחמיר שלא לתפוס ע"י כלי כנ"ל (תשו' 8 ד), וכאן שיש טורח לרדת א"צ להחמיר). ס"ק יד.

(הקדמה לסעי' ב). במשנה (ג): מבואר שדגים שאסור לצוד מהם ביו"ט, אסור ליתן לפניהם מזונות, אבל בעלי חיים שמתיר לצודן כנפגל לעיל ס"א), נותנים לפניהם מזונות, ואם אסור לצודן כי הם מחוסרים צידה, אין נותנים לפניהם מזונות. ויש כמה טעמים בראשונים למה אין נותנים לפניהם מזונות: רש"י פירש דכיון שאינם צריכים שיתנו לפניהם הוי טורח שלא לצורך. ואורחא דמילתא הוא שדגים אינם צריכים שאדם יתן להם מזונות, שהם ניזונים מעשבי הים, וגדול אוכל את הקטן, משא"כ חיה ונחש שנותנים לפניהם מזונות, משום שמדובר בימי החורף או במקום דריסת רגלי בני אדם, שאין מצויים להם עשבים ומזונותם עליך [ומה שחילקו חכמים שאם הם מחוסרי צידה כגון בביבר גדול אין נותנים לפניהם מזונות, ובביבר קטן שאינם מחוסרי צידה נותנים לפניהם מזונות, כתב הפר"ח דאורחא דמילתא שבביבר גדול יש להם עשבים וכ"ל]. וכן נפסק בס"ל שכ"ד (ס"א וזאילק) שבע"ח שמוצאים לעצמם מזונותיהם אין לטרוח בשביל מאכלם. ויש שפירשו (כ"כ רש"י בשפת קוה, וכתב הר"ן ב"ה יג. ע"כ ח"תא ב"ה סלמ"י) הטעם שאין לטרוח עבור דבר מוקצה. ולכן אם אינם מחוסרי צידה וגם אינם מוקצה נותנין לפניהם מזונות, אבל המחוסרים צידה הם מוקצה [חוץ מאיסור צידה שיש בהם], כיון שאין יכול ליטול מהם ביו"ט מחמת איסור צידה [ולפי"ז גם כשאינם מחוסרים צידה, אם הם מוקצים אין נותנים לפניהם מזונות]. ויש שפירשו (תוס' ג): שכשיש איסור צידה חששו חכמים שיבוא לצוד מהם ביו"ט ויעבור על איסור צידה, ולכן אסרו ליתן לפניהם מזונות. ולפי"ז כל שאינו מחוסר צידה, מותר להאכילו, אפ"ל שהוא מוקצה.

ולענין הלכה, טעם ראשון הוא ודאי להלכה, שכל ההיתר להאכיל בע"ח הוא רק כשמוכרחים לכך וכנפסק בס"ל שכ"ד. ולענין ב' הטעמים האחרים משום מוקצה או צידה, נחלקו בזה הפוסקים.

12. (האכלת בע"ח): א) דגים ועופות וחיה (כשרה, כגון צבי) שהן מחוסרים צידה, האם מותר להשקותם ולתת לפניהם מזונות. ב) אם אינו מניח לפניהם ממש אלא ברחוק קצת והם באים ואוכלים, האם מותר. ולמה. ג) בע"ח שאינם מחוסרים צידה והם מוקצה, האם מותר ליתן לפניהם מזונות. ד) בהמה טמאה המחוסרת צידה, האם מותר להאכילה. ולמה.

תשובה: א) לא, שמא יבא ליקח מהם לאכלם (אבל משום טלטול המוקצה לחוד לא גזרו שמא יבא לטלטל).
 [ובמקום הפסד מותר ליתן לפניהם מזונות, כגון דבורים עושים להם פרנסה בשביל שלא יברחו (בה"ל סעי'
 ז)]. ב) מותר, דכיון שעושה היכר לא יבא ליקח מהם. ג) כן. ד) מותר, דלא שייך לחוש שיבא ליקח
 לאכלה. (כל מה שזכר שמותר להאכיל בהמה, הוא דוקא כשמזונותיו עליו, כנפסק לעיל ס' שכ"ד ס"א. שונה"ל ס"ו,
 ונתבאר לעיל בהקדמה). סעי' ב (ז) וס"ק ד-ו.

13. (טלטול בע"ח): בע"ח שאסור לאכלו או להשתמש בו מפני שהוא מוקצה (שלא היה דעתו עליהם מערב יו"ט), האם
 מותר לטלטלו.

תשובה: לא (כדין מוקצה מחמת גופו). סעי' ב.

(הקדמה לסעי' ג). ניצוד ביו"ט: מבואר במשנה (כד), שבהמה שנתפסה במצודה ביום טוב, הרי היא מוקצה
 ואסורה באכילה. והטעם שהיא מוקצה, ביאר הרמב"ן (מלחמות יג. ד"ה אחר – ה"ט) שלא התיר ר' שמעון מוקצה אלא
 בדברים שהיו ברשותו מבעוד יום [וכגון נבלה שהתנבלה בשבת (שבת קט"ג)], אבל הניצודים שלא היו ברשותו
 מודה ר' שמעון שהם מוקצים (וה"ר"ב מצולל בגמ' סוף מפילחין לענין בהמות שגלחו ליעות. ועי' בע"ה"מ ופנ"י טעמים אחרים). וכתב הפני
 יהושע שכל זה לפוסקים כר' שמעון שמקיל במוקצה ביו"ט והוצרכו לסברא למה ניצוד ביו"ט אסור, אך
 לדעת השו"ע בסי' תצ"ה (ס"ז) שהלכה כר' יהודה שמוקצה אסור ביו"ט, פשוט שניצוד שלא היה אתמול
 ברשותו הוא מוקצה, ואין צריך לומר שניצוד חמור משאר מוקצה.

ספק מוקצה: אמרו בגמ' (ס"ט) שאפי' ספק אם ניצודו ביו"ט אסור. ובטעם הדבר נאמרו ב' טעמים בראשונים:
 א, משום שהוא דבר שיש לו מתירין דהיינו שיש לו היתר לאחר יו"ט, וקימ"ל (גמ' ד. וי"ד ק"ב) שדבר שיש לו
 מתירין יש להחמיר בספקו. ב, משום שספק מוקצה חמור משאר ספק דרבנן, ועשאוהו כספק דאורייתא
 לחומרא.

נ"מ בין הטעמים הוא במאכל שלא יהיה ראוי לאכילה עד לאחר יו"ט, שאם הטעם הוא משום דספק מוקצה
 חמור, אסור, אך אם הטעם הוא משום דבר שיש לו מתירין, הרי מבואר בשו"ע יו"ד (ק"ב ס"ה) שאם המאכל
 יתקלקל עד זמן ההיתר, אין זה נחשב דבר שיש לו מתירין, שהרי כל הסברא בדבר שיש לו מתירין הוא משום
 ש'עד שתאכלנו בספק איסור תאכלנו בודאי היתר' (ש"י ג'ג), אך בדבר שעד זמן ההיתר לא יהיה אפשר לאכלו
 לא שייך לומר כן, וא"כ אינו נחשב דבר שיש לו מתירין ודינו כשאר ספק דרבנן שמותר.

14. (ספק ניצוד): א) ספק צידה, כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרוסות מעיו"ט, ולמחר מוצא בהם בע"ח,
 האם מותרים [באכילה ובטלטול]. ב) במוצאי יו"ט (ועתה הוא יו"ט שני של גלויות), מתי מותרין. ואם ודאי
 ניצוד ביו"ט ראשון. ג) ואם במוצאי יו"ט ראשון חל שבת. ד) ומה"ד במוצאי יום ראשון של ר"ה. ה)
 באופן שידוע שניצודו מבע"י מותרין. מה"ד במצודה שפרוסה באורך רב, וכשחיה נופלת בראש האחד של
 המצודה, מתוך שמתפרקת ומתנתקת בשביל לצאת מתקלקלת המצודה כולה וראשה השני ג"כ ניתק
 ממקום שנתקע, ומוצא מעיו"ט שנתקלקל ראשה השני, אך במקום זה לא ראה שום דבר ניצוד, ולמחר רואה
 במצודה בע"ח, האם מותר למחר. ו) ספק מוקצה או ספק נולד, האם מותר [ביו"ט ראשון].

תשובה: א) אסורים, ואפי' בטלטול (דכיון שאינו ראוי לאכילה הוי מוקצה מחמת גופו, כנ"ל ס"ב). ב) מותרים מיד
 במוצאי יו"ט ראשון, ואפי' בודאי ניצוד ביו"ט, ולא בעיניו בכדי שיעשה כיון דלא ניצוד בידי אדם רק ממילא
 (דלא שייכים בזה ב' הטעמים לאסור מלאכה שנעשתה ביו"ט עד בכדי שיעשו כדלקמן במשנ"ב ריש ס' תקטו, דלטעם א'
 שלא יהנה ממלאכת יו"ט, הרי בנעשה ממילא אין זו מלאכה, ולטעם ב' שמא יאמר לגוי לעשות כדי שיהיה לו מוכן מיד
 במוצאי יו"ט, בנעשה מאליו לא חוששים כן). ג) צריך להמתין עד מוצ"ש [כדלקמן ס' תקט"ו]. ד) צריך
 להמתין עד אחר ב' הימים, דשניהם כיום אחד ארוך. ה) כן, דהוי סימן שניצוד בע"ח בראשה השני
 (והיחידוש הוא שזה סימן ברור שאפשר לסמוך עליו). ו) לא. סעי' ג וס"ק ט.

15. (יפסדו לאחר יו"ט): דגים שספק ניצודו היום שאסורים כנ"ל, באופן שאם ימתינו עד לאחר יו"ט יתקלקלו
 (קצת), האם מותרים. ומה"ד במקום שיפסדו לגמרי.

תשובה: כל מה שהחמירו בספק צידה [אפי' לסוברים בסי' תצה ס"ב שאיסור צידה ביו"ט מדרבנן] ובספק
 מוקצה, הוא משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ולפי"ז אם יתקלקלו הדגים כשימתין עד אחר יו"ט מותר. ויש
 מחמירין גם בזה, ומ"מ במקום שיפסד לגמרי אפשר שיש לסמוך על המקילין. ס"ק ז ושעה"צ י.

(הקדמה לסעי' ד). **ספק ביו"ט שני**: כתב הר"ן (יג), בשם הרא"ש מלונלי, שכל מה שמחמירים בספק מוקצה, הוא דוקא ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני של גלויות, אין להחמיר. והטעם משום שיש בו ספק ספיקא, עצם המוקצה הוא ספק שאולי ניצוד מאתמול ומותר, ואפי' אם ניצוד היום הרי יו"ט שני אינו אלא ספק, דאע"פ שעתה אנו בקיאים בקביעות חודשים ואנו עושים כן מחמת מנהג ולא מחמת שספק לנו, מ"מ כיון שכל המנהג הוא משום שכך נהגו אבותינו וכדאמרו בגמ' (ד) הזהירו במנהג אבותיכם בידיכם, הרי כיון שאבותינו נהגו כן רק משום ספק, מנהגנו לא יותר תמור משלהם ואין לזה אלא תורת ספק. ואע"פ שדבר שיש לו מתירין אין לו היתר בספק (משום שעד שתאכלו בספק איסור תאכלנו בודאי היתר וכנ"ל), זהו דוקא בספק אחד, אבל בספק ספיקא אין להחמיר. עכת"ד.

אך יש פוסקים שכתבו דהן אמת דספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין מותר, מכל מקום כהאי גוונא לענין יו"ט שני אינו נחשב ספק כלל, משום שעשאוהו רבנן כיו"ט ודאי לכל דבר, ולא מצינו חילוק בין יו"ט ראשון לשני אלא לענין מת ולענין לכוול הענין בלבד כדלעיל ס' תצו"ס"ב (ע"פ מהר"ם וע"פ מ"ם ס"ק י"א ופסקר לבלח כן בדרכיו).

16. (יו"ט שני): א) **ספק ניצוד או ספק מוקצה או ספק נולד, האם מותר ביו"ט שני**. ב) **ובב' יו"ט של ר"ה**. ג) **וביו"ט שני הסמוך לשבת**. ד) **מה"ד כשיש יש רק ספק אחד והספק השני הוא ע"י תערובת** (כגון שניצוד ביו"ט שני בודאי, ונתערב במה שניצוד מאתמול, שעכשיו כל אחד הוא ספק אם ניצוד היום, ויו"ט שני עצמו הוא ספק - לדעת הסוברים כן כנ"ל א'. או ספק אם ניצוד ביו"ט ראשון, ונתערב באחרים שניצודו מאתמול).

תשובה: א) מותר, דהוי ס"ס (וכן דעת השו"ע). ויש מחמירים בזה דיו"ט שני הוא ודאי דרבנן ולא נחשב ספק, ויש להחמיר אם לא במקום הפסד גדול. ב) לכו"ע אסור. ג) לכו"ע אסור (שהרי אין כאן ספק ניצוד ביו"ט, שגם אם ניצוד לפני יו"ט הרי זה שבת ונעשה מוקצה דאין שבת מכין ליו"ט, ויש רק ספק אחד האם היום יו"ט). ד) אין להתיר גם לדעה ראשונה אם לא בהפסד גדול. סעי' ד' וס"ק ח' י"א ושה"צ (סעיף ה' הובא לעיל).

(הקדמה לסעיפים ו-ט). הנה בשביל שיהא מותר לצוד בע"ח ביו"ט, צריך שיתקיימו שני תנאים: א. שלא יהיה בזה איסור צידה. ב. שהבע"ח לא יהיה מוקצה. בתנאי הראשון, מה שקובע לאיסור צידה הוא אם הבעל חי נחשב ברשות האדם או לא, שאם קל לתפוסו הרי הוא נחשב ניצוד ועומד, ואין בו איסור צידה, אך אם צריך מאמץ גדול לתפוסו, והשיעור הוא (לפליג) שהצד אותו צריך להעזר במצודה כדי לתפוסו, נחשב מחוסר צידה ואסור לתפוסו. ובתנאי השני של מוקצה, בשביל שלא יהיה מוקצה צריך להזמינו לאכילה מלפני יום טוב [אופן ההזמנה יתבאר בסעיף ז].

אמנם נאמרו בגמ' ב' חידושים בשני הכללים הנ"ל:

א. לגבי התנאי של ניצוד, שאם צריך מצודה אסור לצודו, יש יוצא מן הכלל שגם אם כעת צריך מצודה לתפוסו, נחשב שהוא ברשותו ומותר לצודו. כגון אוזיים ותרנגולים הגדלים בביתו, שאפי' שעתה הם מסתובבים ברשות הרבים, ואם רוצה לתפוסן צריך להביא מצודה, מ"מ נחשבים נמצאים ברשותו, והטעם אמרו בגמ' כיון שחוזרים לכוון בערב ושם בכלובן קל לתפוסן, א"כ נמצא שתמיד הם תחת שליטתו וברשותו.

ובגמ' שאלו מאי שנא יוני שובך החוזרים לביתם בערב שאינם נחשבים ברשותו ואסור לצודן. ונאמרו בזה שני תירוצים, רבה בר רב הונא תריך להללו באין לכלובן לערב ומזונותן עליך [דהיינו שניזונים ממה שבעל הבית נותן להם], והללו באין לכלובן לערב ואין מזונותן עליך [שמצאים את מזונותיהם בחוץ]. פירוש, דהואיל ואינם יוצאים לבקש מזון הם כניצודים ועומדים, משום שע"ז הם תלויים בו, ומוכרחים לבוא לכלובן לקבל מזונותיהם. ורב מרי תריך שיונים אינם נחשבים ברשותו, משום שגם כשהוזרים לכלובן עדין קשה לתפוסן, שאם יבוא אליהם עשויים לברוח ממנו, משא"כ אוזיים ותרנגולים שאע"פ שעשויים להשתמט מבני אדם אינם משתמטים מכלובן לאחר שחזרו אליו. ונפקא מינא בין שני התירוצים, שלשית רבה בר רב הונא, מותר לצוד אוזיים ותרנגולים אף אם הם מורדים ומנסים להשתמט מבעליהם, כל זמן שהם באים לכלובן לערב ומזונותן עליך, ומצד שני אסור לצוד יוני שובך אף כשהן רגילות שלא להשתמט מבני אדם, כיון שאין מזונותם עליך. ולפי רב מרי הדין הוא הפוך, אסור לצוד אוזיים ותרנגולים שמרדו, כיון שכעת הם משתמטים מבני אדם. אבל מותר לצוד יונות הבאות לכלובן בערב כשהן רגילות שלא להשתמט מבני אדם, אע"פ שאין מזונותן עליך (חמ"ד מש"ז, הובא בשע"ט מ"ח).

ולמעשה כתב המג"א (י) שבראשונים יש מי שהביא תירוץ זה ויש מי שהביא תירוץ זה, ולכן יש לחוש לב' התירוצים, לפיכך היתר צידת עופות הוא רק בעופות החוזרים לכלובן בערב, ומזונותם מוטל על בעל הבית,

וגם לא מרדו שאינם משתמטים ממנו כשרוצה לתופסן (והכל בשעה"ל מה, ועי' מ"ב סז"ז נג ובשעה"ל ס"ג שמשמע שדעת הא"ע ס"ג כתי השני נגמ' שדי כפאים לכלובם ונוח לתופסן ול"ז מזונותן עליך).

ב. לגבי התנאי השני שצריך הזמנה מבעו"י, נתחדש בגמ' (כה). שיש אופן שלא צריך הזמנה מיוחדת אלא ממילא נחשב שהזמין את הבעל חי. והוא: ולד, שאינו יכול לברוח מחמת קטנותו, וגם נמצא במקום מוקף ושמור, והאדם יודע שנולד (פ"ק, ו) ועובר בקרבת המקום תמיד ורואהו, ולא הסיח דעתו ממנו (כ"ו), נחשב ממילא מוכן ליו"ט כי דעתו עליו לאכלו בשעה שיצטרך, ואין צריך שיחשוב להדיא שרוצה לאכלו ביו"ט. [וגם איסור צידה אין בו כיון שאינו יכול לברוח והרי הוא ניצוד ועומד].

וע"כ פ' הנ"ל ביארו שם בגמ' כמה חילוקי דינים:

א. חיה גדולה שיכולה לברוח, אסור לצודה (גמ' כה). [וגם אם נמצאת במקום שמור כגון פרדס, כיון שהמקום גדול א"א לתופסו בקלות אלא אומר הבא מצודה ונצודנו, ואסור לצודו. וכיון שאסור לתופסו, ממילא לא מועיל בו הזמנה].

ב. ולד שאינו יכול לברוח, מותר לצודו, אבל צריך הזמנה (גמ' סז).

ג. ולד שאינו יכול לברוח, ונמצא במקום מוקף ושמור, והוא סמוך לעיר והאדם עובר תמיד בקרבת המקום ורואהו, נחשב ממילא מזומן. ואיסור צידה גם לא שייך בו כיון שאינו יכול לברוח. לכן מותר לבוא ולקחתו ביו"ט (גמ' סז, ע"פ הראשונים, ונתבאר לעיל).

ד. אווים (תרגומם שבתיתו אין בהם איסור צידה (גמ' כה, ונתבאר לעיל), ואמרו בגמ' (כה). שגם אינם צריכים זימון, והטעם, שהרי נמצאים הם אצלו (כ"י בשם ר"ף ור"ס) ודעתו עליהם לאכלן (לפיכך מהני גם לסוביזים מוקפה כיו"ט). [ועי' משנ"ב ס"ק י"ח].

ה. יוני שובך ויוני עליה, דהיינו יוני מדבריות שמחפשים מזונותיהם בשדה ולנים בשובך שבחצרו או בעלייתו, ואין נח לתופסן שם ואין מזונותיהם עליך, אסור לצודן (גמ' סז, ונתבאר לעיל).

ו. גוזלים שאינם יכולים לעוף, אין בהם איסור צידה, אבל צריכים הזמנה מבעו"י (גמ' כה). [והטעם ששונה דינם מולד הנ"ל אות ג' שאינו צריך הזמנה, עי' מ"ב ס"ק ל' משום שעוף יכול לדדות ולהתרחק מחוץ לקן, לכן אינו סומך דעתו עליו שיהיה מזומן לו כשירצה לאוכלו, וצריך להזמין במפורש].

1. (עופות: א) אווים ותרגומים ויונים שגדלים בבית, האם מותר לצודן מרשות הרבים ביו"ט (כשהם עומדים לאכילה, וצדן כדי לאוכלן). ואם צריך להביא מצודה לצודן. (ב) ואם גדלים בחצרו (ואין להם שם כלוב). (ג) ושאר עופות שהן בני תרבות (לשון גידול בארמית, דהיינו שבטבעם הם גדלים אצלו ואינם מחפשים לברוח אפי' כשמרגישים יד אדם נוגעת בהם, עי' גמ' כד). ובאין לכלובן בערב ומזונותן עליך. (ד) האם כל הנ"ל צריכים זימון מערב יו"ט. [ואם תופסן ממקום רחב]. (ה) האם בכל זה מותר לצוד שלא בשביל לאוכלן. (ו) מה"ד בכל זה בעופות שעומדים לביצים. (ז) ואם קנאן סתם ולא חשב לאיזה דבר יעמידם.

(תשובה: א) מותר לצודן אפי' צריך להביא מצודה, דכיון דבאין לכלובן בערב וגם ניזונים תמיד בבית ובאין לאכול, עי"ז הם בני תרבות ואין בורחין ונשמטין כ"כ כשרוצים לאחוז אותם ולכן הם כניצודים. (ב) גם כנ"ל. (ג) גם כנ"ל. (ד) א"צ זימון, דמוכנים הם. ומ"מ ירא שמים יתן עיניו תחילה בעופות ויבחר איזה מהם הוא רוצה ליו"ט, שיכירנו למחר, כדי שלא יבא למחר ליטול ולהניח, ואע"פ שכולם מוכנים מ"מ טורח טירחא יתירה ביו"ט (אבל מעיקה"ל א"צ לברוח כדחצרינו לקמן ביונים, דשם יש ב' טעמים: א' שמא יקח אחד ויראה שהוא כחוש ויניחנו ויקח אחר, ונמצא שטלטל מוקצה שלא לצורך, וטעם זה לא שייך כאן כיון שאינם מוקצה. ב' שמא ימצא שכולם כחושים ולא יחשוט כלום וימנע משמחת יו"ט, משא"כ כשמברר מעי"ט איזה הוא רוצה אז בדק אם הם טובים בעיניו, וגם טעם זה לא שייך כאן, דכיון שרגילים בביתו הוא מכיר ויודע אם הם כחושים. יש"ש ס' ב), ובפרט אם תופסו ממקום רחב שלא התירו אלא משום שמחת יו"ט וא"כ כשתופסו ומניחו נמצא שצדו שלא לצורך (זהו לדעת הרמ"א בס' שט"ז ס"ב דאסור לצודן בשבת מדרבנן ולא התירו ביו"ט אלא לצורך אכילה. ולדעת השו"ע שם לא שייך צידה בבע"ח הגדלים בבית). (ה) כל הנ"ל הוא כשתופסן כדי לאוכלן והתירו משום שמחת יו"ט, הא לא"ה אסור לכמה פוסקים כנ"ל ס' שט"ז ס"ב (ולדעת השו"ע שם מותר בכל גונא וכנ"ל). (ו) הם מוקצה לדעת המחמירים במוקצה ביו"ט לעיל ס' תצ"ה ס"ד. (ז) אינם מוקצה, דסתמייהו לאכילה. סעי' ו' וס"ק טו-יח ושעה"צ ובה"ל ד"ה אווים.

2. (עוף חדש: א) עוף שקנהו מחדש ממקום רחוק שאינו מכיר מקומו הקודם, ועדיין לא הורגל בבית זה ואינו בא לכלובו בערב, האם מותר לצודו. ואם עתה הוא בבית. ואם נכנס למקום צר. (ב) ובליילה כשעופות אלו יושבין על הקורה. (ג) ואם קנה את העוף ממקום קרוב שמכיר מקומו הראשון.

- תשובה: (א) אסור לצודו, אלא א"כ נכנס למקום צר (שאו כבר ניצוד). (ב) כתב הח"א שמותר לצודו דעיניהם מתעוררות אז ואינן נשמטין מיד התופסן. (ג) י"ל שאין בו צידה (שהגם שאינו בא אליו בא לכלוב הישן וממילא נחשב ניצוד) כנ"ל ס"ל שט"ז בבה"ל בסוף הסי'. ס"ק יז ושה"צ.
3. (מחוסר צידה): (א) מתי נחשב צידה בחיה ובעוף שאסור לצודו. ומה השיעור לזה. (ב) ובעוף, אם החלון או הגג פתוח שיכול לברוח דרך שם. (ג) עוף וחיה שאינם מחוסרים צידה, האם מותר לתופסן.
 תשובה: (א) צידה נחשב כל שמחוסר צידה, והשיעור הוא שצריך לומר הבא מצודה ונצודו, דהיינו כל שאין יכולין לתופסו בריצה אחת אלא צריך להינפש קודם שיגיענו. (ב) א"כ הוא מחוסר צידה ואסור לצודו. (ג) מותר, ובלבד שהזמין שאין בהן חשש מוקצה, דאל"ה אסור לתופסן שהרי אסורין גם בטלטול (דכיון שאסורים באכילה לא ראויים לכלום. שועה"ר תקטו ד). סעי' ז וס"ק יט כ. דין נתינת מזונות לפני בע"ח נתבאר לעיל ס"ב (תשו"ס).
4. (ולד חיה): (א) איל וצבי שקננו בפרדס גדור הסמוך לעיר, והוא מקום המשתמר שאין הולד יכול לצאת משם, וקל לצודו, וילדו בו עפרים ועדיין הם קטנים שא"צ צידה, האם מותר לתופסן [והאם צריכים זימון]. (ב) ואם לא ידע בקיום הולדות. (ג) בהנ"ל א', מה"ד אם אין הפרדס סמוך לעיר. ומהו שיעור הסמיכות. (ד) האם מותר לצוד את האם כאשר הפרדס גדול שצריך לומר הבא מצודה ונצודו [והאם מועיל זימון]. (ה) ואם תהיה אח"כ נצודת מאליה ביו"ט. ואם הזמינה מבע"י.
 תשובה: (א) מותר בלא זימון, דסתמא דעתיה עלייהו לכל שעה שיצטרך. (ב) אסור, דלא שייך דעתיה עלייהו. (ג) ההיתר הנ"ל הוא דוקא כשהפרדס סמוך לעיר בתוך שבעים אמה וד' טפחים דדעתיה עלייהו כיון שהמקום קרוב ורואה אותם תמיד, אבל אם אינו סמוך אסור, אא"כ הזמינם בפירושו. (ד) לא, ואפי' זימון אין מועיל לה. (ה) ג"כ אסור משום מוקצה, והזמנתו מבע"י לא חלה. סעי' ח וס"ק כא-כה ושה"צ.
5. (יונים וציפורים): (א) יונים שבבית שמזונותן עליך, וגם נוח לתופסן, האם מותר לצודם. (ב) יוני מדבריות שקננו בשוכך שבחצרו או בעלייתו, וצפורים שקננו בכלי חרס הבנויין בכתלים לקנן בהם העופות, ואינם מורגלים אצלו אלא פורחים כל היום בשדות ולערב באין שם ללון, האם מותר לצודן. [ואם הם יונים שלן]. (ג) ואם עתה הם בכלובן. (ד) ואם הורגלו עם בני אדם ונוח לתופסן, ואין מזונותיהם עליך. (ה) ואוויזים ותרנגולים שמזונותן עליך, ומרדו ואין נח לתופסן. [ואם יזמינם].
 תשובה: (א) כן. (ב) אסור. וי"א שאפי' היונים שלו כל שלא נתגדלו בין בני אדם תמיד, יש בהן צידה. (ג) גם אסור אם הוא באופן שאינן נצודין שם ממילא, ובשבת חייב חטאת (ובי"ט במזיד לוקה). (ד) אסור לצודן. (ה) אסור לתופסן, לכן גם אין זימון מועיל להם. סעי' ט וס"ק כז-כח ושה"צ.
6. (עופות קטנים): (א) עופות קטנים שאינם מפריחים אלא מדדין, או יכולין לפרוח מעט (ויוצאין מנ' אמה, שאז יצאו מכלל מדדין) אך בקל יכול לתופסן (כגון שאינן מפריחין הרבה בפעם אחת. פר"ח) ואין צריך לומר הבא מצודה ונצודו, האם מותר לצודן. (ב) והאם צריכים הזמנה. [ולמתירים מוקצה].
 תשובה: (א) מותר לצודן [ולענין זימון ראה בסמוך]. וכל הנ"ל בתשו' הקודמת הוא דוקא בגדולים שקשה לתופסן. (ב) צריכים הזמנה, דכיון שיכולים לדדות ולהתרחק אסור בלי הזמנה, ואפי' לדעת המתירין מוקצה ביו"ט הכא מודה דאסור, דבמוקצה כי האי שלא היה שלו מעולם אסור בלי הזמנה (הכיבא דאקצינהו בידיים יש לכר"ע איסור מוקצה, וגם כאן הו' כמו שדחאן בידיים, כי הסיח דעתו מהם לגמרי כיון שלא היו שלו וגם הם פורחים שאין נח לתופסן. ע"פ שעה"צ נא). סעי' ט וס"ק כט ל ושה"צ.
7. (זימון): (א) האם בשביל להכין יונים די לומר מכאן אני נוטל. [ולמה]. (ב) ואם אמר 'מכאן אני נוטל', האם מותר אח"כ ליקח מן הבא בידו בלא לברור. (ג) וכיצד מזמן. [והאם צריך לנענעם]. (ד) האם אומר כפה או חושב בלבו. (ה) מה הדין בכל זה בשאר בעלי חיים.
 תשובה: (א) לא מועיל, משום דלא בירר איזה יקח (ואף דקימ"ל בדברבנן יש בריה למפרע), דחיישינן שמא יקח אחד וימצאנו כחוש ויניחנו ויקח אחר ונמצא שטלטל הראשון שלא לצורך, ומוקצה הוא שהרי לא הזמין אלא אותו שיקח לבסוף (שלא היה דעתו על יותר ממה שצריך. ובגמ' אמרו טעם נוסף, שמא ימצא כולם כחושים וימנע משמחת יו"ט, אבל עכשיו שהצריכוהו לייחד מערב יו"ט איזה הוא רוצה, בוודאי יראה מערב יו"ט אם הם כחושים ויזמין

אחרים. מאירי. ומה שהמ"ב הזכיר רק הטעם הראשון שבגמ' נראה משום שבטעם זה יש חידוש דין דכשבורר ומניח חשיב מוקצה). (ב) לא (גזירה שמא יטלטל לברור ויניח). (ג) אומר זה וזה אני נוטל למחר, ואפ"ל עומד מרחוק ובראיית עינו בורר איזה מהם סגי וא"צ לנענעם, ומ"מ צריך שיסמן בדעתו או יטבע עינו בטיביות בטיביות עין גמור שלא יחליף למחר באחרת. (ד) כרצונו. (ה) לדעת המחמירים מוקצה ביו"ט ה"ה לכל מוקצה דבע"ח כגון תרנגולת העומדת לגדל ביצים. סעי' י' וס"ק לא לב ושעה"צ ובה"ל ד"ה אבל.

8. (זימן יותר מצרכו): (א) אם זימן כל השוכר (שאמר את כולו אני אוכל למחר) ואינו צריך אלא לזוג אחד, האם מועיל. וכן אם זימן זוג ואינו צריך אלא לאחד מהם. (ב) ואם אפשר שיצטרך להם, האם יכול להזמין. (ג) והאם בכה"ג מותר לו לטלטל ולהניח.

תשובה: (א) לא מועיל [שמכיון שהזמין יותר ממה שצריך, מסתמא לא היתה כונתו אלא על השמנות שיברור ביו"ט, ושוב יש לחוש שיטלטל מוקצה כנ"ל]. (ב) יכול, ולמחר נוטל מה שצריך. (ג) כן, שכולם מזומנים. סעי' יא וס"ק לג לה.

9. (מצא יותר משיזמן): (א) זימן שני יונים ומצא שלשה, והניחן קשורים או מותרים, ומצא גם השלישי כמוהם קשור או מותר, מה דינם. (ב) ואם אין כולם לפנינו אלא אחד מהם נאכל (בשוגג. יו"ד קי ז) או נפל לים (באופן שאי אפשר עוד להביאו), שכבר אינו בעולם, מה דין השאר. (ג) אם הניחן קשורים ומצאן כמו שהניחן, רק מצא אצלן שלישי שאינו מקושר, מה הדין.

תשובה: (א) כולם אסורים, שיש בהם אחד מוקצה ואינו בטל. ואפ"ל הניח ב' מקושרים ומצא אח"כ שלשה מקושרים מחמירים כמה אחרונים. (ב) מותרים, דאמרינן איסורא נפל או נאכל (דכיון שאינו בעולם איננו צריכים לדון עליו כלל, ואפשר לתלות שהאיסור נאכל, והוי כספק ספיקא, שמא האיסור נאכל, ואת"ל שלא נאכל שמא לא זהו האיסור. והקלו בזה משום דמדאוריתא כבר בטל ברוב. ש"ך יו"ד קי מו), וע"פ האופנים המבוארים ביו"ד סי' קי ס"ז וח' וע"ש בהגה"ה. (ג) השנים מותרים. סעי' יב וס"ק לו ובה"ל ד"ה זימן. המשך סעי' יב לקמן תשו"ס.

10. (מצא פחות משיזמן): (א) זימן ג' ומצא ב', מה דינם. (ב) ואם היו מקושרים יחד. [ואם גם השנים נתפרקו מקשירתם]. (ג) ואם הניח שנים מקושרים ומצאן מותרים.

תשובה: (א) מותרים. (ב) אפ"ל השנים נשארן מקושרים מותר, דאומרים השלישי נתפרק והלך לו. ודעת הט"ז שכל שלא מצא כפי שהניחן (היינו שהניחן קשורים ומצאן מותרים. אבל מצאן קשורים מותר לדעתו בלא"ה דודאי אדם זימן, ע"י בה"ל) חוששים שמא אחרים הם, אבל כמה אחרונים מסכימים לדעה ראשונה. (ג) גם לט"ז מותר. סעי' יג וס"ק מא.

11. (שוכר): השוכר עשויין עליות הרבה, וכל עליה יש בה מחיצות הרבה. (א) אם זימן שחורים ולבנים בקן אחד, ומצאן שלא במקומן, מה דינם. (ב) ואם זימן שחורים בקן אחד ולבנים בקן אחד, שיש מחיצה ביניהם, ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים. (ג) ואם מכיר מה שהזמין. (ד) בהנ"ל ב', אם אין שובכים אחרים בתוך חמישים אמה, ואין היונים יכולים לפרוח כלל. (ה) מה"ד כשמצאן במקום שהניחן, אך בשוכר יש עוד הרבה לבנים או שחורים שלא הזמין [כשהאחרים נמצאים בחורים אחרים (באותו קן)]. (ו) ואם כולם בתוך חור אחד.

תשובה: (א) מותרין, דודאי אלו הם שהזמין ונתהפכו במקומן. (ב) אסורים, שחוששים שאתם שהזמין פרוח, ואלו אחרים הם שבאו מחוץ לשוכר. (ג) ודאי מותרים. (ד) אומרים שנהפכו אלו לאלו ומותרים, ורק כשיש שובכים תוך חמישים אמה או שהיונים יכולים לפרוח קצת, חוששים. (ה) לא חוששים שהתהפכו. (ו) אפ"ל הזמין אותם השחורים שבצד זה ומצאן כן יש מחמירים שמא נהפכו [אא"כ מכירן], וצ"ע. סעי' יב וס"ק לו-לט ושה"צ.

12. (מדף הקן): דרך כל השוככים שדף העליה בולט מעט מחוץ למחיצת השוכר החיצונה, ושם היונים יוצאים לשאוף אויר ונוחים שם וחוזרים לקן. (א) אם זימן בתוך הקן ומצא על פתח הקן, האם מותרים. (ב) ואם מצא על הדף שלפני הקן. (ג) ואם אין סביבותיהם בתוך חמישים אמה קן אחר [והם מדדים ולא מפריחים]. (ד) ואם יש קן אחר תוך חמישים אמה אלא שאינו עומד ביושר נגד קן זה ואין העוף יכול לראותו מקן זה. (ה) ואם הגוזלים מפריחים קצת, והקן רחוק מהם הרבה.

תשובה: א) כן. ב) אסורים, דאע"ג שרגילים לצאת שם חוששים שמא אחרים הם. ג) מותרים. ד) גם מותרים. ה) אסורים בכל גווני. ואם הם מפריחים לגמרי לא מועיל להם הזמנה כלל, כנ"ל סעי' ט (לעיל תש"ו 5). סעי' יד ו"ק מב מג מה מו.

הקדמה לסעי' טו). **אין מוקצה לגוי:** קי"ל בסי' ש"י (כ"ג) לענין מוקצה שרק בישראל שייך לומר שמקצה דעתו, אך גוי אינו מקצה דעתו לכן לא שייך אצלו מוקצה. ובמוקצה הולכים לפי הבעלים, וכיון שלבעליו אינו מוקצה, גם לאחרים אינו מוקצה (מכאן נוספי' ס"ה). וזהו דוקא במוקצה התלוי במחשבה, לאפוקי דבר שלא היה ראוי בעצם כגון פרי שהיה מחובר מבעוד יום והגוי תלשו היום, אין זה רק ענין של הקצאה במחשבה אלא שאתמול הפרי לא היה ראוי כי עדין לא נתלש, לפיכך הוא נשאר מוקצה גם לאחר שתלשו הגוי (מ"ב ע"ג).

13. (מוקצה בגוי): א) גוי שהביא לישראל ביו"ט בני יונה קטנים שאינם פורחים, משוככות שיש לו בעיר, האם מותרים. [ולישארל שהביאם בשבילו]. ב) ואם הביאן הגוי מחוץ לתחום.

תשובה: א) כיון שאינם צריכים צידה מותרים, ואף למי שהביאם בשבילו, דבשל גוי לא שייך מוקצה, שהגוי לא הקצה דעתו מהם. ב) אסורים למי שהביא בשבילו ומותרין לישראל אחר כדלקמן ס' תקטו ס"ה. סעי' טו ו"ק מט מו מה.

הקדמה לסעי' טז). **הפשטת העור:** הפשטת העור מהבהמה היא אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת, וביום טוב מותרת לצורך אוכל נפש, כגון להפשיט את עור הבהמה כדי לאכול בשרה שאי אפשר לאכול כך עם העור. אך בהמה שאינה ראויה לאכילה כגון שנמצאת טריפה, אסור להפשיט עורה, שאין זה לצורך יו"ט.

היתר סופו משום תחילתו: איתא בגמ' (ב"ב נ"ג) אמר עולא: שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן [שאלמלי התירו את הדבר שלבסוף היו נמנעים מלעשות את הדבר שבתחילה], ואלו הן וכו', ואחד מהם הוא שמוותר על השטוח עור של הדבר שהופשטת ביו"ט במקום שידרסו עליו אנשים דרך הליכתם [והעור מתעבד קצת]. שאלמלא התירו שטיחת העור היו נמנעים מתחילה מלשחוט את הבהמה לסעודת החג, שלא להפסיד את העור (וע"ע ש"ע הל"ט ג' ומ"ב ע"ג).

14. (עור טריפה): א) השוחט בהמה ביו"ט ונמצאת טריפה, האם מותר לו להפשיטה. ב) ובאופן שאין איסור אלא משום שבות, כגון להפשיט העור בחתיכות שמפסידו והוי מקלקל, או שמפשיטו שלא כדרכו כגון בקוף או בקנה. ג) ולמרוט נוצות מעוף שנטרף בשחיטה. ד) מה טוב לאדם ששוחט בהמה לענין בדיקתה. ה) אם כבר נולד ספק טרפה (שכבר לא שייך בה הטעם דאזלין בתר רוב בהמות שאינן טרפות), האם מותר להפשיטה עד שנשאל מורה הוראה אם היא כשרה.

תשובה: א) לא, דהוי מלאכה שלא לצורך אכילה. ב) גם אסור. ג) גם אסור. ד) שלא יבדוק עד שיפשיט, שאז מותר להפשיטה וא"צ לחוש שמא תימצא טריפה שרוב בהמות כשרות הן. ה) הב"ח מתיר, ובמאמ"ר מפסק בזה. סעי' טז ו"ק מט נ ושה"צ.

הקדמה לסעי' יז). **מוקצה דטריפה:** אמרו בגמ' שבת (קט"ג) דלוי לא רצה לראות בהמה שהביאו לפניו לבדוק אם היא טריפה אלא במקום האשפה, שאם היא טריפה הרי היא מוקצה ויניחנה שם ולא יטלטלנה. וכתב היש"ש (ב"ב נ"ג), דעל פי הסברא דלעיל (בפני' ט"ז) שהתירו סופו משום תחילתו, יש להתיר לטלטל האידנא בהמה שנטרפה, כי עכשיו מצויים טרפות [משום דמחמירם בטריפות הריאה בכמה חומרות], ואם לא יטלטל את הבהמה למקום מוצל שנגמר בו, יפסד, ומשום זה ימנע מלכתחילה לשחוט, לכן התירו לטלטל. ומה שמצינו בגמ' שלוי לא רצה לטלטל את הטריפה היינו משום דבזמנם לא היה מצוי טרפות ואין חשש שאדם לא ישחט מחשש שתימצא בהמתו טריפה, אי נמי לוי איירי באוויזם ותרנגולים שלא שייך בהם טרפות הריאה [פי' אין מצוי טריפות בריאות שלהם, אבל פשוט שאף בעופות יש דין טריפה בריאה. שו"ת שבט הלוי (ח"א סי' כה ד"ה סי' תל"ז)]. וכמה אחרונים העתיקו את היש"ש להלכה. ויש אחרונים שחלקו על זה, שהרי יוכל לשחטה במקום צל מלכתחילה ושוב לא ימנע מלשחוט.

מקח וממכר: איתא במשנה (כ"ג) אין נמנין על הבהמה לכתחילה ביו"ט. דהיינו אסור להתחבר לקבוצה להיות נמניים על הבהמה לקנותה מן הטבח במחיר קצוב. והטעם שזהו מקח וממכר. וכתב ר"י (זו' ד"ה משום) 'מקח וממכר אסור מן המקרא, שנאמר ממוצא הפצך ודבר דבר, אי נמי מקח וממכר אתי לידי כתיבה וכו'.' אמנם מקח וממכר שיש בו צורך יום טוב, מותר. אך בתנאי שלא יזכיר סכום דמים, שזה נראה כמקח וממכר ממש (ח"ס כ"ט: ד"ה של"ג), וכן שלא ישקול, שיש בזה משום עובדין דחול (מ"ב ע"ג).

15. (טלטול טריפה): א) השוחט בהמה ונמצאת טריפה, האם מותר לטלטלה שלא במקום הפסד. [לדעת המחמירים מוקצה ביו"ט]. ב) ואם עומדת בחמה ותרסרה האם מותר להניחה במקום צל. ג) ומה"ד באוויזם ותרנגולים. [ואם מלעיטים אותם ושכיח בהם טרפות הוושט]. ד) ומה"ד בכל זה למתירים מוקצה ביו"ט. ה) ומה"ד בכל זה בהמה שהיתה מסוכנת מבעו"י.

תשובה: א) אסור. (דאינה ראויה עתה אלא לכלבים, ומערב יו"ט היה דעתו עליה לאוכלה, וא"כ הקצה מדעתו מלהאכילה לכלבים והוי מוקצה. רש"י שבת קנו: לענין נתבלה). ב) גם אסור. וי"א שבזמנינו שמחמירים בכמה חומרות בטרפות הריאה שכיחי טרפות ואם לא נתיר לו להצניע הטריפה ימנע ולא ישחוט ולכן יש להתיר בזמן הזה להצניע, ויש חולקים (וכן משמע מסתמות לשון השו"ע לאסור גם בזמה"ז, וגם בב"י הביא את טעם הכלבו שהיה יכול להניחה במקום צל קודם שיבדוק וזו אין את הסברא של מימנע ולא שחית). ג) לכו"ע אסורים, שאין בהם טרפות הריאה (כלומר אין מצוי בהם, כנ"ל בהקדמה). ואוויזם שמלעיטין אותם ושכיח בהם טרפות הוושט מחלוקת כנ"ל ב'. ד) מותר כאן הכל, וי"א דבהמה שנטרפה הוי נולד דמעיקרא חזיא לאדם והשתא לכלבים ואסור לכו"ע. ה) מותר לכו"ע, שלא הקצה דעתו ממנה. סעי' יז וס"ק נא ושה"צ ובה"ל ד"ה אם.

16. (מכירה לגוי): א) האם מותר למכור טריפה לגוי. ב) ואם אינו מאמין לגוי שישלם אח"כ. ג) ולמכור לגוי בהמה כשרה ואין במקום מנקר לנקר האחוריים (החלק האחורי של הבהמה יש בו הרבה חלב מעורב בו, וצריך מומחה לנקרו). ד) ולמכור סתם בשר כשר לגוי כשאינו מוצא למי למכור. ה) ומה"ד בכל זה אם אפשר לו לשמרו עד אחר יו"ט. ו) ומה"ד בחושש שיסריח אך שחטה לפני יו"ט והיה לו שהות למכור קודם יו"ט.

תשובה: א) כן, וכדרך שהתירו מכירה לישראל דהיינו שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים. ב) יקח ממנו משכון. ג) מותר בדרך הנ"ל. ד) הא"ר התיר דאל"ה ימנע ולא ישחוט, ע"ש. ה) בכה"ג אין מתירים מכירה [הן בטרפה והן באחוריים]. ו) אסור למכור, שרק בשחט ביו"ט או בשחט סמוך ליו"ט שלא היה לו שהות למכור התירו למכור. סעי' יז וס"ק נב ושה"צ.

17. (בדיקת בהמה): א) הבודק בהמה ביו"ט, היכן יבדקנה, ולמה.

תשובה: יבדקנה במקום שיהיה אפשר להניחה שם אם תהיה טרפה, לפי שאסור לטלטלה כשתמצא טרפה. וכן חכם המורה הוראה בדבר שיהא אסור לטלטלו אם יאסור, לא יורה עד שיניחוהו מקודם במקום המיוחד לו, כי אחר שיאסור יהא אסור לטלטלו. מיהו אפשר שבזמננו שנתרבו כמה ספיקות בדיני טריפות ומחמירים מספק ועי"ז שכיחי טרפות מותר לטלטלו דאל"ה ימנע ולא ישחט וכנ"ל (תשו" 45 ג). בה"ל ד"ה אסור.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

האם מותר להאכיל דגים שבאקווריום ביום טוב. (עי' ס"ו תצ"ז ס"ב וס"ה, וס"ק ד' ו' ג' (בתחילה) יד ושעה"צ כט).

סימן תצח

(הקדמה לסעי' א). **בדיקת הסכין:** הסכין ששוחטים בה חייבים לבדקה אם אין בה פגמות. חיוב זה הוא מן התורה, משום שאם ישחוט בסכין פגומה ינקוב את הושט והתורה אמרה וזבחת, ולא וקרעת (כש"י חולין י' ד"ה נפגמה), וסתם סכין אינה בחזקת יפה שהפגמות מצויות בה (פריקסא יו"ד י"ז ז). הבדיקה צריכה להיות קודם השחיטה, ולא יסמוך על זה שיבדקנו אחר השחיטה (שו"ע יו"ד י"ז ג), שמא ישכח לבדוק אח"כ ונמצא אוכל נבלה (כש"י במו"ם הקל"ב בית א' ס"ט).

אע"פ שבדק את הסכין קודם השחיטה, לכתחילה צריך לחזור ולבודקה לאחר השחיטה, שמא נפגמה לפני השחיטה בעור הצואר של הבהמה ונפסלה הבהמה (שו"ע יו"ד ס"ט).

בדיקת החכם: מן הדין הכל נאמנים על בדיקת הסכין, שהרי עד אחד נאמן באיסורים, אבל חכמים תיקנו שהטבח צריך להראות סכיניו אחר בדיקתו לחכם, מפני כבודו של החכם, והסמיכו דין זה לפסוק (שמואל א' י"ז) שאמר שאול המלך לעם 'ושחטם בזה ואכלתם', ודרשו לשון 'בזה' ששאל בדק להם הסכין לשחיטה (חולין י' י"ז: כש"י ד"ה ושחטתם). והמוגיד משנה (שחיטה א' טו) כתב בשם הראב"ד, שהטעם שהצריכו בזאת המצוה לחכם יותר ממצוות אחרות, כגון עשיית ציצית ותפילין, מפני שצריך לפנות המחשבה היטב בשעת הבדיקה כדי שירגיש בפגימה, שהרי אנו רואין שפעמים יבדוק האדם הסכין ולא ימצאנה פגומה ויחזור אח"כ ויבדוק וימצאנה

פגומה, אין זה כי אם שפנה לבו לדברים אחרים, ומפני שצריך עיון גדול והוי כמו הוראה חששו לזה משום כבודו של חכם. ומפרש המגיד משנה, שנמצא עתה לפי דברי הראב"ד שיש שני טעמים בדבר, משום כבודו של חכם כמו שאמרו בגמ' (ה"ט), ועוד משום שיש בו תועלת גדולה בדבר שירגיש החכם הפגימה כי אין כמוהו מי שיוכל להזהר בדבר.

וכתב הרא"ש (חולין א דף: והאיזנא נהיגי שאין מראין סכין לחכם, כי בימיהם היו הקצבין שוחטין בעצמם, כדאמרין האי טבחא דלא סר סכינא. והשתא נהוג בכל גלות ישראל שאין מאמינים לקצבים, וממנים אנשים ידועים על השחיטה ועל הבדיקה, ולהם מחלו חכמים את כבודם כי הן זריזין וזהירין. ומתוך כך נתבטל בדיקת החכם לגמרי אף אדם השוחט בביתו, אף כי אינו נכון כי הרבה צריך ישוב דעת ויראת שמים לבדיקת סכין. וכן פסק בשו"ע שם סי"ז.

בדיקת סכין ביו"ט: איתא בגמרא (פי"א כהן) איבעיא להו, מהו להראות סכין לחכם ביום טוב, רב מרי בריה דרב ביזנא שרי, ורבנן אסרי. ונפסק בשו"ע כרבנן לאסור. בטעם ההוא איסור מצאנו בראשונים ארבעה טעמים: א. הרמב"ם (ד"ט) כתב שאסור להראות סכין לחכם ביו"ט שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגימתה, וילך השוחט ויחדדנה במשחזת. ב. רש"י (ס"ג ד"ה מהו) כתב שטעם האיסור הוא מפני שפרסום הדבר [שנעשה ע"י שהולך לשאול] מראה שדעתו למכור בשר באטליז. ג. הר"ף (ט"ו) בשם הלכות גדולות כתב שהוא מחשש שמא ילך להראות לחכם מחוץ לתחום. ד. הר"ז (י"ד ד"ה והל) כתב שהאיסור הוא עצם הדבר שמראה לחכם, שנמצא שראיית החכם מתירה את הסכין לשימוש ונראה כמתקן.

בשו"ע נקט את טעמו של הרמב"ם, שמא ישחזי את הסכין. והרמ"א כתב שבשעת הדחק מותר לבדוק את הסכין ביו"ט, והטעם משום שסומכים על שיטת הראשונים שנתנו טעמים אחרים לאיסור להראות לחכם, ולשיטתם עכשיו שכל שוחט רואה לעצמו לא שייכים טעמים אלו, דלרש"י שהאיסור משום דאושא מילתא ונראה כעובדין דחול, כשהשוחט רואה בביתו לעצמו לא הוי אושא מילתא ואינו נראה כמעשה חול שרוצה למכור באטליז. לטעם שהביא הר"ף שחוששים שילך מחוץ לתחום, כשהשוחט רואה בעצמו אין חשש שילך חוץ לתחום. לפירוש הר"ז, רק כשרואה חכם נראה כדן את הדין אבל כשהשוחט רואה לעצמו אינו נראה כדן דין. ובשעה"ד סומך הרמ"א על דבריהם ומתיר לשוחט לבדוק בעצמו (ע"פ הגר"ח מוכ"ז בבה"ל ד"ה שמה).

בדיקת חכם לעצמו: בגמרא (ס"ג) אמרו: רב יוסף אמר תלמיד חכם רואה לעצמו את הסכין ומשאילה לאחרים. ונחלקו הראשונים (המכריס לע"ל) בביאור דבריו. לדעת הרמב"ם דברי רב יוסף מלמדים שהאיסור להראות סכין לחכם ביו"ט הוא רק לעם הארץ, משום שבחכם אין חשש שישחזי את הסכין (מגילת משנה). רש"י שפירש שהאיסור הוא משום שנראה כעובדין דחול, מפרש שכשהחכם רואה לעצמו בביתו לא אושא מילתא ואינו נראה כמעשה חול שרוצה למכור בשר באטליז. לטעם שהביא הר"ף, מובן שכשהחכם רואה בעצמו אין חשש שילך חוץ לתחום. לפירוש הר"ז, חכם מותר להראות לעצמו, משום שאינו אלא כדי לברר את הספק אם סכין זה כשר, אבל לאחרים שמפני כבודו של חכם אמרו שאין הסכין כשר לשחוט בו עד שיראהו חכם, נמצא שראייתו היא תיקון גמור כעשיית כלי ואסור ביו"ט (ר"ן ט"ו ד"ה מהו).

(הקדמה לבה"ל ד"ה ועכשיו). **תלמיד חכם בזמנינו:** בשו"ע פסק שלחכם מותר לבדוק סכין ביו"ט, והטעם ע"פ הרמב"ם הוא משום שאין חשש שילך להשחזי את הסכין ביו"ט. והנה הרמ"א כתב שבזמנינו שכל שוחט בודק בעצמו, יש לבדוק לפני יו"ט. וכתב המג"א שהרמ"א סתם ולא כתב שאם הוא ת"ח מותר לו לבדוק, והטעם משום שבזמנינו הרי אין דין ת"ח. אך כתב המג"א (ב) דצריך עיון והרי ת"ח שבזמנינו ודאי ידע להיזהר שלא ישחזי הסכין, וכמו שלכמה דברים יש דין ת"ח גם בזמנינו. והא"ר ביאר הטעם שלא אומרים דין ת"ח בזמנינו לענין זה, משום שזהו דבר המסור לכל אחד וטועה ומחליט שהוא חכם. ומ"מ כתב הפמ"ג שכל זה בשוחט שיש לו מינוי על השחיטה, אבל אם הוא הרב וגדול הדור (נראה כנראה שסוף הרב ידוע ביהודו ונדרתו משאר העם, ולא שייך התקף שדרכו לעצמו וטועה שסוף חכם), ודאי מותר לו לבדוק ולשחוט בעצמו.

בדיקת סכין ביו"ט

1. (להראות סכין לחכם: א) האם אפשר להראות סכין לחכם ביו"ט לראות אם הוא ראוי לשחוט בו. (ב) מה הטעם (הנזכר בשו"ע). (ג) ואם כבר בדק הטבח בעצמו בעיו"ט ונמצאת יפה האם מותר להראות לחכם ביו"ט. (ד) בדיעבד כשהראה לחכם ביו"ט ונמצאת יפה, האם מותר לשחוט בה [גם כשלא בדק הטבח אתמול]. (ה) חכם שראה סכין לעצמו בביתו ביו"ט כדי לשחוט בה, האם יכול להשאילה לאחרים. (ו) האם לכתחילה יכול החכם לראות הסכין של עצמו כדי להשאילה לאחרים. (ז) חכם שאינו רוצה לסמוך על בדיקתו, האם מותר להראות סכיניו לחכם אחר.

תשובה: (א) חכמים אסרו זאת. (ב) דחיישינן שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה וילך ויחדדנה במשחזות. (ג) גם לא. (ד) מותר. (ה) כן. (ו) הפר"ח מצדד שמותר. (ז) כן, דבחכם לא חיישינן שישחזנה, דיודע שאסור. סעי' א' וס"ק א' ג' ד.

2. (שוחטים בזמן הזה): (א) עכשיו בזה"ז שכל שוחט רואה סכין בעצמו, שסומכין על קבלה (-אישור והסכמה מהחכם, עי' יו"ד סי' א' ס"א) שיש לו, האם מותר לו לבדוק ביו"ט [בסתם שוחט]. (ב) ואם השוחט ת"ח ויודע לזהר. (ג) ואם הוא רב וגדול הדור ובודק לעצמו ושוחט או משאילה לאחרים. (ד) בהנ"ל א' וב' [-שוחט שאסור לו לבדוק], מה יש לו לעשות, ומה יזהר. (ה) ומה נכון שיהיה לכל טבח. (ו) אם השוחט לא בדקו מערב יו"ט, והוא שעת הדחק ואין בעיר סכין אחר שנבדק בעיו"ט, האם יכול לבדוק ביו"ט.

תשובה: (א) לא. (ב) גם לא. (ג) מותר. (וכל זה נתבאר לעיל בהקדמה ד"ה ת"ח שבזמנינו). (ד) יבדוק סכיניו מערב יו"ט. ולא יחזיר הסכין לנדן שלו לאחר הבדיקה, שאם החוד או צדדי הסכין נוגעים במקומות הקשים שבדן אינו נחשב עוד סכין בדוק. (ה) שנים או שלשה סכינים בדוקים מערב יו"ט. (ו) כן. (ונתבאר לעיל בהקדמה ד"ה בדיקת סכין). סעי' א' וס"ק ה' ו' ובה"ל ד"ה ועכשיו.

3. (בדיקה שאחר השחיטה): (א) הבדיקה שצריך לעשות לאחר השחיטה (נתבאר לעיל בהקדמה, בהתחלה), האם מותר ביו"ט. (ב) האם לאחר מכן יכול עוד לשחוט בסכין זה. (ג) ואם כיון בבדיקה זו שבביל זה כדי שיוכל אח"כ לשחוט בו.

תשובה: (א) כן, דלא שייך כאן לחוש שישחזנה, שכבר שחט. (עי' בלבוש שנסתפק בזה, וכתב שיש אוסרים גזירה שמא ימצא הסכין פגומה וישחזנה כדי לשחוט אחרת. אמנם בבאר שבע (בתשובות שבסוף הספר, הובא במג"א סק"ב) הכריע להתיר משום שיש לסמוך על שיטת שאר ראשונים שלדבריהם כשרואה השוחט עצמו אין חשש ומותר, כנתבאר לעיל). (ב) ממילא יכול. (ג) גם מותר. ס"ק ז' ושה"צ.

4. (נפגם ביו"ט): סכין שבדקו מאתמול ונפגם ביו"ט, האם מותר לומר לגוי שישחזנו. [ואם הוא מקום דחק וצורך גדול].

תשובה: צ"ע אם מותר, ובמקום דחק וצורך גדול אפשר שמותר (משום שמדאורייתא מותר ביו"ט להשחזי סכין, דקו"ל שמותר מכשירי אוכל נפש שלא יכל לעשותם מערב יו"ט, אבל מדרבנן אסרו להשחזי סכין במשחזת שלו משום שעושה כלי גמור. ובאמירה לעכו"מ הוי שבות דשבות ומותר במקום צורך גדול עי' סי' ס"ז ס"ה). בה"ל ד"ה וילך. ועי' לקמן סי' תקט ס"ב דיני השחזת הסכין.

5. (לא שחט מעולם): מי שלא שחט מעולם, האם מותר לשחוט פעם ראשונה ביו"ט.

תשובה: אסור (כיון שעדיין לא הוחזק באימון ידים לשחיטה, וחיישינן שמא יקלקל שחיטתו, וה"ז טירחה שלא לצורך אוכל נפש. שבות יעקב א' כג). בה"ל ד"ה ועכשיו.

מוקצה ביו"ט, אך רבי עצמו אינו סובר כן. וזהו כשיטת התירוף הקודם שלדעת ר' שמעון בהמות מדבריות אינם מוקצה. נמצא שנחלקו התירוץ, לתירוף ראשון ר' שמעון מודה שבהמות מדבריות הם מוקצה כי נחשב שדחאן בידיהם, ואילו לב' תירוץ אחרונים לר' שמעון בהמות מדבריות אינם מוקצה שאין השליחה לרעייה נחשבת כדחיה בידיהם. ולמעשה נחלקו הראשונים כפי איזה תירוף נוקטים, בעל העיטור (ח"י דף קמ"א) כתב שכיון שלשון אחד בגמ' בהמות אלו מוקצה יש להחמיר ולאוסרם [נס"ל שתירוף ראשון בגמ' שלדעת ר' שמעון הבהמות מוקצה, אינו רק בשיטת ר' יהודה שמדובר בהבהמות לא נכנסות כלל לתחום, אלא גם להכמים שהל' כמותם ומדבריות היינו כשאינם באים תדיר לתחום, גם זה נחשב לדחיה בידיהם לדעת ר' שמעון (ועי' עוד עשה"כ ס"ק ז)], והבה"ג כתב שכיון שמוקצה דרבנן יש להקל כשתי הלושנות האחרונות (ועי' עוד ע"כ). וכל זה הוא לדעת הפוסקים כר' שמעון, אך לדעת הפוסקים כר' יהודה שיש מוקצה ביו"ט (וכן דעת השו"ע סי' תל"ט ס"ד), פשוט שבהמות מדבריות הם מוקצה.

גוי שהביא מחוץ לתחום: גרסינן בגמ' (כ"ד): אמר רב פפא, הלכתא, נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב, אם יש מאותו המין במחובר אסור [-משום מוקצה (כ"ט)], ואם אין מאותו המין במחובר, תוך התחום מותר, חוץ לתחום אסור. והבא בשביל ישראל זה, מותר לישראל אחר. (ע"כ). וכתב רש"י (כ"ה: ד"ה חוץ: חוץ לתחום אסורין, לא שמעתי טעם מקובל בדבר, דאי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר, ואי משום שנעשה בו איסור בשבילו אם כן לישראל אחר נמי אסור, דנכרי שהדליק את הנר בשבת תנן (שבת קכ"ג). אם בשביל ישראל אסור, ולא חילקו בינו לחברו. ויש לומר דגבי איסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי, ודיין אם אסרוהו על זה (ע"כ). מבוואר, שגוי שהביא חפץ מחוץ לתחום לישראל, אף אם אין בו איסור מוקצה אסור משום שהגוי עשה בשבילו מלאכה, אבל לישראל אחר מותר, משום שתחומין דרבנן ולא החמירו במי שלא הובא בשבילו. וכל זה הוא לענין איסור תחומין, אך לענין מוקצה, כבר נתבאר לעיל (סי' תל"ט ס"ד) שאין שייך מוקצה בגוי כיון שאינו מוקצה דעתו (דבר זה הוא פלוגתא ביו"ט ע"פ דעתו של הרמב"ם, ודלא כהרשב"א שנקט כמחז' דלאוסר, הובא בבה"ל ד"ה א"ס, וכיון שהוא מוכן לבעוליו מוכן לכל אדם [אלא א"כ הוא מוקצה שאינו תלוי בדעת, כגון ניצוד, שזה אסור גם בל גוי (עי' לעיל ע"כ)].

ספק: דבר שהוא ספק מוקצה, כבר נתבאר לעיל ס' תצ"ז (ס"ה) שיש להחמיר בספקו, ונתבאר שם ב' טעמים לדבר, א, שהחמירו בו ועשאוהו כספק של תורה, ב, שהוא דבר שיש לו מתירים לאחר יום טוב וספקו אסור. ולענין ספק תחומין, כגון שלא יודעים אם הגוי הביא בהמה זו לצורך ישראל מחוץ לתחום או לא, הרי זה ספק דרבנן דקיל' לתחומין דאלפיים אמה דרבנן, ונפרט כשהגוי הביאו שבכל אופן זה איסור דרבנן (משנ"ב ע"כ ז), ונחלקו בזה הראשונים, והשו"ע בסי' שכ"ה (ס"ט) ובס"ל תקט"ו (ס"ו) נקט כהאוסרים, והטעם לאסור אפ"ל שזהו ספק דרבנן ביאר המ"ב (ש"כ ז) משום שהוא דבר שיש לו מתירין, שאפשר להמתין עד הערב. אמנם כאן נקט השו"ע להקל בספק תחומין, ועי' מ"ב ס"ק כג וכז (ועי' כה"ח ס"ק לו וכו'). והמ"ב כתב (כז) שדעת המג"א שיש להחמיר בספק תחומין, חוץ במבמקום שלא הוחזק האיסור, או ביו"ט שני שהוא ספק יום טוב וא"כ בידח עם ספק תחומין הוי ספק ספיקא [והגם שבשאר ספק ביו"ט שני דעת המג"א (ת"ז), הובא ע"כ כ"ב ס"ק י"א] לחלוק על השו"ע שלא אומרים בזה ס"ס, וסברתו משום שדין יו"ט שני כיו"ט ראשון לכל דבר ואינו מצטרף לספק, ביאר המחצה"ה (סי' תקטו כד, לוי"ן עשה"כ כ"ח כ"ה) שמה שהחמיר המג"א בספק ביו"ט שני זהו כדעת היש"ש, אמנם היש"ש דעתו שיש להקל בדבר שבא מחוץ לעיר ביו"ט ולתלות שלא בא מחוץ לתחום אלא בא לתוך התחום מבעו"י ולן מחוץ לחומה. א"כ בדבר שספק בא מחוץ לתחום יש להקל בו ביו"ט שני מ"מ, אם נחמיר כשיטת היש"ש שמחמיר לענין ספק ביו"ט שני, יש להתיר בזה משום שאפשר לתלות ולומר שמחין לעיר לנו הוא הובאו מחוץ לתחום ביו"ט, ואם נחמיר כהסוברים שלא תולים להקל בזה מ"מ דעתו להקל ביום ב' בספק שדינו כספק ספיקא, ולכן כאן יש להקל לענין יו"ט שני].

7. **(בהמות שבאו מחוץ לתחום):** א) **בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום, האם מותר לשוחטן, כאשר אינן חוזרות בכל יום ללון אלא באות לפרקים [כשאין בהם איסור תחומין כגון שבאו מאליהן].** ב) **ואם לא באו מבעו"י אלא בלילה, שלא חשב עליהן כלל.** ג) **ובהמות הרועות ולנות חוץ לתחום כל ימי הקיץ עד חשוך ואח"כ באים בביתם, ובאו בימי הקיץ ביו"ט.** ד) **ואם באו מערב יו"ט וידע בהן אך לא זימנן בפירוש.** ה) **ובכל זה מה"ד לדעת המקילים במוקצה ביו"ט.** ו) **אלו ג' אופנים נזכרו במשנ"ב שבאו הבהמות חוץ לתחום ובכו"ז מותרים.**

תשובה: א) מותר, דהם מוכנות. ב) כנ"ל א'. ג) אין שוחטין אותן שהם מוקצים כי אין דעת אנשי העיר עליהן. ד) כיון שידע פקע מהן מוקצה והרי הם מוכנים, ויש מחמירים אפ"ל ידע בהן א"כ זימנן בפירוש, וצ"ע. ה) מותרין, וי"א דלכו"ע אסור דכיון שאינן נכנסות לתחום העיר כל ימי הקיץ הו"ל כגרוגרות וצמוקים דמסח דעתיה מיניה. ו) שבאו מאליהם, או שעירבו לאותו צד שבאו משם, או לענין להתירם לישראל אחר שלא הביאום בשבילו. עי' ג' וס"ק יב-טו ובה"ל ד"ה אם.

8. (בהמה של גוי): א) גוי שהביא בהמה מבהמות הלנות בכל ימי הקיץ שלא בבית, שלא לצורך ישראל, האם מותרת. ב) ואם הביאה מחוץ לתחום לצורך ישראל, האם מותרת. ג) ואם הביא בהמה למקולין לשחוט, וידוע שלנה חוץ לתחום, והיא עיר שרובה גוים. ד) ואם רוב העיר ישראל אך ידוע שהביאה לצורך גוים. ה) ואם רוב העיר ישראל והביאה סתם. ו) וכשהעיר מחצה יהודים ומחצה גוים. ז) ומה"ד כשספק אם באה מחוץ לתחום. ח) ובהמה שידועה שדרכה ללון חוץ לתחום וגם בערב יו"ט לא היתה עדין בעיר ונמצאת בעיר ביו"ט. ט) וכשיש ספק, והגוי שרוי בעיר ובהמות מצויות לו תוך התחום. י) ובספק, ביו"ט שני.

תשובה: א) כן, כיון שבשל גוי אין מוקצה. ב) לישראל שהביאה לו אסור, ולישראל אחר מותר. ג) מסתמא לצורך הגוים הביאה ומותרת. ד) מותרת. ה) אסורה. ו) אומרים שהביאה גם לצורך ישראל ואסורה. ז) יש דעות בזה (ונתבאר בהרחבה בהקדמה ד"ה ספק). ח) גם נקרא ספק, דשמא מבערב הכניסה מבעו"י ולנה חוץ לחומה, והדין כנ"ל ז'. ט) דעת המג"א שלא להקל בספקות אלא א"כ בכה"ג, דבזה לא מחזקינן איסורא. י) גם בזה סובר המג"א להקל, ואע"ג שנתבאר בסי' תצח ס"ק יא שיש מחמירים בזה, כאן יש לסמוך להקל (נתבאר בהקדמה ד"ה ספק). סעי' ג ד"ה ו' י"ח כ"כ ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ה). **עגל שנולד ביו"ט:** עגל שנולד ביו"ט יכולים להיות בו כמה חששות שמחמתן יאסר באכילה:

א. מוקצה - לדעות הסוברים מוקצה (וכן דעת הפ"י לעיל סי' תל"ה ס"ד), כאשר אמו עומדת לגדל ולדות, האם מוקצה וגם העגל שנולד ממנה מוקצה כמוה, ובשביל שהעגל לא יהא מוקצה צריך להיות שהאם אינה עומדת לגדל ולדות. אך לסוברים שאין מוקצה ביו"ט אפשר להעמיד גם בהמה העומדת לגדל ולדות (וינתבאר עוד לקמן).

ב. נולד - דעת הרמ"א לעיל סי' תצ"ח (ס"ד) שגם המתירים מוקצה ביו"ט, מודים שמוקצה דנולד אסור. ולפי"ז לכאורה יש לאסור את העגל משום נולד, שהרי עתה נעשה ראוי לאכילה, וכמו אפרוח שנולד ביום טוב שאסור (ש"ע תק"ג ח) מטעם זה שאתמול לא היה ראוי והיום נעשה ראוי, אך מבואר בגמ' (ו) שעגל אינו דומה לאפרוח, שהרי אם היה שוחט את האם בעוד הולד במעיה, היה יכול לאכול את הולד [נשחיתת הבהמה מתירה גם את הולד שבמעיה (כמבואר ביו"ד סי' יג ס"ב): הַשּׁוֹחֵט לֹא הִכְהִימוּ וְנִמְלָא כְּשֵׁרָה, וְנִמְלָא כִּי עוֹבֵד בֶּן חַי בֵּין חַי בֵּין מֵת, או בֶּן טַי מֵת, מוֹתֵר בְּחֵלְכָהּ וְאִינוּ טַעוּן שְׂחִיטָה. ע"ש], הלכך מעולם לא היה הולד מוקצה. משא"כ אפרוח שבתוך הביצה, א"א לשוחטו ולאכלו, וממילא היה מוקצה קודם שנולד, ואין לידתו מועילה להתירו מאיסור מוקצה. ומבואר בגמ' שאפ"ל אם האם היתה טריפה וא"א לשוחטה מ"מ אינה מוקצה כיון שראויה לאכילת כלבים [וכך היה דרכם ליתן בשר טריפה לכלבים], וממילא שגם העגל מוכן אגב אמו ואינו מוקצה [משא"כ אפרוח בביצתו אינו עומד לאכילת כלבים].

והנה לסוברים שאין מוקצה ביו"ט, שנתבאר שלדעתם מדובר אפ"ל בהמה העומדת לגדל ולדות, מ"מ לכאורה באופן זה שלא היתה עומדת לאכילה יש לאסור את הולד משום נולד, שהרי אתמול היתה האם עומדת לגידול ולדות, וכן הולד אגב האם, ואילו היום הולד עומד לאכילה, וא"כ הוי נולד, וכמו אפרוח שמקודם לא היה ראוי לאכילה ועתה נעשה ראוי ואסור משום נולד. אך כתב המהרש"ל (ש"ס פ"ב י"ח) לחלק שאין עגל דומה לאפרוח גם בזה, משום שאפרוח שנולד הרי קודם לידתו לפי טבעו וצורתו לא היה ראוי לשום דבר, ובלידה נתחדש לו חיות, משא"כ עגל שכבר במעי אמו הוא חי וראוי לאכילה וכבר אתמול היה עומד למה שראוי היום, א"כ בעת הלידה לא נתחדש בו דבר, ולכן אין הוא נחשב נולד.

בענין הסברא שהובאה לעיל מהגמרא שבהמת טריפה נחשבת מוכן מפני שאתמול היתה ראויה לאכילת כלבים, בגמרא (ט) הקשו על זה, שסוף סוף הוי מוקצה משום שאתמול היתה עומדת לאכילת כלבים [וכן הולד אגב האם] ואילו היום העגל עומד לאכילת אדם, וזה עצמו דבר שנתחדש ויאסר משום נולד. ותירצו בגמרא שמתוך שמוכן לכלבים מוכן גם לאדם, משום שדעתו של אדם על כל מה שראוי לו, ומכיון שעובר במעי טריפה יהיה ראוי לאדם לכשיוולד, דעת האדם עליו מבעוד יום שאם יולד יאכלנו.

והקשה בשו"ת משיבת נפש (סי' טו, ע"ג) בשע"כ ס"ה כו, הרי טריפה בחייה אינה ראויה לכלבים, וגם לשחוט ביו"ט לצורך כלבים אסור, א"כ עתה ביו"ט עדין אינה ראויה לכלבים. ותירץ (במשנתנו), שכיון שדעתו להשליכה לכלבים אח"כ, אינו מקצה אותה מדעתו, ולכן אף שביו"ט אי אפשר לו להשליכה לכלבים מחמת איסור יו"ט, מ"מ אין זה חיסרון בהכנה כל שלא מקצה דעתו ממנה. ומוקצה נחשב דוקא דבר שאין דעתו עליו כלל. וכל שכן כאן שמה שאינו משליך את הבהמה לכלבים הוא משום שרוצה שיוולד משונה דבר שיהיה ראוי לאדם, א"כ ודאי שהוא מוכן לאדם, משום שאינו מקצה אותה מדעתו אלא דעתו על הולד שהיא ראוי בשבילו.

ועל פי זה כתב עוד בשו"ת משיבת נפש (סס) לתרץ מה שהקשה המג"א (ספ"ח) מדברי התוספות (ו: ד"ה מוכן) שכתבו שמוכן לכלבים נקרא דוקא אם מוכן ועומד לכלבים, היינו שבדעתו לתת בשר זה לכלבים ולא רק שאפשר לתנו לכלבים, א"כ בזמנינו שמצויים בינינו גוים, והדרך למכור בשר טריפה לגוים ולא להאכילו לכלבים (ע"פ מה"ש), הרי בהמת טריפה אינה מוכנה לכלבים ושוב הרי היא מוקצה. אולם ע"פ מה שנתבאר לא קשה כלל, שכיון שהאם ראויה לאכילה לגוים, ממילא העובר גם ראוי לגוים אגב האם, ומה שראוי לגוים שוב ראוי גם לאדם כי דעתו של אדם על כל מה שראוי לו. [ואף שבי"ט אינו יכול לשחוט נכרים הרי גם לכלבים אינו יכול לשחוט ואין בזה חיסרון כנ"ל]. וע"ע שעה"צ ס"ק כו.

עד כאן נתבאר חששות מוקצה בעגל שנולד. ויש בו גם חששות אחרות שאינם שייכים דוקא ליו"ט:

ג. נפל - ולד בהמה שנולד אין לשחטו מיד, שחוששים שמא הוא נפל, אלא ממתנינים שיעברו ח' ימים ואז יודעים ברור שאינו נפל שא"כ לא היה חי עד אז. יש אופן שיהא מותר לשחיטה מיד כשנולד, והוא כאשר אנו יודעים ברור שכלו לו חודשי העיבור (שהם תשעה חדשים לבהמה גסה וחמשה לבהמה דקה), ואם כן אינו נפל. (שו"ע י"ד טו ב).

ד. חשש נתרסקו אבריו - מבואר בגמ' חולין (נ"ח) שיתכן שהיה מקום לחוש שכאשר העגל עבר בבית הרחם שהוא מקום צר, נתרסק, ותימצא בו טריפה באברים הפנימיים ויאסר באכילה, וע"י שרואים שהולך על רגליו בידוע שיצא מחשוט טריפה. אך למעשה ק"ל (בי"ד טו ב) כמו שאמר רב נחמן (סס ע"ב) שלא חוששים לזה ומותר לשחוט עגל שנולד אף כשלא הפריס ע"ג רגליו (הפריס הוא מלשון פסקת יגל. רש"י חולין סס). אלא שהרא"ש והטור בענינו לגבי שחיטת עגל ביו"ט כתבו שבשביל שיהא מותר לשחוטו צריך לראות שהיא מפריס על גבי הקרקע. ותמיהו הפוסקים שהרי קי"ל שאין צריך להפריס [וכן משמע בדברי הרא"ש (חולין פ"ג ט"ז לה) וכן פסק הטור ביר"ד (סי' נח)]. והדרכי משה (סק"ג) תירץ שצ"ע לומר שיש להפריס ע"ג רגליו (הפריס הוא מלשון פסקת יגל. רש"י חולין סס). אלא שהרא"ש והטור בענינו לגבי שחיטת עגל ביו"ט כתבו שבשביל שיהא מותר לשחוטו צריך לראות שהיא מפריס על גבי הקרקע. וכתב הפמ"ג (כ"ח י) שהוא חומרא בעלמא. אך כמה אחרונים לא הסכימו לתירוץ זה ונקטו שא"צ לבדוק שמפריס (וכן השו"ע הטעם בדקיה ז).

מכין משבת ליו"ט: ע"פ המבואר לעיל שעגל שנולד לא שייך בו הכנה משום שהיה ראוי לאכילה גם קודם לזה, לפיכך הגם שקי"ל שדבר שהוכן בשבת אסור ביו"ט שחל למחורתו, משום שאין שבת מכין ליו"ט [וה"ה מיו"ט לשבת]. כגון ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת [אפילו מהתנגלות העומדת לאכילה שאין בה איסור מוקצה לכו"נ], אסורה. שכל ביצה שנולדה היום כבר נגמרה מאתמול ועומדת במעי אמה מעת לעת אחר שנגמרה, וגמר שלה הוא ההכנה שלה שכשהיא נגמרת היא מוכנת, והואיל ומאתמול נגמרה נמצא בשבת הכינה ליו"ט, ולכן אסורה. ואף בביצה שנולדה בשבת או יו"ט שאינם סמוכים זה לזה, שאין בה משום הכנה, נזרו בה משום יו"ט שאחר שבת ושבת שאחר יו"ט. ואעפ"כ עגל שנולד בשבת מותר למחורת ביו"ט, משום שאין לידת העגל חשובה הכנה. וטעם החילוק הוא שביצה ע"ג הלידה נשתבחה, שלפני הלידה לא היה ראוי להיות ממנה אפרוח בעודה בתרנגולת, וע"י הלידה נשתבחה הביצה שעתה היא ראויה להיות אפרוח, ומשא"כ עגל שראוי לכל דבר גם בעודו במעי אמו. כן ביאר הרא"ש (ז. ה) והר"ן (ז. ה) (ד"ה הלכה) ביאר דבעגל לא שייך הכנה משום שגם בשבת ראוי לאכילה כשהוא בשר חי, ואם מצד איסור השחיטה הרי שייך לשחוטו לצורך חולה הצריך לו.

9. (עגל שנולד ביו"ט): א) עגל שנולד ביו"ט, האם הוא מוקצה. [ואם אמו ספק טריפה]. ב) האם מותר לשחוט ביו"ט [מעיקר הדין]. ג) אם היו שבת ויו"ט סמוכים זה לזה, עגל שנולד בזה האם מותר בזה. ד) בזמנינו, האם מותר לשחוט עגל שנולד ביו"ט. ה) ואם חל שמיני ביו"ט.

תשובה: א) לא. לדעת השו"ע דוקא אם האם עומדת לאכילה, ולפי מנהג מדינותינו כדעת הרמ"א שאין אוסרין מוקצה ביום טוב אלא נולד, יש להתיר אפילו כשאמו עומדת לגדל ולדות. ואין לאסרו משום נולד שהרי אף קודם לידתו היה ראוי לאכילה כמו אחר שנולד. ואם אמו ספק טריפה העגל אסור (שעה"צ כז). ב) אם קיים ליה בגויה שכלו לו חדשיו [בן ט' חדשים לגסה וחמשה לדקה] מותר. והרמ"א כתב דבעינינו גם כן שיפריס על גבי קרקע, והוא חומרא בעלמא, ודעת הרש"ל וט"ז דא"צ להפריס (וכן דעת השו"ע). (נתבאר לעיל בהקדמה, בסוף). ג) כן, דאין לידה זו חשיב הכנה שכבר היה ראוי לאכילה קודם שנולד. ד) לא, שאין שוחטין שום עגל קודם יום שמיני שמא נפל הוא, שאין אנו בקיאין בכלו לו חודשיו (דהיינו לא יודעים אם הוא בן תשעה חודשים או פחות), כמ"ש ביו"ד סי' יג ס"ג. ה) כתב הפמ"ג ד"ל שאסור דאיתקצאי ביה"ש, וה"ה כשחל יום שמיני ביו"ט שני. אבל הישועות יעקב מתיר בזה, כיון דרוב היולדות ולד מעליא ילדן (נמצא שכבר היה מוכן מאתמול רק לענין לשחוטו אסור חז"ל מחמת המיעוט שגם הוא שכיח. ישועות יעקב. וראה עוד בהמשך), וכן הסכימו כמה אחרונים (במשיבת נפש כתב הטעם משום שאדם אינו מקצה דעתו מכל מה שיכול להיות ראוי לו,

וכנ"ל בהקדמה. והצל"ח כתב להתיר משום שמעולם לא הוחזקה בהמה זו לאיסור, וכשהגיע יום שמיני הוברר למפרע שבהמה זו היתה מותרת מעולם). סעי' ה' וס"ק כח-לג ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ו'). **סברת "הואיל":** בגמ' (פסחים מו:). נזכר סברת 'הואיל' לענין הכנת מאכל ביום טוב כשאין בדעתו לאכלו ביו"ט ואין זו היתר משום צורך יו"ט, שמ"מ אין בזה איסור מהתורה, הואיל ואם היו מזדמנים לביתו אורחים היה מאכל זה שהכין ראוי לתת להם ביו"ט עצמו, לפיכך אע"פ שבפועל לא הזדמנו לביתו אורחים אין זה כעושה מלאכה לצורך חול אלא כעושה לצורך יו"ט, לפי שהאוכל ראוי לשימוש ביו"ט עצמו ויתכן שיצטרך לו לאורחים. ובגמרא שם נחלקו האם אומרים סברת הואיל, והרבה הראשונים נקטו שלמעשה אומרים כן (ועי' עור מ"ב סי' תקנ"ג ובה"ל ס"ס). וכתבו הראשונים (בעל המאור פסחים יד:; ר"ן ס"ס ד"ה איתומה; מאליי מו:). שעכ"פ אסור מדרבנן משום מכין ליום חול. וכאן יתבאר שבמקום הפסד לא גזרו בזה. וכל סברת הואיל שייכת דוקא כשיש זמן לאכול לפני השקיעה, שהרי אם אין זמן לא שייך לומר 'הואיל' ואם יבואו לביתו אורחים יאכילם, וחוזר הדבר להיות אסור מהתורה.

בדיקת הבהמה: כל הטריפות שמונו חכמים בבהמה ובעוף, א"צ לבדוק אחריהם, דחזקת בהמה חיה ועוף כשרים הם, שרוב בעלי חיים בריאים וכשרים הם, אלא שהצרכי חכמים לבדוק את הריאה. הטעם שהצרכי לבדוק את הריאה הוא, לפי שהטריפות מצויות בה מחמת הסירכות הרגילות להיות בריאה. ואף שהם מיעוט, למיעוט המצוי חששו (ב"ש חולין יב:; רשב"א ס"ס ט:). ויש אומרים שני טעמים אחרים, א. שהסירכות ניכרות לעינים, ויכול לבוא הדבר למכשולות גדולים, שפעמים שתיגלה סירכה בריאה ויחזור על כל קוני הבשר לשבור כליהם ולהריץ מאכלם לפני הכלב, ואפשר שיחוס עין מי שאינו הגון על ממונו וימלא בטנו מן האיסור לאחר שנודע. ב. שהוא דבר נקל לראותו, ואם אינו בודק נראה כמעלים עינו מן האיסור. (פמ"ג בפתיחה לסי' לט ב"ש הפוסקים, ע"ש עור). בדיקה זו היא מדרבנן (במבין מלחמות חולין ג:; ש"ת הרשב"א ח"א סי' רנח; רמ"א יו"ד סי' לט סי"ז), לכן כאן יתבאר שיש אופן שהקילו בזה משום הפסד ממון (עי' מ"ב ס"ק לו).

היתר סופו משום תחילתו: כבר נזכר לעיל סי' תצז סעי' טז ענין "התירו סופו משום תחילתו", שאלמלי התירו את הדבר שלבסוף, היו נמנעים מלעשות את הדבר שבתחילה, כגון מותר לשתו עור של בהמה שהופשטה ביו"ט במקום שהידרו עליו אנשים דרך הליכתם (והעור מתעבד קצת). שאלמלא התירו שתיחת העור היו נמנעים מתחילה לשידור את הבהמה לסעודת החג, שלא להפסיד את העור. (ועי' ש"ת ש"ת ג' ונ"ב ס"ס).

הפשטה עור הבהמה: הפשטת העור היא אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת (שבת ע"ג). ולכן היא אסורה ביו"ט, אם כי לצורך אוכל נפש ושא"א לאכול את הבשר ללא הפשטת העור. ואם אינו צריך לאכול את הבהמה היום, הרי אין היתר בהפשטה, ומ"מ אין בזה איסור מהתורה, משום סברת הואיל הנ"ל שאם יבואו לו אורחים ראוייה להם הבהמה, לכן איסור ההפשטה הוא מדרבנן. והנה כאשר הבהמה מסוכנת, ואם לא ישחטנה עתה יש חשש שיפסיד כולה, מבואר בסעיף זה שהתירו לשוחטה, שעל פי סברת הואיל איסור השחיטה הוא מדרבנן ובמקום הפסד לא גזרו. וכתבו הרשב"א (כ"ה ד"ה שחטה) והר"ן (יד: ד"ה מתני') בשם הירושלמי (פ"ג ס"ג) שכמו כן הותר גם להפשיט עורה, שלולי כן יסריח הבשר, ושוב יש בזה הפסד, ולא גזרו. וכן פסק השו"ע. אך השלטי גבורים (י"ד). כתב שלא הותר אלא שחיטת הבהמה מפני הפסדה, ולא הפשטת העור. וכן פסק הרמ"א. והמג"א (י"ז) הקשה על דבריהם מהירושלמי הנ"ל שמבואר שמוותר, וכתב שאפשר שיש להעמיד את הירושלמי שהתיר להפשיט דוקא באופן שרוצה לאכול מהבהמה ביו"ט. והאליה רבה (טו) כתב שזהו תירוץ דחוק. וכתב עוד שגם השלטי גבורים שאסר להפשיט לא אמר כן אלא לדעת ר' עקיבא, ואילו לדידן דקימ"ל כת"ק מודה השלטי"ג שמוותר. וכתב הא"ר שגם דעת הלבוש כן שמוותר להפשיט עור הבהמה מפני הפסד הבשר.

10. (בהמה בריאה): א) האם מותר לשחוט בהמה בריאה ביו"ט כשאינו צריך לה ביו"ט. ב) ואם אין צריך לה, רק שאוכל כזית ממנה כדי להתיר לו השחיטה. ג) ואם צריך רק לכזית. ד) והאם מותר להפשיט כל העור מהבהמה. ה) ואיזה תנאי צריך לזה. ו) כשמפשיט כולו האם מותר לטלטל העור.

תשובה: א) לא, שרק אם צריך לה ביו"ט גופא מותר. ב) זהו בכלל הערמה שאסור. ג) מותר. ד) כן. ה) דוקא אם יש שהות ביום שאם יזדמנו לו אורחים יוכל להאכיל לכל אחד כזית צלי (שזמן ביטולו מועט משאר בישולים) מבעוד יום דאז אין איסור דאורייתא בהפשטה, אבל סמוך לערב שאין שהות לצלות ולהאכיל לאורחים הרבה אין מותר להפשיט רק כדי צרכו לבשר שנוטל ממנה. ו) כן, כדלקמן סי' תצט. סעי' ו' וס"ק לד לח ובה"ל ד"ה כדי ושה"צ.

11. (בהמה מסוכנת): א) בהמה מסוכנת שירא שמה תמות, והוא אכל כבר ואינו צריך לה, האם מותר לשוחטה. [ואם אין שהות לנתחה ולבדקה]. ב) האם מותר להפשיטה. [והפשט כדי לבדוק הריאה. והפשט בשינוי]. ג) אלו ב' תנאים צריך להיתר ההפשט. ד) כשמפשיט העור כולו האם מותר לטלטלו להניחו במקומו.

תשובה: א) אם יש שהות ביום כדי לאכול ממנה [אחר שתצא נפשה כמבואר ביו"ד] כזית צלי מבעוד יום מותר לשוחטה מפני ההפסד, אף שאין בדעתו לאכול ממנה כלום. ואפי' אין שהות לנתחה ולבדקה תחילה (וכן דעת הש"ע), ויש אומרים דבעינן דוקא שיהיה שהות כדי להפשיטה ולבדקה, ובישועות יעקב כתב דבגדיים וטלאים דלא שכיח בהו סירכא יש להקל, אבל בבהמה גסה בעינן ג"כ שיהיה שהות כדי להפשיטה ולבדקה, ונראה שאם יש שהות עד שקיעת החמה לאכול ממנה כזית צלי יש לסמוך על המקילין גם בבהמה [בהסתמך על שקיעה דר' יוסין]. ב) יש אומרים שאין להפשיטה כלל כיון ששחטה שלא לצורך יו"ט, ורק הפשט קצת כדי לבדוק את הריאה מותר אם יש פנאי לבדוק הריאה, ואפשר שאם יפשיט ע"י שינוי כגון בקוץ או בקנה שאינו אלא שבות (שאינו דרך הפשטה בכך. ע"פ רש"י שבת קיז.) יש להקל להפשיט כולה בכל גונא אדעיקר כדעת המתירין להפשיט בכל גווי (וכן דעת השו"ע להחיר בכל גוונא, ונתבאר לעיל בהקדמה) ורק לכתחילה יש לזהר. ג) שדוקא באופן שיש לחוש שאם ימתין עד הערב תסרח הבה, אבל בלא"ה אסור לכו"ע להפשיט. וגם דוקא אם יש שהות ביום הרבה שאז אין איסור בה מן התורה, שמה יזדמנו לו אורחים וכנ"ל, אבל אם שחט סמוך לערב וא"א לאכול כי אם כזית אסור להפשיט העור מן התורה לכו"ע. סעי' ו' וס"ק לד' לז' מ"ס"ק ובה"ל ד"ה ויא ושה"צ.

ד) לא (משום מוקצה), דכיון שהיה מוכרח לשוחטה שלא תמות לא התירו לטלטל העור, אא"כ שייר ממנו אבר אחד שלא הפשיטו דאז בטל העור לגבי האבר ומותר לטלטלו עמו. סעי' ו' וס"ק לח' לט.

12. (עוף מסוכן): השוחט עוף מסוכן, ואין דעתו לאכלו ביו"ט, האם מותר למרוט נוצתו.

תשובה: אסור כנ"ל. ס"ק מא.

(הקדמה לסעי' ז). **הבאת בהמה בריאה:** הנה אמרו במשנה (כ"ה): בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי וכו' [וזהו הדין הנזכר בסעיף הקודם], שחטה בשדה לא יביאנה במוט ובמוטה אבל מביא בידו אברים אברים. ע"כ. מפשטות לשון המשנה משמע שהדין 'לא יביאנה' וכו' מדבר גם בבהמה מסוכנת שבה דובר בתחילת המשנה. וכן משמע גם מלשון הטור שכתב 'בהמה מסוכנת' וכו' 'ואם שחטה בשדה' וכו', משמע שממשיך לדבר בדין בהמה מסוכנת שדיבר בה קודם. וכן כתב הר"ן (י"ג.) בשם יש מי שאומר, וביאר טעמו משום שמסוכנת יש לה קול מפני שלא נשחטה לגמרי בשביל יו"ט ולכן דוקא בבהמה זו אושא מילתא כשמביאה מהשדה לביתו ויש בה זלזול יו"ט, משא"כ בבהמה בריאה אין קול כ"כ ואין זלזול ביו"ט. אבל הבית יוסף (ד"ה ואלו) הביא שדעת הרמב"ם (פ"ה ס"ה) שכן הדין גם בבהמה בריאה, וכדעה זו הביא הרשב"א (עבודת כבוד מועד ש"ב ס"ה) שיש מי שהורה כן, וביאר שמה שאמרו במשנה דין זה במסוכנת אינו משום שדין זה אינו בבהמה בריאה, אלא שדברו בהוה, שאין דרך לשחוט בהמה בריאה בשדה (וכ"כ הר"ן י"ג. ד"ה לא יביאנה), וכתב הרשב"א שכן ראוי להורות. וכן משמע שפסק השו"ע.

נשיאה בשינוי: זה לשון הר"ן (ס"ט): ואיכא מאן דאמר דלא מיתסר אלא במסוכנת, שיש לה קול שלא נשחטה לגמרי בשביל יום טוב, אבל בריאה ששחטה לצורך יום טוב, מביאה אפי' במוט ובלבד שישנה אם אפשר לשנות. אבל אחרים אומרים דהוא הדין לבריאה. עכ"ל. משמע מפשטות דבריו, שהמחלוקת בין השיטות היא האם מותר בבריאה ע"י שינוי, ודעת האחרים [שהלכה כמותם (עי' מ"ב ס"ק מג)] שבבריאה אסור אפילו ע"י שינוי. כן הוכיח הפמ"ג (משכ"ג ח' מדברי הר"ן). אך בשעה"צ (מה) כתב שאין ראייה כל כך מהר"ן, וביאר שמה שכתב הר"ן בשיטה ראשונה שצריך לשנות בבריאה 'אם אפשר לשנות', היינו שדעת שיטה זו שאם אי אפשר לשנות מותר בבריאה אפילו שלא ע"י שינוי, ואפשר לומר שע"ז חולקים האחרים ואוסרים בלא שינוי אפילו באי אפשר לשנות, אבל לעולם אם נושא המוט ע"י שינוי בזה לא נחלקו, ואף לשינא בתרא מותר בין בבריאה ובין במסוכנת.

ריבוי בהליכה: בהלכות שבת (סימן ס"ג) נתבאר שכאשר אדם מוביל משאות כגון של כדי יין ושמן, עדיף שלא לחלק אותם לקחתן מעט מעט כדי להקל מעליו, מפני שבכך מרבה בהילוך, ואוושא מילתא טפי. אמנם כאן לענין נשיאת בהמה, יתבאר שעדיף ללכת כמה פעמים עם משא קטן ולא פעם אחת עם משא גדול, מפני שיש בכך עובדא דחול. וכתב הפמ"ג (א"ג טו, והוצא בנה"ל) שזהו דווקא במקום שנמצאים רבים כגון כאן שמוליק

את הבהמה מהשדה לעיר או שמוליכה ברשות הרבים, אבל במקום שאין רבים עדיף להרבות במשאוי מאשר להרבות בהילוך.

13. (הבאת בהמה מהשדה): (א) אם שחט בהמה בשדה, מה צריך לזהר בצורת הבאתה. (ב) האם דין זה דוקא כשמביא בשדה או ברשות הרבים וכהאי גוונא משום שמצויים שם רבים, או אפ"ל בצינעה שלא לעיני רבים. (ג) ומה דין הבאת בהמה בריאה. (ד) ואם א"ל להביא אברים כגון שצריך למהר להביא לאורחים [בבריאה ובמסוכנת]. (ה) האם מותר להביא במוט ומוטה ע"י שינוי.

תשובה: (א) שלא יביאנה במוט (מקל גדול הנישא ע"י שני בני אדם) או במוטה (-מקל קטן הנישא ע"י אדם אחד. ע"פ הפמ"ג משב"ז ו, שכן פ"ל בדברי השו"ע שהשמיט דברי הראשונים שכתבו שדוקא ע"י שני בני"א יש קול) כדרך שעושה בחול, אלא יביאנה בידו אברים אברים. (ב) דוקא במקום שמצויים רבים. (ג) גם כנ"ל. (ד) בבריאה מותר להביא ע"י מוט ומוטה, אבל במסוכנת אין להקל בזה. (ה) בבריאה יש להקל, ובפרט כשא"ל להביא אברים אברים, אך במסוכנת אין ראוי להביא במוט ומוטה אפ"ל ע"י שינוי. סעי' ז וס"ק מג-מה ובה"ל ד"ה שחט ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ח). **דרוסה ששהתה כ"ד שעות:** הנה אחת מן השמונה עשר הטריפות המנויים במסכת חולין היא 'ריסוק אברים'. ומסורת בידי החכמים מסיני שבהמה שנתרסקו אבריה אינה חיה יותר מעשרים וארבע שעות. לכן אמרו במשנה בחולין (יז), שאם יש לחוש בעוף שמה נתרסקו אבריו והוא טריפה, כגון שמישהו דרס על העוף ברגליו, בודקים אם נתרסקו אבריה או לא, ע"י שמישהו אותה כ"ד שעות, וכשרואים שהיא עדין חיה הרי שאינה טריפה. [ואם שחטוה בתוך כ"ד שעות, אסורה באכילה] (נשי"ב ביל"ג לז). ואמרו בגמ' (חולין נז) שעוף זה צריך בדיקה, דהיינו אע"פ שהעוף שהה בחיים כ"ד שעות לאחר החבלה, ולכן ודאי שאין בו טרפות של ריסוק אברים, מכל מקום יתכן שע"י המכה נעשה טריפה באחד מאבריו הפנימיים, כגון שנשברה שדרתו או שנשברו רוב צלעותיו. ואף שסתם עוף שנשחט אין צריך לבדוק את איבריו אלא אנו מחזיקים אותו כעוף כשר, שהרי רוב העופות אינם טריפות [ומ"מ מדרבנן יש לבדוק את הריאות, שטרפות מצויה שם וע"י נשי"ב חולין יב. ומצ"ח במלחמת סוס], אך כאשר העוף קיבל מכה, יש סיבה לחוש שמה נטרף, ואין להכשירו אלא לאחר בדיקה. [ומצ"ח שאג"א (פי' סק) וחת"ס (יו"ד סי' סו, הובאו בשע"ט), שדנו אם בדיקה זו מהתורה או מדרבנן].

והסתפקה הגמרא במס' ביצה (לז). - 'בעצא מינייה רבי ירמיה מרבי זירא, מהו לשחטה ביום טוב, מי מחזקינן רעותא ביום טוב, או לא'. פירוש האם מותר לשחוט ביו"ט עוף שהוכה ושהה כ"ד שעות. וצדדי הספק הם, האם משום האיסור לעשות מלאכה שלא לצורך ביו"ט, אנו מחזיקים את הריעותא שיש בעוף וחוששים שמה הוא טריפה, ולכן אין לשחוטו ביו"ט, שהרי אם יתברר שהוא טריפה נמצא שנעשתה מלאכה שלא לצורך יו"ט. או שמה אין חוששים לזה, ואנו אומרים שמסתמא העוף כשר, ומותר לשחוטו ביו"ט. [אבל סתם בהמה ועוף מותר לשחוט ביו"ט, ואף שאנו בודקים אותם לאחר שחיטה אין זה אלא חומרא, אבל מעיקה"ד אין צורך לבדוק כי רוב בהמות אינם טריפות ומסתמא יהיו ראויים לאכילה]. והגמרא לא פשטה ספק זה. ולדינא נחלקו בזה הראשונים, דעת הרא"ש (פ"ד סי' טו) הרמב"ם (ד' כ) והרשב"א (ע"פ"ה ביה מועד ט"ז סי' ט) לקולא, וכן פסק השו"ע. ואילו דעת הר"ן (יט). והכל בו (סי' נח) בשם בעל ההשלמה (ט) ועוד פוסקים (הובאו בשע"ט נה) להחמיר [ובסבורת המתירים והאוסרים ע"י ברשב"א רא"ש ור"ן (סס), וע"י גם רא"ה (לז. ד"ה נון). וע"י פמ"ג (משב"ז ז, ליו"ן בשע"ט נז) שתלה המחלוקת בדין הבדיקה בספק טריפה אם הוא מהתורה או מדרבנן. ועוד ש"ל שלכו"ע הבדיקה מהתורה, והמקלים סוברים שגם בשחיטה אומרים מתוך שהותרה לצורך הותרה גם שלא לצורך וכמו שאומרים בהבערה, ואינו אסור אלא מדרבנן, ודעת המחמירים שלא אומרים מתוך אלא בהבערה].

והנה הבית יוסף הביא מהגהות אשרי (פ"ד סי' טו) שכתב בשם אור זרוע, שבמקום שהטריפות מצויות כמו הכשרות אסור לשחוט בהמה ביו"ט, וביאר הב"י שדבריו אלו הם כמי שפוסק בדין עוף שנדרס לחומרא שאסור לשחוטו ביו"ט, אבל לנוקטים לקולא מותר גם באופן זה, דלא עדיף מה שהטריפות מצויות מאם נולד ריעותא בגוף הבהמה.

14. (שחיטה בחשש נטרפה): (א) עוף שנדרס ברגליו ויש חשש שנתרסקו איבריו, כיצד הכשרו [ביום חול, מעיקר הדין]. (ב) ומה למעשה [ביום חול]. (ג) האם מעיקר הדין מותר לשחוט ביו"ט במקום שיש ריעותא שמה תמצא טריפה [כגון ספק ניקבה בקוץ, וכה"ג, או עוף שנדרס הנ"ל לעיקר הדין שאפשר לבדוק לאחר שחיטה]. ובמקום צורך גדול. (ד) ומה"ד במקום שהטרפות מצויות כמו הכשרות. (ה) ואם רובן טרפות. ואם זה רק ממתת חומרות האחרונים. (ו) וכשמחצה כשרות ומחצה טרפות. (ז) מה המנהג לענין שחיטת עוף או בהמה ביו"ט.

תשובה: א) צריך שהייה כ"ד שעות כדי שיצא מחשש ריסוק איברים, ובדיקה אחר שחיטה שמא אירע ריעותא באיבריו הפנימיים ונטרף. ב) כתב הרמ"א ביו"ד [ס"ה נח ס"ה] שאין אנו בקיאים בבדיקת האיברים (ולדעת השו"ע, אף שפסק שאפשר לבדוק, כתב בזבחי צדק יו"ד שם ס"ק יב דבזה אין בקיאים, וכ"כ הכה"ח שם ס"ק יד כב כח), ואסור לשוחטה (עד שתלך, שאז יוצאת מספק טריפה. ש"ך יו"ד נח ו'ע"ג גם פ"ת שם ו'). ג) לדעת השו"ע מותר, ולא חוששים שמא ימצא טריפה דמעמידים אותה בחזקת היתר שרוב בהמות כשרות. והמשנ"ב הביא שיי"א שאין לשחוט במקום שיש ריעותא, וכתב שיש לחוש לדעה זו ולהחמיר. ובמקום צורך גדול צ"ע. ד) כנ"ל ג'. ה) אסור, ואפ"י כשהטרפות רק מחמת חומרת האחרונים. ו) כנ"ל ג', והוא שהמחצה טרפות שמצוי הם טרפות גמורות מצד הדין, אבל אם רק מחמת חומרות האחרונים מותר לשחוט ביו"ט [לכ"ע]. ז) המנהג שלא לשחוט בהמה ביו"ט, ואפ"י היכי דלא שכיחי טרפות כל כך, שמא תימצא טריפה (וע"י כה"ח ס"ק עה שכן המנהג בירושלים גם אצל הספרדים). אלא א"כ הוא לצורך (כגון שלא הספיק לשחוט לפני יו"ט ומוכרח לבהמה זו עכשיו), וכן במסוכנת מחמת הפסד ממון. אבל עוף נוהגין לשחוט ביו"ט. ס"ק מט ושה"צ.

הקדמה לסעי' ט). **קדושת בכור:** בכור בהמה טהורה הרי הוא קדוש משעת לידתו להקריבו למזבח, ונאכל לכהנים. ואם נפל בו מום קבוע, הרי הוא נשחט ונאכל בכל מקום, והוא ממון כהן. בזמן הזה שאי אפשר להקריבו, וכן אסור לשחטו בחוץ, צריך לתת אף בכור תמים לכהן, וימתין הכהן עד שיפול בו מום וישחטנו. **זמן חלות קדושת בכור:** הבכור אינו מתקדש אלא מהלידה ואילך, אבל בהיותו עובר אינו בכור, שנאמר (דברים טו יט): כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך.

בדיקת חכם: בכור שנפל בו מום, אפילו הוא מום גלוי וניכר לכל, כגון שנקטעה ידו, אין הכהן רשאי לשחטו אלא על פי חכם מומחה שיורה לו שהוא מום קבוע המתיר לשחטו. ואם שחטו ואחר כך הראה את מומו לחכם, והחכם התירו, לדעת רבי יהודה מותר באכילה, ולדעת רבי מאיר בכל אופן אסור, הואיל ונשחט שלא ע"פ מומחה (מתני' בכורות כח). והלכה כרבי מאיר (שו"ע יו"ד ע"א).

בדיקת מום ביו"ט: נחלקו התנאים (כ"ה) האם בודקים מום ביום טוב, דעת ר' יהודה שבודקים ודעת ר' שמעון שאין בודקים, והלכה כדבריו. [ומדובר במום שהיה בו כבר לפני יו"ט, כי אם נפל בו ביו"ט גם ר' יהודה מודה שהוא אסור ביו"ט משום שלא היה ראוי מאתמול והרי הוא מוקצה]. והטעם שאין בודקים מום ביו"ט, כתבו רש"י והר"ן (יד. ד"ה א"ז) מפני שהתרת בכור ביו"ט נראה כמתקן (וע"י רש"י ס"ק ורמב"ם פ"ב ה"ג ובמ"ט ס"ק טעמים אחרים). ועוד הוסיף ר' שמעון לבאר שאין זה מן המוכן, והיינו שאפ"י אם עבר חכם וראהו והתירו ביו"ט, אין לשוחטו, לפי שהוא מוקצה שהרי מאתמול עדין היה אסור (תוס' כ"ה. כ"ה. ד"ה כ"ה. ו'אע"פ שדעת ר' שמעון בעלמא שאין מוקצה ביום טוב, כאן מודה שנחשב מוקצה (תוס' ס"ה). וביאר הפמ"ג (פ"א י"ח) משום שזה כגורגרות וצימוקים שהעלם לגג ליבשם שאף ר' שמעון מודה שהם מוקצים, משום שדחאן בידיים ואינם ראויים וזו הקצאה גמורה, וכמו כן כאן שהבכור מוקצה הקצאה גמורה אסור אף לר' שמעון. והוסיף הרמב"ן לבאר (מלחמות ג). שהגם שבכור לא דחאו ממש בידיים, מכל מקום מה שצריך לר' שמעון דחיה בידיים הוא דוקא בדבר שהאיסור עובר מאליו, כגון בשמן שבכוס שיסתלק איסורו מאליו בלי שיעבור על איסור, היינו שהנר יכבה מאליו, משא"כ בבכור שנפל בו מום שלא יתכן שיסתלק איסורו אם כן יעבור החכם על איסור, שיראנו ביו"ט ויתירונו, משום כך בזה לא צריך לר' שמעון דחיה בידיים.

נולד ביו"ט עם מום: באופן שהבכור נולד ביו"ט, ומומו עמו, מבואר בגמ' שלכתחילה אין לראותו, אך אם ראה בדיעבד מותר, וביאר הב"ח (ד"ה ומש"כ א"ל) שראיית בכור כזה מותרת מעיקה"ד, שכיון שמעולם לא היתה לו חזקת איסור אין בזה משום תיקון ולא משום מוקצה, אלא שאעפ"כ אסור לתחילה לבקר ביו"ט כדי שלא יבואו להחליפו בשאר בעלי מומין, אך בדיעבד לא אסור.

איסור הטלת מום בבכור: מדאורייתא אסור להטיל מום בבכור (כבכל קרבן). ודרשו בגמ' (כ"ה) שאפ"י לגרום מום אסור, שנאמר (ויקרא כ"ב כ"ה): 'כל מום לא יהיה בו, מום' לאסור הטלת מום, 'כל' לרבות שאף גרמת מום אסורה.

חקירת החכם: אמרו בגמ' (כ"ה) על כמה אמוראים שכשהיו בודקים את הבכור, היו חוקרים את הכהן האם לא נגרם המום ע"י מעשה אדם, שאם כן הרי אין מתירים בכור במום זה. אמנם לענין חקירה זו ביו"ט, אמרו בגמ' שפעמים שבקשו מהאמוראים לבדוק את המום לפני יו"ט, ובדקוהו אז, אך מפני טירדת ערב יום טוב הניחו את החקירה ליום טוב, וזה לא נחשב הוראה שהרי כבר התירוהו, ואין זה אלא בירור ההיתר.

(הקדמה לכה"ל ד"ה אבל). **מוקצה לחצי שבת:** קימ"ל (סי' ע"ג סי"ג) שאין מוקצה לחצי יום, דהיינו דבר שהיה ראוי בתחילת שבת, ונדחה בשבת ואינו ראוי, ושוב חזר ונעשה ראוי בשבת, אינו מוקצה. וכתב הפ"ח שכמו כן בכור שנולד ביו"ט, אם נולד שלם בלא מום ושוב נעשה בו מום בתוך יו"ט עצמו, הרי זה מוקצה לחצי יום כי בתחילה בעודו עובר היה ראוי אגב אמו [ועדין אין בו קדושת בכור], ומשנולד נאסר, ומשהומם חזר והותר. אכן כתב הבה"ל שמשלשון הגמרא לא משמע כן, שהרי בגמ' (בבב"ב כ"ג) הביאו דוגמא לענין מוקצה לחצי שבת כגון בכור שנולד ומומו עמו, ומשמע דוקא כשנולד עם מום ולא כשנולד שלם והומם אחר כך. וכ"כ המאירי, וביאר טעמו של דבר שכשהומם אחר הלידה אין זה נחשב מוקצה לחצי יום משום שכשנולד שלם זהו דחיה גמורה, כי אינו מעלה על דעתו כלל שיפול בו מום באותו יום, ובדיחוי גמור כזה יש מוקצה גם לחצי יום, ואין זה דומה לגרונרות וצמוקים שנדחו בשבת שאין זה דיחוי גמור מפני שדבר מצוי הוא שתזרח השמש על הפירות וייתייבשו ויחזרו להיות ראויים ודעתו על כך.

1. (ראיית מום בבכור): א) בכור בזמן הזה שאינו יכול לשחטו בלא מום, האם חכם יכול לראותו ביו"ט אם יש בו מום ולהתירו, כשהומם ביו"ט. ב) ואם הומם לפני יו"ט. ג) ואם הכהן לא ישחטנו. ד) האם מותר לראות בכור ולעייין בדינו ולא להורות לאחרים למעשה. ה) בהג"ל א' ב' שאסור לראות, ועבר וראהו ומצא שיש בו מום, האם יכול לשחטו. ולמתירין מוקצה ביו"ט. ו) וכשנולד במומו ביו"ט ועבר וראהו. ז) ואם נולד תם והומם בו ביום. ח) ואם ראה המום בעיו"ט ועיין בדינו אם הוא מום קבוע וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו ואמר לבעל הבכור שהוא מום קבוע, רק שלא חקר ודרש מעיו"ט אם לא פשע בעל הבכור בפילת המום דאז אסור לשחטו, האם יכול לחקור עליו ביו"ט אם נפל המום מאליו. ט) וכשלא אמר לבעל הבכור מאתמול שהוא מום קבוע.

תשובה: א) לא, משום דמחזי כמתקן כיון שאין לו היתר עד שמתירו חכם (ובאופן זה שהומם ביו"ט אסור גם משום מוקצה, כדלפמן). ב) גם כנ"ל. ג) גם מצדד בפמ"ג שאסור להורות. ד) כן. ה) לא, דמ"מ הוי מוקצה, ואפי' כשהומם מעיו"ט, ואפי' למתירין מוקצה מודו במוקצה זה דכיון שאסור לראות מומין ביו"ט הסיח דעתו ממנו (שאינו מעלה בדעתו שחכם יראה את הבכור ויתירו אע"פ שחכמים אסרו לראות ביו"ט. כנ"ל בהקדמה, ע"ש עוד). ו) נשחט על פיו. (למעשה אין לשחטו ביו"ט דאין בקיאין בכלו לו חודשיו. בה"ל ד"ה נשחט). ז) אסור. (ולמעשה בלא"ה אינו נשחט וכנ"ל ו'). ח) כן. ט) צ"ע. סעי' ט וסי"ק נ"ב נד ושה"צ.

2. (בכור שנפל לבור): א) בכור שנפל לבור ביו"ט, מה מותר לעשות עמו. ב) ואם הומם מחמת נפילתו. תשובה: א) אין להעלותו ביו"ט דהא אינו ראוי לשחטו, אלא עושה לו פרנסה (-נותן לו מזונות) במקומו כדי שלא ימות. ב) גם כנ"ל. סעי' ט וסי"ק נה ושה"צ.

3. (הוראת חכם ביו"ט): א) אם נתערב איסור בהיתר באופן שאינו בטל, כגון לח בלח ואין בו ששים, או יבש ביבש ואין בו רוב, ואח"כ נתוסף בלח עד ששים, או ביבש עד רוב, האם מותר לחכם להורות בו ביו"ט. תשובה: דעת הט"ז שאסור, אבל הרבה אחרונים דחו זה מהלכה דבזה אין איסור להורות ביו"ט. בה"ל ד"ה יכול.

(הקדמה לסעי' ו'). **אותו ואת בנו:** אסור לשחוט בהמה וולדה ביום אחד, שנאמר (ויקרא כ"ב): "ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ואם היאסור נוהג גם בלדו וולדו, עיי' חולין עה: וצ"ע י"ד ט"ז).

4. (בהמות שנפלו לבור): א) אותו ואת בנו שנפלו לבור, שאין ראוי לשחוט שניהם היום, האם מותר להעלותן. ב) האם אח"כ צריך לשחוטן. ג) בהמות סתם שנפלו לבור, האם מותר להעלותן כשאין דעתו לשחוט מהן. תשובה: א) מעלה את הראשון ע"מ לשחטו, ואינו שוחטו שמוצא לו עלילה שמא חברו שמן ממנו, וחוזר ומעלה את השני. ב) צריך לשחוט אחד מהם, רצה זה שוחט רצה זה שוחט (וכן דעת השו"ע), ודעת הרבה פוסקים שאין צריך לשחוט אחד מהן, ומ"מ ראוי להחמיר ולשחוט אחד מהן שלא יהא ניכר ההערמה. ג) מותר להעלותן אע"פ שאין שוחט מהן, כיון שראויין לשחיטה. סעי' י וסי"ק נ"ג.

(הקדמה לסעי' יא). אמרו בגמ' (בבב"ב כ"ג), שבהמה השייכת לישראל ולגוי בשותפות, מותר לישראל לשחטה ביום טוב, אך עיסה השייכת לישראל ולגוי בשותפות, אסור לאפותה ביו"ט. [והטעם משום שאין לעשות מלאכה בשביל גוי ביו"ט, ודרשו כן מהכתוב 'הוא לבדו יעשה לכם' - 'לכם ולא לגוים']. וטעם החילוק בין בהמה לעיסה ביארו בגמרא שבהמה אי אפשר לאכול כזית בשר בלא שחיטה, וממילא שחיטה זו הועילה לחלק של הגוי, וא"א לחלוק

הבהמה מתחילה כדי לשחוט רק את חלקו, משא"כ עיסה שיכול לחלקה מתחילה ולא יצטרך לטרוח בחלק של הגוי.

וכתב הרא"ש (י"ג) שאפ"י אם הם שותפים בשתי בהמות, אין אומרים לישראל לחלוק דהיינו שבהמה אחת יקח הוא והשניה יתן לגוי וכך לא ישחוט את בהמת הגוי, משום שבהמות אינם שוות בטיבן, ואם יחלוק אחת לו ואחת לגוי יפסיד את החצי שיש לו בבהמה השניה. וכתב הב"י שמבואר בדברי הרא"ש שאפ"י שהם שוות בדמים וכדו', כיון שאינם שוות לגמרי לא אומרים לו לחלוק, כדי שלא יפסיד הבהמה השניה. אך כמה אחרונים חולקים בזה ודעתם שכיון שרואים שהם שוות, לא אומרים אולי אחת יותר טובה מהשניה, וכיון שהגוי מתרצה לחלוק, אין לשחוט שניהם.

עוד כתב הב"י, שמשמע ומרא"ש שאם הם שוות ממש לכל דבר אסור לשחוט שניהם אלא יתן לגוי בהמה אחת ויקח את השניה. ותמה הב"י שם כן נמצא מפסיד, שבאופן שהוא צריך ביו"ט רק חצי בהמה, נפסד מתצי בהמה שאינו צריך לה עתה. וכתב ושמה יש לומר שלא אסר הרא"ש בשוות אלא כששוחט את שתיהן ביום טוב (דהיינו שצריך את שני חצאי הבהמות) ובזה אומרים לו לחלוק כדי שישחט בהמה אחת ולא יצטרך לשחוט בהמה של גוי, אבל כשצריך רק חצי בהמה, אינו צריך לחלוק כדי שלא יפסיד חציה השני (לאו דא לא הובא במשנ"ב מקום דכחבו האחרונים נס"ק וכו' ועוד) שאין מלוי שיהיו שוות בכל ענין, אך בשעה"כ ס"ק ע"א הובא נידון כליזר ז"ל.

ומה שהתיר הב"י בשוות לגמרי שא"צ לחלוק כדי שלא יפסיד את חציה, הקשה הט"ז, שהלא אמרו בגמרא שעיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל אסור לאפותה משום שאפשר לחלקה, והקשו התוס' למה אסור והרי מותר למלאות פת בתנור אפ"י שאין צריך אלא לפת אחת, מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא, וכן כאן כשחלק מהעיסה של גוי, הישראל מרוויח בכך שחלקו משתבח. ותירצו דשאני התם שכל הפת של ישראל, שהרשות בידי לאכול כל אחד ואחד או זה או זה, אבל כאן בעיסה החציה של גוי אסור לאפותה. וא"כ מוכח מהתוס' שאסור לעשות מלאכה במאכל של גוי כדי שיבוא מזה תועלת לישראל. ומקשה הט"ז שכמו כן כאן אין להתיר לשחוט את חלק הגוי בשביל שלא יפסיד הישראל את חצי הבהמה שאינו צריך לה היום. אך האחרונים תירצו שאינו דומה כלל לעיסה, כי שם יש טירחה נוספת של לישא רידוד ואפיה מחמת תוספת הגוי, משא"כ בבהמה שבשחיטה אחת מתיר את כולה ואינו מוסיף טירחה כלל, לכן אינו צריך לחלוק ומותר לשחוט אף שיש חלק לגוי.

דינים העולים: כשהישראל והגוי שותפים בבהמה אחת, לכו"ע מותר לשחוט (וחכו דינא לגמלא). ואינו דומה לעיסה, ששם יכולים לחלוק מתחילה, ואילו בהמה א"א לחלוק ושחיטה אחת מועילה גם לחלק של הגוי.

כשהם שותפים בשתי בהמות, והגוי אינו מתרצה לחלוק אלא רוצה שיהיה לו מכל אחת, מותר לשחוט שניהם, שזהו ממש כמו שיש להם רק בהמה אחת.

כששותפים בשתי בהמות, והגוי מתרצה לחלוק, והישראל צריך ליו"ט רק חצי, אין צריך לחלוק דאם כן יפסיד חצי בהמה. ואפילו אם צריך בהמה שלמה אינו צריך לחלוק, כי הבהמה השניה יש בה טיב שאין בבהמה זו (ובזה שאין שוות גם הט"ז מודה).

וכששתי הבהמות שוות במראה בקומה ובדמים, אך אינן שוות לגמרי, גם מותר וכנ"ל כי אולי השניה יותר טובה ואם יחלוק יפסידה, וי"א שאותה שרואים שהיא יותר שמנה וטובה יקח אותה, ולא ישחוט שניהם.

ואם שוות לגמרי לכל דבר וענין, אם צריך שיעור בהמה שלמה, יחלוק ויקח אחת וישחטנה לבדה, שהרי אין עדיפות בשניה, אך אם רוצה רק חצי בהמה אינו צריך לחלוק שא"כ יפסיד החצי הנשאר. והט"ז מצריך לחלוק שאם לא כן נמצא טורח בשל הגוי, ואין תירץ לטרוח בשל גוי מטעם הפסידה, והאחרונים הסכימו שא"צ לחלוק כי אין כאן טירחה בשל גוי ששחיטה אחת מתירה כולה.

5. (בהמת שחציה של גוי): א) בהמה שחציה של גוי וחציה של ישראל, האם מותר לשחטה ביו"ט. ב) ואם יש להם שתיים שיכולין לחלק השותפות שבהמות וישחט הישראל רק בהמה אחת שכולה שלו. ג) ואם צריך שיעור בהמה ורוצה לשחוט שתיהן בשביל חציין והגוי נתרצה לחלוק, האם צריך לחלוק כדי שלא ישחט של הגוי. ד) ואם ב' בהמות שוות במראה ובקומה ובדמים. ה) ואם הישראל אינו נוטל כי אם חלק פנימי, וחלק האחוריים מניח לגוי (משום שניקור החלב שם קשה).

תשובה: א) כן. ב) יכול לשחוט שתיהן ואין חייב לחלוק. ג) א"צ לחלוק ויכול לשחטן. ד) גם א"צ לחלוק, דאפשר שאין הבשר של בהמה זו שמן ומוטעם כבשר בהמה אחרת וניחא לו יותר שיאכל מבשר ב' הבהמות. וי"א שאם הגוי מתרצה ליתן לו הגדולה והטובה אסור לשחוט השניה (ואם רוצה רק חצי בהמה לכוע א"צ לחלוק שלא הפסידה). ה) לכו"ע מותר לשחוט שתיהן בכל גוונא, דהא אין לו טרחא בחלק הגוי

וא"א לכזית בשר בלא שחיטה (דהיינו כיוון שצריך דוקא החלק הפנימי של ב' בהמהות, ודאי שמותר לשחוט שתיהן וא"צ לחלוק ליקח בהמה אחת). סעי' יא וסי' סא.

(הקדמה לסעי' יב-ג). **תלישת שער במקום השחיטה:** אמרו במשנה בבכורות (כד, ע"פ גס"י), השוחט את הבכור (שאסור בגיזה ועבודה, ככתוב (דברים טו) 'לא תעבדו בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך'), מפנה את השער מכאן ומכאן למקום שחיטת הסכין, משום חלדה (חלדה הוא א' מחמש דברים הפוסלים בשחיטה (וחולין ט), והוא מלשון כיסוי והטמנה (גס כז); והיינו שהסכין מכוסה בשעת השחיטה (ועי' בה' ביו"ד סי' כד ס"ח)). והסתפקו בגמ' מה"ד לענין יו"ט, דהיינו אם רוצה לשחוט בהמת חולין ביו"ט, האם מותר לתלוש את השער, ובהשאלו ב' את צדדי הספק, צד א', שכיון שאינו גוזר את השערות אלא עוקר אותן משורשן (עיי' בה"ל ד"ה ביום, אלו דוקא כשעשה כן בידו או אפי' בכלי), הרי זה נחשב 'תולש' ולא 'גוזז' (ובבכור לא אסור אלא גיזה שנאמר 'לא תגוז בכור צאנך'), ואם כן ביו"ט שעל כל פנים יש איסור בזה משום שהוא עוקר דבר מגידולו (איסור עוקר דבר מגידולו הוא אפילו בדבר שאינו גדל בקרקע, כגון התולש שטריות הגדלים בשפת הכלי ממים המתקבצים שם (גמ' שבת קז: ע"פ הר"ן)). והוא תולדה דמלאכת קוצר או גוזז (עיי' רמב"ן רש"י וריב"א גס, וחס' ע"ז כו. ד"ה סדר ורש"י שבת לה. ד"ה מפיקן), וא"כ ביו"ט אסור. צד ב', תולש נחשב גוזז, ואפ"ה הותר בבכור, משום שמדובר שאינו מתכוון לתלוש, והרי אינו תולש להדיא אלא מפנה את השערות לכאן ולכאן ורק עלולים להיות לשלש, ולפ"ז גם ביו"ט יש להתיר, דאינו מתכוון מותר. ופשטו את הספק בגמ' בשם רב שהורה שמותר לעשות זאת גם ביו"ט. וא"כ משמע כהצד השני שתולש נחשב גוזז וטעם ההיתר הוא משום שאינו מתכוון. אמנם דחו בגמ' שאי אפשר לומר שטעם ההיתר משום שאינו מתכוון, שהרי דעת רב שהתיר זאת, שדבר שאינו מתכוון אסור. אלא אומרת הגמ' שלעולם טעם ההיתר הוא כצד ראשון שבבכור מותר משום שתולש אינו נחשב גוזז, וביו"ט אסור לתלוש משום דהוי עוקר דבר מגידולו, והטעם שהתיר רב הוא משום שעוקר כלאחר יד [דאין דרך להסיר הצמר ע"י תלישה רק ע"י גיזה (מ"ב סי' ס"ה ספ)]. ולפ"ז מותר אפי' במתכוון, שהרי התירו אפילו לרב הסובר דבר שאינו מתכוון אסור, וא"כ אין חילוק בין מתכוון לאינו מתכוון (עיי' בה"י ד"ה ומו"ש רבינו גס). וכן פסק הרמב"ם (פ"ב ה"ג) שמותר לתלוש הצמר, שהוא עוקר דבר מגידולו כלאחר יד, ואפילו במתכוון (ובבה"ל ד"ה תלוש, הוסיף בטעם הדבר שהמיוז זה משום שמתה יו"ט. והוא מהתוספות שיעזבו להלן). אבל התוס' (גס ד"ה והיינו) והרא"ש (בכורות ג ה) כתבו שמותר לתלוש רק באינו מתכוון, אבל במתכוון אסור. וטעמם, משום שגם לפי הצד הראשון בגמ' שההיתר בבכור משום שתולש אינו נחשב גוזז, מוכח שעכ"פ אסור מדרבנן לתלוש אטו גוזז (עיי' הבהמה. והגדלים בגמ' לפ"ז הם, גז א' שבבכור הותר משום שחולש אינו גוזז, ואיסורו מדרבנן, וי"ל שלכן מותר בליוו מתכוון, ה"א ביו"ט שיש איסור עוקר דבר מגידולו מלאויהה, י"ל שאסור מדרבנן אפי' באינו מתכוון, וז"ל כי שולש ט"א גוזז וגם בבכור אסור לתלוש מהתורה, ועם זה בליוו מתכוון לא גזרו, וא"כ גם ביו"ט שיש איסור חורה על עוקר דבר מגידולו לא גזרו), ולפ"ז בכל גזרה מדובר דוקא כשאינו מתכוון. וכן פסק השו"ע כהתוס' והרא"ש, שמותר לתלוש הצמר רק באינו מתכוון.

מריטת נוצת העוף: הנה גם לפי מסקנת הגמ' הנ"ל שההיתר לתלוש בבכור הוא משום שתולש אינו נחשב גוזז, מ"מ בעוף י"ל שאסור לתלוש, שהרי מבואר בגמ' (גס כה), שתולש בעוף נחשב גוזז, שכך הדרך להוציא ממנו את הנוצה. אמנם הרמב"ן (חיי שבת עז: ד"ה ה"א, הל' בכורות פ"ג י"ה) חידש שביו"ט מותר לתלוש בעוף, וסברתו שכיון שמותר לתלוש לאחר שחיטה כי זה מוכרח לצורך האכילה (שלא בבמהמה שמפשיטים את עורה לכן אין צורך לתלוש השער בשביל לאכול בשרה), ואין חילוק בין גוזז לפני שחיטה לאחר שחיטה שמלאכת גוזז שייכת גם לאחר מיתה, ממילא מותר לתלוש גם לפני השחיטה, שלמה ימתין מלמרוט דוקא לאחר השחיטה. ועוד שתלישה היא מלאכה שאינה צריכה לגופה ואיסורו מדרבנן, ולצורך שמחת יו"ט יש להתיר, וכדאמרו בגמ' לענין עוקר דבר מגידולו כלאחר יד שהוא דרבנן שמותר לצורך שמיחת יו"ט. והרא"ש חלק על הרמב"ן, כי מריטה לפני השחיטה היא מלאכה שאינה אוכל נפש ממש אלא מכשירין, והרי יכל לעשות זאת מאתמול, וק"ל שמכשירין שיכל לעשות לפני יו"ט אין לעשות ביו"ט [וכיון שעתה אינה לצורך אכילה שהרי עדין לא שחט, לכן עתה אין זה נחשב מלאכת אוכל נפש]. ועל מה שכתב הרמב"ן שמותר מפני שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה דרבנן ומותר בשביל שמחת יו"ט וכמו שהתירו בגמ' כיו"ב עוקר כלאחר יד דרבנן, דחה הרא"ש שאין להשוות גזירות דרבנן ואין לנו ראייה להתיר במלאכה שאצל"ג. וכן נקט השו"ע לאסור המריטה שלפני שחיטת העוף.

שער הדק שבעיזים: עיי' בהה"ל (ד"ה לא מלוש) ששער הדק שבעיזים שדרכו בתלישה ולא בגיזה, תלישתו אסורה מהתורה משום גוזז, וכדין נוצת העוף שדרכו בתלישה. ולכן כתב שאפי' לדעת הרמב"ם הנ"ל שמותר לתלוש שער הבהמה דהוי שלא כדרכו ואסור מדרבנן ומשום שמחת יו"ט היתרו, בשער עיזים הדק אין היתר דאיסורו מהתורה. וגם ההיתר של הרמב"ן הנ"ל בנוצה שבמקום שחיטה השחיטה שמותר משום שסופו לתלוש לצורך אכילה, לא שייך בעז כי מפשיטים העור כולו ואין צורך בתלישת השיער בשביל האכילה.

6. (תלישת שער מקום השחיטה): א) (השוחט בהמה ביו"ט, האם רשאי לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין. ולמה. ב) וכיצד יעשה. ג) האם אפשר לעשות זאת בכלי. ד) האם מותר לסלק השער הנתלש. ה) מה"ד באופן שיש צמר מסובך על הצואר שא"א לפנותו ואינו יכול לשחוט כך כמבואר ביו"ד סי' כד ס"ח (שאסור משום

חלדה, ונתבאר לעיל בהקדמה ד"ה תלישת שער), וגם לא היה באפשרותו מערב יו"ט לזה. (ו) מה יש לזהר בנושא זה כששוחט עז.

תשובה: (א) אסור, דהוי עוקר דבר מגידולו. ואף שהוא כלאחר יד דהא אורחיה בגזיזה ולא בתלישה, מ"מ אסור מדרבנן. (ב) מפנהו בידו ומושכו אילך ואילך, ואם נתלש נתלש דהוי דבר שאינו מתכוון. (ג) לא, דנראה כגוזז. (ד) אין לסלקו, אלא ישאר שם מסובך עם שאר צמר הצואר. (ה) י"ל דמותר לתלוש השער בידיו ביו"ט. (ו) שלא ימרוט מהצואר השער הדק שעל גבה, שאסור מהתורה. סעי' יב ו"ס סב-סב ובה"ל ד"ה לא.

7. (מריטת נוצת העוף): (א) השוחט עוף, האם מותר למרוט הנוצה לעשות מקום לסכין [מעיקה"ד]. (ב) האם זה מהתורה או מדרבנן. (ג) מה מנהג השוחטים בזה, ומה למעשה. (ד) האם לאחר השחיטה מותר למרוט. (ה) האם מותר לפנות הנוצה בידו ולמשוך אילך ואילך.

תשובה: (א) לא. (וראה להלן אות ג'). (ב) מהתורה, דעוף דרכו בתלישה. (ג) מנהגם למרוט, מפני שאומרים שא"א לשחוט בלא זה, וסומכים על המקילין בזה (נתבארו הדעות לעיל בהקדמה ד"ה מריטת). ומ"מ בודאי אם אפשר לשחוט בלא מריטה רק שיפנה בידו יש להחמיר. (ד) כן. (ה) כן, וכנ"ל (תשו"ב 6 ב'). סעי' יג ו"ס סו-סח.

(הקדמה לסעי' יד). **כיסוי הדם:** השוחט חיה או עוף חייב לכסות את דמו בעפר, שנאמר (ויקרא ט): "ואיש איש... אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר". ואם יודע מתחילה שאינו יכול לקיים מצות כיסוי, אין לו לשחוט (ש"ע יו"ד כה לא).

כיסוי ביו"ט: אין לחפור ביו"ט ולקחת עפר לצורך כיסוי, שיש בזה כמה פעולות שיש בהם צד איסור: עשיית גומא בקרקע שאם היא בשדה אסורה משום חורש (כי מרפה את הקרקע) ואם היא בבית אסורה משום בונה [שיוצר גומא], כתיבת גושי העפר [תולדת מלאכת טוחן], טלטול העפר שהוא מוקצה. ואע"פ שזהו צורך אוכל נפש, שהרי אינו יכול לשחוט בלא שיכסה וכנ"ל, מ"מ אין זה מלאכת אוכל נפש ממש אלא מכשירי אוכל נפש, וקי"ל שאם אפשר לעשות מבעו"י אסור לעשות ביו"ט (רא"ש בכורות פ"ג ס"ה. ועוהו בללא"ה אסור ביו"ט כמבואר לעיל סי' תל"א ס"ב). ובגמ' (ט): נתבאר שיש אופן שמוותר לכסות בעפר, והוא, כאשר יש לו דקר נעוץ בעפר מבעוד יום, וגם העפר תיחוח [ר-ר, מפורר], שבזה אין את אחד מהאיסורים הנ"ל. כי בעפר תיחוח לא שייך טוחן, וכן לא שייך בו עשיית גומא כי הבור חוזר ומתמלא מעצמו מהעפר הסמוך, וגם שאינו צריך לגומא והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה (וראה בהמשך), מוקצה לא שייך שהרי הזמינו לכך. והטעם שצריך דקר נעוץ, יש אומרים (כ"י טו, ו"ר ע"פ הכ"ה) שכשהדקר נעוץ המקום כבר חפור (ובאמת כיון שמדובר בעפר תיחוח, אפי' בלא דקר אין בזה איסור תורה של חופר, כי העפר נחשב כחפור כבר וכנ"ל, אלא שמכל מקום אסור מדרבנן מפני שדומה לחפירה האסורה מהתורה, וכאשר הדקר נעוץ בעפר, אין בזה אפי' דמיון וצד רמז לחופר, ולכן היא מותרת לגמרי (ע"פ ר"י ס"א), ויש אומרים (תוס' ורא"ש ס"א) שהטעם שצריך דקר נעוץ הוא בשביל לעשות הכנה בעפר לבטל ממנו שם מוקצה, ולפי"ז צריך שהנעיצה תהיה להדיא בשביל כונת הכנה. ואחר כל זאת עדין יש איסור לכתחילה לשחוט ולכסות בעפר זה, שהרי יש בזה איסור משום שעושה גומא, והגם שאינו צריך לגומא וכתבאר, עכ"פ מלאכה שאינה צריכה לגופה אסורה מדרבנן. אמנם בדיעבד אם כבר שחט, התירו איסור זה משום מצות כיסוי הדם (תוס' ח. ד"ה ואינו, ע"פ מהרש"א ומהר"ם. ועי' ר"י טו: שפירש בטעם האיסור שחט יעלה רגלים ויטחנם, וכדיעבד שחט התירו לכסות).

אכן כתבו הראשונים (תוס' ת. ורא"ש סי' י) שההיתר לכסות בדיעבד כששחט, הוא רק כשיש לפניו איסור דרבנן אחד, כגון באופן הנ"ל שיש רק איסור חופר דרבנן. אבל אם לא היה דקר נעוץ מבעו"י, שאז יש בעפר גם משום מוקצה (וי"א משום שדומה לחפירה וכנ"ל), אפי' בדיעבד כשכבר שחט אין היתר לכסות בעפר זה. עוד כתבו (בכ"ה ס"א) שמה שנתבאר שיש איסור חופר מדרבנן, זהו דוקא באופן שסביב מקום עפר התיחוח יש עפר קשה, ובה נמצא שכשחופר סוף הגומא ניכרת מחמת העפר הקשה שמסביב. אבל אם העפר כולו היה תיחוח וכשנוטל עפר חוזר הבור להתמלאות מעצמו ולא ניכר הגומא, לא שייך בזה כלל שם עשיית גומא ואין בזה גם חורש מדרבנן. אלא שכתבו כמה פוסקים (הובאו בשע"כ 56) שעכ"פ יש בזה איסור מוקצה, ולכן צריך דקר נעוץ מבעו"י. אמנם בדיעבד ששחט ולא היה דקר מבעו"י, מותר לכסות בעפר זה, על פי הכלל הנ"ל דכל שיש איסור דרבנן אחד בדיעבד מותר לכסות בעפר.

הכין העפר: מי שחפר מבעו"י והוציא העפר לשם כך, וגם העפר מפורר, ודאי שאין שום איסור ביו"ט לכסות בעפר זה, ומותר לשחוט לכתחילה על דעת לכסות בו.

8. (כיסוי הדם): (א) האם מותר לשחוט ביו"ט חיה ועוף שצריכים כיסוי הדם, כשאין לו עפר מוכן מבעוד יום. (ב) ואם הכין עפר (פי' שכבר מבעו"י חפרו ועקרו ממקומו ע"מ להשתמש בו), איזה תנאי צריך שיהיה כדי להתיר

לשחוט ע"מ לכסות בו. ג) וכשיש לו עפר מוכן [או אפר שהוסק מבעו"י], כיצד ינהג לפני ואחרי השחיטה. ד) אם לא שחט בעפר תיחוח אלא ע"ג קרקע קשה, מה יעשה. ואם יש שם דם הרבה. ה) ואם הדם נתייבש קצת.

תשובה: א) לא. ב) שיהיה תיחוח (ר-ך) ולא יצטרך לכתשו, דכתיבת רגבים הוא מלאכה גמורה שהוא תולדה דטוחן ולא הותרה ביו"ט (כדלעיל סי' תצה ס"ב). וכן אם יש לו אפר של הסקה שהוסק מבעו"י מותר לשחוט, כדלקמן (סט"ו). ג) יטלטל העפר [או האפר] ויניחו למטה במקום שישחט, ואחר השחיטה יכסה בו גם למעלה, דצריך כיסוי בעפר תיחוח למעלה וגם למטה, כמבואר ביו"ד סי' כח (ס"ה). שגם לא ישחט ע"ג קרקע קשה אלא על עפר תיחוח. ד) אפ"ל יש שם דם הרבה די ליטול מקצתו (כמבואר ביו"ד שם סט"ו), ויתנו בעפר תיחוח ויכסהו (כמבואר שם ס"ז). ה) אסור לגוררו ביו"ט, שמא יבוא להשוות גומות דהוי מלאכה דאו' (ולא התירו משום מצות כיסוי הדם אלא שבות, כדלקמן). סעי' יד וסי' סט ע (וס"ק עו לענין אפר).

9. (לא הכין עפר): א) אם לא היה לו עפר מוכן, ולא אפר כירה, ועבר ושחט, מה יעשה. ב) ואם יש לו דקר [שהוא כמין יתד של ברזל שחופרין בו הקרקע] נעוץ מבעו"י בעפר תיחוח. [והאם יש תנאי בניעוץ]. ג) ואם צריך עתה לכמה דקירות. ד) אם העפר תיחוח היה הרבה עד שלא נעשה גומא ע"י טילת העפר [שמיד שנוטל העפר חוזר עפר אחר במקומו], ולא היה דקר נעוץ, האם אפשר לכסות בו. והאם אפשר לכתחילה לשחוט על סמך עפר זה. ה) ואם דקר נעוץ בו.

תשובה: א) לא יכסה עד הערב. ב) מכסה בעפר זה ביו"ט (וכן דעת השו"ע, וכן מבואר בדבריו בב"י). ודעת כמה פוסקים שצריך שינעץ בהדיא לשם הכנה לצורך מחר. ג) גם מותר, ובלבד שידקור בעפר תיחוח כדי שלא יצטרך לכתשו. וי"א דלא מהני אלא לאותו דקר שנעץ והזמינו לכך אבל לא לדקור מחדש בשביל זה (וכתב בשו"ת"ל ה"ל כג שיש להחמיר כדעה זו). ד) יכול לכסות בדיעבד כשכבר שחט (משום שאין בזה אלא שבות אחד ובשבות אחד התירו בדיעבד. ונתבאר בהרחבה לעיל בהקדמה), אך לכתחילה אין לשחוט על סמך עפר תיחוח. ה) גם אסור לכתחילה לשחוט על סמך עפר זה, דנעיצה אינה הכנה גמורה להוציא מידי מוקצה שהרי מ"מ לא נטל העפר ממקום חיבורו. סעי' יד וסי' קעא-עה ושה"צ.

(הקדמה לסעי' טו). כבר נתבאר בסעי' י"ד שאין לשחוט אם לא הכין עפר לצורך כיסוי הדם. ואם שחט כבר, תלוי, שאם יש בעפר איסור דרבנן אחד [כגון מוקצה] מותר לכסות בו, ואם יש בו שני איסורים [כגון מוקצה, וחופר גומא כשאינו צריך אלא לעפרה] אין לכסות בו. מותר לקיים מצות כיסוי הדם באפר כירה, ואף שהפסוק (ויקרא י"ג) אומר: "וכסהו בעפר", אפר כירה בכלל עפר הוא (כ"י ת. ה. ד"ה מותר, ותוס' ד"ה הכי כפירוסה פני, ועיי' בפירוסה הראשון).

1. (אפר כירה): א) אפר כירה שהוסק מערב יו"ט, האם מותר לכסות בו. ב) ואם הוסק ביו"ט. ולמה. ג) ואם הסיק עצים היום ע"ג אפר של אתמול, ונתערב האפר באפר של אתמול, האם בטל ברוב. [והאם אסור משום דבר שיש לו מתירין]. ד) כשהוסק היום, והוא אפר חם שראוי לצלות בו ביצה, האם מותר לכסות בו. ה) ואם אינו ראוי אלא להפשיר משקה שנצטנן.

תשובה: א) כן. ב) אסור, דהו"ל נולד. ג) בטל ברוב אם הוא באופן שלא היה ניכר מעולם בפני עצמו בלא תערובות, דבזה בטל אפ"ל דבר שיש לו מתירין. ד) אינו מוקצה ויכול לכסות בו. [שגם אפר חם כשר לכיסוי הדם (ואע"ג שאפר חם אינו מגדל צמחים, ואמרו בגמ' (חולין פח.) דאין מכסים אלא בדבר שזווערין בו ומצמיח. מ"מ אפר זה מגדל צמחים לכשיצטנן. מאירי ח.)]. ה) הפמ"ג מצדד שגם בזה אינו מוקצה. סעי' טו וסי' עז ובה"ל ד"ה הוא ושה"צ.

2. (בדיעבד ששחט): א) בדיעבד שכבר שחט, האם יכול לכסות באפר כירה שהוסק ביו"ט ואינו חם. ב) ואם יש לו דקר נעוץ לכך בעפר תיחוח, ואפר שהוסק היום, מה עדין. ג) ומה"ד בהנ"ל ב' כשצריך לדקור כמה דקירות.

תשובה: א) כן, שכיון שאין באפר איסור גומא רק איסור מוקצה לחוד, התירו בדיעבד שלא לבטל מצות כיסוי, [וצ"ע דבגמ' משמע שגם באפר כירה שייך גומא אם אינו רך שיחזור ויפול כשיקחנו]. ב) י"א שיותר טוב לכסות בדקר נעוץ (וטעמם זהלא דקר נעוץ מפורש בגמ' להיתר, ומשא"כ באפר שהוסק ביו"ט משמע לאיסור טפי מלהיתר. מאמ"ר יט), אבל כמה אחרונים ס"ל דמוטב לכסות באפר מוקצה ולא להגביה העפר עם

הדקר שעושה גומא בידים, וכן הוא ברשב"א (וטעמם דהא מוקצה קל מעשיית גומא, שטלטול מוקצה הותר לצורך אוכל נפש, אבל חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה שזה מלאכה שאינה צריכה לגופה לא מצאנו היתר בזה. פמ"ג א"א לא).
 (ג) בזה לכו"ע אינו נכון במקום שיש אפר ואף שהוסק בו ביום. סעי' טו וס"ק עט פ ובה"ל ד"ה ואם ושה"צ.

3. (גחלים שעממו): (א) גחלים עוממות [דהיינו שעדין חמות אלא שנקטמו קצת]. האם הם מוקצה. (ב) ואם נכבו לגמרי. (ג) ואם לאחר שכבו חזרו והובערו. (ד) והאם מותר לנפוח בהן אם הם אצל גחלים לוחשות כדי להבעירן לצורך בישול וצליה, ומזיזן בפניחתו.

(תשובה: א) לא. (ב) י"א שהם מוקצה, וי"א שרק גחלים קטנים שאין ראויין להבעירן לצורך בישול וצליה מוקצה אבל גדולים מותר, וכן נראה, ובפרט בימינו שמבעירים המיחם רק בגחלים. (ג) לכו"ע מותרין. (ד) מותר. בה"ל ד"ה שראוי.

(הקדמה לסעי' טז). **הכנסת עפר לבית או לגינה:** איתא בגמ' (ת"י), תניא, הכניס עפר לגנתו ולחורבתו, מותר לכסות בו. ופירש רש"י, הכניס עפר - הרבה. ועוד אמרו בגמ', אמר רב יהודה, מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו. ולכאורה יש סתירה בין שני הדינים, שבדין ראשון נתבאר שרק עפר הרבה מותר, ואילו בדין שני מבואר שאפ"ל מלא קופתו שזה קצת מותר [ונשני הדינים אלו הם שני סעיפים אלו טז-יז]. ונאמרו בפוסקים שני דרכים לבאר את ישוב הסתירה. א. בדין הראשון מדובר שמכניס את העפר על מנת לשטחו בגינתו, וזה כעין בנין, ולכן אע"פ שעדין לא עשה בעפר מה שבדעתו לעשות אלא רק הכניסו לביתו, דינו חמור יותר, ולפיכך דוקא אם הוא עפר הרבה מותר לכסות בו. משא"כ בדין השני שאין דעתו להשתמש בעפר לצורך גינתו אלא לסתם שימושים, בזה די שהעפר בשיעור מלא קופתו. ב. מה שאמרו הכניס עפר לגינתו, הכונה לתוך גינתו ממש, שבגינה הרי מעט עפר בטל שם, ולכן צריך עפר הרבה. משא"כ בביתו, שאפ"ל מעט עפר, אם הוא צבור ומונה במקומו אינו בטל. [ולפי"ז מה שכתבו הטו"ע 'הכניס עפר הרבה לביתו', לאו דוקא לביתו אלא לרשותו (שטע"ר ק"ו"א), ויש מבארים (כ"כ"י"ה, הוצא בשטע"ל ק"ק) ביתו כלומר לצורך ביתו דהיינו לבנות חורבתו].

וכל זה הוא לפי המהלך של רש"י שמה שאמרו הכניס עפר לגינתו מדובר בעפר הרבה, ואילו מה שאמר רב יהודה מכניס אדם עפר מדובר אפ"ל במועט בשיעור מלא קופתו. ובדברים אלו מתיישבת הקושיא שהקשו התוס' מ"ב בא רב יהודה להוסיף על הברייתא, דבדברי שניהם מבואר שהמכניס עפר מותר להשתמש בו. ובתחילה תירצו התוס' כרש"י שבגינה מדובר שהכניס עפר הרבה, וקמ"ל רב יהודה שלביתו די בעפר מועט. אך כתבו התוס' לתרץ בדרך נוספת, שבהכניס עפר לגינתו אין זה הכנה גמורה, ולכן התירו רק לכסות בו אבל שאר צרכיו לא, ודברי רב יהודה במכניס מלא קופתו עפר שזה הכנה גמורה ולכן עושה בו כל צרכו. הנפק"מ בין התירוץ הוא, במכניס עפר לגינתו האם מותר להשתמש בו לכל צרכו, לתירוצו הראשון מותר, ולתירוצו השני אסור. וכן לשחוט לכתחילה על דעת עפר זה תלוי בשתי תירוץ אלו, שלתירוצו ראשון שדין עפר זה שהוא מוכן לכל צרכו מותר לשחוט לכתחילה על דעת לכסות בו, אך לתירוצו שני שאין זו הכנה גמורה אין לשחוט לכתחילה על דעת לכסות בו.

(הקדמה לסעי' יז). **אם הכנת לודאי הוי הכנה לספק:** אמרו בגמ' (ת"י): כוי [ספק בהמה ספק חיה, וחייב בכיסוי הדם מספק], אין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שחטו אין מכסין את דמו. והקשו בגמ', הרי אפשר לכסות את דמו בעפר מוכן כרב יהודה שאמר מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו, ותירצו (ת"י), אלא אמר רבא, אפר כירה דעתו לודאי ואין דעתו לספק [וכוי הוא ספק]. ואזדא רבא לטעמיה, דאמר רבא הכניס עפר לכסות בו צואה [שאינו דאי שיהיה] מותר לכסות בו דם צפור, הכניס לכסות בו דם צפור [שדעתו לשחטו, לכן הוא שימוש ודאי] אסור לכסות בו צואה [שאינו שימוש ודאי, ומוכן לודאי לא הוי מוכן לספק]. רמי בריה דרב ייבא אמר [תירוץ אחר לתרץ את הברייתא], כוי היינו טעמא דלא מכסין ביה גזירה משום התרת חלבו [שאם יראו שמכסין דמו ביו"ט, יאמרו שהוא חיה וחלבו מותר באכילה]. דברי רמי ב"ר ייבא נפסקו להלכה (לפני ס"ח), ואעפ"כ פסק הים של שלמה (א' כג) כדברי רבא, שהמכין לצורך ודאי אינו מוכן לספק, אבל המכין לספק מוכן לודאי. משום שלדעתו לא נחלק רמי ב"ר ייבא על עיקר דברי רבא אלא בהוסיף חומרא על דבריו ככוי שאין לכסות את דמו (פ"ח"ה, מח"ס"ה). אמנם הרי"ף הרמב"ם והרא"ש לא הביאו להלכה את דברי רבא, משום שדעתם שרמי ב"ר ייבא נחלק על רבא וסובר שאף מוכן לודאי מוכן לספק, והלכה כרמי ב"ר ייבא (כן ביאר השע"ש ס"ק קט בדעתם, אך עיי' פ"ח"ה).

גם לדעת היש"ש שפסק כרבא שהמכין לודאי אין זה הכנה לספק, מ"מ כתב שהמכין בסתם [שלא לצורך מסויים] זה נחשב הכנה גם לספק (וכן כתבו עוד לאזוניס המובאים בשטע"ל). וכתב היש"ש שכן משמע מדברי רב יהודה שאמר בסתם 'הכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו' ולא חילק בין הכין לצורך ודאי לבין הכין לצורך ספק. אבל דעת הרשב"א דאף עפר המוכן בסתם אינו מכן אלא לודאי ולא לספק.

זהירות מיוחדת בעפר של כיסוי: כבר נזכר שדם צריך כיסוי בעפר שהוא תיחוח, ולכן צריך זהירות מיוחדת בכיסוי שהעפר שלו יהא לא רק תלוש ומוכן מבעוד יום אלא גם תיחוח, שאם לא כן הלא צריך לכתשו וזה אסור ביו"ט משום טוחן.

4. (הקצה הרבה עפר לגינתו): א) הכניס מערב יו"ט עפר הרבה לביתו, ודעתו היה לשוטחם בגינתו, ועדין לא שטחם אלא מונחים כמו שהכניסם בצבור אחד, האם מותר לכסות בזה. ב) האם מותר לכתחילה לשחוט על דעת עפר זה. ג) האם בכל זה צריך שהעפר יהיה תיחוח. ד) מה הדין בכל זה לענין שאר צרכים.

תשובה: א) כן, שכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך. ב) כן. ויש חולקים שדוקא בדיעבד התירו, כדלקמן אות ד'. (דעת השו"ע כדעה ראשונה שמוותר לשחוט לכתחילה על דעת זה. ועי' כה"ח ס"ק קמא). ג) כן [כנ"ל סי"ד (תשו"י)], ולענין לשחוט לכתחילה צריך שיהא תיחוח כל כך שלא יעשה שום גומא בנטילתו [כנ"ל שם]. ד) אם הוא תיחוח כ"כ שלא יעשה שום גומא בנטילתו מותר. וי"א שכל זה לא התירו אלא לענין כיסוי שהוא צורך מצוה, אבל לשאר תשמישים לא, ואפי' לענין כיסוי דוקא בדיעבד אבל לא לשחוט לכתחילה על דעת זה, שאין כאן הכנה גמורה. ויש להחמיר כסברא זו. (דעת השו"ע בזה נתבאר לעיל אות ב'). סעי' טז ו"ס פה-פה ובה"ל ד"ה מכניס.

5. (הכניס מלא קופתו): א) ואם הכניס לביתו עפר לצורך גינתו רק מלא קופתו [ולא הרבה כדלעיל], והניחו בקרן זוית, האם מותר לכסות בו. ואם הכניסן לגינתו. ב) ואם הכניסן לביתו סתם, וייחד לו קרן זוית, האם מותר להשתמש בו. [ולכסות בו צואה]. ג) ואם שטחו. [ואם הכניסו בפירוש לצרכין]. ד) אם הכניסו לדבר שתשמישו ודאי, כגון לכסות בו דם עוף שדעתו לשחטו ביו"ט, האם מותר לכסות בו צואה. ה) האם מותר לכסות בעפר הנ"ל שהכנינו. ו) האם לכתחילה מותר לשחוט על דעת לכסות בעפר זה.

תשובה: א) אסור, שכיון שהוא מועט בטל לקרקע, כיון שהכניסן לצורך גינתו. וי"א דדוקא בהניחן בגינתו ממש, אבל הכניסו לבית או לחצר אינו בטל אע"פ שהוא רק מלא קופה, כיון שייחד לו מקום (וכן פירש ב"י דברי הטור שלשונו כלשון השו"ע), והעיקר נראה כדעה ראשונה. ב) כן, ועושה בו כל צרכיו, ואפי' לכסות בו צואה. [ודוקא שהכניסו בערב יו"ט, אבל ביו"ט עפר וחול מוקצה לכו"ע]. ג) אסור בכל גונא. ד) לא, ויש מקילין גם בזה. ה) אם הוא תיחוח מותר (שמצות כיסוי הדם דוקא בתיחוח). ו) רק אם היה תיחוח כל כך כל סביביו שבלקחיתו לא יעשה גומא, או שיטול ממנו בשוה וכגון שהיה משופע וגבוה קצת, דאל"ה אסור לכתחילה לשחוט על דעת זה כנ"ל סי"ד (תשו"י 9). סעי' טז ו"ס פה-צא ובה"ל ד"ה מכניס ושה"צ.

6. (עשיית גומא בעפר תלוש): א) האם שייך עשיית גומא בעפר תלוש. [ובעפר שבכלים]. ב) האם מותר לתחוב נר בכלי מלא עפר, אם העפר קשה קצת שנעשה גומא בתחבתו. ג) ולהוציא נר מעפר זה. ד) ואם העפר תיחוח דכשיציאנו תחזור ותפול, האם מותר לתחוב נר בתוכו.

תשובה: א) כן. ב) לא, [ויש מפסק בזה (משום שכשתוחב בעפר אין הגומא ניכרת)]. ג) מותר, אע"פ שנעשה גומא ממיילא (שהגומא כבר נעשתה אלא שנסתמה ע"י הנר שהיה תחוב בה). ד) כן, שאין זה נחשב שעושה גומא. ס"ק צא ושה"צ.

(הקדמה לסעיף יח). **הבדל בין חיה לבהמה:** מצות כיסוי הדם נוהגת בחיה ובעוף ולא בבהמה, שנאמר (ויקרא י"ג): "ואיש איש... אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכיסהו בעפר". מצד שני, איסור אכילת חלב נוהג רק בבהמה, שנאמר (ויקרא כ"ג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו וגו'", אבל חלב חיה מותר באכילה (וחולין קיז... שר"ע יו"ד סל א).

שחיטת כוי ביו"ט: נתבאר בהקדמה לסעיף יז (ד"ה אם הכניס), ושייך גם לכאן.

(הקדמה לס"ק צג). **הנולד מבהמה ומחיה:** בעל חי הנולד מבהמה [כגון תיש] ומחיה [כגון צבין], הדין הוא שהולכים לפי האם, אם האם היא חיה, הולד דינו כחיה וחייב בכיסוי הדם, ואם האם בהמה, הולד חלבו אסור. אך לענין האב, יש ספק האם חוששים לזרע האב, ולכן יש להחמיר בולד כחומרות האב. לפי"ז, הנולד מתיש ומצביה, שהאב בהמה והאם חיה, חלבו אסור משום שחוששים לזרע האב, אך טעון כיסוי הדם משום שאמו חיה, ואף מותר לשחטו ביו"ט משום שודאי שהולד הולך אחר אחרי וחייב בכיסוי הדם כחיה. (ולאף אם נאמר שחוששים לזרע האב ומעורבו בו גם כל האב שהוא בהמה, מ"מ חייב בכל מנאות חיה, כפי שאמרו בחולין עט: ואבי אפילו חמקת לבי. אבל לזרע האב יש כל שאין חוששין לו כלל ואין הולד הולך אחר האב אפילו במקלות).

הקדמה לבה"ל ד"ה בקרן זוית). אמרו בגמ' מס' שבת (תקל"א) מותר לכפות כלי על צואה של תרנגולים בשביל שהקטן לא יתעסק בזה ויתלכלך. ושאלו בגמ', הרי בלא"ה יכול לטלטל את הצואה ולפנותה משם, שהרי מותר לסלק גרף של רעי. והעמידו בגמ' שמדובר באשפה, שכיון שאין אנשים נמצאים שם, אין בזה היתר גרף של רעי. ושאלו בגמ' הרי אשפה נמצאת ברשות הרבים, ומה עושה שם הקטן. אלא העמידה הגמ' שמדובר בחצר, שמצוי שם הקטן. ושאלה הגמ' הרי אנשים נמצאים בחצר וגם שם נחשב גרף של רעי ומותר לסלקו משם. אלא העמידה הגמ' שמדובר באשפה שבחצר, שכיון שבמקום האשפה אין אנשים מצויים, אין בזה היתר גרף של רעי, ומותר רק לכסות את הלכלוך כדי שהקטן לא יתעסק בו. (עכת"ד הגמ'). ומזה שהוצרכה הגמרא להעמיד שמדובר 'באשפה שבחצר' ולא בסתם זוית שבחצר, מוכח שבחצר כולה יש היתר גרף של רעי ואין חילוק בין צידי החצר לאמצע החצר. והנה הרמ"א כתב שמותר לכסות דם שבחצר, ואפי' דם בהמה שאינה טעונה כיסוי, בשביל שלא יתלכלכו כליו, ויש בזה היתר של גרף של רעי. אך כתב הרמ"א שרק באמצע החצר יש היתר זה ולא בזוית החצר. ומקשה הבה"ל, שאם הרמ"א מחלק בין זוית החצר לאמצע החצר, מוכח שדם אינו נחשב גרף של רעי, שאם הוא גרף של רעי לא היה בו חילוק בין זוית החצר לאמצע החצר וכדמוכח בגמ' וכו"ל. וכיון שאינו גרף של רעי, א"כ אף באמצע החצר צריך לאסור, וצע"ק על הרמ"א שהתיר לכסות באמצע החצר משום גרף של רעי. (זהו תוכן דפני הבה"ל בהרחבה).

7. (כ"ו: א) כוי שהוא בריה בפני עצמה ספק חיה ספק בהמה, או הנולד מצבי הבא על התישה שדינו ככוי, האם שוחטים אותו ביו"ט. (ב) ותיש הבא על הצביה וילדה, האם מותר לשחוט הולד ביו"ט.

תשובה: א) לא [שהרי א"א לכסות את דמו כדלקמן, ושמת יתבלע הדם בקרקע עד מוצאי יו"ט ולא יהא רישומו ניכר ויבטל מצות כיסוי]. (ב) מותר לשחוט, אע"פ שחלבו אסור כמו שכתבו האחרון ביו"ד סי' כח ס"ג (ונתבאר לעיל בהקדמה). (והשו"ע שם לא חילק ובכל גונא דכלאים פסק דלא ישחט ואם שחט שלא יכסה, וכ"פ שם בזב"צ סק"ב ושכ"כ כמה אחרונים, יעו"ש). סעי' יח וס"ק צב-צד ושה"צ.

8. (שחט כ"ו: א) ואם שחט את הכוי ביו"ט, האם מכסים את דמו. (ב) ואם יש לו עפר מוכן שהכינו בהדיא לשם כיסוי כוי. (ומה"ד בהנולד מצבי ותישה). (ג) ואם ירצה לתת מעט עפר בכלי ולקבל את הדם בתוכו [דבלי עפר הרי אין מקבלין גם בכלי כמו שכתבו ביו"ד סי' יא]. (ד) ומתי יכסה הדם. ובחול"ל.

תשובה: א) לא, מפני שהרואה יאמר ודאי חיה הוא, דאל"כ לא היו מטריחים לכסות דמו ביו"ט, ויבוא להתיר חלבו. (ב) בכוי לא. ודעת הצ"ח שדוקא בכוי שהוא בריה בפני עצמה, אבל בנולד מצבי ותישה כשהכין עפר בהדיא מעיו"ט לכיסויו מותר לשחטו ביו"ט (שוולד צבי הבא על התישה לא חוששים אם יכסה את דמו ביו"ט שיאמרו שהוא חיה וחלבו מותר, מפני שחלבו ודאי אסור. ורק במקום שאיסור החלב הוא מספק, כגון בכוי שהוא בריה בפני עצמה, חוששים שיאמרו שהחלב מותר. אבל אם לא הכין את העפר לכוי אלא לחיה ודאית, אסור לכסות בעפר זה אפי' כוי כזה [שאיין בו חשש שיאמרו חיה ודאית היא ויתירו חלבה], לפוסקים כרבא שמוכן לודאי אינו מוכן לספק [הובאו בהקדמה לסעי' יז ד"ה אפ]. (ודעת השו"ע בזה, כתב בכה"ח סקנ"ט דמסתימת דבריו משמע שאין חילוק). (ג) ג"כ אינו נכון. (ד) בערב, אם רישומו של הדם ניכר. ובחול"ל צריך להמתין בכיסוי עד מוצאי יו"ט שני. סעי' יח וס"ק צה צו ובה"ל ד"ה ולערב.

9. (שחטו בחצר): א) שחט הכוי באמצע חצר [ולא בקרן זוית], האם מותר לכסות דמו. (ב) ואם מכוון רק לשם מצות כיסוי. (ג) האם מכוון רק כדי שלא יתלכלכו כליו. (ד) ואם שחט בהמה (שאינה צריכה כיסוי כלל) באמצע חצר האם מותר לכסות הדם מפני הלכלוך. (ה) האם לכתחילה מותר לשחוט הכוי (או בהמה) באמצע החצר במקום שהולכים שם בני הבית. (ו) האם זה מוסכם שמותר לכסות כוי (או בהמה) באמצע חצר.

תשובה: א) כן, אם יש לו עפר מוכן [כגון שהכניס מלא קופתו עפר בסתם כנ"ל (תשו" 5), או שהכין לכסות בו צואה¹], משום דהו"ל גרף של רעי כיון שדרכו לכסות שם שלא יתלכלכו כליו בחצר. [ואפשר נמי דנכון לכתחילה לכסות כדי שלא יבוא אח"כ לידי כיבוס כליו]. ויש חולקים על עיקר ההיתר, כדלקמן (אות ו).
 ב) המג"א מצדד שאין להקל בהנ"ל אלא רק אם מכוון באמת כדי שלא יתלכלכו כליו, אבל אם מכוון רק לשם מצות כיסוי אסור. ג) לא, אלא צריך לכוון ג"כ לשם מצות כיסוי, דאל"כ מבטל בידיים המצוה, דק"ל מצוות צריכות כוונה, רק שיכוון ג"כ שלא יתלכלכו כליו. ד) כן, ובלבד שיהא לו עפר מוכן. [וגם בזה אפשר שנכון לכתחילה לכסות, כנ"ל בכוי]. ה) לא. ו) לא, דיש חולקים על עיקר היתר זה. סעי' יח וס"ק צח-ק ובה"ל ד"ה אפי'.

10. (נתערבו דם חיה ובהמה): א) שחט בהמה וחיה [או כוי וחיה], ונתערב דמם, האם צריך לכסות - ביום חול. ב) באופן הנ"ל, והוא יו"ט, ויש לו עפר מוכן, האם יכול לכסות בו. ג) ואם היה לו דקר נעוץ מבעו"י בעפר תיחוח, האם מותר לכסות בו. ד) בדיעבד אם שחט ואין לו עפר מוכן, האם מותר לכסות בעפר שאינו מוכן. ה) אם אינו יכול בדקירה אחת, האם יכסה. וע"י דקירה אחת שבלא"ה היה נוטל בשביל דמי החיה. ואם העפר מוכן. ו) ואם שחט באמצע החצר, האם מותר לכסות בעפר כדי שלא יתלכלכו כליו. [ובכמה דקירות].

תשובה: א) אם היה דם החיה מרובה עד כדי שאם היה דם בהמה מים היה ניכר אדמומית דם החיה, חייב בכיסוי [כמבואר ביו"ד סי' כח]. ב) אם יכול לכסותו בדקירה אחת, או אפי' שלא בדקירה אחת רק שא"צ להרבות בטלטול עפר בשביל דם הבהמה או הכוי, יכסנו. ג) גם מותר בדקירה אחת. ד) כן, כנ"ל סט"ו (תשו" 2). ה) אסור, שמא במקום שמכסה דמי הבהמה מרובים כל כך עד כדי שדם החיה לא היה ניכר אם דם הבהמה היה מים ופטור אותו מקום מלכסות, וא"כ טורח בשביל דם הבהמה ואסור. ו) מותר בכל גונא, כנ"ל תשו" 9. סעי' יט וס"ק קא-קה.

11. (לא כיסה מעיו"ט): א) שחט צפור מערב יו"ט, ולא כיסה דמו, האם יכסנו ביו"ט. ב) ואם יש לו עפר מוכן. ג) ומתי יכסה, ומה יעשה בשביל כך.

תשובה: א) לא, כיון שיכל לכסות מעיו"ט. ב) גם לא יכסה. ג) לערב יכסה, אם יהיה רשומן ניכר. ויש לכפות עליו כלי לשמרו כדי שיכסנו. סעי' כ וס"ק קו.

סימן תצט

הרוצים להשתמש בעור הבהמה, יש שלשה דרכים להפשיט את העור מבהמה: א. שקורע העור ממקום זנב הבהמה והולך ועולה עד שמגיע לצוארה, וקולף כל העור לצדדים. באופן זה היה מפשיט מי שרוצה לעשות מהעור מצע לשבת עליו. ב. קורע את העור במקום הרגלים, מרגל עד רגל, ואח"כ מפשיט העור מהצדדים באופן שיצא העור שלם בהקפו. וכך היה מפשיט מי שרוצה לעשות מהעור חמות. ג. מוציא את כל פנים הבהמה ממקום הרגל בלבד. וזהו הנקרא 'מרגיל', מן הרגל. ובאופן זה יוצא כל העור שלם בלא שום קרע וחתך, עד שאם יקשור את העור במקום חורי הידים והרגלים ויאחזו בצאורו וינפחו משם, יתנפח כולו. ובאופן זה מפשיט מי שרוצה לעשות את העור נאד למלאות בו מים. (רמב"ם בפיה"מ חולין פ"ט מ"ג). ואמרו בגמ' (בכורות לג.) 'אין מרגילין ביו"ט', ופרש"י (ד"ה ט"ו) 'להפשיטו דרך הרגלים כל העור'. היינו שרש"י פירש שאסרו את האופן

הוספות ועיונים

¹ משמע שאם הכניס עפר לצורך שימוש ודאי כגון בשביל לכסות בו לכלוך שכבר נמצא, אסור להשתמש בו לכיסוי דם כוי, ועוד משמע שהטעם שמותר לכסות דם כוי כשהכניס העפר כדי לכסות בו צואה שאינו ודאי שיהיה, הוא משום ששניהם ספק [יותר מבואר הדבר במג"א מקור הלכה זו]. וצ"ע, הרי כאן ההיתר הוא משום דהוי גרף של רעי, ולכן אפי' בהמה שאינה טעונה כיסוי כלל מותר לכסות דמה, ואין זה מדיני כיסוי דם כלל, ואם כן מה נפקא מינא במה שכוין אינו חייב כיסוי בודאי אלא בספק, אלא אפי' אם הכינו לצורך ודאי יהא מותר לשימוש זה, כשם שמותר להשתמש בעפר זה לשאר צרכיו. ושמענו לתרץ ע"פ המ"ב בס"ק צח שכתב שמכוון גם למצוות כיסוי, והרי כוונת האדם קובעת את מטרות השימוש, וכיון שלשימוש של מצות כיסוי כוי אסור לטלטל עפר כאשר הכינו לצורך ודאי, לכן מוכרחים לומר שמדובר בהכינו לדבר המתיר טלטול לצורך ספק, הגם שלמטרה השניה שלצורכה מטלטל [דהיינו מפני הלכודך] מותר לטלטל גם עפר שהכינו לשימוש ודאי. ועי'.

השני הנ"ל ביו"ט, וכל שכן שאסרו את האופן השלישי שיש בו יותר טורח. ודעת הב"ח לאסור אפ"י באופן הראשון, משום שכל שמוציא את העור שלם יש בו טירחה יתירה ואסור ביו"ט. וכתב לפרש כן בדעת הטור (א"ח ע"י פ"ד, א"ב הרמב"ם (פ"ג ה"ו) פירש שאסרו רק את האופן השלישי שמוציא דרך רגל אחת שיש בזה טורח גדול, אבל האופן השני וכ"ש האופן הראשון מותרים. וכן נקט השו"ע.

טעם האיסור בהפשטה הנ"ל ביארה הגמ' (ש"ס) מפני שהוא טורח שאין בו צורך יו"ט, שהרי ביו"ט לא משתמשים בעור.

12. (מרגיל בבהמה): א) האם מותר להפשיט עור הבהמה ע"י שמוציא כל הבשר מרגל אחת, כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע. ב) ולהפשיט העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל אחת עד השניה בין שני הרגלים האחרונים ועי"ז מפשיט העור שלם. ואם אינו מפשיט דרך הרגלים רק דרך הפה עד זנבו ומשאיר העור שלם.

תשובה: א) לא, שהוא טירחה יתירה. ב) באופנים אלו מותר, שאינו כ"כ טירחא (וכן דעת השו"ע). ויש מחמירים בכל גווני שלא להפשיט העור שלם, ואפ"י באופן שמפשיט רק דרך הפה עד זנבו, שהוא טירחא יתירה שלא לצורך יו"ט. סעי' א' וס"ק א' ושה"צ.

13. (מליגת העור): א) האם מותר למלוג גדי [דהיינו ליתנו ברותחין לאחר המליחה כדי להעביר את השער] (כשצריך את העור לאיזה שימוש שאינו ליו"ט). ב) ולמלוג כדי לאכול העור. ג) ולמלוג עוף, או להבהב כל גופו.

תשובה: א) אסור. ב) מותר (וכן דעת השו"ע), ויש אוסרין גם בזה [ורק למלוג הראש והרגלים שנוהגין כך כל אדם מותר כדלקמן סי' ת"ק, אבל מליגת כל הגוף אינו אלא למפונקים ביותר, וגם נראה כמעשה חול], ונכון להחמיר לכתחילה, והרוצה להקל אין מוחין בו. ג) לכונ"ע מותר, כיון שלא שייך בו הפשט (ודרך כל אדם לאוכלו עם העור לפיכך הוא דבר השהו לכל נפש). סעי' ב' וס"ק ב' ג' ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ג-ד). א) איתא בגמ' (בבב"ב י"א): אמר עולא: שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן [שאלמלי התירו את הדבר שלבסוף, היו נמנעים מלעשות את הדבר שבתחילה], ואלו הן, עור לפני הדורסן, וכו'. דהיינו לאחר ששחט את הבהמה והפשיט עורה, התירו לו שני דברים: א. לטלטל את העור [אף שהוא מוקצה]. ב. להניח את העור במקום שאנשים פוסעים, ובכך העור מתעבד קצת, וזה גורם לו להישמר עד אחד יו"ט. וטעם ההיתר, שלולי זה יסריח העור ולא יהא ראוי לשימוש, וחששו שמא אדם ימנע מלשחוט בהמתו ביו"ט לצורך יו"ט מחמת הפסד העור, וכדי שלא ימנע משמחת יו"ט התירו לו לטלטל את העור ולהניחו במקום דריסת רגלי בני אדם. [ואם התירו לו ב' דברים הנ"ל גם כששחט לפני יום טוב, נחלקו הראשונים, ועי' בזה במשנ"ב ס"ק י' ושעה"צ ס"ק טו].

ושאלה הגמ' (ש"ס ע"ג) מאי שניא שחט ביהמה שאם נשאר כך עד אחר יו"ט יסריח, ולא התירו לשחוח. וביארה הגמרא דשאני נתינת העור במקום הדריסה שאין הדבר מוכח שהעור נשחט לצורך עיבוד, כיון שראוי לשבת עליו עתה, והרואה אומר מה שהתירו זאת, הוא כדי לשבת על העור ביו"ט, ומשא"כ בשתיחת החלבים, שאם נתיר זאת יהיה ניכר שמשום תיקון החלבים התרנו, ויבוא לומר מה הטעם שהתירו חכמים לשטוח את החלב, כדי שלא יסריח, אם כן מה לי לשטוח מה לי למלוח, שהרי שתיהן נעשות כדי לשמר את החלבים, ובאמת מליחת דבר ששייך בו עיבוד אסורה מהתורה. לכן בחלב לא התירו.

וכתב הרמ"א שאותו דבר הוא לענין הסרת נוצה מהעוף, שאם יש צורך בשמירת הנוצה מותר לטלטלה, וכמו בעור הבהמה שאומרים התירו סופו משום תחילתו. והפרי חדש חולק על זה, שהרי לא התירו סופו משום תחילתו אלא בצירוף הטעם שהעור ראוי לאיזה שימוש ביום טוב כגון לשייבה עליו, וכנ"ל, אבל משום סברת התירו סופו משום תחילתו לחוד לא התירו. ולכן נוצות שאינם ראויות לשימוש ביו"ט לא התירו, ואסור לטלטלן כלל ואפ"י כדי להצניען. אך האחרונים (הטוב"ו בשע"ה ס"ק י"ח) הסכימו לדעת הרמ"א שמוותר לטלטל את הנוצות כדי להצניען. וביארו שדוקא בלהניח את העור במקום הדריסה שיש בזה משום עיבוד העור הצריכו גם את הטעם שהעור ראוי לשבת עליו, אבל בטלטול סתם די בטעם של התירו סופו משום תחילתו. וכתב הפרי מגדים (א"ח ה') שנוצה של אווז לכונ"ע מותרת בטלטול, כיון שהם ראויות לשימוש עתה, לכבד בהם את הבית (במס' בבב"ב פ"ג ע"ג). וכתב עוד שאפ"י למה שכתב הרמ"א בסי' תצ"ה (ס"ד) לאסור נולד ביו"ט, נוצות האווז אינם נחשבות נולד, משום שאף בין השמשות עמדו הנוצות לכך והיה יכול לשחוט את האווז ולהשתמש בהם, ואין כאן שום דבר חדש ולא נולד. ואינו דומה לאפר מעצים שהוסקו ביו"ט שאסור משום נולד, שהאפר הוא דבר חדש לגמרי שבין השמשות היה עצים ועכשיו אפר.

מהטעם של התירו סופו משום תחילתו, מבואר בגמרא שהתירו גם למלוח את הבשר מעל גבי העור, בשיעור מליחה קלה שעושים לצלי, אך לא מליחה רבה כי ע"י זה העור מתעבד יפה. יתירה מזאת אמרו בירושלמי שמותר להערים ולמלוח מעט בשר כאן ומעט בשר כאן עד שימלח ממילא העור כולו [במליחה מועטת].

14. (טלטול עור): א) עור שהופשט מערב יו"ט, האם מותר לטלטלו, כשהוא לח או יבש. ב) וכשהבהמה נשחטה ביו"ט.

תשובה: כתב המג"א, אם הוא לח אסור לטלטלו, ואם הוא יבש מותר לטלטלו כנ"ל סי' שח סכ"ה (כן דעת השו"ע והסכים לזה המשנ"ב שם, וע"ש דעת הרמ"א). ב) הו"ל נולד, לכן אם הוא יבש אסור לטלטלו, וצ"ע בזה. ואם הוא לח מותר לטלטלו כדי שלא יסריח כדלקמן (תשו' 45) שהתירו משום הפסד. ס"ק טו ושה"צ.

15. (היתר טלטול עור): א) בהמה שנשחטה ביו"ט, האם מותר לטלטל העור ולהניחה במקום המשומר או מחמה לצל כדי שלא יפסד. ב) ואם מונח עתה במקום צל ויודע שלא יפסד. ג) האם מותר ליתן העור במקום דריסת הרגלים וע"י הדריסה מתעבד העור קצת. ד) ולשטחה ע"ג יתדות כדי שיתייבש.

תשובה: א) כן, ואע"ג דעור לח שאין עליו כזית בשר הוא מוקצה כנ"ל, מ"מ התירו כאן, שא"כ לא ישחט וימנע משמחת יו"ט. ב) אסור לטלטלו. ג) מותר, דהו"ל תיקון כלאחר יד. ד) אסור, שמא יבוא למולחו. סעי' ג וס"ק ד-טו.

16. (מליחה בהערמה): א) האם מותר להערים למלוח ע"ג העור כאן בשר מעט וכאן בשר מעט עד שימלח את כולו. ב) ומהו שיעור המליחה. ג) אם נשחטה מערב יו"ט, האם מותר למלוח העור ביו"ט. ואם שכח למלוח לפני יו"ט. ד) ואם נפשטה ביו"ט. ה) ואם לא היה לו שהות מלפני יו"ט. ו) ולטלטל העור וליתנו במקום הדריסה כשלא היה לו שהות מלפני יו"ט. ז) בחו"ל שעושים ב' ימים יו"ט, אם נשחטה ביום הראשון, מה דין טלטול העור ומליחתו ביו"ט שני.

תשובה: א) כן. ב) מליחה קלה כדרך שמולחים לצלי, אבל מליחה רבה שע"ז מתעבד העור יפה אסור, אפי' על אותה חתיכה של הצלי. ג) אסור גם בשכח. ד) גם אסור, שהרי היה יכול להפשיט מעיו"ט ולמלות. ה) יש להקל למלוח ע"י הערמה (גם בזה יש לחשוש שאם לא נתיר לו לטלטל העור ימנע מלשחוט לצורך יו"ט). ו) גם מותר. ז) אפשר דדינו כנשחטה מערב יו"ט, ובבגדי ישע מצדד להקל. סעי' ג וס"ק ה-י ושה"צ.

17. (טלטול נוצת העוף): א) נוצות של עוף, האם מותר לטלטל ביו"ט, כשנשחט העוף ביו"ט או בעיו"ט. ב) פלדרו"ש (נוצה) של אווז, שראוי להשתמש בה (לכבד את הבית, כמבואר בס"י שלז ס"ב, וע"ש בס"ק יא יב ובב"ל ד"ה הקלים האופנים המותרים), האם מותר לטלטלה [כששחט לפני יו"ט או ביו"ט].

תשובה: א) דינן כעור, שאם נשחטו מעיו"ט אע"ג שהוסרו הנוצות ביו"ט אסור לטלטלן, ואם נשחטו ביו"ט מותר לטלטלן, ודוקא כדי להצניען אבל בלאו הכי אסור לטלטלן דלא חזי למידי. ב) מותר לטלטל בין שחט ביו"ט ובין לפני יו"ט, ואין זה נולד. סעי' ג וס"ק יא יב ושה"צ.

18. (שמירת החלב): א) האם מותר למלוח החלב, כשהבהמה נשחטה ביו"ט. ב) ולהפכו (היינו שמהפך הצד העליון שכבר נתקשה כלפי מטה, כדי שהצד שלמטה יהיה למעלה ויתקשה אף הוא מהרות. ב"ח ס"ד). ג) ולשטחו ע"ג יתדות. ד) ולמלוח בשר עליו כדי שיפול המלח על החלב [וכגון שיחזיק הבשר באויר שלא יבלע מהחלבין]. ה) ולטלטל את החלב. ו) ואם נשחטה מערב יו"ט. ז) וכשהקצה החלב לסחורה ומקפיד עליו מלהשתמש בו דבר אחר.

תשובה: א) לא. ב) לא. ג) גם לא. ד) גם אסור, שהחלב די לו במליחה מועטת והווי כמעבד (ולא התירו סופו משום תחילתו במלאכה דאורייתא. מג"א תצו ח). ה) הט"ז מיקל (אפי' שלא בשביל לשומרו, כיון שראויים להדלקה ביו"ט), ודעת המג"א דהוי נולד ולכן אסור לטלטלו, אלא א"כ להצניע או כדי שלא יסריח מותר כמו גבי עור ונוצות. ויש מפקפקין דלא הוי נולד אפי' נשחט ביו"ט (ולדעת השו"ע בס"י תצה"ס ד"ד שאוסר מוקצה ביו"ט, אין נ"מ בכל זה דגם בלא נולד אסור, ע"י שעה"צ כב). ו) לכו"ע מותר לטלטל החלב כי ראוי להדלקה [וכן חתיכת שעוה מותר לטלטל שיכול להניח פתילה על גביו וראוי להדלקה]. ז) לכו"ע אסור לטלטלו (ולדעת השו"ע לעיל אות ה', אפי' אם לא מקפיד אסור). סעי' ד וס"ק יג טו-י ושה"צ.

(הקדמה לבה"ל ס"ה). במשנה (יב), נחלקו בית שמאי ובית הלל האם מותר לטלטל עלי כדי לחתוך עליו בשר, ב"ש אוסרים ובה"ל מתירים. ואמרו בגמרא שלאחר שכבר חתך עליו בשר לכולי עלמא אסור לטלטל העלי.

ובגמרא מס' שבת הובאו שני אוקימתות בזה, באוקימתא אחת (בדף קכג.) העמידו שמדובר בעלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ואפי"ה בית הלל מתירים לטלטלו לצורך יו"ט, והטעם כתבו התוס' (ביל"ג ע"ג) שהתירו משום שמחת יום טוב. ואילו באוקימתא השנייה (בדף קכד.) העמידה הגמרא שעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור (וכיון דקימ"ל כבית הלל שמוטר לטלטלו לצורך שימוש בו הרי זה ככל דין כלי שמלאכתו לאיסור שמוטר לטלטלו לצורך גופן). והרי"ף (ביל"ג ה) פסק כאוקימתא שניה שעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור [וכן פסק השו"ע], והתוס' (ה"ג) והיש"ש (א) פסקו כאוקימתא ראשונה דעלי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ולפי"ז מותר לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס לצורך שמחת יו"ט. ודעת המג"א שכיון שאפילו לפי הרי"ף עכ"פ אין ראייה לאסור, עדיף טפי לומר דלמעשה מודה הרי"ף [השו"ע] להתוס' והיש"ש דמוקצה מחמת חסרון כיס מותר לטלטל משום שמחת יו"ט כדי למעט במחלוקת בין הפוסקים (ע"פ מהמ"ח). והבה"ל פקפק בדברי המג"א שיש לומר שלפי הסוברים שעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור, אין לנו ראייה שמוטר לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס לצורך גופו משום שמחת יו"ט (ע"ש ע"ה).

19. (עלי: א) עלי [שהוא דף עב וכבד], איזה סוג מוקצה הוא. (ב) האם מותר לטלטלו לקצוב עליו בשר. (ג) אם היה מוקצה מחמת חסרון כיס [כגון שמקפיד שלא להשתמש בו דבר אחר]. האם היה מותר לטלטלו לקצוב עליו בשר. (ד) האם מותר לטלטל עלי לאחר שקצב עליו בשר, לצורך גופו או מחמה לצל. (ה) סדן העב שקוצבין עליו בשר, האם מותר לטלטלו לאחר שקצב עליו, מחמה לצל.

(תשובה: א) כלי שמלאכתו לאיסור, לכתוש בו הריפות (חיסים שכותשים אותם במכתשת). (ב) כן, דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. (ג) דעת המג"א שמוטר משום שמחת יו"ט, וצ"ע לדינא. (ד) לצורך גופו כן, ומחמה לצל לא, כדין כל כלי שמלאכתו לאיסור. (ה) כן, שהרי הוא כלי שמלאכתו להיתר. סעי' ה' וס"ק יח-כא ובה"ל ד"ה אלא.

סימן תק

1. (פיסוק דמים: א) האם מותר לקנות בשר בפיסוק דמים [כגון לומר לטבח תן לי בשר בסלע או בשתיים], ע"מ לשלם אחר יו"ט. ומה הטעם. (ב) והאם יכול לומר לטבח הריני שותף עמך בסלע, כשאינו קונה ממנו אלא משתתף עמו בגוף הבהמה. (ג) האם מותר לימנות על הבהמה ביו"ט בלא פיסוק דמים, כגון לומר נמנה חמשה על בהמה זו. (ד) ואם נמנו עליה מערב יו"ט, האם יכולין להוסיף למחר ולמנות עמהן עוד חמשה אחרים.

(תשובה: א) אסור, משום גזירת מקח וממכר. (ב) גם לא. (ג) יש מחמירים בזה, ואף דלא קי"ל כן מ"מ המחמיר תבוא עליו ברכה. (ד) כן, לכונ"ע. סעי' א' וס"ק א' ב' ובה"ל ד"ה בפסוק.

2. (חלוקת בשר: א) האם מותר לטבח לחלק להם שלישיות ורביעיות כפי החלקים שדרך לחלק בעיר, בלא לפסוק דמים. (ב) ואם מקפיד אחד על חברו אם יקח מנה יפה וצריכים גורל. (ג) ולעשות גורל ע"י סכין [כמו שעושים הקצבים שמניחין סכין בין שני החלקים (ואין הקונים רואים איך הסכין מונח) ושואלים לקונים איזה צד רוצה אם החלק שמונח לצד החד או לצד הגב]. (ד) חבורה שרוצים לקנות בהמה מהטבח, כיצד ידעו כמה צריך לשלם אחר יו"ט. (ה) והאם מותר לפרש ביו"ט 'מה שאתה נוטל למחר בעד זו שאצלך ניתן לך בעד זו שנטלנו'. (ו) אם הקונים סומכים על הטבח בדבר המקח שיאמר להם למחר, האם צריך להביא בהמה אחרת.

(תשובה: א) כן. (ב) אסור [כנ"ל סי' שכב ס"ו], שההיתר דוקא בלא גורל כגון שמוותרים זה לזה ואין מקפידים אם יקח חברו מנה יפה. (ג) גם זה נקרא גורל ואסור. (ד) מביא עוד בהמה ששוויה כבהמה זו לעין הרואה, ולמחר שמין הנשאר, וכפי ששווה כך ישלמו. (ה) לא. (ו) לא. סעי' א' וס"ק ד' ובה"ל ד"ה ומביא.

3. (קניה ומכירה לגוי: א) בכל הנ"ל באופנים המותרים [כגון בלא פיסוק דמים], האם מותר גם כשלוקח מגוי. ומה הטעם. (ב) ובדבר שידוע מקחו כגון ביצים ואגוזים. (ג) האם מותר למכור לגוי ביו"ט [בלא פיסוק דמים].

(תשובה: א) יש אומרים שדוקא מישראל מותר, אבל מגוי אסור, וטעמם דכיון שאין דרך ישראל להשתתף עם גוי נראה טפי כמקח וממכר, ויש להחמיר כדעה זו (ועי' שעה"צ ז' שבגוי יש לאסור גם משום שודאי מקפיד

ובדאי יבוא לידי הזכרת מקח. (ב) מותר לכו"ע [כשאינו מזכיר לו סכום דמים], ודוקא בדבר שאין מקחו ידוע כמו בשר יש אוסרים. (ג) לא, אלא א"כ יש הפסד, כגון שהבשר טריפה, וכנ"ל סוף סי' תצז. סעי' א וס"ק ז.

4. (שקילת בשר): (א) האם מותר לשקול בשר ביו"ט במשקל הרגיל. (ב) ואם אינו שוקל במשקל הרגיל (כלומר שאינו מניח בכף המאזניים את המשקולת) אלא מניח בכף כלי או סכין ודעתו לאחר יו"ט לשקלו. (ג) ולשקול מנה כנגד מנה, כגון שיש להם בשר לחלוק ומניחין חלק אחד בכף אחת והשני בכף שכנגד להשוותם. (ד) ואם אינו מדקדק במשקל כל כך רק פוחת מעט או מוסיף במשקל. (ה) א"כ איך יקח בשר מהטבח. [ואם אינו סומך עליו]. (ו) האם מותר לשקול בביתו לדעת כמה ישל. (ז) וליתנו בכף מאזניים לשמרו מעכברים ובכף השני מונח משקולת. [ואם אינו מונח במקום שרגילין לשקול]. (ח) ואם אינו לשמרו מעכברים אלא כדי לשקול, האם מותר כשהמשקל לא תלוי במקומו.

תשובה: (א) לא. (ב) אסור. (ג) גם אסור. (ד) גם אסור. (ה) יסמוך על השערת הטבח, ואם אינו סומך עליו יאמר לטבח לחתוך שני חלקים שווים לפי השערתו, ויקח אחד מהם, ולמחר ישקלו החלק השני וכפי מה שישקול יפרע לו. (ו) לא. (ז) אסור, מפני שנראה כשוקל. ודוקא כשתלוי במקומו, ויש מחמירים אפי' במקום אחר, וצ"ע. (ח) אסור לכו"ע. סעי' ב וס"ק ה-יא ובה"ל ד"ה אסור וד"ה במקום.

5. (שקילה בידו): (א) האם מותר לשקול בידו, שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה. [ולטבח אומן (לצורך קניה)]. (ב) ולטבח אומן לעצמו בביתו. (ג) ולקחת משקל ביד אחת וביד השניה בשר לשער נגד המשקל [לטבח ולשאר אדם]. (ד) כשיודע לכוון דרך חתיכתו לחתוך בשיעור מסויים כגון ליטרא או חצי ליטרא, האם מותר.

תשובה: (א) לסתם אדם מותר, שהוא השערה בעלמא. ולטבח אומן אסור, מפני שהוא רגיל בזה ויודע לכוון המשקל בצמצום וכשוקל במאזנים דמי. (ב) מותר. (ג) אסור לכל. (ד) כן. סעי' ב וס"ק יב יג.

6. (כלי עם סימונים): (א) האם מותר לשקול בשר בכלי שיש בו חריצים [שנותן בו מים ומניח בו הבשר וכשהמים מגיעים עד החריצים יודע כמה ליטרא יש בבשר]. (ב) ואם פחת מעט או הוסיף מעט.

תשובה: (א) לא. (ב) גם אסור, שניכר שמכוון למשקל. ס"ק יג.

7. (בקשה לפי משקל): האם מותר לבקש מהטבח ליטרא בשר.

תשובה: כתב המג"א שמוותר, כי אינו מכין למשקל אלא להודיעו כמה בשר הוא צריך, כנ"ל סי' שג ס"ד (וע"ש שבכונן להחמיר בזה. ודעת השו"ע שם לאסור מעיקה"ד). (ועי' לעיל תשו' 2 א' שמותר לבקש שיעור מסויים שרגילים לחתוך כגודל זה, וכאן מבואר שלבקש שיעור משקל מסויים אסור). ס"ק יד.

(הקדמה לסעי' ג). איתא בגמרא (פ"ה): אמר רב חייה בר אשי, אסור לעשות בית יד בבשר. אמר רבינא, ובידא שרי (ע"ס). דהיינו אסור לעשות בבשר בית יד ע"י כלי, אך בידו מותר לעשות. ומהו 'בית יד', רש"י פירש שהוא נקב בבשר שהטבח עושה כדי שהקונה יאחז הבשר שם ויוליכנו לביתו, וטעם האיסור כיון שהוא דרך מקח וממכר. [וביד מותר לעשות כיון שאין דרך הטבח לעשות כן ואינו דרך מקח וממכר]. ולפי"ז לסתם אדם שאינו קצב מותר לעשות הנקב בכלי. אולם רבינו חננאל מפרש שאסור לעשות כעין בית יד בבשר כדי שיהיה נוח לתלות הבשר, משום שנראה כעושה כלי. ולפי זה אסור אף לכל אדם לעשות בית יד. [וביאר הר"ן שביד מותר משום שאינו דרך חול ואינו דומה לעושה כלי].

8. (נקב בבשר): (א) האם מותר לעשות נקב בבשר בסכין, לטבח או לבעה"ב שעושה לעצמו. (ב) ולעשות הנקב בידו. (ג) ולנקוב עם סכין באפיקומן כדי לתלותו. ונקב בצורה כגון עיגול או משולש כמגן דוד. (ד) ולעשות סימן בבשר שלא יתחלף, ועם סכין. ולעשות חתיכה בת ג' קרנות (משולש). (ה) ואתיות וציוורים או ורשם כעין צורה. (ו) האם מותר כתיבה בדבר שאינו מתקיים שהוא מדרבנן, לצורך אוכל נפש.

תשובה: (א) כשעושה לתלותו בו אסור, ואפי' לבעה"ב אסור. וי"א שלא אסור אלא בקצב המוכר בשר שדרכו בחול לעשות נקב בסכין בבשר שיוכל הלוקח לאחזו שם בידו להוליכו לביתו, וביו"ט צריך לשנות לעשות הנקב בידו, אבל בעה"ב מותר. (ובדעת השו"ע, הנה העתיק טעמו של הרמב"ם והוא דעה ראשונה הנ"ל, ועי' שעה"צ טו. ובב"י הביא טעמו של רש"י ולא הזכיר דברי הרמב"ם, ומה גם שהביא פירוש רש"י על דברי הטור שכתב בהרמב"ם, וצ"ע). (ב) מותר. (ג) נקב מותר, ובצורה יש להחמיר. (ד) מותר. (ה) אסור. (ו) לא. סעי' ג וס"ק טו-יז ושה"צ.

9. (השרת שער בהמה: א) האם מותר לטפול את הראש והרגלים בסייד או בחרסית או באדמה כדי להסיר השער. ולמה. ב) ולגוזז את השער במספרים. ולמה. ג) ולמלוג הראש והרגלים ברותחין אחר המליחה להשיר השער. ד) ולהבהב באור או להטמינם ברמץ. ה) ואם שחטו מעיו"ט והיה לו פנאי למלוג ולהבהב ולהטמין אז.

תשובה: א) אסור, שנראה כעיבוד. ב) אסור, שנראה כעושה לצורך השער. ג) מותר. ד) גם מותר. ה) אסור, כיון שאינו מתקלקל אם מולגו מעיו"ט, ודוקא כשלא היה לו פנאי למלוג לפני יו"ט או ששחטו ביו"ט מותר. ולדעת השו"ע בסי' תצה ס"א מותר גם כשהיה לו פנאי לפני יו"ט. סעי' ד' וס"ק יח-כ.

(הקדמה לסעי' ה). **היתר מליחה בבת אחת:** איתא בגמרא (י"א): אמר רב יהודה אמר שמואל, מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת, אע"פ שאינו צריך [ענתה ביו"ט] אלא חתיכה אחת [ושאר החתיכות יאכל אחר החג] (ע"כ). ואף שאסור לטרוח ביו"ט שלא לצורך החג, ביאר רש"י שאין במליחת כמה חתיכות בשר בבת אחת משום טורח שלא לצורך, שהרי בטירחא אחת מולח את כל החתיכות. והקשה הרמ"א (א' טו) הרי עכ"פ צריך להפוך את חתיכות הבשר בעת המליחה כדי שהמלח יגיע בהם לכל מקום, ונמצא שיש טירחא נוספת. וביאר דמכל מקום התירו זאת מולח שמן התורה אין אסור מעבד באוכלין (ע"י שבת ע"א: ומ"ד ע"א טו). ואף שעכ"פ יש אסור מעבד באוכלין מדרבנן, ביארו האחרונים (הובאו בשע"כ כ"ז) שכאן התירו משום שהוא מקום הפסד, שמדובר באופן שאם לא ימלח את הבשר עתה יש חשש שיפסד, ושמוא מחשש זה ימנע מלשחוט בהמתו לצורך יו"ט, וכדמצינו כמה דברים כיו"ב שהתירו מחשש זה.

היתר הערמה: אחר שהובאו בגמרא דברי רב יהודה אמר שמואל הנ"ל שמותר למלוח כמה חתיכות בשר בבת אחת, אמרו בגמרא ר'ב אדא בר אבהו מערים ומלח גרמא גרמא. דהיינו לאחר שמלח חתיכה אחת לאכלה היום, היה אומר החתיכה השניה ערבה עלי יותר מזו לאכלה היום, וחוזר ומולח אותה חתיכה שניה, וכן הלאה עד שמולח את כל החתיכות. ונחלקו המפרשים בשיטת רב אדא בר אבהו. יש שפירשו שראב"א בא להקל משמואל ולומר שאפילו בזה אחר זה מותר על ידי הערמה (ע"י מחלי י"א). ד"ה מחני ומגיד משנה ה' א'. ויש מפרשים שאף דעת שמואל להקל כראב"א, ולא בא ראב"א אלא לפרש את דבריו [כן דעת רבינו ירוחם נ"ד ח"ב]. ויש מפרשים שראב"א בא להחמיר שאף בזה אחר זה מותר דווקא ע"י הערמה, אבל שלא ע"י הערמה אפילו בבת אחת אסור (ע"י מחלי ע"ב וצ"י ד"ה מותר, א"ר ס"ק י"ח בשם הרשב"א). השו"ע הביא רק את דברי רב יהודה אמר שמואל (הכרמ"ם והטור ולא כהר"ף והרמ"א שהביאו גם דברי הרשב"א), ופירשו הרבה אחרונים (הובאו בשע"כ כ"ח) שדעת השו"ע כשיטה אמצעית דלעיל (רבינו ירוחם) שלא נחלקו שמואל וראב"א, ומותר גם למלוח את החתיכות בזה אחר זה ע"י הערמה (גם הר"ר פ"ק מעין זה לפי דרכו שלא"כ א"כ ב"החמיה, והשו"ע פסק כשמואל שמתיר בבת אחת ובהערמה).

הערמה לאחר שכבר סעד: הנה לקמן סי' תקנ"ג ס"א מבואר שאסרו לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר, אפילו אם למחרת הוא שבת או יום טוב. אבל התירו למלאות קדרה בשר אע"פ שאין צריך אלא לחתיכה אחת, וכן יכול לבשל הרבה קדרות ולאכול מכל אחת מעט. אך לא נאמר היתר זה אלא קודם אכילת שבת ופסח, אבל אחר אכילה אינו יכול לבשל ולומר אוכל ממנה כזית, אף שאוכל אח"כ מעט, שכיון שכבר סעד הרי זה הערמה הניכרת לכל ואסור (מ"ד ע"ב). וכמו כן כאן, לאחר האכילה אין להערים למלוח כל החתיכות שאינו צריך להם היום, שהרי זה הערמה הניכרת ואסור. כן כתבו כמה ראשונים (הובאו בב"י), וכן פסק הרמ"א. ודעת הב"ח שאם שחט ביו"ט מותר להערים ולמלוח חתיכה חתיכה אפי' לאחר האכילה, שכיון שהבשר ראוי לאכילה אין מוכח שכונתו כדי שהבשר לא יסריח ולא לצורך האכילה, ומותר שמא ימנע ולא ישחוט לצורך שמחת יו"ט וכפי שהתירו (סי' הל"ט ע"ג) בעור בהמה שנשחטה ביו"ט ליתנו במקום דריסת הרגלים שמא ימנע ולא ישחוט. וכיון שהטעם הוא שמא ימנע ולא ישחוט שייך טעם זה אף לאחר האכילה. והפר"ח קיים הרמ"א, וכתב שאף אם הטעם הוא משום שמא ימנע ולא ישחוט, כאן אין לחוש שמא אם יאסר עליו למלוח לאחר אכילה ימנע מלשחוט, שהרי יכול למלוח הכל קודם אכילה. והמג"א בס"ק י' הביא דברי הב"ח, אבל בס"ק י"א פסק כמותו דוקא במקום ודאי הפסד, שידוע לו בוודאי שהבשר יסריח אם לא ימלחנו, וכן פסק המשנ"ב (בס"ק כ"ה) להקל במקום הפסד ודאי.

(הקדמה לס"ק כ"ה כ"ו). **מליחת בשר מדמו:** בשר שנמלח מלפני יו"ט, הרי הוא מפיג טעמו עד יו"ט. לכן מותר למלוח בשר ביו"ט, כמו שנתבאר בסי' תצה ס"א שמלאכת אוכל נפש שמפיג טעמו מלפני יו"ט מותר לעשותו ביו"ט (היינו גם הרמ"א שאוסר מלאכת אוכל נפש שאפשר לעשותו מאתמו).

והנה בשר שנשחט, מן הדין צריך מליחה כדי להוציא ממנו את הדם. ומבואר ביו"ד (סי' ס"א ע"א וס"ו) שצריך להדיח את הבשר לפני המליחה, וכן צריך להדיחו לאחר המליחה. ולאחר ההדחה השניה, אם משאירים את הבשר כך ללא מלח הוא מתקלקל, לכן מולחים אותו שוב כדי שישמר. וכבר נתבאר שבשר שנמלח מאתמו,

מפיג טעמו (הגם שהמלח מונע את הבשר מלהתקלקל), ולכן מותר להמתין מלמלוח את הבשר מליחה ראשונה עד יו"ט, כדי שלא יגיע לידי הפגת טעמו. ואגב בשר זה מותר למלוח חתיכות בשר נוספות שאינו צריך להם ביו"ט, שהתירו לעשות זאת בבת אחת או חתיכה חתיכה בהערמה, וכתבאר לעיל. אמנם לאחר שמלח הבשר ביו"ט וגם הדיחו לאחר המליחה, אין למלחו שוב לצורך שמירתו, כיון שאין בזה צורך ליו"ט כלל, כי המליחה השניה היא רק כדי לשמור את הבשר לאחר זמן, ואדרבה אם לצורך היום הרי רוצים להדיחו מהמלח שעליו כדי שלא יהיה מלוח מאד, וא"כ מוכח שמולח שלא לצורך יו"ט, לכן המליחה השניה אסורה. [אלא א"כ מולח בליל יו"ט, שאז יש תועלת במליחה לצורך יו"ט כדי שלא יתקלקל עד מחר, ושוב מותר למלוח אגבו גם את שאר הבשר שאינו אכיל ביו"ט וכ"ל].

10. (מליחת בשר): א) האם מותר למלוח בשר ביו"ט להכשירו להוציא דמו [כשרוצה לאכלו היום], כשהיה אפשר לו למולחו מערב יו"ט. ומה הטעם. ב) ואם כבר נמלח והודח משום דם, האם מותר למולחו פעם שנית ביו"ט כדי שלא יפסד. [לאחר סעודת שחרית או לפנייה]. ג) ולמולחו בליל יו"ט כדי שלא יתקלקל.

תשובה: א) מותר, לפי שאם היה מולחו מעיו"ט היה צריך אחר הדחה שניה למולחו עוד פעם ולהשהותו במלח עד למחר שא"כ היה מתקלקל, וידוע שכשהבשר שוהה הרבה במלח מפיג טעם. ב) אסור, לפי שמוכח שמולח רק לתקן הבשר בשביל אחר יו"ט. ג) מותר, אם דעתו לאכול מהן מעט למחר. וה"ה כל זה ביו"ט שני (ואף שביו"ט ראשון אסור למלוח ביום כי אינו לצורך יו"ט זה, בליל יו"ט שני מותר שהוא צורך היום). סע"ה וס"ק כה ושה"צ.

11. (מליחת בשר לאחר יו"ט): א) אם חושש שיסריח הבשר, האם מותר למלוח כמה חתיכות במפולת יד אחת כשאינו צריך אלא לחתיכה אחת [כגון שיש לו ג' חתיכות, שיניחם זו אצל זו ויקח מלח מלא חפניו שיעור מליחה של כל החתיכות ויזרה עליהן בבת אחת], ומוסיף קצת טירחה שצריך להפך כל חתיכה בפ"ע למולחה מהצד השני. ואם נשחט מעיו"ט. ב) והאם מותר להערים ולמלוח חתיכה ואח"כ ליטול חתיכה אחרת ולומר בזו אחרת אני רוצה עכשיו שזה הבשר ערב עלי, וכך למלוח כל הבשר שיש לו. [ואם נשחט מעיו"ט]. ג) ולהערים, באופן שיכול להמתין עד מוצאי יו"ט והעת אינו חס שלא יתקלקל. ד) האם מותר להערים או למלוח כל החתיכות ביחד, אחר שכבר סעד ואין בדעתו לאכול עוד היום. ואם יבשל ויטעם מעט כדי להתיר מליחת שאר חתיכות. ה) ובאופן שידוע לו שבודאי יסריח אם לא ימלחנו [ורוצה למלוח כולם יחד או בהערמה]. ו) וכששחט לפני יו"ט.

תשובה: א) מותר, ואף שמוסיף קצת טירחה בהיפוך התירו כן משום פסידא כיון דמן התורה אין עיבוד באוכלין (נתבאר לעיל בהקדמה). והא"ר מחמיר בזה בנשחט מעיו"ט (וס"ל שכל ההיתר הנזכר בסעיף זה באגב או בהערמה הוא רק כששחט ביו"ט). ב) מותר, ויש מקילין אפ"ל נשחט מעיו"ט. ג) יש אוסרים. ד) י"א שלא התירו רק קודם אכילה, אבל אם כבר אכל ואין בדעתו לאכול יותר היום אסור, אפ"ל אם יבשל ויטעם מעט, כיון שאינו טועם אלא כדי להתיר לו מליחת שאר החתיכות. ה) בזה מותר למלוח אפ"ל לאחר אכילה, ואפ"ל בזה אחר זה בהערמה, וצריך שיאכל כזית מאחד מהן (נתבאר בהקדמה). ו) אסור, כיון שיכול למלוח לפני יו"ט ואינו צריך לו ביו"ט [אא"כ מולחו קודם אכילה]. סע"ה וס"ק כא-כד ובה"ל ד"ה אע"פ ושה"צ.

12. (מליחת דגים): א) דגים שכשהם מונחים במלח טעמם נשאר משובח, האם מותר למולח ביו"ט לצורך יו"ט, כשיכול למולחן קודם יו"ט. ב) וכשלא היה יכול למלוח קודם יו"ט כגון שלא היה לו פנאי. ג) ולצורך אחר יו"ט. ד) ולקורען לצורך אחר יו"ט. ה) ולקורען או למלחן שלא לצורך יו"ט והוא מקום הפסד גדול. ו) האם מותר ליתן מלח למחבת שמבשלים בו דגים. ז) דגים רכים שמתקלקלין כשמונחין זמן רב במלח, האם מותר להמתין מלמולחן עד יו"ט.

תשובה: א) לא. ב) מותר. ג) אסור. ד) גם אסור. ה) מותר. ו) מותר. ז) מותר, ודינן כמליחת בשר לכל דבר. ס"ק כו ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ו). **ניקור החלב:** לעיל (בסעי' ה) נתבאר דין מליחת הבשר ביו"ט. והנה דין ניקור החלב שונה מדין המליחה, משום שמליחה יש בה סרך מלאכת מעבד, משא"כ ניקור החלב אינו מלאכה כלל ואינו אלא טירחה בעלמא. [וגם איסור בורר אין בזה, שאין בורר אלא כשמפריד שני מינים זה מזה (אפילו אוכל מתוך אוכל, או פסולת מתוך אוכל קצת כעין גני מיינס. ע"פ שו"ת סעי' יח), אבל בניקור שהכל הוא מין אחד אלא שהתורה אסרה את החלב, בזה אין איסור בורר (פרי"ח)].

חומרא בניקור חלב ממליחה: אמנם בניקור יש חומרא שאין במליחה, שאם אינו אוכל כל החתיכות, אין לו לנקר מה שאינו אוכל בבת אחת אגב החתיכה שאוכל היום, שלא כבמליחה שמותר למלוח כמה חתיכות אגב החתיכה שאוכל ביו"ט וכנ"ל, וטעם החילוק משום שבמליחה הרי בחופן אחד מולח כל החתיכות, משא"כ בניקור צריך לנקר כל חלב וחלב בפני עצמו. ורק היתר הערמה שייך גם בניקור [דהיינו שמנקר חתיכה אחת ושוב אומר את השני אני רוצה עתה ומנקר וכן על זה הדרך עד שמנקר הכל], והיתרו בהערמה מפני הפסד הבשר וכנ"ל לענין מליחה, משום שאם לא ינקר לא יוכל למלוח שהרי אסור למלוח בשר עם החלב שבו, א"כ כשם שהותר הערמה במליחה כדי שלא יפסד הבשר כן הותר הניקור כדי שיוכל למלוח.

יש עוד חומרא בניקור שאין במליחה, שבמליחה, אם שחט מאתמול ויכל למלוח אז, יש מתירים למלוח ביו"ט ע"י היתר בבת אחת או הערמה את כל החתיכות גם מה שאינו אוכל ביו"ט וכנ"ל, משא"כ בניקור החלב אין לו לנקר מה שאינו אוכל היום [ומה שאוכל היום מותר אפי' שיכול לנקר מאתמול מפני שניקור אינו מלאכה וכנ"ל], והטעם שניקור חמור ממליחה בזה מפני שבשר הנמלח מערב יו"ט מפיג טעמו עד יו"ט, משא"כ בניקור החלב אין בזה הפגת טעם ואדרבה הניקור מאתמול מועיל יותר לבשר שלא יסריח, לכן כשיכל לנקר מאתמול אין לו לנקר מה שאינו אוכל היום ואפי' לא ע"י הערמה.

ובאופן שיכל לנקר מאתמול ולא עשה כן, שנתבאר שאת הבשר שאוכל היום מותר לנקר הגם שאין בזה הפגת טעם ומפני שניקור אינו מלאכה, כתב הרמ"א שמכל מקום עדיף שינקר בשינוי, ע"פ דעת הסמ"ג (לאוין ע"ג) שאף מלאכה גמורה שהיא לצורך אוכל נפש ואפשר לעשותה מערב יו"ט, מותר לעשות ע"י שינוי (הגה"ה ע"פ

התקומה הקד"ק סי' פד).

(הקדמה לס"ק כט). **בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה:** מבואר בשו"ע יו"ד (פ"ט י"ג) שבשר ששהה ג' ימים לאחר השחיטה ולא מלחוהו, שוב נתייבש הדם בתוכו ואין מליחה מועילה לו להוציא דמו מתוכו, לכן אי אפשר לאכלו מבושל אלא צלי, שהאש שואבת את הדם (כמבואר ביו"ד סי' ע"א). אך אם שהה הבשר במים בתוך ג' ימים אלו, זה מונע התייבשות הדם ושוב מותר לבשלו בתוך ג' ימים הבאים. וכתב המנ"א (סי' י"ג) שאם שהה בתחילה ב' ימים בלא מליחה, ויום השלישי חל ביו"ט, ואם ישרנו עתה במים יהא אסור לאכלו אחר יו"ט מבושל אלא צלי, מותר להדיחו ביו"ט, הואיל לאכילה וראוי לאכילה היום. וכפי שנפסק בשו"ע (פ"א י"ג) שמותר להשקות ירקות תלושים בשבת כדי שלא יכמושו, והטעם כיון שהם ראויים לאכילה בו ביום, מה שאין כן בדבר שאינו ראוי לאכילה בו ביום אסור לטרוח בשבילו. ואף שטירחה זו היא לצורך חול, מותרת, כיון שאינו עושה מעשה בידים כמו הדחת כלים שצריך לשפשפם בידיו שאסור כשאינו לצורך היום (סי' ע"ג סי' י"ד). רק ששופך על הבשר מים [ואף שצריך הבשר לשהות במים כחצי שעה (יו"ד סי' י"ג), השהיה נעשית ממילא ואין בו לאדם מעשה (מח"ה)].

13. (לנקר החלב): א) בשר שרוצה לאכלו ביו"ט, האם מותר לנקר ממנו החלב ביו"ט. ב) ואם נשחט מערב יו"ט. ג) בשר שאין דעתו לאכלו היום, האם מותר לנקרו. ואם נשחט ביו"ט. ד) ואם רוצה למלחו מפני שחושש שמא יסריח והרי א"א למלחו קודם ניקור כמ"ש ביו"ד סי' ס"ה, [בבשר שנשחט ביו"ט]. ה) ואם נשחט מערב יו"ט והיה לו פנאי לנקרו אז. ו) וכשמנקר ביו"ט האם עושה באופן רגיל או בשינוי. ז) וחלק האחוריים שא"א לנקר היטב ע"י שינוי (לפי שיש שם הרבה חלב וצריך ניקור גדול), ונשחט מערב יו"ט והיה שהות לנקרו. ח) ואם הוא מקום דחק וצורך יו"ט (שלא די לו בשאר בשר הבהמה), האם מותר לנקר האחוריים (והרי יש בזה טורח רב. ט"ז ד', ועוד).

(תשובה: א) כן. ב) גם מותר. ג) אסור [ואפי' נשחט ביו"ט], שטורח לצורך חול. ד) מותר לנקר קודם אכילה (כנ"ל תשו' 44) ע"י הערמה [דהיינו שלאחר שניקר חתיכה אחת לצורך היום אומר חתיכה זו אינה טובה בעיני כ"כ רק חתיכה אחרת ומנקרה, וכן כולם]. ה) אסור, לבד מהבשר שאוכל היום ביו"ט, שהרי הניקור אינו מפיג טעם הבשר כלל והיה לו לנקר קודם יו"ט. ו) טוב לשנות קצת אם יוכל לשנות באיזה דבר כגון שינקרו בקופיץ (סכין גדול שקוצבין בו בשר. רש"י כח). או בקרדום, ואם א"א לו לשנות מותר אפי' בלי שינוי, ואע"פ שיכל לעשות מערב יו"ט (כיון שצריך לאכלו ביו"ט כנ"ל). ז) יש להחמיר שלא לנקרו. ח) יש להקל לצורך יו"ט. סעי' ו' וס"ק כז-כ"ט ושה"צ.

14. (בשר ששהה ג' ימים): א) בשר מנוקד שהוא ביום השלישי לשחיטתו, ואם ישהה עד אחר יו"ט יהא אסור לאכלו כי אם צלי (כמבואר ביו"ד סי' ס"ט), האם מותר להדיחו ביו"ט כדי שיוכל לבשלו אחר יו"ט. ומה ראוי

לכתחילה. (ב) ואם אפשר להניח ההדחה עד יו"ט שני. (ג) הנ"ל א', אם אירע זה בבשר שאינו מנוקר, לכתחילה ובשעה"ד. [ובבשר שרוצה לצרכי יו"ט, ואם נשחט מערב יו"ט]. ומה עדיף לעשות.

תשובה: (א) מותר להדיחו ביו"ט, ומ"מ ראוי לכתחילה שיאכל חתיכה ממנה, וגם מילוי המים יהיה לכתחילה קודם יו"ט. ואם אפשר ע"י גוי טוב יותר. (ב) לא ידוחו ביו"ט ראשון. (ג) דעת המג"א שאסור להדיחו, מלבד הבשר שרוצה לצרכי יו"ט שמותר להדיח ולנקר אפי' נשחט מעיו"ט. ובשעה"ד יש להקל בזה, ומ"מ אם אפשר ע"י גוי טוב יותר, או כשמונח הבשר בכלי טוב שירחץ ידיו עליו עד שיהיה הבשר שרוי במים. [ולענין שבת יש להקל להדיח ע"י גוי, ואם א"א ע"י גוי מותר גם ע"י ישראל, ואם מונח הבשר בלי טוב יותר שירחץ ידיו עליו עד שיהיה הבשר שרוי במים]. ס"ק כט ובה"ל ד"ה וטוב ושעה"צ ולעיל סי' שכא ס"ק כא.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

א. אם רואים בסעודת יו"ט שנגמרו הכוסות חד פעמי, האם מותר לילך ולקנות כוסות מאחד השכנים שמתקיימת אצלם מכירת מוצרים חד פעמיים בימי החול, ודעתם לשלם לאחר יו"ט. (ע"י סי' תק ס"א).

ב. אם רוצים לקנות בוטנים לצורך הסעודה, האם מותר לילך לאחד השכנים שמתקיימת אצלו מכירה ביום חול ולומר לו 'אנו רוצים שני חופני בוטנים', או '200 גרם בוטנים', בלי לשקול. (ע"י סי' תק ס"א וס"ד).

ג. אשה הרגילה למדוד את כמות התבלינים שנותנת לסיר המרק בידה, וע"פ זה יודעת את משקל התבלינים בדיוק נמרץ, האם מותר לה לשקול את תבליני המרק באופן זה ביו"ט. (ע"י סי' תק ס"ק יג).

סימן תקא

(הקדמה לסעי' א ב). **בקיעת עצים ביו"ט:** קורות ועצים שהם מוקץ, כגון עצים שעומדים לצורך בנין והם שוכבים מסודרים על הארץ כדי שלא יתעקמו, ואינם עומדים להסקה, הרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס כי חסים עליהם לצורך בנין, לפיכך אסור לטלטלן ביו"ט, וכל שכן שאין לבקעם [לצורך הסקה].

ומבואר במשנה (לא). שגם עצים שאינם מוקצה ומותר לטלטלן ולבקען, מ"מ אין לבקען בכלי של אומנים, כגון במגירה [משרו], משום השימוש בכלי אומנות ביו"ט נראה כעשיית מלאכה והוא אסור, ואין היתר לבקע עצים ביו"ט אלא בקופיץ של קצבים, שאינו כלי של אומנים (ע"י רש"י). [וכ"ש שמותר לבקע בסכין או לשבור העצים ביד (פוסקים)].

ומבואר בגמרא (לפיוס הרא"ש (סי' ד), וכפי שהדפיס בזה המאירי (ד"ה המשנה) וכן מנזרח בעוד לאשונים. ועי' רש"י (ד"ה ארכא) ור"ן (ד"ה אכל) שיטה אחרת) שהקרדום והקופיץ הם בעלי שני חודים, צד אחד עבה וצד אחד צר. וחודי הקרדום עבים יותר מחודי הקופיץ, כך שהצד הצר שבקרדום הוא עב כהצד העבה שבקופיץ. ואמרו בגמ' (בבלי שנהא בתלמי) שכל היתר לבקע בקופיץ [כגיל] אינו אלא בצד הצר שבו, אבל בצד העב אסור, ולפי"ז ודאי שבקרדום שהוא כלי אומן אסור לבקע אפי' בצד הצר שבו [שהוא עבה כהצד העבה שבקופיץ והוא אסור]. וכמה ראשונים כתבו (תוס' ד"ה אכל, והגה ריב"ז פרץ לפמ"י סי' קלז אות כג) שאנו לא בקיאים בשיעור העובי, לפיכך דעתם שאין היתר לבקע אלא בסכין, או לשבור ביד.

קושיית הראשונים: הנה בעצם ההיתר של ביקוע עצים ביו"ט הנ"ל, הקשו הראשונים כיצד מותר לבקע עצים, והרי ביקוע הוא מלאכת מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותו מלפני יו"ט, וקיימו לן שמכשירי או"נ שאפשר לעשותם לפני יו"ט אין לעשותם ביו"ט. ונאמרו בזה כמה תירוצים: א. המרדכי (סי' תל"ג) תירץ בשם אבי העזרי, שלא התירו לבקע ביו"ט אלא כשמבקע לחתיכות גדולות, שבאופן זה אין הביקוע מלאכה גמורה, ורק יש בו משום עובדין דחול, ולצורך יו"ט התירוהו, אבל לבקע לחתיכות קטנות שהוא מלאכת טוחן שאסורה מדאורייתא אסור. ב. הראב"ד (יו"ט פ"ד ה"ח) תירץ שכיון שאי אפשר לבשל ולאפות בלא עצים, עשו חכמים את ביקוע העצים כדיכת המלח שמותר ע"י שינוי (הראב"ד לשיטתו שפתיחו חסוב מכשירי או"נ, כשיטת הרמב"ם (ה' א) אכל לדעת הסמ"ג (נלוזן עה) שקיבה מלח הוא או"נ ממש, ודוקא לכן מותרת ע"י שינוי אף שאפשר לעשותו מבע"י, וכ"כ בתשובת הרשב"א (ה' תרפ"ד), א"כ אין מקלוח ראהו למכשירין שמופת ע"י שינוי. ב"ח). ועי' עוד בראשונים תירוצים אחרים (הרמב"ם ד' ז) כשב עטעם ההיתר משום שמא ימצא עצים עבים שלא יוכל להעבירם וימנע משמחה יו"ט לכן התירוהו חכמים. והרמב"ן (מלחמות יג) ח"י שהתירו אותם ביו"ט כיון שצדק סעודה כך הוא לבקע בכל יום, ורק לרד שינוי שלא יאכל כדרכו חול. ובמאירי (לא), ח"י שכיון שא"א לרד מערב יו"ט כמה עמים יצטרך ליו"ט לכן עשהוהו כמכשירין שא"א לעשותו מערב יו"ט ומותר. וב"ר ח"י שכל עטענה מנופז על דבר נשחט או"נ ולא מכשירין, והרי נהנה מהעצים עגמו, וכיון שמופת לבחנן כדי לעשות מורה עטענה גופא אף שהיא אפשר לבקען מאתמו, מותר שותרה לבקע לצורך חימום הותרה גם לצורך בישול). **ובשו"ע נקט את תירוץו של המרדכי שלא התירו אלא בחתיכות גדולות אבל בחתיכות קטנות לא שיש בזה משום טוחן, ובמשנ"ב הטעים את הדבר ע"פ תירוץו של הראב"ד.**

15. (טלטול קורות): א) קורות העומדים לבנין, האם מותר לבקע מהם עצים ביו"ט. ולטלטלן לצורך גופן ומקומן. ב) קורה שנשברה ביו"ט, וכבר היתה רעועה מערב יו"ט וקרובה להישבר, או קורה חדשה שמצוי שנבקעת, האם מותר לטלטלה. ג) וקורה שנשברה מערב יו"ט, האם מותר לבקעה ולהסיקה בה.

תשובה: א) אסור גם לטלטלן, שהן מוקצה מחמת חסרון כיס. ב) אסור, דביה"ש לא היתה שבורה (ולא עמדה להסקה והקצה דעתו ממנה באותה שעה), ועוד דהו"ל נולד (לפיכך אסור גם למתירים מוקצה). ג) דינה כשאר עצים העומדים להסקה ומותר. סעי' א וס"ק א-ג ובה"ל ד"ה אפי ושה"צ.

16. (ביקוע קורה): א) קורה שנשברה מערב יו"ט שאינה מוקצה, האם מותר לבקע ממנה. [כשאפשר להסיקה בלא ביקוע או כשא"א. חתיכות גדולות או קטנות]. ב) האם מותר לבקע בקרדום, במגל, במגירה. ג) ובקופיץ (-סכין של קצבים, ועושים בו שני ראשין, אחד רחב וגם אחד צר וחד, והצד הרחב דומה לחוד של קרדום. רש"י), בצד הרחב או הקצר שבו. ובסכין או ששובר ביד. ד) ועצים גדולים קצת שראויים להסקה בלא ביקוע. [לבקעם או לחותכם חתיכות גדולות, ולשוברם ביד].

תשובה: א) אם א"א להסיקה בלא ביקוע מבקעין ממנה חתיכות גדולות, אבל לא חתיכות קטנות דיש בזה חשש טוחן. ב) לא. ג) בקופיץ מותר בצד הקצר שבו ולא בצד הרחב שהוא כקרדום. ויש מי שאוסר אפילו בקופיץ לפי שאין אנו בקיאים מהו ואין היתר אלא בסכין או לשבור ביד (השו"ע פסק בסתם להתיר וכדעה ראשונה, והביא דעה זו ב"א). ד) לא יבקע כלל, ואפילו לחתיכות גדולות. ואפילו לשברם ביד (שאינה מלאכה דאורייתא כיון שעושה בשניו, ועוד שמשנה מדרך חול) אסור, שהוא טירחא שלא לצורך. (כן הוא ע"פ הסכמת המ"ב, ובשו"ע הביא דעת האוסרים ביד בשם יש מי שאוסר). סעי' א ב וס"ק ד ו-י.

17. (ביקוע עצים בחוה"מ): א) עצים הצריכים לבישול דגים (-שעדיף לבשל הדגים בעצים קטנים, אך אפשר גם לבשל בעצים בלי ביקוע), מה נזהרים המדקדקים בחוה"מ לענין ביקוען. ב) ולבקע בחוה"מ עצים גדולים שא"א לבשל בהם כמות שהן (שאפילו ביו"ט מותר מעיקה"ד לבקען). ג) ובמקום שדמי העצים יקרים והוי הפסד דובר האבד אם יבערם כמות שהן.

תשובה: א) המדקדקין נוהגין לזיזת ומתקנים אותם קודם יו"ט, שאם ינחם לחוה"מ אין נכון לבקע העצים הגדולים קצת לעשותן קטנים שהרי יכול לבער בלי ביקוע. ב) גם לא מבקעים, כיון שאפשר להכין קודם יו"ט יש להכין קודם יו"ט. ג) מותר לחותכן לחתיכות דקות בחוה"מ (שדבר האבד התירו אפילו במלאכות, וכ"ש דבר שאינו אלא טירחה). (מה שהעתיקנו 'מותר', כן יש גרסאות במ"ב, וכן הוא במ"ב ישן, וכן העתיק בשוה"ל ג'. ויש גרסאות 'מצוה', וצ"ב, ואולי י"ל ע"פ מה שכתב בא"ר סי' תקל בשם מהר"ל שהטעם שהתירו דבר האבד הוא כדי שיוכלו לעסוק בתורה ולא יהיו טרודים מהפסד הממון, שהרי זהו הטעם שאסור מלאכה בחוה"מ כדאי' בירושלמי. ועוד י"ל כדי שיוכל לשמוח במועד ולא יטרידוהו הפסד ממונו. ועי' בלבוש שם שמשמע שהטעם שהתירו דבר האבד הוא משום שלא רצו לאסור יותר מדי ולהפסיד ממון ישראל, ואולי גם לדבריו יש בזה מצוה שלא להפסיד ממונו בחינם). ס"ק ח ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ג-ד). הבאת עצים משדה או מקרפף: בגמרא (56). מבואר שאין מביאין עצים משדה, ואפילו כשהיו מכונסים [-אסופים בערימה] מערב יום טוב, וכן אין מביאין עצים מפוזרים מקרפף [-חצר גדולה המוקפת מחיצות ושומרים בה עצים (כפי' עינינו ית. ד"ה לגינה)], אך מביאין מן המכונסין שבקרפף. ובטעם הדבר נאמרו כמה טעמים בראשונים:

רש"י פירש שסתם עצים אדם מקצה דעתו מהם, ורק כשכניסם בערימה שגילה דעתו שרוצה ליטול מהם, וגם הם נמצאים בקרפף שהוא מקום המשתמר וסומך דעתו עליהם, אז אינם מוקצה. וביאר הראש יוסף (ד"ה מצי"ק) דאף שבשעה שאוספם מהשדה ביו"ט לכאורה יש בכך איסור מעמר [מלאכת מעמר נאמרה במס' שבת (ע"ג)], וענינה שאסור לאסוף את התבואה ולקושרה בעמרים, ובכלל מלאכה זו גם אסיפת גידולי קרקע לערימה אחת, ביו"ט אין בכך איסור מפני שעצים אלו משמשים להיסק התבשילים, והותרה מלאכת מעמר לצורך אוכל נפש כשם שהותרה מלאכת הבערה [ע"פ הר"ן (ד"ה אפילו)]. אבל איסור שימוש במוקצה לא התירו חכמים אפילו לצורך אוכל נפש [כמו שכתב המג"א (הקט טו) שאף שמותר לטלטל מוקצה ביו"ט לצורך אוכל נפש (כגון שמוחה אנו על פי חתי שזק בן יין מוחה לטלטל את האבן כדי להגיע ליון), אסור לאכול מוקצה או להשתמש בו].

והרא"ה פירש הטעם (וכן כתב הר"ן בשם אחרים) שאסיפת עצים מן השדה שהוא מקום גידולם מלאכה גמורה מן התורה היא משום מעמר, אלא שלצורך יו"ט מותר מעיקר הדין [כמו שהותר ביקוע והבערה. ר"ן], אבל כיון שהדרך לגבב מן השדה לצורך ימים רבים, אסורו חכמים אפילו כשעושה כן רק לצורך יו"ט, מפני שנראה כעושה

מלאכה לצורך חול, ואפילו המכונסים והאסופים שבדה שאין בהבאתם צורת עימור כלל, מכל מקום אסורו חכמים גזירה אטו מפוזרים שבשדה. ואפילו המפוזרים שבקרפף שדרך לקחת משם גם ליום אחד, מכל מקום כיון שביום טוב אין רגילים לאסוף עצים, לפי שיש להם למהר לסעודתם כדי להרבות בשמחת יו"ט, א"כ הוא נראה קצת כמלקט שלא לצורך יו"ט. אבל המכונסים שבקרפף אינו דומה כלל למעמר, אלא כלוקח מן המכונסים שבביתו.

והמשנ"ב (פ"ק יא ונשע"ז י) כתב לפרש בדעת הרמב"ם והשו"ע טעם אחר, שבליקוט עצים יש משום עובדין דחול, שהולך ביום טוב לשדות להביא עצים לביתו.

(הקדמה לבה"ב). **כשהכין העצים מבעוד יום:** הנה לפי הטעם שכתב רש"י שהאיסור ללקט עצים הוא משום מוקצה, יש לדון בהבאת עצים מהשדה כאשר הכינם להדיא מבעוד יום כדי להשתמש בהם ביו"ט. [ואותה שאלה תהיה לדעת המתירין מוקצה ביו"ט ואפי' כשלא הכינם]. ובאמת הט"ז (סק"ה) כתב שלפי רש"י שהטעם משום מוקצה, בזה שהכינה הרי הם מותרים. [וכ"כ הפמ"ג (א"א ט)]. אך הבה"ל מפקפק בזה, כי חכמים שיערו שאדם מסיח דעתו מהעצים, וכבהאי גונא אפילו אם הכינם להדיא לא מועילה הכנתו. וכן בחמד משה (מ"ה) הוכיח מרש"י דלא כהט"ז, שהרי פירש"י במשנה שמוכנסים היינו שכנסו והכינם מע"ט, ואפי"ה בגמ' שם אסרו לגבב מן המכונסים שבשדה.

מהו קרפף המותר: במה שנתבאר שהותר להביא עצים מקרפף, אומר על זה ר' יהודה במשנה: איהו קרפף, כל שסמוך לעיר. ור' יוסי חולק וסובר שקרפף המותר הוא כל שנכנסין לו בפותחת [פירש הבי' מסגרת, ומשמע שהכוונה דלת, וכ"כ בפי"ה"מ לרמב"ם, וכן משמע ביש"ש (פ"ד ס"ו) שכתב 'מסגרת של עץ' (אך עי' כ"י שפי' דפותח היינו מפה כלומר שדלת נעולה). וביאר הבי' הטעם שבזה נראה חכמי חכמי העצים שבתוכו אינם כמוקצים. וזהו לפי רש"י שטעם האיסור משום מוקצה, אבל לפי הרא"ה הטעם הוא דכיון שזה מקום שמור ודרך לקחת משם בימי החול לצורך אותו היום, וגם הם מכונסים בתוכו, א"כ אינו נראה כלל כעושה לצורך מחר. וכן צריך לומר לפי הטעם שכתב המשנ"ב שהוא משום עובדין דחול, שכיון שהמקום שמור ורגילים להביא משם כל יום לצורך אותו היום, אינו נראה כעובדא דחול], ואז מותר אפילו כשהקרפף רחוק מהעיר, כל שהקרפף נמצא בתוך תחום שבת [דמשם ואילך בלא"ה אסור לטלטל]. וביארו בגמ' שר' יוסי בא להקל, ופסקו הלכה כדבריו. ויש שני דרכים בראשונים מה ר' יוסי בא להקל: רש"י ועוד ראשונים פירשו שר' יוסי בא להקל בתרת, דהיינו שזה יהודה צריך שהקרפף יהא קרוב לעיר, ובא ר' יוסי להקל שאפי' רחוק מותר, ובלבד שיהא בו פותחת, ואם לא קרוב אין צריך פותחת. אמנם רבינו חננאל והרמב"ם והעיטור פירשו שר' יוסי בא להקל רק בענין אחד, שפותחת מועיל אפי' ברחוק, אך לעולם צריך פותחת, גם בקרוב, ואין חילוק בין קרוב לרחוק אלא אם יש בו פותחת מותר ואם לאו אסור. ולמעשה השו"ע פסק כהרמב"ם שצריך פותחת, ואז מותר אפי' ברחוק. והמשנ"ב פסק כשאר ראשונים שבקרוב א"צ פותחת.

עלי קנים ועלי גפנים: (שי"ד לסעיף ד) אמרו בגמ' שעלי קנים ועלי גפנים אסור ללקט אפי' כשהיו מכונסים בקרפף מאתמול, מפני שדרכם לעוף ברוח, והיינו לרש"י הטעם משום שחצר בהם הכנה שהרי יודע שעלולים לעוף, ולרא"ה הטעם שאם יעופו ילקטו ונמצא מעמר, [ולטעם המ"ב בבאור הרמב"ם והשו"ע יש בליקוט משום עובדין דחול]. אמנם אמרו בגמ' שאם הניח על העלים כלי כבד מאתמול מותר להביאם. וכתב הרשב"א שבזה מותר אפי' אם לבסוף נתפזרו. וכתב המשנ"ב שזהו רק לטעם של רש"י משום הכנה, שגם אם נתפזרו הרי מ"מ הכינם כבר ואינו מוקצה, ולא לטעם של מעמר אם נתפזרו שוב הוי מעמר כשמלקטן ואסור.

ליקוט עצים כדי להשתמש בהם במקומם: (שי"ד לחילוף סעיף ג) הנה שינוי לקמן במשנה (ג.): וחכמים אומרים, מגבב משלפניו ומדליק. ולמד הרמב"ם (ע"פ ביאור הג"מ וכו') שזה חזר על הדין דלעיל, שמה שיש אופנים שאסור ללקט עצים וכנ"ל, זהו דוקא כשמוציאן ממקומם למקום אחר, אך אם מלקט עצים כדי לבשל בהם במקומם, מותר. ולא רק במקום משומר מותר, אלא אפי' משדה שאינו משומר כלל [כשמוציא למקום אחר אסור אפי' כשהעצים היו מכונסין מבעוד יום], כאשר מבשל בהם במקומם מותר. ולא עוד אלא שאפילו לגבב דהיינו ללקט עצים מפוזרים, שבזה כשמוציא למקום אחר אסור אפי' ממקום משומר וכנ"ל, אם אינו מוציאם למקום אחר מותר. וטעם ההיתר בכל זה הוא ע"פ המבואר בגמ' (ג:) 'קדירתו מוכחת עליו', דהיינו שהרואים אותו מלקט עצים, יראו אותו מסיק אותם תחת קדירתו, ויבינו שאסף אותם כדי להשתמש בהם בו ביום ולא ליום אחר.

אך דעת המהרש"ל (י"ט ד ה) והב"ח (ס"ט) שבשדה אין היתר לגבב, אפילו בסמוך לקדירתו. וטעמם, משום שבשדה שהוא מקום גידול העצים בדרך כלל, כשמגבב שם נראה כאילו מגבב במקום גידול העצים וכבה"ג יש בזה איסור תורה של מעמר. וסבירא להו שמלאכת מעמר לא הותרה לצורך אוכל נפש, כמו כמה מלאכות שלא הותרו כמבואר לעיל בסי' תצ"ה ס"ב [ודלא כדעת הר"ן שסובר דמן הדין מותר מעמר כיון שהוא לצורך אוכל נפש], וכיון שגנאה כעושה איסור תורה לא מועיל מה שמגבב סמוך לקדירתו, ורק בקרפף שאינו מקום שמגדלים בו עצים [אלא שומרים בו עצים] ובזה לא נראה כמעמר מן התורה, ורק גזרו שלא לגבב מן המפוזרים שברשות

היחיד כדי שלא יבוא ללקט מהמפוזרים שבשדה שיש בו איסור מעמר מהתורה, בזה הוא שהתירו אם קדרתו מוכחת עליו שעושה לצורך היום [ולא גזרו בקרפף אלא כשנראה שעושה לצורך מחר. ומשמע שבעושה לצורך היום אין איסור מעמר, ואפשר לומר דסבירא להו כדכתב בשעה"צ (ס"ק יז) שאין איסור מעמר מהתורה כשמעמר העצים על מנת להדליקן [מיד].

18. (הבאת עצים מהשדה): (א) האם מותר להביא עצים מהשדה לביתו. (ב) ואם היו מכוונים שם מבערב. (ג) ואם הכינן מערב יו"ט. (ד) מה הטעם. (ה) האם מותר לגבב משלפניו סומך במקום בישול קדרתו ולהדליק שם (שבכך ינכר שמלקט לצורך הבישול).

(תשובה: א) לא. (ב) גם לא. (ג) גם לא. (ד) דהוי עובדא דחול לילך לשדה להביא עצים לביתו. ויש אומרים הטעם דגזרו אטו מפוזר בשדה דאסור מפני שנראה כמגבב לצורך מחר והוי כמעמר. (ה) יש מתירין (וכן דעת השו"ע), ודעת האחרונים שגם זה אסור דכיון שמגבב בשדה נראה כמגבב במקום גידולו שחייב משום מעמר. סעי' ג וס"ק יא יב.

19. (ליקוט עצים מחצר או מקרפף): (א) האם בחצר מותר לקחת עצים משלפניו לצורך בישול קדרתו עכשיו ולהדליק שם. (ב) ולגבב מכל החצר ע"מ להניח [בעצים גדולים או קטנים]. (ג) האם מותר להביא עצים מהמכונסים שברשות היחיד. [כשקרובה לעיר או לא. ואם מוקפת שלא לשם דירה]. (ד) ומחצרו הסמוכה לביתו. (ה) ועצים מפוזרים בקרפף או בחצר. [ולדעת המתירים מוקצה ביו"ט]. (ו) ועלי קנים ועלי גפנים שמכונסים בקרפף מערב יו"ט, האם מותר ללקטן. [ואם מצאן מכוונים]. (ז) באיזה אופן מותרים, כשמצאם מכוונים. (ח) וככה"ג כשמצאם מפוזרים.

(תשובה: א) כן. (ב) אסור. (ג) אם היא סמוכה לעיר בתוך שבעים אמה ושיריים מותר, לדעת השו"ע מותר דוקא אם יש לה מסגרת ולדעת המשנ"ב א"צ מסגרת. ובחוץ לע' אמה, עד תחום שבת (אלפיים אמה) לכו"ע צריך מסגרת. ובחוץ לתחום אסור אפ"ל כשיש מסגרת. וכשמותר היינו אפ"ל כשאינה מוקפת לשם דירה. (ד) כ"ש שמותר. וגם לשו"ע שצריך מסגרת, אפשר שחצר כיון שהוא לפני הבית סתמו משומר ואפ"ל אין לו מסגרת (כן ביאר בשוה"ל ס"ה שזהו לדעת השו"ע). (ה) אסור בכל גווני [ויש אומרים שלמתירים מוקצה מותר גם בזה, ולדינא נכון להחמיר ואפ"ל הכינו מערב יו"ט]. (ו) אסור ואפ"ל מצאן מכוונים, כיון שדרך הרוח לפזרן. (ז) כשהניח עליהם כלי כבד מערב יו"ט שלא יפזרם הרוח. (ח) גם מותר, ויש אוסרים משום חשש עימור. סעי' ג ד וס"ק יג טו-כ ובה"ל ד"ה הרי ושה"צ. ועי' לקמן ס' תקי סעי' י"א כיצד צריך להביא את העצים.

20. (עצים שנשרו ביו"ט): עצים שנשרו מהאילן ביו"ט, האם מותר להסיק בהן. והאם מותרים בטלטול. [ולדעת המתירים מוקצה ביו"ט].

(תשובה: אוסרים אפ"ל בטלטול (דכיון שאסרום חכמים בשימוש, מעתה אינם ראויים לכלום, והוי כמוקצה מחמת גופו. וכדלעיל ס' תצ"ט ע"ש), ואפ"ל למתירים מוקצה אסור שמא יעלה ויתלוש. סעי' ה וס"ק כא ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ו). **להסיק אש בכלים:** מבואר בגמ' (שבת כט. ועוד) שביום טוב מותר להסיק אש בכלים שלמים, ואסור להסיק אש בשברי כלים. ומבואר בגמ' שמה שאין מסיקין בשברי כלים זהו דוקא באופן שנשברו ביו"ט, וכדעת ר' יהודה שאסור נולד ביו"ט (והכי קו"ל לעיל ס' ת"א ס"ד, והיינו אף למתירים מוקצה, נולד אסור), שכיון שאתמול הכלי היה עומד לשימושו ולא כדי להסיק בו, ועתה עומד להסיק בו, הרי שימוש זה נתחדש עכשיו, והכלי נחשב נולד, לכן אין מטלטלין אותו ולא מסיקין בו.

והטעם שמסיקין בכלים שלמים, משום שמוותרים בטלטול לצורך שימוש בהם, לכן מותר גם לטלטלם כדי להסיק בהם (הש"י שבת כח.). ואע"פ שאחר שמתחיל הכלי להשרף נעשה שבר כלל ונחשב למוקצה, היות וההנאה שאחר כך באה מאלוה, מותר ליהנות מן המוקצה (מנ"א יב ע"פ הרשב"א שבת כט. ד"ה כ"ו). אמנם כיון שלאחר שהאש מכלה מקצתו נעשה שבר כלי והוא נולד ואסור משום מוקצה, לכן אין להפך בו (אך בלא להפך ככל הנבאר שאין איסור דהוי הנאה דממילא, ואעפ"כ אמרו בגמ' שיש אופן שמוותר להפך בו והוא ע"י שמרבה שם עצים שאינם מוקצה [כגון שעומדים להסיק מאתמול] ואז יכול להפך בכלום, שהמוקצה בטל ברוב).

כלי שנשבר ביום טוב וראוי למלאכה: הגם שנתבאר שכלי שנשבר ביו"ט נחשב נולד והוא מוקצה, מ"מ אם הכלי עדין ראוי לשימוש, אינו נחשב נולד, ומותר לטלטלו ולהסיק בו. ונחלקו בזה ר' יהודה ורבנן (שבת סג"ז), ר"י סובר שצריך שיהיה ראוי למעין מלאכתו הראשונה, ואם אינו ראוי אלא למלאכה אחרת הוי נולד, ורבנן סוברים שאפילו אם הכלי ראוי רק למלאכה אחרת אינו נחשב נולד ומותר, והבין המג"א (ס"ה ס"ק טו) שטעמם

משום שסוברים כ' שמעון שמתיר נולד, ולפי זה להפוסקים שנולד אסור בשבת, והכי קיימא לן, צריך שיהיה הכלי ראוי למעין מלאכתו הראשונה, אבל הט"ז (ס"ק ס"ה) ושאר אחרונים סוברים שגם רבנן סוברים כ' יהודה שאוסר נולד בשבת, אלא שסוברים שכל שראוי עדיין לאיזה מלאכה אינו נחשב נולד. הובא כל זה לעיל סי' שח ס"ו בבה"ל (ד"ה לגוס).

21. (היסק בכלים): א) כלים שנשברו ביו"ט, ואין ראויים עתה לשום מלאכה, האם מותר לטלטלן. ב) ואם היו רעועים מבעוד יום, ועתה נשברו ולא ראויים לכלום. ג) בהנ"ל א' וב', אם אין מטלטלן כלל אלא שורפן במקומן, האם מותר. ד) וכלים שנשברו, ועתה ראויים לשום מלאכה שאינה מעין מלאכתן הראשונה. ה) האם מותר להסיק בכלים שלמים [כשאין לו כלים אחרים ולפיכך אין בזה משום כל תשחית]. ו) ולהפך בהן באש לאחר שהודלקו במקצת וכבר אינם ראויים למלאכה. ז) ובאיזה אופן יהא מותר להפך באש. ח) כלים שנשברו מערב יו"ט ואינם ראויים לשום מלאכה, האם מותר להסיק בהם ביו"ט. ט) ואם עדין ראויים למלאכה. י) עץ שמחתים בו האש, ונשבר ביו"ט האם מותר להסיקו.

תשובה: א) הוי נולד ואסור. ב) כנ"ל א' (שעה"צ ס"ק ב). ג) לא, דמעשה ההדלקה שעושה בכלי שנדלקת על ידו חשוב כטלטול. ד) אינן נולד ומותר להסיק בהם [כנ"ל סי' שח ס"ו בבה"ל (ע"פ שוה"ל ז)]. ה) כן. ו) אסור, דהווי שבר כלי ומוקצה. אבל אם אין מהפך בהן, אף שנהנה ממוקצה שמתבשל שם תשמישו, מותר. (וגם לתחילה יכול לאפות ולבשל בהם דמוקצה מותר בהנאה דממלא, כדלקמן סי' תקז ס"ב). ז) כשריבה עליהן עצים מוכנים, כדלקמן סי' תקז ס"ב. ח) כיון שנשברו מאתמול הרי הם כסתם עצים ומותר. ט) דינן ככלים שלמים שאסור להפך בהן לאחר שהודלקו מקצתן. י) כיון שמויחד להסיק בו הו"ל ככלי וכשנשבר ביו"ט הוי נולד ואסור להסיקו. סעי' ו' ס"ק כב כג כה-כט ושה"צ.

22. (גוי שעשה כלי ביו"ט): א) גוי שלקח עצים של ישראל ועשה מהן כלי ביו"ט, האם מותר לטלטלו ולהסיק בו. ב) ואם העץ היה של גוי.

תשובה: א) הוי נולד ואסור. ב) תלוי במחלוקת הפוסקים בסי' שכ"ה ס"ד אם בדבר שגמרו בידי אדם מקרי נולד, ע"ש. ס"ק כח ושה"צ.

23. (להסיק בקליפות וגרעינים): א) שקדים ואגוזים שאכלן מערב יו"ט, האם מותר להסיק בקליפיהן ביו"ט. ב) ואם אכלן ביו"ט. ג) וגרעינים של תמרים שאכלן ביו"ט. ד) ואם הקליפות והגרעינים ראויים למאכל בהמה. [ואם התמרים עצמן עמדו למאכל בהמה מבעו"י]. ה) תמרים רעים שנשאר בהם מעט מהאוכל על הגרעינים, האם מותר לטלטל ולהסיק הגרעינים.

תשובה: א) כן. ב) אין מסיקין בקליפיהן, דהו"ל נולד. ג) גם אסור. ד) גם אסור, דכיון דמבעו"י הוי טפלין לאוכל שעומד למאכל אדם הו"ל נולד, אא"כ גם התמרים עצמן עמדו למאכל בהמה מבעו"י. ה) מותר, אגב האוכל. סעי' ז' ס"ק ל' ושה"צ.

24. (היסק בפירות): האם מותר להסיק באגוזים ושקדים.

תשובה: י"א שאין להסיק בהם שאינם מוכנים להסקה, אא"כ הם עדיין בקליפה (וכן דעת הב"י, ועי' כה"ח ס"ק נא.) ויש מתירין, וכן פסק הרשב"א. סעי' ז' ס"ק לא.

25. (דין הכנה בשיירי פתילות): א) לפידים או פתילות שכבו ביו"ט ראשון, האם מותר להדליקן ביו"ט שני. ב) ולהדליקן ביו"ט שאחר השבת כשכבו בשבת. [ומה עדיף לעשות]. ג) ובב' ימים טובים של ראש השנה.

תשובה: א) כן. ב) גם מותר, ולא מקרי ששבת הכין ליו"ט. ומי' לתחילה טוב ונכון להכין מבעו"י פתילות חדשות ליו"ט לחוש להחוששים משום הכנה (או שיהבהב אותם לפני שבת. מרדכי סי' תרמד. עכ"פ משמע שלתחילה אין להתיר באותה פתילה אפי' בצד שני שלא דלק וכבה בשבת, והטעם ע"פ התרומת הדשן [סי' פא] שכתב שאם נסבור שיש בזה איסור הכנה מן התורה, כמו בביצה שנולדה, יש לאסור ולהדליק אף בצד השני מחשש שמא יבא להדליק בצד שדלק וכבה בשבת, ויעבור על איסור הכנה דאורייתא.) ואם לא הכין יראה עכ"פ להדליק הפתילות מצד השני. ג) כנ"ל ב' (שאו"י ב' הימים הם' ב' קדושות, כלומר שלא עשאוהו כיום אחד ארוך לענין זה אלא כשני ימים טובים נפרדים הסמוכים זה לזה. שאם נחשב כיום אחד ארוך לזה, לא היה שייך איסור הכנה כמו שלא שייך איסור הכנה ביו"ט עצמו [דלא כהדר"מ בת"י הראשון]). סעי' ז' ס"ק לג לד.

29. (מפוח: א) האם מותר לנפוח במפוח של אומנים [כדרכו או בשינוי]. (ב) ובשפופרת (-קנה ארוך וחלול, ומשים ראשו אחד ע"י האש וראשו האחר בפיו ונופח בו. קרבן נתנאל). (ג) באיזה מפוח נוהגים היתר, ובאיזה אופן. (ד) האם מותר לנפף על האש בבגד או בכלי העשוי לכך מנוצות.

(תשובה: א) לא, שדומה למלאכת אומן [ואפ"ל לא ע"י שינוי]. (ב) מותר. (ג) במפוח של בעלי בתים, ע"י שינוי להפכן מלמעלה למטה. (ד) כן, שאין זה דומה כלל למפוח. סעי' א' וס"ק ז'.

30. (לכסות האש: א) האם מותר לכסות האש [בלילה כדי שיהא שמור למחר] באופן שאפשר שיכבה האש ע"י כן אלא שאינו פסיק רישא. כגון לכסות בכלי או בעפר ואפר מוכן [כגון שהוסק מבעו"י או שהוסק בו ביום והוא חם, אבל אם הוסק בו ביום והוא צונן הוא מוקצה כנ"ל סי' תצח סט"ו]. (ב) ואם הוא פסיק רישא שיכבה. (ג) ואם אינו לצורך יו"ט אלא כדי שיהא מוכן לערב בליל יו"ט שני. [ואם אינו פס"ר שיכבה].

(תשובה: א) מותר, כיון שאינו פסיק רישא. [אבל פס"ר אסור, ואף שכיבוי לצורך אוכל נפש ממש מותר דהא צולין בשר ע"ג גחלים (אע"פ שכשמניח הבשר ע"ג הגחלים נכבים קצת הגחלים. גמ' כב:), שאני התם הדכיבוי בשעת תיקון האוכל משא"כ הכא דהוא הרבה מקודם]. (ב) יש מקילין גם באופן זה (וטעמם דפס"ר מותר במקום צורך אוכל נפש, ואין כוונתו לכבות אלא רק לשמור האש שלא תבער יותר ממה שהיא עכשיו). (ג) אסור ואפ"ל אינו פס"ר, שאסור לטרוח מיו"ט ראשון לשני. סעי' א' וס"ק ח"א ושה"צ.

31. (בניית מדורה: א) העושה מדורה ביו"ט, אם מסדר שורה אחת של עצים, האם יכול להניחם זה על זה. (ב) ואם עושה ב' שורות משני הצדדים ומניח עצים עליהם מלמעלה, כיצד יעשה. (ג) אם אינו מסדר השורות שמן הצדדים ביו"ט אלא היו מסודרים מבעו"י, האם מותר להניח עצים עליהם מלמעלה. (ד) קדרה שעומדת על אבנים, כיצד מעמיד הקדרה והאבנים.

(תשובה: א) כן. (ב) שופך העצים בעירוב, או עורך בשינוי, שמניח עץ למעלה ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו עד שמגיע לארץ. אך לא יניח זה על זה מפני שנראה כאהל. (ג) כן. (ד) כנ"ל, אוחז הקדה ומכניס האבנים תחתיה, אבל לא יניחנה ע"ג האבנים אם סדרן היום, ואם היו מונחים שם מאתמול מותר להניח הקדרה עליהם כנ"ל. סעי' א' וס"ק יב-יד.

32. (בניית מיטה ושלחן וכיו"ב: א) הרוצה להעמיד רגלי המיטה ועליהם קרשי המיטה, כיצד יעשה. (ב) ולהעמיד שלחן ודפנותיו [כשהדפנות מגיעות לארץ]. (ג) ואם אין דפנותיו מגיעות לארץ. [ומה"ד במגיעות תוך פחות מג' טפחים]. (ד) מה"ד בכל זה כשאינו צריך לאויר שתחתיו. (ה) המעמיד ביצים זה על זה, האם מותר להעמידם שורה ע"ג שורה עד שיעמדו כמגדל, אם מניח אחת על שתים וצריך לאויר שביניהם להניח שם אש לצלותם כולם יחד.

(תשובה: א) אוחז הקרשים למעלה ומכניס הרגלים תחתיהם. (ב) צריך שינוי כנ"ל. (ג) א"צ שינוי, כל שאין מגיעות תוך ג"ט לארץ. ולכן שלחן שלנו שאין דפנותיו מגיעות תוך ג"ט א"צ שינוי בהעמדתו. (ד) מותר גם בלא שינוי, כנ"ל סי' שטו ס"ג וס"ז ובמ"ב שם, ע"ש. (ה) מותר ע"י שינוי שיתחיל מלמעלה למטה וכנ"ל. וכן כל כיו"ב צריך שינוי בסדר עשייתו. סעי' א' וס"ק טו-ח.

(הקדמה לסעי' ב). **נטילת עצים ממדורה:** איתא בגמ' (כב:): קינסא שרי (ווי"ג קנינא, ועי' בב"י בסוף הסעי'). ופירשו הראשונים (ר"ח כיו"פ רמב"ם ר"ע ועוד) שמותר לקחת עצים ממדורה, אם עדין האש לא אחזה בעצים אלו. אבל עצים שהחלו לדלוק אין להוציאם. וטעם האיסור משום שכשמוציא העצים מהמדורה מכהיש את אורן, שכשהם נמצאים באגודה אחת הם דולקים יותר טוב מכשהם נפרדים, והרי זה **דומה** למכבה (לפון הפזעיה"י ס"ז). והנה הרמב"ם (ווי"ט ז') שהעתיק דין זה כתב 'אגודה של עצים', ודייק מזה הבי' שאם אינם באגודה מותר ליטול עצים ואפילו אותם שאחזה בהן האש. והטעם, שעצים שאינם באגודה אין האש גדולה כל כך שנאמר שהאש של כולם מתחברת יחד ודולקת יותר טוב ממה שכל עץ היה דולק בפני עצמו, אלא אין הבדל אם הם יחד, וכאשר נוטל עץ משם אינו דומה לכיבוי. אולם המרדכי כתב על דין הגמ' שאין ליטול עצים שאחזה בהם אש: מיהו ליקח האוד מצד זה להניחו בצד זה של מדורה מותר כיון 'שאין מתכוין כלל לכיבוי' (נכ"ט). ומשמע מדבריו שאם כוונתו לכבות אסור, ואפילו כשאינם באגודה, וטעמו של המרדכי משום שסובר שגם כשאינם קשורים ואגודים הם דולקים יותר טוב כשהם במדורה יחד מאשר הם דולקים כל אחד לבד, ונמצא שכשמוציא עץ אחד הוא ממעט בזה את האש [ומשמע שימתכין לכבות] אין הכונה שרוצה שיתכבה האש עתה אלא

שהיות וכשהעצים ביחד המדורה זולקת זמן רב עד כליו העצים, ובשביל שתמחר האש להיכבות רוצה ליטול ממנה כמה עצים וכך מתקרב כיבוי האש, א"כ נטילת העצים נחשב כעין כיבוי]. אך כאשר מעביר עצים באותה מדורה ממקום למקום מותר כיון שאינו מתכוין להמעיט אורה, ואם מצד שיש חשש שמא יכבה האש מהעץ בזמן ההעברתו, הרי אין זה ודאי שיכבה, וא"כ אין זה פסיק רישא ומותר, משא"כ כשמוציא עצים מהמדורה וכוונתו להמעיט האש לא מועיל במה שאינו פסיק רישא שיתכבה שהרי כונתו לכבות (ע"פ מ"ב ס"ק יט). ולמעשה השו"ע העתיק לשון הרמב"ם, ומשמע שמיקל ליטול עץ שאחז בו אש כשאין העצים באגודה אחת ואפ"ל כונתו לכבות [פי' לזרז כיבוי המדורה], והרמ"א נקט כהמרדכי שאסור אפ"ל בלא אגודה כשמוון לכבות (ע"פ באהגר"א ומ"ב ס"ק יט ופסק"י יח. וע"פ פסק"י ס"ק יח ע"פ חזונו שפירשן שגם השו"ע לא היקל כשאין במדורה).

(הקדמה לשעה"צ ס"ק יט). **עצים דקים:** הנה הטור בהביאו דין נטילת עצים מהמדורה כתב 'עצים דקים'. ודייק הב"י מדבריו שעצים גסים מותר ליטול אפ"ל כשאחזה בהן האש. [והחילוק בין דקים לגסים, שעצים גסים אין בטבעם להתחבר יחד שנאמר שהאש של כולם מתחברת יחד וזולקת יותר טוב ממה שכל עץ היה זולק בפני עצמו, אלא אין הבדל אם הם יחד. אבל בדקים אפ"ל שאינם אגודים חשובים כאגודים (כן משמע בפסק"י)]. ושוב הביא הב"י דברי הרמב"ם שמבואר בדבריו שכל דין זה מיירי באגודה של עצים, ודייק הב"י הא אם אין העצים אגודים מותר ליטול משם עץ אפ"ל אחזה בו אש. ולמד המג"א ש"הב"י בא להשוות דברי הרמב"ם והטור לומר שבשביל להתיר צריך שני תנאים, שהעצים הם גסים ואינם באגודה (ע"פ מהל"ט), אך האליה רבה (ס"ק יג) חולק על המג"א ודעתו שאין הרמב"ם מסכים לחילוק בין גסים לדקים מדלא הזכיר חילוק בזה אלא כתב אגודה סתם, ומשמע שרק באגודה אין לקחת עצים אבל כשאינם באגודה מותר, ואפ"ל מעצים דקים. וכתב הא"ר שכן משמע ברי"ף שכתב: אבוקה שהיא עשויה מחתיכות 'עצים קטנים' אם נוטל ביו"ט מאותן העצים שלא אחזה בהם האור שרי. משמע שאם אינם באגודה מותר אפ"ל אחז בהן האור, והרי"ף מיירי להדיא בעצים קטנים, הרי שגם בעצים קטנים מותר כשאינם באגודה.

33. (נטילת עצים ממדורה): א) **מדורה של עצים, האם מותר ליטול משם עץ שלא אחזה בו האש [בעצים האגודים יחד או לא אגודים].** ב) **ועץ שאחזה בו האש, כשהעצים אגודים יחד.** ג) **וכשאין העצים אגודים.** [והאם יש חילוק בין עצים גסים לדקים]. ד) **האם מותר ליקח עץ דלוק מצד אחד של המדורה ולהניחו בצד אחר.** [ואם העצים אגודים יחד]. ה) **ולהניח העץ במדורה אחרת.** ו) **ולקחת העץ ממדורה כדי להאיר לפניו.** ז) **ולקחת עץ ק"ן האל"ף (עץ שרף) ממדורה להאיר לפניו, שאין דרך עץ זה שמתמעט אורו אפ"ל כשהוא בפני עצמו.**

תשובה: א) מותר, [ואינו דומה למסיר שמן מנר הדולק (שחייב משום מכבה. ונראה הטעם משום שבשמן עושה פעולה כיבוי בדבר הנדלק, משא"כ במדורה שכל עץ הוא נפרד בפני עצמו ואינו חלק מדבר הנדלק ואין בנטילת העץ משום מכבה)]. ודין זה בין באגודים ובין אינם אגודים. ב) אסור אם מכין שיכבה בממרה. ג) לדעת השו"ע מותר [ויש אומרים דוקא בעצים גסים אבל דקים אסור], ולרמ"א אסור ודינו כנ"ל ב'. וצריך להזהיר בני ביתו כשמבשלים דגים שלאחר גמר הבישול לא יקחו האודים (כדי למעט את האש שלא ישרפו העצים וישאר מעט אש למחר) אלא יניחם לשרוף. ד) מותר [גם באגודים], כיון שאינו מתכוין לכיבוי. ה) כנ"ל ד'. ו) מותר כיון שאינו מתכוין לכיבוי, ויש מחמירים בזה, ונכון להחמיר. ז) בא"ר מצדד שמותר. טע"ב ב"ס"ק יט כ"ו ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ג). **שימוש בעצים:** איתא במשנה (בב"ב) אין סומכין את הקדרה בבקעת [בשביל שלא תתנדנד וכדו']. והטעם נתבאר בגמ' (בב"ב) לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה. וביאר רש"י (בב"ב ד"ה ג) שכיון שדרכם של עצים הוא לדבר האסור, כגון לעשות מהם כלים, לא התירו לטלטלם אלא להסקה. והוסף הר"ן לבאר (יח: בב"ב ד"ה) שכיון שאין העצים עומדים אלא להסקה, אין תורת כלי עליהם, כי שימוש של הסקה אינו מחיל תורת כלי על העצים [רק לצורך היסק התירו כשם שהתירו ביו"ט כמה דברים לצורך אוכל נפש, אף שאסורים מעיקרם ביו"ט]. וכתב הר"ן שאף שמצינו שמסיקים בכלים (גמ' בב"ב) הגם שאינם עומדים לשימוש זה, מ"מ שם הכלים הם כלי בעצם דראויים לשימוש, ולכן מותרים גם להסקה, משא"כ עצים שאינם עומדים אלא להסקה, אין עליהם תורת כלי וכנ"ל, והרי הם מוקצה, ורק להסיק בהם התירו.

תחיבה בשיפוד: בגמ' (בב"ב) דנו האם מותר לתחוב בשר כדי לצלותו, בעץ קל וארוך שעשוי כשיפוד שראוי לתחוב בו הבשר. ולמעשה פסקו בגמ' שאם השיפוד יבש מותר, ואם הוא לח אסור. והטעם נתבאר בגמ' שאם הוא יבש מותר לתחוב בו בשר לצלותו, מפני שגם צליה זהו מעניין שימוש היסק, ומה לי לצלות בו ומה לי לצלות בגחלתו, וכשם שהותר להסיק בעץ כן הותר לתחוב בו בשר כדי לצלותו. אך אם השיפוד לח אין לצלות בו, מפני שאינו ראוי להסיק בו מפני לחותו, וכיון שאינו ראוי להסקה לא שייך הסברא מה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו (נמשל ע"פ ר"ה ד"ה וכו' חזקוני).

שיניחו במדורה עם הרבה עצים יבשים [שע"י היסק היבשים יתייבש העץ הלח וידלק]. מ"מ אין מתירים משום זה לצלות בו, שכל מה שהותר לתחוב בו על פי סברת מה לי לצלות בו וכו', זהו רק כשראו להיסק כמות שהוא ולא כשראו ע"י צירוף עצים אחרים.

וכתב הבי"ע על פי הרמב"ם (פ"ד ה"א), שהיתר התחיבה הוא דוקא בעץ שראוי לתחוב בו כמות שהוא ואינו צריך תיקון, אך חתיכת עץ בעלמא שאינו ראוי כל כך לתחוב בו כמות שהוא, אין את ההיתר של מה לי לצלות בו וכו'. ואפילו שראוי לתחיבה ע"י הדחק גם ללא תיקון, אין תחיבה ע"י הדחק נחשב ראוי לענין זה. והוסיף המשנ"ב (פ"ק כג) שגם אין לתקנו כדי שיהא ראוי לצלות בו, כמבואר לקמן סי' תק"ט (סעי' א' ב) שאסור משום מתקן מנא.

ובעצם החידוש המבואר בגמ' שאסור להשתמש בבקעת יבשה אם לא לצורך היסק, לר' יהודה שאסור מוקצה ביו"ט, ודאי כן הוא (וכן לדעת השו"ע שפסק כמותו לעיל סי' תל"ה ס"ד), אך לר' שמעון שמתיר מוקצה ביו"ט (והגוקטיס כמותו כנ"ל ע"ס ב"מ"א) האם גם אסור, הנה המג"א (פ"ק יא) כתב שכאן הכל מודים לאסור, שהרי אין הבקעת ראויה לכלול, וכמבואר בסו"ט ש"ז שעצים הם מוקצה, שאינם ראויים לכלום [ושימוש של היסק אינו מחיל תורת כל, וכו']. ואמנם כמה אחרונים (הובאו בשע"י כ"ה) תמהו על דבריו, שהרי מה שבשבת מבואר שבקעת היא מוקצה היינו מפני שבשבת אינה ראויה לכלום, משא"כ ביו"ט ראויה להסקה [ובזה כבר יוצאים משם מוקצה לסוברים אין מוקצה ביו"ט לבד ממוקצה גמור כעצים שאינם ראויים לכלום]. ובמשנ"ב (פ"ק כ"א) חושש לדעת המג"א אם לא בשעת הדחק. ובקעת רטובה שאינה ראויה אפ"י להסקה [אם לא ע"י עצים אחרים] ודאי שגם לר' שמעון היא מוקצה (לדעת החוס' ד"ה והלכתא, ע"ש).

באר דברי הרמ"א: לשון הרמ"א אינו מפורש כל כך. וזה כוונתו (ע"פ האחרון, הובאו ב"מ"ב ס"ק כג): מה שכתב בתחילה 'אבל מותר לצלות בו', אינו חוזר על סתם בקעת המוזכרת בשו"ע, אלא מדובר בעץ דק העשוי כשיפוד, וגם שהוא יבש, כמבואר בגמ' וכו"ל (ד"ה תחיבה בשפוד). ומה שכתב הרמ"א אח"כ: 'וכל שכן שמוותר להיסק בו עם שאר עצים אף על גב שאינו ראוי להיסק בפני עצמו', זהו ענין חדש, שלא מדובר על שיפוד יבש דמיייר בו מקודם, אלא בעץ לח שאינו ראוי להסקה, ואומר הרמ"א שאף שאין להיסק בו כמות שהוא כיון שאינו ראוי לזה, מ"מ מותר להיסק בו עם עצים אחרים יבשים שיחד איתם ראוי להיסק. [ומה שנתבאר שלא אומרים בו סברת מה לי וכו' זהו רק לענין לתחוב בו, אך לעצם היסק עם אחרים מותר, וכו"ל (ד"ה והכח ב"ז)]. ולפי"ז הקשה המג"א על לשון הרמ"א 'כל שכן שמוותר להיסק בו' מה שייך כל שכן הרי בתחילה מדובר על עץ יבש ועתה על עץ לח, ויתכן היה לומר שלצלות בעץ יבש מותר ולהיסק בעץ לח אסור, דשני ענינים הם. ותיירץ המג"א ד"ל דשייך כל שכן, כי עץ לח שע"י תערובות מסתבר יותר להתיר להיסק בו וזהו בהיסק ממש, מאשר להתיר עץ יבש לתחוב בו ולצלות אפ"י בלי תערובות עצים אחרים, שצליה אינה היסק ממש. (והובאו במשנ"ב ס"ק כג).

1. (שימוש בבקעת): א) האם מותר לסמוך קדרה או דלת בבקעת, לדעת האוסרים מוקצה. ב) ולטלטל בקעת יבשה שראויה להסקה, לצורך דבר אחר. ג) והנ"ל א' ב', לדעת המתירים מוקצה ביו"ט. ד) ולסמוך בבקעת לחה. ה) האם מותר להיסק בבקעת יבשה. ו) ולהיסק בבקעת לחה עם שאר עצים [דבפני עצמה אינה ראויה להסקה].

תשובה: א) אסור, דעצים להסקה הן עומדים ולא לדבר אחר. ב) גם אסור. ג) דעת כמה אחרונים שלמתירים מוקצה מותר לסמוך בבקעת יבשה שראויה להסקה, ובשעה"ד יש לסמוך להקל. ד) לכו"ע אסור, שכיון שאינה ראויה להסקה הוי כאבנים. ה) מותר. ו) מותר. סעי' ג' וס"ק כג.

2. (תחיבה בשיפוד): א) עץ יבש שראוי להסקה, האם מותר לתחוב בו בשר ולצלות, כאשר הוא ראוי לזה בלא תיקון. ב) ולתחוב בעץ לח. ג) ועץ יבש שאינו ראוי לצלות עליו כך בלא תיקון, האם מותר לתקנו ביו"ט שיהא ראוי לצליה.

תשובה: א) כן, דאמרינן מה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו. ב) אסור. ג) לא, כדלקמן סי' תקט סעי' א' ו' סעי' ג' וס"ק כב.

(הקדמה לסעי' ד). **בישול בקדרה חדשה:** אמרו במשנה (ג): אין מלבנין את הרעפים לצלות בהן. פירוש, אין מחממים את הרעפים באש עד שילבינו מרוב חום כדי לצלות עליהם מאכל. ובגמרא (ג). ביארו הטעם (ב"מ ע"א ב"ה), וכן מנחה בבב"מא ב"ה). מפני שצריך לחסמן. דהיינו שצריך להקשות את הרעפים, ואינם חשוכים כלי עד שיתקשו ע"י חום האש, נמצא שיש בליבון הרעפים משום עשיית כלי שאסורה ביו"ט. וכתב הרא"ש (ע"ס טו), מכאן יש ללמוד שאין לבשל בקדירה חדשה ביום טוב (ד"ל תחום) וד"ה (הלא) שכתבו שצממבשלים מאכל בקדירה לא שייך בה ליתון כי החיזוק נעשה ע"י עץ כלא מנע מים. וסובר הרא"ש שבהשגל מועיל שלא ילאו מים מהקדירה, כפי האהוס מעיד שצממבשלים האשון נפגעים מים מחוץ לקדירה ולאחר

ביכול ראשון צד לא יולאם. אמנם הביא הרא"ש בשם הירושלמי (מ"ח פ"א ה"ט) שבמקום הדחק מותר לבשל בקדרה חדשה.

ורבינו ירוחם (ועוד ראשונים, הוצא ב"ד) כתב שבקדרות שלנו לא שייך תיקון כלי בבישולם מפני שהאומן מכין אותם היטב שכבר אינם צריכים תיקון, ומותר לבשל בהם בראשונה ביו"ט. וכן פסק הבית יוסף, וכתב שכן המנהג פשוט ומעולם לא ראינו מי שפקפק בדבר.

אולם הדרכי משה (סק"ג) כתב שהמנהג במקומותיהם להחמיר בזה (אך לא נתבאר טעמים בפוסקים), אם לא בשעה"ד (כמבואר ביוזלמי דלעיל). וכתב הד"מ שמנהג זה הוא בפסח. וביאר המג"א (יד) שגם בשאר יו"ט שייך האיסור, אלא שכיון שאז משתמשים בקדרות מצופות בחומר גליזר"ט אין נפלטים מים מהקדרה, ולכן לא שייך תיקון כלי ע"י הבישול. משא"כ בפסח שנמנעים מלהשתמש בקדרות מצופות גליזר"ט מפני שיש בזה חשש חמץ (כמבואר בס' תנ"ח סעי' כג), אז שייך חשש תיקון כלי ע"י הבישול.

3. (בישול בקדרה חדשה): (א) האם מותר לבשל בקדרות חדשות ביו"ט. [לכתחילה, בכלים שאינם מצופים]. (ב) ומה"ד בשעת הדחק. (ג) מה נקרא שעת הדחק לענין זה. (ד) מה"ד בכלים המצופים שקורין גליזר"ט. (תשובה: א) לדעת השו"ע בקדרות שלנו מותר, שכבר נגמר בישולם ותיקונם אצל היוצר. והרמ"א כתב שיש אוסרים וכן המנהג. ולכן נהגו כשקונים קדרות חדשות בפסח מבשלים בהם קודם יו"ט. (ב) [מכאן לדעת האוסרים]: יש להתיר. (ג) כגון ששכח לבשל בהם קודם יו"ט ואין לו קדרה אחרת לבשל [ולא רק אם אין לו מה יאכל]. (ד) כיון שהם מחזיקים מים בטוב אף קודם הבישול, מותר לבשל בהם ביו"ט לכתחילה. סעי' ד ו"ק כה כו.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידעית דברי המשנ"ב על בורין

א. האם מותר לקחת גפרורים ביו"ט ולשפשפם בגב קופסתם כדי להבעיר בהם אש, או להכניסם ללהבת נר דולק והאש תוצת בחומר הבערה שבגפרורים ותדלק. (ע"י ס' תקב ס"א ו"ק ד).

ב. הרוצה לצלות בשר ע"ג גחלים ביו"ט: האם מותר לו ללקט עצים מחצרו הסמוך לביתו לשם כך, כשצולה בתוך ביתו. והאם מותר לנפץ בהם כדי להבעיר את האש ע"י מפותח, או לנשוף בצינור, או ע"י מניפה בעלמא. והאם מותר ליטול ממש עצים כדי שלא תהיה בערה גדולה, בעצים שאחזה בהם האש ובעצים שלא אחזה בהם האש. (לענין ניפוץ ע"י ס' תקב ס"א ו"ק ו: לענין נשילת עצים ע"י ס' תקב ס"ב ו"ק יט ושעה"צ יח יט. לענין אסיפת עצים ע"י ס' תקב ס"ג ו"ק יא טו ושעה"צ טז, ואינו נידון לס"ק יב ויג כי אינו במקום העצים).

סימן תקג

(הקדמה לסעי' א). **איסור הכנה:** במס' ביצה (כ) מבואר דדעת רבה דביצה שנולדה בשבת שלאחר יו"ט אסורה הביצה באכילה בשבת מן התורה, וטעמו מפני שכל ביצה שנולדה היום בידוע שנגמרה אתמול, וא"כ כשהביצה נולדה בשבת שלאחר יו"ט נמצא שגמר הביצה נעשה ביו"ט, ונמצא שיו"ט הכין לשבת, ולכן אסורה הביצה באכילה בשבת. וכמו כן אסור לבשל ולאפות או לעשות שאר מלאכות ביו"ט לצורך שבת משום דאין יו"ט מכין לשבת. וכתב המג"א (נכ"ה"ט) שאסור להכין אפי' דבר שאינו מלאכה, כמו שכתב הרמ"א בסוף סי' תרס"ז דבשמיני עצרת בחול: אסור להעמיד השולחנות והספסלים בבית לצורך ליל יו"ט של שמחת תורה דהוי הכנה. (וויני המג"א לסי' תע"ז ס"ד) (מבואר דלפיו בלמיה בלבל שייך איסור הכנה, ע"ש).

הכנה מיו"ט ראשון לחברו: אמרו בגמ' (יג) אין אופים מיו"ט ראשון ליו"ט שני. וטעם האיסור הוא מפני שאפשר שהיום הראשון קודש והשני חול, ונמצא אופה מיום טוב לחול (כ"ה"ג הל' יו"ט), ובזמן הזה שאין ספק, כל שכן שאסור, שהרי היום הראשון הוא ודאי יו"ט מן התורה והשני אין קדושתו אלא מדרבנן, ומן התורה הוא ודאי חול. וגם בשני ימים טובים של ראש השנה, אין להכין מאחד לחברו, ואפילו שלגבי כמה דינים מצאנו ששני הימים טובים של ראש השנה נחשבים כיום אחד ארוך (שנתקנו כולא ולא כספק כיו"ט שני), מ"מ אסור להכין מיום ראשון ליום שני, כי רק לחומר אומרים ששניהם קדושים וחשובים כיום אחד ארוך, אך לא להקל, שהרי אנו בקיאים בקביעות החודש, ואנו יודעים שיום הראשון הוא קודש מן התורה, ויום שני הוא חול גמור מן התורה, ולכן אסור להכין מיום ראשון לשני שנמצא מכין מיו"ט ליום חול (שעה"צ ס"ג).

ריבוי במלאכה לצורך אחר יו"ט: זה לשון הברייתא (יד): תנו רבנן, אין אופין מיום טוב לחבירו. באמת אמרו, ממלאה אשה כל הקדירה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. ממלא נחתום חבית של מים

אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו. ומפרש רש"י בדקדוריה של בשר ובחבית של מים נעשה הכל בטירחה אחת, ולכן מותר למלאות אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת, אבל באפיה הרי כל ככר וככר צריך אפיה ורדייה לעצמו ואין זה טירחה אחת. רבי שמעון בן אלעזר אומר, ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא (וע"כ בהכריתא). נמצא שלדעת ת"ק ההיתר להוסיף על מה שאינו צריך ליו"ט הוא רק באופן שנעשה הכל בטירחה אחת, אבל לדעת ר' שמעון בן אלעזר יש היתר באופן שההוספה משביחה את המאכל שצריך ליו"ט, וגם אם הדבר כרוך בטירחה נוספת. ופשוט הוא שגם ר' שמעון בן אלעזר מודה לת"ק דיש היתר כשנעשה הכל בטירחה אחת, ונפק"מ בדבר שלא שייך הסברה שהתבטל משביח (כגון למלאות חבית מים שאין המים מושבחים ע"י שהחבית מלאה), דמ"מ אם נעשה הכל בטירחה אחת מותר אף לדידיה (ט"ז ס"ג). ולהלכה פסקו בגמ' כדעת ר' שמעון בן אלעזר (וע"י סי' תקז ס"ז). ועולה מכך שישנן ב' דרכים להוסיף במלאכה יותר ממה שצריך ליו"ט: א. באופן שהדבר משביח את מה שצריך ליו"ט, שבאופן זה נמצא שגם ההוספה היא לצורך יו"ט (וע"י כ"ג ד"ה אגל). ובמשנ"ב (סק"ה) מבואר שרק בבשר ודגים ההוספה משביחה. ב. כשנעשית כל המלאכה בטירחה אחת. ובאופן זה מותר אפי' אם ההוספה אינה משביחה את מה שצריך ליו"ט, וטעם היתר זה הוא שכיון שהתירה התורה לבשל לצורך אוכל נפש לא הוצרכנו לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא מה שצריך ליו"ט, וכיון שנעשה הכל בטירחה אחת ואינו מוסיף מלאכה לצורך חול, אין לאסור (מפורסם כ"ז ד"ז דף ט: ד"ה ומהלך). וע"י כ"ה ד"ה אגל, שכתב שאם כוננו בהוספת התבשיל רק לצורך מחר, בזה יש הבדל בין ב' ההיתרים הנ"ל, שאם מרבה תבשיל בקדרה מתחילה ומבשל בבת אחת, מותר אפי' שכוננו בהוספה רק בשביל מחר, כיון שהכל נעשה בטירחה אחת. אמנם בהיתר השני שמוסיף בשר לאחר שכבר הקדרה התחילה להתבשל, שעושה טירחה מיוחדת בהוספת הבשר, בזה אין היתר אלא אם כוננו באמת כדי להשביח את התבשיל של יו"ט, ולא כשכוננו רק לצורך מחר שנמצא טורח שלא לצורך יו"ט.

הערמה: בגמ' (י"ג) מבואר דיו"ט שחל בערב שבת דהדין הוא שאסור לבשל ביו"ט לצורך שבת (אלא ע"י עירובי תבשילין ע"י סי' תקכ"ז), מ"מ מבשל הוא ליו"ט ואם הותר הותר לשבת, ובלבד שלא יערים. ומפרש רש"י (ד"ה אגל) שלאחר שבישל לצורך יו"ט כל צרכו, אסור להערים ולומר שצריך להזמין אורחים ויבשל תבשילים אחרים ויותרם לשבת. [ומדובר כשמבשל עוד תבשילים לצורך שבת, אבל אם מרבה בתבשיל באותה קדרה שמבשל ליו"ט, וכוננו בריבוי לצורך שבת, אין זו הערמה, ומותר לעשות כן אפי' לצורך חול, כיון שאין כאן טירחה מיוחדת, וכמבואר לעיל (כ"ט)]. ועל פי זה כתב השו"ע שגם היתור הנ"ל למלאות קדירה בשר כשאינו צריך אלא לחתיכה אחת, זהו רק באופן שאין בדבר הערמה, ולכן דוקא כשמבשלים קודם אכילה וצריכים לחתיכה אחת לסעודת יו"ט, אז התירו להוסיף שלא לצורך יו"ט. אבל לאחר האכילה, שאפי' חתיכה אחת אינה לצורך יו"ט, אין לבשל שלא לצורך יו"ט ולומר אוכל ממנה כזית כדי שע"י אכילת הזית ימלאו הקדירה לצורך מחר, שזוהו הערמה. [הוראשונים הקשו (כ"ט וחס' ס"ג, וע"י ג"ה הרשב"ה ח"א סי' תפ"א, ר"ן ד"ה אינעיל) מהמבואר בגמ' לעיל (י"ג): ונפקס ב"עין תק"ה) שמוותר להערים ולמלא חתיכה חתיכה מהבהמה אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת, הרי שמוותר להערים. ותיקן רש"י, שבמליחה אין משום מלאכה, לפי שאין מלאכת מעבד נוהגת באוכלין, ואין לאסור משום טירחה יתירה שיש במליחה, לפי שיש לחשוש שאם לא יתירו לו למלוח לא ישחוט כלל ביו"ט כדי שלא יסריח הבהר, ותבטל שמחת יו"ט].

(הקדמה לסוף סעי' א וסי' ג). **עבר והערים:** בגמ' (ס"ג) אמרו שאם עבר והערים ובישל לצורך שבת, התבשיל נאסר באכילה. והטעם שהחמירו חכמים לאסור את המאכל, ביאר רש"י כדי שלא תיעקר תורת עירובי תבשילין, שאם יתירו בדיעבד, יסמכו אנשים על כך שאפשר לבשל ע"י הערמה ויתרשלו בהנחת עירובי תבשילין.

והנה נפסק בס' תקכ"ז (סעי' כג-כד) שאם עבר ובישל ביו"ט לצורך שבת, בין בשוגג ובין במזיד, התבשיל מותר באכילה בשבת. אבל כשבישל בדרך הערמה, אסור לו לאכול מהקדירה בשבת. וטעם החילוק, שכשמבשל בדרך הערמה החמירו חכמים יותר משום שחששו שאחרים ילמדו ממנו לעשות כך, וכן גם הוא יעשה כן פעם אחרת (מפני שהערמה לא נראה לאנשים כאיסור), אבל במזיד לא ילמדו ממנו אחרים לעשות כן [וגם הוא עצמו משיח אלו לבו שטעה ושעבד רש"י י"ז ד"ה אגל].

(הקדמה לסוף ט"ז). **הערמה קודם הסעודה:** הנה נתבאר לעיל שמוותר להרבות בתבשיל כשהוא עדין לפני סעודת יו"ט. ונחלקו האחרונים באופן שעדין לא סעד סעודת יו"ט, ורוצה לבשל לצורך מחר, ורק אוכל קצת מהתבשיל כדי להתיר את הבישול, האם זה מותר. יש שאוסרים מפני שזה נחשב הערמה, שכמו שמבואר בשו"ע שדוקא קודם האכילה מותר למלאות קדירה בשר כשצריך רק לחתיכה אחת, אבל לאחר אכילה אסור לבשל ולומר שיאכל זזית משום דהוי הערמה, כמו"כ אף קודם אכילה התירו רק כשבאמת צריך לחתיכה אחת לסעודת יו"ט, אבל באופן שרוצה לאכול חתיכה רק כדי להתיר הבישול אסור גם קודם אכילה, שזה בכלל הערמה. ויש מתירים, כיון שעכ"פ אוכל קצת מהתבשיל, שלא חילקה התורה במלאכת אוכל נפש בין מי שצריך לאכול לבין מי שאינו צריך לאכול ואוכל, אלא כיון שאוכל חתיכה אחת בסעודת יו"ט וגם הוא

קודם אכילה שזה לא ניכר שמערים, אין לאסור, ורק כשמבשל לאחר אכילה לא מועיל מה שיאכל כזית משום שכשמבשל לאחר אכילה ניכר הערמתו. [ויסוד מחלוקתם הוא בדברי התוספות (ויל' ד"ס מעיט), שהנה אמרו בגמרא (ס) שרב אדא הערים ומלח הרבה חתיכות בשר ביו"ט. וכתבו התוס' דכן רגילים העולם שמערימים וצולים ואוכלים מעט מן התרנגולת. וסיימו התוספות דה"ר שמואל היה אומר דהיינו דוקא קודם אכילה אבל אחר אכילה לא. ומזה למדו האחרונים המקילים דקודם אכילה מותר להערים ולאכול מעט אף שבאמת אין צריך אפילו למעט. אמנם הב"ח דחה הראיה מדברי התוס' הללו, דכונת התוס' להורות שהעולם טועים בזה שמערימים לאחר אכילה (אף אם נאמר שמוותר להערים גם כשאין צריך אפילו לחתיכה אחת). שהרי רבינו שמואל התייר רק קודם אכילה אפי' כשצריך באמת לחתיכה אחת, והם מערימים וצולים גם לאחר אכילה, והא"י שנתוס' יכלו לדחות מנהג העולם דאף קודם אכילה אסור באופן זה שאין צריך באמת ליו"ט, אלא שנקטו האמת שלאחר אכילה ודאי אסור, והמנהג היה לצלות לאחר אכילה (ותמלית הדברים הובאו בשע"ט ס"ק יד וטו)].

וכתב המגן אברהם (סק"ג) שהעולם נהגו כהמקילים (ועיי' מ"ב ס"ק ז בסוף). אמנם כתב המג"א שאין להקל אלא לענין מכין ליו"ט שני או לשבת, אך לא להכין לצורך חול, מפני שבזה אין מנהג להקל, והרי כל מה שסומכים להקל הוא מפני שכן נהגו (ע"פ מח"ס).

4. (מלאכה ביו"ט לצורך אחר יו"ט): (א) האם מותר לאפות או לבשל או לשחוט ביו"ט לצורך מחר שהוא יום חול. (ב) ואם מחר הוא שבת. (ג) ואם מחר הוא יו"ט שני של גלויות. (ד) ולבשל מיו"ט ראשון ליו"ט שביעי. (ה) ומיום ראשון של ראש השנה ליום שני. (ו) האם מותר להכין בבין השמשות של יו"ט לצורך אחר יו"ט (כגון שמכין לאחר שקיעת החמה של יו"ט ראשון קודם צאה"כ שהוא בין השמשות של יו"ט שני, לצורך יו"ט שני). (ז) ולהתחיל באיזה מלאכת אוכל נפש בעוד היום גדול כשמשער שימשך הדבר ולא יוכל ליהנות ממנו עד אחר שקיעת החמה.

תשובה: (א) לא. (ב) גם לא, שאין יו"ט מכין לשבת (אלא ע"י עירובי תבשילין כדלקמן סי' תקכ"ז). (ג) גם לא, דשני ספק חול הוא ונמצא מכין מיו"ט לחול. (ד) יש דעות בזה (דדעת השו"ע בסי' תצ"ה ס"א להתיר כל מלאכת אוכל נפש ולרמ"א יש להחמיר בכיבו"ב שיכול לעשות קודם יו"ט אחרון). (ה) אסור, דלחומרא אמרינן קדושה אחת היא ולא להקל [וי"א דלרמב"ם מותר אם יהא ראוי ליהנות ממנו ביום ראשון של ר"ה]. (ו) לא, דשמא יום הוא. (ז) אסור (משמע אפילו יהנה בבין השמשות לא מהני). סעי' א וס"ב ב-ד ובה"ל ד"ה ביו"ט וד"ה ואפילו ושה"צ.

5. (טירחה בעלמא): (א) דבר שאינו מלאכה רק טירחה בעלמא, האם מותר ביו"ט לצורך מחר, כגון להדיח קערות. (ב) ולהביא יין.

תשובה: (א) אסור. (ב) גם אסור, והח"א מתיר להביא יין בשעת הדחק (כגון שבלילה יש טירחה גדולה להביא מפני החשכה. כן מבואר בח"א כלל קנ"ג ס"ו), רק שיהא בעוד היום גדול שלא יהא מוכח שהוא לצורך הלילה (וביאר הח"א טעם ההיתר להביא יין משום שיש לומר שרק כשגומר פעולת איזה דבר [כגון חיבור שולחן לורגליו] נחשב הכנה ולא הבאה גרידא ממקום למקום, אלא שכשהוא סמוך ללילה אסור משום שניכר טפי שאינו עושה לצורך היום). ס"ק א ושה"צ.

6. (שחיטה): (א) היה צריך לכזית בשר בלבד, האם מותר לו לשחוט בהמה. (ב) ואיזה תנאי צריך לכך.

תשובה: (א) כן. (ב) שיש עדיין שהות עד זמן אכילה להפשיטו, ולמולחו ולבשלו או עכ"פ לצלותו, אבל אם לא יספיק כל זה עד אחר זמן אכילה אסור (אבל לאחר אכילה אסור לבשל אף שיאכל כזית דהוי הערמה, והוא הדין באופן זה שהמאכל יהיה ראוי רק לאחר סעודת יו"ט הרי זה כמו שמבשל לאחר האכילה. ואינו דומה להא דלעיל סי' תצח ס"ו שמוותר לשחוט בהמה מסוכנת כל שיש שהות לאכול כזית ביום, דהתם דהוא מקום הפסד התיירו). סעי' א וס"ק ט.

7. (ריבוי תבשיל): (א) האם מותר למלאת קדרה בשר כשאין צריך אלא לחתיכה אחת. (ב) ואם א"צ אלא לתבשיל או לרוטב. (ג) האם מותר להוסיף בשר לאחר שהניחו הקדרה על האש. (ד) אם התבשיל בקדרה קטנה, האם מותר להעבירו לקדרה גדולה ולהוסיף עליו כדי שיהא שמן ביותר. (ה) האם כל זה דוקא בבשר ודגים או גם בשאר תבשילין. (ו) ומה"ד כשצולין בשר על השפוד האם רשאי להוסיף למוצאי יו"ט כשעומד כבר השפוד על האש. (ז) האם מותר לעשות חרמזלך או קרפלך (-מיני כופתאות) וכיו"ב יותר ממה שצריך לבו ביום, שאין אחד משיביח את חברו וצריך לטרוח בכל א' וא' בפ"ע.

תשובה: (א) כן. (ב) כנ"ל א'. (ג) כן, מפני שהתבשיל מתוקן יותר כשיש שם בשר הרבה. (ד) כן. (ה) להרבות בתחילה מותר בכל שהוא בטרוח אחד, אבל להוסיף לאחר שהקדרה כבר על האש מותר רק בבשר ודגים, אבל שאר תבשילין אינם מוסיפים שבת ע"י הריבוי ואסור להוסיף. (ו) לא. [ולענין צלי קדר

ע"י בפמ"ג]. ז) אסור, שרק כשיש תועלת לצורך היום ע"י הריבוי, או שהוא טירחה אחת, מותר וכנ"ל. סעי' א' וס"ק ה' ז ח ושה"צ.

8. (הוספה לצורך חול): א) כשמרבה בשר בקדרה תחילה שמותר כנ"ל, אם מכוין בהוספת הבשר בשביל הלילה שהוא חול, האם מותר. ב) ולומר מפורש שמבשל לצורך הלילה [לכתחילה ובדיעבד]. ג) וכשמוסיף בשר כשהקדרה כבר שפופה על האש, האם יכול להוסיף לצורך חול. ד) כאשר מבשל קודם הסעודה, אך אין צריך לסעודת היום כלל ועיקר בישולו רק לצורך הלילה, ואוכל קצת ממנו כדי שיהא מותר לו, האם מותר. [ומה נהגו. ולבשל לצורך ליל יו"ט שני אותו מין שבישל לצורך שחרית יום ראשון]. ה) ולצורך חול.

(תשובה: א) כן, כיון שעכ"פ צריך לחתיכה אחת בשביל יו"ט. ב) יש לזהר שלא לומר, ובדיעבד אם אמר לא נאסר ע"י. ג) לא [ולא התירו בזה לעיל אלא כשמכוין באמת בשביל להשביח התבשיל]. ד) יש דעות בזה, והעולם נהגו להקל שמבשלים שחרית לצורך הלילה וטועמים קצת מהן, ואין למחות בידן שיש להם על מה שיסמכו כיון שעכ"פ אוכלים קצת מזה והוא קודם אכילה, וי"א דדוקא כשמבשל לצורך הלילה מין אחר שלא מאותו המין שבישל לצורך שחרית]. והמחמיר שלא לבשל לצורך הלילה בקדרה בפ"ע אלא באותו קדרה עצמה שמבשל לצורך סעודת שחרית הוא מרבה בה לצורך הלילה, תבוא עליו ברכה. ה) יש לזהר מזה. סעי' א' וס"ק י ז ובה"ל ד"ה אבל ושה"צ.

9. (ריבוי קדרות): א) האם אפשר לבשל הרבה קדרות [ממינים שונים] ולאכול מכל אחת מעט. ב) ואם מכוין לצורך מוצאי יו"ט. ג) בהנ"ל א' ב', אם כל הקדרות הם מין אחד שטעמן שווה. ד) בהנ"ל א' ב', מה"ד אם אין צריך לאכול רק טועם מעט מכל קדרה כדי להתיר לו הבישול, כשמבשל קודם הסעודה.

(תשובה: א) כן. ב) גם מותר, כיון שרוצה לאכול מכל אחת בסעודת שחרית. ג) אין להתיר, דכל מה שטועם משתיהן יכול לטעום מאחת, ומצא שאר קדרות אינן מתבשלות אלא לצורך הלילה בלבד. ד) תלוי בדעות הנ"ל (תשו' קודמת ד'), דלדעת המתירים שם מותר ולדעת האוסרים אין היתר רק למי שדעתו באמת לאכול מיני מטעמים חלוקים בסעודת שחרית ומכוין להרבות בכל מין כדי שישאר ללילה אבל לא כשטועם רק דרך הערמה, והעולם נהגו כדעת המקילין (כשלמחרת יו"ט) וכנ"ל. סעי' א' וס"ק י יא.

10. (הערמה): א) עד כאן הוא כשמבשל קודם האכילה. מה"ד לאחר האכילה, האם יכול לבשל או לשחוט ולומר אוכל מזה כזית. ב) ואם עבר ובישל או שחט. [ואם יש לו תבשילין אחרים]. ג) ואם היה רק בדעתו לאכול ולבסוף אירע שלא אכל, האם מותר באכילה.

(תשובה: א) לא, דהוי הערמה ואסור לכו"ע, אף שאוכל אח"כ מעט, שניכר ההערמה לכל כיון שכבר סעד. ב) יש מחמירים בדיעבד [אע"ג דבעבר ובישל מיו"ט לחברו מותר דיעבד כדלקמן סי' תקכז סעי' כד, בהערמה החמירו טפיל], אבל כמה אחרונים מקילין בזה בדיעבד כיון שעכ"פ אוכל ממנה קצת מבעו"י, [ואם יש לו תבשילים אחרים י"א שיש להחמיר]. ג) אין להקל גם בדיעבד. סעי' א' וס"ק יב יג ובה"ל ד"ה מיהו ושה"צ.

11. (מילוי מים בחבית): א) האם מותר למלאות חבית של מים כשאינו צריך אלא למעט מים, וכונתו בריבוי לצורך הלילה. ב) ולמלאות ע"י שמערה לתוכה פעמים רבות ע"י כלים. ג) באופן המותר (הנ"ל א'), האם יכול לומר בפירוש שעושה לצורך מחר. [לכתחילה או בדיעבד]. ד) אם החבית אצל האש, האם מותר להוסיף מים. ה) ולהוסיף מים כדי שלא תיבקע הקדרה.

(תשובה: א) מותר, כיון שהוא בטירחה אחת. ב) אסור. ג) לכתחילה לא, ובדיעבד אינו נאסר בכך דמ"מ טירחה אחת הוא. ד) לא, דטירחה שלא לצורך הוא כיון שאין המים משביחים בכך כמו בבשר דלעיל. ה) מותר, כיון שהוא לצורך יו"ט. סעי' ב' וס"ק יד-טז.

מדור חדש - "סיכום קצר לנלמד"

הנה מטרות סיכום השו"ת, הוא לשינוי וידיעת הנלמד בעת ובסמוך ללימוד. וכן הוא מיועד לשינוי לאחר חזרה הבאה, שהיא נעשית כשבוע או שבועיים לאחר הלימוד הראשוני (ראה בקונטרס "דרכים ושיטות לזכירת הלימוד" שהארכנו בעזרת הלימוד המועילה לזכרון). ולאחר חזרה שניה זו, הלימוד כמנוח בקופסא אצל הלימוד. ולאחר מכן, כשבועיים או מעט יותר, שהלימוד מתחיל להישכח, יש לחזור עליו שוב בקצרה. ולכן נערך **סיכום קצר לנלמד** זה, שמטרתו לשנן

את הלימוד בתמציתיות. ובחזרה זו יש תועלת עצומה, שהיא מונעת את שיכחת הלימוד בעו"ה; וכך אם יחזור הלומד לאחר כחודש ואח"כ לאחר כ-3 חודשים, וכן על זה הדרך ירחיק את החזרות זה מזה - לפני שהלימוד מתחיל להישכח, יחקרו הדברים בזכרון, ולא ישכח את הלימוד כלל אי"ה (והרחבנו בזה בקונטרס ת"ל, ע"ש ותרזוה צמאונד).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקג): אסור להכין מיו"ט למחרתו [שהוא יום חול, או יו"ט שני, או שבת], גם לא בבין השמשות של יו"ט. • מותר להרבות מאכל יותר מצורך יו"ט, בשני אופנים: א, שעושה הכל בטירחה אחת, ב, שיש תועלת בריבוי כדי להשביח את המאכל של יו"ט. ולא יאמר בפה שעושה לצורך מחר. ולכוון שעושה לצורך מחר, אם עושה הכל בטירחה אחת מותר, אך אם ההיתר משום שמשביח את של יו"ט, אם אין כוונתו להשביח אסור. • לבשל לצורך מחר, ורק אוכל מעט כדי להתיר את הבישול, אם זה לאחר הסעודה הרי זה כהערמה ואסור, ואם זה לפני הסעודה מחלוקת. • מותר להוסיף מים לקדרה שמבשל לצורך יו"ט בשביל שלא תיבקע הקדרה.

סימן תקד

(הקדמה לסעי' א). **שחיקת תבלינים:** כבר נתבאר לעיל ס' תצ"ה ס"ב שאף שביו"ט מותר מלאכה לצורך אוכל נפש, לא כל מלאכה הותרה, שמלאכות שדרך לעשותן בכמות גדולה לצורך ימים רבים, אסורים ביו"ט. [ונ"ש ב"ש"ע ומשנ"ב ס"ק י"ג שנחלקו הפוסקים אם איסורן מהתורה או מדרבנן]. וכן טחינה בכלל מלאכות אלו, ואסורה ביו"ט.

ובסעיף זה יתבאר שמותר לשחוק תבלינים. ונתקשו המפרשים (ר"ן יב: ד"ה לין, מגיד משנה פ"א ה"ה, פני יטועה הת"ס יד). הרי שחיקה תולדת טוחן היא, והטחינה היא מהמלאכות האסורות וכו"ל. ותירץ הר"ן ע"פ היסוד שנתבאר, שטחינה וכו"ב נאסרו מדרבנן משום שדרך להעשות לימים רבים, אבל שחיקת תבלין שדרך כלל נעשית לצורך אותו היום לא אסור. [וכתב הר"ן שאע"פ שהיא תולדה של טוחן, לא אסורה משום רוב הטחינות שהן לימים הרבה. לפי שאינה נעשית באותה צורה של טחינה, שהרי זו במדוך וזו בריחיים. ואף למ"ד מותר לשחוק פלפלים בריחיים שלהם (גמ כג.), אין זה דומה לטחינה בריחיים של חטים (ע"ש כ"ז ע"ד)]. וזהו לסוברים דהמלאכות אסורות מדרבנן, אמנם אף לדעת הסוברים דהמלאכות אסורות מהתורה כתב הקרבן נתנאל (פ"ג סי' א) שחלוקה טחינה בדבר שנעשה לימים רבים לבין שחיקה במלח ותבלין שהיא ליומה. וכן מבואר בדברי המגיד משנה (שו"ת) שהטעים בסברת חילוק זה, שכל מלאכה הנעשית לימים רבים, אין דרך האדם לעשותה בעצמו אלא ע"י עבדיו, והיא נקראת "מלאכת עבודה" שאמרה תורה, הכוללת כל מה שדרך העבד לעשות לאדוניו. אך מלאכות אוכל נפש שדרך האדם לעשותן בעצמו, הותרו מהתורה לפי שאלו אינן בכלל "מלאכת עבודה". וכו"ב מבואר במשנ"ב לעיל ס' תצ"ה ס"ק יג.

דיכת מלח: במשנה (י"ג). מבואר שדיכת מלח חמורה מדיכת שאר תבלינים, שהגם שמותר לדון תבלינים ביו"ט, מלח אין לדוכו אלא בשינוי. ובגמרא נתבאר שני טעמים לחומרא במלח: א. 'כל הקדרות צריכות מלח, ואין כל הקדרות צריכות תבלין'. פירוש, היות והאדם ידע מלפני יו"ט שיצטרך ליתן מלח בתבשילו שהרי כל תבשיל טעון מלח, אין להקל לטחון ביו"ט. שהרי יכל לעשות זאת מלפני יו"ט. ב. 'כל התבלינים מפיגין טעמן, ומלח אינה מפיגה טעמה'. כלומר אפילו באופן שידע מלפני יו"ט שיצטרך תבלין לקדרתו, מכל מקום לא יכל לטחון התבלין מאתמול, כדי שלא יפיג טעמו, ולכן מותר לטחון ביו"ט כדרכו.

ובגמרא אמרו ב' נפק"מ בין התירוצים, ויש קולא וחומרא בתירוץ זה וקולא וחומרא בתירוץ זה. נפק"מ א' בכרום, שאינו מפיג טעמו כשנעשה מאתמול כבשאר תבלין, א"כ לפי הטעם של מפיג טעמו אין לדוכו ביו"ט [אם לא בשינוי], ואילו לפי הטעם שכל קדירה צריכה מלח, מותר לדון כרום ביו"ט שהרי לא ידע מאתמול שיצטרך כרום ביו"ט. נפק"מ ב' בתבלין באופן שידע מאתמול שיצטרך לו לקדרתו, שלפי הטעם שאינו יודע מאתמול, בזה שידע אין לדון ביו"ט, ואילו לטעם שמפיג טעמו, גם כשידע שיצטרך הרי מפיג טעמו ומותר לדון ביו"ט.

והר"ף השמיט טעמים אלו ואת הנפק"מ שהוזכרה בגמ', וביאר הבית יוסף משום שסובר שהעיקר הוא שטעם החומרא במלח מפני שאינו מפיג טעמו [ודין מלח כתב הר"ף], ולפי"ז גם כשידע מאתמול שצריך תבלין לקדרתו מותר לדון ביו"ט דמ"מ מפיג טעמו. ומה שהר"ף לא הזכיר שיש נפק"מ לענין כרום שטבעו שאינו מפיג טעמו והיה צריך לאסור דיכתו ביו"ט כמבואר בגמ' לטעם של מפיג טעמו, ביאר הב"י שבאמת כרום יש בו קצת הפגת טעם ואינו דומה לגמרי למלח שאין מפיג טעמו כלל, ומה שבגמ' אמרו שכרום אינו מפיג טעמו ודינו כמלח, זהו רק להוא אמינא שהחמירו בדין הדיכה, אך במסקנא שהקילו ואמרו שאפ"ל במלח די בשינוי קל [ויבא לקמן]. גם דין הכרום אינו חמור, וכיון שאינו דומה לגמרי למלח כי מפיג טעמו קצת לכן אינו

צריך שינוי. ובמשנ"ב (פ"ח ח' ע"ג) הביא שיש פוסקים שנקטו להחמיר בכרכום, כפי הנראה מפשוט הגמ' שלפי הטעם של מפיג טעמו בכרכום צריך שינוי, ע"ש.

ובהמשך הגמ' הובא דעת רב יהודה אמר שמואל שאפ"ל מלח מותר לדוך כדרכו (ואמרו בגמ' שדעתו כתנא אחר שלא הוזכר במשנה דלעיל). אמנם גם לשיטה זו מבוואר בגמ' שצריך שינוי קל, כגון שיטה את הכלי וידוך.

ונחלקו הראשונים כמאן הלכתא. הרי"ף (ו) השמיט את שני הטעמים שבגמ' ופסק כשמואל שתבלינים נידוכים כדרכם, ומלח צריך שינוי מעט. אולם התוס' (ד"ה איכא בנייהו) כתבו דר"י פסק כחומרא דב' הלשונות, דבתבלינים שידע בערב יו"ט שיצטרך להם או מינים שטעמם לא יפוג אם יכנים מבעו"ל, אסור לשחקם ביו"ט כדרכם.

ולמעשה בשו"ע פסק כהרי"ף שרק מלח צריך שינוי מעט (ואף שדעת השו"ע לעיל סי' ת"ה ס"א שמלחכה אוכל נפש גם כשאפשר לעשותו מאתמול מותר לעשותו ביו"ט בלי שינוי, הטעם שמלח צריך שינוי ביאר הרמב"ן ומלחמות יג) שהמלח נידוך יפה בהטיה וכיון שכן צריך להטות כלי שלא יעשה עובדין דחול שלא ללודך. ועי' גם ר"ן: ד"ה אויכא, שהיר"ז שדך לודך לימים רבים, ונראה כעושה ללודך חול, לכן צריך שינוי. ועי' לביא שאין זה דומה לשאר מלחכות כפי ת"ה ס"ב שדך לעשותם לימים רבים ואסורים אפי' בקיטוי, כי גם עלם המלחכה אסורה, משא"כ דיבה שאינה מלחכה אסורה שאינה מכלל טוחן דהיינו ברחיים וכדו', לכן בקיטוי מותר. והרמ"א כתב שנוהגין לשנות קצת בדיכת התבלינים, ובדרכי משה (סק"ז) ביאר שהשינוי הוא כדי לצאת דעת התוס' [והיינו באופן שידע מאתמול שיצטרך לתבלין לקדרתו. ובמ"ב ס"ק יא הביא טעם נוסף למנהג לשנות שמתוך כך יזכרו שאין לדוך יותר מהצריך ליו"ט, ולפ"ז גם בלא ידע מאתמול יש לשנות]. ועי' שעה"צ ס"ק יא שצריך שיטת התוס' להחמיר, ע"ש.

וכתבו התוס' 'ומיהו שומין ודאי מותרין לדוך כדרכן, דמתקלקלים ביותר אי עביד להו מאתמול'.

אין טוחן אחר טוחן: ומה שנתבאר ששייך איסור טחינה במלח, מדובר במלח גם שצריך דיכה. וכגון מלח גם הבא מן הים שהוא גם מתחילתו. אבל מלח שהיה דק מתחילתו ונעשה גוש ע"י הבישול, אין בו איסור טוחן כלל, ואף בשבת שאין בו היתר מלאכת אוכל נפש מותר לדוך יתד, שכל דבר שכבר היה טוחן מתחילתו ונעשה גוש אין איסור לטחנו, דקימ"ל אין טוחן אחר טוחן (נ"פ תוס' יד. ד"ה בית, כמ"א שכל ח' מ"ב שם ל, וע"ע מ"ב כ"ז סק"ה ונעשה"ט).

12. (דיכת מלח): א) האם מותר לדוך מלח ביו"ט [במלח גם שצריך כתישה, כגון מלח ים]. ב) ומה"ד במלח שנעשה דק מתחילתו ואח"כ נתבשל ועושים ממנו פתייתם גדולים. ג) מה"ד כשדך מלח ביחד עם תבלין המותרים לדוכן כדרכן [כדלקמן], האם צריך שינוי.

תשובה: א) אסור, אלא א"כ עשה איזה שינוי כגון שיטה המכתש, או שידוך בקערה או במדוך של עץ, וכיו"ב. (ועי' לעיל סי' תצה ס"ק י שלכתחילה י"א שאין להניח עשיתו עד יו"ט אפ"ל רוצה לעשות שינוי אלא ידוך קודם יו"ט). ב) אין בו איסור כתישה מן הדין דאין טוחן אחר טוחן, רק מפני מראית העין יש מחמירים בזה בשבת שלא לכתוש במכתשת רק בסכין ואפשר שביו"ט יש להקל בזה לכו"ע. ג) לא, הואיל ואינו טורח במלח בפ"ע. סעי' א' וס"ק ה-ז ושה"צ.

13. (טחינה ברחיים): א) האם מותר לשחוק פלפלין או חרדל ברחיים שלהם. ומדוע. ב) ולטחון בשינוי, כגון לטחון אחת אחת או להטות וכה"ג. ג) וכשדך במדוכה מה צריך לזיהר בענין הכמות. ד) האם מותר לטחון קפה ברחיים שלהם. ה) וע"י גוי. ו) ואם הרחיים קטן כנהוג אצל בעלי בתים בביתם שאין נכנס קפה לתוך המטחן רק בכדי שיעור לפעם או פעמיים, האם מותר ע"י גוי או ישראל.

תשובה: א) אסור, דהוי כעובדין דחול טפי, וי"א משום דהוי טחינה גמורה דלא הותרה ביו"ט [כנ"ל סי' תצ"ה ס"ב]. ב) ג"כ אסור ברחיים. אלא דך אותן במדוכה, כמו בתבלין לקמן (תשו' הבאה) ע"ש. ג) שלא ידוך אלא מה שצריך ליום זה, ואפ"ל להכין ליו"ט שני אסור [כנ"ל סי' תקג]. ד) לא, אלא יכתוש במכתשת. ה) מותר אפ"ל ברחיים שלהם, רק שהגוי יטחון בשינוי קצת כגון שנוטל הכלי שמקבל הקפה מהטחינה. ו) אפשר שמותר גם בלי שינוי ואפ"ל ע"י ישראל. סעי' א' וס"ק ט' ובה"ל ד"ה ואין ושה"צ.

14. (דיכת תבלין במדוכה): א) האם מותר לדוך תבלין במדוך (-כלי שכותשים בו) ובמדוכה (-כלי הקיבול שכותשים לתוכו) כדרכו בחול בלא שינוי. ב) ואם ידע מאתמול שצריך לו למחר. ג) ולדוך מיני תבלין שאין מפיגין טעמן כגון כרכום. ד) ולדוך שום ובצל ושחללים וכדומה שהם מפיגין טעמן לגמרי ומתקלקלין.

תשובה: א) מדינא מותר. וי"א שהמנהג שלא לדוכן אלא בשינוי שמתוך כך יזכרו שאסור לדוך רק מה שצריך לאותו היום. (ולדעת השו"ע אין מנהג להחמיר). ב) כנ"ל א', והמנהג להחמיר בכל תבלין לעשות קצת

בשינוי אף באותן שמפיגין טעמן. (ולדעת השו"ע אין מנהג להחמיר). (ג) יש להחמיר שלא לכתוש בלי שינוי, ובפרט אם ידע מאתמול שיהיה צריך לו למחר. (ודעת השו"ע שכרום אינו צריך שינוי). (ד) בזה לכו"ע א"צ לזוך מערב יו"ט אפ"י ידע מאתמול שיצטרך להן, וא"צ שינוי כלל. סעי' א וס"ק א-ג ח יא ושה"צ. ועי' לעיל סי' תצה ס"ק ט בדין דרכת שקדים.

(הקדמה לסעי' ב). **הולכת תבלין ומדוכה ברשות הרבים:** בגמ' (י"ג). הביאו ברייתא שבית שמאי אוסרים להוליך תבלין או מדוך [-כלי שממין בו על התבלין לשחקו במדוכה] למקום שנמצא המדוכה [-בית קיבול שדכים לתוכו], דרך רה"י, שמה יתחרט מלהשתמש בקדרה זו שצריכה תבלין וירצה להביא קדרה אחרת שאינה צריכה תבלין, ונמצא שטלטל ברשות הרבים שלא לצורך. ובית הלל מתירים ולא חוששים שימלך בו. וכתב הר"ן (ט). דאף על גב שיכל להוליך מאתמול, ובמכשירי אוכל נפש אם יכל לעשות מאתמול אסור לעשות ביו"ט, בזה מותר, מפני שהוצאה באוכל נפש נחשב לחיקון האוכל עצמו ולא מכשירין, והרי באוכל עצמו אין חילוק בין אפשר לעשות מאתמול ללא אפשר. וכתב היש"ש (פ"ח ס"ז), שאפ"י לדעת הרמ"א לעיל (ת"ש ח) שאפ"י באוכל נפש אם אפשר לעשות מאתמול אסור לעשות היום, לענין הוצאה מותר, משום דעצם מלאכת הוצאה כשיש בה צורך היום מותרת ואפ"י יכל לעשות מאתמול (וכלתמון סי' תקי"ח ס"ח, וע"ש חס מותר שלא לזוך כלל, משום דהוצאה מלאכה גרועה היא [שאין בה חידוש של תוצאה], ומותר אפ"י שלא לצורך אוכל נפש כלל, וכל שכן לצורך אוכל נפש שמותר.

15. (הולכת תבלין אצל בוכנה): (א) **האם מותר להוליך תבלין ובוכנה [שמכין בה בתוך המדוכה] אצל מדוכה, או מדוכה אצלם, דרך רשות הרבים.** (ב) **ואם היה אפשר להוליכם מערב יו"ט.** (תשובה: (א) מותר. (ב) גם מותר. סעי' ב ס"ק יב.

(הקדמה לסעי' ג). איתא בגמ' (י"ג): **תנו רבנן, אין עושין טיסיני, ואין כותשין במכתשת.** (טיסיני הוא תבשיל מחיטים שנכתשו הרבה עד שכל גרגר נחלק לארבע ועי' מועל קטן י"ג), ובהכנתו יש טירחה רבה. תבשילים אחרים מחיטים, כגון 'דיסא' או 'חילקא', עשויים מחיטים שנכתשו פחות, ואין טירחה רבה בהכנתם. ואמרו בברייתא שני הוראות: אין עושין טיסיני, שטרחתו מרובה, שאין כותשין במכתשת כלל. ומקשה הגמרא [- תרתלי, (הרי אלו שני הוראות סותרות, שתחילה נאמר שרק טיסיני אין עושים, משמע עושין תבשילי חיטים כגון דיסא וחילקא מותר לעשות, ושוב אמרו שאין כותשים כלל במכתשת לשום תבשיל. ומתרת הגמרא-] הכי קאמר, מה טעם אין עושין טיסיני, לפי שאין כותשין במכתשת [דהיינו אין בברייתא אלא הוראה אחת, שאין כותשים כלל במכתשת, ולפיכך אין עושים טיסיני ביו"ט. ומקשה הגמרא-] והתניא [בברייתא אחרת] אין כותשין במכתשת גדולה, אבל כותשין במכתשת קטנה, [שלא כמבואר בברייתא הראשונה שאין כותשין חיטים כלל ומשמע אפ"י לא במכתשת קטנה. ותירץ רבא-] הא לן, והא להו [באמת מותר לכתוש במכתשת קטנה, כמבואר בברייתא השניה. ומה שאסרו בברייתא הראשונה לכתוש בכל מכתשת, ברייתא זו נאמרה לבני ארץ ישראל. והחילוק בין בני ארץ ישראל לבני בבל, פירש רש"י שבא"י מצויים עבדים המכניחים את מאכליהם, ואם נתיר לכתוש במכתשת קטנה, ילכו העבדים ויכתשו בגדולה ויאמרו שבקטנה כתשו (והרמב"ם והראש"ד פירשו בלופנים אחרים, ושלשה הפירושים הובאו במ"ב ס"ח ע"ש)].

נמצא שבמקום שהמציאות כבני בבל, מותר לכתוש חיטים במכתשת קטנה. אולם כתב הטור, שכיון שאין שיעור מפורש מה נקרא גדולה או קטנה, נכון להחמיר לאסור בכל מכתשת. [וכן פסק השו"ע]. והבה"ל (ד"ה וכו') הביא כמה אחרונים שפקפקו בזה, שהרי כתב רש"י דבמכתשת קטנה מותר לכתוש משום דהוי כלאחר יד דאינה אלא לתבלין, וא"כ שפיר מפורש שיעור של מכתשת קטנה - שהיא העומדת לכתישת תבלינים ואין רגילים לכתוש בה חיטים בשאר ימות השנה מפני קטנותה.

(הקדמה לבה"ל ד"ה א'י). לעיל הובא תירוץ רבא על הסתירה בין הברייתות בענין אם מותר לכתוש במכתשת קטנה [שתירץ רבא שמן הדין מותר אלא שלבני א"י אסרו]. ולפני תירוץ רבא הובא בגמ' תירוץ אביי: **כי תניא נמי מתניתא מכתשת גדולה תנא. פירוש, גם הברייתא הראשונה, שאמרה 'אין כותשין במכתשת', מיירי דוקא במכתשת גדולה. וא"כ נתחדש בברייתא הראשונה ב' ענינים: א. אין עושים טיסיני כלל, ואפילו לא במכתשת קטנה, מפני שטרחה רב. ב. אין כותשין שאר תבשילים [כגון דיסא וחילקא] במכתשת גדולה. נמצא שבמכתשת קטנה מותר לכתוש שאר תבשילים חוץ מטיסיני. לפי"ז אף הברייתא השניה שהתירה לכתוש במכתשת קטנה, כוונתה לדיסה וחילקא אבל לא לטיסיני. ואח"כ הביאה הגמ' את תירוץ רבא שהברייתא שאסרה דיברה לבני ארץ ישראל, והברייתא שהתירה מיירי לבני בבל, ופרש"י (יד. ד"ה ט"ז) שלתירוץ רבא הסיפא מפרשת את הרישא, שמה שאמרו בברייתא אין עושין טיסיני היינו לפי שאין כותשין במכתשת כלל [ונזכר לעיל (והיינו שתירץ רבא חזר על התירוף הראשון בגמ' שפ"ה ח"י א"ב)]. וכתב הבאור הלכה שלכאורה זה דלא כתירין אביי שלדבריו יש איסור מיוחד בטיסיני, אלא גם טיסיני מותר, ואפ"י שיש בו טירחה מרובה, שלפי רבא מה שאסרו בברייתא היינו רק משום דמיירי לבני ארץ ישראל, אך בבבל מותר גם בטיסיני שיש בו טירחה רבה. [ועי' בה"ל ע"ד].**

16. (כתישת חיטים): (א) האם מותר לכתוש ריפות (חיטים הנידוכין במכתש קרויין ריפות. רש"י משלי כז כב) במכתשת גדולה. (ב) ובשינוי דהטיה. (ג) אם כיתש באיסור, האם מותר באכילה. (ד) האם מצד הדין מותר לכתוש במכתשת קטנה, במקום שאין דרך לכתוש בחול בקטנה, והחיטים נפגמים כשנדוכין מלפני יו"ט, ואין שם עבדים כנענים. [בטחינה פשוטה ולא בטיסנין]. (ה) ואם חסר א' מג' תנאים אלו, [דהיינו רגילים לכתוש בקטנה, או החיטים טובים ואינם נפגמים מלפני יו"ט, או יש עבדים כנענים], האם מותר בקטנה. (ו) ובמקום שיש עבדים כנענים, ורוצה בעצמו לכתוש. (ז) בזמנינו שאין אנו יודעים מה נקרא מכתשת גדולה ומה קטנה, האם מותר. [ומה למעשה]. (ח) במכתשת קטנה, האם מצד הדין מותר טיסיני [דהיינו לחלק החטים במכתשת לארבע], שזה טירחה יתירה.

(תשובה: א) לא, שזה כמו טחינה גמורה. (ב) גם אפשר שאסור. (ג) משמע בגמ' שאסור (והא דלעיל סי' תקג ס"א בעבר ובישל לא נאסר, ת"י הפמ"ג [א"א ה] שכתישת ריפות קלה בעיני העולם לפיכך חששו יותר לאסור). (ד) מדינא מותר. (ה) אסור. (ו) גם אסור. (ז) בזמנינו שאין בקיאיין מהי קטנה יש לאסור הכל, ויש מקילין במכתשת קטנה שאין דרך לכתוש בה בחול (ועי' כה"ח ס"ק ל שזה יתכן גם לדעת השו"ע), ולפי"ז במדינתנו שיש כלי מיוחד שקורין שטופ"ע שכותשים בו שעורים ובשום פעם אין דוכין בכלי אחר, יש להתיר בשעה"ד כשלא היה לו פנאי מעיו"ט לכתוש בכלי אחר. אך מטעם אחר יש להחמיר, שמוכרח אח"כ לבא למלאכה אחרת, שאחר כתישת השעורים שיש עליהם הרבה פסולת מניחים אותם בעריבה זורים ממנה הפסולת כדרך זרייה ממש, וזה אסור כדלקמן סי' תקי ס"א. (ח) אפשר דאסור וצ"ע. סעי' ג וס"ק ד' ובה"ל ד"ה אין ד"ה וכיון ושה"צ.

17. (גרידת גבינה): (א) האם מותר לגרור גבינה ביו"ט על מורג חרוץ (פומפיה. ע"פ מ"ב שכא לו), מה שצריך ליום זה. (ב) ואם מפיג טעמו מאתמול.

(תשובה: א) מותר, אך צריך שינוי מעט [כמו בדיכת מלח], דע"פ רוב אינו מפיג טעמו מאתמול. (ולדעת השו"ע, לכאוי' מזה שפסק שא"צ שינוי אפי' בכרכום, הוא הדין בזה). (ב) מותר מן הדין בלא שינוי, רק מצד המנהג דלעיל (תשו" 14) יש לשנות. (ועי"ש שלדעת השו"ע אין מנהג להחמיר בזה). סעי' ג וס"ק יח יט.

18. (טחינת חרי"ן): (א) חרי"ן, האם מותר לטחון [מה שצריך ליו"ט]. (ב) האם כשטוחן שלא ע"ג הקערה אלא על המפה או על השלחן נקרא שינוי.

(תשובה: א) יש לצדד דמותר כיון שאין טוחן ברחיים, אך יש לשנות קצת. (ב) כן. ס"ק יט.

19. (כתישת מצה): (א) האם מותר לכתוש מצות בכלי המיוחד כמו שנהגו ולטחון אותם על מורג. [עם שינוי או בלי, ומה הטעם]. (ב) מה צריך לזהר לאחר הטחינה בענין הפירורים שלא נכתשו היטב. (ג) ואם ירצה לקחתם מה יעשה.

(תשובה: א) מותר בלי שינוי, דאין טחינה באוכלין שהיו טחונין תחילה. (ב) שלא יבררם מהקמח אף בידו כדלקמן סי' תקו ס"ב (דיש מחמירים ואוסרים ליטול בידו צרור או קיסם שנפל לקמח, ועי' הטעם בה"ל כאן ד"ה משום), וצ"ע בזה. (ג) יקחם עם מעט קמח, שבזה אין חשש בריירה. סעי' ג וס"ק כ' ובה"ל ד"ה משום.

20. (חיתוך ירקות): האם ביו"ט מותר לחתוך ירקות דק דק. [עם שינוי או בלי].

(תשובה: מותר בלי שינוי [ורק מה שצריך ליו"ט]. ס"ק יט. (ועי' בה"ל סי' תקי ס"ו דבסכין קבוע שחותכים בו לימים רבים אסור לחתוך ירק דק דק).

(הקדמה לסעי' ד). מבואר בגמרא (כטו. ונפסק לקמן י"ט סי' תקו) שאסור למדוד ביו"ט, והטעם משום שנראה כמודד למכור (וש"י כטו. ד"ה לא ימדוד). ומכל מקום התירו למדוד תבלין לצורך תבשיל כדי שלא יפסד התבשיל (וזהו לפסק השו"ע וכמה גאונים וראשונים, ללא בהגמ"ס והטור שקק לנחמוס הקיור, ע"ב ב"י).

21. (מדידת תבלין): (א) האם מותר למדוד תבלין ליתן בקדרה. (ב) ואם דרכו בחול ליקח בלי מדידה אלא באומד הדעת.

(תשובה: א) כן, כדי שלא יתקלקל התבשיל בריבוי תבלין. (ב) אסור לו למדוד ביו"ט. סעי' ד וס"ק כב.

לאסוקי שמעתתא - שאלות להידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בוריין

- א. האם מותר לרסק אגוזים ושקדים ביו"ט מעל גבי מגרדת (פומפיה). (עי' סי' תקד ס"א וס"ק ח י"ט).
- ב. בננות, או תפוחי עץ, אבוקדו, וכיו"ב, שאם ירסקו אותם מעי"ט מפיגין טעמם לגמרי ביו"ט, כיצד מרסקן ביו"ט. (עי' סי' תקד ס"ק י"א י"ט ושעה"צ י"ח לו).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקד): מותר לדוך תבלין ביו"ט, ומלח מותר בשינוי, וי"א שגם בתבלין המנהג לשנות. אין לטחון בריחיים. • אסור לכתוש חיטים במכתשת גדולה [ובמכתשת קטנה יש חילוקים]. • מותר לגרר גבינה על מגרדת [פומפיה], ויש לשנות [ולשו"ע משמע שא"צ שינוי], ואם מפיג טעמו מאתמול א"צ שינוי וי"א שהמנהג לשנות. • מותר לטחון חריין, בשינוי קצת [כי אינו מפיג טעמו]. • כשטוחן שלא ע"ג צלחת כרגיל אלא על גבי השלחן נחשב שינוי. • מותר לפרר מצה ביו"ט בלי שינוי, דאין טוחן אחר טוחן. • אם רוצה לברור חתיכות גדולות מקמח המצה, יעלה עימם מעט קמח. • מותר לחתוך ירקות ביו"ט דק דק [דמפיג טעמו]. • אסור למדוד ביו"ט, ותבלין מותר למדוד כדי שלא יתקלקל התבשיל, אלא א"כ רגיל למדוד בחול באומד, לא ימדוד.

סימן תקה

הקדמה: החולב בהמה בשבת חייב משום מפרק (גמ' שבת 67). שהו תולדה של מלאכת דש (כש"י ד"ה מפקא), שהמפרק אוכל ממקום שנתכסה בו הרי זה תולדה דדש. ביום טוב מלאכת הדישה היא מן המלאכות האסורות ככל המלאכות שקודם לישוה, ואף החולב בכלל. אולם החיוב בדש הוא דוקא כשמפריד אוכל ממין אחר [כגון דגן משבלים או יין שהוא משקה, מענבים] אבל אם מפרק אוכל מאוכל אין זה בכלל דש. אלא שבדרך כלל חלב נחשב למשקה, וכיון שהוא יוצא מהבהמה שאינה נחשבת למשקה, החולב חייב משום דש. אולם באופן שחולב לתוך אוכל אין החלב היוצא נחשב משקה אלא אוכל, דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, ואם גם הבהמה נחשבת לאוכל [ולהלן יבואר מתי היא כאוכל], אינו חייב על החליבה.

22. (חליבת בהמה): א) בהמה שעומדת לחליבה או לגדל ולדות, האם מותר לחולבה ביו"ט [למעשה, שלא במקום מניעת שמחת יו"ט]. ב) ואם דעתו לאכול מיד. ג) האם האיסור מהתורה או מדרבנן. ד) בהנ"ל א' ב', מה"ד כשחולב לתוך כלי שיש בו אוכלין. ה) מה דין החלב שנחלב. ו) ואם החלב נטף ממילא מה דינו. תשובה: א) אסור, משום מפרק דהוי תולדה דדש. ב) גם אסור. ג) יש דעות בזה. ד) אין חילוק בזה והדין כנ"ל. ה) אסור. ו) גם אסור. ס"ק א ובהקדמת המ"ב ובה"ל ד"ה שהיא.

23. (בהמה שעומדת לאכילה): א) איזה בהמה מותר לחלוב [למעשה, שלא במקום מניעת שמחת יו"ט]. ב) האם מותר לחולבה לכלי ריק שאין בו אוכל. ומה הטעם. ג) ואם דעתו ליתן החלב אח"כ לתוך אוכל. ד) באיזה אופן מותר לחולבה, ומה הטעם.

תשובה: א) בהמה שעומדת לאכילה דהיינו לשחטה, דאין עליה שם פסולת דכולה אוכל. ב) אסור, דאז החלב אסור משום שהוא נולד ולכן גם אסור לחלוב דהוי חליבה שלא לצורך יו"ט [וי"א שאסור ג"כ משום מפרק כיון שנעשה עתה משקה]. ג) גם אסור. ד) כשחולב לתוך כלי שיש בו אוכל מותר [אם רוצה החלב בו ביום דאל"ה אסור]. משום דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי והוי כמפריד אוכל מאוכל, וגם החלב לא נקרא נולד. ודוקא שבא החלב לתקן האוכל כגון שהאוכל שבקדרה כל כך מרובה עד שיש צורך בכל כמות החלב לתקן את האוכל, או עכ"פ שרוב החלב יהיה נצרך לאוכל ועי"ז מותר אף מיעוט החלב הנשאר שאינו צריך לתבשיל, או שיש בכלי פיזורים רוב החלב נבלע בהם. אבל אין נותר החלב ע"י מעט לחם שנותן בתחתית הכלי כל כמה שאין רוב החלב נבלע בו, ויש למחות בהמון שעוברים ע"ז. סעי' א וס"ק ב-ז ושעה"צ ובהקדמת המ"ב.

24. (חליבה בשעה"ד): א) במקום מניעת שמחת יו"ט שאין לו לאכול אלא מאכלי חלב, מה הדין לחלוב בהמה שעומדת לחליבה. [ואם דרכו לעשות גבינות מהחלב]. ב) ולתוך קערה ריקה. ג) בהמת גוי שעומדת לחליבה, האם מותר לחולבה לכלי שיש בו אוכל.

תשובה: א) יש לסמוך על המתירים לחלוב לתוך קדרה עם אוכלין, דס"ל שאין בזה משום מפרק ומשום נולד [אם לא שדרכו לקבץ החלב כדי להכין ממנו גבינות], ועדיף לעשות החליבה ע"י גוי. (ודעת השו"ע לאסור חליבה מבהמה שאינה עומדת לאכילה). ב) אסור. ג) כן, שאין מוקצה בשל גוי [כנ"ל סי' שי ס"ב]. (ועי' ברמ"א וסי"ק י' ושעה"צ שם, אם מעיקה"ד מותר לחלוב לכלי שאין בו אוכל. ולמעשה נהגו לאסור). סעי' א וסי"ק י' יא.

25. (מיי"ט ליו"ט): א) חלב שנחלב ביו"ט ראשון [והיה אסור אז, כגון שנחלב מבהמה העומדת לחליבה ולתוך קדרה ריקנית (כנ"ל)], האם מותר ביו"ט שני של גלויות. ב) גוי שמסיה לפי תומו שהחלב נחלב ביום ראשון [מבהמת ישראל], האם נאמן. ג) חל יו"ט ביום ראשון ושני בשבוע, חלב שנחלב בשבת שלפניהם האם מותר ביו"ט ראשון. [ואם נחלב לתוך אוכלין ומבהמה העומדת לאכילה]. ד) והאם מותר ביו"ט שני. ה) ובב' ימים טובים של ראש השנה.

תשובה: א) כן. ב) כן (ומיירי כגון שחולב בבית הישראל וישראל רואהו, אלא שהישראל לא נתן דעתו על החלב מתי נחלב. כה"ח כה). ג) אסור בכל גונא, דאין שבת מכינה ליו"ט. (ומבואר בזה שחלב שנחלב לתוך אוכל אסור בשבת עצמה, ואף אם הבהמה עומדת לאכילה. והטעם כתב המ"ב לעיל סי' שה ס"ק עא, שכיון שהבהמה אסורה באכילה בשבת מחמת איסור שחיטה, אף החלב שלה אסור משום מוקצה. וע"ש ס"ק עב). ד) מותר (דממה נפשך, אם יום א' הוא יו"ט הרי היום ב' חול, ואם יום ב' יו"ט הרי יום א' היה הפסקה ושבת לא הכינה ליו"ט). ה) הווי כיום אחד וכל מה שאסור בראשון אסור בשני. סעי' א וסי"ק יב ושה"צ. אם מותר לומר לגוי לחלוב בהמה ע"י לעיל סי' ש"ה סעי' כ. ועי' לקמן סימן תקי"י סעיף ה' אם מותר להעמיד חלב ולעשות גבינה ביום טוב. (ועי' לעיל סי' שכח סעי' לג אם מותר לינק מבהמה ביו"ט).

26. (סחיטת בוסר): א) האם ביו"ט מותר לסחוט בוסר לתוך מאכל. ב) ואם דעתו לאכול לאלתר.

תשובה: א) לא, כמו בשבת (דהואיל ואין הבוסר ראוי לאכילה, הסוחטו בורר אוכל מתוך פסולת וחשיב דש, כנ"ל בהקדמה). ב) גם אסור (ואף שברירה כדי לאכול מיד מותרת, סחיטת בוסר שאני דמשום מפרק נגעו בה, דכשנטול אוכל מתוך הפסולת חשיב כדש, ובדישה לא מצינו חילוק בין דש לאכול מיד או כדי לאכול אחר זמן. נתבאר ע"פ הבה"ל בסי' שכ ס"ה). ס"ק יב.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

מי שרואה שאין לו יין ולא מויץ ענבים לקדש עליו ביו"ט, האם יש אופן שיוכל [בעצמו שלא ע"י גוי] לסחוט אשכול ענבים לתוך כוס ביום טוב ולקדש עליו [דקימא לן (סי' רעב ס"ב) 'סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום']. (השווה לדין בהמה העומדת לאכילה, ועי' סי' תק"ה ס"א וסי"ק ה. ו. ומפורש הדבר בברכי יוסף סי' רעב אות ג וכן הוא בשו"ת הרשב"א ח"ז סי' תקכ"ט).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקה): אסור לחלוב בהמה ביו"ט. גם חלב שנטף מאליו אסור. • אם חולב לתוך מאכל כדי לתקנו, לפחות ברוב החלה, או שרוב החלב נבלע במאכל, מותר לחלוב, ובתנאי שהבהמה עומדת לשחיטה ביו"ט. ויש מתירים אפי' אינה עומדת לשחיטה, וכתב המ"ב שיש לסמוך עליהם במקום מניעת שמחת יו"ט שאין לו מה לאכול זולת מאכלי חלב. • מותר לחלוב בהמה של גוי [אפי' כשהבהמה לא עומדת לאכילה, משום דאין מוקצה אצל גוי], ובתנאי שחולב לתוך אוכל. • חלב שנחלב ביו"ט והוא אסור, אסור גם למחרת בשבת, שאין יו"ט מכין לשבת. וה"ה בשבת שאחר יו"ט, וה"ה בשני ימים טובים של ר"ה. • אסור לסחוט פרי בוסר ביו"ט, גם לא לתוך מאכל, ואפי' דעתו לאכול מיד [דהוא מוציא אוכל מתוך פסולת והוי דש].

סימן תקו

1. (מדידת קמה ללוש): א) האם מותר למדוד קמה ביו"ט בשביל ללוש. ב) ואם נוטל במדה שמודד בחול (פירוש שנוטל בכלי המדידה שמודד בו בחול ואין כוונתו עתה למדוד אלא משתמש בו לצורך נטילת הקמה כלבד. כן מבואר בכ"ח ס"א מקור הל' זו). ג) כשלוקח קמה לצורך ליפתן וכדומה שצריך לזה מדה (שאם לא יתן קמה במדה מסוימת יפגם התבטיל), האם מותר למדוד.

תשובה: א) לא, אלא יקח באומד הדעת. ב) יפחות מעט או יוסיף מעט. ג) יש לומר שמוותר. סעי' א וסי"ק ב. ג. (ועי' לעיל סי' תקד ס"ד בדין מדידת תבלין).

2. עשיית גומא בקמח: האם מותר לתחוב ידו לתוך הקמח לקחת קמח ונעשה בכך גומא.

תשובה: מותר, דלא חיישינן לגומא אלא בעפר (משום בונה. רש"י ת. רה"ע), ולא בפירות ובדבר מאכל. סעי' א וס"ק ד. (ולענין עשיית גומא באפר כירה, מבואר בשעה"צ לעיל סי' תצח ס"ק צח בשם הרא"ש שאין בזה איסור, אכן בבה"ל שם ד"ה ואם תמה על כך שהרי בגמ' משמע שיש באפר זה איסור עשית גומא. וע"ש בס"ק צא ששייך עשיית גומא בעפר תלוש, ע"ש עוד ובשעה"צ קיא).

(הקדמה לסעי' ב). **אם מותר לנפות קמח ביו"ט:** לעיל בסימן תצ"ה ס"ב נתבאר שהגם שמלאכת אוכל נפש הותרה ביו"ט, לא כל מלאכות הותרו, ובדרך כלל מלאכות שאדם עושה כמות גדולה בפעם אחת אין בהם היתר. והמשנ"ב שם ס"ק (ג) הביא מחלוקת הפוסקים האם מלאכות אלו אסורות מהתורה או מדרבנן, ע"ש. כמו כן מלאכת הרקדה, שהיא ניפוי הקמח מפסולת, כגון סובין, היא בכלל המלאכות שנאסרו ביו"ט, שדרך לעשותה בכמות גדולה לימים רבים.

ענין ניפוי שני: הדרך היה שמלבד הניפוי שהיו מנפים את הקמח לאחר הטחינה, היו חוזרים ומנפים אותו פעם נוספת לפני הלישה כדי ליפותו יותר. ונחלקו התנאים (גמ' כ"ט): האם ניפוי זה מותר ביו"ט, ומובא בגמרא (ס"ט) שאשתו של רב אשי ניתתה את הקמח בפעם השניה על אחורי השלחן כדי שיהא בשינוי, ורב אשי אמר עליה שודאי ראתה כן אצל בית אביה [רבי רמי בר חמא]. ומבואר שרב אשי נקט שמוותר לנפות ניפוי שני ע"י שינוי (ר"ז דל"ט ועוד). והטעם שמוותר ניפוי שני, ביאר רש"י (ד"ה שנינו וד"ה כל שכן) שכיון שכשהוא מנפה בפעם השניה הכל יוצא דרך נקבי הכברה ולא נשאר סובין בנפה, אין דינו כמנפה פעם ראשונה, כי בניפוי הראשון הסובין נשארים למעלה בנפה, אבל כאן הכל יוצא. וגם אין בזה טירחה. והטעם שצריך שינוי יתבאר במשנ"ב ס"ק יג.

ניפוי ע"י שינוי גדול: הגמ' (ס"ט) מביאה שאשתו של רב יוסף ניתתה קמח בפעם שניה ביו"ט, בגב הנפה, דהיינו בצידה האחורי של הנפה, כדי לעשות את הניפוי בשינוי. אמר לה רב יוסף, ראי שאני רוצה לאכול פת מעולה ונקיה, ואיני רוצה שתנפי את הקמח בגב הנפה [והיינו שהניפוי מאחורי הנפה אינו מושלם, מפני שאין שם דפנות, והקמח נשפך מהצדדים בלי שמתנפה (שיטה לא נודע למי)]. וכונתו לומר לה, שאין צריך לנפות בשינוי. וכתב הרא"ש (פי' טז) בדתע הרי"ף, שרב יוסף אינו חולק על רב אשי (לעיל), ושניהם סוברים שאין צריך שינוי גדול כניפוי בגב הנפה [שבזה יש שינוי בתוצאה שאין הקמח מנופה יפה], אולם שינוי קטן כניפוי על השלחן צריך לעשות.

הוצאת אבן מקמח: מבואר בגמ' (ס"ט) שגם התנא הסובר שאין מנפים פעם שניה ביו"ט, מודה שאם נפל צרור [אבן] או קיסם לקמח, מותר לנפותו. וזה לא דומה למלאכות שאסרו ביו"ט, כיון שאין דרך לעשות כן בכמות גדולה לצורך ימים רבים (עי' מ"ב ס"ק ה' בסוף). ויש אחרונים שהצריכו לעשות זאת בשינוי, וע"י בזה במשנ"ב ס"ק ט' וי"ב [והחיי אדם שהצריך שינוי גמור סברתו ע"פ הרשב"א דבורר האסור בשבת אסור גם ביו"ט (גמ' ס"א ס"ב)].

אם מותר ניפוי ראשון ע"י גוי: כבר הובאו דברי הגמרא (כ"ט) לענין ניפוי ושנשוותיהם של ר' יוסף ור' אשי ניפו ע"י שינוי, וכתבו התוספות (ד"ה דל"ט) שהיו עושים כן בניפוי השני, אבל בשם רשב"ם כתבו שע"י שינוי מותר אפילו בניפוי הראשון. וכתבו התוספות שלמעשה אין לסמוך להתיר ניפוי ראשון בשינוי אלא ע"י גוי. ובחיי אדם (מ"ב כלל פ"ג ס"ג) כתב שטעם ההיתר ע"י גוי משום שבות דשבות כיון שאינו עושה כדרכו [והוי דרבנן, וע"י גוי הוא דרבנן, ובמקום מצוה דשמחת יו"ט].

3. (ניפוי קמח בתחילה): א) האם מותר לרקד קמח בתחילה (היינו הרקידה הראשונה אחר הטחינה) ביו"ט. ב) וע"י שינוי. ג) ואם לא היה אפשר לו לרקד מערב יו"ט. ד) ולרקד ע"י גוי [בשינוי קצת או בשינוי גמור].

תשובה: א) לא. ב) גם לא. ג) גם לא. ד) דהרקדה לא הותרה ביו"ט, כנ"ל סי' תצה. [ד' ע"י גוי מותר אם ישנה קצת, והפ"ח מחמיר אפ"י ע"י גוי, ואפשר דבשינוי גמור כגון אחורי נפה (נתבאר לעיל בהקדמה ד"ה שינוי גדול) מודה דמותר ע"י גוי. סעי' ב' ס"ק ה' וטז].

4. (ניפוי שני): א) ריקד את הקמח לפני יו"ט, ונפל בו ביו"ט צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית, האם מותר. [כלי שינוי, בשינוי גמור, ע"י גוי]. ב) ואם נפל הצרור מערב יו"ט. ג) ומה"ד להוציא צרור או קיסם ביז כשנפל ביו"ט. ד) אם לא נפל בקמח דבר, אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה, האם מותר. [והאם לנפות ע"ג שלחן נחשב שינוי, ואם דרכו של אדם זה לנפות גם בחול ע"ג שלחן]. ה) אם היתה הנפה השניה עם נקבים דקים יותר מהראשונה, האם מותר לנפות.

תשובה: א) מותר בלי שינוי (וכן דעת השו"ע). ויש מחמירים שצריך בזה שינוי, ועל חיי אדם שדעתו שצריך שינוי גמור כגון לרקד אחורי נפה או ע"י גוי. (ועל שונה"ל ריש הל' ד' שהשמיט דברי היש מחמירים הנ"ל לעשות בשינוי קטן שהוא דעת הב"ח, וצ"ע). ב) לכו"ע צריך שינוי, לפי שהיה אפשר לו לרקד מאתמול. ג) יש אוסרים אף אם נפל ביו"ט דהו"ל בורר, וכן נכון לנהוג. ד) סגי בשינוי קצת, כגון ע"ג שלחן, דבחול הדרך לנפות ע"ג תיבה או עריבה, ואם דרכו לנפות בחול על שלחן יעשה שינוי אחר כגון ע"ג מפה. וכ"ש לנפות ע"ג נפה בצידה השני שמותר (שנעשה שינוי באיכות הפת. גמ' כט., ונתבאר לעיל בהקדמה ד"ה שינוי גדול). ה) אסור, שהרי ישאר הקמח העב למעלה בנפה ורק הדק יצא, וכהרקדה ראשונה דמי [וכל הנ"ל שמותר הוא כשהנפה השניה אין נקביה קטנים מנפה ראשונה וכל מה שיצא בראשונה יצא בשניה (ואין הניפוי אלא כדי שתהא הפת נאה)]. ולפי"ז אפ"י בזמנינו שהקמחים נרקדים בבית הרחיים, אין להרקידם עוד הפעם בבית, אפ"י לא בשינוי, שאנו רואים שהריקוד בבית הרחיים לא מוציא כל הפסולת והנפה שבבית מוציא, וכהרקדה ראשונה דמי. סעי' ב' ס"ק ז ט יא יב יד ושה"צ.

5. (ניפוי קמח מצה): א) הדרך מצות ביו"ט, וצריך לרקד הקמח הנטחן מהפירורים שבו (והרי פירורים אלו הם כצור וקיסם שנפלו ביו"ט, כי המצות נטחנו ביו"ט), כיצד מותר לרקד. ב) האם מותר ליטול ביד הפירורים הגדולים מתוך הקמח. ג) ואם נפלו זבובים לתוך הכוס. או השותה שכר ובתחתיתו יש שמרים. כיצד מוציאן.

תשובה: א) כנ"ל (תשו' קודמת א') שמוותר בלי שינוי (וכן דעת השו"ע). ויש מחמירים שצריך שינוי, ולח"א צריך שינוי גמור דהיינו אחורי הנפה. (ועל שונה"ל תחילת הל' ה' שהביא רק דברי הח"א, וצ"ב, ומה גם דבתחילת הל' ד' הביא דעת המקילים בזה, ובמ"ב ס"ק ט' מבואר דתלוי דין זה בזה, וצ"ע). ב) יש אוסרים וכן נכון לנהוג, כנ"ל (תשו' קודמת ג'). (ועל לעיל סי' תקד ס"ג ברמ"א וס"ק כ' בענין זה). ג) אל יסיר הזבובים לחוד, אלא צריך שיקח מהמשקה ג"כ עמהם. וכן בשכר יניח מעט שכר על השמרים. ס"ק ט יא יב.

(הקדמה לסעי' ג'). דין הפרשת חלה בחוץ לארץ: מן התורה אין חיוב הפרשת חלה אלא בארץ ישראל, וחכמים תיקנו להפריש חלה אף בחוץ לארץ. ומצינו כמה דברים שהקילו בהם בחלת חוץ לארץ, וביניהם, שכל תרומות ומעשרות אסורות באכילה בטמא, וחלת חוץ לארץ מותרת לטמאים שאין הטומאה יוצאת מגופם, והיינו כגון מי שנטמא ע"י נגיעה במת או שרק, אבל אם הטומאה יוצאת מגופו כגון זב, אסורו אף בחלת חוץ"ל (ראה לעיל סי' תנ"ו ס"ק ט). עוד מבואר בגמ' (בבב"ב ט). שמוותר לאכול מעיסת חו"ל קודם שהופרשה ממנה חלה ואחר אכילתו משייר מעט ומפריש מזה.

אם מותר להפריש חלה ביו"ט: מבואר במשנה (ל"ה) שביום טוב אסור להפריש תרומות ומעשרות. והטעם שאסרו חכמים להפריש משום שנראה כמתקן (בבב"ב ט' ד"ה לוחל וע"ע במ"ב ס"ק ז). אמנם אמרו בגמ' (ל"ה) שפירות שחל עליהם חיוב הפרשת תרו"מ ביו"ט, מותר להפריש מהם תרו"מ, כגון עיסה שנילושה ביו"ט, מותר להפריש ממנה חלה.

ובעיסה שנילושה לפני יו"ט, נחלקו בזה בגמ' (ט). רבה התיר להפריש ממנה חלה ביו"ט, ואבוה דשמואל חולק וסובר שרק מעיסה שנילושה ביו"ט מותר להפריש. ופירש הרא"ש (פי' ג') טעמו של רבה שהתיר להפריש מעיסה של אתמול, משום דמירי בחוץ לארץ, וקימא לן שבחול"ל יכול לאכול מהפת לפני שמפריש חלה [וכנ"ל], ולכן אינו נראה כמתקן ע"י ההפרשה. [ולפי"ז כתב הרא"ש שבלת ארץ ישראל אסור לאכול קודם ההפרשה, כשפופריש נראה כמתקן ומודה רבה שאסור להפריש מעיסה שנילושה מעיסה שנילושה של אבוה דשמואל שאסור להפריש מעיסה שנילושה אתמול, שהרי גם בחלת חו"ל מעת ההפרשה חל שם חלה על ההפרשה ונעשית תרומה ונאסרת לזרים, לכן בעצם ההפרשה נראה כמתקן ואסור [אם לא בעיסה שנילושה היום שלא גזרו על הפרשתה, וכנ"ל].

הלכה, הרא"ש נקט כרבה שמוותר להפריש מחלה שנילושה אתמול [בחול"ל], ואילו הרי"ף (ד' והרמב"ם (פי"ג ס"ט) פסקו כאבוה דשמואל לאסור, וכן פסק השו"ע. ועל משנ"ב ס"ק כג שסמך להתיר אם הוא שעת הדחק גדול ואין דרך אחרת. ובחלת ארץ ישראל לכולי עלמא אין היתר להפריש אלא כשהעיסה נילושה ביו"ט.

6. (הפרשת חלה ביו"ט): א) פת שנאפית מערב יו"ט, או עיסה שנילושה בעיו"ט וגמר הלישה היה מעיו"ט, האם מותר להפריש ממנה חלה ביו"ט. ובחלת חו"ל. ב) ואם לא הפריש בעיו"ט מחמת שכחה. ג) מה"ד אם עבר והפריש, במזיד או בשוגג. ד) אם לש ביו"ט, האם מותר להפריש חלה. ואם התחיל ללוש לפני יו"ט וגמר הלישה היה ביו"ט. ה) ואם אין לפניו כהן, או במקום שהחלה נשרפת (כגון בארץ ישראל בזמן הזה שכולנו טמאי מתים). ו) ובחלה טהורה (על לעיל סי' תס"ב ס"ה איך משכחת לה, וע"ש דאין לעשות כן לכתחילה) שהחייב בה

להפריש מהתחלת הלישה, אם התחיל ללוש מעיו"ט, האם מותר להפריש ביו"ט. ז) האם מותר להוליך חלה לכהן ביו"ט. ואם הפרישה מעיו"ט. ואם צריך להעבירה דרך רשות הרבים. ח) בשבת, האם מותר להוליך לכהן חלה במקום שיש עירוב, אם היתה אפויה והפרישה מבעוד יום.

תשובה: א) א"א להפריש (ועי' לקמן תשו' 8 ג'). ב) גם אסור. ג) במזיד אסור לו ולאחרים עד מוצאי יו"ט, ובשוגג מותר מיד [ואפשר שבזה מותר אפי' להוליכה לכהן]. ד) מותר להפריש. ה) גם מותר (ואם מותר לאפותה עי' לקמן תשו' 10 א'). ו) לא, א"א"כ התחיל הלישה ביו"ט. סעי' ג ומ"ב י"ז י"ט כ' ושה"צ.

ז) מותר בכל גונא (גם להוליך ברה"ר, ואפי' לסוברים לעיל סי' תצה" ס"א דמלאכה שיכל לעשות אתמול אסור לעשות היום, בהוצאה מותר דמתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, כדלעיל סי' תצח ס"ק ז'). ח) כן. סעי' ג וס"ק יח.

7. (תקנה לעיסה בא"י): א) לש עיסה מעיו"ט ולא הפריש חלה, איזו תקנה יש לו, שיוכל לעשותה הן בחו"ל והן בארץ ישראל. ב) האם בהנ"ל צריך צירוף סל או נגיעה. ג) ואם אין בעיסה החדשה שיעור חלה רק שמצרפה עם הראשונה שיש בה שיעור. [ומה"ד בחלת חו"ל].

תשובה: א) יכול ללוש ביו"ט עוד עיסה אחת שיש בה שיעור חלה, ויצרפם יחד, ויפריש מאותה עיסה גם על מה שלש מעיו"ט. ודוקא אם צריך לעיסה החדשה או שרוצה לאכול פת חמה (ט-טריה. עי' ירושלמי שבת פ"א ה"י דפת אין דרך לאכלו רותח, ועי' כה"ח סי' ש ס"ק יב) ביו"ט, דאל"ה אסור.² ב) לא, כיון שיש בכל אחת שיעור חלה (כ"ל סי' תנ"ז ס"א), אלא מניח שתיהן לפניו ומפריש מזה על זה. ג) אסור ללוש בכל גונא, דדמי כמי שמפריש חלה מעיסה שנילושה מעיו"ט. ויש מקילין ללוש ולהפריש ממנה אפי' שאין בה כשיעור, ועי' צירוף סל (עי' סי' תנז ס"א). ולכתחילה נכון לחוש לדעת המחמירים. [ובמקום הדחק יש להקל בחלת חו"ל]. (אמנם לעיל בסי' תנז ס"ק י' סתם שיאפה עיסה פחות מכשיעור). סעי' ג וס"ק כה-כו ושה"צ.

8. (תקנה לעיסה בחו"ל): א) איזו תקנה נוספת לכד מהנ"ל יש בחו"ל. ב) האם יכול לשייר בצמצום כדי שיעור הפרשה. ג) ער"פ שחל בשבת, ואפה לחם חמץ לשבת ולא הפריש חלה מער"ש, שא"א לאכול ולשייר ולהניח על מחר, מה יעשה.

תשובה: א) בחלת חו"ל דקי"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש, יכול לאכול וישייר קצת, ולמחר מפריש חלה מהנשאר. ב) לא, אלא ישייר מעט יותר מכדי שיעור שרוצה להפריש, כדי שיפריש אח"כ קצת והיה שיידיה ניכרין (כמבואר בשו"ע יו"ד סי' שכב ס"א דהעושה כל עיסתו חלה לא עשה כלום עד שישירי מקצת), ועוד שאם לא יניח רק כשיעור חלה נראה כמפריש ביו"ט. ג) יש להקל בחלת חו"ל בשעת הדחק שאין לו פת אחר לשבת להפריש בשבת (כדי שלא לבטל עונג שבת דחיובו בפת. בה"ל סי' תמד ד"ה לצורך), ויתננה לכהן קטן פחות מבן ט' או גדול שטבל. סעי' ג וס"ק כא-כג.

הוספות ועיונים

² יש לעיין למה אסור בארץ ישראל, הרי כיון שעושה כדי לתקן את העיסה הראשונה ואין לו דרך אחרת, אם כן זה לצורך יו"ט, ודמי להא דסי' תקג ס"א שמותר להרבות בשר בקדרה אפי' בריבוי טיריחה, כיון שיש תועלת בריבוי הבשר לצורך יו"ט, ומותר אפי' כשאין בדעתו כלל לאכול ביו"ט את הבשר שמוסיף. והיה נראה לומר לכאוי שמה שהתנה המ"ב שהיתיר ללוש פת נוספת הוא באופן שצריך לפת זו, אינו חוזר על אי"י אלא רק על חו"ל, ששם אינו מוכרח לתקנה זו כי יכול לאכול ולשייר, לכן אין היתר לאפות פת נוספת אלא כשצריך לה, משא"כ בעיסת אי"י שא"א לאכול ולשייר ונמצא שאפית פת חדשה היא דבר מוכרח לעיסה הראשונה ומותר. ואכן כך כתב בספר חתת לחם (לפני 150 שנה. סי' י סעי' ז), וז"ל: ויראה לי דבארץ ישראל דאסור לאכול מן העיסה קודם הפרשת חלה אם אין לו פת אחר לעולם מותר ללוש עיסה אחרת בשביל אכילתו וממילא ניתרת גם זו. עכ"ל. אמנם בשוה"ל (הל' ז-ח) מבואר שתנאי זה חוזר על עיסת אי"י, וכן משמע בשוה"ר (סי' ט) שתנאי זה חוזר גם על אי"י. וכן רהיטת האחרונים והמשני"ב, מדלא חילקו בזה. וצ"ל דסברתם שכיון שאסור להפריש מעיסה שנילושה לפני יו"ט, הרי אם עושה עיסה חדשה שאינו צריך לה וכל מטרותיו רק בשביל להפריש ממנה על העיסה הראשונה, הרי זה כאילו מפריש מעיסה זו עצמה. ונראה שזהו כונת המג"א (סי' יא) והא"י (סי' יא) שכתבו 'דוקא כשצריך לפת חמה דלא עבד כלום רק מחשבה', דהיינו שאין היתר מיוחד להפריש חלה לצורך יו"ט אלא רק מעיסה שנילושה היום שבה לא גזרו (ב"ב"ה לו), והרי אם ילוש עיסה חדשה ויפריש ממנה הרי זה כאילו מפריש מהעיסה הראשונה, דמה לי אם מפריש ממנה עצמה או מפריש עליה מעיסה אחרת, משא"כ באופן שיש לו צורך בעיסה אחרת, וממנה מותר לו להפריש שהרי נילושה היום, בזה ממילא יכול לכוון גם על העיסה הראשונה 'דלא עבד כלום רק מחשבה'.

9. (אפיית עיסה לא מתוקנת): א) עיסה שנגמרה לפני יו"ט ולא הפריש חלה, האם מותר לאפות הפת ע"י שיאכל ממנו ויפריש אח"כ [בחול]. ב) ואם עבר ואפה כולה, האם מותר לו לאכול ולהניח מעט ולהפריש מזה חלה במוצאי יו"ט.

(תשובה: א) מותר (ע"י מ"ב ס"ק כד, ובשעה"צ ציין לשוועה"ר שהטעים את הדברים, ושם ביאר שגם אפיית חלק הפרשת החלה היו צורך יו"ט שעל ידה יוכל לאפות כל העיסה), ויש מחמירין שכיון שיכל להפריש מאתמול אסור לאפות העיסה משום חלק החלה שיש בו שנאפית שלא לצורך יו"ט, ויש לחוש לזה לכתחילה שלא לאפות כל העיסה רק שישאיר קצת עיסה שלא לאפותה עד אחר יו"ט, וממנה יפריש חלה גם בעד עיסה הראשונה. ב) כן. סעי' ג וס"ק כד.

(הקדמה לסעי' ד). **אם מותר לשרוף הפרשת החלה ביו"ט:** לעיל בסעי' ג' נתבאר שעיסה שנילושה ביו"ט, מותר להפריש ממנה חלה [ויש מתירים להפריש אפילו כשנילושה מערב יו"ט, ע"ש (פ"ק נג)]. והנה באופן שאפשר לאכול את הפרשת החלה [כגון בחלת חו"ל דרבנן, שמוותרת לכהן הטהור מטומאה היוצאת מגופו, והכהן לפנינו], ודאי מותר גם לאפות את הפרשה החלה, ונתבאר בהרחבה לעיל ס' תנז סעי' ב. אך במקום שאי אפשר לאכלה [כגון בארץ ישראל שחלה מן התורה ואסורה לכהנים בזמן הזה שכולנו טמאי מתים] ודין ההפרשה בשריפה, יתבאר בסעיף זה שאין שורפים אותה ביו"ט. [ומ"מ מותר להפרישה לכתחילה, דההפרשה היא כדי לתקן את העיסה שאוכל, והוי צורך יו"ט. ואפ"ל בחלת חו"ל שיכול לאכול ולשייר כדלעיל ס"ג, יכול גם להפריש ואף שמתקן בכך את העיסה, ולא אומרים ימנע מההפרשה ויאכל וישייר בסוף, ונראה הטעם משום שמצותה לכתחילה בהפרשה, ועוד דשמא ישכח לשייר³].

(הקדמה לס"ק ל' ושעה"צ מ"ח). **מצות שריפת חלה שנטמאה:** נאמר בתורה (ויקרא ז יט) 'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, באש ישרף, מכאן שקודשים שנטמאו מצוה מן התורה לשורפם. ואמרו בגמרא (שבת כה). 'כשם שמצוה לשרוף קדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת' [שגם תרומה נקראת קודש (ויקרא כג י ובש"י טז)]. וחלה גם היא בכלל תרומה, ככתבו (במלכו טו ב) 'ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה'.

ונחלקו הראשונים במצות שריפת התרומה, רש"י (שבת כה. ד"ה מ"ז, כג: ד"ה ש"מ"ה) פירש שהמצוה לשרוף היא משום דתרומה דמיא להקדש, ועוד שמא יבוא בה לידי תקלה דאכילה [ולדבריו מצות שריפה תרומה מדרבנן]. ותוס' (כה. ד"ה כד, בתי ב) כתבו שמצות השריפה היא מהתורה משום שתרומה נקראת קודש.

ואע"ג שמצוה לשרוף חלה שנטמאת, מכל מקום מצוה זו אינה דוחה איסור עשיית מלאכה ביו"ט [דהיינו מלאכת הבערה, כי לא הותר להבעיר שלא לצורך כלל וכן ח"ת"א כגמי שכתב שם לגבי הלכה בשמן של תרומה ביו"ט. ועי' רש"י ד"ה ש"מ"ה], דיו"ט הוא עשה דכתיב (ויקרא כג כד) 'שבתון', כלומר שבות (רש"י: ה' ד"ה ע"ה), וגם לא תעשה שנאמר (שם כג ז) 'כל מלאכה לא תעשו', ואילו מצות שריפת קדשים אינה אלא מצוה עשה שנאמר (ויקרא ז יט) 'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף' (ובש"י פ"ג ה"ח), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. [וכ"ש לסוברים מצות שריפת קדשים מדרבנן, שאינה דוחה איסור תורה של הבערה ביו"ט].

10. (שריפת חלה ביו"ט): א) המפריש חלה טמאה ביו"ט [ובזה"ז? כולנו טמאים], האם מותר לאפותה [כשיש כהן הראוי לאכלה או לאון]. ב) באופנים שאינה ראויה לאכילה ואסורה בטלטול, כאשר קרא לה שם ועדיין היא בידו קודם שהניחה, האם רשאי לטלטלה. ג) האם מותר לשורפה ביו"ט. ד) ומה יעשה בזו.

(תשובה: א) כשיש כהן הראוי לאכלה מותר, כגון בחו"ל לנוהגים לתת לכהן והוא לפנינו [כנ"ל ס' תנז ס"ב]. אבל כשאין כהן הראוי לאכלה אסור לאפותה, כגון בא"י שהחלה אסורה לטמאים, או בחו"ל במקום שאין נוהגין להאכילה לכהן טהור מטומאת קרי דהיינו גדול שטבל או קטן פחות מבן ט', או במקום שאין כהן לפנינו, ואז העיסה אסורה גם בטלטול (כי אינה ראויה לכלום). ב) רשאי לטלטלה לכל מקום שירצה כל זמן שהיא בידו. ג) לא, שאין שורפים ביו"ט [י"א שהוא מה"ת וי"א מדרבנן]. ד) מניחה עד הערב ואז שורפה, [בלילה, וצ"ע בזה]. סעי' ד וס"ק כח כט לא ובה"ל ד"ה אלא ושה"צ.

הוספות ועיונים

³ ועי' פמ"ג (משב"ח ה) שרצה לחדש מכת הסברא הני"ל שהלא יכול לאכול ולשייר, שכל מחלוי האמוראים אם מותר להפריש מעיסה שנילושה אתמול היינו בחו"ל שיכול לשייר אך בא"י שאין יכול, לכי"ע מותר להפריש. אך למעשה לא קי"ל הכי אלא אסור להפריש מחלת א"י שנילושה אתמול, וא"כ מוכח שהאמוראים נחלקו בין בא"י ובין בחו"ל, ולא אומרים בחו"ל לשייר, והטעם כדכתבנו. [ועי' שו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' צז) שכתב שבחול"י יש לחוש למחמירים ולא להפריש אלא לשייר, זולת כשא"י כגון בשבת ער"פ. ע"כ. אך סתימת הפוסקים לא משמע כן אלא יכול להפריש לכתחילה].

אע"פ שאסור להכין ביו"ט שלא לצורך יו"ט, מותר לאפות עיסה גדולה כשצריך לה ביו"ט, ולא חוששים שמה מתוך שעיסה גדולה הכנתה קלה [שאינן צריך לחלקה לחתיכות קטנות ולטרוח בכל אחת בפ"ע] יבוא להוסיף עיסה שלא לצורך היום. וגם לאידך גיסא, מותר להכין עיסות קטנות ודקות, אף שיש טורח רב בהכנתן, ואין איסור במה שמרבה טירחה ביו"ט.

11. (פת גדולה. טירחה מרובה): א) האם מותר לעשות ביו"ט פת גדול בתנור גדול (שאינן ריבוי האפיה שם מועיל להשיח את הפת). ב) האם מותר לאפות חררין דקין מאד שיש טורח רב בעשייתן. (תשובה: א) מותר, אם יש לו צורך בפת גדול. ב) מותר. סעי' ו' וס"ק לב ושה"צ.

(הקדמה לסעיף ו). מלאכת אוכל נפש ביו"ט לצורך גוי: הנה אף שמלאכת אוכל נפש מותרת ביו"ט, לצורך נוכרי היא אסורה, כנלמד מהכתוב (שמות י"ז) 'יעשה לכם', ולא לנוכרים (ב"מ כ"ג).

כשיש שותפות לגוי בעיסה: לעיל בס"י תקג (ס"ח) נתבאר שמותר להרבות מאכל בקדרה גם מה שאינו לצורך יו"ט, כאשר יש בהוספה תועלת למאכל של יו"ט. ובסעי' זה יתחדש דהני מילי כשהמאכל שמוסיף בקדרה שייך לו, משום שאז בידו לאכול מהתוספת אם ירצה, או משום שאם יגיעו אורחים יוכל לתת להם תוספת זו, נמצא שהמאכל שמוסיף עצמו יש בו שייכות לצורך יו"ט. משא"כ כשהתוספת שייכת לגוי, שאז לא יתכן לישראל להנות מזה ביו"ט, אסור להוסיף, ואין בזה את ההיתר של ריבוי מאכל משום שמועיל למאכל שלצורך יו"ט.

12. (גוי שותף בעיסה): א) יש לו קמח או עיסה בשותפות עם גוי, האם מותר ללוש ולאפותה ביו"ט. ובתנור אחד קטן. ב) ואם יכול לבחור איזה שירצה שאין הגוי כופהו לחלוק מיד. ג) ואם רוצה לעשות מהכל ככר אחד גדול.

(תשובה: א) אסור בכל גונא [ואין כאן את ההיתר דלקמן ס"י תק"ז ס"ו שמשביח הפת], אלא יחלקנה ויאפה את שלו. ב) גם אסור. ג) משמע שגם בזה אסור, וצ"ע בזה. סעי' ו' וס"ק לג לד ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ז). **הכנה פת נוספת ביו"ט:** הראשונים למדו מהגמ' במס' שבת (ק"ז) לענין הלכת מהלכיס מלויקס, שכשיש לאדם פת כדי כל צרכו ביו"ט, אין לו לאפות עוד פת, שהרי זה שלא לצורך יו"ט. וכל שכן שאין לאפות פת הפחותה באיכותה מהפת שיש לו, כגון שיש לו פת נקיה לא יאפה פת קיבר [שלא כדעת הרשב"א שאם הוטב בעיניו עתה לאכול פת גרועה מותר לו לאפות וע"י שעה"צ ס"ק נח]. אמנם אם יש לו עדיפות בפת שרוצה לאפות, כגון שהיא יותר טובה מהפת שיש לו, מותר לאפות, אף שיש לו פת כל צורכו.

13. (אפיית פת נוספת): א) אם יש לאדם הרבה פת נקי שמספיק לו לכל היום, האם מותר לו לאפות פת אחרת מאותו המין, קיבר או נקי. ב) ואם הוא מין אחר. [ואם הוא פת גרוע מהראשון]. ג) ואם ניחא ליה בפת חמה והפת נקיה שיש לו נאפה מאתמול, האם מותר לאפות פת נקי או פת קיבר. ד) כשיש לו הרבה פת נקי, אם יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת קיבר, האם מותר להכין להם פת קיבר. ה) ואם אינם רגילים אלא שבפעם הזאת רוצה להאכילם פת קיבר. ו) אם יש לו פת קיבר הרבה האם יכול לאפות פת נקיה. ז) והאם לכתחילה יכול לאפות פת קיבר ואח"כ יאפה פת נקיה. ח) ואם כונתו להערים שישאר לחול.

(תשובה: א) לא. ב) מותר אפילו פת גרוע ממה שיש לו, כגון שהפת שלו פת חטים ורוצה לאפות פת דגן. ג) מותר. ד) מותר. ה) אסור. ו) כן. ז) כן (וראה להלן אות ח', ובהערה שם). ח) אסור, ורק אם רוצה לאכול פת קיבר מותר. סעי' ז' וס"ק לה-לט.

הוספות ועיונים

⁴ וצ"ב שאם בני ביתו יכולים לאכול פת נקיה כמו פת קיבר למה מותר לאפות בשבילם פת קיבר. וצ"ל דהתורה התיירה לכל אדם לאפות את המאכל שרגיל בו ומה שאינו רגיל בו נחשב בשבילו כמין אחר אף ששניהם מין חיטים. והיינו שהיות והם רגילים לאכול פת קיבר, וזהו מאכלם, הרי הרגילות משנה את טבע האדם ואצלו נעשה גם דבר הפחות, ערב לחיכו, ונחשב אצלו כמין אחר סתם ולא כדבר גרוע, ומין אחר הרי מותר להכין (כ"ל אות ב).

⁵ וצ"ב שכיון שיש לו צורך בפת קיבר, א"כ שיהא מותר לו גם לאפות פת נקיה ואח"כ פת קיבר, ולמה נתבאר באות ז' שרק כשעוד לא אפה הנקיה יכול לאפות הקיבר. ובחוב"ב ביאר דהכא מיירי במי שמכין לסעודה ומכין בשפע, וגם פת קיבר דשמה ירצו לאכול פת קיבר, וכיון שלא ודאי שאוכלים יש לאפות הקיבר תחילה.

(הקדמה לסעי' ח). לעיל ס' תצ"ה (פ"ה) נתבאר שמלאכת אוכל נפש מותר לעשותה ביו"ט (וע"פ בס"ד ללא כל המלאכות שהיו). ודעת הרמ"א (ס"ט) שדבר שיעשה לעשותו מאתמול, ואין הבדל באיכות המאכל בין אם מכינו אתמול או היום, יש לעשותו לפני יו"ט, ואם עושהו ביו"ט, יעשהו בשינוי. ודעת השו"ע (ס"ט) שבכל גונא מותר לעשות ביו"ט וא"צ לשנות. וכתב הבה"ל שם (ד"ה וכן) שגם השו"ע מודה בדבר שדרך לעשותו לימים רבים שאם אינו מפיג טעמו מאתמול, כשעושהו ביו"ט יש לו לשנות.

14. (הכנת שאור): האם מותר לעשות שאור להחמיץ העיסה ביו"ט.

תשובה: מותר רק ע"י שינוי, לפי שהיה אפשר לעשותו מבע"י. סעי' ח וס"ק מ.

(הקדמה לסעי' ט). כתב הרשב"א (יב: ד"ה רפ"א) דאע"פ שיש מחלוקת לענין חלה כאשר העיסה נילושה לפני יו"ט אם מותר להפריש ממנה החלה ביו"ט (גמ' ט. ונתבאר לעיל סעי' ג, ע"פ בהקדמה וס"ק כג), מ"מ מתנות בהמה [-זרוע לחיים וקיבנה] מותר ליתנם לכהן ביו"ט לכו"נ, ואינו דומה להפרשה חלה משום שהבהמה מותרת באכילה גם לפני הניתנה ולא שייך בזה מחויי כמתקן, ועוד שאין מתנות בהמה דומות לחלה שבעיסה קודם ההפרשה אין בה שם חלה וההפרשה היא זו שמחילה את השם, משא"כ מתנות שהם ידועות וניכרות בהמה תמיד, נמצא שלא עשה דבר בנתינתו לכהן.

15. (הרמת מתנות בהמה): בהמה שנשחטה ביו"ט או בערב יו"ט, האם מותר להפריש מתנותיה ביו"ט.

תשובה: מותר בכל גונא, דאין זה מתקן שגם קודם ההפרשה אינן טובלות, ועוד שמופרשות ועומדות הן בגוף הבהמה. סעי' ט וס"ק מב.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בוריון

- א. האם מותר ביו"ט לנפות קמח כדי שיהא נקי מחרקים ותולעים, ולא בשביל שיהא הפת נקי, באופן שנקבי הנפה דקים מנקבי הניפו הראשון. (עי' ס' תקו ס"ב וס"ק ט יד, ועי' אור לציון ח"ג פ"ט תשו"ו).
- ב. בני משפחה שהכינו בליל יו"ט את מאכלם לסעודת יום טוב של הבוקר, למשל אורז עם בשר, והנה בבוקר, שינו טעמם, ורוצים מאכל מסוג אחר, למשל תפוז"א במקום האורז. וכבר יש להם כדי כל צורכם ברווח מהמאכל הראשון. האם מותר להם להכין את המאכל שרוצים עתה, ואת המאכל הראשון ישמרו לאחור יו"ט. (עי' ס' תקו ס"ב לו ושע"ה צ"נ).
- ג. באופן הנ"ל שאלה קודמת שהכינו אורז ולא שינו את דעתם, אלא שאח"כ נזכרו שבעל הבית מעדיף את אכילת האורז מסוג "אורז מלא" (שקליפתו הדקה עליו), והוא פחות ערב לחיכו אך יותר בריא לו, והוא רגיל לאכלו, האם מותר להכינו בשבילו. (עי' שו"ע ס' תק"ו ס"ז).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקו): מותר להוציא קמח מתוך השק אף שנעשה גונא בקמח, שאין איסור בונה [גונא] אלא בקרקע או במחובר לקרקע, ולא במאכל. • אסור לרקד קמח ביו"ט. • ניפה את הקמח לפני יו"ט, ונפל שם אבן וכדו', נכון שלא להוציאו בידו, אך לנפות את הקמח מותר, ויש מצריכים שינוי. ואם נפל האבן מאתמול לכו"ע צריך שינוי. וה"ה בניפו פירורים שלא נטחנו מקמח מצה שנטחן ביו"ט. • ניפה את הקמח לפני יו"ט, ורוצה לנפותו שוב ביו"ט באותה נפה כדי שיצא הפת נקי ביותר, מותר, ובשינוי קצת, כגון שינפה לא לתוך צלחת כרגיל אלא על השלחן. • אף שאסור להפריש תרומות ומעשרות ביו"ט, עיסה שנילושה היום מותר להפריש ממנה חלה [ויש מקילים גם מעיסה שנילושה אתמול, ועי' ס"ק כג שבשע"ה דגול יש לסמוך על דבריהם]. • עיסה שנילושה אתמול ולא הפריש ממנה חלה, יש לו שתי עצות שיוכל להפריש חלה היום: א, שילוש עיסה נוספת, ויפריש ממנה גם על העיסה הראשונה. ובתנאי שיש לו צורך בעיסה הנוספת כגון שרוצה פת טריה. ב, עצה השייכת רק בחלת חו"ל, שיאכל בלא להפריש וישייר מעט ויפריש מזה למחר. • בדיעבד מי שהפריש חלה ביו"ט, אם במזיד אסור לכל עד מוצאי יו"ט, ואם בשוגג מותר גם לו מיד. • חלה טמאה יש מצוה לשורפה, אך אין שורפים אותה ביו"ט. • מותר להכין עיסה שהכנתה קלה, ולא חוששים שמה מתוך קלות ההכנה יבוא להכין גם מה שלא לצורך יו"ט. • מותר להכין מיני מאפה דקים וקטנים לצורך יו"ט, אפילו שיש בהם טירחה רבה. • אסור לעשות מלאכת אוכל נפש לצורך גוי, ואם יש לגוי שותפות בעיסה של היהודי יש לחלוק את העיסה ולאפות רק מה שצריך היהודי. ואין בזה היתר של 'אפיית הרבה לחם משביח את הלחם שלצורך יו"ט' שזה נאמר דוקא באופן שהכל ראוי ליהודי אם ירצה או שיוכל להביאו לאורחים, ולא כשזה שייך לגוי. • אם יש לאדם מאכל כל צורכו ליו"ט, אסור להכין עוד ממין זה, וכ"ש שאין להכין סוג יותר גרוע

[כגון שיש לו פת נקי, אין להכין פת קיבר]. אך מין אחר ממה שיש לו מותר להכין [כגון שיש לו פת חיטים יכול להכין פת שעורים, ואפי' ששעורים גרוע מחיטים]. ואפי' כשרוצה להכין אותו מין שיש לו, אם הוא מסוג יותר משובח, או שערב לו, מותר [כגון שיש לו פת קיבר ורוצה פת נקי, או שרוצה פת טריה מותר], ובתנאי שלא יעשה בהערמה בשביל מחר. ואם יש לו פת נקיה כל צורכו ובני ביתו רגילים בפת קיבר, מותר להכין להם פת קיבר [שאצלם נחשב כמין אחר כיון שרגילים בזה, ולא כדבר יותר גרוע (נתבאר בהערה לתשי"ג 13 ד)].

סימן תקו

(הקדמה לסעי' א ושה"צ ס"ק ה). **תנור גדול חדש, שהתחיל להסיקו לני יו"ט, אם מותר לאפות בו ביו"ט:** איתא בברייתא (ל): אין אופין בפורני [תנור גדול] חדשה [שעדיין לא הוסקה]. שמא תפחת [-תיבקע ותישבר מהחום]. ובטעם הדבר נאמרו ב' דרכים בראשונים: רש"י (ד"ה שמל) פירש מפני הטורח, [שתנור גדול יש טירחה מרובה בהיסוקו ובפינוי הנחלים במכובדות קודם שיניח פת בתנור (ב"ח)], ואם ישבר התנור נמצא שטרח ביו"ט שלא לצורך [ואע"ג שצ"ח מקומות לא תשקו להם כגון ה"א דלעיל סי' ת"ח ס"ג, ה"י המאירי שכלל התקש קיבו ומלוי]. והרמב"ם (פי"ג ה"י) פירש שאם תפחת התנור תפסיד את הפת, וימנע משמחת יו"ט. וכתב הב"ח (סק"ב, ו"כ השקנה"ג) נפקא מינא בין הפירושים, באופן שהסיק את התנור כבר לפני יו"ט, ורוצה רק לאפות ביו"ט, שלפי רש"י שהטעם מפני הטורח שבהסיק, באופן שכבר הסיק לפני יו"ט יכול לאפות ביו"ט, ואילו לרמב"ם שהחשש שמא ישבר התנור ויתקלקל הפת, אין לאפות גם באופן שההסיק היה לפני יו"ט, שעדין יש חשש שיפחת התנור ויפסיד את הפת. אך הברכ"י (סק"ה) כתב לחלוק על זה, שהרי לשון הברייתא 'אין אופין', משמע שיעקר האיסור הוא האפיה ולא ההסיק, משמע שאסרו אפי' כשהסיק לפני יו"ט, וגם רש"י לא הזכיר הסיקה, ולמה לעשות מחלוקת אם אפשר להשוות את הדעות [והטעם לאסור באפיה לבד משום שיש טירחה נוספת חוץ מהטירחה שבהסיק (שלא כדפי"ס ה"ה לעיל), ושוב אם יפחת התנור נמצא שטרח שלא לצורך (שע"ה)]. ובמאמר מרדכי (סק"ה) רצה לטעון בהיפך, שאפילו לרמב"ם שהחשש הוא מפני קלקול הפת, אפשר שרק בעת ההסיק חוששים שהתנור יפחת, וכיון שלא נפחת אז, שוב אין חשש שיפחת [ומותר לגמור האפיה ביו"ט]. וביאר המאמר שמה שכתב הרמב"ם 'שמא יפסד הלחם', היינו שמחמת הטיט שנפל שם לא יהיה מקום לאפות את העיסה, ותשהה ותתקלקל, וזהו הפסד הפת. וכתב בשע"ה צ' שהוא דחוק בלשון הרמב"ם, ועוד שבמאירי מבואר להדיא שכונות הרמב"ם שמא יפול התנור על הפת ויפסידו, ומוכח ודאי שלדעת הרמב"ם אין לאפות אף כשההסיק היה קודם יו"ט. 'אח"כ כתב המאמר, שאם ברמב"ם לא נפרש שמתיר כשההסיק היה קודם יו"ט, א"כ גם בדעת רש"י י"ל שאוסר וא"צ לומר שרש"י פליג ארמב"ם. וכדעת הברכ"י דלעיל].

16. (היסק בתנור גדול): א) האם מותר לחמם מים חמים ביורה גדולה ביו"ט. ב) האם מותר לאפות בפורני שהוא תנורים שלנו הגדולים ופיהם מהצד, וצריך היסק גדול ונפיש טירחא. [בתנור שאינו חדש]. ג) ואם הוא חדש שלא הסיקוהו קודם היסק זה. ד) ואם הסיקוהו מבעו"י, האם מותר לאפות בו ביו"ט. ה) תנורים קטנים שבזמנינו שקורין קאלע"ס, האם חוששים שמא יפחתו. ו) מה דין תנורי פת שלנו [ומה למעשה]. ז) ואם התנור נעשה לפני כמה ימים וכבר נתייבש, אך לא הוסק עדיין, האם מותר לאפות בו לראשונה ביו"ט.

(תשובה: א) מותר, והוא שצריך להרבה מים חמים, או שאין מוצא מיחם קטן. ב) מותר והוא שצריך לפת הרבה כגון שנזדמנו לו אורחים הרבה וכדומה, או שאין לו תנור קטן [וע"ל לקמן סעי' ו]. ג) אסור לאפות, שחוששים שמא תפחת מעזיבת התנור ותפול על הפת ויפסיד הלחם וימנע משמחת יו"ט. ד) לא. ה) לא חוששים. ו) הו"ו כפורני [שאסור בחדש]. אבל האחרונים צדדו להקל בזמנינו שהתנורים נעשים מלבנים ונותן טיט בין לבנה לחברתה להדביקן יחד ואין מצוי כלל ליפחת, אלא שיש מצדדים לאיסור בתנורים שלנו מצד היסק ראשון שמייבש התנור ומחזקו והוא תיקון מנא [אם לא שהוסק מבעו"י], ויש מקילים בכל גווני. ז) מותר לכו"ל. סעי' א וס"ק א-ד ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ב). **עצים שנשרו מהעץ ביו"ט והם מוקצה, אם מותר לבטלן ברוב עצים המותרים:** אמרו בגמרא (ד): עצים שנשרו מהעץ ביו"ט, שהם מוקצה ואסור להסיק בהם, יש אופן שיוכל להסיק בהם, והוא ע"י שיוסיף עליהם עצים המוכנים לטלטול שאינם מוקצה, עד שהרוב יהיו עצים מותרים, וכך מותר לו להסיק כל העצים יחד. [ואע"פ שאסור להנות ממוקצה, כאן זה הנהא הבאה ממילא, כי אינו נוגע בעצים המוקצה ואינו משתמש בהם, אלא מתעסק עם העצים המותרים ומדליקן וממילא דולקים גם העצים המוקצה ואח"כ נהנה מהם ממילא, והנהא הבאה ממוקצה ממילא מותר, כד"ס הרשב"א (ש"ס נט). ומובא כאן בשע"ה צ' ס"ק א]. ומקשה הגמ' והרי בעת הדליקה

צריך להפך בעצים כדי שידלוקו טוב, ונמצא שמטלטל את העצים המוקצה. ותירצו בגמ' שכיון שרוב העצים הם של היתר, נמצא שהאיסור בטל ברוב, ומותר להפך ככולם [והיינו שמכח הביטול, נהפכו העצים האסורים למותרים (כפי ע"פ ביאור התולדות יעקב ד"ה ע"א)]. ועתה מקשה הגמרא על עצם הביטול, כיצד מותר לבטל את המוקצה ברוב עצים מותרים, והרי דין ביטול ברוב הוא רק כאשר נעשתה התערובת ממילא, אבל מי שבידיו עשה תערובת כדי שיהיה רוב היתר, קנסוהו שלא יחול דין ביטול. ומתרצת הגמרא שקנס זה הוא רק באיסורים דאורייתא, אך באיסור דרבנן, כגון כאן שמדובר באיסור מוקצה, מותר לבטל את האיסור בידים (וראה לקמן שלא ככל מקום אומרים כן). ושוב מקשה הגמרא, הרי יש כלל שדבר שיש לו מתירין אינו בטל, ומוקצה הוא בכלל דבר שיש לו מתירין כי יהיה מותר לאחר יו"ט, וא"כ מה מועיל שריבה שם עצים כשרים, הרי המוקצה הוא דבר שיש לו מתירין ואינו בטל. ותירצו בגמ' 'הני מיילי היכא לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסורא', דהיינו כל חומרת דבר שיש לו מתירין נאמרה דוקא כשהאיסור נשאר כמות שהוא בעין, אבל כאן שהעצים נשרפים, אין את חומרת דבר שיש לו מתירין.

וכתבו הרשב"א (ד"ה והא, ועיי' שפ"ה סי' ז' ופ"ה ל"ה ע"א, שדבר זה אינו מוחלט בלש"א, ע"כ) וחר"ן (ד"ה כיון), שכל מה שמועיל ביטול, הוא דוקא באופן שאינו מכיר את העצים האסורים לאחר שנתערבו, אך אם מכירם לא שייך בזה ביטול [שהרי הם לפניו ואין זה תערובת]. אמנם הים של שלמה (פ"א סי' ז) כתב, שאף כשהעצים האסורים ניכרים, הם בטלים לענין זה שיהיה רשאי להסיקם יחד עם העצים המותרים, וכן יכול לטלטל את כל העצים יחד שאנו תולים לומר שהזיו את המותרים כי הם הרוב, רק אין לטלטל את האסורים להדיא. וביאר, שהטעם שהקלו בזה הוא משום 'דמקלא קלי איסורא', כמבואר בהמשך הגמ' (ונזכר לעיל). וכן ברא"ש (פ"א ה"א) מבואר שאפי' מכירין בטלים. ובה"ל (ד"ה ע"א) הביא לזה ראה מהגמ', ע"ש.

ובמה שנתבאר בגמ' שבאיסור דרבנן מותר להוסיף היתר בידים כדי לבטל את האיסור, הראשונים הקשו שבכמה מקומות בגמרא רואים שלא התירו כן, ונאמרו בבאור הדבר כמה דרכים בראשונים. הרשב"א (ד"ה א"ל) וחר"ן (ד"ה ע"א) הביאו דעה הסוברת, שההיתר להוסיף עצים מותרים הוא רק באופן שהיו שם תחילה עצים מותרים ולתוכם נפלו עצי המוקצה, אלא שלא היה במותרים שיעור המספיק כדי לבטל את העצים האסורים, שבו הותר לבטלם בכדי שלא יאסרו את שאר העצים, אך אם בתחילה היו שם רק עצים אסורים אין לערב בהם עצי היתר כדי לבטלם. ובשו"ע ביו"ד (ט"ז) נפסק כדעה זו. והרא"ה בבדק הבית (בי"ד ד' ע"ג) סובר שאיסור לבטל איסור בידים בכל גוונא, לבד מהאופן שאנו עוסקים בו שהוא ביטול עצים, משום שההנאה מהם באה רק לאחר שריפתן. וכן דעת הרמ"א (יו"ד סי' טו), ועיי' עוד מירוצים בתוספות ד"ה ותנן, ועיי' תולדות יעקב ד"ה ע"א וד"ה והא' בדעת מש"א.

נמצאו שתי מחלוקות בענין ביטול עצים הנשרפים: א. י"א שאי אפשר לבטל עצי מוקצה אלא כשנפלו למקום שכבר היו שם עצים מותרים. ויש חולקים, שבעצם הנשרפים שהנאתן לאחר ביעורן אפשר לבטלם לכתחילה גם בלא שיקדמו שם עצי היתר. ב. י"א שכל מה שעצי איסור מתבטלים היינו כשאינם ניכרים בתערובת. ויש חולקים, שכיון שהנאתן אחר ביעורן, אפי' כשהם ניכרים בטלים, ובלבד שלא יטלטל אותם לבדם. ועיי' משנ"ב סי' ק"ח ויא ושעה"צ סי' ק"ז, ובה"ל ד"ה שלא.

ומה שאמרו בגמ' שבעצים הנשרפים לא נאמרה חומרת דבר שיש לו מתירין 'משום דמקלא קלי איסורא', ביארו כמה ראשונים (טור סי' תרע"ג נפש מהר"ם, תוס' חכמי אנגליה ד"ה ה"מ, וכן כתבו הט"ז תקן ז' ופ"ד לט"ז י"ב והמג"א סי' ק"ג) דהיינו שההנאה באה לאחר שנשרפו העצים, שהרי ההנאה היא מהאפייה כשהעצים כבר אינם בעין. ועיי' עוד לקמן (ד"ה הנחתו וביעורן ק"ה).

(שייך לשעה"צ סי' ק"ג) ויש להקשות, במה שנתבאר בגמ' שאין כאן חומרת דבר שיש לו מתירין ולפיכך מותר להפך בעצים משום דמקלא קלי איסורא דהיינו שההנאה באה רק לאחר השריפה, והרי טלטול העצים נעשה כשהעצים עדיין בעין. ותירץ הפרי מגדים (יו"ד משבטות וזב"ט ע"ב סי' ע"ב) ע"פ הר"ן (ד"ה אבל), שכל מה שאמרו שדבר שיש לו מתירין אינו בטל היינו דווקא לענין אכילה, אבל לענין טלטול אין חומרא זו [ובראש יוסף (ד"ה א"ר) ביאר שזהו תירוץ הגמרא 'הכא מקלא קלי איסורא', שמתחמת כן מותר להינות מזהעצים, מאחר ואינו אוכל את גוף האיסור אלא רק נהנה מהחום היוצא ממנו, ובה לא אמרו דבר שיש לו מתירין אינו בטל, ומתחמת כן גם מותר לטלטל מאחר ואינו אוכל גוף האיסור] (וכן מובאת סברא זו בפתחי תשובה יו"ד סי' ק"ב סי' ק"ג בשם עוד אחרונים, דהא דדבר שיש לו מתירין אין לבטל היתר לענין אכילה, דממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר, א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור יאכל למחר בחיבה. אבל לענין טלטול בשביל אידה צורך לא שייך דשיל"מ, שהרי יכול לטלטלו היום גם למחר. אמנם יש אחרונים שחולקים וסוברים שגם מה שייך חומרת דשיל"מ).

(הקדמה לס"ק ח ושעה"צ סי' ק"כ כה). **"הנאתן וביעורן שוה"**: בגמרא (סוכה מ). למדו שקדושת שביעית אינה חלה על עצים, משום שנאמר (ויקרא כה) "לכם לאכלה", לכם דומיא דלאכלה, מי שהנאתו וביעורו שוה [-שההנאה מהדבר היא בשעת ביעורו, כגון פרי שהנאתו היא בעת אכילתו שזהו ביעורו], יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן, ופרש"י (ד"ה י"א) שההנאה אינה בשעת הביעור בעצם השריפה, אלא ההנאה מהם לאחר שהעצים נעשו גחלים שאז אופים בהם (ע"ס). ולפי"ז יתכן שאין זה אלא באפיה, אבל בכישול שמבשלים בעצים קודם שיעשו גחלים,

נחשב שהנאתן בזמן ביעורן. אבל הריטב"א פירש שם וז"ל: 'יצאו עצים שאין בהם הנאה במה שנתבשל אלא לאחר ביעורן, כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל', דהיינו שמה שנהנה מחימום המאכל זהו באכילתו, והחום הוא דבר שנפרד כבר מהאש שבעצים. ולפי"ז אין חילוק בין הנאה של אפיה לבין הנאה של בישול, שבשניהם אין ההנאה מעצם האש שבעצים. והביאו המשנ"ב בשם יש מקילין. ולכאורה מזה הטעם יש להתיר אף חימום גופו. ועיין עוד בשעה"צ ס"ק כה. ולהנות מאור המדורה ודאי אסור, שהרי נהנה מעצם האש המחוברת לעצים שהם בעין. ועי' בה"ל (ד"ה מדינה) שהקשה שכיון שהעצים כבר התבטלו ומותרים הם, שוב יהיו מותרים גם לשימוש של הנאה מאור המדורה, ע"ש.

(הקדמה לבה"ל ד"ה אפילו). **עצים שנשרו בשבת:** בטור כתב בשם רבינו יחיאל, שכל מה שנתבאר בגמ' שעצים שנשרו היום שייך לבטלן בעצים של היתר, היינו דוקא כשנשרו ביו"ט, אך עצים שנשרו בשבת, ולאחר שבת הוא יו"ט, א"א לבטל את העצים ביו"ט, משום שדוקא כשנשרו ביו"ט אינם אסורים אלא מדרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש, אבל עצים שנשרו בשבת אסורים למחורתו ביו"ט מן התורה, משום הכנה דאורייתא [עי' מי"ב ס"ק יב], ובאיסור דאורייתא לא מבואר בגמ' (ולעיל תחילת סעי' ז) שאין מבטלים איסור לכתחילה. וכן פסק השו"ע. אמנם האחרונים כתבו שאינו מוסכם, שיש אומרים דלא שייך הכנה דאורייתא אלא בביצה, שכשנולדה ביום טוב שאחר שבת, הרי גמר הביצה היה בשבת וזהו ההכנה ליום שלאחריו, מה שאין כן כאן בעצים שרק נתלשו בשבת. [והרי זה דומה לעגל שנולד בשבת שמותר לשוחטו ביום טוב שלאחריו, אלא דלענין תלישה אנו אסורים מדרבנן דכיון שאם היה נתלש ביום טוב היה אסור נמצא מה שנתלש בשבת הוא כהכנה ואסור מדבריהם. ומה שאין כן בעגל שאף אם נולד ביום טוב מותר לשוחטו, אם כן לא הועילה לו לידתו מה שנולד בשבת, וגם לא שייך בו הסברא שאוסרים בביצה משום שנגמרה יצירתה, על כן מותר לשוחטו].

17. (ביטול עצים שנשרו ביו"ט): **עצים שנשרו מהדקל ביו"ט אסור להסיקן כנ"ל סי' תק"א ס"ה.** (א) אם נשרו העצים לתוך תנור, ויש עוד עצים בתנור, ואין שם רוב כנגד עצי האיסור, האם מותר להרבות עליהם עצים מוכנים ולבטלן, באופן שאין עצי האיסור ניכרים. (ב) האם מותר ליגע בהם קודם שיתבטלו ברוב. (ג) כשנתבטלו אך עדין לא הדליקן, האם מותר להפוך בהן. (ד) אם כשנשרו העצים לתנור לא היו בתנור עצים מוכנים כלל, האם מותר להוסיף שם עצים מוכנים ולערבן. גם מה"ד באופן שיהיו עצי האיסור ניכרים לאחר עירוב ברוב. (ה) באופן שלא נתערבו העצים בתנור אלא בשדה, האם גם נתחדש היתר ביטול העצים. (ו) בהנ"ל א' בדין ביטול עצים שנשרו לתנור, אם לא נפלו מאליהם אלא הניחם גוי בתנור שלא לדעת ישראל, האם גם שייך דין ביטול הנ"ל.

(תשובה: א) כן. (ב) לא. אבל מה שמערבן ע"י שמרבה עליהן עצים מוכנים הוי כטלטול מן הצד ומותר. (ג) תיכף משעה שנתבטלו מותר להפוך בהן אף שלא הדליקן עדין. (ד) אסור בשני האופנים, ויש מקילין בזה שאפי' לא היו בתנור עצים כלל רק אלו שנשרו מהדקל מותר לערבן, ואפי' יהיו עצי איסור ניכרים לאחר עירוב ברוב מותר [רק שלא יזיז בעצי האיסור כשרואה אותן]. (ה) י"א שכל מה שהתירו הוא דוקא בתנור שצריך בעל כרחו לאפות שם, אבל אם נתערב בשדה עם עצים של היתר לא נתייר לו לבטל, אפילו אינם ניכרים. אבל מדברי הפוסקים מוכח שאין לחלק בזה. (ו) כן, והדין ככל הנ"ל (כיון שלא נעשה בעצים שום איסור. ואין היתר רק משום שנשרו מאליהם לתוך התנור). סעי' ב' וס"ק ה' ז' י' י"א ושעה"צ ובה"ל ד"ה שלא.

18. (שאר הנאות בעצים): (א) ההיתר הנ"ל בביטול עצים הוא לענין אם רוצה לאפות בו. מה"ד אם רוצה לחמם ביתו. (ב) ואם ירצה אחר הסקה להעמיד קדרה לבשל נגד האש או לחמם גופו או ליהנות לאור האש בשעה שהעצים דולקים, האם מותר. (ג) האם מותר לבטל ברוב ולהסיק לכתחילה בשביל להעמיד קדרה או להתחמם כנגד המדורה. (ד) ולהסיק כדי ליהנות לאורה.

(תשובה: א) גם מותר. [וטעם ההיתר בהם, שבאפיה או בחימום עיקר ההנאה הוא לאחר ההסקה שכבר האיסור אינו בעין ולכן הקילו לבטל ברוב]. (ב) כן, דמוקצה אינו אסור בהנאה הבאה מאליה. (ג) יש מקילין גם בזה [דמ"מ עיקר ההנאה הוא האכילה או ההנאה הבאה מהחום ואז כבר כלה האיסור]. וצ"ע. (ד) לכו"ע אסור, וצ"ע. ס"ק ח' ושעה"צ ובה"ל ד"ה מרבה.

19. (עצים שנשרו בשבת לפני יו"ט): (א) יו"ט שאחר השבת, ונשרו עצים מהדקל בשבת, האם מותר להסיקן ביו"ט. (ב) ואם נפלו העצים לתנור, האם מותר להסיקן ביו"ט ע"י ביטול ברוב.

תשובה: א) לא, שאין שבת מכין ליו"ט. ב) לא, כיון דאיסור הכנה מה"ת, ובדאורייתא אין מבטלין איסור (וכן דעת השו"ע). ויש מקילין בזה [דס"ל דעצים שנשרו הוי הכנה דרבנן (נתבאר לעיל בהקדמה ד"ה עצים שנשרו)]. סעי' ב' וס"ק ו' יב' ג' ובה"ל ד"ה אפילו.

(הקדמה לסעי' ג). אמרו בגמ' (זב,). שאין ליכנס לדיר העצים [-מקום שבו מונחים עצים להסקה] כדי ליטול משם אוד [-עץ ארוך העשוי לגרוף בו את התנור]. וטעם האיסור כתבו הראשונים (תוס', ד"ה, ועוד) שהוא כמתקן כלי, וביאר הבית יוסף, דעצים סתמן עומדין להסקה, וכשבורר מתוכן עץ דק שראוי לחתות בו⁶ נראה כמתקן כלי ביו"ט [וכתב הב"י שזה מדויק בגמ' שאמרו לא ליכנס לדיר עצים' ליטול אוד ולא אמרו סתם לא ליטול אוד, שדוקא באופן זה שבורר מתוך עצים רבים עץ הראוי לשימושו נחשב שהופכו לכלי והוי מתקן]. וכתב הפמ"ג (ד"ה ט) עפ"י שדוקא כשבורר עץ ארוך ודק שמייוחד בצורתו לחיתוי אש נראה כמתקן, אבל אם נוטל עץ סתם שאינו מיוחד לשימוש זה, ונוטלו בלא לברור אלא באקראי כפי המודמן, וגם אינו מיוחד לחיתוי אש, אין זה כמתקן, ומותר, ועכ"פ בעץ יבש [ואם הוא לח, מבואר לעיל סי' תק"ב ס"ק כ"א דהוי מוקצה כיון שאין ראוי להסיק בו].

20. (נטילת עץ להשתמש בו): א) האם מותר ליקח עץ [שראוי להסקה] מבין העצים, בשביל לחתות בו האש בתנור. ואם הוא יבש. ב) ואם הכינוי (-הזמינו) לכך מערב יו"ט. ג) האם מותר ליטול עץ סתם בלי ברירה באקראי לחתות אש, ואין מייחדו עתה לכך, והוא יבש. ד) האם מותר ליקח עץ לעשות ממנו בריח להבריה הדלת. ה) ובאיזה אופן מותר.

תשובה: א) אסור, אפ"י הוא יבש (שאינו מוקצה), דהו"ל מתקן מנא, ואפ"י אינו מתקנו כלל מ"מ הרי עושהו לכלי ביו"ט. ב) מותר. ג) מותר (ובלח הוי מוקצה, כנ"ל בסוף ההקדמה). שדוקא לברור עץ ארוך ודק שראוי לחתות אש נראה כמתקן. ד) אסור. ה) כשהכינוי מבעו"י, ואף שלא תיקנו (במעשה)⁷. וכן כל כה"ג. ועי' לקמן סי' תקי"ח ס"ג (שנתבאר איזה תשמישים מותר לעשות בעץ אף בלא שהכינוי לכך, ע"ש). סעי' ג' וס"ק יד' טו ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ד). כתבו הפוסקים, שיש הבדל בין תנורים שבזמן הגמרא לתנורים שלנו, שבתנור שבזמנם היו נמצאים הגחלים בתחתית התנור, ואת הפת היו מדביקים למעלה בדופני התנור, ואין הפת מגיע לגחלים ואינם שורפים אותו. רק לפעמים היה נופל טיח מגג התנור ומגיע לפת, והיה חורך מעט את הפת, אך לא היה שורפו לגמרי עד כדי שלא יהא ראוי לאכילה. אבל תנורים שלנו, אופים בהם הפת בתחתית התנור, כך שאם יש שם גחלים הם מפרעים לאפיה ששורפים את הפת.

ויש בזה הבדל לדינא, משום שבאופן שיש חשש שהפת תשרף, הותר לכבות הגחלים, שהרי כיבוי מותר לצורך אוכל נפש (אם הוא בעת הצורך הכנת המאכל ולא קודם, עיי' עש"ז מ"ז). אך באופן שאין חשש שהפת תשרף אלא רק תיחרך מעט, כגון מהטיט החם הנופל לפת מגג התנור, לזה לא הותר לכבות הגחלים, שאין מותר כיבוי אלא לצורך אוכל נפש גמור שבלא זה לא יוכל לאכול כלל. משא"כ איסור מוקצה, שהוא מותר גם שלא במקום צורך אוכל נפש גמור והותר אפ"י במקום צורך קצת, א"כ אפ"י באופן שאין חשש שהפת ישרף אלא רק יחרך קצת, מותר לטלטל לכך.

תמצית דברי הבאור הלכה, בתוספת ביאור

בה"ל ד"ה מותר: לעיל נתבאר שטלטול מוקצה הותר לצורך הפת אפ"י שלא יחרך. ולפ"י כתבו הפוסקים שטיח ועפר שנפלו מגג התנור לתחתיתו, אסור להשכיבם, שהרי הם מוקצה ואין בכך צורך בשביל הפת כי אינו נחרך בכך. וכתב הבה"ל שאכן כך משמע מהרא"ש והטור, אך אפשר ששאר ראשונים לא סברו כן אלא שמותר להשכיב הטיח והעפר אף בכה"ג שאין הפת נחרך, ודעת הר"ן ודאי כן. ויש לפרש טעם ההיתר בשני דרכים: א, כיון שאינו מטלטל ומגביהן בידי אלא רק מכבשן התיירוהו חכמים. ב, שאינם מוקצה, שראויים לצלות בהם ביצה [אם לא שנפלו מהגג מאתמול והיו צונן בין השמשות והוקצו לכל היום].

הוספות ועיונים

⁶ בב"י הלשון 'לצלות בו', וכתב כן ע"פ הרמב"ם (פ"ה הי"א) דפירש אוד ראוי לצלות בו, אך בשו"ע כתב 'לחתות בו', וכן פירשו רש"י (בג' ד"ה אוד) המאירי (ד"ה אשה) והטור, ועפ"י כתבתו כאן (ולדינא אין נימין).
⁷ וכאן לא כתב המ"ב שאסור דוקא באופן שמייוחד לכך וברור מתוך שאר עצים וכמו לעיל לענין אוד, ונראה משום שעצם הכנסת העץ בדת נחשב יחוד והוכחה לכלי, ולא שייך לקרוא לזה שימוש אקראי, לכן כתב סתם לאסור בלא לחלק.

בה"ל ד"ה כיון: במ"ב ס"ק כא הביא בשם הפוסקים שמה שהותר לגרוף המוקצה מהתנור בשביל שהפת לא יחרך, היינו דוקא כשנפל בתנור ביו"ט, או אפילו נפל מאתמול אך לא ידע מכך, או אפי' ידע אבל לא היה לו שהות לתקן לפני יו"ט, אבל כשיכל לתקן אתמול ולא תיקן אין היתר, וככל שאר מכשירי אוכל נפש שכשיכל לעשות אתמול אסור לעשות ביו"ט. והבה"ל הביא שיש חולקים על זה, שדעת הר"ן בשם התוס' לאסור אפילו באופן שלא יכל, ורק אם נפל ביו"ט מותר. והביא הבה"ל שיש שכתבו בדעת הרמב"ם שמתיר בכל אופן, אפי' נפל לפני יו"ט וגם ידע ויכל לתקן קודם יו"ט, וטעם ההיתר משום שאין כאן אלא איסור מוקצה ואין דינו כשאר מכשירין שאסור כשיכל מאתמול. וכן כתב הגאון רבינו יהונתן [וכן כתב העולת שבת בדעת המחבר]. ולמעשה הסיק הבה"ל שאין להקל ביכל מאתמול, משום שרש"י ועוד ראשונים כתבו שהאיסור בגריפה הוא משום תיקון מנא [ולא משום מוקצה כדכתב הרא"ש], ותיקון הרי הוא בכלל מכשירים שכשהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור ביו"ט. וכתב הבה"ל שלפי"ז [שהאיסור משום מתקן מנא] אפשר שאפי' הרמב"ם מודה לאסור כשיכל מאתמול, ומה שלא חילק שאם יכל מאתמול אסור מפני שסמך על דבריו לעיל (פי"א ה"ח) שבמכשירין כל שיכל לעשות מבעו"ז אין לעשות ביו"ט [ודלא כרבינו יהונתן שלמד שההיתר הוא משום מוקצה ועפ"ז כתב דמדלא התנה הרמב"ם דוקא שלא יכל מאתמול משמע שמתיר אפי' יכל מאתמול].

בה"ל ד"ה כך: בשו"ע כתב שמותר לכבות לצורך אוכל נפש. והביא הבה"ל בשם הבהר"א שזה תלוי בגירסא בגמ' בשבת דף קלד א' אם ההיתר לצלות בשר ע"ג גחלים הוא משום שלא אפשר מאתמול לכן מותר אע"פ שמכבה בתחילת הצליה, ולפי"ז מותר לכבות לצורך אוכל נפש כשלא יכל מאתמול, או שגורסים בגמ' דבבשר ע"ג גחלים אין כיבוי כלל [ולפי"ז חילקו בגמ' ממקום שנועשה כיבוי אסור], וא"כ אסור כיבוי אפי' במקום צורך אוכל נפש. ונחלקו הראשונים בגירסאות אלו. וכתב הבה"ל דברא"ש יש בזה סתירה, שהעתיק גירסת הגמ' שלפיה אין לכבות לצורך אוכל נפש, ומאידיך במקום אחר היתר לכבות לצורך אוכל נפש, וצ"ע.

21. (טלטול מוקצה שבתנור): א) תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט, ואפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי, האם מותר לגורפו. ב) ולהשכיב הטיח והעפר שנפל מכותלי התנור כדי שיהא חלק ולא יגע בפת כלל. [ואם היה הטיח או העפר חם]. ג) ולהשכיב האש והאפר שבו. ד) ולגרוף האש והאפר. ה) אם יש בטיח שנפל לתוכו כדי לחרוך הפת או הצלי אם ה' נוגע בהם, אך לא היה נשרף, האם מותר לגורפו. ו) ואם ה' יכול לתקן מאתמול ולא תיקן, כגון מחמת שכחה.

תשובה: א) לא, מפני שמטלטל מוקצה שלא לצורך. ב) אסור, ויש מתירין להשכיב בעודו חם שראוי לצליה, אא"כ היה בין השמשות צונן דאז הוי מוקצה. ג) לכ"ע מותר, דכל זמן שהוא חם אין עליו שם מוקצה, ואפילו נצטנן וחזר והוחם בו ביום מתיר המג"א. [ויזהר שלא יכבה האש]. ד) אסור, אפי' אפר חם לבדו, דהוי כתיקון התנור וטירחא יתירא. ה) מותר, דכיון שהי' מתחרך חשיב טלטול מוקצה לצורך או"ג, דמותר כדלקמן סי' תק"ט ס"ז. ו) אסור לגרוף, שדוקא בשנפל הטיט היום, או אתמול ולא ידע מזה, או שלא היה לו שהות לתקנו, אז מותר, אבל אם היה יכול לתקן מאתמול ולא תיקן מחמת שכחה אסור לגרוף. סעי' ד' וס"ק יז יח כ כא ושעה"צ ובה"ל ד"ה מותר.

22. (כיבוי גחלים שבתנור): א) תנורים שבימי הגמרא, שהיה התנור כמו קדרה והיו מדבקים הפת בכותלי התנור ואין הגחלים שלמטה יכולים להפסיד הפת, האם מותר לגרפם, שבא על ידם כיבוי. ב) ובתנורים שלנו שאופים בתחתית התנור, וא"א לאפות בהם כלל בלא גריפה, שישרף הפת, האם מותר לגרפם מהאפר והגחלים. [ובמכבדת הטבולה במים]. ג) ואם התנור גדול והגחלים מונחים במקום אחד בתנור ושאר התנור פנוי שיכול לאפות הפת בלי גירוף, אלא שרוצה לגרוף הגחלים כדי שלא יהיו סמוכים לפת שמה יהיה נחרך בקצתו, האם מותר [לישראל או ע"ג גוי]. ד) ואם גרף התנור מהגחלים הגדולים ונשארו גחלים קטנים וניצוצות באופן שלא ישרף הפת רק אפשר שיהיה נחרך קצת במקום שיגעו, האם מותר לגרפם פעם שניה [לישראל או ע"ג גוי].

תשובה: א) לא. וכל הגי' (בתשו' קודמת) לא התירו אלא לגרוף טיח של התנור שהוא רק טלטול מוקצה. ב) מותר לגרפם, ואפי' במכבדת טבולה במים אם צריך לכך מותר כדלקמן סעי' ה, ואע"פ שהוא מכבה כיון שא"א בלא כן מותר [כמו שמותר להניח בשר ע"ג גחלים לצלותו אע"פ שמכבה הגחלים בתחילה]. ג) לישראל אסור, וע"י גוי מותר. ד) אסור לגרפם משום כיבוי, וע"י גוי מותר. סעי' ד' וס"ק כ"ב-כ"ה ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ה). איתא בגמרא (בבבא זב, טז): תנור וכירים חדשים, אין סכין אותן שמן כדי להחליקם ולצחצחם, ואין טשין-משפשפים אותן במטלית כדי להחליקם, שיש בזה משום עשיית כלי. ואין מפיגין אותן בצונן - אין מצננים אותם במים קרים, לאחר שהסיקו אותם כדי לחסמן - להקשותם, שאף זה אסור משום עשיית כלי. ואם בשביל לאפות ביו"ט הוא מצננם, כגון שהתנור חם מדי והפת שבו יכולה להישרף, הרי זה מותר לצננם במים קרים. ע"כ הגמ'. והקשו הראשונים, במה שנתבאר בגמ' שמוותר להסיק בהם, מה זה שונה ממה שהובא בגמ' לעיל שם שאסור לצלות על רעפים באופן שמתחזקים בצליה משום מתקן מנא, ולא הוזכר שדוקא כשמצננם אסור. ותירצו הרא"ש (סי טו) והרשב"א (עבודת ה' בית מועד ז"כ סי"ג), שרעפים מתקשים כל צרכם בהסקה בלבד, אבל תנור וכירים אינם מתקשים כל הצורך אלא כשמצננים אותם במים קרים לאחר שהסיקום, ולכן לא אסרו אלא להפיג אותם בצונן.

ובמה שאמרו בגמרא שאסור לצננם במים מפני שמתחזקים בכך, ושם כונתו בשביל שהפת לא תישרף מותר, הקשו הראשונים מדין רעפים ה"ל, ששם מבואר שאם הרעפים מתחזקים בכך אין היתר, ואפילו כשכונתו לצלות בהם ולא בשביל לחזקם, וכאן אסרו רק כשכונתו לחזק. ונאמרו בזה כמה תירוצים. הר"ן (בבבא זב, טז) תירץ שהאיסור ברעפים הוא מפני שתחילה מקשים אותם, ורק לאחר שנתקשו משתמשים בהם לצליה. משא"כ לגבי תנור, שבשעת אפיית הפת הוא מצננו, ויש בצינון התנור תיקון של הפת עצמה, ולכן הצינון מותר, ואע"פ שגם התנור ממילא נתקן בכך. והרשב"א (בבבא זב, טז) כתב שהתוספות תירץ, שליבון רעפים הוא תיקון גמור אבל הסקת תנור אינו תיקון גמור אלא תיקון מועט, ולצורך אפיית התירו זאת. ובתוספות (ד"ה ואין) תירצו שיש חילוק בין רעפים לתנור, שרעפים הם ודאי מתחזקים ע"י הצליה, ולכן אסור אפילו כשאינו מכוין לחזק, משא"כ תנור אינו ודאי מתחזק ע"י הצינון, לכן כל שאינו מכוין לחזק מותר.

1. (שימוש בתנור וכירים חדשים ביו"ט) (א) תנור וכירים חדשים, האם מותר ביו"ט לסוך אותן בשמן, או לשפשפן במטלית להחליקן ולצחצחן. (ב) האם מותר להסיק היסק ראשון ביו"ט. (ג) האם מותר להפיג בצונן אחר ההיסק בעודן חמין כדי לחזקן. (ד) ואם הוסיקו יותר מדאי וצריך להפיג בצונן כדי לאפות בהן שלא ישרף הפת, האם מותר. (ה) והאם מותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בה התנור כדי לצנן התנור שהוסק יותר מדאי, או לגרוף במכבדת הרטובה הגחלים הדקים שנשארו אחר גריפה ראשונה, ומכבה בכך. [באופן שבלא זה יתקלקל הפת]. (ו) ואם הפת לא יתקלקל אלא רק יתחרך מעט ולא יהא נאה, האם מותר להפיג בצונן כנ"ל ד', או במכבדת כנ"ל ה'. (ז) ולאחר שכיבד התנור, האם מותר לטבול המכבדת במים כדי שלא תשרף המכבדת מפני ניצוצי האש שבה. (ח) ואם הוא צריך למכבדת עוד לאפיה ביום זה. ואם א"א לו להשאל מכבדת אחרת.

(תשובה: א) לא, דהוי תיקון כלי ביו"ט. (ב) כן. [ויו"א דתנורים שלנו (שעושים אותם ע"י טיט, והטיט עדיין לח) מתחזקין ע"י היסק ראשון ואסור, ויש מקילין בזה, וכנ"ל ס"ק ג']. (ג) לא. (ד) מותר, ואע"פ שממילא מתחזק. (ה) מותר, דכיון שחושש שלא ישרף הפת הוי כיווי לצורך אוכל נפש ומותר. (ו) לא. (ז) אסור, שהוא כיווי שלא לצורך או"י. (ח) אסור [דדוקא בשעה שמתקן האוכל שרי לכבות ולא קודם לכן (שעה"צ ס"ק מד. וע"ש שיש מתירים, וראה להלן בסמוך)]. מיהו ע"י גוי יש להקל אם יהיה קשה לו אח"כ להשיג לשאול (כיון שיש מתירים אפ"י ע"י ישראל וכנ"ל). סעי' ה' וס"ק כו-לא ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ו). **ריבוי פת בתנור:** בגמרא (בבבא זב, טז) מבואר שמוותר למלאת את התנור בפת ולאפות, גם כשאינו צריך ליו"ט אלא פת אחד, מפני שריבוי הפת בתנור משיבא את כל הפת הנאפה. ופירש"י (ד"ה בצונן), שתנורים שבזמן הגמרא היו קטנים, ודרכם היה להדביק פת בדפנות התנור, ולפיכך כשהיו ממלאים את התנור בפת, היה מתמעט החלל הריק שבתנור וממילא היה התנור חם יותר והפת נאפית יפה יותר. ודייק הרא"ש (סי ט) מרש"י שבתנורים גדולים אין תועלת בריבוי הכיכרות, ואין לאפות בתנור אלא מה שצריך ליו"ט. ובטור כתב סתם, שבתנורים שלנו אין לאפות מה שלא צריך ליו"ט, ולא חילק בין גדולים לקטנים, וביאר הב"י שגם בתנורים קטנים, דוקא כשמדביקים את הפת בדפנות התנור מתפשט החום בכלם, משא"כ בזמנינו שמיניחים את הפת בתחתית התנור (וכמבואר לעיל סעי' ז), אין חילוק בין תנור גדול לקטן ובכל גונא אין תועלת בריבוי הכיכרות. וכן פסק השו"ע. אמנם המאירי (בבבא זב, טז) כתב שהחוש מעיד שאף בתנורים שלנו כשאינו ממלא את התנור, החום שהיה ראוי להתפשט בכל התנור אילו היה מלא, נאחז עתה בפת אחד הנמצא בתנור והוא נאפה יותר מדי ומתחרך, נמצא שיש תועלת בריבוי פת בתנור. ולכן פסק להתיר להרבות פת גם בתנורים שלנו הן קטנים והן גדולים. וכן נקט המהרש"ל (ק"ש זב, טז). ועיי' מ"ב ס"ק לה].

2. (ריבוי פת בתנור): א) האם מותר לאפות תנור מלא פת כשאינו צריך אלא פת אחד. בתנורים שבזמן הגמרא. ב) האם דוקא במתכוין שע"ז יושב הפת, או אפי' במתכוין לצורך חול. ג) בתנורים שלנו, או בתנורים שלהם במקומות שאין דרך לדבק בדפנות התנור, האם מותר לאפות תנור מלא פת. [ומה למעשה]. ד) למתירים, האם יש היתר גם כשאינו צריך פת ליו"ט אלא שמערים לאכול מעט ממנו כדי להתיר לו האפיה. ה) באופנים האסורים [כגון לדעת האוסרים בתנורים שלנו, או למתירים ובהערה שאסור], האם מותר ע"י גוי.

תשובה: א) מותר, שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא. ב) יש אומרים שדוקא במתכוין שע"ז יושב הפת, אבל במתכוין לצורך חול אסור, כיון שכל ככר צריך טירחא בפ"ע בעריכה ואפיה. ג) אסור, שכל ההיתר הנ"ל הוא דוקא בתנוריהם שהיו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם, ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה, אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך. וכן בתנורים שלהם, במקומות שאין דרך לדבק אסור אפי' בקטן. (וכן דעת המחבר). ויש מתירין אף בתנורים שלנו, שע"ז שהוא מלא אין הפת נחרך. ובשעת הדחק כגון מי שלא הניח עירובי תבשילין וצריך לו פת לשבת, יש לסמוך על דעה זו לאפות קודם אכילת שחרית אם צריך עכ"פ לפת אחד בו ביום עצמו.⁸ ד) בזה אסור. ה) לא. והאופים שמכוונים לעשות מלאכתם ע"י גוי ביו"ט כדי שיהא מוכן להם הפת תיכף למוצאי יו"ט ומערימים לאכול מהם פת אחד בו ביום עושין איסור לכו"ע. סעי' ו' ס"ק לב-לה ושה"צ.

הקדמה לסעי' ז). **שריקת פי התנור בטיט:** הרוצה ביו"ט לסתום פתח התנור כדי לשמור על חום התנור, ע"י שלוקח עפר ומגבל אותו במים ונעשה טיט, ומדביק הטיט בין רוחי פתח התנור כדי לסותמן, יתכן שיהיו בזה ארבעה איסורים: א. לש - שמגבל את העפר במים. ב. ממחך - שמורח ומשווה את הטיט. ג. טלטול מוקצה - שהעפר הוא מוקצה. ד. חופר גומא - ע"י עקירת העפר מהקרקע.

והנה מובא בגמרא (פ"ג ס"ג) שבביתו של רב אשי היו סותמים פתח התנור בטיט ביו"ט. ותמה רבינא לפני רב אשי, איך עושים אצלו כך. והשיב לו רב אשי, 'אנן ארקתא דפרת סמכינן' [-אנו סומכים על העפר שבסביבות נהר פרת], 'והני מילי דצייריה מאתמול', ופרש"י: שהעפר שסביב הנהר הוא טיט מגובל מחמת לחות הקרקע ואין צורך לגבלו שוב, ולכן מותר לטוחו בפי התנור, 'והני מילי', שמותר לטוח בעפר זה, הוא רק באופן 'דצייריה מאתמול', היינו נעשה בטיט סימן מערב יו"ט שישתמש בו למחרת ביו"ט, שאם לא כן הרי הוא מוקצה, וגם שעקר מן הקרקע והעבירו לצד אחר, והטעם לזה ביאר הב"ח (פ"ג) כדי שכשיטלנו ביו"ט לא יעשה גומא. נמצא לפי"ז שאין את הד' איסורים: איסור לישה אין שהרי העפר נילוש ועומד, איסור מוקצה אין שהרי הזמין את העפר מאתמול, איסור חופר גומא לא שייך כיון שעקרו מבע"י, ואיסור ממחך גם כתבו הראשונים (ובגמ' פ"ג ס"ג) שאין בזה כיון שעושה לצורך אכילה ואי אפשר לעשותו מאתמול [כי צריך עדיין להשתמש בפתח התנור להכניס המאכל] וכדין מכשירי אוכל נפש שכשלא יכל מאתמול מותר לעשות היום [משא"כ הכנת הטיט שיכל לעשות מערב יו"ט].

והרמב"ם (פ"ג ס"ג) פסק את הגמרא בזה הלשון: 'סותמין פי התנור בטיט ורפש שבסביבות הנהר והוא שרככו מאמש'. וכתב בה"ל (ד"ה והוא) שהרמב"ם פירש את מהלך הגמרא בהיפך מרש"י. שרבינא הקשה לרב אשי היאך בביתו שורקים פי התנור בטיט והרי טיט הוא מוקצה [ולא הקשה לו מצד איסור לישה], ורב אשי השיב שאנו סומכים בדעתנו על הטיט שבסביבות הנהר, וכיון שבדעתנו עליהם אינם מוקצה. וזהו בתנאי 'דצייריה מאתמול', ומפרש הרמב"ם שרככו מאתמול, כדי שלא יהא בזה איסור לישה. ועי' בה"ל אופן נוסף לבאר בדעת הרמב"ם, דבאמת למד כרש"י שרבינא הקשה לרב אשי היאך שורקים התנור והרי יש בזה איסור לישה, והשיב לו רב אשי שהטיט שבסביבות הנהר הוא מגובל [ועד כאן הוא כרש"י], אלא שהוסיפו בגמרא תנאי 'והוא דצייריה' [-כן הוא הלשון לביאור זה, עי' בה"ל] דהיינו שבדק את הטיט מאתמול וראה שהיה מרוכך, דשמו נתרכך רק היום וא"כ בכניסת יו"ט כבר נעשה מוקצה. ולפי ביאור זה ברמב"ם דעתו שאין צריך הזמנה בעפ"ר.⁹ ועכ"פ, לפי שני הבאורים ברמב"ם דעתו שאין צריך לעשות מעשה הכנה בטיט [לבאור ראשון די בהכנה במחשבה ולבאור שני א"צ הכנה כלל], ורק צריך לרכך הטיט.

הוספות ועיונים

⁸ ובתנאי אפיה שבזמננו, שאין שייך כל זה [מפני שהם מפזרים את החום בשוה], אין להקל להרבות בהם פת אף בשעת הדחק. שו"ת באר משה ח"ח סי' קלז.
⁹ ועי' באה"ל (ד"ה ונתקן) שהקשה על ביאור זה מכמה מקומות שרואים שעפר המחובר לקרקע צריך הזמנה.

והנה השו"ע פסק גם את דברי הרמב"ם וגם את דברי רש"י. וזה לשון השו"ע: מותר לסתום פי התנור בטיט ורפש שעל שפת הנהר, והוא שרככו מאמש' או שיעשה בו סימן ונתקו לצד אחד'. ותמה הבה"ל שאלו ב' תנאים הסותרים זה את זה, כי אם די בריכוך [בהרמב"ם], הרי א"צ מעשה הכנה, ואם צריך הכנה [כרש"י], הרי לא די בריכוך, ואיך כתב השו"ע שיעשה ריכוך או הכנה. ועי' עוד בבה"ל (ד"ה והוא) בסופו.¹⁰

(שייך לס"ק מא). ומה שנתבאר בגמ' שלישת טיט במים כדי לשרוק בו פי התנור שלא יצא החום יש בזה משום איסור גיבול, נחלקו הרשב"א והר"ן במהות האיסור, דעת הרשב"א (חי לב: ד"ה וקסמה) שנחשב למכשירי אוכל נפש ולא לאוכל נפש עצמו [ואסור ביו"ט משום דקיל לנענין מכשירין שכשיכל לעשות מאתמול אסור לעשות ביו"ט], ולפי"ז איסור גיבול הטיט הוא מהתורה. אך הרא"ה (נב: ד"ה דבתיהו) והר"ן (בר"ף תי) כתבו ששריקת פי התנור נחשב לאוכל נפש עצמו, וכמו הבערה עצמה שנחשבת לאוכל נפש, לפי שע"י הטיחה משתמר החום, אלא טעם האיסור משום שנראה כמגבל לצורך בנין, ולפי"ז האיסור הוא מדרבנן [ולפי"ז אסור אפי' לא יכל מאתמול].

והנה אמרו בגמ' (סג) שאפר, מותר לשרוק בו פי התנור. וכתבו הרבה ראשונים (והפלא בשעה"כ סב) שזהו אפילו לדעת הסוברים בגמ' (שפת ית). שדבר שאינו בר גיבול, כגון אפר, בעצם נתנית המים לתוכו שי איסור גיבול, ואפ"ה כאן מותר, משום שזה לצורך אוכל נפש. ולא שייכים בזה שני טעמי האיסור שהוזכרו לעיל לענין טיט, שלדעת הרשב"א שבגיבול טיט יש איסור דאורייתא, הני מילי טיט שיכל לעשותו מאתמול, משא"כ אפר שהמים מתאדים ממנו וחוזר לקדמותו ומתייבש ולא שייך לעשותו מאתמול לפיכך מותר לעשותו ביו"ט, ולדעת הרא"ה והר"ן שהאיסור בטיט משום שדומה לבנין, הרי אפר אין דרך לבנות בו ולא שייך מחזי כבונה, לכן מותר לגבול ולשרוק בו פי התנור ביו"ט. (ויש ראשונים שדעתם שאין היתר באפר, ומה שהקטירו בגמ' היינו רק בחופו שאינו מנגב. ועי' מ"ב ס"ק מג).

(הקדמה לס"ק מ ובה"ל ד"ה ונתקו). **עפר תלוש מבעוד יום:** דעת המג"א (ס"ה טו) שטיט ורפש שהיה תלוש מבעוד יום, והיה דעתו עליו, אינו צריך הכנה. [ורק בטיט שעל שפת הנהר, שכל הקרקע טיט, לא מספיק כוונתו לכך, דכל עוד שהוא מחובר לקרקע אינו ניכר]. ותמה הביאור הלכה (ד"ה ונתקו) דהא קיימא לן דעפר המחובר לקרקע צריך עקירה מבעוד יום, ובלא זה הרי הוא בטל לקרקע. וכן דעת הלבוש שגם עפר תלוש צריך הכנה, ורק איסור חופר לא שייך בעפר תלוש.

3. (סתימת פי תנור בטיט): (א) הרוצה לסתום פי התנור [כגון ער"ש שחל ביו"ט שצריך להטמין התבשילין למחר (ע"י שעשה עירובי תבשילין ב"ה), או ביו"ט גופא כדי שיצטמק המאכל יותר], האם ובאלו תנאים מותר לסותמו בטיט ורפש שעל שפת הנהר. (ב) רפש או טיט מרוכך שברחוב שתלושים הם מהקרקע, האם ובאלו תנאים מותר לסתום בהם פי התנור. (ג) האם מותר לגבל טיט או עפר ביו"ט. (ד) ואם יש לו טיט או עפר מוכן בביתו שגיבולו מאתמול, אלא שנתייבשו היום, ורוצה ליתן עליהן מים ללחלחן, האם מותר. [ומה"ד ע"י גוי]. (ה) ואם כבר נתן עליו מים מבעו"י, האם מותר לגבלו ביו"ט. (ו) האם מותר לגבל אפר [אם הסיקו מעיו"ט שאינו מוקצה כדלעיל סי' תצ"ח סעי' כב] לסתום בו פי התנור [ואם לא נתן עליו מים מבעו"י]. ואם יש לו טיט מגובל.

(תשובה: א) מותר לסתום כהם שפמני רוב המים מצוי שהם מרוככים ואינם צריכים גיבול [וי"א דדוקא אם ראה מעיו"ט שהיה מרוכך אותו רגב טיט] (ובדעת המחבר ראה הערה¹¹). ואע"ג שממרח ביו"ט, מותר לצורך אוכל נפש כיון שא"א לעשותו מעיו"ט. ודוקא אם עשה בו סימן מעיו"ט כדי שיהא מוכן, וגם נתקו לצד אחר שאל"כ עושה גומא בנטילתו. (ב) י"א שא"צ שום סימן (כיון שבעצמותם הם נבדלים מן הקרקע) ולא ניתוק (כי אין בהפדמתם עשיית גומא) רק שיהא דעתו עליהן מעיו"ט לסתום בהן, וי"א שאין חילוק בזה דבמחשבה

_____ הוספות ועיונים _____

¹⁰ ובספר אור החמה כתב לבאר דברי השו"ע שמה שכתב 'והוא שרככו מאמש' היינו באופן שלא היה רך מעצמו, וכמו פשוט דברי הרמב"ם [ובאופן זה אין צריך הכנה דכיון שריככו מאתמול אין לך הכנה גדולה מזה]. ומה שכתב השו"ע אח"כ 'או עשה בו סימן' היינו באופן שהיה כבר מגובל מעצמו ואינו טעון גיבול, דמכל מקום צריך לעשות בו סימן כדי שלא יהיה מוקצה. וכתב שם שכן נראה כוונת העולת תמיד שהביא הבאה"ל בהמשך דבריו, שמפרש "או עשה בו סימן וכו' היינו אם הטיט שבנהר כבר מגובל ומרוכך צריך לעשות בו סימן לנתקו מן הצד ולהכניו לטיחה", דהיינו אם אינו מרוכך דיו יש לרככו, ואם מרוכך די לנתקו מהקרקע ולעשות בו סימן משום מוקצה. וכן ביאר בכף החיים (סי' סא) דברי השו"ע.

¹¹ הנה בבאה"ל דן בדברי השו"ע במה שכתב צריך שירככו או שישמן, ולמד בדעתו שצריך ריכוך או סימן, ונתקשה בזה ע"ש. אמנם עיי' לעיל בהקדמה ד"ה והנה, בהערה, שהובא מהאחרונים לפרש בדברי השו"ע שאם אינו מרוכך צריך לרכך [וממילא כאן משם מוקצה שהרי כלול בזה סימן], ואם היה מרוכך צריך עכ"פ לעשות בו סימן לבטלו משם מוקצה.

בעלמא לא נפיק מתורת מוקצה דבטל להקרע [וצריך סימן וניתוק לצד אחר], וכן נראה. (ג. לא. ד) לישראל אסור (ולשיטה אחת מותר), וע"י גוי יש להקל. (ה. לא. ו) מותר לגבל אפר לסתום בו פי התנור ואפי' לא נתן עליו מים מבעו"י, [והמחמיר שלא לגבל אפר תבא עליו ברכה]. ואם יש לו טיט מגובל אסור לגבל אפר. סעי' ז וס"ק לו לו לט מ"ב מג ושה"צ ובה"ל ד"ה והוא וד"ה אבל וד"ה ומותר.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידעת דברי המשנ"ב על בורין

א. קליפות של אגוזים המונחים על השלחן ביו"ט והם מוקצה (ואין לו דרך לטלטלם כגון שאין בזה היתר של גרף של רעי וכו'), ורוצה להוסיף עליהם אגוזים ולערבם יחד כדי שיהיה יכול לטלטל כולם משם, האם מותר. ואם קודם שהגיעו לשם הקליפות היו שם כבר תחילה אגוזים ולתוכם הגיעו הקליפות. ואם לאחר התערובת עדין ניכרים הקליפות. (ע"י סי' תקן ס"ב, וס"ק ז ט"ז ובה"ל ד"ה שלא [וע"ש עוד בסוף דברין], ועני לעיל בהקדמה לסעי' ב ד"ה ויש להקשות).

ב. האופה פת או מזונות וכו"ב, האם מותר לו למרוח מרגרינה וכדו' על תבניות האפיה כדי שלא ידבק המאפה בתבנית, או שאסור משום ממרח. (ע"י סי' תקן ס"ג סעי' ז וס"ק ל"ז. וע"י שמירת שבת כהלכתה פרק יא סעי' לה, וע"י הערה שם בשם הגרש"ז אייערבך).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקן): עצים שנשרו מהעץ ביו"ט והם מוקצה, אם כבר היו במקום ההוא עצים מותרים, יכול להוסיף שם עוד עצים מותרים כדי שיהיו רוב לעומת העצים המוקצה, ויתבטלו המוקצה ברוב, ויהא מותר להסיק בהכל. ואפילו שהמוקצה יש לו מתירים לאחר יו"ט, ובדבר שיש לו מתירין אין דין ביטול, כאן שההנאה מהעצים היא רק לאחר שריפתן ולא מגוף העצים, אין בזה חומרת דבר שיש לו מתירין. ואף שאין מבטלים איסור לכתחילה ואיך מותר להרבות עצי היתר, כאן שהיו שם תחילה עצי היתר, וזהו איסור מוקצה דרבנן, מותר להוסיף היתר לעשות רוב היתר, כן הוא לדעת השו"ע ביו"ד, ולדעת הרמ"א שאסור לבטל גם באיסור דרבנן והיה תחילה היתר, טעם ההיתר לבטל ברוב הוא ע"פ הסברא הנ"ל כיון שההנאה מעצי האיסור היא רק לאחר שריפתם. וכל ההיתר כאן הוא דוקא באופן שעצי המוקצה אינם ניכרים לאחר התערובת, שאם ניכרים אין זה תערובת ואין להשתמש בהם. אמנם יש דעות שמקילים בשני דברים הנ"ל, א, שסוברים שאפילו אם ניכרים מותר [וטעם הקולא משום שהאיסור נשרף כני"ל], ב, אפי' אם כשלא היו במקום עצי היתר תחילה מתירים. • כל ההיתר הנ"ל להשתמש בעצים שנשלטו על ידי דוקא לדבר שההנאה לאחר שריפת העצים, כגון לאפות בהם או לחמם בהם הבית, אך לבשל על האש בזמן נחש קיימים, או להתחמם מהאש בזמן שהעצים קיימים, אסור. ויש מקילים בזה, שסוברים שגם זה נחשב שההנאה שלא מגוף העצים. • ולהנות מאור האש של המדורה לכל הדעות אסור שהרי נהנה מהאש המגיע מהעצים שבעין [והבה"ל ד"ה מרבה] הקשה למה אסור להנות כלל מדבר שסופו להישרף, והרי מותר לטלטלן עתה, ונשאר בצ"ע]. • עצים שנשרו בשבת שלפני יו"ט, י"א שזה נחשב הכנה ליו"ט ואסורים מהתורה, ויש חולקים שאין זה הכנה כי לא התחדש בהם כלום בשבת [שלא כמו ביצה שנוצרה בשבת שנגמרה בשבת והוי הכנה] ואינם אסורים מהתורה [ולדעתם מועיל כל הביטול הנ"ל כבעצי מוקצה דרבנן]. • אין להיכנס למקום אסיפת עצים ולברור עץ מסויים שמתאים לחתות בו באש, שנחשב שבכך מתקנו. אך אם לוקח סתם עץ בלי לברור, ומשתמש בו באקראי ולא מייחדו לכך, אין זה מתקן ומותר [ודוקא בעץ יבש (אבל עץ לח הוא מוקצה כי אינו ראוי להסקה כני"ל סי' תקב ס"ק כא)]. • וכן אין לקחת עץ ולהניח אותו בדלת במקום בריח בשביל לסגור את הדלת, שנחשב שהופך אותו לכלי. • ואם הזמין את העץ לכך מאתמול מותר, הן לענין לחתות בו והן לענין לעשותו בריח, ואין צריך לעשות בו מעשה של תיקון. • אסור לכבות אש ביו"ט, אך לצורך אוכל נפש, אם בלעדי זה המאכל לא יהא ראוי לאכילה כלל [כגון שישרף], מותר לכבות. • ולטלטל מותר אפילו לצורך קל של אוכל נפש, דהיינו אף שלא יפסד המאכל, שכל שיש תועלת למאכל כגון שלא יחרך מגחלים, מותר לטלטל. • תנור וכיריים חדשים, אסור לסוך אותם בשמן, ולא לשפשפן במטלית, כדי להחליק אותם ולצחצחן, שיש בזה משום איסור תיקון כלי ביו"ט. • מה שהותר לכבות לצורך אוכל נפש כני"ל, הוא דוקא כאשר הכיבוי נעשה בעת הכנת המאכל ממש ולא קודם לזה. • מותר להרבות ככרות לחם בתנור גם מה שאינו צריך ליו"ט, באופן שעיי הריבוי יושבח הפת שצריך לו ליו"ט [ובתנורים חשמליים שבמנינו לא מצוי שמשתבח הפת עיי ריבוי פת בתנור ואסור, וכיון שאין תועלת ליו"ט אפי' עיי גוי אסור כמבואר במשנ"ב]. • הרוצה לסתום פי התנור בעפר המגובל במים, יכול להיות בזה ד' איסורים: גיבול,

טלטול עפר מוקצה, חפירה בקרקע, ומירוח הטיט [ממחקה]. ובשביל להתיר, צריך שמאמתמול העפר יהיה כבר מגובל, ויהיה תלוש, ויעשה בו סימן (כדי להוציאו משם מוקצה), ואז מותר לסתום בו ואע"פ שעכ"פ ממרח מותר כיון שלא היה יכול לסתום התנור אתמול וכדין מכשירי אוכל נפש שמותר כשלא יכל מאתמול. • אפר מותר לגבלו היום שהרי אין הגיבול של אתמול מועיל לו כי מתייבש, וגם אין בו מחזי כבונה שאין דרך לבנות בו [ויש אוסרים והמחמיר תע"ב]. • עפר שהיה תלוש כבר מבעו"י והיה אז בדעת האדם להשתמש בו, דעת המג"א שאינו צריך הכנה בידים להוציאו ממוקצה, והלבוש חולק שצריך הכנה כיון שבטל לקרקע, וכן נראה.

סימן תקח

(הקדמה לסעי' א). **תיקון כלי:** כל תיקון שאדם עושה בחפץ, כדי שיהא ראוי לשימוש, אסור לעשותו ביו"ט, ואיסורו משום תיקון כלי שהוא בכלל מלאכת מכה בפטיש (עי' מ"ח במוסר השנה אות כז), ותיקון הוא בכלל המלאכות האסורות לצורך אוכל נפש אפילו כשלא יכל לעשות מאתמול (דלעיל סי' תל"ה ס"ג).

(הקדמה למשנ"ב ס"ק ב). **היסק ברעפים:** איתא במשנה (פ"ג ל"ג), אין מלבנין - מחממים באש את הרעפים לצלות בהן. ושאלה הגמרא (ל"ג): איזו מלאכה אסורה יש בליבון רעפים שמשום כך נאסר ביו"ט אף שעושה כן כדי לבשל או לצלות על הרעפים, ומשיבה הגמ' 'הכא ברעפים חדשים עסקינן' - רעפים חדשים שלא הוסקו עד עתה כלל, 'מפני שצריך לבדוקן' פרש"י שצריך לבדוקן אם יכולים לקבל את הליבון ולא ישרבו מחמת חום ההיסק וכיון שהם חדשים ועדיין לא בדקם יש לחשוש שמא ישרבו מחמת החום ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך, ולכן אסרו ללבנם ולצלות עליהם. ובלישנא בתרא אמרו בגמ' בטעם איסור הליבון 'מפני שצריך לחסמן', ופרש"י לחסמן - להקשותם, כלומר שבהיסק הראשון הם מתחזקים ומתקשים, ולפיכך אף שעושה כן כדי לבשל ולצלות עליהם לצורך יו"ט אסור. ובפשוטו, גם לישנא בתרא חוזר על מה שהעמידו בגמ' ברעפים חדשים, וכן משמע מרש"י הג"ל, וכן נקטו הרבה ראשונים, שרק רעפים חדשים אין לצלות עליהם ביו"ט, אבל ברעפים ישנים מותר, שכבר נתחזקו בהיסק ראשון.

אמנם הר"ף (י"ט), והרמב"ם (פי"ג ה"א) והטור כתבו סתם אין צולין ברעפים, ולא חילקו בין רעפים חדשים לישנים. ומשמע שאפילו ברעפים ישנים אסור. ופירש המגיד משנה דבריהם שלמדו שלשון שני בגמרא אינו חוזר על מה שהעמידו ברעפים חדשים אלא הוא ביאור חדש ולפיו אפילו רעפים ישנים אסור, ובטעם האיסור ביאר מפני שרעפים מתחזקים כל שעה שמתלבנים (עי' ביאור נוסף, ועי' מהל"ה ס"ד). וכן משמע מסתימת השו"ע לאסור גם בישנים (ולא להלן תפ"ד 4 ב"ג), וכן דעת מהרש"ל (פ"ג סי' פ"ד סי' יט) ומג"א (סק"ב) וט"ד (סק"א). אמנם האליה רבה (סק"ב) חלק על זה, והביא הרבה ראשונים הסוברים שדוקא חדשים אסור אבל ישנים מותר, ע"ש באורך. [ועי' מ"ב ס"ק ב שעה"צ ס"ק ג].

4. (ליבון רעפים לצלות בהם): א) האם מותר ללבן רעפים [דהיינו לבנים שמכסין בהן גג] לצלות או לאפות עליהן. ברעפים חדשים. ב) ורעפים ישנים. ג) וללבן אבנים.

(תשובה: א) אסור, מפני שמחזקן. ב) גם אסור (וכן דעת המחבר²²), וי"א דדוקא חדשים אסור, וכן עיקר. ג) מותר, דלא שייך בהו חיזוק. סעי' א וס"ק א ב שעה"צ.

5. (הכנת כלי): א) האם מותר לשבור חרס, או לחתוך נייר ולשרותו במים, ולסדרן ע"ג האסכלא לצלות עליהן דגים. ב) ולפצוע קנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו, או לפצועו לחצאין לתתו תחת הדג על האסכלא.

(תשובה: א) אסור, משום תיקון מנא. ב) כנ"ל א'. סעי' א וס"ק ג ד.

(הקדמה לסעי' ב). אמרו בגמרא (פ"ג ל"ג): מפצעים - שוברים את האגוז במטלית כלומר, שנותן אגוז בתוך מטלית ומכה עליה, ואין חוששין שמא תקרע המטלית. ופירש רש"י דאפילו נקרעת לא אכפת לן, דאין זה קורע על מנת לתפור. והקשה הגרעק"א (פגליו הש"ס ע"ט) על דבריו והרי קורע שלא על מנת לתפור אסור מדרבנן (לכו פ"ג

הוספות ועיונים

²² וכ"כ השעה"צ ס"ק ב בשם האחרונים בדעתו. ועי' כה"ח ס"ק ב דהביא מכמה אחרונים דכיון דכמה ראשונים כתבו במפורש להתיר בישנים, וגם בדברי הרמב"ם והשו"ע אפשר לפרש כן ובפרט שבוה לא יסתור דברי הרמב"ם בפיה"מ, יש להקל והמחמיר תע"ב, ע"כ. אמנם עדיין יש לפקפק בזה דהלא בביאור דברי הרמב"ם הביא הב"י רק פי' הה"מ ובשו"ע כתב כדברי הרמב"ם נראה דכוונתו כמ"ש בב"י, ועי'.

שההיתר משום שאינו מתכוין, וראה להלן). ובצל"ח (ד"ה צ"ריה) ביאר כוונת רש"י שכיון שאף אם תקרע המטלית לא יעבור אלא על איסור דרבנן, אין חוששים שמא תקרע אם עושה כן לצורך אוכל נפש [שחוששים מספק רק אם יעבור על איסור תורה]. ועי' משנ"ב ס"ק ו' שהביא טעם נוסף משום שאינו מתכוין (וכתב הגר"א ה"ל), והוא כדעת רבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר [היינו באופן שלא ודאי שיקרע]¹³.

6. **פציעת אגוז בתוך מטלית: האם מותר לפצוע אגוזים במטלית, ומכה על המטלית, כדי לשבור הרבה אגוזים בבת אחת. [או שאסור מחשש שתקרע המטלית].**

תשובה: מותר, ולא חיישינן שמא תקרע, דהוי דבר שאינו מתכוין, וגם אין זה קורע ע"מ לתפור (ובאופן שודאי יקרע, ראה לעיל בהערה להקדמה). טע' ב"ס"ק ה'.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקח): תיקון כלי הוא בכלל מלאכות האסורות ביו"ט גם לצורך אוכל נפש. אין להסיק ברעפים חדשים מפני שמתחזקים ע"י האש. וברעפים ישנים מחלוקת, יש מתירים כיון שאינם מתחזקים ויש סוברים שמתחזקים בכל עת. • באבנים סתם מותר להסיק, שאינם מתחזקים בכך. • אסור לחתוך נייר על מנת להניחו תחת הדג בעת צלייתו כדי שלא ישרף מהאש, שנחשב שמתקן את הנייר בכך ואסור משום תיקון כלי (ואפי' שהוא שימוש אקראי אסור). • כמו כן אין ליצור שיפוד מקנה, ולא לחותכו לאורכו כדי שיהיה ראוי לתיתו תחת הדג הנצלה, וכן אין לשבור חתיכת חרס כדי להשתמש בו, שבכל זה מתקן החפץ לשימוש ואסור משום תיקון כלי. • מותר ליתן אגוזים לתוך מטלית ולהכות עליהם עם פטיש, ולא חוששים שמא תיקרע המטלית [דאינו פסי"ר וגם דקריעה זו אינה ע"מ לתפור].

סימן תקט

(הקדמה לסעי' א). **מכשירי אוכל נפש:** הנה בענין היתר הכנת אוכל נפש ביו"ט נאמר בתורה (שמות יב ז): "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ונחלקו התנאים (ב"ב"א כ"ה), דעת חכמים ש'הוא' בא למעט, שרק מלאכת אוכל נפש מותר ביו"ט, אך מכשירי אוכל נפש [כלומר תיקון שאינו באוכל נפש עצמו אלא בדבר המכשיר את האוכל] אסור ביו"ט, ואילו דעת ר' יהודה שתיבת 'לכם' בא ללמד 'לכל צרכיכם', דהיינו לרבות מכשירי אוכל נפש שאף הם נעשים ביו"ט, אלא שתיבת 'הוא' בא למעט שרק מכשירין שלא היה אפשר לעשותם לפני יו"ט מותר לעשות היום אך אם יכל לעשותם לפני יו"ט אסור לעשות ביו"ט (ולדעת חכמים 'לכם' בא למעט לרבות אר"ג של גוים, ורבי יהודה דרש ממשמעות חובת 'לכם' כרווייהו, ולכס' לכל צרכים ולכס' ולא לגוים, רש"י א"ד ור"ב). נמצא שנחלקו חכמים ורבי יהודה אם מותר לעשות מכשירי אוכל נפש ביו"ט כשלא יכל לעשותם לפני יו"ט, לדעת חכמים אסור ולדעת ר"י מותר. ואמרו בגמרא (ס"ט) שרב חסדא פסק הלכה כרבי יהודה.

אם מורין לאחרים שהלכה כר"י להקל: הנה מובא בגמרא (כ"ה) שכמה אמוראים השחיזו סכין ביו"ט [כדעת ר' יהודה שמתיר מכשירין באופן שלא היה אפשר מאתמול], אולם לא רצו להורות כן לתלמידיהם, משום שסוברים דהלכה כר"י [דהיינו שמותר כל איש לעשות כן (רש"י)] אבל אין מורין כן לאחרים [ומבואר בגמ' (ס"ט) שאפי' ליחיד אין מורין, וכ"כ הב"י לקמן סי' תקיד (ס"ט)]. והטעם שאין מורין כן, פרש"י כדי שלא יזלזלו לתקן גם מכשירי אוכל נפש שהיה אפשר לעשותן מערב יו"ט. ולפי"ז הוא דין כללי בכל מכשירי אוכל נפש שאין מורין ההיתר לרבים. אמנם הר"ן (ד"ה וקפ"ה) פירש הטעם שלא הורו ההיתר של השחזת הסכין, מחשש שמא יבואו להשחזי הסכין במשחזת שלה, דהיינו משחזת של אבן (ולדעת הר"ן ש"ה גס ר' יהודה מודה לאסור, ע"ש בגמ', והכי קר"ל לתקן סעי' ט), ולפי"ז אינו כלל לכל דיני מכשירין, ובשאר דיני מכשירין מורין לאחרים בהם שהלכה כר' יהודה שמותר כשלא יכל מאתמול. ועי' רמ"א ובה"ל ד"ה והוא].

תיקון כלי גמור: כתב הר"ן (טו. ד"ה קפ"ה, ועי' עפ"י י"ח) שגם ר' יהודה מודה שלעשות כלי גמור אסור ביו"ט, ורק לתקן הכלי מותר, וביאר הר"ן הטעם 'לפי שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמו, וכיון

הוספות ועיונים

¹³ אך לטעם הראשון משמע שאפילו בפסיק רישיה שיקרע מותר (וכן משמע בצ"ח ס"ט). ולכאורה יש לדייק לא כן מהשעה"צ סק"ח, מדהוקשה לו למה רש"י לא כתב הטעם שאינו פסי"ר, ומאי קשיא ליה והלא נ"מ גדולה יש באופן שהוא פסי"ר שלטעם ראשון מותר ולכן רש"י כתב טעם זה. ויש לדחות הדיוק, שמפני שהאמת היא שבד"כ אינו נקרע, ולא הוי פסי"ר, לכן הוקשה למי"ב למה רש"י לא כתב ההיתר הפשוט של אינו מתכוין. ועי' בתוספתא (פ"ג) דהלשון הוא 'ואינו חושש משם מקרע', וכיו"ב הוא גירסת הר"ן בגמ', ומשמע מלשונם שודאי קורע, ואפי"ה מותר, והיינו ככתבאר. ועי'.

שאסור לטחון ולרקד (שהם מלאכות הנעשות לצורך זמן מרובה) ונתבאר לעיל סי' תל"ה ס"ג] אלמא לא שרי באוכל נפש מלאכות הנעשית לזמן מרובה וכו', אי אפשר להתיר במכשירין יותר מזה, וכל שהוא עושה כלי, הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים רבים.

7. (מכשירי אוכל נפש): א) מכשירי אוכל נפש, אם היה לו שהות לתקן מבעו"י, האם מותר לתקן ביו"ט. ואם היה לו שהות וחזר ושכת. והאם זה מהתורה או מדרבנן. ב) ואם א"א לעשות מבעו"י כגון שנתקלקל ביו"ט, או שנתקלקל לפני יו"ט אך לא ידע כלל אז, או שידע אך לא היה לו שהות לתקנו מבעו"י, האם מותר לתקנו ביו"ט. [וללמד לאחרים או לעשות בפניהם]. ג) ומה"ד לעשות כלי לצורך או"י. ד) ומה"ד לתקן ביו"ט שני, כאשר נתקלקל ביו"ט ראשון.

תשובה: א) בכל גונא אסור מהתורה. ב) מותר לעצמו, אבל אין מורין כן לתלמידיו או לרבים, שלא יבואו להקל יותר. וכן לא יעשה כן בפני רבים. (דעת המחבר במכשירין ראה הערה¹⁴). ג) כל הנ"ל הוא דוקא בתיקון כלי, אבל לעשות כלי לצורך או"י (וכן תיקון כלי גמור כדלקמן) אסור אפי' א"א לעשותו מבעו"י (ועי' הסעם בשע"ה ב', הובא לעיל בהקדמה ד"ה תיקון). ד) דעת מהרי"ל דאסור, וברעק"א מפקפק ע"ז, ובבגדי ישע כתב דאם לא היה צריך לשיפוד ביו"ט ראשון מותר לתקנו ביו"ט שני כשצריך לו. סעי' א וס"ק ה ח ושע"ה צ והקדמת המ"ב.

8. (תיקון שיפוד): א) שיפוד שנעקם ואין יכול לצלות בו כך, האם מותר לתקנו. ב) ואם יכול לפשטו בידו וא"צ להכות עליו בפטיש וראוי לצלות בו ע"פ הדחק, האם מותר. ג) ואם נעקם ביו"ט הרבה או נשבר ביו"ט האם מותר לחדדו מעט. ד) ומחט שנתעקמה האם מותר לפושטה.

תשובה: א) לא. ב) גם לא [משום טרחא יתירא]. ג) אסור, דהוי תיקון כלי גמור דאסור אפילו במכשירי אוכל נפש. ד) כל שכן שאסור. סעי' א וס"ק ב-ו ז.

(הקדמה לסעי' ב). כבר הובא לעיל שאמרו בגמ' (כת). שהלכה כר' יהודה להתיר תיקון מכשירי אוכל נפש ביו"ט, באופן שלא יכל לעשותן מאתמול. ונתבאר שמ"מ אין היתר לתקן כלי תיקון גמור. גם הובא לעיל שמה שהותר להשחזו סכין ביו"ט מפני שהוא מכשירי אוכל נפש, ואמרו בגמ' שאין מורין כן לרבים, נחלקו בזה הראשונים האם הוא ענין כללי בכל דין מכשירין שהגם שק"ל להקל כר' יהודה במכשירין אך אין מורין כן לרבים [כך חוששים שיבואו לתקן המכשירין באופן שיכלו לעשות מאתמול אסור. רש"י], או שזו חומרא מיוחדת בדין השחזה שלא להורות כן לרבים [נשוששים שמא יבואו להשחזו במשחזות רגילה שהוא מתקן את הכלי לגמרי. ר"ן]. נמצא שבהשחזה הכל מודים שאין מורים כן לרבים.

וזמה עולה שכדי להתיר השחזות סכין ביו"ט צריך שיתקיימו ארבע תנאים: א. שאינו עושה במשחזות רגילה, שהוא מתקן לגמרי, ותיקון כלי גמור אסור. ב. שנעשה הקלקול היום, שהרי זהו מכשירין ומותר רק כשלא יכל מאתמול (כן כתבו האחרונים, אמנם דעת הב"י ברמב"ם שקיון שאינו במשחזות רגילה וכנ"ל אינו מלאכה כלל ואין דינו כמכשירין ומותר אפי' נפסם מאתמול, וכן פסק בשו"ע). ג. דוקא כשהסכין ראוי לשימוש ע"י הדחק, שאם אינו ראוי כלל יש חשש שיבוא לחזר אחר משחזות רגילה כדי לתקנו לגמרי וזה אסור. ד. כל ההיתר הנ"ל הוא לעשות לעצמו, אך אין מורים כן לרבים.

הוספות ועיונים

¹⁴ דעת המחבר במכשירי אוכל נפש: הנה המשנ"ב (סק"א ובאה"ל ד"ה אותו) כתב שדעת הרמב"ם כחכמים לאסור מכשירי אוכל נפש ביו"ט, וכתב שכן דעת המחבר [דלא כהרמ"א]. וכן כתב העולת שבת (סק"א). ותמה העו"ש, שהרי המחבר פסק להדיא לעיל סי' תצ"ה ס"א כר' יהודה שמכשירי אוכל נפש מותרים כשלא יכל מאתמול. ועל כן ביאר המאמר מרדכי והשלחן גבוה שדעת המחבר ג"כ כר' יהודה, וכתבו שכן דעת הב"י ברמב"ם [וכן דעת הגר"א ברמב"ם כדכתב הבאה"ל הנ"ל]. ומה שכתב הב"י בדעת הרמב"ם שאוסר מכשירין, אין זה דעת הב"י אלא כתב כן לדעת המגיד משנה (פ"ד ח"ד), שהרי הב"י בהמשך דבריו (בסעי' א) תמך על המ"מ [ובשו"ע בשם כנסת הגדולה כתב שיש חיסור לשון בב"י וצריך להוסיף יכן כתב הרב המגיד], ולקמן (שם) הביא הב"י דברי הר"ן שביאר את הרמב"ם להתיר מכשירין, וכתב הב"י שהלכה כדבריו. [והטעם שאסור הרמב"ם והמחבר (בסעי' א) לתקן שיפוד שצריך, ביאר הב"י משום שאין בו צורך אוכל נפש כל כך, וכפי שהחמירו חכמים בחלק מהמכשירין וכמבואר בראשונים].

והנה לפי הנתבאר שדעת המחבר להתיר מכשירין כשלא יכל מאתמול [וכדעת הרמ"א], מה שנתבאר כאן למעלה שאין מורין היתר לאחרים, זהו דוקא לדעת הרמ"א שמשווה כל מכשירי אוכל נפש להשחזות סכין, אך דעת הרמב"ם וכן פסק המחבר שרק במשחזות אסור להורות כדי שלא יבואו להשחזו במשחזות שלה אבל בשאר מכשירין מורין להתיר (ומחלוקת הראשונים בזה נתבאר לעיל בהקדמה ד"ה אם מורין), וכ"כ המאמר מרדכי, וכן הביא הבאה"ל מהגר"א לבאר בדעת המחבר דלכן בסי' תצ"ה ס"א שהוא דין כללי במכשירין לאת כדאין מורין.

9. (חיתוך שיפוד): שיפוד שרוצים לצלות בו והיה ארוך יותר מדאי, האם מותר לחתכו או לשרפו ביו"ט. [ואם לא היה לו שהות לתקנו מעי"ט].

תשובה: אסור בכל גוונא, שע"י זה עושה אותו לכלי. סעי' ב' וס"ק ט' ושה"צ.

10. (השחזת סכין): א) האם מותר להשחזי סכין במשחזת של אבן. [ואם נתקלקל חידודה ביו"ט]. ב) ולהשחזי על אבן דעלמא שאינה משחזת, או על משחזת של עץ או חרס. ג) ולהשיאה ע"ג סכין אחר כדי לחדדה. ד) האם מורין ההיתר הנ"ל ב' וג' לרבים. ה) בהיתר הנ"ל ב' וג', מה"ד אם אין הסכין יכולה לחתוך כלל. ואם רק נפגמה. ו) מה"ד להעביר שמנונית הסכין ע"ג אבן שאינה משחזת, או במשחזת של עץ או חרס, או ע"ג חברתה. [והאם מורין ברבים]. ז) ולהעביר השמנונית ע"ג משחזת של אבן.

תשובה: א) אסור אפי' נתקלקל חידודה ביו"ט, דהוי תיקון כלי גמור. ב) מותר, אם נפגמה ביו"ט (ודעת המחבר דאפי' נפגמה מתאמול שרי, ונתבאר לעיל בהקדמה במוסגר). ג) כנ"ל ב'. ד) לא (כנ"ל בהקדמה שבה לכוי"ע אין מורין, ועי' גם בהערה לתשו' ד' ד"ה והנה). ה) כל ההיתר הנ"ל הוא כשיכולה לחתוך בדוחק, או שרק נפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל הכל אסור. סעי' ב' וס"ק י"ב יד ושה"צ. (ואם מותר להשחזי ע"י גוי, עי' לעיל סי' תצח ס"א בה"ל ד"ה וילך).

ו) מותר ומורין כן ברבים. ז) מותר ואין מורין לרבים. ס"ק יג ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ג' ד). **תפירה לצורך אוכל נפש**: כבר נתבאר שמכשירי אוכל נפש מותר לעשותם ביו"ט כשלא יכל לעשותן לפני יו"ט. לפיכך מותר לתפור עוף עם המילוי שבתוכו כדי שלא יצא ממנו תוך כדי הבישול, שהרי זה מכשירי אוכל נפש. אולם אין לחתוך את החוט לפי הצורך, שהרי אפשר היה לחתכו לפני יו"ט, ומשום כך אסרו גם להשחיל את החוט במחט, שמא יבוא לחתוך החוט. אמנם אם חתך החוט מאתמול והשחילו במחט, וקרה ויצא החוט, לא אסרו להשחיל את החוט שוב כיון שעשה כדון, ורק יזהר שלא יחתוך את החוט.

ולאחר שתפר את העוף בחוט ודאי שמותר לחתוך שארית החוט, שהרי לא יכל לעשות זאת לפני יו"ט, שהעוף עדיין לא היה תפור.

11. (הכנת חוט לתפירת מאכל): א) עופות שממלאים אותם בשר וביצים, האם מותר לתפרם ביו"ט. ב) האם מותר לתקן החוט (-לחתכו לפי הצורך) ביו"ט. ג) ולהשים החוט במחט ביו"ט. [ואם היה שם ויצא]. ד) האם יכול לחתוך או לשרוף החוט ביו"ט קודם התפירה לעשותו כדי מדתו. ה) ולחתוך או לשרוף מה שנשאר מהחוט לאחר התפירה. ו) האם מותר לחתוך ביו"ט אגד של גדיים, או חוט של עופות הצלויין שלמים ותפורים זה לזה. ז) ולשרוף פתילה או סמרטוט שקושרין בו העוף.

תשובה: א) כן, דמכשירין שא"א לעשותן מבעו"י הוא. ב) לא. ג) אסור להשים בתחילה, אם לא ששם מעי"ט ונלקח החוט ביו"ט דאז מותר ליתנו במחט ביו"ט (נתבאר לעיל בהקדמה). ד) לא, שהוא בכלל תיקון כלי. ה) מותר. מדינא מותר לחתוך אבל נהגו לשרוף¹⁵. ו) כן.¹⁶ ז) מותר, שאין בזה תיקון כלי. סעי' ג' ד וס"ק טו-כג.

הוספות ועיונים

¹⁵ הטעם שנהגו לשרוף ולא לחתוך, אף ששניהם עושים אותה פעולה של חיתוך ותיקון החוט, אפשר לבאר משום שחיתוך נראה לאנשים יותר כמלאכה ותיקון, משא"כ שריפה אינו נראה אלא ככילוי בעלמא, לכן נהגו לשרוף שאינו נראה כעושה מלאכה. ובספר משמרת המועדות כתב לבאר באופן אחר, דההיתר לחתוך הוא משום דחשיב מכשירין שא"א לעשותם מערב יו"ט, ולשרוף החוט אף דהוי הבערה מ"מ מדין מתוך הותר, ועדיף טפי כיון דהיתר גמור הוא, ואף דגם בשריפת החוט עושה תיקון בנוגע לחוט או העוף כמו שעושה ע"י שחודך, מ"מ חשיבא עשייה ע"י שינוי, ועדיף לעשות התיקון ע"י שינוי מלעשותו כדרכו, ומה שעושה הבערה זה היתר גמור הוא דמתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה לשאר צרכי היום ובפרט שהוא ג"כ לאוכל נפש.

¹⁶ ובמשנ"ב (ס"ק ט) מבואר שזה אפי' בשבת מותר. וצ"ב מאי שנא מלעיל ס"ק יח (והוא לעיל אות ה') לענין לחתוך החוט הנשאר שהתיר רק משום שא"א לפני יו"ט, והיינו מטעם היתר מכשירין שא"א לעשותן לפני יו"ט, ומשמע שבשבת אסור. וביאר במאמר מרדכי (סק"ח) דלעיל מיירי בתפירה שקודם הבישול (ובזה נחשב תיקון קצת כיון שעדיין אין העוף ראוי לאכילה), משא"כ כאן שמדובר לאחר שנתבשל וחיתוך החוט הוי כדרך אכילה, והוי כדון חותמות שבכלים שמותר לקורען כמבואר בסי' שיד ס"ז וס"ט. וכבר במאירי (ניצח לב) מבואר חילוק זה (ווי"ל: אבל הפסקת החוט אחרי שנתבשל לדברי הכל מותר דהוה לה כהפקעת חותמות שבכלים

הקדמה לסעי' ה). **ליבון כלי ביו"ט:** בליבון כלי ביו"ט יכולים להיות שני חששות: א, אין זה אוכל נפש אלא מכשירין, לכן באופן שיכל מאתמול ודאי אסור לעשות ביו"ט. ב, הליבון נראה כמתקן את הכלי, שעושהו ראוי לשימוש, ותיקון כלי לגמרי אסור גם לצורך אוכל נפש ואפילו כשלא יכל לעשותו אתמול. ויש בזה כמה חילוקים:

הנה לעיל בס' תנ"א נתבאר שיש שני סוגי ליבון, ליבון חמור וליבון קל. ליבון חמור הוא בשיעור שתשרף קליפת הכלי, או שיהיו ניצוצות נתזים מהכלי מחמת הליבון. וליבון קל די שהכלי יגיע לחום בדרגה כזאת שאם יניח עליו קש מבחוץ הוא ישרף. ומה טעון ליבון חמור ומה די לו ליבון קל, אם בלוע איסור ממש בכלי, כגון שבשלו בו נבלה, כדי להכשיר הכלי צריך ליבון חמור. אך אם בכלי בלוע דבר שאינו איסור, אלא שרוצים להכשירו ממנו, כגון שבישלו בו קֶלֶב ורוצים להשתמש בו לבשר, לזה די בליבון קל. והנה הרוצה לאפות איזה מאכל בכלי, אינו זקוק לחממו עד שייגע לשיעור ליבון חמור כדי שיהיו ניצוצות נתזים אלא מספיק חום בשיעור שקש נשרף עליו מבחוץ. ולפי"ז, מותר ללבן את הכלי ליבון קל שהוא בשיעור חימום של אפיה, ולאפות בו מיד, שהרי מותר לחממו כדי לאפות בו, ואפילו כשיכל ללבנו מאתמול מותר, שהרי החימום עכשיו נעשה לצורך האפיה וזהו צורך אוכל נפש ממש ואין בו חומרת מכשירין, וממילא גם לא שייך בזה מחזי כמתקן כיון שמחממו לאפיה. אולם אם אינו אופה מיד בחימום זה, יש איסור ללבנו, ואפילו כשלא יכל ללבן מאתמול שאין בזה איסור משום מכשירין, דעכ"פ אסור מצד תיקון כלי שאסור ביו"ט בכל גונא. כמו כן ליבון חמור, שאין צורך בחימום כזה בשביל אפיה, הרי נראה בזה כמתקן הכלי, לכן אין ללבן ביו"ט ליבון חמור. ואמנם, הן לענין ליבון חמור והן לענין ליבון קל באופן שאינו אופה מיד, שנתבאר שיש בכה"ג משום נראה כמתקן, יש דעות שמקילים כשלא יכל מאתמול, וסברתם שעצם הליבון לעולם לא נראה כמתקן, כיון שיכל להשתמש בכלי גם בלא ליבון, לדבר צונן, שאינו בולע מהכלי (עיי' יו"ד סי' לא ס"ב וסי' קכ"א ס"ט), אלא שאף שאינו נראה כמתקן אסור ללבן משום דעצם מלאכת החימום הוא מכשירי אוכל נפש, ולפי"ז באופן שלא יכל ללבן מאתמול מותר ללבן ביו"ט. [וסברת דעה ראשונה דסוף סוף לשימוש חם א"א להשתמש בכלי, ולזה הליבון מתקון. ועי' מ"ב ס"ק כד ושעה"צ ס"ק כו.

הגעלת כלי ביו"ט: דעת האור זרוע (סי' סמה) שבהגעלת כלי לא שייך נראה כמתקן, משום שההגעלה שהיא במים חמים נראה כהדחת הכלי בעלמא, שדרך להדיח במים חמים. ולפי"ז מותר להגעיל כלי ביו"ט. אלא שעכ"פ חימום המים הוא מלאכה, ודינו כמכשירין, ולכן רק אם לא יכל להגעיל מאתמול מותר לחמם מים ביו"ט, אך אם יכל אתמול אין לחממן. ואם יש לו מים רותחים שחיממן לצורך שתיה, ודאי מותר להגעיל בהם ואפילו יכל להגעיל אתמול [שהגעלת כלי בעלמא בלא לחמם המים אין זה מלאכה ואין דינו כמכשירין ומותר גם להרות היתר לאחרים], ובעצם ההגעלה אין מחזי כמתקן שאינו נראה אלא כמדיח הכלי בלבד וכנ"ל. ועי' משנ"ב ס"ק כו. (ועיי' לקמן תש"ב 12 ב' ע"ש ראשונים שמשמע מדכיהם ללא כה"ח"ז אלא סוגיים שבהגעלה נראה כמתקן, והוא יותר חמור מליבון קל שנתבאר שגם אופה מיד מותר, שגם נראה כמתקן כשכיל המאכל, משא"כ ההגעלה שפעולה זו נראית כתיקון ואסור).

ליבון כלי משום מנהג: לעיל נתבאר שאין ללבן כלי ביו"ט [אלא א"כ מחממו לצורך אפיה], אמנם כלי שאינו טעון הכשר מעיקר הדין, ורק נוהגים לכתחילה ללבנו, מותר ללבנו ביו"ט. כגון שיפוד שצלו בו בשר שלא נמלח, וק"ל (יו"ד סי' עו ס"ד) שאינו צריך הכשר [כיון שהאש שואבת הדם והשיפוד לא בלע כלל], וכתב הרמ"א (ס"ס) שנהגו לכתחילה ללבנו, הרי אם רוצה ללבנו ביו"ט מותר, כיון שאינו אלא מנהג ובדיעבד שלא ליבן אינו נאסר, לכן הליבון לא נחשב תיקון ואע"פ שכוונתו לתקנו (נתבאר ע"פ העו"ש. ועצם דין הכשר השיפוד הי"ל, לדעת המחבר, ביו"ד ע"ש הביא דעת הסוכרים שאין צריך ליבון ביש כה"ח. וכתב דכו המנהג לז"ל ליבון).

12. (הגעלת כלי): א) האם מותר להגעיל כלי ביו"ט כשרוצה להשתמש בכלי לצורך יו"ט [כשיכל להגעיל אתמול].
 ב) ואם לא היה אפשר להכשיר הכלי מעיו"ט וכגון שנטרפה ביו"ט וכה"ג. ג) ואם היו לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אוכל נפש [והיה בהן ששים נגד הכלי שמגעיל]¹⁷, האם מותר להגעיל בהן.

הוספות ועיונים

(המבואר בס'י שייך סעי' ז' וסעי' ט' וסעי' י' וסעי' י"א, ואף לאחר התפירה מיד יש מתירין ומדמין אותה לחותמות שבכלים אלא שהירושלמי חולק עמהם. עכ"ל).

¹⁷ הטעם שצריך ששים כתב הרדב"ז שהוא כדי לבטל את האיסור. ולכאוי צ"ב למה לעיל בהיתר כשלא יכל להגעיל מאתמול לא הביא המשני"ב תנאי זה שצריך ששים במים. ונראה לבאר משום שכאן שהמים הורתחו כדי לשתותם, הרי אם לא יהיה בהם ששים נגד הכלי יאסרו מהטעם של האיסור הנפלט אליהם מהכלי, לכן צריך ששים לבטל טעם האיסור וכך יאסרו

תשובה: (א) אסור. (ב) הרבה אחרונים מקילין מצד הדין, רק שלא יורה כן לאחרים. (ולדעת המחבר ראה לעיל בהערה לתשו' 7 ב' שמותר להורות לאחרים, אמנם לעיקר הדין אי שרי כשלא היה אפשר לעשות מעיו"ט נחלקו בזה האחרונים כמבואר בשעה"צ ס"ק לא, ומש"כ בשעה"צ להקל מכח דברי האו"ז, בסמ"ק ומרדכי שהביא הב"י נראה דהגעלה דינו שוה לליבון חמור דניכר שהוא תיקון כלי, וכ"כ הא"ר לדעת המחבר שהביא דבריהם בב"י ועל פיהם פסק דין זה, משמע שלדעתו גם כשלא יכל מאתמול אסור היום כיון שניכר התיקון). (ג) מותר אפ"י להורות לאחרים. סעי' ה' וס"ק כו ושה"צ.

13. (ליבון: (א) האם מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שבלוע מנבילה [וכיו"ב], בשביל לאפות בו דבר היתר. ואם לא היה אפשר ללבן מעיו"ט כגון שנטרף הכלי ביו"ט. (ב) ואם הוא בלוע מחלב ורוצה ללבנו לאפות בו בשר, או להיפך, כשהיה אפשר מאתמול. (ג) וכשלא היה אפשר מאתמול, אם ממתין מלאפות עד שיצטנן, האם מותר. (ד) שיפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלוח בו ביו"ט, דמדינא א"צ ליבון והגעלה אלא שנהגו ללבנו, האם מותר. [כשהיה באפשרותו אתמול או לא].

תשובה: (א) אסור בכל גונא, דכיון שצריך ליבון גמור עד שיהיו ניצוצות נתזין מהכלי נראה כמתקן. ויש מקילין כשא"א ללבן מעיו"ט, ובלבד שלא יורה כן לאחרים. (ודעת המחבר כדעה ראשונה להחמיר, שמדברי המרדכי מוכח לאסור כמבואר בכה"ח ס"ק מג, והב"י הביאו בלא חולק, גם ע"י לעיל תשו' קודמת אות ב' שדעת המחבר לאסור בלא יכל מאתמול וה"ה הכא כתב הא"ר לדעת המחבר להחמיר). (ב) כיון דהתיירא בלע וסגי בליבון קל עד שקש נשרף עליו מבחוץ מותר ללבנו, ובלבד שכשיתלבן יתן אותו על המאכל מיד, ואפילו היה אפשר לו ללבן הכלי מעיו"ט מותר, שאין נראה כמתקן אלא כמחממו לאפות בו. אבל אם ימתין מלאפות עד שיצטנן ויחממו מחדש נמצא דהליבון הראשון היה רק כדי להכשיר הכלי ונראה כמתקן ואסור. [וכתב המג"א מכאן משמע שבחול מותר להגעיל כלי מחלב לבשר או איפכא, והעולם נוהגין איסור בדבר. והפמ"ג כתב דהמנהג להטריף מקודם. וע"י לעיל סי' תנ"א ס"ק יט בשם החת"ס. (ומונהג הספרדים בזה, כתב החיד"א במחבר' כאן: ובמקומותינו נוהגין להגעיל כלי חלב שאינן בני יומן להשתמש בהם בשר, וכן איפכא, ולא חשו לחומרות אלו. והובאו דבריו בכה"ח ס"ק מה). (ג) לא, דנראה כמתקן. ויש מקילין בזה מדינא, רק שלא יורה כן לאחרים. (ודעת המחבר נראה יותר לאיסור, וכ"ל אות א' ובתשו' קודמת אות ב'). (ד) כיון דמדינא א"צ ליבון והגעלה לא חשיב תיקון כלי ומותר אפילו יכל ללבנו קודם יו"ט¹⁸. (ודעת המחבר בדין הכשר שיפוד זה בחול נתבאר לעיל בסוף ההקדמה). סעי' ה' וס"ק כד כה כז.

(הקדמה לסעי' 1). לעיל נתבאר שתיקון כלי גמור אסור ביו"ט אפ"י לצורך אוכל נפש, אבל כשאינו תיקון גמור דינו כמכשירין, שאם יכל מאתמול אסור ואם לא יכל מותר. ולפי"ז, לנקוב נקב בחבית כדי להוציא ממנה את המשקה שבתוכה, שזהו אינו תיקון כלי לגמרי, אסור לעשות זאת ביו"ט כיון שיכל לעשות אתמול, אך אם לא יכל לעשות אתמול מותר ביו"ט.

14. (ניקוב החבית: (א) האם מותר לנקוב נקב חדש בחבית ביו"ט לצורך שתיה [כשהיה אפשר מאתמול]. (ב) ואם לא היה אפשר לנקובה מעיו"ט.

תשובה: (א) אסור, ודינה כמו בשבת לעיל סי' ש"ד, כיון שהיה אפשר לנקובה מעיו"ט. (ב) מותר, ואין מורין כן לאחרים (ולדעת המחבר מורין לאחרים, כ"ל בהערה לתשו' 7 ב'). סעי' ו' וס"ק כח כט.

(הקדמה לסעי' 2). **טבילת כלי ביו"ט:** לעיל בס"י שכ"ג ס"ז נחלקו הפוסקים האם מותר להטביל כלי בשבת, סברת האוסרים הוא משום שנראה כמתקן הכלי כי ע"י הטבילה הוכשר להשתמש בו, וסברת המתירים

_____ הוספות ועיונים _____

ראויים לשתיה, משא"כ לעיל בלא היה אפשר לו להגעיל מאתמול, מותר לחמם מים לכך וא"צ שיהיו ראויים לשתיה לכן א"צ ששים כדי לבטל האיסור. (וכגון שהכלי אינו בן יומן, אלא א"כ בלוע בו היתר כגון חלב ורוצה להשתמש בו בשר, ע"י לעיל סי' תנ"ב ס"ק א. והרמ"א שם ס"ב כתב שהמנהג בכל גונא שלא להגעיל אלא כלי שאינו בן יומן).

¹⁸ משמע שמותר להבעיר אש בשביל זה (אבל להכשירו באש שהסיק לצורך אכילה, מותר גם בפרק הכשר מן הדין, וכני"ט). וקשה, מי עדיף ממכשירי אוכל נפש שכשיכל מאתמול אסור היום. וכן הקשה הפמ"ג (א"א יב). וצ"ע.

שטבילה אינו נראה כמתקן הכלי (וע"פ בנה"ל ד"ה מותא). ולדעת האוסרים הנ"ל לענין שבת, גם ביו"ט אסור, אלא שביו"ט דינו כמכשירי אוכל נפש, שאם לא יכל מאתמול מותר להטביל ביו"ט.

טלטול מוקצה ביו"ט: כבר נתבאר לעיל כמה פעמים שאין לטלטל מוקצה ביו"ט, ואפילו לצורך אוכל נפש. ובסעיף זה יתבאר שזוהו דוקא לצורך השתמשות במוקצה עצמו, כגון לאכול, או להסיק בו, אבל אם רוצה לטלטלו כדי להגיע לדבר היתר דינו כשאר צורך אוכל נפש שמוותר ביו"ט.

15. (טבילת כלי): (א) לעיל סי' שכ"ג ס"ז הובאה מחלוקת האם מותר להטביל כלי בשבת. לדעת האוסרים, מה הדין ביו"ט [כשיכל להטביל לפני יו"ט]. (ב) ואם לא היה אפשר לו להטביל מעיו"ט, האם מותר להטביל ביו"ט לצורך תשמישו היום. (ג) ומה דין כלי זכוכית דחייב טבילתו מדרבנן [כשיכל להטביל אתמול או כשלא יכל].

(תשובה: א) אסור. (ב) מותר, אך אין מורין כן לאחרים (ולדעת המחבר מורין, כדלעיל בהערה לתשו" 7 ב'). (ג) אם לא יכל מעיו"ט מצדד הפמ"ג שמוותר אף להורות היתר לאחרים¹⁹. סעי' ז' וס"ק ל'. דין הדחה ושפשוף כלים ביו"ט דינו כמו בשבת, ונתבאר לעיל סי' שכג סעיפים ו ח-י.

16. (טלטול מוקצה): (א) האם מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט (פ' כל אוכל נפש הוי שמחת יו"ט, הא שמחת יו"ט לחוד לא. כה"ח אות נו בשם הא"ר ופמ"ג), כגון לטלטל האפר כדי לאפות במקומו, או לטלטל האבנים המונחים על הפירות [או אבנים ועפר המונחים לפני פירות] כדי לאכול הפירות. (ב) ולטלטל כדי לאכול או ליהנות מדבר המוקצה גופא, כגון להסיק במוקצה. (תשובה: א) מותר. (ב) אסור. סעי' ז' וס"ק לא.

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

א. מזלג שהידיית שלו התעקמה, או שאחד משיניו נתעקם, וקשה להשתמש בו, ואמנם ראוי להשתמש בו בדוחק, האם מותר לתקנו וליישרו ביו"ט. ואם כבר היה מעוקם לפני יו"ט, וידעו מזה, רק שכחו לתקנו או. ובכל זה האם הדין כן כשמיישר בכלל או בידו. (עיי' סי' תקט ס"א וס"ק א).

ב. כשבאו להניח את סיר המרק מעל גבי השיש, כדי שיוכלו למוזג מתוכו לצלחות שמוסביבו, גילו שאין מקום מיותר בשיש להניחו שם, אם לא יפנו אחד החפצים. והיות וכל החפצים שהיו שם נצרכים לשימוש, לא נשאר להם אלא להזיז את המטבחנה החשמלית היקרה ששכחו שם מלפני יו"ט (ודינה כמוקצה מחמת חסרון כים). האם מותר לטלטלה משם כדי שיהא מקום להניח את הסיר. (עיי' סי' תקט ס"ז וס"ק לא).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקט): מכשירי אוכל נפש, דהיינו תיקון שאינו במאכל עצמו אלא במה שמכשיר את המאכל לאכילה, אם לא יכל לעשותו לפני יו"ט מותר לעשותו ביו"ט. יכל לעשות ולא עשה, אפי' אם שכח לעשות, אסור לעשותו [והאיסור מהתורה]. יכל לעשותו והיה אנוס מלעשותו, כגון שלא היה לו פנאי, מותר לעשותו. יכל לעשותו אך לא נודע לו ממנו עד יו"ט, מותר לעשותו. • הגם שמוותר לעשות מכשירי או"י כשלא יכל מאתמול, אין מורין היתר זה לרבים [וכן אין לעשות בפני רבים], שמה ילמדו להקל גם כשיכל מאתמול [כן דעת הרמ"א, ודעת המחבר שמורין ההיתר לרבים, ורק בהשחתת סכין אין מורין לרבים, שמה יקלו במשחת של אבן שהיא תיקון גמור (נתבאר בהערה לתשו" 7 ב)]. • תיקון כלי גמור אסור אפי' כשלא יכל לעשותו אתמול. • שיפוד שנתעקם וא"א לצלות עליו בשר, אין לתקנו, שהרי תיקון כלי גמור אסור. ואפי' יכל לצלות בו ע"י הדחק, העיקר להלכה שאין לתקנו, משום שתיקונו כרוך בטירחא יתירא [דלא כהרמ"א שהתיר בזה]. • אין להשחיז סכין במשחת של אבן הרגילה שלה,

הוספות ועיונים

¹⁹ וצ"ע, דלעיל סי' שכ"ג ס"ז בבאה"ל ד"ה מותר) מבואר שכלי שטבילתו דרבנן דינו ככלי שטבילתו מהתורה (וכנראה זהו קושיית השו"ת ס"ז). ועוד קשה, אם דרבנן אינו נראה כמתקן, כדכתב בשעה"צ ס"ק לו, א"כ שיהא מותר אפי' בלא יכל מאתמול. ונראה ליישב שאכן לאוסרים בשבת אסור גם ביו"ט וכדכתב הבאה"ל הנ"ל, אלא שלענין יו"ט דקיל משבת יש צדדים יותר להקל, דהא יש מתירים להטביל אפי' בשבת וגם לאוסרים הוא מדרבנן, ובצירוף שכלי זכוכית אינו נראה כ"כ כמתקן, לכן צידד הפמ"ג להקל. שו"ר שכיו"ב ביאר בחוט שני כאן, ע"ש.

זוהו תיקון גמור. • מותר להשחזי סכין במשחות של עץ או סתם אבן [או לחדדה ע"ג סכין אחר], ובתנאי שהסכין ראוי לשימוש ע"פ הדחק, או שנפגמה בלבד, [שאם אינה ראויה כלל יש חשש שיחזר אחר משחות רגילה ויתקנו ואסור כנ"ל], ודוקא שנעשה הקלקול היום מותר [ודעת המחבר שאפי נעשה אתמול מותר כיון שאינו עושה במשחות רגילה ואין זה תיקון גמור ואין דינו כשאר מכשירין]. ואין מורים היתר זה ברבים [גם לדעת המחבר, וכתבאר לעיל שבהשחזה מודה]. • מותר להעביר שמנונית שעל הסכין אפי ע"י משחות של אבן הרגילה, אך אין מורין ההיתר לרבים, ואם מעביר השומן במשחות של עץ או סתם אבן וכו', מותר ומורין כן לרבים. • שיפוד שהוא ארוך יותר מדי ורוצים לקצרו כדי שיהיה ראוי לצליה, אין לעשות זאת ביו"ט, שבכך עושהו כלי ואסור [ואפי לא יכל מאתמול]. • מותר לתפור עוף כדי שלא יצא ממנו המליו תוך כדי הבישול, שהרי אי אפשר לעשות זאת אתמול. אך אין לחתוך החוט לפי מידה, כי יכל לעשות אתמול, ולכן אפילו אין להשחיל החוט במחט בשביל כך, שמה יבוא לחתכו. ואם תחבו במחט מאתמול ויצא, לא אסרו להשחיל, אך יזהר שלא יבוא לחתוך החוט. • לאחר שתפר העוף, מותר לחתוך שיירי החוט, שהרי לא יכל לעשות זאת מאתמול [ונהגו דוקא לשורפו ולא לחתכו]. • לאחר שנתבשל העוף, מותר לחתוך החוט [או שאר רצועה שקשרו בעוף], ואפי בשבת מותר לעשות זאת (שהוא צורך אכילה בשעת האכילה ואין ע"ז שם מלאכה). • אסור ללבן כלי ביו"ט, ואפי לא יכל אתמול, דהוי כמתקן הכלי [שמכשירו לשימוש] ואסור ביו"ט. ויש סוברים שאינו נראה כמתקן כיון שהיה ראוי לשימוש לדבר צורך, וא"כ הליבון כסתם מכשירין דלאו תיקון גמור שאם לא יכל מאתמול מותר. • כלי הטעון ליבון קל, דהיינו חימום בשיעור שמחממים לאפיה, מותר לחממו בשביל האפיה ומיד לאפות בו, שהרי אין כאן מעשה מיוחד של ליבון אלא ממילא מתלבן, ואפי יכל ללבנו מאתמול מותר. ואם אינו אופה מיד אסור, ואפי לא יכל ללבן מאתמול, דהא מתקן, ויש מתירים בלא יכל מאתמול דס"ל ליבון לא מחזי כמתקן וכנ"ל. • אין להגעיל כלי ביו"ט. ואם לא יכל מאתמול, הרבה מתירים משום שלא נראה כמתקן אלא כמדיח הכלי במים חמים, וממילא דינו כסתם מכשירין שכשלא יכל מאתמול מותר ואין מורין כן לאחרים [ודעת המחבר לאסור בכל גונא דנראה כמתקן]. • להגעיל כלי במים רתוחים שחיממו לשתיה, אין איסור ומורין כן לאחרים. וצריך שיהיה שישים במים נגד הכלי (שלא יבלעו את האיסור שבכלי ויאסרו בשתיה). • כלי שאינו טעון הכשר מעיה"ד ורק נהגו להכשירו לכתחילה, מותר להכשירו ביו"ט דאינו נראה כמתקן, ואפילו כשיכל להכשירו מאתמול. • מותר לנקוב נקב חדש בחבית כדי להוציא ממנה המשקה, באופן שלא יכל לעשות מאתמול, [כדן מכשירין ואין זה תיקון גמור שאסור]. • נחלקו הפוסקים אם מותר להטביל כלי בשבת [האם אסור משום מחזי כמתקן], ולדעת האוסרים גם ביו"ט אסור. אלא שדינו כמכשירין שאם לא יכל מאתמול מותר להטביל ביו"ט [ואין מורין לאחרים (ולדעת המחבר מורין)]. • מ"מ כלי זכוכית שחיוב טבילתן מדרבנן יש להקל להטביל ביו"ט גם כשיכל מאתמול, ומורין כן לאחרים. • אין לטלטל מוקצה ביו"ט כשמטרתו להשתמש בו, ואפילו לצורך אוכל נפש אסור. אך אם מטלטלו כדי להגיע לדבר היתר אחר, והוא צורך או"י, מותר.

סימן תקי

(הקדמה לסעי' א). **מלילת שבולים ביו"ט:** המפרק חיטים ודגן מתוך שבוליהם, או המנתק זרעונים וקטניות מתרמיליהם, הרי זה תולדה של מלאכת דישא (כס"י ביצה יב: ד"ה מהו). ודישה היא מהמלאכות האסורות ביו"ט (כמנז'ה כפי ת"י ס"ק יא). אולם כשמולל את השיבולים, דהיינו שמשפשף אותם בכפות ידיו והגרעינים נופלים מאליהם, אין זה אלא דישא כלאחר יד (כס"י ע"פ שו"ע סי' ט). ובשבת אסור זאת חכמים, מפני שנראה כדש (כס"י ע"פ מ"ב סי' ט), אמנם ביו"ט, אומר רבא (ביצה יב:) שלא גזרו ומותר למולל בידו [וביאר הפני יהושע הטעם שלא גזרו ביו"ט מפני שהוא צורך אוכל נפש גמור].

ובהמשך הגמ' (יב:) שאלו כיצד מולל, והשיבו על ידי שינוי. והיינו שימלול בראשי אצבעותיו ולא כהרגלו בשפשוף בין כפות ידיו. [ובשו"ע"ר (סי' ט) ביאר דהשפשוף בכפות הידים הוא הנקרא 'מולל כדרכו', ואעפ"כ אין בזה חיוב טטאת משום שהדגן נופל מאליו וזהו דישא כלאחר יד. והמוסף לשנות מדרכו בחול ומולל בראשי אצבעותיו הרי זה מותר לכתחילה. נמצא שיש שלשה אופנים להוציא הגרעינים - שמוציא כדרכו בכלי או ביד, שמשפשף בין כפות ידיו וזה נחשב כלאחר יד, ושעושה בין ראשי אצבעותיו וזה נחשב שינוי]. והנה רש"י ותוס' (ד"ה ביצה) מפרשים דהגמרא מיירי ביו"ט, שמה שהתיר רבא לעיל למולל ביו"ט היינו דוקא כשמשנה מדרך חול. ולפי"ז בשבת דחמירא, אף על ידי שינוי אסור. אולם יש מהראשונים שחולקים וסוברים שביו"ט אין צורך לשנות בראשי אצבעותיו, ורק בשבת יש צורך בשינוי זה, והגמרא דמולל בשינוי מיירי לענין שבת. וכן פסק השו"ע (נפו ובסי' סי' ט).

(שייך לס"ק ג ושעריצ"א) ודעת הרמ"א בזה, הנה לענין שבת (פי' שיש ס"ד) כתב שיש מחמירים שאפי' ע"י שינוי אסור. והיינו כדעת רש"י ותוס' הנ"ל. וסיים הרמ"א דלפיכך טוב להחמיר שלא לפרק אגוזים מקליפתן הירוקה מאחר שיכול להחמיר ולאוכלן כך בלא פירוק. ולדעת המחמירים, ביו"ט יש לעשות בשינוי. אמנם כאן בהל' יו"ט הרמ"א לא הגיה על דברי המחבר כלום. וכתב המג"א (עי' ביאור המחצ"ה) שלפי מה שהביא הרמ"א לענין שבת דעת המחמירים, כן הוא דעתו כאן לענין יו"ט ומה שלא הגיה על דברי המחבר, משום שסמך על דבריו שבהלכות שבת (מחצ"ה ופמ"ג א"א שיש ח' בדיעת המג"א). אמנם הפמ"ג (א"א א ובמשב"ז שיש ד) פקפק בזה, וכתב שדעת הרמ"א לעיקר ההלכה להקל כדעת המחבר, ורק במקום שאפשר חש לכתחילה לדעת האוסרים, ולכן כאן לא הגיה כלום על דברי המחבר כי העיקר כדעה ראשונה (וכן מבואר בהל' שם ד"ה בשינוי).

נפה וכברה: הנה כבר נתבאר כמה פעמים בהלכות יו"ט, שאף דבר שבעיקרו מותר לעשותו, יש אופנים שאסור משום שזרכו לעשות לימים רבים, ונראה כטורח ומכין לצורך יום חול. לכן אע"פ שמוותר למלול מלילות ביו"ט ואף לברור הא"כ הגרעינים מהקליפות [כמו שיתבאר לקמן ס"ב שביריה מותר ביו"ט], מ"מ אין לעשות זאת ע"י נפה וכברה, כיון שהדרך לעשות בהם לצורך רבים (מ"ב מק"ס). כמו כן לענין קגון ותמחוי [קגון הוא כלי שראשו האחד רחב והאחר צר, כעין משפך, ונותן תערובת בצדו הרחב של הכלי ומנענע אותו. האוכל שהוא עגלגל מתגלגל ויוצא והפסולת נשארת בקגון. תמחוי היא קערה גדולה שמניחים בה את התערובת וע"י נענוע הכלי בעדינות ובשיפוע, מתגלגלים הגרורים שהם כבדים יותר מהמוין לתחתית הקערה], בשבת אסור לברור בהם, ואע"ג שאינם כלים שדרך לברור בהם, שגזרו בהם אטו נפה וכברה שהם כלים מיוחדים לזה והבורר בהם חייב חטאת. משא"כ ביו"ט, שנפה וכברה לא אסורים אלא משום שדרך לעשות בהם לימים רבים וכנ"ל, בקגון ותמחוי לא אסור כלל.

1. (מלילת שבולים): א) האם ביו"ט מותר למלול חטים רכים ביזו. ולפרק השרביטין של קטניות להוציא הזרע מהן. [כדרכו או בשינוי]. ב) והאם מותר לנפח (-נושף בפיו להפריח את הפסולת). ג) ובקגון ותמחוי (צורת שימושם נתבאר לעיל בהקדמה), טבלא (-לוח עץ שעליו פורסים את התערובת ומנפחים בצורה דומה לזו שבתמחוי אלא שכלי זה משמש לעשיית כמות מרובה), נפה וכברה.

(תשובה: א) מותר בלא שינוי, דהוי דש כלאחר יד ומותר ביו"ט כדרכו בחול (וכן דעת המחבר). ויש מחמירים שישנה בראשי אצבעותיו (נתבאר לעיל בהקדמה). ב) מותר לנפח מעט מעט (ולא הרבה יחד), ואוכל. ג) בקגון ובתמחוי מותר, בטבלא נפה וכברה אסור שדרך לעשות בהם כמות מרובה ונראה כעושה לצורך מחו. סעי' א וס"ק א-ג.

(הקדמה לסעי' ב). בורר ביום טוב: מלאכת בורר היא אחת מהמלאכות המותרות ביו"ט.²⁰ והנה לענין שבת שאסור לברור, קיימא לן (עי' מ"ב בהקדמה לפי' ע"ט) שאם מתקיימים שלשה תנאים מותר לברור, ואלו הג' תנאים: שבורר ביד ולא בכלי, כדי לאכול לאלתה, ובורר את האוכל מתוך הפסולת; שכיון שאין דרך ברירה בכך, אין על זה שם בורר, ומותר לעשותו בשבת. אמנם לענין יו"ט, שמוותר לברור, מותר אפי' בג' אופנים האסורים בשבת: מותר לברור בכלי, ולברור למשך היום שלא כדי לאכול מיד (ועי' בה"ל ד"ה י"ח: ע"פ שדעת הכה"ק לאסור בזה) [אך אין

הוספות ועיונים

²⁰ יש לעיין למה מותר לברור ביו"ט, והרי בורר הוא מהמלאכות שקודם לשה, ומבואר בירושלמי (פ"א ה"י, הובא בפוסקים ועליל בשעריצ"א סי' תצ"ה סי"ק יח) שמלאכות שקודם לשה לא הותרו ביו"ט. ומצינו כמה דרכים באחרונים לתרץ קושיא זו. בשו"ע הרב (פי' תקו קו"א סק"א) תירץ דלעולם ברירה היא מהמלאכות האסורות, ושאינה הכא דמיייר בקטניות, ומפני שאינם נעשים אלא ליומם הותר לברור. אמנם זה מבאר רק לדעת האוסרים לברור צרור מקמח הנוכרים ברמ"א סי' תקו ס"ב, עיי' ברמ"א מחלוקת בזה, ועוד שגם בדעת האוסרים אלו יש ביאורים אחרים, עי' באה"ל (כאן ד"ה אם) בשם הח"א ועי' גם באה"ל סי' תקו (פי' ס"ג ד"ה משום). והאבני נזר (נאו"ח סי' שפז) תירץ שרק בלחם שיש בו לשה נאמר הכלל שמלאכות שקודם לשה אסורות, אך קטניות שאינם משתנים ממציות למציות, דהם הקטניות שבורר והם אותם הקטניות שאוכל, בזה מותר ברירה (ולדבריו עולה דעת השו"ע ה"י [הובא בנאה"ל ד"ה אם] שדגן אסור לברור). ובספר מטה אהרן כתב לחדש דהא דאמרינן שכל מלאכות שלפני לשה אסורות זהו דוקא כשהמלאכות הם בסדורא דפת, אבל לא אסרו כלל המלאכות שהם קודם לשה, אלא אסרו מלאכות שאינם סמוכות לאפיה ובישול, וכל מלאכה אם עושה אותה סמוך לאפיה ובישול מותר ואפילו שבעשית פת עושים אותה קודם לשה, ולכן מותר לברור מלילות וקטניות, כיון דהברירה היא סמוך לבישול דהא אינו טוחנם אח"כ. ולפי"ז אפי' אם יברור קטניות ע"מ לטוחנם ולרקדם וללוש אותם, יהיו אסורים, אלא דסתמא דבורר קטניות הוא כדי לבשלם כך ולא לטוחנם. [והא דקצירה אסורה ואפי' קצירת ותלישת פירות הראוין לאכילה מיד אחר קצירתם ואפי' למלאכות אחרות להכשירם לאכילה, צ"ל משום דלא היתירה תורה מלאכת או"י אלא בדבר הנמצא ברשותו, כמשי"כ הרמב"ן בריש פרק אין צדין, וכל שהוא מחובר הוי כאינו ברשותו]. ועיין עוד.

לברור לצורך מחו], ומותר גם פסולת מתוך אוכל. ומה שנתבאר שמותר לברור בכלי, מ"מ אין לברור בכלים שדרך לברור בהם לימים מרובים, מפני שנראה כעושה לזמן רב שאסור ביו"ט [וכנתבאר לעיל בסעי' קודם]. אמנם אע"פ שנתבאר שביו"ט מותר לברור פסולת מתוך אוכל, מ"מ יש לברור באופן שממעט בטירחו, שאם יותר טורח הוא להוציא את האוכל יברור את הפסולת, אך אם יותר טורח להוציא את הפסולת יברור את האוכל.

2. (בורר ביו"ט): א) האם מלאכת בורר היא מהמלאכות המותרות ביו"ט. ב) הבורר קטניות ביו"ט, האם מותר לברור בטבלא, בנפה, בכברה, בתמחוי, בחיקו (פירוש שבורר בטלית הפרושה בחיקו, ששופך עליה את הקטניות ומנענע וגרעיני הקטניות מתגלגלים למטה לשולי הטלית והפסולת נשארת למעלה. ע"פ הב"ח ס' שיט ס"ב). ג) האם מותר לברור כשאינו צריך לאכול לאלתר אלא לאחר זמן [בוים]. ד) ולברור לצורך מחר. ואם מחר הוא יו"ט שני. ה) ובער"ש לצורך שבת כשהניח עירוב תבשילין. ו) כשהפסולת מרובה על האוכל, או האוכל מרובה אבל הפסולת דק מאד ויש טורח רב לבררם יותר מברירת האוכל, מה יברור. ואם האוכל מרובה וקל יותר לברור הפסולת. ז) ואם האוכל והפסולת שוין בכמותן. [ואם האוכל דק]. ח) מה הדין בכל זה אם היה אפשר לו לברור מבעור"י.

תשובה: א) כן (ועי' בה"ל ד"ה ה' הבורר' שיש אוסרים באופן שדרכו בחול, ויש אוסרים במין שדרך להכינו לזמן מרובה). ב) בטבלא נפה וכברה אסור [ואפי' לא היה יכול לברור מעיו"ט (ס' תקו ס"ק ח)], ובתמחוי ובחיקו מותר. ג) מותר. (דלא כהרשב"א והט"ז). ד) אסור בכל גונא. ה) מותר. ו) יש לברור באופן שקל יותר לברור, לכן כשהפסולת מרובה, או שהאוכל מרובה אבל הפסולת דק, יברור האוכל ויניח הפסולת. אבל כשהאוכל מרובה וקל יותר לברור הפסולת, מותר לברור הפסולת. ז) כשהם שוים יברור איזה שירצה, ואם האוכל דק יברור הפסולת. ח) נכון לכתחילה שיברור האוכל מהפסולת בכל גווי, והמיקל גם בזה לברור הפסולת מהאוכל יש לו על מי לסמוך. סעי' ב' וס"ק ו-ט ובה"ל ד"ה אם.

3. א) לזוים ובטנים שנשתברו ועדיין מעורבים ומונחים בקליפיהן, מה יברור ממה. ב) ובדגן. תשובה: א) יברור איזה שקל יותר לברור וכנ"ל. (דעת הרמ"א שיכול לברור מה שירצה). ב) יש אומרים דאסור לברור הפסולת ביד בכל גווי, משום שדרך להכין לימים הרבה וכנ"ל ס' תק"ו ס"ב ושעה"צ יא. סעי' ב' וס"ק י ובה"ל ד"ה הבורר.

(הקדמה לסעי' ג). החרדל הוא צמח שגרעיניו חריפים, וטוחנים את הגרעינים ומסננים אותם כדי להפריד מהם את הסובין [-שיירי קליפות הגרעינים שהתערבו בטחינה], וממתקים את החרדל הטחון על ידי כיבוי גחלת או הנחת אבן לוהטת בתוכם (ע"פ רס"י שבת קלד).

סינון חרדל: איתא בגמ' (שבת קלד), אין מסננין את החרדל במסנת שלו (כדי להפריד ממנו את הסובין), משום שנראה כבורר, וביארו התוספות (ד"ה הכל) שאין זה בורר ממש משום שגם הסובין ראויים לאכילה. וכתב החמד משה (ס' שיט ס"ג, ועי' גם פמ"ג כולן ח"א ה) דאע"פ שגם בשני מיני אוכלין אסור לברור מין ממין אחר (ש"ע שיע' א' ומג"א כולן ד), הכא כיון שפסולת החרדל ראויה לאכילה עדיף, והוי כבורר במין אחד דלא מיקרי ברירה (כמבאר בס' שיט ס"ג), ולא נאסר אלא משום שכשמשליך את הפסולת נראה כבורר.

והנה יש להקשות, מהמבואר בגמרא (שם קלד): ונפקא להמו סעיף ד' שמוותר לסנן שמרי יין ביו"ט, ומדוע לסנן חרדל אסור. ותיצו התוספות (שם ד"ה אבל) ששמרי יין אם היה מסננם מערב יו"ט לא היה היין היוצא מהם טוב כל כך וחזק, אבל חרדל אינו מתקלקל אם מסנן אותו מערב יו"ט, לכן אסור לעשות ביו"ט. וזהו כדעת היש מחמירים שהובאו ברמ"א לעיל ס' תצ"ה ס"א, שכל מלאכת אוכל נפש שאפשר לעשותו לפני יו"ט, אין לעשותו ביו"ט. ולפי"ז אם לא יכל לסנן החרדל לפני יו"ט, מותר לסננו ביו"ט. וכן כתב המג"א סק"ה. אולם הר"ן (ביצה יז. ד"ה ואיכא למילק) כתב שבמלאכת אוכל נפש אין לחלק בין אפשר לעשותו מערב יום טוב ובין אי אפשר אלא בכל גונא מותר לעשות ביו"ט, וכשיטתו פסק השו"ע בס' תצ"ה (ס"ה). ומדברי הר"ן בעניינו (יב. ד"ה אין מסננין) יש ללמוד שהטעם שאסרו לסנן החרדל, מפני שהדרך לסנן ולהניח לימים רבים [וכ"כ להדיא הרמב"ן (מלחמות ביצה כג ד"ה ועוד והא דתנא)]. ולפי זה מובן ההבדל בין סינון שמרי יין לבין סינון החרדל, שסינון חרדל דרך לעשותו לימים רבים לפיכך אסורו, משא"כ בשמרי יין. [ועי' עוד בשעה"צ סק"ח]. ולפי באור זה אין חילוק בין יכל לעשות מאתמול

ללא יכל, בדבר שדרך לעשות לימים רבים אסור גם בלא יכל מאתמול. אמנם אם עושה בשינוי מותר, וכמו שנתבאר לעיל בסעיף ב' לענין בורר בכלים שדרך לעשותם לימים רבים כנפה וכברה, שאם משנה לעשות בקנון ותמחוי מותר.²¹

כיבוי גחלת: יש חילוק בין כיבוי גחלת של עץ לכיבוי גחלת של מתכת, שכיבוי גחלת של עץ עושה פחם, אבל גחלת של מתכת שאיננו כלה מחמת האש ואינו נשרף אינו נעשה פחם וחוזר לכמות שהיה קודם הסקתו. לפיכך כיבוי אינו אסור מהתורה אלא מדברי סופרים, שרק כשעושה פחם אסור מהתורה (לגו' ופועה"י ח).

4. (סינון חרדל): א) האם מותר לסנון חרדל במסננת שלו. ב) ואם לא היה אפשר לסנון מעיו"ט. ג) האם מותר לסנון על דבר אחר שלא כדרכו.

תשובה: א) לא, דדמי לנפה וכברה. ב) גם לא. ג) כן. סעי' ג וס"ק יב ובה"ל ד"ה אין.

5. (מיתוק חרדל): א) האם מותר למתק החרדל בגחלת של עץ [כדרך שרגילין בחול להניח בתוכו גחלת ועי"ז מתמתק]. כשיכל לעשות מאתמול. ב) ועי" שינוי. ג) ולעשות כדרכו אם א"א לעשותו מאתמול. ד) האם מותר להמתיק בגחלת של מתכת. [ואם יכל מאתמול, ובלא שינוי]. ה) האם מותר ליתן שפוד של מתכת מלווה לתוך משקה ביו"ט כדי שיתחמץ.

תשובה: א) אסור, משום כיבוי. ב) מותר. ג) מותר, ויש מחמירין שאפ"ל בכה"ג אין לעשות כי אם עי" שינוי. ד) מותר בכל גווני, כי אין בו משום מכבה מן התורה, ואע"ג דמדרבנן יש בו משום כיבוי התירו משום שמחת יו"ט. ועל" במחה"ש אם מותר עי" אבנים. ה) המג"א מתיר, אכן לפוסקים דצירוף כלי הוא מה"ת אין להקל. סעי' ג וס"ק יג-טו ושה"צ.

6. (תליית משמרת): א) האם מותר לתלות משמרת ביו"ט לסנון בה שמרים, דהיינו למתוח פי המשמרת ע"ג כלי בעיגול ונעשה כאהל על חלל הכלי. ב) ואם היתה תלויה ועומדת, האם מותר ליתן בה שמרים לסנון. [ואם הוא טוב מאתמול כמו שעושהו היום]. ג) אם לא היתה תלויה מבעו"י, האם יכול להערים ולתלותה ליתן בה רמונים ואח"כ לתת בה שמרים. ד) האם מותר לסנון מים בסודר.

תשובה: א) אסור, דהוי כעובדא דחול. ב) מותר, ואם הוא טוב מאתמול כמו היום אסור משום בורר.²² ועי" שינוי מותר בכל גווני. ג) כן, ובלבד שיתן בה רמונים מתחלה, שאל"כ מוכחא מילתא שעושה משום שמרים ואסור.²³ ד) לשאר דיני סינון יו"ט דינו כשבת כנ"ל סי' שי"ט, לכן אסור לסנון מים בסודר משום ליבון כנ"ל שם סעי' י. סעי' ד וס"ק טו-ז.

(הקדמה לסעי' ה). בסעיף שלפנינו מבואר איסור עשיית גבינה וחמאה והעמדת חלב ביו"ט, ויש להקדים כיצד סדר עשייתם (ע"פ מ"ב עוז והדר המבואר):

[העמדת החלב]- א. בתחילה היו מחמיצים את החלב. ההחמצה היתה נעשית על ידי נתינת קיבה או שאר דברים מחמיצים לתוך החלב, או שהיו מניחים את החלב במקום חם. אחרי פעולות אלו היה חלק מהחלב נקרש והופך להיות כמו דבר גוש ולכן נקרא שלב זה 'העמדת החלב'. במסכת שבת (סג.) איתא דהמחבץ חייב משום בורר ויש מפרשים שהכוונה למלאכת העמדת החלב (כ"ק"ג ע"ג כ"ג פ"ה הו', וכן פ"ה הכמ"ס ע"ג פ"ה הו' ודלא ככ"ק"ג ע"ג וכל"ח ז: פירושם לחיים). להלן יבואר אם גם ביו"ט יש לאסור מטעם זה. בירושלמי (בבב"א פ"ה ה"ב) מפורש טעם לאיסור

הוספות ועיונים

²¹ ואף שבמלאכות הנעשות לימים מרובים לא מהני שינוי כמו שכתב המ"ב סי' תצה ס"ק יג, זהו דוקא במלאכות שאסורות בעצם, כגון קצירה וביצירה, אבל מלאכות שמותרות ורק יש איסור באופן שדרך לעשות לימים רבים, בזה אם עושה בשינוי מותר. וכיו"ב מבואר באליה רבה סי' תצה ס"ק ט.

²² ולדעת המחבר, עי' באה"ל (ד"ה אין) דכתב שלדעתו בסי' תצ"ה דבאוכל נפש שרי אפי' היה יכול לעשותו מבעו"י הי"נ דמותה. [ולא דמי לסינון החרדל דלעיל דאסור לכיו"ע דדרך לעשותו לימים הרבה ודמי לנפה וכברה].

²³ אבל כשתולה לרימונים לא הוי כעובדא דחול (לבוש סי"ח), כי התולה לצורך רימונים לא חשיב אוהל וממילא אין לאסור משום עובדין דחול כשאר אוהל עראי. והטעם שבאופן זה לא חשיב אהל, פי' הרשב"א (שבת קלח, ב) בשם רבנן דהתולה לצורך פירות אינו צריך את החלל שתחת המשמרת ולא מיקרי אוהל כשאינו צריך את החלל שתחתיו (עיי' שם ע"ד).

העמדת חלב ביו"ט, שאם אתה מתירו להעמיד חלב ביו"ט יבוא לחלוב ולהעמיד מיו"ט לחול (וראה בכמ"א כאן ובשע"ט ס"ק כלא).

[עשיית גבינה-] ב. השלב השני היה לסנון את מי החלב [הקרויים נסיובי דחלבא] מהגושים שנוצרו בחימוץ. ואחר כך צירפו את כל הגושים שנותרו וחיברו אותם לחתיכה אחת שהיא היתה הגבינה. העושה כן בשבת [-המגבן] חייב משום בונה, וכלשון הרמב"ם (שבת פ"ז ה"ו) 'שכל המקבץ חלק אל חלק ודיבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין'. ויש אומרים (רס"י שבת קלה) שהמגבן חייב משום לש.

[עשיית חמאה-] החמאה היתה נעשית ע"י נייעור חלב בחזקה [קודם העמדתו], ועי"ז השומן הנוזלי היה צף למעלה והוא היה משמש לעשיית חמאה. וכתב הריב"ש (סי קבל) דדבר זה אסור משום בורר.

מלאכת אוכל נפש שדרך לעשות לימים רבים: דעת הרמ"א בס"י תצ"ה (ס"א) שכל מלאכת אוכל נפש שאפשר לעשות לפני יו"ט ואינו מפיג טעמו, אם עושהו ביו"ט יש לעשות בשינוי. ואף לדעת המחבר שם שא"צ שינוי, כתב המשנ"ב (סס סק"ה) שדבר שדרך להכינו לימים רבים, אם אינו מפיג טעמו מאתמול, כשעושהו ביו"ט יש לעשות בשינוי.²⁴

7. **(עשיית גבינה ביו"ט): (א) האם מותר לעשות גבינה ביו"ט. (ב) ואם אי אפשר לו לעשות מעיו"ט. (ג) ולעשות בשינוי.**

תשובה: (א) לא. (ב) גם אסור, דכיון שדרך לעשותו לימים הרבה הוי עובדא דחול. (ג) יש להקל. וי"א דדוקא בשא"א לעשותו מעיו"ט יש להקל בשינוי. סעי' ה' וס"ק כא ושה"צ.

8. **(העמדת חלב): (א) האם מותר להעמיד חלב ביו"ט ע"י קיבה או שאר דברים שיתקבץ החלב ויקפא (-יתקשה) ויתברר הקום (-המים היוצאים מהגבינה, והוא נסיובי דחלבא. רע"ב נדרים פ"ו מ"ה). (ב) ולהעמיד החלב בשביל חולה שאין בו סכנה. (ג) ולהעמיד החלב במקום חם כדי שיקפא. (ד) ולעשות סירויטק"ע דהיינו שנותן מעט חומץ בחלב כדי שיתברר המי חלב.**

תשובה: (א) לא. (ב) בפמ"ג נסתפק בזה (ד"ל דשרי משום דאוכל נפש הוא גם כן, כלומר דבקל יותר יש להתיר עבור חולה מלאכה כזו בעצם היא מלאכת אוכל נפש ולא נאסרה אלא משום שכך עושים לימים רבים והוי עובדא דחול ואינו כאיסור של תורה ואיסור דרבנן לצורך חולה י"ל דהתירו. ע"פ מ"ב עו"ה המבואר). (ג) אסור, דגם זה בכלל בורר. (ד) גם אסור. סעי' ה' וס"ק כב ושה"צ.

9. **(עשיית חמאה): (א) האם מותר לעשות חמאה מחלב ביו"ט. (ב) וע"י גוי. [כשאפשר לו מבעו"י או לאו]. (ג) ואם חושש שיתקלקל הסמטנ"ע (-שמנת) אם לא יעשנה חמאה.**

תשובה: (א) לא. (ב) אפ"י ע"י גוי יש להחמיר, ואם א"א לעשות מבעו"י יש להקל ע"י גוי, ויש מקילין בכל גווני ע"י גוי אם הוא לצורך שמחת יו"ט, ואין להקל אלא לצורך גדול כגון שאין לו מה יאכל. (ג) במו"ק מתיר בזה ע"י גוי. סעי' ה' וס"ק כג ושה"צ.

10. **(קליטת שמנת): (א) האם מותר לקלוט השומן הצף על פני החלב שקורין סמטנ"ע. (ב) ואם אינו צריך לו היים. [ובמקום הפסד].**

תשובה: (א) כן, ורק כשיגיע סמוך לחלב יזהר להניח קצת מהסמטנ"ע עם החלב, וכנ"ל סי' שיי"ט סי"ד לענין שבת. (ב) אסור משום הכנה מיו"ט לחול. ואם חושש שיפסד ויתקלקל מותר לעשותו ע"י גוי כנ"ל סי' ש"ז ס"ה (ע"ש). ס"ק כג.

11. **(גזיית ירק): האם מותר לגזוז ירק תלוש שיש בו עליו נרקבין במספרים שלהן שדרך לחתכן בהן מהמחובר. תשובה: לא. סעי' ו' וס"ק כד.**

_____ הוספות ועיונים _____

²⁴ בהערה לעיל [בהקדמה לסעי' ג' ד"ה והנה] נתבאר שאין זה דומה למלאכות שדרך לעשותן לימים רבים שאין מועיל בהם שינוי, ששם עצם המלאכה אסורה, משא"כ כאן שעצם המלאכה מותרת ורק הכנת מאכל זה בצורה זו שדרך לעשות כן לימים רבים אסורה, בזה כיון שעצם המלאכה מותרת מועיל שינוי.

12. (חיתוך ירק דק דק): א) האם מותר לחתוך ירק דק דק ביו"ט. ב) ובכלי שלהן שהוא כעין סכין קבוע בדף עץ שקורין ברוסיא שטקוונצי"ע.

(תשובה: א) כן. ב) י"ל דאסור, שדרך לעשות בו לימים הרבה. בה"ל ד"ה את.

(הקדמה לסעי' ז). הגה בשבת קיימ"ל (ש"ע שבא ז). שאסור למלוח הרבה חתיכות צנון ביחד, מפני שנראה ככובש כבשים [ויש מפרשים משום דדמי למעבד, ע"ש במ"ב ס"ק טו]. אך מותר למלוח כל החתיכה לבדה [דאין בזה משום כובש כבשים וגם לא מיהוי כמעבד. מ"ב ס"ק יד]. אמנם ביו"ט מותר למלוח כמה חתיכות ביחד, שהרי אם ימלח מאתמול יפוג הטעם. ויש מחמירים שלא למלוח כמה חתיכות ביו"ט, משום שסוף סוף יכול למלוח אחד אחד וכו"ל ובאופן זה אין בו סרך מלאכה ויש לו לעשות כן.

13. (טורח רב): א) קונדס ועכביית שיש טורח בתיקונן, האם מותר לתקן ביו"ט. ב) וחסה שהוא ירק מר, האם מותר להוציא מימיו.

(תשובה: א) מותר, דהוי צורך אוכל נפש. ב) כנ"ל א'. סעי' ז וס"ק כה.

14. (מליחת חתיכות צנון): האם מותר למלוח הרבה חתיכות צנון ביו"ט אם רוצה לאלקן.

(תשובה: מותר [אע"פ שאסור בשבת כנ"ל ס' שכ"א סכ"ג ביו"ט מותר כיון שא"א לעשותן מעיו"ט]. ויש מחמירין כיון שאפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה, וטוב לחוש לדבריהם לכתחילה. סעי' ז וס"ק כז.

(הקדמה לסעיפים ח-יא). **דברים האסורים משום שהם דרך חול:** ישנם דברים שחכמים אסרו לעשותם בשבת וביו"ט משום שעושה מעשה יום חול, ואע"פ שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה, משום שנראים היפך עניין קדושת היום שהוא יום מנוחה ופרישה ממלאכה.

וכן שנינו במשנה (פילה כ"ט): המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתיפו או לפניו, וכן המוליך את התבן לא יפישל את הקופה לאחוריו אבל מביאה הוא בידו. ופירש רש"י משום שנראה כמעשה חול לשאת משאות, ולגבי איסור הפשלת קופת התבן לאחוריו הוסיף רש"י לפרש משום דגנאי יו"ט הוא, שנראה כמתכוין למלאכה רבה או להוליך למקום רחוק כדרך חול. כמו כן התקין רבא שבכל משא שאדם נושא ביו"ט ישנה מדרך נשיאתו בחול. היה נושא במוט ישא על גבו מאחוריו וכדו'. ובגמ' מבואר שאם אי אפשר לשנות [בדינא דמתניתין ובתקנת רבא], מותר לשאת כדרכו.

15. (נשיאת כדים): א) ביו"ט הותרה הוצאה. האם מותר לישא משאות גדולות כדרך שעושה בחול. ב) כיצד משנה כשמביא כדי יין ממקום למקום. ג) ואם א"א לשנות כגון שזימן הרבה אורחים וצריך להביא במהרה לכולם. [ואם האורחים מאותה העיר (שאינן בזה מצות הכנסת אורחים. שוע"ר ס"כ ע"פ הרמ"א בסי' של"ג ס"א)]. ד) מה הדין בכל הנ"ל כאשר מוליכין מזוית לזוית בבית, או מבית לבית באותו חצר.

(תשובה: א) לא, אלא צריך לשנות. ב) לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכו אפילו ב' כדים וכ"ש יותר [ואפי' לצורך שתיית היום], אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים, שאז מוכח שלצורך יו"ט הביאם.²⁵ ג) מותר לתת בקופות ארבעה וחמשה כדים [אפי' האורחים מאותה העיר (שיש בזה משום כבוד הבריות. מחצ"ה יז)]. ד) כל הנ"ל הוא דוקא כשמוליכין ממקום למקום במבואות שמצויים שם רבים ונראה כעובדא דחול, אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותו חצר מותר בכל ענין אפי' יותר מארבעה וחמשה כדים (דבבית ובחצר לא אוושה מילתא. לבוש ס"ח), ואדרבה יותר טוב להוליך הרבה ביחד משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך. סעי' ח וס"ק כח-ל לה.

16. (הולכת תבן): המוליך את התבן, כיצד יולכה.

(תשובה: לא יפישל את הקופה לאחוריו דהוי כעובדא דחול, אלא נוטלה בידו. סעי' ט וס"ק לא.

הוספות ועיונים

²⁵ עיי' באה"ל (ד"ה אפילו) שהקשה סתירה בדברי השו"ע, שפתח בדברי הרמב"ם שמותר הוצאה שא לצורך, וסיים בדברי רש"י דבעת צורך יו"ט. ונשאר בצ"ע. ולכאורה אפשר ליישב, דאע"פ שלדעת הרמב"ם מותר לישא שלא לצורך יו"ט, מ"מ אין לו להראות כעושה לצורך יום חול, וזה מה שסיים השו"ע שצריך שיהא מוכח שעושה לצורך יום טוב.

17. (נשיאת משאות): א) משאות שדרך לנושאן במוט, כיצד ישאן, ומדוע. ב) ושדרךן לישא מאחוריו. ג) ושדרךן להנשא על הכתף. [והאם יכול לפרוש בגד מלמעלה, ביין או במים]. ד) ואם א"א לשנות כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למהר להביא לפניהם וכשעושה כדרכו יובא לפניהם במהרה יותר. [ואם האורחים מאותה העיר]. ה) ואם א"א לו לשנות מפני סיבה אחרת כגון שאין לו בגד לכסות וכה"ג.

תשובה: א) ישאן על גבו מאחוריו, כדי לשנות מדרך חול. ב) ישא על כתפו. ג) ישאם בידו לפניו או יפרוש עליהן בגד, ודוקא אם הם משאות יבשים כגון פירות וכה"ג, או ביין דלא חיישינן ביה שמא יסחוט כנ"ל סי' שיי"ט סי"י, אבל במים אין לפרוש בגד מלמעלה שלא יפול במים ויבא לידי סחיטה [ואם ירצה לפרוש הבגד העשוי לפרוש עליהן שאין בו חשש סחיטה, אפשר שאין זה שינוי]. וכן כל כיוצא בזה יעשה משינוי המשא. ד) יעשה כדרכו [אפי' באורחים מאותה עיר (וכנ"ל תשו"ס ג)]. ה) יעשה כדרכו. ואין להביא ע"ג בהמה כלל, כנ"ל סי' תצ"ה ס"ג, ע"ש. סעי' י' וס"ק לב-לו ושה"צ.

18. (הנאת עצים): א) המביא עצים ממקומות המותרין להביא כנ"ל סי' תק"א ס"ג, האם מותר להביאם כרוכים בחבל או בקופה או במחצלת. ב) ולהביאן במטפחת ובחיקו. ג) האם האיסור הנ"ל א' הוא דוקא במביא ממקום למקום או גם מזוית לזוית ובאותו חצר.

תשובה: א) לא, שזהו דרך חול. ב) מותר. ג) צ"ע בזה. סעי' י' וס"ק לו ושה"צ.

לאסוקי שמערתה - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

א. הרוצה לאכול אבטיח ביו"ט, האם מותר לו להוציא בידיו את הגרעינים השחורים מהפרי. ואם דעתו לאכול את האבטיח רק לאחר זמן באותו יום ולא מיד. (עי' סי' תקיס"ב וס"ק וז').

ב. פיסטוקים שהתערבו עם קליפותיהם, ורוצה לאוכלן ביו"ט, מה עדיף לברור - את האוכל מהפסולת או את הפסולת מהאוכל. ואם נתערבו כבר לפני יו"ט ויכל או לבוררן. (עי' סי' תקיס"ב וס"ק י' ובה"ל ד"ה אם רוצה).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקי): המפרק גרעיני דגן מתוך השיבולים, או המנתק זרעונים וקטניות מתרמיליהם, זהו תולדת מלאכת דש. ודש אסור ביו"ט. אמנם כשמולל את השיבולים בין כפות ידיו והגרעינים נופלים מאליהם, זהו דישה כלאחר יד, והתירו זאת ביו"ט (דלא כשבט). ויש אומרים שמותר דוקא כשעושה בשינוי דהיינו בין ראשי אצבעותיו. • בכל אופן אין לבוררם בכלים שדרך לעשות בהם לזמן מרובה [כגון נפה וכברה], שנראה כעושה לצורך יום חול. [ובקטן ותמחוי מותר]. • מותר לנפח בפיו את פסולת הגרעינים, ולאכול. • מותר לברור ביו"ט. ולכן אין צריך את התנאים שמותר בשבת: מותר בכלי [כשאינם כלים של זמן מרובה], מותר למשך היום ואפי' צאלתר, ומותר פסולת מתוך אוכל. אך יש להוציא מה שיתר קל, לכן אם האוכל מרובה על הפסולת יוציא את הפסולת, אך אם הפסולת מעט ודק ויותר קשה להוציאו מהאוכל יוציא את האוכל. ומהקל להוציא את מה שקל באופן שיכל לברור מאתמול, לכתחילה עדיף להוציא את האוכל בכל גונא, ומהקל להוציא את מה שקל יש לו על מי לסמוך. • יש אומרים שאסור לברור דגן כיון שדרך לברורו לזמן מרובה. • אסור לסנן גרעיני חרדל מהסובין שלו [אף שגם הסובין ראוי לאכילה], משום שנראה כבורר. ואפי' לא יכל לסנן מאתמול אסור, כיון שדרך לסנן החרדל לימים רבים. ולסנן בשינוי מותר. • אסור למתק חרדל בגחלת של עץ, שמכבה את הגחלת. ועיי' שינוי מותר. וכשלא יכל למתק מאתמול מותר היום בלא שינוי, ויש מצריכים שינוי. • מותר למתק בגחלת של מתכת, שלא שייך בו כיבוי. • דעת המג"א שמותר לתת שיפוד מתכת מלובן במשקה שגורם להחמצתו, אך לסוברים צירוף אסור מהתורה אין היתר. • אסור לתלות משמרת ביו"ט שנראה כעושה אהל ואסור משום עובדין דחול, אמנם אם היתה תלויה מותר לסנן בה [שבורר מותר ביו"ט וכנ"ל]. ומותר להערים, שתולה המשמרת לצורך הנחת רימונים עליה ולאחר שהניחם יסנן בה. • אסור להעמיד חלב ביו"ט [עיי' שמחמיצים אותו], ואפי' לא יכל לעשות מאתמול, שדרך לעשות זאת לזמן מרובה. ובשינוי מותר, וי"א שרק כשלא יכל מאתמול מותר בשינוי. • אין עושים גבינה ביו"ט. • אסור לעשות חמאה ביו"ט, גם לא עיי' גוי, ויש מקילים עיי' גוי ויש לסמוך עליהם במקום צורך גדול. ואם לא יכל לעשות מאתמול ודאי מותר עיי' גוי. • כשיש חשש שהשמנת תיפסד אם לא יעשה ממנה חמאה, יש להקל לעשות עיי' גוי [דהוי איסור דרבנן במקום הפסד]. • מותר לקלוט השומן הצף עיי' פ

החלב שקוראים סמטניע [שמנת], ויזהר להשאיר קצת מלמעלה שלא יהא בזה בורר [כיון שהדרך לעשות לימים רבים]. אם אינו לצורך היום אסור, ובמקום חשש הפסד יעשה עיי גוי. • אסור לחתוך ירקות במספריים שחותכים בהם הירקות מהאדמה, שנראה כאילו תלשם היום. • מותר לחתוך ירקות דק דק, אך לא בסכין המיוחדת לעשות לצורך זמן מרובה. • מותר לטרוח באוכל נפש כמה שצריך אפי' טורח רב, לכן מייני ירקות כגון קונדס ועכביות שיש טורח רב בהכנתן מותר לעשות ביו"ט, וכן מותר לטרוח ולהוציא מהחסה את מימיו כדי למתקו. • בשבת אסור למלוח כמה חתיכות צנון יחד שדומה לכובש כבשים, וביו"ט מותר כי מפיג טעמו מאתמול, ויש אוסרים כיון שיכול למלוח אחד אחד וטוב לחוש לדבריהם לכתחילה. • המוציא משא ממקום למקום, צריך להוציא בשינוי שלא יראה כדרך חול. ויכול גם לפרוס בגד על הכלי לשנות מדרך נשיאתו בחול. וכן המביא כדי יין לא יביאם בסל ובקופה כדרכו אלא יביאם על כתיפו או מלפניו. • להוציא באותו בית מזוית לזוית, או מבית לבית באותו חצר, מותר, שרק במקום שיש רואים רבים אסור משום דאושא מילתא. • בכל אופן שצריך לשנות, אם אי"א לשנות כגון שממהר לצורך אורחים שבביתו [אפי' הם מאותה העיר], או שאין לו בגד לפרוס וכדו', אין צריך לשנות. • המביא עצים ממקום למקום לא יביאם כדרכו בחול בחבל וכדו', אלא יש לשנות שיביאם במטפחת או בידיו או בחיקו. ומזוית לזוית צ"ע אם צריך לשנות.

סימן תקיא

(הקדמה לסעי' א-ב). התורה התירה לעשות ביום טוב מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש, שכתוב 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם'. אמנם מצינו שהתירו חכמים אף לחמם מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו וכן גם לעשות מדורה להתחמם כנגדה, ונחלקו הראשונים בטעם ההיתר, יש הסוברים (כ"ז י"א. ועוד) שהותר רק מטעם 'מתוך', כלומר מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש. ויש הסוברים (כס"ב ע"ה) בית מועד ע"ה סי' י"א. ועוד) שחימום מים לצורך רחיצה ועשיית מדורה חשובים הם עצמם כאוכל נפש, כיון שגופו נהנה מהם [ועי' שעה"צ ס"ק ב סברא שלישית לחלק בין רחיצה שנחשבת הנאת הגוף לבין מדורה שמותרת מדין מתוך].

דבר השוה לכל נפש: בגמרא כתובות (י) למדו מהפסוק 'הוא לבדו יעשה לכם', שכשהותר לעשות מלאכה ביום טוב, היינו רק לצורך דבר השוה לכל נפש, דהיינו שיש בו צורך לכל אדם, כגון שחיטה לצורך אכילה, אך דבר שאינו שוה בכל נפש, כגון לעשות מוגמר [-להעמיד בשמים על האש לגמר בעשן העולה מהם את הבגדים שיהיה ריחם נודף] שרק מפונקים עושים אותו, התורה לא התירה לעשותו.

19. (חימום מדורה): (א) **האם מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה.** (ב) **האם מותר להחם בית החורף בזמן שאין הקור גדול.** (ג) **וע"י גוי.** (ד) **ואם הקור גדול, ע"י ישראל.** (ה) **ואם אין הקור גדול ורוצה להבעיר בשביל שהמאכלים השמנים שבשלם בכירה לא יקרו מחמת הקור.**

תשובה: (א) מותר, דהוי דבר השוה לכל נפש וצורך יו"ט (והותר אף שאינו אוכל נפש, וטעם ההיתר נתבאר בס"ק א ושעה"צ ב). (ב) יש אוסרים, משום שאין דרך סתם בנ"א להקפיד על צינה זו ואינה אלא למפונקים ומיקרי אינו שוה לכל אדם, ונהגו להקל בזה דכיון דעיקר מלאכת הבערה בשביל קור הוא שוה לכל נפש לא קפדינן אם הקור גדול או קטן²⁶. (דעת המחבר בזה ראה בהערה²⁷). (ג) 'לכו"ע מותר.²⁸ (ד) 'לכו"ע מותר. (ה) 'לכו"ע מותר, דהוי צורך אוכל נפש. סעי' א וס"ק א-ד ה-ז.

הוספות ועיונים

²⁶ דבר שהוא צורך כל אדם, לא בודקים כל פעם האם עתה באופן זה הוא צורך כל אדם, שרק דבר שלעולם אינו צריך אלא למקצת בני אדם נקרא אינו שוה בכל נפש. והרי חימום בית החורף הוא צורך כל אדם בימי הקור. חמד משה (סקיא), צוין בשעה"צ ס"ק י"ז, ע"ש.

²⁷ ודעת המחבר, הנה בב"י הביא בשם תשובה אשכנזית לאסור, והרמ"א כתב שהמנהג להקל, ובב"י לא הזכיר המנהג. אמנם מזה שהמחבר הביא המשנה כצורתה שמותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולא כתב לחלק דוקא שהקור גדול, מבואר דס"ל להקל וכמ"ש הגר"א על המנהג.

²⁸ וצ"ב, שהרי כל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לגוי לעשות. וי"ל דהני מילי במלאכה שאין בה צורך כלל, אבל הכא גבי חימום שיש בו צורך על כל פנים אלא שהוא למפונקים, לכן שרי בזה על ידי גוי. שמן למאור.

(הקדמה לסעי' ב). **רחיצת כל גופו בחמין:** אסור להחם מים ביום טוב לצורך רחיצת כל גופו. ונחלקו הראשונים בטעם הדבר, יש סוברים (פוס' שבת לט: ועוד) שהוא איסור תורה, כיון שאינו הנאה השווה לכל נפש, ויש סוברים (רמב"ם פ"א הט"ז והגולונים, וכן דעת הר"ף ב"ה יא. כפי שפירש הר"ן) שאינו אלא מדרבנן [משום 'זוירת מרחצאות', כלומר, שמא יבוא לידי חסיטת המגבת, ולידי הדחת הקרקע של המרחצאות שהיא אסורה משום זוירת 'אשווי גומות' - פירוש שמא מתוך שהוא עסוק בהדחת רצפת בית המרחץ ישוה את הגומות שיש שם ויתחייב משום בונה, כמבואר בגמ' שבת (מ:)]. ויש כמה נפק"מ בזה: א. האם מותר לרחוץ כל גופו ביום טוב בחמין שהוחמו מערב יום טוב, שלטעם שהוא אסור מן התורה אם כן גזרינן בזה כמו שגזרו בשבת לרחוץ כבהאי גוונא, אבל לטעם שהוא מדרבנן לא גזרינן גזירה לגזירה. ב. האם מקילים לצורך חולה שאין בו סכנה (עיי' שעה"כ סק"ט). ג. עי' בה"ל (ר"ה א"ב) דלאוסרים מהתורה י"ל שישאר אברים חוץ מפניו ידיו ורגליו אסור, ולדעת הסוברים דרבנן יש לדון בזה (ע"ש).

צורך גדילת התינוק: בגמרא יומא (ע"ה) אמרו שאע"פ שרחיצה אסורה ביום כיפור, מותר להרחיץ את התינוק, משום 'דהיינו רביתיה', כלומר התינוק מוכרח שירחצוהו במים לצורך גדילתו.

(הקדמה לבה"ל ד"ה אבל). בסעיף דידן מבואר שמותר לחמם מים כדי לרחוץ פניו ידיו ורגליו (עיי' בס"ל ד"ה וידיו). ודן הבה"ל לענין רחיצת שאר אברים האם דינם כפניו ידיו ורגליו, כל שאינו רוחץ רוב גופו. ויש בזה שני גידונים: א. האם מותר לחמם מים לכך, שיש אומרים שהחימום אסור מהתורה, כיון שזהו הנאה שאינו שווה בכל נפש. ב. אם יש לו מים חמים מוכנים, האם מותר לרחוץ בהם שאר אבריו. ורחיצה בחמין לכו"ע אינה אלא מדרבנן. **וזהו תמצית דברי הבה"ל:** בתחילה הביא ראשונים האוסרים חימום ורחיצת שאר אברים, [נהביא שהחמד משה נקט להקל, והבה"ל פסק בדבריו], ואח"כ הביא הבה"ל שדעת הרא"ש להקל, וכתב שמהרמ"א משמע שיש חילוק בין שני הגידונים הנ"ל, לענין לחמם מים שי"א שאסור מהתורה נקט לאסור, ולענין לרחוץ במים שהוחמו שזה מדרבנן נקט להקל כהרא"ש. ומהמחבר ביו"ד משמע להקל כהרא"ש, אך יתכן שרק לענין לרחוץ בהם היקל ולא לענין להחם וכדעת הרמ"א הנ"ל, גם יתכן שרק לצורך מצוה היקל המחבר. והש"ך בשם משאת בנימין נטה לאסור אפי' לרחוץ. ודעת הרשב"א כהרא"ש להקל לחמם, וכן נקטו כמה אחרונים.

20. (חימום מים): א) האם מותר להחם ביו"ט מים בשביל לרחוץ פניו ידיו ורגליו [ואם המים אינם ראויים לשתיה]. ב) האם מותר לרחוץ במרחץ. ג) האם מותר להחם מים כדי רחיצת כל גופו. ד) ואם אין רוחץ בבת אחת אלא אבר אבר. ה) ולהשתטף (-לשפוך מים על כל גופו. ורחיצה היינו שמכניס כל גופו לתוך המים). ו) ולרחוץ שאר אברים כל שאינו רוב גופו. ז) ולחמם מים לצורך חולה שאין בו סכנה, לכל גופו.

(תשובה: א) מותר גם באינם ראויים לשתיה, שהוא דבר השווה לכל נפש. ב) לא, כדי שלא יבא לרחוץ שם כל גופו. ג) לא [שהוא דבר שאין שווה לכל נפש, וי"א דאיסורו מדרבנן]. ד) גם אסור. ה) גם אסור. ו) יש מקילין בזה. ז) אין מותר אלא ע"י שינוי כנ"ל סי' שכ"ח ס"א. ע"ה ב"ב ו"ס ח"א ובה"ל ד"ה אבל ושה"צ.

21. (רחיצה בחמים): א) אם עבר וחימם מים ביו"ט (באיסור), האם מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו. ב) ולרחוץ או להשתטף בהן שאר גופו חוץ מפניו ידיו ורגליו, כשעבר וחימם, או כשחימם לצורך תשובה, או כשחימם לצורך פניו ידיו ורגליו. ג) ולרחוץ תינוק במים אלו [כשרגליו לרחצו או לא]. ד) האם מותר לחמם מים לצורך תינוק. ה) ולחמם לתינוק ע"י גוי [ובמקום חולי קצת]. ו) כשצריך למים לכשל או להדיח, האם מותר להרבות שישאר גם לקטן לרחיצה [ולהוסיף מים בקדרה לאחר שהעמידה על האש]. ז) מה שנוהגין

הוספות ועיונים

²⁹ וראה לקמן ד"ה גוי שבא מעצמו לישראל' שיש חילוק בין גוי חשוב לגוי שאינו חשוב, וא"כ מבואר שסתם גוי אינו חשוב, ומה שכאן נתבאר שרק עבדו אינו חשוב ואילו סתם גוי הוא נכבד אצלו, משום שיש שני מיני חשוב, יש אדם נכבד וחשוב, וכלפי זה סתם אדם אינו חשוב, אלא שמי"מ דרך הוא לכבד כל אדם [ונחוששים שמא ירבה בשבילו, כדלקמן]. ואילו עבדו אינו חשוב לאדונו כלל ואינו מכבדו דהיינו שאינו טורח במיוחד עבורו [ואין חשש שמא ירבה בשבילו], וכלשון השו"ע הרב (סי' א:): 'דכיון שאינו נותן לעבדיו לאכול בשביל כבודם אלא מחמת שמונתם עליו אין לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת בשבילם'. ולעומת עבד, סתם אדם הוא חשוב. הרי נתבאר ג' דרגות: יש אדם נכבד וחשוב אצל הכל [ובשבילו יש חשש שאפי' כשגמר הסעודה יטרר ויבשל במיוחד עבורו, כדיתבאר לקמן]. וסתם אדם שאינו נכבד וחשוב [ואצלו אין חשש שיבשל במיוחד עבורו לאחר שגמר סעודתו, אך יש חשש שכשמבשל לעצמו ירבה עוד קדרה גם בשבילו, שדרך לכבד כל אדם]. ועבד אינו חשוב אצלו אדונו כלל ואין חשש שיטרר עבורו במיוחד.

ליתן מטפחת שקורין ווינדלי"ן בעריבה תחת הקטן בעת הרחיצה, מה צריך לזהר. (ח) ואם נותנה בעריבה ע"י גוי.

(תשובה: א) כן. (ב) אסור, כיון שהוחמו ביו"ט. (ג) תינוק מותר, דכיון דהיינו רביתיה לא גזרו. ודוקא בקטן שרגילין לרחצו בכל יום אבל כל שרגילין שלא לרחצו ב' או ג' ימים אסור. (ד) לא. (ה) ע"י גוי גם אסור, ובמקום חולי קצת יש להתיר. (ו) מותר להרבות, ובלבד שלא יוסיף מים לאחר שהעמידה על האש רק שיקח מתחלה כלי גדול. (ז) שיהיו הווינדלי"ן נקיים מכובסין מכבר, דאל"ה אסור ליתנם לתוך המים משום כיבוס. ואפי' הם נקיים או מכובסים טוב שיתנם ע"י גוי אם אפשר כנ"ל סי' שב ס"י בבה"ל. (ח) מותר בכל גונא. סעי' ב' וס"ק יב-יד ובה"ל ד"ה להחם ושה"צ.

22. (מים שהוחמו קודם יו"ט): א) מים שהוחמו מעיו"ט, האם מותר לרחוץ כל גופו כאחד. ולהשתטף. ולרחוץ אבר אבר. (ב) ובמרחץ. (ג) ובבית החיצון. (ד) תינוק שאין מורגל כ"כ לרחוץ אף בימי החול, האם מותר לרחצו במים שהוחמו מבעו"ט.

(תשובה: א) כל הנזכר עד כה הוא במים שהוחמו ביו"ט, אבל אם הוחמו מעיו"ט מותר לדעת רוב הפוסקים לרחוץ אפי' כל גופו כאחד, אבל נהגו כדעת האוסרין לרחוץ כל גופו ואפי' להשתטף, ואין לשנות המנהג (והמחבר פסק כדעת הר"ף והרמב"ם ורוב הפוסקים להתיר ואין בזה מנהג לאסור). אבל אבר אבר מותר. (ב) לכו"ע אסור. (ג) מותר רק להשתטף. (ד) אפשר שיש להחמיר [ולעת הצורך יש להקל]. לענין חמי טבריה ביו"ט הדין כמו בשבת כנתבאר לעיל סי' שכ"ו. סעי' ב' וס"ק טז יח.

23. (טבילת מצוה): א) אשה שחל טבילתה ביו"ט, מה צריך לזהר במקוה. (ב) והאם מותר ביו"ט לחמם המים (לעשותם פושרים) [ע"י ישראל או גוי]. (ג) ולהחם ביו"ט ראשון לצורך ליל יו"ט שני. (ד) ובאיזה אופן יש להתיר שהגוי יחמם ביו"ט א' לצורך יו"ט ב'. (ה) והאם מותר להוסיף אח"כ מים ליורה. (ו) ולהוסיף מים אח"כ כאשר הגוי מחמם בליל ב'.

(תשובה: א) שיהיו המים פושרים, שבחמים אסור לטבול (וזהו גם לדעת השו"ע, מפני שבמרחץ אסור בכל גונא). (ב) הנ"ל א' הוא דוקא אם הוחמו המים בעיו"ט אבל ביו"ט אסור לחמם, וע"י גוי יש להקל. (ג) ההיתר הנ"ל לחמם ע"י גוי הוא דוקא כשמחמם ביו"ט שני (וביו"ט ראשון הא אפשר לחממן בחול), אבל לחמם ביו"ט א' לצורך יו"ט ב' אין להקל כלל. (ד) שהישראל יקח מהמים לשתות קפה או להדיח כליו. (ה) לא, אלא בתחילה ימלא כל היורה מים כפי השיעור הצריך לו. (ו) מותר. ס"ק יט ושה"צ.

24. (טבילת אדם): האם מותר לאדם לטבול מטומאתו ביו"ט.

תשובה: מותר, כמו בשבת. ועי' לעיל סי' שכ"ו ס"ח כל הפרטים בזה. סעי' ג' וס"ק ב.

(הקדמה לסעי' ד). **דבר השוה לכל נפש:** לעיל הובאו דברי הגמ' בכתובות (י). שכל מה שהותר לעשות מלאכה ביו"ט זהו דוקא לצורך דבר השוה לכל נפש. והנה הגמרא שם שאלה, כיון שלא התירה תורה צורך אוכל נפש אלא בדבר השוה לכל נפש, א"כ כאשר נזדמן לאדם לשחוט צבי ביו"ט, האם נאמר שהואיל ואכילת צבי אינו שוה לכל נפש אלא לעשירים מפני שקשה לצודו, א"כ יאסר לשחוט ביו"ט. ומשיבה הגמרא ש'דבר השוה לכל נפש' הכוונה 'דבר הצורך לכל נפש', דהיינו שהתורה התירה לעשות מלאכה עבור דבר שהצורך בו שוה אצל כל בני אדם, ושחיתת צבי צריך לכל נפש, שאע"פ שאינו מצוי לכל נפש מכל מקום צורך אכילה הוא צורך כל נפש [ושגם העניים היו אוכלים צבי אילו היה להם ממון], משא"כ עשיית מוגמר לצורך ריח טוב אינו צורך כל נפש אלא לאנשים מפונקים בלבד ושאר אנשים אינם צריכים לזה (עי' פ"ק ד"ח). ולכן אפי' לעשות מוגמר כדי להריח, שזהו הנאת הגוף, אסור ביו"ט, כיון שאינו דבר השוה לכל נפש, וכל שכן שאין לעשות מוגמר לגמר בו את הבית או הבגדים שעשייה זו לאו הנאת הגוף הוא כלל (כפי' כב: ד"ה מחלוקת).

עשיית מוגמר: במשנה ביצה (כב:) דעת חכמים שאסור להניח מוגמר ביום טוב, והיינו שאין להניח לבונה על גבי גחלים כדי שתפיץ ריח טוב. וטעם האיסור מפני שלא הותרה מלאכה ביו"ט אלא לצורך הנאה השוה לכל נפש [וכנ"ל מהגמ' כתובות], והנאה זו אין כל האנשים נהנים ממנה אלא אנשים מפונקים או מי שריחו רע בלבד. ומבואר בגמ' שיש בעשיית המוגמר כמה מלאכות, מלאכת מבעיר ומלאכת מכבה, שבתחילה בשעה שזורק את אבקת הלבונה על הגחלים מתכבים חלק מהגחלים, ולאחר מכן שוב מתחזק החום של הגחלים והם חוזרים ומבערים את הלבונה. ולשיטת רבא יש בכך אף משום מוליד ריח [ויבואר עוד להלן (ד"ה פולגת בית)].

עישון פירות: בגמרא (סס) נחלקו האמוראים האם מותר לעשן פירות בעשן הבשמים [על ידי שפורסים פירות יבשים כגון תאנים ותמרים על גבי מחצלת נקובה המונחת על גבי יתדות, ומבעירים על הקרקע תחת המחצלת מדורה של גחלים, וזורקים על הגחלים אבק של בשמים, וע"כ כך מעלים הבשמים עשן לפירות דרך הנקבים והריח של הבשמים נקלט בהם (מאיי)]. דעת רב שאסור [שיש בכך מלאכת מבעיר ומכבה וכנ"ל, ואין זה הגנה השוה בכל נפש], ושמואל מתייר, וכן דעת רבא. ופירש רבא טעם ההיתר משום שדומה לנותן בשר ע"ג גחלים. ובביאור דבריו נחלקו הראשונים: רש"י מפרש שטעם ההיתר הוא משום שגם העישון הוא מלאכה שיש בה צורך השוה לכל נפש, שאף העניים היו נוהגים מכך, ומה שאינם עושים כן אין זה אלא מפני שאין ביכלתם להשיג את האמצעים הצריכים לעשותו, וכמבואר בגמ' כתובות (הובא לעיל). אך הרמב"ן (מלחמות ד' ע"ד וה"ל) ביאר באופן אחר על פי הרי"ף, שרבא סובר כדעת רב דלעיל שאסור לעשן משום שאינו שוה לכל נפש, אך מכל מקום דעת רבא שמוטר לעשן ביום טוב משום שאין בעישון משום מכבה מכיון שאותם גחלים עצמם שהוא מכבה שוב חוזרים ומתבערים אחר כך. וגם אין בעישון משום מוליד ריח, לפי שאינו מתכוין להריח אלא לתקן ולמתק את הפירות. ולפי"ז אין להתיר אלא דוקא כשיש כבר גחלים בוערות, אבל להדליק לצורך זה אסור כיון שאינו שוה לכל נפש, משא"כ לדעת רש"י מותר אף להבעיר גחלים לצורך זה, כיון שהוא שוה לכל נפש.

והנה לדעות בגמ' שאין לעשן פירות, נחלקו האמוראים האם מותר לעשן על גבי חרס שהוסק באש, דעת רב יהודה שמוטר, כיון שלא שייך כיבוי בחרס שהרי אינו בוער, ואף שחום החרס מבעיר את הבושם אין לאסור משום כך, לפי שאין הבערה זו נעשית כדרכה אלא בשינוי, ועל כן אינה אסורה מן התורה, והתירו משום שמחת יו"ט (ע"פ רש"י ומ"צ תקי טו). ודעת רבה לאסור עישון בחרס, כיון שהוא מוליד בכך את ריח הבשמים לתוך החרס (נענין לאסור הולדת ריח דלא להלן בסמוך). והנה לפי המתבאר, להוליד ריח במתכת יש להתיר לכו"ע, דלכאורה לא שייך במתכת הולדת ריח כלל. אמנם דעת הרא"ה (כג.) דרק לעשן פירות מותר משום שנראה קצת לצורך אוכל נפש, אך להריח אין היתר, ולפי"ז גם במתכת יש לאסור. ועיין בזה בשעה"צ ס"ק כח.

הולדת ריח: אמרו בגמ' (כג.) - 'סחופי כסא אשיראי ביומא טבא אסור', פירוש אסור ביום טוב לכפות כוס מבושם על בגדים כדי שייכנס בהם ריח הבשמים שבכוס. וביארו בטעם האיסור משום שמוליד ריח חדש בבגדים, וחכמים אסרו להוליד דבר חדש לפי שהוא דומא לעושה מלאכה חדשה (ע"פ רש"י). ושאלה הגמרא מאי שנא ממה ששינוי לענין ענף של עץ בשמים שמוטר למוללו בין אצבעותיו כדי שיוציא ריחו ומריח בו, ואף שגם המלילה מוליד ריח בעץ. ומתרצת הגמרא התם בעץ 'ריחא מיהא איתא' - הריח קיים כבר בעץ גם לפני המלילה, ואוסופי הוא דקא מוסיף ריחא - המלילה רק מוסיפה ריח, ועל כן אינו דומא למלאכה חדשה ומותר, אבל כאן בבגדים לא היה בהם שום ריח קודם לכן, ובכפיית הכוס עליהם מוליד בהם ריח חדש ואסור.

וכתב המג"א (ס"ק יא) דאין ללמוד מזה לעניין בגד שכבר יש בו ריח טוב שיהיה מותר להוסיף בו ריח מבשמים, שאינו דומא לריח היוצא ע"י המלילה ששם הוא כבר נמצא רק הוא כנוס תוך העשבים וע"י המלילה מוציאו, ואין כאן דבר חדש, משא"כ בגד שמוסיף בו ריח שלא היה בו הוי מוליד ריח ואסור.

25. (מוגמר): א) האם מותר לעשות מוגמר, דהיינו לפזר מיני בשמים על גחלים [של עץ], כדי להריח או לגמר את הבית. ואם הובערו לצורך אוכל נפש. ב) ולגמר בגחלת של חרס שניסק לצלות עליו בשר. ג) ובגחלת של מתכת. ד) האם מותר ליקח מעיו"ט כלי של ברזל מלא נקבים ולעשנו בבשמים ולפקוק הנקבים ולמחר פותח הנקבים והבית מתגמר. ה) ומה"ד לגמר כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה, כשהם טובים כך אלא שרוצה למתקן יותר. ואם מפזרן ע"ג גחלת של עץ שמכבה הגחלת בתחילת נתינתו ומבעיר הבשמים.

תשובה: א) בכל גונא אסור, שאינו דבר השוה לכל נפש רק לעמונגים ולא הותר ביו"ט. ב) גם אסור. ג) צ"ע. ד) מותר. ה) מותר, ואפ"ל מפזרן ע"ג גחלת של עץ שמכבה הגחלת בתחילת נתינתו ומבעיר הבשמים, שזה שוה לכל נפש [ולא דמי לחרדל בסי' תק"י ס"ג דשם אפשר מבעו"י]. וי"א דדוקא אם הגחלים הובערו מכבר לצורך או"נ לקדרה וכה"ג, אבל אסור להבעיר עצים לכתחילה כדי לפזר מיני בשמים תחת הפירות ע"ג גחלתן. (ודעת המחבר כסברא ראשונה להתיר). סעי' ד' וס"ק כה-כה ושה"צ.

26. (הולדת ריח): א) האם מותר לסחוף (-לכפות) כוס מבושם על בגדים. ב) ובגד שמריח כבר האם מותר ליתן עליו כדי שיריח יותר. ג) ואתרוג שהיה מונח על הבגד מעיו"ט ונטלו ממנו, האם מותר להחזירו. ד) וליתן ביו"ט דבר המריח לתוך המים כדי שיריחו.

תשובה: א) לא, משום שמוליד בהן ריח ונראה כמלאכה. ב) גם לא. ג) כן, שאינו מריח יותר בשביל כך.
ד) אסור. סעי' ד וס"ק כו-כח.

27. (טבט וסגריה): א) שתיית טיטון (-טבק), האם מותר ביו"ט [במקומות שהעולם רגילים בזה. ומה יש לזהר]. ב) ובמקומות שאין העולם רגילים בזה.

תשובה: א) יש אוסרין כמו מוגמר, ויש מתירין, [ויש שזנהרין ביו"ט ראשון, ובשני יו"ט של ר"ה, ומקילין ביו"ט שני, והנהגין להקל אף ביו"ט ראשון אין למחות בידן]. ורק שיהיה מכיבו, דהיינו שלא להבעיר מנייר (שמבעיר את הנייר מן השלהבת וממנו מדליק המקטרת, דכשמשליכם לאחר שהדליק בהן את הטיטון ע"י זה הם כבים) אלא רק משלהבת, או שיקח גחלת בוערת ומיד שהדליק הטיטון ישליכנו בחזרה על האש בענין שלא יהא כיבוי כלל. וגם שלא יכסה במכסה שקורין דעקע"ל שאינו מנוקב (דחונק האש). ושלא ירבה עוד טיטון בעוד שהתחנות בוער (שע"ז התחנות כבה). וגם בציגריין (-סגריות) יזהר שלא יסיר הנשרף באצבע ולא לדחפו בקיר משום כיבוי (שעדיין יש קצת ניצוצות בחלק שנשרף וכאשר מפילו באצבעו או דוחקו לקיר ניתזים ממנו ניצוצות ומכבה אותן על ידי זה. פת"ש). ב) לכו"ע אסור. בה"ל ד"ה אין.

לאסוקי שמעתתא - שאלות להידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

מאכל שמכניסין רק לאנשים עשירים מאד (מחמת עלותו הכספית הגבוהה), האם מותר להכינו ביו"ט ע"י עשיית מלאכה. (ע"י ס"י תקיא ס"ק ז כה (בהתחלה), ולעיל בתהילת ההקדמה לסעיף ד).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקיא): מותר לעשות מדורה ביו"ט להתחמם [יש אומרים שהותר מטעם 'מתוך' - מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש, וי"א משום שהנאה כזו נחשבת כאוכל נפש]. • להסיק מדורה בזמן שאין הקור גדול ואין דרך רוב אנשים לעשות כן, יש אוסרים כי אין זה שוה לכל נפש, ויש מקילים [דעצם הבערה לצורך קור היא דבר השוה לכל נפש], וכן המנהג להקל. • מותר לחמם מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו [י"א שהותר מטעם 'מתוך' וי"א שנחשב הנאת הגוף]. • אסור לרחוץ במרחץ, משום גזירת מרחצאות. • אין לרחוץ כל גופו, גם לא אבר אבר. גם רוב גופו אסור. ושאר אברים חוץ ממניו ידיו ורגליו, כשאינו רוב גופו, יש מקילים בזה. • גם אם כבר חימם מים בהיתר או באיסור, אין לרחוץ כל גופו כנ"ל. • חימם מים באיסור [כגון לצורך כל גופו], מ"מ מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו. • מים שנתחממו באיסור או בהיתר, מותר לרחוץ בהם תינוק שדרך לרחצו, ואם אין דרך לרחצו יומיים ושלשה אסור. • אין לחמם מים לתינוק, ואפי"ל לא ע"י גוי. ובמקום מקצת חולי אפשר לחמם ע"י גוי. • כשמחמם מים לצורך בישול וכה"ג, מותר להרבות לצורך הקטן, ובתנאי שיעשה הכל בטירחה אחת וכדלעיל ס"י תקג. • לתת חיתול בד לתוך הקערה שרוחצים בה התינוק, אם הוא נקי יש להקל, ועדיף ע"י גוי. ואם הוא מלוכלך מותר רק ע"י גוי. • מים שהוחמו לפני יו"ט, לדעת המחבר מותר לרחוץ בהם כל גופו, ולדעת הרמ"א אסור, והרבה מקילים אך המנהג לאסור. ואבר אבר מותר. • בכל גונא אין לרחוץ במרחץ [משום גזירת מרחצאות], ובחדר החיצון אסור לרחוץ ומותר להשתטף [לשפוך מים על גופו]. • תינוק שאינו רגיל כ"כ לרחוץ בימי החול, למנהג הני"ל אפשר שיש להחמיר, אך במקום הצורך יש להקל. • טבילת מצוה שחל ביו"ט, יש לזהר שיהיו המים פושרים. ומותר לחממן ביו"ט (שהיו פושרים) ע"י גוי. • ואין לחמם ע"י גוי מיו"ט ראשון לשני. ואם הישראל יקח מזה מים לצורך שתיה יש להקל. ואין להוסיף מים לאחר שהתחיל להתבשל. ואם הגוי מחמם ביו"ט שני יש להקל להוסיף. • אדם מותר לטבול מטומאתו ביו"ט, ודינו כמו בשבת [כנ"ל ס"י שכו ס"ח]. • אין לעשות מוגמר ביו"ט שאינו דבר השוה לכל נפש [ויש בזה מלאכת מכבה ומבעיר והולדת ריח]. • בגחלת של מתכת לכאוי מותר [דאינו מכבה מהתורה, ולכאוי לא שייך בו הולדת ריח, והוי מבעיר כלאחר יד ומותר לצורך שמחת יו"ט], ויש אוסרים, וצ"ע. • מותר לקחת לפני יו"ט כלי של ברזל מלא נקבים ולעשן אותו בבשמים ולסגור הנקבים וביו"ט לפתוח הנקבים שיהא ריח טוב בבית (דאין בזה מלאכה). • מותר לעשן הפירות שיהא בהם ריח טוב, ואפי"ל כשמפזר הבשמים על גחלת של עץ מותר דהוי צורך אוכל נפש, ויש אוסרים כשנעשה ע"י מלאכות משום שאינו שוה בכל נפש. • אסור להוליד ריח ביו"ט, שדומה למלאכה. לכן אין לתת ריח בבגד. • אפי"ל אם היה ריח טוב בבגד, אין להוסיף בו יותר ריח. • אתרוג

שהיה בבגד והוציאו, מותר להחזירו לשם כי אינו מוסיף ריח. • אסור לתת דבר המריח לתוך מים כדי שיהיה שם ריח. • נחלקו הפוסקים אם מותר לעשן סגריה או טבק ביו"ט [האם נחשב דבר השוה לכל נפש או לא], ויש שנהגו להחמיר ביו"ט ראשון ובשני ימים טובים של ר"ה ולהקל ביו"ט שני, והמקל גם ביו"ט ראשון אין למחות בידו. ויש לזוהר מכיבוי, שלא יזרוק הנייר הבושר ויתכבה, ולא למעוך האפר בקיר שמתכבים הניצוצות, ולא לחנוק האש, וכיו"ב. • במקום שאין רגילים לעשן בחול לכל הדעות אסור לעשן ביו"ט.

מדור הדש - "שאלות למעשה"

כידוע אצל לומדי ההלכה שצריך שימת דגש מיוחדת לחבר את הנלמד אל המציאות, להוריד את הדברים הלכה למעשה (ובפרט בהלכות יו"ט שהרבה מהדברים הנלמדים נראה שאינם שייכים להיום). לכן היה נראה להביא בסיום כל סעיף, שאלה פרקטית, הלכה למעשה, שהתשובה עולה מתוך הנושא הנלמד. אמנם לא בהכרח שאפשר למנות את התשובה מתוך הנלמד, כי לפעמים יש חילוק בין הדברים, ולפעמים ענין זה תלוי בעוד נושאים, עכ"פ התשובה ודאי קשורה לנושא הנלמד, והתועלת שבזה הוא לקשר את הדברים אל המציאות. ואין זה דומה לשאלות **לאסוקי שמעתא'** (שמובאות בסוף הסימן) ששם השאלות לחדד את הנלמד בהספק כולו, ומיועדות לאחר שהדברים מסוכמים היטב ומחושבנים אצל הלומד, והשאלות יותר עמוקות, משאי"כ השאלות למעשה' הם שאלות פשוטות, ומטרתן רק כדי להוריד את הנלמד לעולם המעשה. ונשתף את הלומדים בלבטים שהיו לנו בהבאת שאלות אלו, שתחילה חשנו מלהביאם ולציין מקורם בדברי המשנ"ב, שנראה כאילו מזה אפשר להחליט את פסק ההלכה בשאלה הנשאלת; והלא יתכן ויש חילוק בין הענינים ופעמים שבחילוק קל תשתנה כל ההלכה, וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. ועוד יש והשאלה תלויה גם בהלכות אחרות שאינם מהנלמד כאן. אכן לאחר בירור וחקירה בנושא הרוגו הרבה תלמידי חכמים שאפשר **ונכון** להביא השאלות, אלא שהוסיפו שיש להדגיש שאין השאלות רק לחדד את ההלכה, ולא לפסיקה. בסוף הסימן יובאו תשובות לשאלות, כפי מה שנראה, ופשיטא דפשיטא שאין לסמוך על זה למעשה, אלא הוא רק לחדד את העולה למעשה מתוך המשנ"ב.

סימן תקיב

(הקדמה לסעי' א). **צורך אוכל נפש של גוי:** מהפסוק (שמות יב טז) 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם' נלמד שמותר לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט, אמנם היתר זה הוא רק כשעושה את המלאכה לצורך ישראל, ככתוב בפסוק 'יעשה לכם' ודרשו חז"ל (ב"מ כ"א:) שדוקא לכם דהיינו לצורך ישראל התירה התורה צורך אוכל נפש, אבל אין לעשות צורך אוכל נפש לצורך נכרי (ועי' בה"ל ד"ה י"ח ע"ד בגדל איסור זה).

איסור הזמנת גוי לסעוד ביו"ט: כיון שאסרו לבשל ביו"ט לצורך גוי, אמר רבי יהושע בן לוי (ספ' אין מזמנין את הנכרי ביום טוב, גזרה שמא ירבה בשבילו'. דהיינו אין להזמין את הגוי שיאכל בבית הישראל ממה שבישל הישראל עבור עצמו, ואע"פ שלא יבשל לצורך הגוי ואין בזה משום לכם ולא לנוכרים, מ"מ אסרו, גזירה שמא ירבה הישראל תבשיל בשביל הגוי.

וצריך ביאור גזרה זו של שמא ירבה בשביל הגוי, שהרי אפילו אם ירבה תבשילין בקדירתו בשביל הגוי גם כן אין בזה איסור שכיון שהתבשיל של הישראל משביח על ידי ריבוי התבשילין מותר להוסיף תבשילין אפילו אם הם לצורך חול, כמו שכתב השו"ע (סימן תק"ט ס"א, תק"ז ס"ז), ומאי שנא הכא שאסור להוסיף לצורך הגוי. אלא כתבו הראשונים (הובאו במ"ז ס"ק 7) שהגזירה היא שמא יבשל בשביל הנכרי קדרה אחרת שלא היה מבשל בשביל עצמו, ובזה ודאי שהוא אסור שהרי מבשל רק לצורך הגוי. (וזה דלא כדעת האחרות חיים שהובא בב"י שחקקה אחת אסור להרכיב כשיכל הגוי מניח ולא רק משום שמה ירבה בקדירה אחרת).

ומטעם זה כתבו הראשונים (ה"ב) שדוקא להזמין את הגוי לביתו אסור, שכיון שהוא מזמין לביתו ורוצה לכבדו לכך חיישין שמא ירבה בשבילו, אבל שליח גוי שהגיע אל הישראל שאינו מזמין ואין בו עניין כבוד, אין חשש שמא ירבה בשבילו בקדרה נוספת, ומותר לתת לו מהמאכל שהכין הישראל לעצמו. [וראה עוד לקמן (ד"ה גוי שצד מעלמו) שאפילו אם הגוי הוא חשוב והיה ראוי שהישראל יזמין, כאשר בא מאליו, יש אופנים שמותר לישראל לתת לו ממה שהכין לעצמו, ע"ש]. וכמו כן עבדו ושפחתו הנכרים של הישראל, אין בזה חשש שירבה במיוחד בשבילם, שהרי אינם חשובים, לפיכך מותר לתת להם ממאכליו. וראה עוד בסמוך (בדיבור אחר"ו).

בישול לצורך עבדו: ע"פ ההיתר הג"ל בגוי שאינו מכבדו מותר לתת לו מאכל ואין בזה חשש שירבה בשבילו, כתב הרמ"א (ב"ש המלכה) שלצורך עבדו הנכרי מותר אפילו מלכתחילה להרבות בשבילו מאכל באותה קדירה שמבשל הישראל לעצמו, שכיון שאינו חשוב אצל הישראל אין חשש שמא יבשל בקדרה נוספת

בשבילו. וזהו דין מיוחד בעבדו, שכיון שאינו חשוב אצלו מותר להרבות מלכתחילה בשבילו, אך בשאר גוי אין להרבות מתחילה בשבילו מחשש שמא יבוא לבשל קדרה אחרת. כיון שהוא מכובד אצלו (עי' מ"ב ס"ק יא),²⁹ והטעם שאין בהוספת מאכל לעבדו איסור בישול לצורך גוי, משום שמאכל ישראל עצמו משתבח ע"י ריבוי תבשיל בקדרה. [ואם כי כאשר כוונתו לצורך גוי אחר שאינו עבדו אסור אע"פ שמשביח תבשיל עצמו, היינו מחשש שיבוא לבשל בקדרה אחרת במיוחד עבורו, אמנם בעבדו שאינו חשוב לו אין חשש זה ומותר להרבות בשבילו כשמרויח בכך שתבשילו משתבח]. אולם כתבו האחרונים שההיתר להוסיף לעבדו הוא דוקא כשעושה הכל בטרחה אחרת, אך אין היתר להוסיף בשבילו לאחר שכבר הונח התבשיל על האש, ואף שמשביח בכך את שאר התבשיל³⁰. אלא א"כ יכול לפייס את העבד שיתן לו מאכל אחר, ונמצא שהישראל יכול להנות מהמאכל שמבשל לעבדו, וכיון שבלאו הכי יש תועלת לישראל מהוספה זו שבכך משתבחים מאכליו, מותר להוסיף גם לאחר הנחת הקדרה על האש. ועכ"פ בקדרה אחרת לא שייך היתר להוסיף שהרי אין בזה שום תועלת לצורך ישראל והוי בישול לצורך גוי בלבד, ואסור אפילו כשיכול לפייס במאכל אחר (כן הוא לדעת המהרש"ל ומג"א סק"ד וכן נקט בעט"ר ס"ק כג, ועיי' מ"ב ס"ק כב, ומקור הסכסוך על 'אפשר לפייסו מנזר בגמ' כח, ויהנהג לקמן ס"ג).

גוי שבה מעצמו אצל הישראל: הגמרא (סג) מספרת על מרימר ומר זוטרא שכאשר היה מגיע אליהם גוי ביו"ט, היו נותנים לו ממאכלם, והיו אומרים לו: אם אתה מסתפק במה שטרחנו והכנו לעצמנו, מוטב, ואם אינך מסתפק בכך, 'טריחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן' - לא נטרח בהכנה נוספת עבורך. ומכאן למד הרמב"ם (יו"ט פ"ג יג, עיי' מ"ג) שדוקא להזמין גוי אסור, אבל אם הגוי בא מאליו לבית ישראל מותר להאכילו ממאכל שהכין ישראל לעצמו ואין לחשוש שיבשל במיוחד לגוי [היינו אפילו בגוי חשוב]. אך גם באופן שלא הזמין אין היתר להאכילו אלא כשנותן לו ממה שכבר הכין לעצמו, אבל להכין מאכל בפרט עבור הגוי לעולם אסור.

והנה במה שאמרו האמוראים 'טריחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן', נחלקו הראשונים, דעת הרמב"ם שאין צריך בהכרח לומר כן [ואמרו כן רק כדי לפייס את הגוי שלא ירע לו על שאינו מבשל בשבילו (ט"ז ט)]. אך דעת הרשב"א והטור שדוקא כשאומר לגוי שאסור לו לבשל עבורו מותר לתת לו, אבל בלא שאומר כן יש חשש שמא יבוא להרבות בשבילו קדרה אחרת [נכשאומו כן לגוי הרי זה כמו שאומר לו בפירוש שלא ירבה עוד בשבילו, אבל אם לא אמר כן לגוי אסור להאכילו אפילו אם בא אחר הכנת הסעודה משום שהוא אדם חשוב וחוששים שמא ירבה בשבילו. ואכן כל זה הוא דווקא באדם חשוב שהדרך לטרוח בשבילו, אבל אם אינו אדם חשוב ואין הדרך לטרוח בשבילו, לא הייטינו שמא ירבה בשבילו ויכול להאכילו אפילו אם אינו אומר לו אם יספיק לך מה שטרחנו וכי' וכמבואר בטור (וכן דעת המהרש"ל 'יש"ש פ"ב סי' כג). אמנם הראש"ל (עט"ר ס"ג פ"ג אות ח) סתם ולא חילק בין חשוב לבלא, ומשמע שאפי' אינו חשוב חוששים שייכבד. ובמ"ב סק"י מנזר שנקט כהטור והמהרש"ל]. והמשנ"ב הביא את דעת ה"ט" (סג) שנוקט כהרמב"ם שהאמירה לא מעלה ולא מורידה לענין דינא, אמנם כתב ה"ט שאם מפציר בגוי שיאכל אצלו, זה עצמו נחשב כהזמנה [ואז יש חשש שמא יבשל לו קדרה אחרת], דמה לי שמזמינו מתחילה לביתו או שמזמינו לאחר שראו אליו [וכיון שהפצרה הוי כהזמנה, אזי אפילו אם יאמר אם יספיק לך וכו' לא מהני. לכן רק להאכילו מותר אך לא להפציר בו].

(הקדמה לשעה"צ ס"ק ג). **להזמין גוי לאחר שהכינו הסעודה:** הנה המג"א (סק"ג) הביא דברי התניא רבתי (סי' ט) שדעתו שאם כבר ישראל תיקן כל צרכי הסעודה, ולא היה דעתו של ישראל על הגוי קודם הכנת הסעודה, מותר להזמינו לסעודה, שבזה אין חשש שמא ירבה בשבילו שהרי לא היה דעתו עליו כלל מתחילה.

הוספות ועיונים

²⁹ וראה לקמן ד"ה 'גוי שבה מעצמו לישראל' שיש חילוק בין גוי חשוב לגוי שאינו חשוב, וא"כ מבואר שסתם גוי אינו חשוב, ומה שכאן נתבאר שרק עבדו אינו חשוב ואילו סתם גוי הוא נכבד אצלו, משום שיש שני מיני חשוב, יש אדם נכבד וחשוב, וכלפי זה סתם אדם אינו חשוב, אלא שמי"מ דרך הוא לכבד כל אדם [וחוששים שמא ירבה בשבילו, כדלקמן]. ואילו עבדו אינו חשוב לאדונו כלל ואינו מכבדו דהיינו שאינו טורח במיוחד עבורו [ואין חשש שמא ירבה בשבילו], וכלשון השו"ע הרב (סי' א): 'דיכין שאינו נותן לעבדיו לאכול בשביל כבודם אלא מחמת שמונותם עליו אין לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת בשבילם'. ולעומת עבד, סתם אדם הוא חשוב. הרי נתבאר ג' דרוגות: יש אדם נכבד וחשוב אצל הכל [ובשבילו יש חשש שאפי' כשגמר הסעודה יטרח ויבשל במיוחד עבורו, כדיתבאר לקמן]. וסתם אדם שאינו נכבד וחשוב [ואצלו אין חשש שיבשל במיוחד עבורו לאחר שגמר סעודתו, אך יש חשש שכשמבשל לעצמו ירבה עוד קדרה גם בשבילו, שדרך לכבד כל אדם]. ועבד אינו חשוב אצל אדונו כלל ואין חשש שיטרח עבורו במיוחד.

³⁰ ולכאורה קשה שהרי לצורך החול מותר להוסיף בשר בקדרה אפילו לאחר שנתנה אצל האש, לפי שהתבשיל משתבח ע"י שיש הרבה בשר בקדרה ונמצא שכל הבשר שבקדרה הוא לצורך יו"ט [כמבואר בתחילת סי' תקנ], וא"כ מה טעם אסרו כאן לצורך עבדו וכי הוא גרוע יותר משלא לצורך יו"ט כלל. וצ"ל שהיתר זה אינו מועיל אלא אם כן יכול לאכול כל הבשר ביו"ט אם ירצה אבל כאן שאינו יכול לאכול כל הבשר ביו"ט אם ירצה שהרי צריך ליתן מקצתו לעבדו ושפחתו ושוונותיהן עליו, לכך אין היתר זה מועיל כלום כיון שאין הכל מוכן לאכילת ישראל. שו"ע הרב ס"ד (ועיי' ב"מ של שלמה פ"ב סי' כז).

אמנם הט"ז (סק"ד פליג, וס"ל שאפילו אם כבר הכין כל צורכי הסעודה אסור להזמין את הגוי, דבכל גוונא חיישין שמא יבוא לבשל בשבילו קדירה אחרת. וכתב בשעה"צ שמהרמב"ם [דלעיל] נראה שסבר כהט"ז לאסור להזמין אפילו בסמוך לסעודה, ולכן פסק בשעה"צ להחמיר כהט"ז [וכן כתב השועה"ר (קו"א אות א) דמילתא דפשיטא שאין לסמוך על התניא כנגד הרמב"ם וט"ז, וגם המג"א אינו בא אלא לפרש דבריו ולא לקבוע הלכה כמותן].

(הקדמה לס"ק ח. פ). **הוצאה מרשות לרשות ע"י גוי:** כל מה שאסור לישראל לעשותו ביו"ט, אסור גם לומר לגוי לעשותו (מ"ב ת"א א). לכן אסור לשלוח חפץ ע"י גוי לרשות הרבים, שיש בזה משום איסור הוצאה. אמנם במקום שאיסור הוצאה הוא מדרבנן, כגון כרמלית, ויש בהוצאה צורך כגון שהגוי אלם או שיש בדבר מפני דרכי שלום, נפסק בשו"ע לעיל (סי' ע"ב ס"ג) שמוותר להוציא על ידי גוי, דקי"ל (סי' ע"ז ס"ה) שבות דשבות במקום צורך גדול מותר. ולענין רשות הרבים שלנו שלא הולכים בו שישים ריבוא, הובא בס' שמ"ה (סי' מחלוקת הפוסקים האם נחשב רשות הרבים אלא כרמלית. ולענין גוי יש לסמוך על הסוברים שאין זה רשות הרבים אלא כרמלית, ולפי"ז אפשר להוציא ע"י גוי ברשות הרבים שלנו כשיש בדבר מפני דרכי שלום, דמותר אמירה לגוי באיסור דרבנן במקום צורך וכנ"ל (ע"פ מ"ב ת"א י"א וזע"ה י"א).

תמצית ובאור דברי הבה"ל ד"ה אין ממשלין: בתחילה הביא הבה"ל שלדעת התוס' אסור לבשל לצורך גוי מהתורה, ואין בו היתר של מתוך, משום דצריך שיהא קצת צורך יו"ט, וצורך גוי הרי אינו צורך יו"ט, ולרש"י והרמב"ם שהובאו בבי"ב בס' תק"ח דההיתר של מתוך הוא גם בלא צורך כלל, לגוי מותר מהתורה.³¹ אי נמי י"ל שבגוי התורה גילתה בלכ"ם ולא לגוים שיש איסור תורה לבשל עבורו. ולכאורה משמע ברמב"ם דהוא לאו גמור, ולוקה עליו. אך בגמ' מוכח לא כן [באופן שאין סברת הואיל], וכדכתבו להדיא התוספות, ולא אומרים אהדריה קרא לאיסורא קמא דהיינו שיהא בו איסור לאו כמו בלא המיעוט, אלא יורד דרגה להיות עשה [דהיינו לאו הבא מכלל עשה דלכ"ם ולא לגוים]. ולפי"ז מה שהוצרך הרמב"ם לומר שאינו לוקה מטעם הואיל, והרי בלאו הכי אינו לוקה, י"ל שכתב כן לענין מבשל לצורך יום חול, שגם בזה מיירי שם, ולענין זה כתב סברת הואיל.

[הוצאה לצורך גוי:] ולכאורה גם המוציא לצורך גוי, אסור לדעת הרמב"ם. אף דסתם מוציא ביו"ט מותר אפי' שלא לצורך, אבל לצורך גוי גרע, ונלמד מקרא דלכ"ם ולא לגוים. אכן במגיד משנה למד בדעת הרמב"ם דהוצאה מותר לצורך גוי, דלא כשאר מלאכות, דהוצאה מותר אפי' שלא לצורך כלל. וכן לצורך בהמה מותר אפי' שיש פסוק ל'כ"ם ולא לבהמה, דהוצאה קילא משאר מלאכות, ומותר. וכן כתב הגר"א בדעת המחבר, דלכן השמיט דינא דהרמ"א לקמן סעיף ג' שאוסר להוציא לצורך בהמה. אך קשה, דבס' תקיח אסר המחבר להוציא לצורך גוי, ואפשר שהמחבר עשה כעין הכרעה, לענין בהמה שבלא"ה יש מקילין שמוותר לעשות לצורכה מלאכה ביו"ט, כדעת ר' עקיבא שלא דורש לכ"ם ולא לבהמה, סמך המחבר על דעת המגיד משנה בדעת הרמב"ם שמוותר להוציא לצורך בהמה, אך לענין הוצאה לצורך גוי לא הקל המחבר. משא"כ הרמ"א שלא הקל כלל בהוצאה שא"כ י"ש לו צורך קצת, החמיר גם בהוצאה לענין בהמה שהרי גם בלא איסור מלאכה לבהמה אין להוציא אלא במקום צורך קצת.

לסיכום: בתוס' מבואר שאסור לבשל לגוי מהתורה. לרש"י ורמב"ם מותר מהתורה, אי נמי יש בו איסור תורה והוא עשה. ולענין הוצאה לצורך גוי, דעת המגיד משנה אליבא דהרמב"ם שמוותר. ומהמחבר משמע שאוסר הוצאה לצורך גוי ומתיר לצורך בהמה, ודעת הרמ"א שהוצאה שאינה לצורך קצת אסורה.

תמצית ובאור דברי הבה"ל ד"ה ומותר: במשנ"ב (סי' י"ב) כתב שלצורך עבדו מותר להוסיף בקדרה שמבשל לעצמו כיון שמשביח שאר התבשיל שבקדירה, ובתנאי שהוא בטירחה אחת ואינו מוסיף בשבילו לאחר שהונחה הקדרה על האש. ובאופן זה מותר אפי' שאינו יכול לפייס את הגוי במאכל אחר. ובה"ל כתב שכן דעת הדרכי משה. אך הביא שיש חולקים ואומרים שגם בטירחה אחת אין מותר אלא כשיכול לפייסו בדבר אחר, אבל בלאו הכי אסור. [ואע"פ שהקדירה משתבחת מהוספת תבשילין. מ"מ כיון שהוא לצורך נכרי גרע מאינו לצורך כלל שמבואר בסימן תק"ג שמוותר, דכיון שאינו יכול לפייסו בדבר אחר הוא בישול לצורך גוי שאסור בכל אופן. וכ"ש שאסור להוסיף אחר שהניח את הקדירה על האש]. ולצורך בהמה יש להקל להוסיף בשבילה אפילו אם אין לו במה

_____ הוספות ועיונים _____

³¹ ואף על גב שאין בריבוי עבור הנכרי איסור תורה, כי הלא אומרים 'הואיל' [שאם יגעו אליו אורחים יהיה המאכל ראוי להם כבר ביו"ט], ולא גוזרים גזירה משום חשש שיעבור על איסור דרבנן, מכל מקום כיון שקרוב הדבר שירבה בשביל הנכרי, גזרו על כך אף שהוא רק איסור דרבנן, ר"ן (י.ו.). והרשב"א (כ"א.) כתב שהגזירה היא שמא ירבה עבור הנכרי בבישול דברים האסורים לישראל שלא שייך בהם חילתו של 'הואיל', שבישול זה אסור מן התורה.

לפייסה, שיש לצרף את שיטות הראשונים הסוברים שהלכה כר' עקיבא שמותר לתחילה לבשל לצורך בהמה ביו"ט (אצל עיקר ההלכה כר' יוסף, כדלקמן סעי' ג).

1. (מלאכה לצורך גוי): (א) האם מותר לבשל או להוציא או לעשות שום מלאכה [שמותר לעשותה עבור ישראל], לצורך גוי ביו"ט. (ב) ולמומר לע"ז. (ג) ולמומר לחלל שבת בפרהסיא. (ד) ולצורך קראים.

(תשובה: (א) אסור. (ב) אסור, שדינו כגוי (אפי' אינו עובד ע"ז בפרהסיא. מ"ב שפה ג). (ג) אסור, שדינו כגוי. (ד) בתשו' ר' בצלאל אסור (כיון שהם כופרים בתורה שבע"פ ודינם כמומר) ויש מתירים דטועים הם ומנהג אבותיהם בידיהם. סעי' א וס"ק א ב ובה"ל ד"ה אין).

2. (הזמנת גוי לסעודה או לשלוח אליו): (א) האם מותר להזמין גוי (לסעוד) ביו"ט. (ב) ולהזמין כשכבר הכינו כל צרכי סעודה ולא היה דעתו בשביל הגוי. (ג) ובמקום שיהיה לגוי איבה. ואם הענין נוגע לביטול שמחת יו"ט. (ד) אם אינו מזמינו לביתו אלא רוצה לשלוח מאכל לביתו, האם מותר [במקום שמותר לטלטל]. (ה) ולשלוח דרך כרמלית, ע"י ישראל או גוי. (ו) ודרך רשות הרבים (שלנו, שיש אומרים שהוא כרמלית). (ז) כששולח לגוי, האם מותר לאפות בשבילו חלה אחת או לעשות בשבילו חרמז"ל (-לביבות כופתאות) ובלניצ'עס. (ח) ולהרבות לו בקדרה שמבשל ישראל לעצמו לאחר שהונחה הקדרה על האש. (ט) ולהרבות לו באותה קדרה שמבשל ישראל לעצמו בטירחה אחת.

(תשובה: (א) לא, דחיישינן שמא יבשל בשבילו קדרה לבדה שלא היה מבשל אם לא בשביל הגוי. (ב) גם אסור להזמין, דחיישינן שמא יבשל עוד בקדרה אחרת בשבילו. (ג) במקום איבה סתם אסור, אך כשנוגע לשמחת יו"ט יש להקל להזמין לאכול ממה שהכין לעצמו.³² (ד) מותר לשלוח, אפי' ע"י ישראל. (ה) ע"י ישראל אסור,³³ וע"י גוי מותר כשיש בזה מפני דרכו שלום. (ו) כנ"ל ה'. (ז) אסור, שכל אחד טירחה לעצמו. (ח) גם אסור. (ט) גם אסור [ואפי' לבשל דגים בשבילו כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו (שבזה משיבא שאר התבשיל ע"י ריבוי הדגים וגם לא היה טירחה בפני עצמה כיון שהכל בקדירה אחת) אסור]. ומה שנוהגין רבים לשלוח ביו"ט דרוון לגוי שרוצה לכבדו ומוסיפים בשבילו שלא דרין הם עושין, ויש מקילין כשמבשל ביחד גם לצורך עצמו,³⁴ ובמקום איבה או הפסד ממוון אפשר שיש לסמוך ע"ז. (דעת הבי"ב כהמקילין שמותר להרבות בקדרה אחת ולשלוח, ואין חשש שמא יבשל בשבילו קדרה אחרת אלא רק כשמזמינו, מדכתב על האו"ח שאין כן דעת הפוסקים, וכדצידד בשעה"צ סק"י בדעת הבי"ב). סעי' א וס"ק ג-ח ובה"ל ד"ה אסור ושה"צ.

3. (גוי שבא מעצמו): (א) גוי שבא מאליו אל ישראל, או שלח שנסתלה אליו, ובא לאחר שכבר הכין סעודתו, האם מותר להאכילו עמו. [בסתם גוי שאינו חשוב]. (ב) ואם הגוי הוא אדם חשוב. (ג) ואם בא הגוי קודם שהישראל הכין סעודתו. [בגוי חשוב או שאינו חשוב].

(תשובה: (א) מותר להאכילו עמו, דכיון שלא הזמינו לבא לא חיישינן שמא ירבה בשבילו. (ואסור להפציר בו, כדלקמן בסמוך). (ב) גם מותר, ויש חולקין דכיון שהוא חשוב וראוי לכבוד חוששין שמא ירבה בשבילו, אלא צריך שיאמר לו הישראל קודם שמאכילו אם יספיק לך במה שהכנו לעצמנו בא ותאכל. (דעת המחבר כדעה ראשונה שהאמירה אינה לעינבוא). והט"ז מכריע³⁵ שאם בא מאליו והישראל נותן לו לאכול בלי הזמנה והפצרה

הוספות ועיונים

³² והבאור בזה נראה, שסיבה של איבה אינו מתיר איסורים, אך במקום מניעת שמחת יו"ט, זה כבר צורך הישראל ביו"ט, ולצורך זה מותר לעשות מלאכה, רק כיון שאינו צורך ישיר אלא בעקיפין, אין היתר אלא במקום דוחק שיש איבה.

³³ ואע"פ שאין דין עירוב והוצאה בינם טוב (מכפובאר בס"י תקי"ח ס"א), זה דווקא כשהוצאה היא לצורך ישראל, אבל כאן שהוא לצורך כר"י אסור. ט"ז ס"ק ג.

³⁴ ואין להקשות לפי שיטתם שם (ס"ק יא) שאסור להרבות בקדירה שלו משום גזירה שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת, הרי שגוזרים שלא להוסיף אפילו בקדירה שלו, וא"כ איך כתבו כאן להקל להוסיף בתבשיל שלו. ביאר האליה רבה (סק"ג), שהתם איירי שהוא אוכל בביתו של ישראל [ללא שהזמינו והפציר בו] ולכך חוששים שמא כשיראה שאין מספיק אוכל לכרי ירבה בשבילו קדירה אחרת, אבל כאן שמדובר ששולח לביתו של הנכרי ואינו אוכל בבית הישראל מותר להוסיף עבורו בקדירה שלו ולא חיישינן שמא יבשל קדירה אחרת, וכ"כ החמד משה (סק"א).

³⁵ וכן הלשון בס"י יונלעני"ד להכריע להלכה. אך צ"ב לשון זו דמשמע הכרעה בין השיטות, והט"ז לא בא אלא לנקוט כדעת הרמב"ם (וכן דעת המחבר ובני"ל). ומה שחידש הט"ז אח"כ שמפציר נחשב כמזמין, זהו ענין חדש ואינו מעניין המחלוקת הנ"ל.

שיאכל אצלו מותר [ואפילו אוכל עמו על שלחנו (שעה"צ יח)] [ואין צריך לומר אם יספיק לך וכו'], אבל אם מפציר בו שיאכל אצלו אע"פ שבא מאליו אסור (ואפ"ל אומר אם יספיק לך וכו' אינו מועיל. ואפ"ל בגוי שאינו חשוב אסור להפציר), דמה לי אם מזמינו דרך שליחות לביתו או שמזמינו אחר שבא אליו³⁶. (ג) אפ"ל בגוי שאינו חשוב אסור לתת לו [וכ"ש שאין להרבות בשבילו אפ"ל בקדרה אחת], דחיישינן שמא יבשל עבורו לבד בקדרה אחרת. סעי' א וס"ק ט-יא ושה"צ.

4. (להאכיל עבדו): (א) בעבדו ושפחתו, האם חוששים שמא יבשל בשבילם בקדרה אחרת. (ב) והאם מותר להרבות בשבילם באותה קדרה שמבשל בה לעצמו, בטירחה אחת. [ולומר בפירוש]. (ג) ולהוסיף אח"כ בשר בשבילם. (ד) ולבשל להם בקדרה אחרת, כשיוכל לפייסם במאכלים אחרים. (ה) האם מותר לאפות להם פת בתנור אחד עם הפת שאופה לעצמו. [ומה"ד בתנורים שלנו].

(תשובה: א) לא חוששים. (ב) מותר להרבות בקדרתו בטירחה אחת, אך שיזהר שלא יאמר בפירוש שמרבה בשבילם (כדלעיל בס"י תקג סק"ז שכשמרבה בקדרה באופן המותר אין לומר שעושה לצורך חול). (ג) אסור, אא"כ יש לו מאכלים אחרים שיוכל לפייסם בהם ונמצא שכל הבשר היה ראוי בשביל ישראל ואז מותר ליתן להם לאכול מזה. (ד) אסור. (ה) כיון שיש על כל ככר וככר טירחא בפ"ע אין להתיר, אא"כ יוכל לפייסן בדברים אחרים [ובתנור אחר גם זה אסור כנ"ל]. מיהו דוקא בתנורים שלהם מותר כשיוכל לפייסן (דההוספה משיבא פת ישראל), אבל בתנורים שלנו (שאין ריבוי פת משיבא) אפילו בשביל ישראל אין לאפות יותר ממה שצריך לו כנ"ל ס"י תק"ז ס"ו, אכן לעת הצורך יש להקל גם בתנורים שלנו כשיוכל לפייסן (כנ"ל שם ס"ק לה ושעה"צ מט ד"ש אומרים שגם בתנורים שלנו יש תועלת בריבוי). סעי' א וס"ק יא יב ושה"צ.

5. (לשלם לגוי בפת): ישראל האופה בתנור של גוי וצריך לתת לו פת אחד (שכר שימוש בתנור), כיצד ינהג. תשובה: לא ייחד לגוי עיסה אפיה קודם אפיה דאז אופה של גוי, אלא יאפה סתם ויתן לו אח"כ אחד. סעי' א.

(א) שאלה למעשה: משפחה שהוצרכו להזמין "גוי של שבת" ביו"ט לצורך עשיית מלאכה המותרת ע"י גוי, וקר בחוץ ורוצים להכין עבורו כוס תה, האם מותר - ע"י שמערים מים רותחים מהמיחם שעל האש על שקית התה שבכוס (שיש בה משום מלאכת מבשל, ע"י מ"ב ס"י שיח ס"ק לט). (ע"י ש"ע תחילת ס"א וס"ק א).

(הקדמה לסעי' ב). אפיית פת לגוי, כשהאפיה נצרכת בשביל הישראל: איתא בגמרא (בבלי כלא), בענו מיניה מרב הונא, אלו היהודים בני הכפרים, שהמלכות הטילה עליהם לאפות עבור אנשי המלחמה הנכרים, האם אפייה זו מותרת ביום טוב, או לא. אמר להם רב הונא, יש לראות, אם בני הכפרים נותנים פת לתינוק ממה שאופים ואנשי המלחמה אינם מקפידים על כך, נמצא שאפיה זו יש בה צורך אוכל נפש של ישראל, ואף שרק פת אחת היא לצורך ישראל ויתר הככרות לצורך נכרי, מכל מקום אין לאסור אף אחת מהן, משום שכל חדא וחדא חזיא לינוקא' [כל אחת ואחת מהככרות ראויה לתינוק ישראל], ויש לומר על כל ככר וככר שהיא הנעשית לצורך ישראל, ועל כן מותר לאפות את כל הככרות. ואם לא ניתן לתת מתוך הנאפה אפילו פת אחת לתינוק ישראל מאחר ואנשי המלחמה מקפידים על כך, אסור לאפות לצורכם ביו"ט, שהרי מיעטה התורה 'לכם' ולא לנכרים.

ובהמשך הגמ' אמרו (שם ע"ט), ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי אין מזמנין את הנכרי ביום טוב גזירה שמא ירבה בשבילו (ונפקא לעיל סעי' א). ופירש רש"י (ד"ה ופליגא) הא דרב הונא דאמר כי יהבינן רפתא לינוקא שרי פליגא אדרבי יהושע בן לוי. וכלומר שלפי דעת ריב"ל שאסר להזמין נכרי ביו"ט הוא הדין שאסר גם לאפות לבני חילא אע"פ שיוכל לתת ממנו לתינוק. וא"כ לפי"ז עולה קושיה עצומה, שהרי הרמב"ם (פ"ה ה"ג) והשו"ע (לעיל ס"ה) פסקו כריב"ל שאסור להזמין נכרי משום האי גזירה, וא"כ איך פסקו (רמב"ם שם ה"ד וז"ע כלאו)

הוספות ועיונים

³⁶ וכל זה הוא לשיטת הסוברים שאסור להזמין לביתו אפילו סמוך לסעודה אחר שתיקן כל צרכי הסעודה (ענין שער הציון סק"ד), אבל הסוברים שאם הוא סמוך לסעודה אחר שתיקן כל הצריך לסעודה מותר אפילו להזמין לביתו ולא אסור אלא כשעדיין לא בישל את הסעודה, כל שכן הכא שבא מאליו שמוותר להזמין כיון שכבר הכין כל צרכי הסעודה. מי"מ למעשה העיקר כהאוסרים שם, וכנ"ל תשו' 2 ב'.

להקל לאפות לצורך בני החיל. ותיירץ המגיד משנה, שהרמב"ם ביאר את דברי רב הונא שהתיר לאפות בשביל התינוק, שמדובר באופן שאם לא יאפה את כל הפת לא יוכל לתת לתינוק אפילו פת אחד, ונמצא שכל האפיה היא לצורך ישראל ולכן מותר, ומשא"כ האיסור להזמין את הנכרי שהוא משום גזירה שמא יאפה קדירה אחרת בשבילו, שאין שום צורך לישראל בבישול הקדירה הנוספת. [וכן כתבו שם התוס' (כ"א, ד"ה חזינו) שצריך לומר שמדובר שהגויים נתנו להודים קמח לאפות מזה עיסה, ואין להם רשות לקחת קמח ולאפות מזה לצורך התינוק, ורק לאחר שאופים את הפת יש להם רשות לקחת פת אחד לצורך התינוק ולא יקפידו. ולכן לא קשה מאה דעיסה שחציה של ישראל וחציה של נכרי שאמר רב חסדא (גס, ונפק לליל סי' תקו ס"ז) שאמר לאפותה ביו"ט משום שאפשר לחלקה בלשחך].³⁷

והנה ה"ט"ז (פ"ה) הקשה, איך היתירו כאן לאפות לנכרי משום שיכול ליתן ממנו לתינוק, הרי לעיל בסימן תק"ג (פ"ה) פסק הסו"ע שהדין שממלאה אשה קדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת הוא דווקא קודם אכילה שאז כיון שצריכה לבשל כדי לאכול יכולה גם להוסיף, אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנה כזית משום דהוי הערמה, וא"כ איך שרי הכא לאפות בשביל הנכרי ולתת לתינוק הרי הוי הערמה. ומטעם זה פסק ה"ט"ז שאין לסמוך על קולא זו דנתנית פת אחת לתינוק אלא בכגון זה שהוא שעת הדחק. וכן הוא לשון הריטב"א (כ"א, ד"ה ג) 'הכא מותר שלא יהא להם איבה או דוחק אחר', וכן מבואר בעוד ראשונים (הנפלא בשע"ט ס"ק ל). ועפ"י דעת השר"ע הרב (פ"ה, וקו"א סק"ד) שאע"פ שהתירו לבשל בכה"ג מ"מ כיון שהוא הערמה ולא היתירו אלא בשעת הדחק, צריך ליתן ממש לתינוק כדי שלא תהיה האפיה בשביל נכרי, ולא לסמוך ע"ז שהוא ראוי לתת לתינוק, דכל כמה דמצוי למעבד בהיתרא מחייב למעבד.

6. (חיל גויים שנתנו לישראל קמח לאפות): א) בני החיל של גויים שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, האם מותר לאפות להם. ב) ואם הישראל נתן להם הקמח מחוק המלכות, האם מותר לאפות להם ביו"ט ע"י שיתן פת אחד מהם לתינוק. ג) ואם אופה פתיו גדולים שא"א ליתן פת שלם לתינוק רק לפרוס ממנו.

(תשובה: א) אם אינם מקפידין כשישראל נתן ממנו לתינוק מותר. [וי"א שאין מותר אא"כ נתן ממש לאכול ולא ע"י שיכול ליתן]. ואין לסמוך על קולא זו דנתנית פת אחד רק בכגון זה שהוא שעת הדחק. ב) אם אין הישראל רשאי לאפות מהקמח פת אחד לתינוק אא"כ יאפה כל הפת, מותר לאפות, שנחשב שכל האפיה בשביל פת זה, וכיון שאין מיוחד איזה פת יתנו לתינוק מצינו למימר על כל אחד ואחד זהו שיתננו לתינוק. [דוקא בשעה"ד מותר וכנ"ל א']. ג) צ"ע. סעי' ב וס"ק יג-טו ושה"צ.

ב) שאלה למעשה: למשפחת ד' שגרים בראשון לציון יש שכן גוי, עולה חדש מרוסיה. ועקב גרישותו הבריאותית, הוא מוכרח לאכול לחם מקמח מסוג מיוחד, שלחם כזה עולה בחנות מאד יקר, ולכן הוא אופה את הלחם לבדו, אך היות ועדיין אין לו תנור בביתו, הוא רגיל לדפוק אצל שכניו, ונותן להם קמח (ארזו עם הכשר) והם לשים ואופים לו את הלחם בתנורם. והנה ביו"ט היה למשפחת ד' תנור מופעל כדי להכין את לחמם שלהם. דופק הגוי ביו"ט וקמחו בידו, ומבקש שיאפו בשבילו. האם מותר להם לאפות בשבילו ביו"ט כמה ככרות. יש לציין שהוא רגיל להודיע לשכניו האופים בשבילו, שרשאים הם לקחת פת אחת קטנה מתוך הלחמים שאפו לו, כאות הוקרה על הטירח ששעו. (ע"י שר"ע וס"ק יג-טו. ועיין עוד).

(הקדמה לסעי' א). עשיית מלאכה לצורך מאכל בעלי חיים: כל בהמה חיה ועוף שמזונותן עליך שאתה מגדלן בביתך, אתה מחוייב ליתן להם מזונותיהם ולהכין להם מה שצריכין [לשון הפנימיה"ש סי' שכל ס"א], ואפילו בשבת התיירו חז"ל לטרוח עבורן כדי להאכילן כל זמן שאין איסור בעצם העשייה [ואפילו אם הוא איסור דרבנן אסור לעשות, ולא התיירו אלא רק טירחה בעלמא (מ"ב כל"ז ס"ק יט)], אבל לבשל עבור הבע"ח או לברור עבורן תבן מהמוץ וכדו'

הוספות ועיונים

³⁷ וצ"ב, הרי לעיל סי' תקו ס"ז נתברר שאין להוסיף ככרות לחם בתנור עבור גוי, ואפי' שפת הישראל משתבח בכך, והיינו טעמא משום שסברת 'הכל משתבח בכך' אומרים רק כשהישראל יכול לאכול כולם [עיי' בס"ק לד]. ואי"כ קשה, למה כאן מותר לאפות כל הככרות בשביל פת אחד, והרי הישראל אינו יכול לאכול אלא פת אחת בלבד. וי"ל שרק בסברת 'משביח' נאמר נתאי זה שצריך יהא ראוי לישראל, משום שגם בלא ההוספה יש לו פת אלא שאינו מושבח כל כך כמו עי"י הוספת הגוי, ובוה אין היתר להוסיף. משא"כ כאן שבלא אפיית הפת של הגוי לא יהא פת לישראל כלל, נמצא שכל האפיה היא לצורך האכילה [ולא רק להשביח המאכל], בוה מותר להוסיף את כל הככרות אע"פ שאין הישראל יכול לאכול הכל.

שהוא איסור מלאכה מהתורה אסור. והנה לגבי יו"ט שהתירה התורה לבשל ולאפות וכדו' לצורך אוכל נפש ככתוב 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם' נחלקו התנאים (כ"ב): האם הותר בכלל זה לעשות מלאכה גם עבור אכילת בהמתו, דעת רבי עקיבא שגם בהמתו היא בכלל 'נפש' וגם עבורה מותר לבשל ולאפות וכדו', ודעת רבי יוסי הגלילי שכיון שכתבה התורה 'לכם' ממעטים שדווקא לצורך אכילת אדם התירו אבל לצורך אכילת בהמתו אסור לעשות מלאכה [א"כ אין בעשייתו איסור מלאכה אלא טרחא בלבד שאז התירו אפילו בשבת להכין אוכל לבהמתו כמו שהתבאר].

ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה, הר"ף (י) הרמב"ם (פ"א ה"ג) והרא"ש (פ"ב סי' טו) פסקו כרבי יוסי הגלילי שאסור לבשל לצורך בהמה, וכן נפסק בשו"ע. ודעת בעל המאור (י) שהלכה כרבי עקיבא שמותר לבשל לצורך בהמתו.

הקדמה לס"ק יט ושעה"צ (ג). **איסור הוצאה לכרמלית:** מבואר בגמ' (פ"ט) שאין דין עירובי חצרות ביו"ט כיון שהוא דין דרבנן. וכתבו התוס' (כתובות ד' ד"ה מתוך) דהוא הדין שאין איסור הוצאה לכרמלית ביו"ט, כיון שגם כרמלית איסורה מדרבנן. אמנם בסוף דבריהם חזרו מזה וכתבו דאין ללמוד מחצר שאינה מעורבת לכרמלית דחמירא טפי.

הקדמה לס"ק כב). **היתר "יכול לפייסן":** בגמ' (כ"ב). מבואר, שעיסת כלבים, דהיינו עיסה שמעורב בה הרבה מורסן ורגילים להאכילה לכלבים, וגם הרועים אוכלים ממנה, מותר לאפות ביו"ט באופן שיש לו בביתו נבילה, הואיל ואפשר לפייס את הכלבים בנבילה [ונמצאת שהעיסה כולה נאכלת לאדם. רש"י]. וכלומר שכיון שיכול לתת נבילה לכלבים במקום העיסה והוא יאכל מעיסה זו, א"כ הרי היא ראויה למאכל אדם ולכך מותר לאפות ביו"ט כיון שהוא אופה לצורך ישראל. ומשמע מדברי הגמ' שאם יכול לפייס בנבילה מותר לאפות בשביל כלבים אפילו בקדירה אחרת כיון שזה ראוי למאכל אדם. אמנם בירושלמי (חלה פ"א ה"ט) איתא על דין זה שמותר לאפות עיסת כלבים, שההיתר הוא רק לשיטת רבי שמעון בן אלעזר הסובר שממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, כיון שזה משיביח כל התבשיל. ולפי דברי הירושלמי מוכח שדווקא באותה קדירה מותר ומדינא דרבי שמעון בן אלעזר, אבל בקדירה אחרת אסור אפילו אם יכול לפייס בדבר אחר. ונחלקו הראשונים האם ש"ס שלנו פליג על הירושלמי וס"ל להתיר אפילו בקדירה אחרת או שמא לא פליגי ולכו"ע כל ההיתר הוא רק באותה קדירה, אבל בקדירה אחרת לכו"ע אסור (ענין ב"י סוף הסמנו ודלכי משא אות ג). ולדינא נחלקו בזה, דעת הרמ"א שכשיכול לפייס מותר לבשל להם אפי' בקדרה אחרת, והמהרש"ל (פ"ב סי' כג) והמג"א (סק"ג) נקטו שרק באותה קדרה מותר.

7. **(האכלת בעלי חיים: א) האם מותר לבשל או לאפות לצורך כלבים או שאר בהמה חיה ועוף. ואם מזונותן עליך. ב) וליתן לפניהם מזונות. ג) האם מותר להרבות בשבילם באותה קדרה שמבשל בה לעצמו. ואם אין מזונותיהן עליך. ואם אין לו דבר אחר שיוכל להאכילם אם היה רוצה. ד) והאם מותר להרבות בשבילן בקדרה אחרת. ה) האם מותר להוציא מרשות לרשות לצורך בע"ח. ו) ולהוציא לבע"ח ע"י גוי לכרמלית או לרה"ר.**

תשובה: א) אסור, ואפילו מזונותן עליך. **ב)** מותר (בבע"ח שמזונותן עליך), כמו שנתבאר בהלכות שבת סי' שכ"ד כל דיני הכנת מאכל לבהמה³⁸. ואסור לגבול המורסן לעופות כי אם ע"י שינוי (היינו שילוש ע"י שיעביר בו תרוד או מקל שתי וערב, ואפי' כמה פעמים, ומנערו מכלי אל כלי כדי שיתערב) כמו שנתבאר לענין שבת בס"י שכ"א ס"ג. **ג)** להרבות באותה קדרה מותר בכל גונא (שהרי משיביח תבשילו. ודלא כבכרי שאסור להרבות מחשש שמא ירבה לבשל בקדרה אחרת, דבהמה אין לחוש דאינה חשובה אצלו). **ד)** אם יש לו דבר אחר לפייסן יש מתירן להרבות בשבילן אפי' קדרה אחרת, אם המאכל הזה ראוי לעצמו. אבל כמה אחרונים מסקי דבקדרה אחרת בשבילן אסור בכל ענין, דבזה מוכח דהבישול שלא לצרכו הוא.³⁹ **ה)** אסור, ואפי' לכרמלית דרבנן.

_____ הוספות ועיונים _____

³⁸ יסוד הדברים שם, שכל בהמה שמזונותיה עליו יכול לתת לפניה מזונות ולטרות בשבילה, אבל אם אין מזונותיה עליו כגון יוני שובך ויוני עליה שמזונותיהם על פני השדה אסור לטרות בשבילם. וכל זה דווקא באופן שהאוכל אינו ראוי לאכילת הבהמה ורק על ידי מעשיו נעשה מתוקן וראוי לבהמה שאז התירו לטרות בשביל מאכל בהמתו, אבל דבר שהוא ראוי לאכילה אלא שרק הוא רוצה להכשירו ולתקנו יותר, אסור לטרות בשביל בהמתו.

³⁹ ולסיכום הדברים: להוסיף בשביל בע"ח בקדרה אחרת, כשיכול לפייסה במאכל אחר, נחלקו בזה. סברת המתירים משום שבזה נאמר ההיתר של יכול לפייסה, אף שאין ריבוי המאכל משיביח את כל התבשיל, וסברת האוסרים משום שרק כשמשיביח תבשילו נאמר ההיתר של יכול לפייסה. ולענין להרבות באותה קדרה, נקט הבאה"ל (פ"א ד"ה ומותר, בסוף שמותר

(ובדעת המחבר, ע"י בה"ל ריש הסי' בסו"ד שצידד שמיקל בזה. אכן אין זה פשוט בדעת המחבר, וע"י לקמן ר"ס תקיב, ואכ"מ). (1) מותר אפ"ל לרה"ר (דידן, דיי"א שהוא דרבנן וכנ"ל בשעה"צ ס"ק ג). סעי' ג וס"ק טז-כב ושה"צ.

ג) שאלה למעשה: א. חתולים המסתובבים ברחוב, האם מותר להניח לפניהם שיירי מאכל מבושלים שנשארו מסעודת יו"ט? (ע"י ס"ק ז' ולעיל בהערה לתשו"ב 7).
 ב. מבואר בסי' שכד סי"א, שכלב, אפילו הוא של הפקר, נחשב מזונותיו עליך ומותר להניח לפניו מאכל בשבת ויו"ט. האם מותר ביו"ט להוציא לו מאכל מהבית לרחוב, במקום שאין שם עירוב? (ע"י רמ"א וס"ק ט). ג. לר' משה יש עינים, והם רגילים לשתות בכל יום חלב חם. האם מותר להוסיף חלב עבורם, בסיר החלב שמבשל ר' משה לצורך בני ביתו? והאם מותר לבשל בשבילם חלב בסיר נפרד? [כשיכול לתת להם גם מאכל אחר]. (ע"י ס"ק כב, ולעיל בה"ל ד"ה ומותר, בסוף).

התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקיד

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידעית דברי המשנ"ב על בוריין

א. משפחה שיש בביתם אדם סיעודי, ויש עמו גוי העוזר לו, האם מותר לתת לגוי ממאכלים שבישלו לעצמם ביו"ט, כמו כן עובדים גוים שעובדים בישיבות, האם מותר לתת להם מהמאכלים שהוכנו עבור בני הישיבה ביו"ט. [לחידודי: והאם מותר לתת לו וופל קניו]. (ע"י ס' תקיב ס"א וס"ק ט-יא. עקב מורכבות התשובה, הבאת אותה כאן).

תשובה לשאלת **לאסוקי שמעתתא**: א: בפשטות גוים אלה אין דינם כעבד, שהרי אין גופם קנוי, אלא הם שכירים בלבד, וא"כ גוי כזה אינו מזולזל כעבד, לכן דינו כסתם גוי. ועוד מסתבר שאין זה נקרא הישראל מזמינו כיון שלא הזמינו לסעוד אלא בשביל לעבוד אצלו [וכן מבואר בחוט שני פ"ד ס"ק ג]. והדין הוא שגוי שהגיע אל הישראל לפני ההתחיל להכין את הסעודה, אסור להאכילו מזה, שיש חשש שמא ירבה בשבילו. וגוי שמגיע לאחר הכנת הסעודה, מותר לתת לו. לכן כאן כיון שנמצא הגוי בבית הישראל כבר קודם הכנת הסעודה, אסור ליתן לו מהתבשילים - שמא ירבה בשבילו, ואם בא לאחר שכבר הוכנה הסעודה, מותר לתת לו ממה שכבר הכינו [ומותר אפי' שיאכל עם הישראל על שלחנו. שעה"צ יח]. אבל אין להפציר בו שיאכל, שזה נחשב כהזמנה, ואסור להזמין גוי ביו"ט. (ואם היה מדובר בעבד היה מותר ליתן לו אפי' אם היה שם מתחילה, שבעבד אין חשש שמא ירבה לבשל מיוחד עבורו, ואפי' מותר להרבות בשבילו באופן שהריבוי משיב את התבשילים, ואפי' אם כבר החלו לבשל מותר להוסיף בשבילו אם יכולים לפייסו במאכל אחר. ובגוי חשוב, הדין הוא שגם מותר ליתן לו אם בא לאחר הסעודה בלא שהזמינו, אך י"א שצריך לומר לו איני יכול לבשל במיוחד עבורך). ולענין אם מותר לתת לו מאכל אפוי או מבושל, קנוי, לא כתוב בזה מפורש, אך בפשטות משמע שכל האיסור לתת מאכל לגוי הוא ממה שמבשל הישראל, אבל מאכל שלא בשלו בעצמו וגם אינו עומד לבשלו כלל, אין בו חשש שמא ירבה ומותר [אפי' לגוי חשוב]. וכמו שפשוט שמוותר לתת לגוי כוס מים מהרבו, ואין חשש שמא יבוא לבשל עבורו, וה"ה בזה, ועיין.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקיב): אסור לעשות ביו"ט מלאכה לצורך גוי, אפילו לא מלאכת אוכל נפש, שנאמר 'לכס' ולא לגוים. • ובכללם מומר לע"ז, ומחלל שבת בפרהסיא. ולקראים שבזמנינו מחלוקת [סברת המתירים דמנהג אבותיהם בידיהם]. • על פי האיסור לעשות מלאכה לגוי, אין להזמינו לסעודה ביו"ט, מחשש שמא ישל במיוחד עבורו. • אפילו אם כבר הכינו צורכי הסעודה אסור להזמין גוי, שמא יבוא להרבות בשבילו. גם במקום איבה אין להקל, אלא א"כ הדבר נוגע לביטול שמחת יו"ט של

_____ הוספות ועיונים _____

אפי' כשאינו יכול לפייסה, משום שעושה הכל בטירחה אחת, ואף שיש אומרים [מהרש"ל ומג"א] שרק כשיכול לפייסה מותר וכנ"ל, יש לצרף דעת הסוברים שמותר לבשל לבהמה ביו"ט בכל גונא. אבל לבשל בקדרה אחרת, ומשום סברת יכול לפייסה, בזה לא רצה המ"ב להסתמך על המתירים לבשל לבהמה ביו"ט, רק הביא מחלוקת האם סומכים על סברת יכול לפייסה בלבד. והסברא בזה, משום שכשמבשל בטירחה אחת, עצם הבישול הוא מותר, רק היות ועושה לבהמה אסור, וכיון שיש מקילים משום שעושה בטירחה אחת, יש לסמוך על הסוברים כר' עקיבא שמתיר לבשל לבהמה, באופן זה שאינו מתעסק במלאכה האסורה בעצם. משא"כ לענין בישול קדרה נוספת, שמתעסק להדיא לבשל לבהמה, שזו מלאכה האסורה בעצם, בזה לא סומכים על הסוברים כר' עקיבא ע"פ המתירים בשיכול לפייסה [רק הביא המ"ב מחלוקת בזה].

הישראל. • דוקא להזמינו אסור, שבזה מכבדו וחוששים שמא ירבה בשבילו, אך לשלוח לו מאכל שהכין לעצמו מותר [אם יש עירוב אפי' ע"י ישראל, ואם אין מותר ע"י גוי, ואפי' דרך רה"ר דידן]. • וכן גוי שבא מעצמו אל הישראל, מותר להאכילו ממה שכבר הכין. ואם הוא גוי חשוב, יש אומרים שצריך לומר לו איני יכול לבשל עבורך, והט"ז נקט שא"צ לומר, ורק אין להפציר בו לאכול שזה נחשב הזמנה ואסור. • בכל אופן שהגוי הגיע קודם הסעודה, אין להאכילו, שיש חשש שירבה מיוחד עבורו. • בעבדו ושפחתו אין חשש שמא ירבה בשבילם, לכן מותר להאכילם, ואפילו להוסיף עבורם מתחילה בקדרה שמבשל לעצמו מותר, אם הוא באופן שיש תועלת בריבוי להשביח תבשיל עצמו, וגם אינו טורח מיוחד עבורם. ואם יש לו מאכל אחר לפייסו, מותר לטרוח בשבילם כגון שמוסיף בשר עבורם לאחר שהונחה הקדרה על האש, ובתנאי שיש תועלת בריבוי לעצמו כגון שמשביח תבשילו, שאסור לבשל במיוחד עבור גוי בכל גונא. • ישראל האופה בתנור של גוי והדרך שמשלמים לגוי פת אחת, לא ייחד לו את העיסה קודם האפיה אלא אחר האפיה יתן לו פת. • כאשר יש תועלת לישראל בעצם האפיה לגוי, כגון חיל גוים שנתנו קמח לישראל כדי שיאפו להם פת והיהודים רשאים לקחת פת אחת לעצמם, מותר לאפות, שנמצא שכל האפיה לצורך הישראל שללא האפיה לא יוכלו לקחת כלל. וכיון שזה כדן הערמה אין להקל אלא בשעה"ד. וי"א שצריך הישראל לקחת פת בפועל. • אין לעשות מלאכה ביו"ט עבור בעלי חיים. • מותר להרבות עבור בע"ח באותה קדרה שמבשל לעצמו באופן שמשביח תבשילו ועושה הכל בטרחה אחת. ואם יש לו מאכל אחר לפייסו יכול לעשות גם טירחה מיוחדת. • אין להוציא מרשות לרשות עבור בע"ח, וע"י גוי מותר ואפי' ברה"ר [שלנו].

סימן תקי

(הקדמה לסעי' א). **'הכנה דרבה'**: נאמר בתורה בפרשת המן (שמות טז ה) שהש"ת ציווה על בני ישראל שלא ילקטו מן בשבת, אלא 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יבאו', וכלומר שילקטו ביום שישי לחם משנה גם עבור יום השבת, ומפסוק זה למדו חז"ל שרק יום חול מכין לשבת או ליו"ט⁴⁰ ולכן צריך להכין את מאכלי השבת לפני שבת, אבל אין שבת או יו"ט מכינים לחול, והוא הנקרא בפי חז"ל 'הכנה דרבה'⁴¹, ופירשו שסעודת שבת ויו"ט צריכים הכנה מבעוד יום, וכיון שכן אסור להכין משבת ליו"ט או להיפך, שמאחר והתורה החשיבה את הכנת המאכלים לשבת ויו"ט, הרי הכנה זו בכלל 'לא תעשה כל מלאכה' ואסור לעשותה בשבת וביו"ט מדין תורה. דין זה הוא טעמם של בית הלל (ג) שאסרו לאכול ביצה שנוולדה ביו"ט שאחר השבת, כיון שכל ביצה שנוולדה היום נגמרה מלאכתה מאתמול [אלא שהיא עומדת במעי אמה מעת לעת לאחר שנגמרה], וא"כ נמצא שנגמרה מלאכתה בשבת⁴², והיא אסורה מדין זה שאין שבת מכינה ליו"ט. ולא זו בלבד, אלא גם ביצה שנוולדה ביו"ט שחל בחול שהכנתה היא מאתמול דהיינו בחול, אסורה גזירה אטו יו"ט שאחר השבת. ולכן כל ביצה שנוולדה ביו"ט, לא שנא ביו"ט שחל לאחר השבת לא שנא יו"ט שלא אחר השבת, אסורה באכילה.

(הקדמה לסעי' ב). **ספק איסור שנתערב באחרים**: שנינו בברייתא (ג) - ביצה שנוולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה וכו', וספיקא אסורה, ואם נתערבה באלף כולן אסורות. מלשון הברייתא משמע שהדין של 'נתערבה באלף' נאמר גם לגבי ספיקא, וכלומר שאפילו באופן שיש ספק האם נולדה ביו"ט או בחול מ"מ אם נתערבה באחרות אסרת את כולן. אמנם בתוס' שם (ד"ה והלכות) כתבו בשם ר"ת שדין זה של נתערבו אינו חוזר על ספיקא אלא הוא דין פני עצמו ונאמר רק על ודאי דהיינו שודאי נולדה ביו"ט, אבל בספק אם נולדה ביו"ט שהוא ספק איסור ונתערבה באחרות אין הכי נמי שאפשר לומר שכולן מותרות. והגמ"א (סק"ד) צידד להחמיר בזה, והסביר משום שכיון שכאן אין זה ספק ספיקא בתערובת [כגון שנתערבה באחרות ואחרות באחרות],

הוספות ועיונים

⁴⁰ דיו"ט נמי אקרי שבת. רש"י ב: ד"ה ואין יו"ט.

⁴¹ דין זה נקרא על שם רבה שהוא חידש הלכה זו (עיין פסחים מז: , וביצה ב:), ובכך ביאר את דברי בית הלל שאסרו לאכול ביצה שנוולדה ביו"ט שהוא מטעם איסור הכנה כמבואר. והן אמנם שיש אמוראים שחלקו על חידוש זה, אך להלכה פסקו הרי"ף (א) והרמב"ם (פי"א הי"ט) ורוב הראשונים כרבה שהאיסור הוא משום הכנה זו.

⁴² ולכאורה קשה שהרי לפי סבא זו שכל ביצה שנוולדה היום נגמרה מלאכתה מאתמול, אי"כ צריך לאסור באכילה גם ביצה שנוולדה ביום ראשון או למחרת יו"ט כיון שנגמרה מלאכתה בשבת או ביו"ט, וכ"ש הוא שהרי אין יו"ט מכין לחול. תירץ רש"י (ב: ד"ה ואין יו"ט): אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה, הלכך באחד בשבת בעלמא לית לך למיסר ביצה שנוולדה ביה משום דאתכן בידי שמים, דסעודה חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום דלא שייך בה מוקצה.

אלא ספק הראשון בגוף האיסור - האם הביצה נולדה ביום טוב, והספק השני בתערובת - שנתערבה באחרות, בכהאי גוונא ואפילו כשהוא ספק ספיקא יש להחמיר. [ובטעם הדבר לחלק בין ספק ספיקא על ידי תערובת לבין ספק ספיקא שהספק הראשון בגוף האיסור והשני בתערובת, כתב הבית יוסף ופי' ק"ט] שבשלמא בספק ספיקא בתערובת אפשר לומר שבכל ביצה יש שני ספיקות, האם היא ביצה מהתערובת הראשונה ואפילו אם כן יש להסתפק האם היא ביצת האיסור, ומשא"כ כשהספק הראשון היה בגוף האיסור והשני בתערובת אין זה נקרא ספק ספיקא, 'דהיאך אתה אומר שמא לא זה הוא ואם תרצה לומר זה הוא שמא אותו ספק מותר היה, והלא כבר אסרתו מספק שנפל גופו, ואחר שאסרתו היאך אתה חוזר ומתיר', וכלומר שכיון שבספק הראשון פסקנו לאיסור מכת הספק וכבר איתחזק איסורא, א"כ נמצא שביצת איסור נפלה לתערובת והרי זה כספק אחד האם זוהי הביצה האסורה].

8. (ביצה שנולדה ביו"ט): (א) ביצה שנולדה ביו"ט, האם מותרת באכילה או בטלטול. ואם נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה. (ב) ואם נתערבה באחרות. (ג) מה דין ביצה שיש ספק אם נולדה ביו"ט או בחול. (ד) ואם הביצה המסופקת נתערבה באחרות. [ואם נתערבה חד בתרין]. (ה) הנ"ל ד', מה"ד ביו"ט שאחר שבת או שבת שאחר יו"ט.

(תשובה: א) אסורה אפ' בטלטול [אפ' כשנולדה מתרנגולת העומדת לאכילה], גזירה אטו יו"ט שחל אחר השבת. (ב) אפ' נתערבה באלף כולן אסורות באכילה ובטלטול, דהוי דבר שיש לו מתירין למחר. (ג) אסורה משום דהוי דבר שיש לו מתירין. (ד) יש דעות בין הפוסקים, והמג"א מצדד להחמיר, ויש מקילין [אפילו נתערב הספק חד בתרין] ובמקום הפסד יש לסמוך עליהן. (ה) הוי ספק דאורייתא ואין להקל בנתערבה. סעי' א ב וס"ק א ג ד ושה"צ יש עוד מס"ק א, הובא לקמן תשו' 12.

ד) שאלה למעשה: באדן החלון של משפחת ש' רגילים לקנן יונים ולהטיל ביצים מידי תקופה, ובני המשפחה לוקחים את הביצים ונותנים לילדים לשחק בהם (לא לפני שמכניסים לשקית וקושרים, שלא ישברו...). והנה ביו"ט הם מגלים שיש להם ביצים בחלון, אך אינם יודעים האם נולדו שם היום או מלפני כן. האם מותר להם לקחת את הביצים (ומנהגם כהמתירים לטלטל בשבת ביצים כאלו לצורך משחק). ומה"א אם יש שם עוד ביצים שידועים עליהם שנולדו אתמול, ועתה התערבה בהם הביצה שהיא בספק אולי נולדה היום, האם בטלה בהם וכולם מותרות? (לענין ספק ע"י ס"ב. ולענין נתערבה ע"י ס"ק ה ושעה"צ ז).

9. (טלטול ביצה): (א) ביצה שנולדה ביו"ט, האם מותר ליגע בה בלי לטלטלה. (ב) והאם מותר ליתן תחתיה כלי בעת שהתרנגולת מטילתה כדי שתפול בתוכו. (ג) והאם מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר.

(תשובה: א) אסור, דכיון שהיא עגולה חיישין שינענענה ע"י הנגיעה. (דעת הרמ"א שדוקא טלטול אסור אבל נגיעה בעלמא שרי). (ב) אסור, שהרי היא מוקצה ונמצא מבטל כלי מהיכנו. (ג) כן, ובלבד שלא יגע בה הכלי, דמצוי להתנענע הביצה ע"י נגיעה כל שהוא. סעי' א ד וס"ק ב ג יב.

ה) שאלה למעשה: בסיפור הנזכר לעיל (בשאלה למעשה הקודמת) במשפחת ש' שיש להם ביצים האסורות בטלטול ביו"ט, האם מותר להם לכפות כלי על הביצים כדי שלא ינזקו (עקב המיקום העדין בו נמצאים הביצים), שבביל שישמרו להם עד לאחר יו"ט? (ע"י שו"ע ס"ד).

(הקדמה לסעי' ג). בסעיף זה מתבארים כמה יסודות (וחלקם מתבארים גם ביו"ד בכמה מקומות): א. דין דבר שיש לו מתירין שאינו בטל, הוא דוקא בתערובת של מין במינו, אך כשנתערב מין בטאינו מינו אין חומרא זו. ב. גם במין בשאינו מינו, דבר איסור שעשוי לתת טעם ומראה בתבשיל, נחשב הכל כמין אחד, ושוב הוי כמין במינו ולכן יש בו חומרת דבר שיש לו מתירין שאינו בטל. ג. בדין דבר שיש לו מתירין שאינו בטל, אם גוף האיסור ניכר ומוציאים אותו מהתבשיל ולא נשאר שם אלא טעמו בלבד, נחלקו הפוסקים האם יש בזה חומרת דבר שיש לו מתירין. ד. איסור שנתבשל עם היתר ומתבטל בהיתר והתערובת מותרת, אם האיסור ניכר יש להוציאו, שהרי התערובת לא הופכת אותו למותר, ורק כשאינו ניכר מתבטל והכל מותר. ה. ביצת איסור שהיא בקליפתה, והתבשלה עם דברים אחרים, אין יוצא ממנה הטעם שבה לשאר התבשיל [ויש חולקים וע"י שעה"צ ס"ק ז. וראה עוד בדיבור הבא].

(הקדמה לס"ק ז ושעה"צ י). **דין נתינת טעם בביצה:** כתב השו"ע ביו"ד סי' פ"ו (פ"ה), שביצה של איסור שנתבשלה עם ביצים אחרות, אם הביצה האסורה היא בקליפתה, אינה אוסרת. שכיון שאין בה ממש אלא רק מיא בעלמא, אין כח האור שולט בה להוציא את האיסור שבה כל זמן שיש לה קליפה (ע"ש ט"ז סק"ט). ולא נאמר דין ביצה שאוסרת בבישול אלא בביצה שאין לה קליפה או בביצה נקובה שאז היא פולטת את האיסור שבה. והרמ"א שם (פ"ו) הביא את דעת בעל התרומות שכל הביצים דינם שווה ואוסרים אפילו אינם קלופים, וכתב שכן יש לנהוג במקום שאין הפסד מרובה, אבל בהפסד מרובה יש לסמוך על המקילין. ע"כ. ולפי דבריו לכאורה נראה שגם כאן בביצה שנולדה ביו"ט אפילו אם אין הביצה קלופה הרי היא אוסרת את הביצים שהתבשלו עמה [ואין הטעם בטל כיון שהוא מין במינו בדבר שיש לו מתיירין]. אמנם המאמר מרדכי (סק"ט) כתב שכאן שאינו אלא איסור דרבנן גם הרמ"א מודה שאם יש לביצה קליפה אינה פולטת האיסור שבה לשאר הביצים ומותרות אפילו אין בהם שישים כנגדה.

תערובת דבר שיש לו מתיירין בשאינו מינו: מבואר בירושלמי (מגלים פ"ו ה"ז) דהא דדבר שיש לו מתיירין אינו בטל, היינו דוקא במין במינו, אך מין בשאינו מינו אין בו חומרת דבר שיש לו מתיירין. וטעם הדבר מבואר ע"פ מה שכתב הר"ן (מגלים נב. ד"ה וקשי"א לה) בביאור חומרת דבר שיש לו מתיירין, שהרי יסוד ביאור הדין של ביטול ברוב הוא, שכל שאין הדברים דומים זה לזה שהרי האחד איסור וחבירו היתר, הרי הם כביכול נלחמים זה בזה והדבר שהוא הרוב הרי הוא גובר על המיעוט ומבטלו, וממילא לפי זה בדבר שיש לו מתיירין כגון ביצה שנולדה ביום טוב שלמחר תהיה מותרת, הרי היא ככל הביצים המותרות שהרי גם היא תהיה מותרת למחרת ואין כלל חילוק ביניהם, ואם כן ממילא לא שייך לומר דין ביטול שהרי אינם נלחמים זה בזה אלא שניהם מין אחד ודין אחד יש להם, וכלשון הר"ן שם 'שכל דבר הדומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו'. ולפי"ז לענין מין בשאינו מינו, שאפילו אם הוא היתר אין הוא דומה לחבירו כי הם בעצם שני מינים שונים, לכך ודאי שההיתר רבה עליו ומבטלו, שכיון שהם שני מינים הרי זה כאילו יש מלחמה ביניהם והרוב מבטל את המיעוט (ע"פ הט"ו יו"ד סי' קב סק"ה).

(הקדמה לס"ק ח). **טעם בלבד בדבר שיש לו מתיירין:** בסעיף א' נתבאר שאם נתערבה הביצה בביצים אחרות, אפילו אם יש בהם אלף כנגד האיסור כולם אסורות משום שהאיסור הוא דבר שיש לו מתיירין. ושיטת הרמ"א (יו"ד קב ז) שכשהביצה האסורה נתבשלה עם ביצים אחרות, ומכיר אותה ביצה ומוציאה מהתערובת, שאר הביצים מותרות ואע"פ שבלעו טעם האיסור, שכיון שמוציא את הביצה האסורה ואין האיסור עצמו מעורב בביצים האחרות אלא טעמו בלבד, בטל האיסור. ודעת השו"ע (פ"ה) שאף שאין בשאר הביצים אלא בליעת טעם מהאיסור ולא ממשו, גם כן שייך בו דין דבר שיש לו מתיירין ואינו בטל. וכן דעת כמה אחרונים [ועי' שעה"צ ס"ק ד].

(הקדמה לסוף הסעיף ולס"ק ט). **מידי דעביד לחזותא ולטעמא:** בגמ' (ב"ב ז) אמרו לגבי אשה ששאלה מחבתתה תבלין מים ומלח ללוש בהם עיסה, דדין העיסה כרגלי השואלת והמשאלה לענין תחומין, דהיינו שאסור להוליק את העיסה אלא למקום שמותר לשתייהן ללכת, שהרי שתיהן שותפות בעיסה זו. והקשו בגמ' (ב"ב) אמאי כרגלי שתיהן, הלא העיסה היא העיקר והתבלין הוא המיעוט וא"כ יבטלו התבלין לגבי עיסה ונאמר שיכולין להוליק את העיסה כרגלי בעלת הקמח. ותירץ רב אשי שהטעם שאינו בטל, משום דהוי דבר שיש לו מתיירין. והקשו התוס' (ב"ב ד"ה משום, שהרי דין זה של דבר שיש לו מתיירין לא נאמר אלא כשהתערובת היא מין במינו, וא"כ כאן שהתערובת היא מין בשאינו מינו לא שייך לומר שאינו בטל משום שיש לו מתיירין. ותירצו ב' תירוצים: א. לגבי תחומין החמירו כאילו הוא מין במינו כיון דממונא הוא [דתחומין תלוי במי שהוא בעל החפץ. והרי אין ממון של זה בטל בממון חברו]. ב. כיון שהעיסה אינה נילושה אלא ע"י המים אם כן כשעירב זה בזה הוה כאילו מין אחד. והוא הדין לתבלין בקדרה, שכיון שהקדרה נתקנת ע"י התבלין, חשיבי מין אחד. העולה מדבריהם לפי תירוצם השני, שאם הדבר נותן טעם בתבשיל נחשב למין במינו, ואפילו כשלא נותן מראה. אמנם לפי תירוצם הראשון משמע שבטעם לבדו לא נחשב למין במינו, עד שיבוא כדי ליתן טעם וגם מראה. והפוסקים נחלקו בתירוץ אלו האם בשביל שדבר האיסור שהוא מין בשאינו מינו לא יבטל בדבר שיש לו מתיירין, צריך שיבוא כדי לתת טעם וגם מראה, או די בעשוי לאחד מהם לתת טעם או מראה ודי בזה בשביל שלא יבטל.

10. (ביצת איסור שנתבשלה בשאר ביצים): א) ביצה שנולדה ביו"ט ונתבשלה עם ביצים, ויש שישים נגדה, ומכיר את הביצה האסורה ומוציאה, מה דין שאר הביצים. ב) ואם נימוחה בין הביצים ואין יכול להוציאה. ג) ומה"ד בביצה שאינה קלופה שנתבשלה עם ביצים אחרות.

תשובה: א) כולן אסורות, דכיון שהוא מין במינו לא בטל בדבר שיש לו מתירין (וכן דעת המחבר, וכנ"ל בהקדמה לס"ק ח). ויש מקילין בזה בשאר הביצים, דכיון שהוא רק טעם בטל, ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך ע"ז. ב) הכל אסור. ג) אינה נותנת טעם כמבואר ביו"ד סי' פ"ו ולכן שאר הביצים מותרין לכו"ע. ס"ק ח ושה"צ.

11. ביצת איסור שנתבשלה במין אחר: א) ביצה שנולדה ביו"ט שנתבשלה עם בשר או תבשיל, והביצה אינה קלופה, מה דין התבשיל והבשר. ב) ואם היתה קלופה, ובשלה במזיד. ג) ואם בשלה בשוגג, מה דין התבשיל והביצה [כשיש שישים או לאו]. ד) ואם הביצה נטרפה ונתערבה עם התבשיל וא"א להוציא הביצה, מה דין התבשיל, כשיש שישים. ה) ואם ליבנו בביצה תבשיל וכיוצא בו מידי דלחזותא וטעמא עבידא, ויש שישים נגד הביצה. ו) ואם באה רק לטעמא או לחזותא.

תשובה: א) מותרים כנ"ל (בתשובה קודמת ג). ב) כל התבשיל אסור [כמבואר ביו"ד סי' צ"ט ס"ו]. ג) אם אין שישים כנגדה הכל אסור, ואם יש שישים הביצה אסורה (כשהיא ניכרת בתבשיל) והתבשיל מותר [דמין בשאינו מינו בטל אף בדבר שיש לו מתירין]. ד) הכל מותר. ה) אינה בטלה. ו) דעת המג"א דדוקא אם נעשתה לתת מראה וגם טעם לא בטלה, אבל דעת הש"ך והגר"א דאם נעשה למראה לבד או לטעם לבד לא בטלה. סעי' ג' וס"ק ו' ט.

ו) שאלה למעשה: סיפר הרב א. פ. שליט"א שבשבת אחת יצא לו ולבני ביתו להיות במושב פלוני. וביום השבת, הראה להם תושב מקומי את מדגרת הביצים שבמקום. ותוך כדי הדברים, האיש בבורותו, התכופף ונטל ביצה, ואמר להם - הנה ביצה שנולדה היום! וכמובן מיד לימדו אותו שהיא מוקצה. והנה, לו יצויר שהיה זה ביום טוב, והיה נוטל את הביצה ומערב אותו בסלט ירקות, ומטרתו כדי לתת טעם בסלט, ועתה הביצה מעורבת שם היטב ואי אפשר להוציאה, האם הסלט מותר באכילה - באופן שיש בו שישים לעומת ביצה האיסור המעורבת בו. (ע"י שר"ע וס"ק ט. ועיין ערך).

הקדמה לסעי' ה). ביצה שנולדה בשבת שלפני יו"ט: בהקדמה לסעיף א' נתבאר בהרחבה דינו של רבה שהכנה משבת ליו"ט או מיו"ט לשבת אסורה מהתורה, ולמד זאת מהכתוב 'והכינו את אשר יביאו', ומטעם זה אסור לאכול ביצה שנולדה ביו"ט שלאחר השבת, משום שכל ביצה שנולדה היום נגמרה מלאכתה מאתמול וא"כ נמצא שהכנתה של ביצה זו היה בשבת. [ומטעם זה אסור חכמים גם ביצה שנולדה ביו"ט שחל בחול גזירה אטו יו"ט שחל לאחר השבת]. בסעיף זה יבואר דינה של ביצה שנולדה בשבת שלפני יו"ט או ביו"ט שלפני שבת, האם גם בלידה עצמה יש משום איסור הכנה ואם נולדה ביו"ט אסורה בשבת הסמוכה לו וכן אם נולדה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו. וכן יתבאר דין שני ימים טובים של גלויות ובי' ימים טובים של ראש השנה, האם גם בהם נאמר לאיסור הכנה מזה לזה.⁴³

הקדמה לס"ק טז ושעה"צ טז). ביצה שנולדה ביו"ט שלפני שבת אם אסורה בשבת מהתורה: בשו"ע מבואר שביצה שנולדה ביו"ט אסורה באכילה בשבת שלאחריו. וקשה, הרי לפי הכלל שהתבאר בתחילת הסימן שכל ביצה שנולדה היום נגמרה מלאכתה מאתמול, אם כן ביצה שנולדה ביום טוב שחל ביום שיש נגמרה מלאכתה ביום חמישי שהוא חול, ואם כן מה שייך לומר איסור הכנה לאוסרה בשבת הרי לא היה הכנה ביום טוב כלל. כן הקשו התוספות (ד' ד"ה אלא), ותירצו (בפ"י הגאון), 'דמכל מקום כשנולדה בשבת הרי זו הכנה דגם בשעת לידה שייך הכנה' והיינו שיש שני הכנות בביצה, גמר מלאכתה שזה היה מאתמול, וגם הלידה עצמה שנעשית בו מוכנת לאכילה. ולפי תירוצם יש לדון, האם נתכוונו לומר שהוא כהכנה ממש ואסורה מדאורייתא או שכיון שהראשון לעצמו הכין אע"פ שאינו יכול לאכול בראשון מכל מקום לא מיקרי הכנה ממש, ולא אסורה ביו"ט שלאחריו אלא מדרבנן. ודבר זה שנוי במחלוקת האחרונים, דעת ה"ם של שלמה (פ"א סי' ג) שכוונתם לאיסור מדאורייתא ומדין הכנה, ודעת המג"א (סק"ח) שלא נתכוונו תוס' לאיסור אלא

הוספות ועיונים

⁴³ עניין בי' ימים טובים של גלויות נתבאר בהרחבה לעיל בהקדמה לסי' תצ"ו. ועניין בי' ימים טובים של ר"ה, נתבאר שם בהקדמה לסעי' ב.

מדרבנן. ועיין עוד בשעה"צ (סי"ק טז) שהביא בהרחבה דעות אלו האם הוא איסור דאורייתא או דרבנן, ונשאר בצריך עיון למעשה.⁴⁴

12. (ביצה שנולדה בשבת וי"ט הסמוכים זה לזה): א) שבת וי"ט הסמוכים זה לזה כגון שיו"ט ביום ו' או ביום א', ונולדה ביצה ביום השני שבהם, האם מותר לאוכלה בו ביום [מהתורה או מדרבנן]. ב) ולטלטה. ג) ואם נולדה ביום הראשון מה דינה ביום השני [והאם זה מהתורה או מדרבנן]. ד) ואם היו ב' יו"ט של גלויות ביום ראשון ושני בשבוע, ונולדה בשבת, האם מותרת ביום שני. וכן אם יו"ט ביום חמישי ושישי, ונולדה ביום חמישי, האם מותרת בשבת. ה) וככה"ג בב' יו"ט של ראש השנה. ו) ואם יו"ט היה בשבת וביום ראשון, ונולדה בשבת, מה דינה ביום ראשון.

(תשובה: א) אסור לאוכלה בו ביום מהתורה, שכל ביצה שנולדה היום נגמרה מאתמול, ונמצא שיו"ט הכין לשבת או שבת ליו"ט. (ולא מהני עירוב תבשילין בזה. שעה"צ ס"י שכ"ב סק"ג). ב) אסור דהיא מוקצה. ג) אסורה ביום השני, ויש דעות אם גם זה מהתורה או רק מדרבנן. ד) מותרת. ה) אסורה דנחשבין שניהן כיום אחד, ואסורה גם בשבת אפילו לגומעה חיה ואף לטלטה. ו) אסורה.⁴⁵ סעי' ה"ס ק"א ו"ז י"ט ושה"צ.

13. (ב' יו"ט של גלויות): א) ב' יו"ט של גלויות, אם נולדה ביו"ט ראשון, מה דינה ביו"ט שני [ובליל יו"ט]. ב) ובשני יו"ט של ר"ה. ג) ואם ספק אם נולדה ביו"ט ראשון של ר"ה, מה דינה ביום השני.

(תשובה: א) מותרת אפילו בלילה. ב) אסורה ביום השני, דכיום ארוך נחשבין. ג) יש דעות בזה אם מותרת. סעי' ה"ס ק"ג י"ג יד.

(הקדמה לסעי' ו'). **ביצה שנמצאת בקן בליל יו"ט:** אמרו בגמ' (פ"א טז) שתרגולת לעולם אינה מולידה בלילה, אלא רק ביום. ולכן אם רואים ביצה לראשונה בלילה, הרי לא יתכן שנולדה עכשיו, ועל כרחק שנולדה אתמול ביום, וצריך לומר שיצאה רוב הביצה ושוב חזרה לגוף התרגולת והולידה שוב לגמרי בלילה [זהו אינו נחשב לידה, אלא מה שיצאה ביום רוב הביצה זהו הלידה]. אולם כל זה הוא דוקא כאשר יש תרגול זכר בסביבת התרגולת, שאל"כ אומרים שהתרגולת ספנא מארעא [-שמתחממת מהקרע, ואינה קולטת זרע מתרגול זכר], ובאופן כזה פעמים שהיא מטילה ביצים גם בלילה, ואז אין צורך לומר שיצאה רובה מאתמול, שזה דבר רחוק. אולם גם בספנא מארעא בדרך כלל אינה מולידה בלילה אלא ביום, אלא אם כן בדקו את הקן מאתמול וראו שאין שם ביצה, אז אנו אומרים שילדה בלילה. ומה נקרא שיש תרגול בסביבותיה, אמרו בגמ' כל שהתרגולת יכולה לשמוע את קולו של התרגול ביום, ומבואר בגמ' שעד מרחק שישים בתים עדיין שומעת קולו ביום. אמנם זהו בתנאי שאין נהר מפסיק ביניהם, שאל"כ אין התרגולת יכולה לילך לתרגול ולא תולים בו אלא שהיא ספנא מארעא ואז יתכן שתלד בלילה. אך אם יש גשר על הנהר, התרגולת יכולה לעבור עליו ולהגיע, ותולים בתרגול ולא אומרים דספנא מארעא, וכיון שתולים בתרגול שוב לא יתכן שתלד בלילה.

נמצא בסדר ההסתברויות הם כך: א. היותר מסתבר שתרגולת אינה ספנא מארעא אלא יולדת מתרגול, וכיון שמתרגול אינה יולדת אלא ביום, לכן אם רואים ביצה בלילה הרי לא יתכן שילדתו בלילה, ובודאי שילדתו אתמול, ואם אתמול בדקו את הקן ולא ראו שם ביצה מוכרחים לומר שהביצה נולדה מאתמול ע"י שיצאה רובה ושוב חזרה. ב. אם אין בסביבתה תרגול, א"כ בהכרח שהיא ספנא מארעא, וגם בזה בדרך כלל יולדת ביום, ולכן אם רואים ביצה בלילה תולים שנולדה ביום. אלא א"כ בדקו את הקן אתמול וראו שאין בו ביצה, באופן זה דספנא מארעא אומרים שהביצה נולדה בלילה. ג. והסבירות היותר רחוקה היא לומר שהביצה יצאה רובה מאתמול ושוב חזרה לתרגולת וילדתה ביום, ואין תולים שכן היה אלא כשיש תרגול בסביבתה שאז תולים בו ושוב לא יתכן שילדה בלילה, וגם בדקו את הקן אתמול ולא ראו בו ביצה, ועתה בלילה רואים, בזה מוכרחים לומר שיצאה רובה מאתמול ועתה נולדה [ונכיל באות א'].

לפי כל זה אמרו בגמרא, שמי שהשכים ביו"ט לפני עלות השחר ומצא בקן התרגולים ביצה, הרי ודאי נולדה מאתמול, שאין התרגולת יולדת בלילה, לפיכך הביצה מותרת. ואפילו אם בדק את הקן היטב אתמול ולא

הוספות ועיונים

⁴⁴ וכתב הכף החיים (סי"ק לא) דאיכא נפקותא לדינא בין שיטות אלו, דאם הוא דין דרבנן אפשר להקל בחולה שאין בו סכנה, אבל אם הוא דין דאורייתא לא התירו לו.

⁴⁵ ואיסורה אינו אלא מדרבנן, גם לסוברים לעיל אות ג' דבנולדה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו מהתורה, דכאן ביו"ט שני כל עיקרו מדרבנן.

ראה שם ביצה, אומרים שיצאה רובה וחזרה ושוב בלילה יצאה כולה [וזה נחשב שנולדה מאתמול כיון שאז יצאה רובה], ומותרת ביו"ט. ובאופן שאין תרנגול בסביבתה, אם לא בדק מאתמול ורואה עתה ביצה, אומרים שנולדה אתמול, שזה יותר מסתבר מלומר שילדה בלילה, אלא א"כ בדק אתמול ולא ראה שם ביצה ועתה רואה ביצה, אומרים שילדה עתה בליל יו"ט [שזה יותר מסתבר מלומר שיצאה אתמול רוב הביצה וחזרה, שזו מציאות רחוקה], והביצה אסורה.

(הקדמה לרמ"א, ולמ"ב ס"ק כט ולשעה"צ כו). **נאמנות גוי כשמיסה לפי תומו:** כתב הרמ"א שגוי המביא ביצים ביו"ט ומסיח לפי תומו שנולדו מאתמול, דהיינו שאין הישראל שואלו אימתי נולדו הביצים אלא שהוא מסיח ומספר מעצמו שביצים אלו נולדו אתמול, מותר לסמוך עליו. וביאר הש"ך (יו"ד קלו יט) הטעם משום שמדובר באיסור דרבנן ולא איתחזק איסורא [-שלא היה חזקת איסור על הביצה אלא שמסתפקים שמה נולדה בזמן איסור]. והגר"א (יו"ד קקכ לב) כתב על טעם זה שהוא שנוי במחלוקת הפוסקים. אך האליה רבה (ס"ק ק"ג) צידד שכאן כולי עלמא מודים, כיון שיש טעמים נוספים להתיר, האחד משום שכאן הגוי מגרע כוחו בזה שהוא אומר שהביצים נולדו אתמול שהרי יותר טובים ביצים שנולדו היום מביצים שנולדו מאתמול ומשום הכי נאמן, ועוד שסברא גדולה יש כאן משום שיש לסמוך על רוב מוכרי הביצים שמוכרים ממה שנולד מערב יו"ט ולא מהמעט שנולדו היום.

אמנם באופן שאם הביצה נולדה היום היא אסורה מהתורה, כגון כשנולדה ביו"ט שאחר השבת, בזה אין סומכים על הגוי המסיח לפי תומו שנולדה ביום חול, שהרי בדאורייתא אין סומכים על גוי מסל"ת. אלא שכתב המשנ"ב (ס"ק ק"ג) בשם האחרונים, שבמקום שמביאים הרבה ביצים למכור בבת אחת, והרי רוב הביצים הם מהנולדים זה מכבר ולא היום, וכיון שמהתורה הולכים אחר הרוב, הרי מיעוט הביצים הנולדות עתה בטלות ברוב הביצים שנולדו ביום חול, ומהתורה כולם מותרות, אלא שמדרבנן הביצים שנולדו היום אינם בטלות משום דהוה דבר שיש לו מתירים לאחר יו"ט, וכיון שאיסורן מדרבנן שוב נאמן הגוי במסיח לפי תומו לומר שנולדו ביום חול, וכולן מותרות.

14. **ביצה שיצאה רובה וחזרה): ביצה שיצאה רובה מעיו"ט וחזרה ואח"כ נולדה ביו"ט, האם מותרת ביו"ט.**

תשובה: כן, דכיון שיצתה רובה הרי היא כילודה. סעי' וס"ק ב.

15. **(השכים בליל יו"ט ומצא ביצה): א) מי שבדק בקינה של תרנגולת עיו"ט סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה ביצה, והיה זה לאחר עמוד השחר (וקודם נץ החמה), האם הביצה מותרת. ב) ואם השכים קודם עמוד השחר. [כשיש תרנגול בסביבתה ואין נהר מפסיק]. ג) ואם אין תרנגול זכר תוך שישים בתים, או שיש תרנגול אבל מפסיק נהר שאין בו גשר. [באופן הנ"ל א' שבדק מאתמול]. ד) ומה"ד אם לא בדק מעיו"ט והשכים קודם עה"ש ומצא ביצה, ואין זכר בהדה. ה) בהנ"ל ד', מה"ד אם מצא אחר עה"ש.**

תשובה: א) לא, דתלינן שהיום נולדה. ב) מותרת, שתרנגולת אינה יולדת בלילה ואנו תולין שמאתמול יצאה רוב הביצה וחזרה. ג) בזה אפשר שמתחממת מהקרקע ולפעמים תלד בלילה, והביצה אסורה. ד) מותרת, שאנו תולין שמאתמול נולדה שאפ"ל בלא זכר רובן יולדות ביום. ה) אסורה, שמה נולדה היום. סעי' וס"ק כא-כג.

16. **(גוי שהביא ביצים ביו"ט): א) גוי שהביא ביצים ביו"ט, האם מותרות. ב) ואם הביא ביו"ט שני של גלויות. ג) ואם הביא בליל ראשון של יו"ט. ד) ואם הביא בליל שני של יו"ט שני של גלויות. ה) ובליל שני של ר"ה. ו) ובליל יו"ט שחל במוצאי שבת [ואם חל יו"ט שני אחר השבת].**

תשובה: א) לא, שמה נולדה היום. ב) כנ"ל א'. ג) מותרת, דתלינן שמעיו"ט נולדה שאין יולדת בלילה וכנ"ל (תשובה קודמת). ד) מותרת, וכנ"ל ס"ה (תשו' 43 א'). ה) אסורה (כנ"ל שם ב'). ו) אסורה, ואפ"י חל יו"ט שני אחר השבת וכנ"ל ס"ה (תשו' 42 ג' ו'). סעי' וס"ק כז.

17. **(גוי מסל"ת): א) גוי המביא ביצים ביו"ט ראשון ומסיח לפי תומו שנולדו מאתמול, האם מותר לסמוך עליו. ב) ואם יודע הגוי שביצה שנולדה היום אסורה לישראל. ג) בהנ"ל ב', אם הביצים של ישראל והגוי מסל"ת שנולדו מעיו"ט.**

תשובה: א) כן, כיון שהוא מילתא דרבנן ולא איתחזק איסורא. וכל הנ"ל (בתשובה הקודמת) הוא כשאין הגוי מספר כלל אימתי נולדה או שמספר אימתי נולדה אבל אינו לפי תומו כגון לאחר ששאלו ישראל אימתי נולדה משיבו שמקודם נולדה. ב) בזה אינו נאמן אף במסל"ת, דמתכוין להשביח מקחו שיקחו ממנו. ג)

כיון שלגוי עצמו אין מגיע שום תועלת ממה שמשקר לומר מקודם נולדה, מותר לסמוך עליו כיון שמסיח לפי תומו. סעי' ו' וס"ק כז-כט.

18. (גוי מסל"ת דאורייתא): א) יו"ט ראשון שחל באחד בשבת, אם גוי מסיח לפי תומו שנולדו בחול האם נאמן. ב) ואם הביאם קודם עה"ש. ג) ובמקום ששכיח הרבה ביצים ומביאים הרבה בבת אחת, האם הגוי נאמן כשמסל"ת ואומר שנולדו בחול. [ואם מביא אחר עה"ש]. ד) בהנ"ל ג', אם אינו מסל"ת.

תשובה: א) לא, כיון שיש בזה חשש דאורייתא. וכל הנ"ל בתשובה קודמת הוא דוקא ביו"ט שבאמצע השבוע שאין כאן חשש דאורייתא, או ביו"ט שני [אפי' של ר"ה] שחל באחד בשבת והביא הגוי אותו יום, שאפי' נולדה בשבת אין כאן חשש דאורייתא, שיו"ט שני הוא מדרבנן. ב) תלוי בדעות בשעה"צ ס"ק טז (לעיל תש"ו 42 ג), דלסוברים דאפי' נולדה בשבת אין איסור מה"ת לאכלה א"כ אם הביאה הגוי ביום א' קודם עה"ש ומסל"ת שנולדה בער"ש נאמן. אבל אם הביאה אחר עה"ש שיש חשש דאורייתא, לכו"ע אינו נאמן וכנ"ל א'. ג) אפי' מביא אחר עה"ש נאמן. [מיהו אם הישראל קונה הרבה ביצים בב"א אפשר שיש להחמיר ולאכול כל אחת בפ"ע⁴⁶]. ד) אין להקל אף במקום שמביאים הרבה ביצים. וכ"ז כשמביא הגוי הביצים לבית הישראל, ואם הולך הישראל לבית הגוי ליקח ביצים עי' בר"ן⁴⁷ ומחה"ש⁴⁸, ונראה דבמדינתנו שמצוי הרבה ביצים בבת אחת יש להקל גם בזה, דהמיעוט שנולדו היום בטלים ברוב. סעי' ו' וס"ק ל-לב ושה"צ

ז) שאלה למעשה: א. ר' יצחק אלשבילי שגר במושב, בליל חג השבועות לאחר שגמר את התיקון ליל שבועות, ועדיין לא עלה עמוד השחר, פנה אל המקוה לטבילת הלילה כידוע סגולתה בזמן זה. והנה בהליכתו, עובר הוא ליד חצר ביתו ורואה את לול התרנגולים שלו, ומבחין שיש ביצים בלול. ועד כמה שזכרונו אינו מטעהו, בדרך הליכתו אמש אל בית הכנסת, קודם הלילה, לא היו ביצים במקום. האם הביצים שרואה עתה מותרות באכילה ביו"ט. (יש לציין שבלול נמצאים תרנגולים לבד מתרנגולות). (ע"י ש"ע ס"ו וס"ק כא). ב. הגאון ר' זלמן הורוביץ שליט"א עורך מסע בקרב הארץ לצורך קירוב רחוקים. באחד החגים, יצא לו לשבות בשוב ח'. והנה בבוקר, משהו דופק על דלת אכסנייתו, ועומד שם אחד התושבים, שעדיין אינו מכלל שומרי תורה ומצוות, ומגיש אליו סל קטנטן ובו מספר ביצים, ואומר: "הנה לכבוד הרב ביצי משק בריאות. ישר מלול התרנגולים שבחצרי! רק שלצערי הביצים אינם טריות מהיום". האם ביצים אלו מותרות באכילה (ואולי נולדו היום, זולת לדברי האיש אך אינו שומ"ת והשאלה אם אפשר לסמוך על דבריו). (ע"י רמ"א לענין נאמנות גוי, וכ"ש ביהודי, וע"י תחילת ס"ק כ - דומה לכאן שחפץ לתת מהמשובחות, וע"י ס"ק כט בטעם הדבר וע"י גם שעה"צ כ).

(הקדמה לסעי' ז). שנינו בברייתא (בב"ב 35), השוחט את התרנגולת ביו"ט ומצא בה ביצים גמורות [מוכנות לאכילה], מותר לאכלן ביו"ט. [ואמרו בגמ' שלא גוזרים בביצים אלו אטו ביצים הנוולות ביו"ט שאסורות משום הכנה, משום שלמצוא ביצים גמורות במעי התרנגולת לאחר שחיתתה הוא דבר שאינו מצוי, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן]. וכתבו

הוספות ועיונים

⁴⁶ כדאיתא בשו"ע יו"ד (סי' קס"א) שאפילו כשאומרים חד בתרי בטל מכל מקום ותר לאוכלן כל אחת לבדה אך לא יאכל שלושתי יחד, והטעם משום שכשאוכל כל אחת לבדה יכול לתלות ולומר שמה שאוכל עכשיו הוא מההיתר אבל כשאוכל הכל יחד אי"כ ודאי שאוכל את האיסור ולא יכול לומר שעכשיו אוכל מההיתר, ויש לומר שהוא הדין כאן שלא יאכל את כל הביצים יחד אלא יאכל כל אחת בפני עצמה שאז יכול לומר שמה שאוכל עכשיו הוא מההיתר.

⁴⁷ שכתב לאסור בכהאי גוונא, שכיון שהוא הולך למקום קביעותו של הביצים חוששים שמא יש בהם ביצה אחת שנולדה היום, וכיון שהם במקום קביעותו אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה ואי"כ אין עוד רוב ביצים של היתר אלא רק מחצה, והרי לא התיירו ליקח מהנכרי אלא כשיש רוב היתר אבל לא במחצה.

⁴⁸ שהביא בשם השיטה מקובצת להתייר אפילו כשלוקחן מבית הגוי, ומשום שהכלל של כל קבוע כמחצה על מחצה נאמר דווקא במקום שאיתחוק איסורא, אבל כאן שלא איתחוק שיש לנכרי ביצה של איסור בביתו אלא שרק חוששים לכך מפני הספק, אפילו כשלוקח ממקום הקביעות תולים שלוקח מהרוב ומותר.

הראשונים (כפי ד"ה והתניא, ועוד, ודחו הראשונים דכתיב רבינו אפרים שמדובר רק ביו"ט סתם) דמדסתמו בברייתא משמע שמדובר אפי' ביו"ט שאחר השבת, ולא גוזרים בה אטו ביצים הנוולות ביו"ט שאחר שבת שאיסורן מהתורה. והקשו הראשונים א"כ למה אין בביצה זו משום איסור הכנה, והרי הביצה נגמרה מאתמול, ומאי שנא מביצה שנוולת ביו"ט שאחר השבת שאסורה ביו"ט משום שנגמרה מאתמול ואסור משום שאין שבת מכין ליו"ט. ונאמרו בראשונים כמה תירוצים לכך (עיי' תוס' סם, רמב"ן במלחמות ב, רמ"ש סי' א' וסי' ג, ר"ן ב, וכו' בירושלמי (פ"א ה"א) נדרשו לקושיא זו, וביארו בזה ב' טעמים. והמשנ"ב (ס"ק לה) הביא את טעמו (השני) של הרמב"ן בשם הירושלמי (בטעם הראשון), שאינו דומה טעמה של ביצה כשהיא בתוך התרנגולת לטעם הביצה כשהיא לאחר שנוולת, לכן כל שלא נולדה הביצה אין זה נחשב שנגמרה, ונמצא שהגמר של אתמול לא הושלם, ואינו נחשב להכנה.

19. (המוצא ביצים בתרנגולת: א) השוחט תרנגולת ביו"ט ומצא בה ביצים גמורות, מה דינם. [ואם היו בקליפתן].

(ב) ומה"ד ביו"ט שלאחר השבת.

(תשובה: א) מותרות ואפ"ל היו בקליפתן, דכל זמן שלא נולדה הביצה חשבינן לה כגופה של תרנגולת. (ב) גם מותרות. ס"ז וס"ק לג' לד.

20. (אפרוח שנולד ביו"ט): א) אפרוח שנולד ביו"ט, האם מותר באכילה או בטלטול. [ולמתירין מוקצה ביו"ט]. (ב)

ואם נולד בשבת, מה דינו ביו"ט שאחריו. [והאם זה מהתורה או מדרבנן].

(תשובה: א) אסור באכילה ובטלטול, עד הערב, מפני שהוא מוקצה. ואפילו למתירין מוקצה ביו"ט מודו במוקצה כזה. (ב) אסור באכילה ובטלטול, ויש דעות אם הוא מהתורה או מדרבנן. סע"ח וס"ק לו' לד.

(ח) שאלה למעשה: למשפחת ע' מקננים יונים באדן חלון ביתם, זה מכבר נולדו שם שתי ביצים. והנה עתה ביו"ט, בקעה אחת הביצים, ונולד ממנה גוזל. והילדים רוצים להחזיקו ולקרבו לאחיהם הקטן שאינו מגיע עד אדן החלון, כדי שיוכל לראותו מקרוב. האם מותר להם לעשות זאת. (עיי' שו"ע וס"ק לו').

לְאִסּוּקֵי שְׁמֻעַתָּא - שאלות לחידוד וידיעת דברי המשנ"ב על בורין

מאכל שהיה מוקצה ביו"ט [כגון עוף שנשחט והיה עומד לגדל ביצים לסוכרים יש מוקצה ביו"ט, או חלב שנחלב ביו"ט באופן שהוא מוקצה עיי' סי' תק"ה], ובטעות הכניסו אותו במאכל אחר, ועתה הוא מעורב שם וא"א להוציאו. האם המאכל כולו מותר. [באופן שהכל אותו כיון או לא, ובאופן שעשויו לתת טעם או לאו]. (עיי' סי' תקיג ס"ג וס"ק טז).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקיג): יום חול מכין לשבת או ליו"ט, ולא שבת מכין ליו"ט [ולא יו"ט מכין לשבת], וזהו דין תורה. לכן ביצה שנולדה ביו"ט שאחר שבת, כיון שנגמרה מאתמול הוי הכנה משבת ליו"ט, ואסורה ביו"ט מהתורה, הן באכילה והן בטלטול. [וכן הדין בשבת שאחר יו"ט, וכן בכל הא דלקמן דין שבת שאחר יו"ט ויו"ט שאחר שבת שוים זה לזה]. • ולכן גזרו על כל ביצה שנולדה ביו"ט או בשבת שאינם סמוכים זה לזה, שאסורה. • ביצה שנולדה ביו"ט והתערבה באלף אחרות, כולם אסורות, ואין דין ביטול משום דהוי דבר שיש לו מתירין. • ביצה שספק אם נולדה ביו"ט, אסורה משום דישל"מ. • ביצה שספק נולדה ביו"ט, וגם התערבה באחרות, יש אוסרין שם מתירין [אפי' התערבה בשניים, דבטלה ברוב], ובמקום הפסד יש להקל. אך בנולדה ביו"ט שאחר שבת שאסורה מהתורה, אין להקל בספק שנתערבה. • ביצה שנולדה ביו"ט אסורה בטלטול, ואסור גם ליגע בה, שלא כבשאר מוקצה, מחשש שמא תנוע בנגיעה. וכן אין לתת עליה כלי באופן שהכלי ננוע בה. ולהניח כלי תחתיה בשעת לידתה אסור משום שמבטל כלי מהיכנו. • ביצה שנולדה ביו"ט והתבשלה עם ביצים אחרות, כולם אסורות כיון שקבלו טעמה והוי דישל"מ ולא בטל אפי' באלף. ואם הביצה האסורה לא נימוחה ומכירה ומוציאה, יש אומרים שטעם לא אוסר בדשיל"מ, ובמקום שמחת יו"ט יש לסמוך עליהם. • ביצה שהיא בקליפתה אינה נותנת טעם בתבשיל ואינה אוסרת [הגם שביו"ט דעה יש חולקים, כאן לענין דרבנן הכל מודים]. • ביצה שנולדה ביו"ט והתבשלה בתבשיל [והיא קלופה], אם עירבה במזיד הכל אסור. ובשוגג, אם אין שישים הכל אסור, ואם יש שישים הכל מותר, דדשיל"מ מין בשאינו מינו בטל. • באופן שהביצה באה לתת טעם ומראה בתבשיל, אינה בטלה אפי' מין בשאינו מינו. ואם באה רק למראה או רק לטעם, מחלוקת. • שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה ביום הראשון שבהם [וגמר הכנתה היה אתמול ביום חול], יש מחלוקת אם אסורה למחר מהתורה או מדרבנן [ונחלקו אם עצם הלידה נחשבת כהכנה]. • בשני יו"ט של גלויות לא שייך הכנה מזה לזה, ומותרת ביום השני דיום אחד ודאי הוא חול. ובשני

יו"ט של ר"ה אסורה בשניהם דנחשבים ליום אחד ארוך. ביצה שיצאה רובה מהתרנגולת לפני יו"ט וחזרה ושוב יצאה כולה למחר ביו"ט, הלידה היא כשיצאה רובה, ומותרת ביו"ט. • תרנגולת אינה מולידה אלא ביום. לכן מי שבא בליל יו"ט, קודם עלות השחר, ורואה ביצה בקן, ודאי שנולדה אתמול והיא מותרת, ואפי' בדק אתמול ולא ראה ביצה מוכרחים לומר שיצאה רובה וחזרה. • ואם אין תרנגול זכר בסביבתה, או יש תרנגול אבל יש נהר שאין בו גשר מפסיק ביניהם, מוכרח שהתרנגול ספג מארעה, ובה יתכן שמולידה בלילה, לכן אם בדק אתמול אומרים שילדה בלילה ואסורה, ואם לא בדק מותרת דבדרך כלל בכל גונא יולדת ביום. • גוי שמביא ביצים לישראל ביו"ט, אסורות שמא נולדו היום. ואם מסיח לפי תומו שנולדו אתמול מותר. ואם הגוי יודע ששל יו"ט אסורות לא נאמן, אלא אי"כ אין הביצים שלו והוא מסל"ת נאמן. • באיסור דאורייתא אין נאמנות לגוי במסל"ת, לכן יו"ט שחל אחר שבת שהביצה אסורה מהתורה והגוי מסל"ת שנולדו אתמול אינו נאמן. אלא אי"כ מצויים הרבה ביצים אי"כ רוב הביצים אינם משל היום, בזה יש לסמוך על הגוי במסל"ת. • השוחט תרנגולת ביו"ט ומצא בה ביצים גמורות, מותרות, שהם כחלק מהתרנגולת, ואפי' ביו"ט שאחר השבת מותרות שכל שלא נולדה אין ההכנה של אתמול הכנה. • אפרוח שנבקע מהביצה ביו"ט אסור באכילה ובטלטול. ואם נולד בשבת אסור ביו"ט שאחריו [ונחלקו אם מהתורה או מדרבנן].

סימן תקיד

(הקדמה לסעי' א.) **מלאכות לצורך הנאת הגוף:** לעיל בס' תק"ט נתאר בהרחבה בחלוקת ר' יהודה והחכמים לענין מכשירי אוכל נפש, שדעת החכמים שאסור לעשותם ביו"ט, ודעת ר' יהודה שאם לא יכל לעשותם לפני יו"ט מותר לעשותם ביו"ט. וקיימא לן נפי תלמי ס"א, סי' תתקס"א כר' יהודה.

והנה איתא בגמרא (כ"ג), שאל אבא בר מרתא את אביי, האם מותר לכבות את הנר ביו"ט מפני דבר אחר נ- תשמש המטה, שהרי אסור לשמש מיטתו בפני נר דולק. ואף שאין בכיבוי צורך אוכל נפש, מכל מקום היא מותר משום שיש בו צורך הנאת הגוף. והשיב לו שאסור. והקשה לו אבא בר מרתא מבריייתא שאמרו אין מכבין ביו"ט את הבקעת הבעורת כדי לחוס עליה שלא תכלה, לפי שאין בכיבוי זה צורך יו"ט (כ"ג, ע"ג פ"ה ט"ז), ואם נצרך כיבויה בשביל שלא יתמלא הבית מן העשן היוצא מן הבקעת, וישב בביתו בצער שיתמלאו עיניו מן העשן (ע"פ ש"ע"ג ג'), או בשביל שלא תתעשן הקדרה, מותר לכבותה. והרי כשם שהותר הכיבוי כדי שלא יתעשן הבית, אף שאין בכך צורך אוכל נפש אלא צורך הנאת הגוף להצילו מן העשן, כך הותר לכבות את הנר בשביל דבר אחר, ושלא כדברי אביי. והשיב לו אביי, שבריייתא רבי יהודה כשיטת רבי יהודה שמתיר מכשירי אוכל נפש משום שדורש 'לכם' לכל צורכיכם, וגם מכשירי אוכל נפש הם בכלל 'כל צורכיכם'. ואכן לשיטת ר' יהודה מותר לעשות מלאכה ביום טוב גם לצורך שאר הנאות הגוף שאינן אוכל נפש, כגון לכבות את הבקעת כדי שלא יצטער ממה שיתעשן הבית, או לכבות את הנר כדי שיוכל לשמש מיטתו, שהרי גם הנאות אלו בכלל 'כל צורכיכם'. ואילו אני שאמרתי שאסור לכבות לצורך זהו כשיטת רבנן האוסרים לעשות מכשירי אוכל נפש ביום טוב, ולשיטתם אסור לעשות מלאכה לצורך הנאת הגוף שאינה אוכל נפש כמו כיבוי הבקעת שלא יתעשן הבית או כיבוי הנר בשביל דבר אחר.

ועוד שם בגמ' הסתפק אביי מרבה, האם מותר לכבות את הדליקה ביום טוב, בשביל שלא יגרם לו על ידה איבוד ממון. השיב לו רבה, אסור לכבותה. והקשה לו אביי מהבריייתא הנ"ל שהתירו לכבות בקעת בשביל שלא יתמלא הבית מן העשן או בשביל שלא תתעשן הקדרה. והרי אם כדי שלא יתעשן הבית הותר לכבות אף שמשום עישון הבית לא יצטרך לצאת מביתו, כל שכן שמותר לכבות דליקה שפרצה בביתו, שהרי אם לא יכבנה ישרף ביתו ויצטרך לצאת משם ולשבת בשרב או בגשם. ותיירך לו רבה כנ"ל שבריייתא זו שנויה בשיטת ר' יהודה שמתיר מכשירי אוכל נפש ביו"ט (ומה שאביי עצמו אמר לו לעיל, כתבו המפרשים שיהיה זה לאחר ששמע מרבה), ולשיטת ר"י מותר גם שאר הנאות הגוף שאינן אוכל נפש, אבל אני אמרתי דברי בשיטת חכמים האוסרים מכשירי אוכל נפש, ולפי"ז שאר הנאות הגוף שאינן אוכל נפש גם אסורות.

ומשמע מכל זה שאנו נוקטים כדעת חכמים, שאסור לעשות מכשירי אוכל נפש ביו"ט, ולכן גם שאר הנאות הגוף אסורות. והקשו הראשונים, שזה סותר להמבואר בגמ' (כ"ג), שהלכה כר' יהודה שמתיר לעשות מכשירי אוכל נפש ביום טוב, ולשיטתו גם שאר הנאות הגוף מותרות. ותיירך הרמב"ן (מלחמות ז"ה ועוד והל'...) וכ"כ הרא"ש ופי"ב סי' יטו בפי' הגני, וכיו"צ כתבו התוס' (ז"ה שהיו בתי הגני), שאף על פי שנפסקה ההלכה כרבי יהודה לא סמכו על זה בכל האופנים, אלא רק באותם דברים שהם עיקר מכשירי אוכל נפש, כגון לגרוף את התנור מן הטיח שנפל לתוכו שאם לא יעשו כן אי אפשר שלא יתחרך הלחם, ואם יחמירו עליו בזה ימנעו ממנו לגמרי שמחת יום טוב. אבל

דברים שאינם עיקר אוכל נפש אלא הם דברים הנצרכים לאוכל נפש, כגון כיבוי הבקעת שלא יתעשן הבית שהוא אוכל שם, בזה לא סמכו כלל על רבי יהודה, וכל שכן לענין כיבוי הנר מפני דבר אחר.

מחלוקת המחבר והרמ"א: כתב הרא"ש (פ"ב סי' יט), הא דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה [כנ"ל], היינו רק באופן שאפשר להציל את הקדירה מהעישון אף בלא הכיבוי, כגון ע"י שיעיבר את הקדירה לאש אחרת שאינה גדולה כמו הראשונה. אבל אם אין לו אש אחרת, וצריך לבשל קדירתו דוקא באש זו, ואם לא יכבה את האש הגדולה תתעשן הקדירה [ויפסד המאכל], בזה מותר לכבות האש, שזהו צורך אוכל נפש, כשם שמותר לבשל ולאפות. עכ"ל. וכיו"ב כתב הרשב"א (בית מועד שער ב). אמנם הרי"ף (יא) והרמב"ם (פ"ד ה"ו) כתבו בסתם שאין מכבין האש כדי שלא תתעשן הקדירה, ודייק מכך המגיד משנה (פ"ד ה"ד, ובג"י כתב שזה מפורש ברמב"ם) שאוסרים לכבות אפילו בשביל שלא תתעשן הקדירה [ויפסד המאכל] (ע"ס). ולמעשה נחלקו בזה המחבר והרמ"א, המחבר נקט כהרי"ף והרמב"ם לאסור⁴⁹, והרמ"א נקט כהרא"ש להתיר, וטעמו לפי שעוד ראשונים נקטו כן, והוא מילתא דרבנן [וכמבואר לעיל מהרמב"ן דהעיקר כ' יהודה שמהתורה מותר כל מכשירי אוכל נפש אלא חכמים לא רצו להתיר בכל האופנים, ע"ש].

(הקדמה לכה"ל ד"ה או). **שיטת בעל המאור:** בענין הסתירה הנ"ל בין הגמרות, דבמקו"א (כתב) אמרו שהלכה כר' יהודה ואילו כאן (כתב). אביי ורבה לא התירו צורך הנאת הגוף, דלא כדעת ר' יהודה (ולעיל הובא תירוץ הרמב"ן בזה), בעל המאור כתב (י"ל), ובי"ח הוסיף כב. וד"ה הסוף והל"ב ופ"ב סי' יטן בתי"ח) שלא קשה, לפי שמסקנת הגמרא לקמן על דברי ר' יהודה 'הלכה ואין מורין כן', ועל כן הורו אביי ורבה שאסור לכבות האש מפני הנאת הגוף (והרמב"ן דחה תי"ז מפני שאמרו בגמ' סתם אסור ולא היה זה בלשון וכוונתו). ולפי"ז מותר מעיקר הדין לכבות לצורך הנאת הגוף, ורק אין מורין כן לאחרים. והט"ז (סק"ג) נקט כתירוץ זה. אך שאר אחרונים לא הסכימו לזה אלא נקטו כהתירוץ הנזכר לעיל (וכן פסקו בעלי הג"ע) שלא התירו מכשירי אוכל נפש בכל אופן. ועי' בה"ל ד"ה או.

21. (לכבות דליקה ביו"ט): **א** האם מותר לכבות דליקה ביו"ט, כאשר רואה ביתו שנשרף, ולא יהיה לו בית אחר לדור בו ביו"ט. [ואין שם סכנת נפשות]. ומה"ד ביו"ט שני. **ב** ואם לא יהיה לו מקום לאכול סעודת יו"ט. **ג** ואם רק יתעשן הבית (שאינו חשש שהבית ישרף רק ישחיר הבית מהעשן). **ד** ואם ישרף הבית אך ימצא היכן לאכול. **ה** ואם יוכל לאכול רק בבית גוי. **ו** ואם ישרפו כלי האכילה ולא יכול להשיג כלים אחרים לסעודתו. **ז** ואם יכול להשאיל כלים. **ח** ואם הסעודה עצמה תתקלקל ע"י השרפה. [ואם היה מוצא אח"כ מקום לאכול].

(תשובה: **א**) אסור, ואפ"י ביו"ט שני, דמשום הפסד ממון לא הותר כיבוי ביו"ט, ואפ"י שלא יהיה לו בית לדור ביו"ט. [ובזמן ששרויים בין הגוים ע"י לעיל ס"י שלד סכ"ו דמותר אפ"י בשבת (שבזמן שיש דליקה הגוים בוזזים את הרכוש ואם יהודי מנסה להתנגד הורגים אותו. מ"ב שם עב)]. **ב** נחשב צורך אכילה ומותר לכבות. (ולדעת המחבר אסור. וכן כל הא דלקמן עד סוף התשובה הוא לדעת הרמ"א והמשנ"ב). **ג** אסור⁵⁰. **ד** אסור. **ה** גם אסור [והא"ר מסתפק בזה]. **ו** מותר. **ז** אסור. **ח** מותר בכל אופן, דהוי אוכל נפש ממש. (ולדעת המחבר כל זה אסור וכנ"ל). טע"א וט"ק א-ט-ב ושע"ה צ"ב בה"ל ד"ה אבל וד"ה אסור.

22. (כיבוי בקעת): **א** האם מותר לכבות בקעת כשכונתו בשביל שחם עליה שלא תשרף כולה. **ב** ואם בשביל שתישאר לבשל בה עוד הפעם באותו היום, או כדי שלא תתעשן הקדירה. **ג** ואם האש גדול ומקדיח להתבשיל, האם יכול להסיר מהן (-מהגחלים) קצת ועי"ז יכבה האש מהן. ולכבות בידיו.

(תשובה: **א**) אסור. **ב** אם אפשר להציל הקדירה מעישון בלא כיבוי [כגון שיכול לעשות אש במקום אחר ולהעמידה שם, או שיש לו עכ"פ מקום להשליך הבקעת לחוץ ולא לכבותה ממש]. אסור לכבותה, אבל אם א"א להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות דהוי לצורך אוכל נפש. (ולדעת המחבר גם

הוספות ועיונים

⁴⁹ וצ"ב, דלעיל בסי' תקז ס"ד התיר השו"ע לכבות גחלים שבתנור לצורך האפיה, הרי שמתיר כיבוי לצורך אוכל נפש, ולמה כאן אסור. וביאר הבי"ח ששם הוא בדרך תיקון, שמתקן את התנור כדי לאפות בו וכיבוי כזה מותר, משא"כ כאן שהוא בדרך הצלת המאכל. ועי' כיו"ב בשו"ת אול"צ (חי"ב פ"ב ט) שביאר ששם הוא אורחא דמילתא בדרך הבישול משא"כ כאן הוא דבר היוצא מדרך הבישול ומקרה הוא אשר קרהו ובה לא התיר מרן השו"ע.

⁵⁰ והטעם, שהבית אינו אלא הכשר המאכל, אלא שבאופן שאם הבית ישרף ולא יהיה לו מקום לסעוד בו נחשב שמכבה לצורך סעודתו אבל אם אפשר לאכול בבית אלא שמתקן את ביתו שיהיה נאות לשימוש הוי רק מכשירין ומכשירין כאלו לא התירו וכנ"ל בהקדמה בשם הרמב"ן.

זה אסור). ג) יכול להסיר מהן קצת, ואם אין לו עצה מותר גם לכבות בידים. (לדעת המחבר אסור). סעי' א וס"ק ג ו-ח ושה"צ.

23. (כיבוי לצורך דבר אחר: א) האם מותר לכבות נר ביו"ט כדי לשמש מטתו [דאסור לשמש לאור הנר]. ולצורך בעילת מצוה. כשאין לו בית אחר להוציא שם הנר ולא כלי לכפות על הנר וגם לא ממה לעשות מחיצה להפסיק [וע"ל בס"י ש"טו"ס א"ס באיזה אופן מותר לעשות מחיצה ביו"ט]. ב) וביו"ט שני של גלויות.

תשובה: א) בכל גונא אסור. ב) בחיי אדם מקיל ביו"ט שני לסמוך על המקילין לכבות, אם יצרו מתגבר עליו או שהוא ליל טבילה, אבל בלא"ה אין להקל. ואם יכול להדביק הנרות לעשותן כאבוקה כדי שידלק מהר לא יכבה, וכן יוכל להעמיד הנר במים וכשיגיע שם ממילא יכבה, כל זה יש להתיר ביו"ט שני לצורך תה"מ [אבל בלא"ה אסור כדלקמן ס"ג (תשו' 27 ג', 29 ו)]. סעי' א וס"ק ה ובה"ל ד"ה אג.

ט) שאלה למעשה: האם מותר להנמיך ביו"ט את האש של כירי הגז בשביל שהאוכל לא יקדח ויתקלקל, או כשחושש שהמים יתאדו, כאשר יש לו רק אש אחת, ואין באפשרותו להדליק להבה אחרת. (הנמכת אש דינו ככיבוי האש, כדלקמן סעי' ב). (עי' שו"ע וס"ק ד. ח. ועיין שו"ת אור לציון (ח"ג פ"ב אות ט) מה שחידש אליבא דמרן השו"ע).

(הקדמה לסעי' ב). גרם כיבוי ביו"ט: בגמרא (ב"מ כב.) איתא המסתפק [-הנוטל] מן השמן שבנר חייב משום מכבה, וכתבו התוס' (ד"ה והמסתפק) שאין הכוונה משום שממעט מן השמן וגורם לפתילה להכבות יותר מהר, שהרי זהו רק גרם כיבוי שמהתורה מותר לעשותו ורבנן אסרו לעשות כן רק בשבת אבל ביו"ט מותר לעשות גרם כיבוי, ובע"כ יש לפרש שטעם החיוב במסתפק מן השמן הוא לפי שבעת שנוטל מהשמן נחלש קצת האור שבפתילה. והרא"ש (פ"ב סי' יז) חולק וסובר שטעם חיוב המסתפק מן השמן הוא משום שגורם לפתילה להכבות יותר מהר, ואע"פ שגרם כיבוי מותר, באופן זה נחשב מכבה ממש ולא גרם כיבוי, לפי שגרם כיבוי הוא רק כשמוניח דבר מחוץ לאש הגורם לכבות, כגון שמוניח כדים מלאים מים במקום שהאש הולכת להתפשט שם וע"י זה יתכבה האש כשיגיע לשם, אבל כשנוטל מן השמן שהוא חלק מגורם הדליקה חשוב כיבוי ממש. והנפסק"מ בין התוס' לרא"ש הוא בנרות שעוה שדולקים ורוצה לחותכם באמצעיתם, שלדעת התוס' מותר משום שבאופן זה אינו מכהה את האור ע"י שנוטל חלק מן השעוה, אבל לרא"ש חייב משום מכבה שהרי ע"י שלוקח מהשעוה יתכבה האור יותר מהר. ופסק המחבר בסעיף ג' כהרא"ש, והרמ"א פסק כהתוס'.

חידושו של הט"ז: הנה בשו"ע נפסק שאין להטות את הנר כדי שהשמן יתרחק מהפתילה כדי למהר כיבוי האש. וכתב הט"ז (ס"ק ז') לחדש שדוקא שכונתו לכבות את האש אסור, אבל אם כונתו כדי שהפתילה תדלק יותר טוב [דהיינו כאשר רוצה למשוך את הפתילה מעט כדי שתדלק יותר טוב ואינו יכול לאחזה מפני שהאש דולקת שם, ולכן רוצה להרחיק את השמן שיתקטן האש כדי שיוכל לאחזה את הפתילה], מותר לעשות זאת, באופן שלבסוף מחזיר את הטיית הנר, והשמן חוזר לקדמותו. והיתר זה הוא דוקא באופן שאין הפתילה מתנתקת לגמרי מהשמן, שאם מוציאה לגמרי הרי כיבה לגמרי ולא מועיל שכונתו כדי להרבות האור, ורק כשהאור אינו אלא מתעמעם מותר, באופן שכונתו להאיר וגם השמן חוזר לקדמותו. וכמה אחרונים חלקו על היתר זה, ולמעשה כתב המשנ"ב (שעה"ב ס"ק יח ובה"ל ד"ה בנה) שהמיקל אין למחות בידו. ובגוף הציור הנ"ל שמטה את השמן כדי שיוכל להוציא הפתילה ותאיר יותר טוב, עי' בשעה"צ (ס"ק יח) שצידד להתיר בזה מכח סברא נוספת, שבעצם הטיית השמן מוגביר את האש בפתילה, ע"ש.

תמצית ובאור דברי הבה"ל ד"ה מיז: אופן הדלקת העששית ביום חול הוא שמוציא את הפתילה ממיכל הנפט ומדליקה ושוב מכניסה ומרכיב את הזכוכית על המיכל ואז מגביה את הפתילה שתהיה בתוך הזכוכית, וביו"ט אין לעשות כן לפי שכשמכניס את הפתילה הדלוקה למיכל ממעט אורה וחשיב כיבוי, אלא ידליקנה ע"י שכלל לא יפרק את הזכוכית ממיכל הנפט אלא יכניס לתוך הזכוכית אש [-גפרור] וידליק כך את הפתילה, בלא להגביה את הפתילה כיון שבכך היא מתכבה.

24. (המעט שמן שבנר: א) האם מותר להסתפק משמן שבנר בשעה שהוא דולק. ב) ואם לוקח השמן כדי לאכול. ג) האם מותר להטות את הנר כדי להרחיק השמן מן הפתילה ויכבה מהר.

תשובה: א) לא, דכיון שמסיר מעט שמן מהנר עי"ז כהה אורו קצת וה"ז כמכבה (ולמחבר וסיעתו בלא"ה אסור משום גרם כיבוי). ב) משמע מכמה פוסקים דג"כ אסור (וסברת האיסור אף שהוא לצורך אכילה, משום שאין לו

תועלת מגוף הכיבוי רק שבע"כ כשרוצה ליטול את השמן לאכול נהיה בזה כיבוי⁵¹, וצ"ע למעשה. ג) לא. סעי' ב' וס"ק יג די ושה"צ.

25. (הוצאת פתילות מהנר): א) חתיכות חלב או שעוה המונחות בנר (-בכלי שיש בו פתילה דולקת, והפתילה אינה מחוברת לחתיכות ההם), האם מותר ליקח אחת מהחתיכות הרחוקות מהפתילות. ב) ולקחת פתילה מנר הדלוק. ואם כדי ליתנה בנר אחר או באותו נר עצמו. ג) ואם אינו מוציאה לגמרי מהשמן אלא מוציא מקצתה העליון חוץ לשמן כדי שתאחז האור בזה המקצת שהוציא מהשמן ותהא הפתילה דולקת יפה. ד) ואם אינו יכול לאחוז בפתילה להוציא מקצתה חוץ לשמן מחמת שהשמן סמוך מאד לאש הדלוק, האם מותר להגביה הנר מעט כדי שיתלק השמן מעט לאחוריו ויוכל לאחוז בפתילה ולהוציא מקצתה כדי שתאחז בה האור ואח"כ יחזור ויקרב השמן אל האש כמו שהיה. ה) ואם לא יחזור ויקרב אח"כ השמן לפתילה.

תשובה: א) כן, כיון שאין הפתילה יונקת מהם כלל. ב) אסור בכל גונא, שהרי כשמוציאה מיד הוא מכבה אותה שמתמעט אורה (שכיון שהוציא את הפתילה מהשמן נשאר בה רק מעט שמן והשלהבת נחלשת) וחשיב כיבוי ומה מועיל שידליקנה אח"כ. ג) מותר. ד) מותר. ה) אפשר דאף בזה אין לאסור. סעי' ב' וס"ק טו טז ובה"ל ד"ה בנר ושה"צ.

26. (הדלקת פתילת העשית): א) כשרוצים להדליק הלאמפי"ן (-עשית נפט) שלנו ביום חול, נוהגין שמוציאין הפתילה ומדליקין אותה ואח"כ ממשיכין הפתילה לתוכה ע"י השרוי"ף (-בורג) הנעשה לזה, ומעמידין הזכוכית עליה ואח"כ מוציאה לחוץ. באיזה אופן מותר להדליק ביו"ט. ב) ובעת שמתמעט הנפט כשהוא דולק, יש שנוהגין להתיר השרוי"ף (-לשחרר הבורג) ולהגביה אותו מעט עם הפתילה (כלומר, שבכדי לשפוך נפט לתוך העשית צריך להרים קצת את הפתילה עם הבורג כדי שיוכל להכניס נפט בנפיה) ושופכין לתוכו הנפט, האם מותר לעשות כן ביו"ט. [ומה צריך לזהר]. ג) ואם כלה הנפט לגמרי ולא נשאר רק לחות הפתילה, האם מותר להגביהו כשהוא דולק.

תשובה: א) באופן הנ"ל שעושים בו בחול אסור, שכשמשוך הפתילה לתוכה מקטין האור והוא בכלל מכבה, אלא יש לצמצם בתחילה להכניס לתוך המאשינק"ע (-העשית) את האור (-גפרור) ולהדליק את הפתילה, ולא להוציא הפתילה לחוץ להדליקה ואח"כ להורידה ולהמשיכה למטה שהוא בכלל מכבה. (נתבאר לעיל בהקדמה ד"ה תמצית). ב) אין היתר ברור כ"כ אך אין למחות ביד המקילים שיש להן על מי לסמוך, אבל צריכין עכ"פ לזהר שלא יוציאו לגמרי הפתילה מהנפט אלא יהיה תחוב קצה הפתילה במעט הנפט שיש שם בשולי הלאמפ"פ, דאל"כ בודאי אסור. ג) כן. בה"ל ד"ה מיד וד"ה בנר.

27. (הוספת אש להאיר או לגרום כיבוי): א) האם מותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיאיר הרבה. ב) ולכפול (- לקפל) נר שעוה הדלוק ולהדליק גם ראש התחתון כדי להאיר. ג) בהנ"ל א' ב', מה"ד אם מכוי שישרף מהרה ויכבה אורה. ד) האם מותר להטות מעט נר הדולק כדי שיתך השעוה ויחזירו למעלה וכן יעשה כמה פעמים עד שיכלה וישרף במהרה. ה) ואם אין השעוה ניתך לארץ רק שע"י ההטיה והתכה עולה השלהבת ונשרף מהרה.

תשובה: א) כן. ב) גם מותר. ג) יש להחמיר. (ולדעת המחבר אסור מדינא). ד) לא. (דלא כה"ט). ה) גם אסור, כיון שמכוי בזה שתכלה מהרה⁵². סעי' ב' וס"ק יז יח ושעה"צ ובה"ל ד"ה ויכבה.

28. (מריחת נר): האם מותר לחמם נר שעוה ולדבקו בכותל או במנורה (בלא למרוח השעוה). תשובה: אסור, גזרה שמא ישפשפנו ע"פ שטח הכותל והוא תולדה דממחך. ס"ק יח.

הוספות ועיונים

⁵¹ ואין זה דומה להא דמותר להניח בשר ע"ג גחלים (סי' תקו ס"ד) אע"ג שע"י כך כבים הגחלים, כיון ששם אינו עוסק בכיבוי אלא בלהכין את המאכל, וממילא מתכבה, וכיון שא"א לצלות בלא זה מותר, משא"כ כאן שעוסק בכיבוי. וכן מבואר בשיטמ"ק (נ"ג) בשם הריטב"א.

⁵² וזה כדעת המחבר שפסק כהרא"ש שאסור לחתוך שעוה אע"ג שלא מכה האור בכך. ומבואר בזה שהמ"ב נוקט למעשה להחמיר כהמחבר, וכן בשעה"צ ס"ק י"ב הלשון יש להחמיר. וע"ע לקמן ס"ג.

(י) שאלה למעשה: מי שלאחר סעודת ליל יו"ט רואה שנשאר הרבה שמן בנר שהדליקו ליו"ט, ואינו רוצה שישאר נר דלוק כך ללא השגחה, האם מותר לו להטות את הביזך בהירות בלא שיתכבה, כדי לרוקן כמות של שמן משם - באופן שישאר שם קצת שמן וימשיך לדלוק עוד מעט. (עי' שו"ע וס"ק יד. ועיין עוד).

(הקדמה לסעי' ג). כבר הובא לעיל (בהקדמה לס"ב) שנחלקו המחבר והרמ"א האם מותר לחתוך נר שעוה דולק, לדעת המחבר אסור משום דכל הנר עומד להדלקה ונחשב מכבה, ולדעת הרמ"א מותר שעתה אינו מכבה כלל ורק בנוטל שמן מהנר שמתעמעם האור הוא כיבוי ואסור. וכאן יתבאר שגם המחבר מודה שאם מניח מסביב לנר [של שעוה או חלב] דבר המונע את המשך ההדלקה [כגון חול], ועושה כן לפני שהנר התחיל לדלוק, אינו מכבה עתה כלום ומותר לעשות כן. ובאופן זה ישנן ב' צדדי היתר: א. שהכיבוי לא נעשה בגוף הדבר הדולק אלא בדבר חיצוני לנר. ב. שהכיבוי נעשה לפני שהנר התחיל לדלוק. אבל בלא ב' צדדי היתר אלו אין היתר לדעת המחבר. אך בשניהם מצוינו מחלוקת, א. דעת הרמ"א שמוותר גם לעשות פעולה בגוף הדבר הנדלק, ולכן מותר לחתכו בעת שדולק, וכנ"ל, ובזה נקט המשנ"ב שלמעשה יש להחמיר כדעת המחבר, וכנ"ל בסעיף הקודם. ב. דעת המחבר שגם מונע חיצוני לא הותר אלא כשמניחו לפני ההדלקה וכנ"ל, ובזה כמה אחרונים (מזו"מ פ"ב ע"ב ס"ד) חולקים ודעתם שלשיטה זו שאסור לגרום כיבוי בגוף הדבר הנדלק, כאשר הגרם כיבוי נעשה בדבר חיצוני לנר, מותר לעשותו אפילו בעת שהנר דולק.

(הקדמה לבה"ל ד"ה שמדליק). לעיל נתבאר שנחלקו המחבר והרמ"א אם גרם כיבוי בגוף הדבר הנדלק מותר ביו"ט, המחבר אוסר והרמ"א מתיר. ולבד מזה יש נידון של איסור עשיית כלי ע"י שחותך את הנר, והוא המבואר לקמן בסעיף ח', והיינו שאם רוצה לחתוך פתילה לשניים, מותר רק אם שני החלקים ידלקו, שבוה נראה שבא להדליק ולא כדי ליצור ב' נרות [וגם אז אינו מותר ע"י סכין שאז ככל אופן נראה כבא לעשות כלי, ורק כשחותכן איש מותר שנראה שבא להדליק ולא לעשות כלי]. וא"כ לכאורה גם כאן שבא לקצר הנר יהיה אסור באופן שאינו מדליק את ב' החלקים. אמנם יש מקום לחלק, שדוקא לקמן שכונתו ליצור ב' נרות יש בזה משום תיקון כלי, ולכן רק באופן ששני החלקים ידלקו מותר שאז דנים את מה שמדליק הנר מאמצעו כפעולת הדלקה ולא כמעשה תיקון כלי. משא"כ כאן שאינו בא לעשות ב' נרות אלא שרוצה שהנר יכבה מהר, ואין לו צורך בחתיכה הנשארת, לא נחשב תיקון כלי, ומותר גם באופן שאינו מדליק את החלק התחתון. אולם כתבו כמה אחרונים להוכיח שגם כאן אין מותר אלא באופן שמדליק את ב' החלקים, שהרי היתרו של הרמ"א לחתוך נר מקורו מהתנספות, ומדבריהם מוכח שהשוו דין זה להא דלקמן סעי' ה, שהרי למדו משם שאין לחתוך הנר בסכין, ומוכח מזה שאין מקום לחלק שבאופן שכונתו כדי שיכבה מהר ואין לו צורך בנר הנשאר אינו נחשב כעשיית כלי, והטעם משום דבעל כרחו נעשה כלי והוא פסיק רישיה, ולפיכך דוקא באופן שגם החלק השני ידלק מותר לחתוך הנר, ובלא זה אסור משום תיקון כלי.

29. (גרם כיבוי נר שעוה): (א) נר של שעוה שרוצה להדליקו ביו"ט וחס עליו שלא ישרף כולו, האם יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף, כגון חול וכה"ג, בענין שיכבה כשיגיע שם. או לתחוב הנר לתוך חול תיחוח [בענין שאין בו משום עשיית גומא כנ"ל ס"ל תצ"ח סט"ז] כדי שיכבה כשיגיע לחול. (ב) האם גם לאחר ההדלקה מותר ליתן סביב הנר דבר המונע או לתחוב בחול. (ג) האם מותר לחתוך הנר בסכין. (ד) ולחותכו באור, דהיינו שמדליק גם למטה כדי לקצר הנר ושני החלקים נדלקים. (ה) ולהניח הנר בצוויינגלי"ל (-צבת³³) אחר ההדלקה, או להדביק הנר בכותל בענין שיכבה כשיגיע לשם (היינו שמדביק את הנר באמצעו לכותל, וכשהאש מגיע למקום הדיבוק הנר שם נמס ונופל ארצה). (ו) האם מותר לתחוב הנר במים (בשעה שהנר דולק).

תשובה: (א) מותר. (ב) דעת כמה אחרונים שמוותר כיון שאינו עושה מעשה בגוף דבר הנדלק. (ולדעת המחבר אסור ורק לפני שמדליק מותר כנ"ל א'). (ג) לא (שנראה כעושה כלי, ונתבאר לעיל בהקדמה לבה"ל). (ד) לדעת המחבר אסור, ולדעת הרמ"א מותר, וכתב המשנ"ב שיש להחמיר כהמחבר. (דעת המג"א שלרמ"א מותר אפי' כשאין

הוספות ועיונים

⁵³ ומשמע שלא רק מניח הנר בין שיני הצבת [שבוה אינו בודאי שהאש יפסיק לדלוק כשיגיע למקום הצבת], אלא מדובר בסוגר את שיני הצבת בחוזקה על הנר, והנר נמנע מאחזיות הצבת וכמעט שנחתך, וכשמגיע האש לשם אינו יכול לעבור במקום שבין שיני הצבת. וכיון שמועד את הנר הרי עושה מעשה בגוף הדבר הנדלק.

מדליק ב' החלקים, אבל כמה אחרונים חולקים שרק כשמדליק שניהם התיר הרמ"א. (ה) למחבר אסור דהוי כחותך מהנר, ולרמ"א מותר, ויש להחמיר (כנ"ל ד'). (ו) יש להחמיר (שמים שונה מחול, שהחול רק מונע את האש שלידו לדלוק [ע"י שמונע אויר וכיו"ב], אבל מים מכבים להדיא את האש כשהיא מגיעה אליהם ובאופן זה לא הותר גרם כיבוי) [ורק לצורך דבר אחר וביו"ט שני של גלויות מקיל הח"א כנ"ל תשו' 23 ב']. ויש מקילין לצורך גדול אבל בלא"ה אין להקל. סעי' ג' וס"ק כ-כג ובה"ל ד"ה שמדליקין וד"ה דבר.

30. (העמדת נר במקום הרוח): (א) האם מותר להעמיד נר במקום שהרוח מנשב כבר. (ב) ואם הוא רק רוח מצויה (כלומר רוח רגילה שאינה חזקה). (ג) ובמקום שהרוח יכול לשלוט כשיבא, ועתה אין רוח.

תשובה: (א) לא, דנחשב כמכבה ממש. (ב) כנ"ל א'. (ג) יש להחמיר בזה, דבכל רגע ורגע הרוח מנשב (וקשה להבחין אם הרוח שולטת במקום בעת העמדת הנר שם. מ"ב רעז ג). ולכן המנהג בליל יו"ט שאין לוקחין הנרות מביהכ"נ לביתו כדרך שעושים במוצ"ש אלא תוחבו בחול כנ"ל סי' תצ"ח סעיף טז. (דעת הרמ"א להקל בשעה שאין הרוח מנשב). סעי' ג' וס"ק כה ובה"ל ד"ה ומותר.

(יא) (א) שאלה למעשה: א. נר פרפין לבן הנמצא בבזיך כסף חד פעמי מצוי, הדולק בליל יו"ט, ורוצה לכבותו כדי שלא יגמר הנר ויוכל לשוב ולהדליק למחר ביום (כמובן ע"י אש אחרת דלוקה), האם מותר להניח שם עתה מעט חול כדי לגרום שבעוד כמה דקות יתכבה ע"י שתגיע האש למקום החול ותעצור. (ע"י שר"ע וס"ק כ. כג). ב. בליל יו"ט שחל במוצ"ש, שעושים בקידוש סדר יקנה"ז, מי שהדליק את נר ההבדלה הרגיל [שהוא עשוי משעוה ארוכה ובה פתילות], ולאחר ההדלקה שם לבו שאסור לכבות את הנר עתה ביו"ט. האם יש לו עצה לכבות את האש כדי שלא יגמר כל הנר. (ע"י שר"ע וס"ק יט כ-כד ובה"ל ד"ה דבר וד"ה שמדליקים). ג. האם מותר לפתוח חלון מול נר דולק ביו"ט, במקום שאמור להגיע רוח שתכבה הנר, אם כרגע אין רוח כזו. (ע"י רמ"א וס"ק כה ובה"ל ד"ה ומותר).

31. (הסרת פחם מהנר): (א) נר שכבה ורוצה להדליק בו שוב היום, האם מותר להסיר הגחלת הנשרפת (-ראש הפתילה שנעשה פחם) כדי שיהא נוח להידלק. [ביד או בכלי]. (ב) ולהכין ליום חול או ליו"ט שני. (ג) האם מותר לחתוך מגוף הפתילה [ביד או בכלי].

תשובה: (א) מותר⁵⁴ [ואפשר דלאוסרים לקמן ס"ק מז אסור ע"י כלי]. (ב) אסור. (ג) אסור⁵⁵ (דנחשב כעשיית כלי). סעי' ד' וס"ק כז כח ושה"צ.

32. (שיירי שמן ופתילה): שיורי שמן ופתילה שנשארו מאתמול, האם מותרין להדלקה ביו"ט שאחר השבת או ביו"ט שני של ראש השנה.

תשובה: (א) מותרים, ויש מחמירים בזה, ולכתחילה טוב להחמיר שיכין פתילות חדשות מבעו"י וכנ"ל סי' תק"א ס"ז, ועכ"פ יראה להדליק הפתילות מצד השני. סעי' ד' וס"ק כט ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ה). **הדלקת נר ביו"ט:** בירושלמי (פ"ה סוף ה"ב) מבואר שאסור להדליק נר של בטלה ביו"ט, והיינו נר שאינו לצורך יו"ט ואינו משתמש בגוף הנר להאיר עכשיו. וכגון שמדליקו לכבוד, דהיינו להראות עושרו ויכולתו [יק"ש פ"ב סי' לה, שו"ת"י סני ג', וכו' משמע במ"ב סי' ל' וזע"ה"ל לט]. ומכלל זה שאם יש לו צורך שימוש בנר, מותר להדליקו (ומ"מ אין להדליק הנר מחמת מאוס אויסור מוליד, אלא מעניני מלאש דלוקה לנר זה, כנ"ל ר"ס תקנ). וכתבו כמה ראשונים (נא"ש בתשובה כלל ה"סח, טור, אגור סי' תיכ"ב, ועי' גם שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רע"ג הובא בב"י) שנור שהוא לצורך מצוה אינו בכלל נר של בטלה,

הוספות ועיונים

⁵⁴ ע"י מ"ב שביאר דלא חשיב תיקון מנא, והיינו משום שהסרת הפחם אינו תיקון הפתילה אלא נחשב שמסיר דבר חיכוני, וכמו שמותר לנקות כלי מלכלוך שדבק בו חזק.

⁵⁵ מה שהמ"ב כותב בלשון 'מסתברא דאסור' ולאורה זה כתוב מפורש בשו"ע בסעיף י' שאסור, ויותר מזה בשעה"צ כאן (סי' לו) כתב שהמ"א מסתפק בזה, היינו משום שבסעיף י' מדובר שחותך אחרי ההדלקה (בזמן שהנר דלוק), אבל כאן מדובר שחותך קודם ההדלקה ויש מקום לומר שאינו נחשב לעשיית כלי אלא להכשרת ההדלקה ולכן אין ראייה מסעיף י' שגם באופן זה אסור. מחצית השקל סי"ק יא.

ומותר להדליקו ביו"ט. (שיטת המצ"ס ופ"א ה"ד) שמוחר להדליקו נר של בטלה ביו"ט, דכ"ל דלמרינו מחוד שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, וכתב המ"מ דס"ל שהבבלי פליג איזוהלמי שאוסר).

נמצאו ארבעה חילוקים בהדלקת הנר: א. שמדליק לצורך יו"ט, כגון להאיר בסעודת ליל יו"ט, וזה ודאי מותר. ב. שמדליק הנר כדי להאיר לאיזה צורך שאינו שייך ליו"ט, כגון שנתגלגל לו חפץ מתחת לארון וצריך נר כדי לחפשו שם. זהו הדלקה לצורך, ומותר להדליק בשביל זה. ג. הדלקה לצורך מצוה, כגון נר שבבית הכנסת שיש מצוה להדליק שם נר. וצורך מצוה נחשב צורך, ומותר להדליק לכך. ד. נר של בטלה, שאין לו שימוש בעצם הנר אלא שנהנה ממנו בעקיפין, כגון שע"ז יראו שהוא עשיר, אסור להדליקו נר כזה ביו"ט.

33. (הדלקת נר שלא לצורך): א) נר של בטלה, דהיינו שאין צריך לו כלל, האם מותר להדליקו ביו"ט. ב) ואם עושה זה לאיזה צורך כגון הראות עשרו ופזרונותיו, ואינו לצורך יו"ט או צורך גופו. ג) ואם מדליק לכבוד יו"ט. ד) ואם כבר הדליק נרות של ברכה, האם מותר להוסיף להרבות אור בביתו. [בלילה]. ה) ולהדליק ביום. [בביתו]. ו) ואם יש ברית מילה בבית, שנוהגין להדליק נרות, האם מותר.

תשובה: א) לא. ובאופן זה שאין בו צורך כלל לכמה פוסקים יש בזה חיוב מלקות כדלקמן ס' תקי"ח ס"א. ב) אסור. ג) פשיטא דמותר וגם מצוה איכא. ד) מותר, דכשמוסיף נרות להרבות אור בביתו איכא שמחת יו"ט. ה) אסור (שאינו שום תועלת לנר ביום ולכן אין בזה כבוד יו"ט). ו) מותר, דהוא כבוד וחיוב המצוה. סעי' ה וס"ק ל.

34. (להדליק נר כשישנים): א) אותן המדליקין נר משום שאין רוצים לעמוד בלא נר אפילו בשעה שישינים, האם מותרים להדליק ביו"ט. ב) ואם מפחדין לישן כשאין נר דלוק. תשובה: א) לא, דהוי נר של בטלה. ב) מותר להדליק. בה"ל ד"ה נר.

35. (נר נשמה): נר של יארציט אם לא הדליקו בעיו"ט, מה יעשה. תשובה: ידליקנו עכ"פ בחדר שאוכלים שם, שמוסיף אורה בחדר. ויותר טוב שידליקנו בביהכ"נ. ובשעת הדחק אפשר שיש להתיר בכל גוונ, דהוי כעין נר מצוה שהוא לכבוד אבותיו. בה"ל ד"ה נר.

36. (הדלקת נר סמוך לחשכה): האם מותר להדליק נר בביתו ביו"ט סמוך לחשכה. תשובה: מותר, ואין זה מדליק מיו"ט לחול שהרי צריך הוא לו באותה שעה (שכבר מתחיל להחשיך קצת ויש תועלת בנר). ס"ק לג.

37. (נר בית הכנסת): א) נר של ביהכ"נ, האם מותר להדליקו בלילה או ביום (כשיש שם אנשים). ב) וביום, לאחר תפילת מנחה, ואין שם שום אדם בביהכ"ס [כשעוד היום גדול]. ג) וסמוך לחשכה. ד) ולפני מנחה. תשובה: א) מותר אפי' ביום, שהוא כבוד המקום שנאמר כבודו ה' באורים (והיינו שזהו כבוד ביהכ"נ שידלקו בו נרות בכל עת, ומותר להדליק לצורך מצוה). ב) צ"ע אם יש להקל בזה. ג) מותר, וכנ"ל ס"ק לג (לעיל תשובה קודמת). ד) כ"ש שמותר לכבוד התפילה. סעי' ה וס"ק לא-לד ובה"ל ד"ה שהרי.

38. (שבת שלפני יו"ט): א) האם מותר להדליק נר בביהכ"נ ע"י גוי, בשבת לאחר מנחה, כשחל יו"ט אחריו. ב) ובבין השמשות. תשובה: א) אסור. ב) גם בזה קשה להקל. בה"ל ד"ה שהרי.

39. (הכנת הנר למחר): א) האם מותר לתקן הפתילות והעשיות ביו"ט אחר מנחה כשאין בדעתו להדליק בהם היום. ב) ולהעמיד נרות של שעה לצורך הלילה [שאינו אלא טירחא בעלמא]. תשובה: א) אסור. ב) אסור, דגם טירחא בעלמא אסור משום הכנה (וכנ"ל ס' תקג ס"ק א). ואפי' מיו"ט ראשון לשני אסור להכין. סעי' ה וס"ק לה.

יב) יב) שאלה למעשה: בליל יו"ט, אם רואים בני הבית ששכחו להשאיר אור דולק בבית הכסא, ורוצים להדליק שם נר כדי שאם משהו יקום בלילה וירצה להשתמש שם יהיה לו אור ויהיה נח לו השימוש במקום, האם מותר. (עי' שו"ע ותחילת ס"ק ל).

40. (הנחת נר ע"ג אילן): האם מותר לתת נר ע"ג אילן ביו"ט או מערב יו"ט.

תשובה: אסור אפ"י מעיו"ט, דחיישינן שמא יטלו משם ביו"ט והוי משתמש באילן דהנטילה מקרי שימוש כנ"ל סי' של"ו ס"א, וכ"ש ביו"ט גופו שאסור דההנחה מקרי שימוש. סעי' ו' ו'ס"ק לו.

(ג) יג) שאלה למעשה: ילדי משפחת ר' ירדו לשחק בגינה ביו"ט. כדי שלא יתלכלך הבקבוק של התינוק בחול הגינה, חשבו להניח את הבקבוק מעל ענפי העץ. האם מותר להם. (ע"י ס"ק לו).

41. (תיקון נר): א) האם מותר לפחות נר של חרס, דהיינו בעודו רך כמו ביצים של יוצר (שדרך יוצרי כלי חרס שבתחילה הם עושים גוש עפר מגובל במים וזה נקרא ביצים) וממערך בידו (כלומר תוחב אגרופו בתוך הביצים וחוקק בהם. רש"י) לעשות לו בית קיבול. ב) ולפעמים כשעדיין הוא רך (לפני שנתקשה באש) ומשימין קש או שאר דבר בחלל אוויר כדי שלא יפלו הדפנות אל תוכו, האם מותר ליטול הקש מתוכו ביו"ט. ג) שני כלים המחוברים ביחד בתחילת עשייתן, כגון שני נרות (-בית קיבול לשמן) או כוסות וכה"ג, האם מותר להפרידן. ד) ואם נדבקו ממילא לאחר גמר עשייתן דרך עראי.

(תשובה: א) אסור, מפני שהוא עושה כלי. ב) גם אסור. ג) לא, שהוא כמתקן כלי. ד) מותר להפרידן (שחיבורו נעשה לאחר גמר מלאכתו, והחיבור עתיד ליפרד, וכ"ש שנעשה בלי כוונה או תכלית מסוימת. לכן אינם נחשבים מחוברים ובהפרדתם אינו מחדש תיקון בכלי. ע"פ מג"א שמ"ח). סעי' ז' ו'ס"ק לו.

ד) יד) שאלה למעשה: א. "פתיל צף" משושה, הנמכר ביחידות מחוברות של שלשה שלשה, וצריך להפרידן זה מזה לפני השימוש, האם מותר להפרידן ביו"ט. (ע"י ס"ק לז). ב. "פתיל צף", שיש באמצעו מקום נקב להכנסת הפתילה, אם הפתיל צף מגיע שלם ללא נקב ורק יש שם סימון לנקוב, ותוחבים שם הפתילה וע"י זה נעשה נקב. האם מותר לתחוב הפתילה ביו"ט. (ע"י ס"ק לז). ג. טיטולים שנדבקו בגביהן זה לזה במפעל ע"י חום המכונה (ממילא ובלא כוונה), והיה זה לאחר גמר יצירתן, האם מותר להפרידן ביו"ט. (ע"י ס"ק לו. ועיין עוד).

(הקדמה לסעי' ח). **חללק פתילה לשניים**: מבואר בגמ' (ב"ב פ"ג, ע"פ הראשונים) שאין לחתוך פתילה לשנים, שיש בכך משום תיקון כלי. אמנם יש היתר בהצטרף שני תנאים: א. כשאינו חותך בכלי אלא ע"י אש, דהיינו שמניח את שני צידי הפתילה בתוך נרות שבתוכם שמן, ומדליק את הפתילה באמצעה, וע"י זה מתהווים שני נרות דולקים. ב. שיש לו צורך בשתי הנרות. וטעם ההיתר משום שאז אינו נראה כמתקן אלא כמדליק את הנרות.

42. (חיתוך פתילה או נר): א) פתילה שהיא ארוכה מאד, האם מותר לחתוך ממנה כדי לקצרה. ב) האם מותר לחתוך פתילה לשנים ע"י סכין, כשרוצה להשתמש בשני הפתילות או כשצריך רק פתילה אחת. ג) ולנתק הפתילה ביד. ד) וליתן שני ראשי הפתילה בפי שני נרות ומדליקה באמצע שיהיו ב' נרות דולקות. ה) נר של שעווה או חלב, האם מותר לחתכו לשניים בסכין, כשלא היה דלוק עדיין⁵⁶. ו) ולהדליק באמצע שיהיה ממנו שני נרות דולקות.

(תשובה: א) לא, שהוא בכלל תיקון כלי. ב) אסור בכל גוונא, וכנ"ל משום תיקון כלי. ג) צ"ע אם מותר. ד) מותר, והוא שצריך לשתיהן שאל"כ מוכח שמכוין לתיקון כלי. ה) לא. ו) מותר. וכנ"ל לענין פתילה. סעי' ח' ו'ס"ק לח-מא ושע"ה צ"ו ובה"ל ד"ה אין.

טו) טו) שאלה למעשה: יו"ט שחל במוצאי שבת, ועושים בהבדלה סדר יקנה"ז; מי שרוצה לקחת את נר ההבדלה הרגיל (שעשוי משעווה ארוכה ובו תחובות פתילות), וכונתו לחתוך את הנר בראשו וליטול מקצתו ולהדליקו, מפני שחס על הנר שלא ידלק כולו ויכלה. האם מותר לחתכו. (ע"י ס"ח ו'ס"ק מא).

(הקדמה לסעי' ט). אע"פ שמותר לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט, תיקון כלי אסור, כנתבאר לעיל (סי' הקט ועוד).

⁵⁶ שאילו כבר היה דלוק ודאי אסור לחתכו לשיטת המחבר משום מכבה (כמ"ל סי"ט), והמ"ב שם נקט שיש להחמיר כן.

43. (תיקון פתילה): א) האם מותר לגדול פתילה לשוזרה, ואם עושה ביד, ומדוע. ב) ולמתוח צמר גפן לעשותו כמין פתילה. ג) ולהתיר קליעת פתילה, או להתיר נר של שעוה קלוע, ואם מכויין לצורך הדלקה. ד) ולהבהב פתילה להסיר הנימין כדי שתדלק יפה. ה) ופתילה שאינה קשה כל צרכה ורוצה למעכה בידו כדי להקשותה, האם מותר. ו) האם מותר לשרות פתילה בשמן כדי שתדלק יפה [בו ביום].

תשובה: א) אסור אפילו ביד, שעושה כלי ביו"ט, וגם יש בזה מלאכת טויה דאפ"י חצי שיעור אסור מה"ת (כנ"ל סי' שד"מ ס"ק יא). ב) גם אסור. ג) אסור ואפ"י מכויין לצורך הדלקה. ד) גם אסור דהוי תיקון כלי. ה) מותר, דכיון שהיא מתוחה ושזורה כבר מעיו"ט הוי תיקון כלאחר יד. ו) מותר, ודוקא בשמן שאין בו נר דלוק דכשנר דולק שם ושורה בתוכו נתמעט השמן קצת ע"י השריה והוי מכבה כנ"ל ס"ב. סעי' ו ס"ק מב-מו ושעה"צ ובה"ל ד"ה אין גודלין.

זז) זז) שאלה למעשה: (לחידודי). האם מותר לתחוב פתילה בתוך מתקן מברזל הנתפש על ביזר זכוכית. ע"י ס"ט וס"ק מב. ועיין עוד).

(הקדמה לסעי' י). הסרת פחם מראש הפתילה: מבואר בגמרא (פילה ל"ב) שמוותר להסיר הפחם שבראש הפתילה המכהה את אור הנר. וטעם ההיתר שזה בכלל פעולת הדלקה שמוותרת ביו"ט (ע"פ הרמ"א פ"ד ס"ז, וע"פ עשה"ל נז).

והנה יש ד' אופנים להסיר הפחם, ויש חילוק ביניהם לדינא: א. מסיר הפחם בידיו - מעיקר הדין מותר. ב. מסיר הפחם ע"י כלי (כגון מלקחיים וכיו"ב) - נחלקו בזה הראשונים, יש אומרים (פסוקות הרמב"ם פ"ד ה"ג, וכן פירשו בדכ"י הרמ"א והמ"מ) שאסור דהוי בכלל תיקון כלי (כמו שאסור לחתוך הפתילה) ורק בידים מותר משום שאין דרך לעשותו כלי בידיו. ויש אומרים (רמ"א רש"ב"א ועוד, וב"י פי' כן ברמב"ם) שמוותר, דלא שייך בזה תיקון כלי (רמ"א) שהפתילה כבר מתוקנת ועומדת ואינו אלא מסיר מונע, כשם שמוותר להסיר לכלוך מהכלי (ע"פ ה"ט"ו). וכתב המשנ"ב שבמדינתנו המנהג להחמיר בב' אופנים הנ"ל ואין להסיר הפחם אפילו ביד. וטעם המנהג נתבאר במהרש"ל (ש"ס ד י"ג) שמא יבואו להסיר הפחם בכלי, וחיישינן לראשונים האוסרים בכלי, דהוא ספק איסור תורה. ג. ניפוץ הפחם באצבעו [דהיינו שאינו תופס את הפחם בין אצבעותיו אלא מסירו באצבע אחת ע"י שמכה על הפחם] - מותר. ד. לחתוך מגוף הפתילה - אסור משום תיקון מנא.

44. (הסרת פחם מהפתילה): א) האם מותר להסיר ביד את הפחם שבראש הנר כשהוא דולק [מדינא]. ב) וע"י כלי. ג) ולחתוך הפתילה עצמה בכלי. ד) מה המנהג במדינתנו לענין הסרת הפחם. ה) ולנפץ הפחם באצבעו. ו) ולהטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה.

תשובה: א) כן. ב) מותר, ויש אוסרים.⁵⁷ ג) אסור. ד) המנהג במדינתנו שלא להסיר הפחם בין ביד ובין בכלי, בין בנר שמן בין בנר שעוה וחלב.⁵⁸ ה) מותר, שאינו מכבהו בידים, ואע"פ שמפילו לארץ והוא כבה כיון שאין מכויין לכיבוי מותר. ו) כל שכן שמוותר. סעי' י וס"ק מז ושה"צ.

45. (הדלקת נר יו"ט): א) האם יש מצוה להדליק נר ביו"ט. ב) המדליק נר של יו"ט האם מברך אקב"ו להדליק נר של יו"ט. ג) וביו"ט שני. ד) וכשו"ט חל בשבת.

תשובה: א) כן,⁵⁹ כמו בשבת (משום כבוד ויונג שבת, ע"י רש"י שבת כה: ד"ה חובה, ושו"ע רסג ב). ב) כן. ג) גם מברך. ד) אומר להדליק נר של שבת ושל יו"ט. סעי' יא וס"ק מח.

הוספות ועיונים

⁵⁷ ולדעת המחבר, העולת שבת פ"י בדעתו לאסור, אך המג"א וט"ו ומאמ"ר פירשו בדבריו להתיירא, וכן מבואר בב"י להתייר [והיינו אפ"י שלא בדרך ניפוץ אלא ליטול הפחם בראשי אצבעותיו].

⁵⁸ לדעת המחבר מותר וכנ"ל, ובשכנח"ג (סוה"י) מאמר מרדכי (סי"ק טו) שלחן גבוה (סי"ק כב) ובן איש חי (ש"י במדבר כו) הובא המנהג להחמיר, וע"י כף החיים (סי"ק קז).

⁵⁹ ע"י כ"ח"ח (סי"ק קט) בשם הפמ"ג (משב"ז י"ב) דגם ביו"ט נוהגין להדליק ב' נרות, אף דזכור ושומר נאמר בשבת מ"מ יש עוד טעמים. (ע"ש עוד, וע"י גם בן איש חי ש"י פי' ויקרא אות יא).

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידעת דברי המשנ"ב על בורין

א. יו"ט שחל במוצאי שבת, ונשארו פתילות בבייבי הנרות משבת, ורוצים להדליק בהם עתה, האם מותר להסיר את הפחם שבהם כדי שיהיו נוחים וטובים להדלקה ולהדליק בהם. והאם מותר להתוך מעט מהפתילה בידו או ע"י מספריים. (ע"י ס"ד וס"ק כח כט ושעה"צ לו-לה. וסעי' ימיירי בעת שדולק).

ב. הנה בזמננו שיש תאורת חשמל, ידוע שנתחבטו הפוסקים כיצד מדליקים ביו"ט את נרות יו"ט, והרי אין בהם צורך כל כך (ואכמ"ל). ולמעשה העלו שהמנהג שמדליקים. מה לדעתך, האם יהיה עדיף להרבות נרות באופן שיהיה תוספת אור מהם, שבוה ודאי יהיה תועלת מהנרות ואז שפיר דמי להדליקם ללא שום חשש. (ע"י ס' תקיד סעי' ה).

תשובות ל"שאלה למעשה". נא לא לסמוך על התשובות למעשה.

(א) אסור לעשות שום מלאכה מיוחדת עבור גוי (וכ"כ בשש"כ פ"ב הע' כ"א לענין הציור שהוזכר. וכל האופנים שהותרו בסעיף דידן הם ע"י ריבוי אגב שמבשל הישראל לצורך עצמו, ולא באופן שעושה מלאכה במיוחד עבור הגוי. ולכן מבואר בסעיף זה שאסור לבשל לגוי בקדרה נפרדת ואין שום אופן שמותר בוה).

(ב) אם זה שעת הדחק מאיזה סיבה, כגון מחשש איבה, מותר, ואם אינו שעת הדחק אסור. וי"א שרק אם לוקחים מזה פת בפועל מותר. ואם אופים עבורו פת אחת גדולה וזוה לוקחים מעט, הסתפק הש"צ.

(ג) א. החול הפקר הרי אין מזונותיו עליך, ואסור להאכילו. ב. כתב הרמ"א שאסור, והמ"ב כתב שאפי' לכרמלית אסור, וכ"ש לרשות הרבים דידן אסור (ולהוציא ע"י גוי מותר לכרמלית ואפי' לרה"ר דידן. ס"ק יט ושעה"צ לד). ג. באותה קדרה מותר אם הוא עושה זאת בטירחה אחת (כמבואר בה"ל. ושם נקט להקל אפי' אם לא יכול לפייס במאכל אחר). ובקדרה אחרת מחלוקת אם מותר להרבות באופן שיכול לפייס במאכל אחר (כמבואר בס"ק כב).

(ד) ביצה שספק אם נולדה היום או אתמול אסורה, ואם נתערבה באחרות נחלקו הפוסקים בדין הביצים, ולמעשה נקט המ"ב לאסור כולם אלא א"כ הוא שעה"ד.

(ה) אם הכלי נוגע בביצה אסור, ואם לאו מותר.

(ו) הביצה היא דבר שיש לו מתירין ואינה בטלה, ואפילו שבמין שבמין מינו (-הביצה ביחס לסלט) אין חומרת דבר שיש לו מתירין, כאן שהביצה באה כדי לתת טעם, מבואר בשו"ע שכל שעשוי ליתן טעם ומראה אינו בטל, אך באופן הנזכר שעשוי לתת טעם בלבד ולא מראה, הביא המ"ב מחלוקת אחרונים אם גם באופן זה אינו בטל או שדוקא כשכא ליתן גם מראה וגם טעם אינו בטל. נמצא שסלט זה שנוי במחלוקת אחרונים אם מותר ביו"ט.

(ז) א. הביצים ומותרות, שודאי נולדו אתמול. ב. ודאי לא גרע מגוי, שמבואר שנאמן במסל"ת בכה"ג (וע"י שעה"צ ד"א שאין הגוי נאמן, אך בכה"ג הכל מודים, ע"ש בשעה"צ ב' טעמים לכן. אלא שהטעם השני יוגם... לכאורה לא שייך כאן כי שם מדובר במכירה אבל כאן שבא נותן ביצים במתנה לכאן) לא שייך לומר שרוב ביצים נמכרות אתמול, וגם יש לעיין אם ב' הטעמים הם לעיכוב או לרווחא דמילתא דבי טעם אחד. ומ"מ יתכן שיהודי שאינו שומ"ת עדיף מגוי ואולי זה צירוף במקום הסברא הני' על צד שאינה שייכת כאן, וע"י. ומ"מ לקמן סי' תקטו ס"ג מבואר ברמ"א ומ"ב שעכ"ם נאמן במסל"ת בדברנו בכל גונא, ולפ"י פשוט שבציור הנ"ל היהודי נאמן).

(ח) אסור.

(ט) לדעת הרמ"א מותר להנמיך האש כדי שלא יפסד המאכל. ולדעת המחבר לכאורה אסור (שדין הנמכה שוה לכיבוי), אך בשו"ת אור לציון (ה"ג פ"כ אות ט) כתב להחיר לכבות גם לדעת המחבר, וסברתו שהמחבר לא אסר אלא בכיבוי שיש בו עשיית פחמין שאסור מהתורה דהיינו כיבוי גחלת של עץ, אבל בגחלת הו"ל שמתכת אפשר להקל, וכדמצינו חילוק זה לגבי מיתוק האסור החדול לעיל סי' תקי א"ג, ועל כן בגז שלנו שאין שם גחלת הו"ל כיבוי דרבנן, ולצורך שלא ישרף המאכל מותר כשאין לו אפשרות אחרת. [נאמנם אם יכול להדליק אש חדשה, מצדד שם כבול"צ שעדיף להדליק אש מאשר להנמיך אש, דהא הדלקה לצורך אוכל נפש ודאי מותר, ואילו כיבוי של הצלת המאכל לא הותר לדעת המחבר ודי לנו שהקלנו בוה בדברנו, ובפרט שכל כיבוי הותר דוקא כשא"א בענין אחר, א"כ עדיף להדליק אש אחרת. ובעצם נידון זה ע"י באג"מ (ה"ד סי' קג) דס"ל שעדיף להנמיך דהוי כאו"נ ממש, אמנם בשמירת שבת כהלכתה (פ"ג אות י) הביא שהגרש"ז אויערבך אסר להנמיך אם יכול להדליק אש אחרת. ולכאן לפי כל זה ודאי שיש לנקוט אליבא דמרן השו"ע שעדיף להדליק אש חדשה ולא להנמיך את האש הקיימת, כאשר באפשרותו להדליק אש אחרת, מאחר דמעיקרא דמילתא בגחלת של עץ אין לכבות כלל לדעת מרן השו"ע].

(י) אסור גם לדעת הרמ"א שהרי האור מתעמעם כשמציאים שמן והוי כיבוי.

(יא) א. הוי גרם כיבוי דלמחבר אסור ולרמ"א מותר, וכתב המ"ב שנכון להחמיר כהמחבר, אך בציור זה שהכיבוי לא נעשה בגוף הנר הוי דומיא דהנחת חול מסביב לנר שכתב המ"ב (ס"ק כ) בשם האחרונים להתיר (ולמחבר אסור גם בוה שרק במניח החול קודם ההדלקה מתיר). ב. למחבר אסור לגרום כיבוי לאחר שהנר הודלק. ולאחרונים (הובאו בס"ק כ) יכול ליתן חול

מסביבו כדי שיכבה האש כשיגיע לשם. ולדעת הרמ"א מותר אפי' לחתוך הנר - ע"י האור ולא ע"י סכין, אמנם דעת רוב האחרונים שרק כשמדליק שני חתיכות הנר מותר לחתוך ע"י האור (בה"ל ד"ה שמדליקים) ולפי"ז אין לו עצה לחתוך הנר שלא ידלק כולו. וגם בלא"ה כתב המ"ב (ס"ק נג) שיש להחמיר בהמחבר שלא לחתוך הנר אפי' ע"י אש, אך יוכל להניח חול מסביב הנר ויכבה כשיגיע לשם (ולדעת המחבר אסור כנ"ל). יש שהתירו ליתן מים מסביב הנר שיכבה כשיגיע למקום המים, אך הבה"ל (ד"ה דבר) נקט שיש להחמיר בזה, והביא שיש מקילין במקום צורך גדול. יש עצה נוספת לכבות את הנר, לדעת הרמ"א, שיניח הנר במקום הרוח שתכבהו, בעת שאין רוח שיכולה לכבותו. אלא שלמעשה נקט המ"ב להחמיר בזה ע"פ האחרונים שכתבו שתמיד יש רוח וקשה להבחין מתי אין רוח כלל. ג. הרמ"א התייר, אך המ"ב הביא שהאחרונים אוסרים וכן הסכים שיש להחמיר בזה כי תמיד יש רוח מנשבת (וקשה להבחין בזה).

(ב) מותר, שהרי זה לצורך.

(ג) אסור, כמבואר במ"ב שגם להניח על העץ נחשב שימוש באילן ואסור.

(יד) א. משמע מסעי' זה שאסור, משום מתקן מנא. (ויחזק שיש בזה גם איסור "מחתך". ויחזק שכל זה תלוי בנידון הפרדת גביעי לבן, ע"י ארחות שבת פ"ב סעי' יב, ויש לדחות דשם ראוי לשימוש כמות שהוא וכאן לא, ועיין). ב. כנ"ל תשו' קודמת. ולפי"ז יש להזהר להכין את ה"פתיל צף" לפני יום טוב. ג. משמע שמותר להפרידן זה מזה, כמבואר במ"ב שאם הדיבוק נעשה ממילא בלא כוונה לאחר גמר יצירת הכלי, ועתיד ליפרד, אין בזה תיקון כלי ומותר להפרידו (ואף שנעשה בבית היוצר, היות וכבר נגמר הכלי חשיב לאחר גמר מלאכתו, וכמבואר בס"י בשו"ע"ר ס"ו ומ"ב ס"ק נג).

(טו) אסור לחתוך, ואפי' ע"י אש שהרי אין בדעתו להשתמש ב' החלקים ועושה רק לקצר את הנר ואסור.

(טז) נראה פשוט שמותר, שכל מה שמבואר בסעי' זה לאיסור הוא כשמתקן את גוף הפתילה, אבל להעמיד פתילה בנר משמע שמותר, שלא שייך בזה תיקון כלי אלא העמדה בעלמא, וה"ה בציוור הנ"ל שמעמיד הפתילה בברזל. וכ"כ בפשיטות בספר הלכות המועדים (להגרשו' גרוסמן) פ"ג ס"ח בהערה, ע"ש עוד.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקיד): אין לכבות דליקה ביו"ט. ואפי' נשרף ביתו ואין לו היכן לגור, אין לכבות. אם יכולים להישרף צורכי האוכל כגון הקדרה או כלי האכילה [ואינו יכול לשאול מאחרים] או שישרף ביתו ולא יהיה לו מקום לאכול, לדעת המחבר אין לכבות, ולדעת הרמ"א מותר. • וכן אם ישרף האוכל עצמו לדעת המחבר אסור ולרמ"א מותר, ובה אפי' ימצא מקום לאכול מותר שזהו אוכל נפש ממש. • אין לכבות בקעת הנשרפת מפני שחס עליה, אך אם כדי שיוכל לבשל בה, למחר אסור ולרמ"א מותר. • אין לכבות נר לצורך תשמייה אע"פ שזה בכלל הנאת הגוף, דרק לצורך אוכל נפש מותר. ויש מקילים לענין יו"ט שני של גלויות כשאין לו אפשרות אחרת, והוא שנתקן כגון ליל טבילה, ואם יכול להעמיד הנר במים או להרבות פתילות יעשה כן דיש מתירים באופנים אלו. • אין להמעיט שמן מנר דולק, משום שהאור מתעמעם והוא כיבוי. ואם עושה כדי לאכול השמן, נחלקו הפוסקים וצ"ע. • כלי נר שמונחים בו חתיכות שעוה ואין הפתילה נתונה בהם ורק ידלקו אח"כ, מותר להוציאם לכו"ע. • להוציא פתילה מנר דלוק, לכו"ע אסור, דהאור נחלש. ואפי' דעתו להחזירה לשם אסור, דמ"מ כבר כיבה. • מותר להוציא הפתילה מתוך השמן מעט כדי שהאש תאחז בה ותדלק. • פתילה שאינה דולקת יפה ורוצה להטות הנר כדי להרחיק מעט השמן כדי שיוכל למשוך הפתילה שתדלק יותר טוב ואח"כ מיישר ההטיה וחוזר השמן כבתחילה, מותר. ויתכן שבוה שע"י ההטיה תדלק יותר טוב, אפי' לא מחזיר השמן כבתחילה מותר. • מותר להוסיף פתילות בנר כדי שתאיר יותר, אפי' שממחר לכבות בכך. וכן מותר לקפל נר שעוה ולהדליקו משני הצדדים כדי להרבות אור. ואם כונתו כדי שיכבה מהר, למחבר אסור דהוי גרם כיבוי בגוף הנר, ולרמ"א מותר, ולמעשה יש להחמיר כנ"ל. • אין להטות נר שעוה ולהחזירו ושוב להטותו ולהחזירו כדי שיהיה לכבות. • אין לחמם נר שעוה כדי להדביקו מתחתיו, שמא יבוא לשפשף הנר והוי ממוק. • לחתוך נר של שעוה, ע"י סכין אסור דעושה כלי, וע"י האש לרמ"א מותר דס"ל גרם כיבוי בגוף הדבר הנדלק מותר [לבד מבשמן שהאור מתעמעם וכנ"ל], [למג"א אפי' כשאינו מדליק החלק הנחתך והאחריו חולקים שרק כשמדליק שניהם מותר דנראה כמדליק בלבד ולא כמתקן], והמחבר אוסר, וכ"כ כמה אחרונים ויש להחמיר כן. • באופן שמניח דבר מסביב לדבר הדולק לגרום כיבוי, למחבר אסור, והאחרונים מתירים. • לתחוב הנר בתוך מים שיכבה כשיגיע למים, יש מתירים והעיקר כהאוסרים, ולא דמי לחול שאינו אלא גרם כיבוי משא"כ מים מכבה ממש. ויש מקילים לצורך גדול, והח"א מיקל ביו"ט שני של גלויות לצורך תשמייה בשעה"ד. • גרם כיבוי, שאינו בגוף הדבר הנדלק, מותר ביו"ט, לכן מותר להעמיד נר במקום שאין רוח עתה ותגיע אח"כ. ויש אוסרים משום שקשה לשער שאין רוח, ויש

להחמיר. ואם יש עתה רוח, אפי' רוח מצויה ולא חזקה, אסור לכ"ע. • נר שכבה, ורוצה להדליקו שוב, ויש בו פחם ורוצה להסירו, מותר [שאינן זה נחשב עשיית כלי אלא הכשרת ההדלקה]. ובעת שהנר דולק נהגו להחמיר שלא להסיר הפחם בידי אלא לנפצו באצבעו ונופל לארץ ונכבה מאליו (סעי' ז). [ומעיקר הדין מותר להסיר גם בעת שדולק, ויש אוסרים לעשות ע"י כלי, ואפשר שלשיטתם אסור ע"י כלי גם כשאינו דולק]. • בכל אופן אין להכין הנר בשביל אחר יו"ט, משום איסור הכנה. ואפי' אין להעמיד נרות שעה שזה טירחה בעלמא, שגם זה נחשב הכנה (סעי' ה). • אסור לחתוך מגוף הפתילה בכלי או ביד, משום איסור מתקן מנא. • אין להדליק נר של בטלה ביו"ט, דהיינו נר שאין בו צורך יו"ט וגם אינו משתמש בגוף הנר. לפיכך אין מדליקין נר לכבוד כגון להראות עושרו ויכולתו, שאין הנאה מגוף הנר. • מותר להדליק נר לצורך מצוה. לפיכך מדליקין נר בבית הכנסת, ובברית מילה. • צ"ע אם מותר להדליק נר בביהמ"נ ביום לאחר התפילה כשאינן שם אנשים. • נר של יו"ט מצוה להדליק, ויכול להרבות נרות שיש בכך יותר אורה ושמחת יו"ט. • כתב המאירי אותם אנשים שמדליקים נר בביתם תמיד שאינם רוצים לשהות בלא נר, ואין בו צורך, אסור להדליק ביו"ט. מיהו אם מפחדים להיות בלא אור, זהו ודאי לצורך ומותר להדליק. • נר נשמה (יאראייט) יתכן שאין זה נחשב מצוה לכן ידליקו במקום שאוכלים כדי שיהנה ממנו, ועדיף להדליקו בבית הכנסת שיש בו מצוה, ובשעה"ד יתכן שאפשר להדליקו בכל גונא שזה כעין מצוה שהוא לכבוד אבותיו. • מותר להדליק נר בביתו סמוך לחשיכה, שיש תועלת בנר כבר עתה ביו"ט, שמתחיל להחשיך. • אין להשתמש באילן ביו"ט, לכן אסור להניח נר מעל האילן, ולא ליטלו משם. • חז"ל אסרו להניח נר דולק ע"ג אילן אף לפני יו"ט, שמא יבוא ליטלו ביו"ט ונמצא משתמש באילן. • אין לעשות בית קיבול של חרס בשביל נר, משום תיקון מנא. וכן אין להוציא את הקש שנותנים לתוך הכלי כשהוא רך כדי שלא יפלו דפנותיו לתוכו, משום תיקון מנא. • ב' כלים שיצאו מבית היוצר יחד מחוברים, אסור להפרידן, משום מתקן. • אם הכלים כבר היו נפרדים ושוב נדבקו יחד דרך עראי, מותר להפרידן. • פתילה ארוכה שרוצה לחותכה כדי לקצרה, אסור משום תיקון מנא. • אין לחתוך פתילה לשנים ע"י סכין, משום תיקון כלי. [וביד צ"ע]. • ליתן שני ראשי פתילה ב' כלים ולהבעיר הפתילה באמצע וניתקת ונעשית ב' נרות, אם כונתו להדליק ולא לקצר מותר, שאינו נראה כמתקן אלא כמדליק. • כמו כן נר של שעה שרוצה לחתכו ולחלקו לשניים, ע"י סכין אסור, וע"י שמדליקו באמצעו ונעשה ב' נרות דולקים מותר. • אין לגדול ולשזור פתילה ביו"ט, משום מתקן. • אין למתוח צמר גפן משום מתקן. • וכן אסור להפריד קליעת פתילה או נר שעה, ואפי' עושה לצורך הדלקה. • אין להבהב הפתילה כדי להשיר את הנימין ותהא נוחה להדלקה, משום מתקן. • פתילה שאינה קשה כל צורכה ורוצה למעכה ביד, מותר, שאין זה דרך תיקון. • מותר לשרות פתילה בשמן שתהא נוחה להדלקה, שאין זה נחשב תיקון. • מצוה להדליק נר ביו"ט, כמו בשבת. • מברכים על הנר אקב"ו להדליק נר של יו"ט. ואם חל בשבת אומרים של שבת ושל יו"ט.

סימן תקטו

(הקדמה לסעי' א). **מלאכה שנעשתה ביו"ט:** איתא במשנה (ביב"ב כד.) 'מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יו"ט לא יטול מהן ביו"ט אלא אם כן יודע שנצודו מערב יו"ט'. ומבואר בזה שדבר שספק אם יצוד ביו"ט הוא מוקצה. וה"ה לפרי שנתלש ביו"ט, ואפילו מאליו, אסור ביו"ט, ואפילו ספק נתלש היום הוא מוקצה (והלא עול לקמן בסמוך).

גוי שעשה מלאכה לישראל: בגמ' שם (ע"ב) אמרו לענין גוי שעשה מלאכה לישראל: 'נכרי שהביא דורון [כגון פירות] לישראל ביו"ט, אם יש מאותו המין במחבר אסור', שחוששים שמא תלשן היום מהקרקע. ואסורים באכילה ובטלטול, שפירות שלא נתלשו מערב יום טוב מוקצה הן, שהרי במה שלא תלשן מאתמול הקצה אותן מדעתו. וביאר רש"י (ד"ה א"ט) שאפילו רבי שמעון המתיר מוקצה מודה בזה, שהן כגרוגרות וצימוקים שהעלם לגג לייבש, שאף רבי שמעון אסר בהם משום שהקצם מדעתו כמבואר במס' שבת (מה).

עוד אמרו שם בגמ', דהפירות שהביאן הגוי ביו"ט אסורים במוצאי יו"ט עד בכדי שיעשו [היינו כדי שיערו זמן עשיית המלאכה ועי' בה"ל ד"ה ושיעור]. ובטעם האיסור מצינו ב' שיטות בראשונים. א. רש"י פירש בכדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט שנעשתה באיסור. ב. ר"ת פירש גזירה שלא יאמר לנכרי שיעשה בעבורו.⁶⁰

אם צריך להמתין בכדי שיעשו עד מוצאי יו"ט שני של גלויות: נחלקו הראשונים לענין יו"ט שני של גלויות, האם מה שאמרו ימתין בכדי שיעשו לאחר צאת יו"ט הוא במוצאי יו"ט ראשון ואז מותר אפי' שהוא יו"ט שני, או שצריך להמתין בכדי שיעשו ממוצאי יו"ט שני. שיטת רש"י (סג) וסיעתו שלאחר כדי שיעשו מיו"ט ראשון מותר, שהלא יו"ט שני אינו אלא ספק, וא"כ ממה נפשך, אם יו"ט ראשון הוא קודש אז מספיק בכדי שיעשו ממנו, ואם יו"ט שני קודש א"כ יו"ט ראשון חול והמלאכה נעשתה בהיתר וא"צ כלל בכדי שיעשו. ואילו דעת ר"ת וסיעתו שצריך להמתין בכדי שיעשו ממוצאי יו"ט שני, שהרי ביו"ט שני לא שייך לומר 'בכדי שיעשו' שעדין אינו זמן הראוי לעשיית המלאכה. וכתבו התוס' (כד: ד"ה ולעריב) דמחלוקתם היא לשיטתם לעיל בטעם האיסור, שלרש"י שפ' שהטעם הוא כדי שלא יהנה ממלאכה שנעשתה ביו"ט, שייך לומר ממ"ג, שהרי יו"ט שני הוא ספק ולאחר שעבר בכדי שיעשו מיו"ט ראשון שוב אינו נהנה ממלאכת יו"ט ממ"ג, אך לר"ת שפירש הטעם גזירה שלא יאמר לגוי לעשות מלאכה, כיון שיו"ט שני אסור במלאכה צריך להמתין עד לאחר יו"ט שני [ואף שיום ראשון ספק חול הוא, מ"מ אסור לומר בו לגוי לעשות מלאכה בשביל היום השני], ומאחר שלא התירו לו אלא לאחר כדי שיעשו מיו"ט שני שוב אין חשש שיאמר לגוי לעשות המלאכה דבלא"ה לא יהנה מהמלאכה ביו"ט אלא מזמן שיוכל לעשות ביום חול.

ולענין ישראל אחר שלא נעשתה המלאכה עברו אם מותר לו להנות מהמלאכה ביו"ט, הנה לשיטת רש"י שהאיסור הוא כדי שלא יהנה ממלאכת איסור, אין נ"מ בין ישראל זה או אחר, ולשניהם אסור להנות ממלאכה זו. ובדעת ר"ת נחלקו הפוסקים, יש שכתבו (מקו"ד סי' עה אלוכל' דהרא"ש, ומהרי"ל) דלגבי ישראל אחר לא חיישינן ולא גזרו שמה יאמר לנכרי להביא בשביל ישראל אחר, דאין אדם חוטא ולא לו. ויש אומרים (סמ"ק קלא, מהדקי עינינו תל"ל) שגם לדעת ר"ת אסור אף לישראל אחר [דלא פלוג ב"ק].

גוי שהביא מחוץ לתחום: שם אמרו, שגוי שהביא פירות מחוץ לתחום בשביל ישראל, אסורים רק לאותו ישראל שהובא בשבילו, אבל לישראל אחר מותר אפילו ביו"ט. והטעם שהקילו באיסור תחומין לאחרים שלא כשאר מלאכות שאסור לכל, רש"י (ד"ה חוז) פירש משום שאיסור תחומין דרבנן, ולא החמירו בו לאחרים. והרמב"ן (מלחמת ה' ד"ה וכו') פירש הטעם שהקילו באיסור תחומין משום שאינו איסור השהו בכל, שמה שלאחד הוא חוץ לתחום לאחר הוא תוך התחום, ועל כן הקילו בו. וכתב הר"ן (ד"ה והכל) שלשיטת הר"ף (עיוניוין ה) והרמב"ם (שם פכ"ז ה"ט) שתחום י"ב מיל איסורו מן התורה, שנמצא שאף באיסור דאורייתא הקילו בזה, [ואין די בטעמו של רש"י שלא הקילו אלא באיסור דרבנן], צריך לפרש הטעם שהקילו בזה כהרמב"ן שאיסור תחומין קל הוא שאינו שוה בכל. והמגן אברהם (ס"ק יח) בשם תרומת הדשן וים של מלאכה פירש הטעם [לשיטת הר"ף והרמב"ם] שאף שהוא איסור תורה כיון שאינו מפורש במקרא לא החמירו בו.

(הקדמה לס"ק יב). **צורך אורחים:** לעיל בסמוך הובא מחלוקת בשיטת ר"ת אם התיר לישראל אחר להנות מהמלאכה שלא נעשתה עברו. וכתב תרומת הדשן (סי' עח) שהורה אחד מהגדולים (מהרי"ל הל' יוס טוב עמ' קנ"ג סי' כג) כדברי האוסרים, אמנם אם יש בדבר צורך אורחים נכבדים יש לסמוך על המקילים [בצירוף שיטת רש"י שמוותר אפילו לאותו ישראל שהובא בשבילו]. והקשה הב"י (סעי' ה), שמדברי התרוה"ד משמע שאורחים יש להם דין ישראל אחר, והרי בגמ' מבואר (וכן דעת רב ג' ע"ה בעינינו מ. וכן נקטו הרבה לראשונים ע"פ ב"י) שכל מה שמביאים לביתו של הריש גלותא הוא לדעת החכמים המצויים שם, הרי שהאורחים דינם כבעה"ב ואין דינם כאדם אחר. ותירץ הב"י שדוקא אורחים הנמצאים תדיר בבית בעל הבית נחשבים כמותו, אבל אורחים שבאו באופן עראי ואינם רגילים לסמוך תדיר על שולחן בעה"ב אין דינם כמותו ומותרים להנות מהמלאכה כדן ישראל אחר שלא הובא בשבילו. וכן נקטו כמה אחרונים (הובאו בשע"ל טז). ובמהרש"ל (י"ש פ"ג סי' ט) חלק על פירוש זה בדברי התרוה"ד, ופירש שדבר שמושב בישראל אחר הזמין אורחים, ולצורך אורחים כאלו יש להקל שהלא אינם בכלל בני ביתו של אותו שנעשו בשבילו, ולעולם אורחים שאצל בעה"ב שנעשה בשבילו דינם כמותו ואסורים להנות מהמלאכה. והמג"א (ס"ק יח) כתב בפירוש התרוה"ד כדעת המהרש"ל שהכונה לאורחים שאצל

הוספות ועיונים

⁶⁰ ואף שטעמים אלו כל שכן שאסור להנות מהמלאכה ביו"ט עצמו, וא"כ א"צ לטעם דלעיל שאסורים משום מוקצה, כתב הר"ן (ביצה יג. ברייף ד"ה אבל מ"מ) שמימי צריך אף לטעם של מוקצה, באופן שהנכרי תלש את הפירות לעצמו שאז לא שייך איסור מלאכה, וכדלהלן במ"ג סק"ג ושעה"צ סק"ד.

ישראל אחר, ומ"מ כתב שדינו של הבית יוסף אמת שגם אורחים שבבית בעל הבית שנעשה בשבילו מותרים להנות (אך דעת המג"א לחלק מהי נעשה המלאכה, כלקמן בסמוך).

תירוץ נוסף כתב הבי"י [בקושייתו על התרו"ד שהיקל באורחים מהגמ' שאורחים דינם כבעה"ב], שיש חילוק מתי האורחים הגיעו, שדוקא כאשר היו אצל בעה"ב בשעה שהובאו אצלו הפירות, או אומרים שהמלאכה נעשתה גם עבורם, משא"כ כאשר באו לאחר שנעשתה המלאכה, ודאי לא היה דעת הגוי עבורם, ואין דינם כבעה"ב ומותרים להנות מזה. וכן נקט המג"א (ה"ג) למעשה.⁶¹

(הקדמה לבה"ל ד"ה וישעור כדי שיעשו). **שיעור בכדי שיעשו:** מצינו ג' שיטות בשיעור 'בכדי שיעשו': א. התוס' (עיונין לט: ד"ה לו) והרא"ש (פ"ב פ"ב ס"ב) כתבו שלדעת רש"י שהטעם הוא שלא יהנה ממלאכת יום טוב, א"כ אין צריך להמתין אלא בכדי שתעשה עיקר המלאכה דהיינו תלישה וצידה, ולא משך זמן הבאתם. ב. ובדעת ר"ת כתבו התוס' (ס"ט) שכיון שפירש שהטעם הוא גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות לו מלאכה, אם כן צריך להמתין אף משך זמן ההבאה, שאם לא נזקיקו להמתין גם זמן זה, עדיין יש לחוש שיאמר לנכרי לעשות לו מלאכה כדי שלא יצטרך להמתין למוצאי יום טוב אלא זמן מועט. ודעת הרשב"א (ש"ת ח"א סי' לט) והר"ן (יג: ד"ה ולערה) שגם לשיטת רש"י שיעור בכדי שיעשו הוא כדי שילך וילקוט ויחזור. וכן פסק השו"ע. ג. מסקנת הרא"ש (ס"ט) וכן נוטה דעת החו"מ שאין צריך להמתין אלא בכדי שהגוי יביאם ממקום הסמוך ביותר לתחום העיר, וא"צ להמתין בכדי שיבואו מאותו מקום שהביאן ממש (והטעם לזה ראה לקמן בהקדמה לסעי' ז בהערה).

דעת הסמ"ק, שלשיטת ר"ת שאף ביו"ט שני אסור להנות מהמלאכה שעשה הגוי, עכ"פ יש להקל לענין אחרים שלא נעשתה המלאכה עבורם שהשיעור של כדי שיעשו הוא בכדי שיעור עשיית המלאכה בלבד שלא כולל הליכה והבאה [וס"ל לסמ"ק דגם לר"ת אסור לאחרים דלא כסוברים דלר"ת שרי מיד במוצאי יו"ט ראשון, ונתבאר לעיל].

1. (מלאכה שעשה גוי לישראל): א) גוי שעשה מלאכה עבור ישראל כגון שתלש עבורו פירות או שצד עבורו דגים, האם מותר לאותו ישראל או לישראל אחר לאכלו בו ביום. [ואם תלש כמהין ופטוריות]. ב) ואם הישראל עבר או שגג ונתנו לתוך פיו, האם מותר לבלעו. [ואם כבר בירך עליו ולעסו]. ג) והאם מותר להנות ממנו, כגון הדס שנקצץ ורוצה להריח בו. ד) ולטלטלו. [ולדעת המתירין מוקצה לעיל סי' תצ"ה]. ה) האם יש הבדל אם הפירות של גוי או של ישראל. ו) ובמוצאי יו"ט האם מותר להנות מהן.

תשובה: א) אסור לכל ישראל לאכלו בו ביום. [ואפ"י תלש כמהין ופטוריות (דזהו מקום גידולו, והעוקר דבר ממקום גידולו חייב. גמ' שבת קז: וסי' שליו"ס ה"ה)]. ב) אסור לבלעו, אפ"י בירך עליו, כדן כל אכילת איסור. ג) אסור להריח בו. וה"ה לשאר הנאות. ד) אסור דהוי מוקצה אפ"י למתירין מוקצה ביו"ט. ה) לא ואסורין בכל גונא. ו) אסור להנות מהן עד בכדי שיעשו (ואם למחר הוא יו"ט שני של גלויות ראה לקמן תשו' ג). סעי' א וס"ק ג-ו ושע"ב ובה"ל ד"ה א.

2. (גוי שהביא דבר שבחשש תלוש או ניצוד): א) גוי שהביא דורון לישראל ביו"ט, ויש במינו במחובר או מחוסר צידה, האם מותר לאותו השובא בשבילו או לישראל אחר. ולהנות ממנו ולטלטלו, בו ביום או במוצאי יו"ט. ב) ואם הביאן ביו"ט שני. ג) בהנ"ל שיש חשש שהגוי הביא מחובר, מה"ד אם הרוב אינן מחובר אלא רק המיעוט.

תשובה: א) אסור לכל ישראל אפ"י להנות ממנו ולטלטלו בו ביום, ובמוצאי יו"ט ג"כ אסור להנות ממנו עד בכדי שיעשו⁶², דחיישינן שמא תלשן או צדן היום ואסור כנ"ל, ועוד דדרך רוב אנשים לתלוש ולצוד בו ביום ולא מאתמול שלא יכמשו. ב) כנ"ל א'. ג) גם אסור (דרוב המביאין הם מהנתלש היום). סעי' א וס"ק ב ח ובה"ל ד"ה א.

3. (שני יו"ט של גלויות): א) בשני יו"ט של גלויות, אם הביא הגוי דורון ביום ראשון, האם מותר במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו או אסור עד מוצאי יו"ט שני, לו ולבני ביתו. ב) ומה"ד לאחרים שלא הובא בשבילם.

הוספות ועיונים

⁶¹ ודע, שמה שהקילו כאן הפוסקים בכמה דברים לענין אורחים, אין זה לכל מקום, אלא רק משום דמיייר הכא לענין יו"ט שני דבלא"ה רשי"י והרבה ראשונים מקילים בו, משא"כ בעיקר דין אורחים מתי נחשבים כמותו לשאר דברים לא הקילו כדחא, ויתבאר לקמן במשנ"ב סי"ק מו ובשע"ב סי"ק נח.

⁶² אבל לטלטלו מותר מיד במוצאי יו"ט, דהא ביום חול לא שייך איסור מוקצה.

ג) ואם יש לו אורחים ואין לו מאותו המין לתת להם, וכה"ג צורך יו"ט. [ואם האורחים מעיר אחרת. ומה"ד ככל זה לו ולבני ביתו]. ד) מה דעת הט"ז בעיקר דין זה, ומה למעשה.

תשובה: א) יש דעות בזה אם מותר במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו או אסור עד מוצאי יו"ט שני, ונהגין כהחמירין דאסור עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו. (דעת השר"ע בזה שמותר במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו). ב) (מכאן הוא לשיטת הרמ"א): גם לאחרים המנהג להחמיר. ג) כשיש לו אורחים ואין לו מאותו המין לתת להם, וכה"ג צורך יו"ט, נוהגין להקל להאכילם אחר כדי שיעשו בליל יו"ט שני [אבל לפני כן אסור אף בטלטול], אבל הוא ובני ביתו לא יאכלו. וי"א דדוקא אם הזמין אחר שהביאו הזרונ לביתו אבל אם הזמין מקודם הו"ל כבני ביתו ואסור. ואם האורחים מעיר אחרת יש להקל אף אם הזמין מקודם, ואף הוא בעצמו אוכל עמהן כבודן, לאחר בכדי שיעשו. ד) דעת הט"ז דכשיש לו זוחק גדול וצורך באכילה יש לסמוך להתיר אף לאותו ישראל שהוא בשבילו בליל ב' אחר כדי שיעשה, ויש חולקין, ואם יש לזה עוד קצת ספק אם נלקט היום או מעיו"ט, או שמא לא נלקט בשביל ישראל, יש לסמוך להקל כהט"ז. סעי' א וס"ק ו יב יג ושעה"צ ובה"ל ד"ה צורך.

4. ב) יו"ט של ר"ה, או יו"ט הסמוך (לשבת): א) ב' יו"ט של ר"ה, והובא ביום הראשון, אימתי מותר [לאחר בכדי שיעשו] האם במוצאי יו"ט ראשון או שני. לו ולאחרים. ב) וביו"ט הסמוך לשבת כגון שחל יו"ט בער"ש והביאן ביו"ט, או שהיה יו"ט ביום א' והביאן בשבת שלפני יו"ט.

תשובה: א) כל הנ"ל (בתשובה קודמת) הוא בב' יו"ט של גלויות, אבל בב' יו"ט של ר"ה לכונ"ע צריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו, בין לו בין לאחרים. ב) כנ"ל א' דלכונ"ע צריך להמתין עד מוצאי היום השני בכדי שיעשו אפ"ל לאחרים. סעי' א וס"ק טז ושה"צ.

5. קצץ עם הגוי: א) אם היהודי קצץ עם הגוי מעות שיביא לו דגים או פירות מעיו"ט והביאן ביו"ט, האם מותר להנות מזה ביו"ט ראשון. ב) וכשהביא לו ביו"ט ראשון מה דינו ביו"ט שני. ג) ובאיזה אופן אפשר להקל מיד בכניסת יו"ט שני.

תשובה: א) לא, אלא דינו כגוי שהביא דורון לישראל הנ"ל. ב) יש להקל בזה ביו"ט שני לאחר כדי שיעשה, אף לאותו ישראל עצמו שהובא בעבורו. (לדעת השו"ע לעיל תשו' 3 א' בלא"ה יש להקל.⁶³ ועי' הערה). ג) כאשר יש עוד ספק. ס"ק א יג ובה"ל ד"ה דורון. סוף בה"ל ד"ה דורון לקמן תשו' 12 ט'.

6. (שיעור בכדי שיעשו): א) מהו שיעור בכדי שיעשו בנלקטו וניצודו היום. ב) ואם הביאן הגוי ע"י רכיבה בסוס. ג) ואם הביאן ביו"ט ראשון כמה צריך להמתין בשביל אחרים במוצאי יו"ט שני.

תשובה: א) כדי שילך הגוי למקום שליטת [אם ידוע מאיזה מקום ליקט, הן רחוק הן קרוב] ויגמור המלאכה ויחזור לכאן. ב) א"צ להמתין אלא בכדי רכיבה לשם. ג) אפשר דסגי להמתין בכדי שיוכלו להביא ממין זה ממקום הקרוב הנמצא סמוך לעיר אפ"ל אם הביאן ממקום רחוק. ויש מקילין דלעולם השיעור לאחרים כדי לקיטה ולא כדי שיביאן ממקום שהביא וצ"ע. (לדעת השו"ע לא שייך הך דאזת ג' דבלא"ה בעי להמתין רק עד מוצאי יו"ט ראשון. ובכל גונא בעי להמתין בכדי שיעשו שילך למקום שליטת ויגמור המלאכה ויחזור לכאן כנ"ל אות א' וב'). סעי' א וס"ק כ כא ובה"ל ד"ה שיעור. ס"ק א הובא לקמן תשו' 15. ס"ק יד יז ובה"ל ד"ה וכן לקמן תשו' 7 ובתשו' 12 ט'. ס"ק כב ובה"ל ד"ה ואם לקמן תשו' 18 ד'.

ז) שאלה למעשה: סיפר ר' משה כ. הי"ו, שבימי ראש השנה שהו הוא ומכריו בחוץ לארץ, ושכרו חדר באכסניה מקומית שבעליה גוי. ביום ר"ה עצמו, נכנס אצלם בעל הדירה הגוי, והגיש להם אשכול של ענבים [כהוקרה על ששכרו ממנו חדר]. האם היה מותר להם לאכול את הענבים. והאם היה מותר להם לתת הענבים לחבריהם השרויים באכסניה סמוכה שבבעלות גוי אחר. ומתי מותרים הפירות באכילה לכל. (ע"י ס"א וס"ק א כב).

_____ הוספות ועיונים _____

⁶³ מיהו יתכן שלדעת השו"ע אפ"ל ביו"ט ראשון מותר, ע"פ מה שפסק בס"י רב ס"ד להקל בקצץ. ואף במה שדימה המ"ב להדלקת הנר דס"י רעו יתכן שיש להקל, חדא דהמג"א פקפק בזה, ועוד דלסברת השו"ע גם הא דס"י רעו י"א דס"ל להתייר ואכמ"ל.

(הקדמה לסעי' ב). איתא במשנה (שבת קכג): נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל, ואם הדליק בשביל ישראל, אסור. מילא הנכרי מים לשקות לבהמתו משקה אחריו ישראל, ואם מילא בשביל ישראל, אסור. (עי' פ"ג). וע"פ זה כתבו הראשונים (תוס' עינין ל"ג: ד"ה לו, רמ"א ב"ה פ"ג ס"ב, ועוד) שכל מה שנתבאר לעיל (ס"ב) שאסור להנות ממלאכה שעשה הגוי ביו"ט, היינו כשעשאה לצורך ישראל [נטעם האיסור לרש"י כדי שלא להנות ממלאכת איסור, ולר"ת גזירה שמא יאמר לגוי לעשות מלאכה עבורו], אבל באופן שהגוי עשה המלאכה בשביל עצמו, שאין בזה שום איסור כלל, מותר לישראל להנות מזה מיד ביו"ט [לרש"י הטעם משום שאין כאן מלאכת איסור, ולר"ת הטעם משום שלא שייך גזירה שמא יאמר לגוי לעשות אלא כשעשה הגוי לישראל והושיעם שבפעם הבאה יאמר לגוי מתחילה לעשות עבורו, משא"כ כשעשה הגוי לעצמו אין חשש שהישראל יאמר לו].

אלא שיש חילוק, שדבר שנלקט או ניצוד ביו"ט, הרי הוא אסור כל היום, ולא מטעם מלאכת איסור אלא משום שהוא מוקצה, ולערב מותר מיד [ונבזה גם לר"ת מותר במוצאי יו"ט ראשון שהוא יו"ט שני, שכל מה שאסור הוא במקום שצריך להמתין שיעור עשיה ויו"ט שני אינו בר עשיה, אבל דבר האסור ביו"ט ראשון רק משום שנוצר היום והוא מוקצה אינו אסור אלא ביו"ט ראשון וכמבואר בגמ' (נ"ל ט: ד) דביצה שנולדה ביו"ט ראשון והיא מוקצה מותרת ביו"ט שני, וה"ה בדבר התלשל או הניצוד היום שהוא מוקצה מחמת כן, מותר ביו"ט שני (ע"פ הגר"א ס"ק יג). אמנם בב' יו"ט של ראש השנה אסור משום מוקצה גם ביום השני, דכיומא אריכתא דמי, וזה אסור גם לחולקים על ר"ת]. ולכן באופן שהגוי ליקט פירות לעצמו ביו"ט, ושוב נמלך בו והביא את הפירות לישראל, והפירות הובאו מתוך התחום, אף דביו"ט אסורים משום מוקצה, לערב מותרים מיד אפי' לישראל שהובאו בשבילו.

7. (מלאכה שלא נעשתה לישראל): א) פירות שתלשן הגוי לעצמו ביו"ט או בעלי חיים שצדן לעצמו ביו"ט, או פירות שנפלו מהאילן מעצמן או בע"ח שניצודו מעצמן, האם מותרים ביו"ט באכילה ובטלטול. ב) ובמוצאי יו"ט, ולמי שהובא בשבילו. ג) ואם לערב היה יו"ט שני של גלויות. ד) ובשני יו"ט של ראש השנה, או בשבת הסמוך ליו"ט, ביום השני. ה) ואם הגוי הביאו בתחילת ליל ראשון דאין פנאי לצוד היום, או שהביאו בתחילת ליל ב' של יו"ט שני, מה דינו.

תשובה: א) אסורים באכילה ובטלטול משום מוקצה. לכן אם הביאו אח"כ לישראל אסור אף למי שלא הובאו בשבילו, וה"ה אם היה כן ביו"ט שני. ב) מותרים מיד לכל [אפי' למי שהובא בשבילו אם לא הביאו מחוץ לתחום כדלקמן]. (דלא כמי שהחמיר בזה בבה"ל ד"ה או). ג) גם מותר. ד) אסור גם ביום השני [אבל אח"כ מותר מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו]. ה) יש לו דין ניצוד ביום שלפניו (ס"ק יד). סעי' ב' וס"ק יז כג-כו ובה"ל ד"ה וכן.

יח) שאלה למעשה: ילדי משפחת ח. הלכו לשחק בגינה השכונתית ביום טוב. והנה הם רואים פרי בשל הנופל ישר מהעץ הסמוך ונח על הקרקע לידם (והעץ של הפקר). האם מותר להם לאכלו או לקחתו לביתם היום. (ע"י ס"ב וס"ק כג).

(הקדמה לסעי' ג' ס"ק כז ובה"ל ד"ה אפילו). **דיני ספקות:** דין פשוט הוא שספק מוכן, דהיינו ספק מוקצה, אסור ביו"ט (גמ' ב"ה ט:). כגון שמסופקים אם הפירות נתלשו לפני יו"ט או ביו"ט, אסורים הם משום מוקצה עד מוצאי יו"ט. וכן אם יש ספק האם בעל חי זה ניצוד לפני יו"ט או ביו"ט, אסור משום מוקצה כל היום. וזהו הדין הנפסק כאן בשו"ע. אמנם בספק אם עשה הגוי מלאכה לצורך ישראל, דקיי"ל (נפיל ס"ב) שכטגוי עשה מלאכה לצורך ישראל צריך להמתין עד הערב בכדי שיעשו, נחלקו בזה הראשונים האם כשיש ספק אם נעשה לישראל צריך להמתין בכדי שיעשו. וכמו כן באופן שידוע שעשה הגוי המלאכה לצורך ישראל אך אין ידוע אם עשאה לפני יו"ט או ביו"ט, נחלקו אם צריך להמתין לערב בכדי שיעשו. ומחלוקת זו הובאה בשו"ע לעיל ס' שכ"ה ס"ז. ובמשנ"ב שם (ס"ק ט) הביא בשם כמה אחרונים שלצורך מצוה יש להקל שא"צ בכדי שיעשו. ובאופן שיש ספק ספיקא, דהיינו שלא יודעים אם עשאה הגוי עבור ישראל, וגם אם כן, שמא נעשתה לפני יו"ט, בזה כתב המשנ"ב שם (ס"ק ט) שיש להקל בכל גונא. [אבל ביום אסורים בלא"ה דאפי' לא נעשתה לישראל אסורים דהוה ספק נעשה היום וספק מוכן להחמיר וכנ"ל].

והנה נענין גוי שהביא לישראל דורון [פירות] ביו"ט אמרו בגמ' (נ"ל ט: ד) להדיא דאסור להנות מזה עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו. ולשיטת האוסרים בספק גוי עשה המלאכה עבור ישראל אתי שפיר, דאפי' דלא ידעינן שנלקטו עבור ישראל מ"מ הוה ספק ואסור עד בכדי שיעשו. אלא שמכל מקום צריך לומר שגוי המביא דורון זהו ודאי נלקט היום [דאם גם זה ספק שוב הוי ספק ספיקא], והטעם לומר כן משום דסתם גוי המביא דורון הוא מפירות שנלקטו היום, משום שהם טריים ומשובחים. או אפשר לומר לשיטתם הפוך, שגוי המביא דורון לישראל מסתמא יקט את הפירות בשביל ישראל, רק יש ספק האם נלקטו היום או לא, ובספק אחד מחמירם בכדי שיעשו לשיטה זו. ולדעת המקילים בספק מלאכה וסוברים שלערב מותר מיד, צ"ל שגוי

המביא דורון לישראל שני הספקות נחשבים כודאי, דהיינו אמרינן מסתמא ליקטן היום, וגם מסתמא ליקטן עבור הישראל. כתב הבה"ל (פס"ו) דאף שדין פשוט הוא בגמ' שנכרי שהביא דורון לישראל אסור עד לערב בכדי שיעשו, באופן שיש ספק נוסף יש להקל לערב מיד, דהיינו לא מבעיא לשיטות שספק אחד להקל, אלא אפי' לדעות שבספק אחד יש להחמיר, בזה יש להקל, שהרי לשיטתם ספק אחד להחמיר, א"כ דורון הוא ספק [דאצ"ל לומר שהוא כודאי בשני הספקות שהרי בלא"ה ספק אחד לחומרא וכנ"ל], וממילא דבמקום שיש ספק נוסף הוא ספק ספיקא ויש להקל במוצאי יו"ט מיד.

8. (ספק נלקט או ניצוד היום): א) גוי שהביא פירות או דגים ואין ידוע אם נלקטו או ניצודו היום, אך ניכר בהם שלא נלקטו וניצודו היום [כגון שהיו הפירות כמושין וכן דגים שנס ליחן ואדמומית שתחת לחייהן], מה דינם לאחרים ולמי שהובא בשבילו. ב) ואם אין בהם היכר ואין ידוע אם נלקטו וניצודו אתמול, ביו"ט ראשון. ג) ואם היה זה ביו"ט שני.

(תשובה: א) מותרין [אף למי שהובא בשבילו אם באו מתוך התחום כדלקמן]. ב) אסורין, אפי' הגוי ליקטן וצדן לעצמו, דספק מוקצה אסור. ג) יש דעות בזה (ועיי' בזה לעיל סי' תצ"ז ס"ג), והפר"ח מכריע דלענין ליקוט יש לאסור ד"א דכל שיש מאותן המינין במחובר דרכן של בני"א ללקטן ביום שמביאין, אבל לענין צידה מותר ביו"ט שני דהוי ספק דרבנן. סעי' ג וס"ק כז-כט.

9. (כמה ספקות): א) כשהגוי הביא לישראל והיו שני הספקות יחד אם נלקטו היום ואם נלקטו בשביל ישראל, האם מותרין בו ביום. ב) ולערב. ואם היה יו"ט בערב כגון ב' יו"ט של גליות. ג) וכשודאי נלקטו היום אך ספק אם בשביל ישראל. [ולצורך מצוה]. ד) גוי שהביא דורון לישראל, האם נחשב כודאי או כספק. ה) ואם היה לזה עוד ספק כגון ספק אם יש במינו במחובר.

(תשובה: א) אסורין משום ספק מוקצה [דהא אפי' לא נלקטו בשביל ישראל הוי ספק מוקצה דאסור]. ב) לערב מותרין מיד משום ס"ס, ואפי' היה יו"ט שני של גליות. ג) מחלוקת אם צריך לערב בכדי שיעשו ולצורך מצוה יש להקל לערב מיד כדלעיל סי' שכ"ה ס"ז. ד) נחשב כודאי נלקטו היום ובשביל ישראל ואסור בכדי שיעשו וכנ"ל תשו' 2. [וה"ה אם הביא למכור בעיר שרובה ישראל, כדלקמן סעי' ו']. ה) יש מתירין לערב מיד משום ס"ס. ס"ק כז ובה"ל ד"ה אפילו.

10. (גוי מסל"ת): א) אם הגוי מסיח לפי תומו שלא נלקט היום או ניצוד היום, האם נאמן. ב) ואם הביא ביום ב' של ר"ה והסיח לפי תומו שנלקט בערב ר"ה. ג) ואם היה יו"ט אחר שבת והביאן בשבת או ביו"ט ומסל"ת שנלקטו בער"ש, האם מותר לאכלן ביו"ט [ראשון]. ד) וכשהביאן ביום ב' של יו"ט שחל במוצאי שבת ומסל"ת שליקטן קודם שבת.

(תשובה: א) נאמן, ודוקא אם אינו יודע שאסור לישראל מה שנלקט וניצוד היום דאל"ה אין זה מסל"ת דאמרינן להשיבין מקחו נתכוין. ב) כנ"ל א'. ג) אם הם פירות שאין נאכלין חיין אסור לאכלן שיש בזה איסור דאורייתא לכמה פוסקים משום הכנה כיון שאין ראויין בשבת, ובזה אין גוי מסל"ת נאמן, אבל אם הפירות נאכלין חיין נאמן. ד) כיון שאין בו אלא איסור דרבנן נאמן. סעי' ג וס"ק לא לב ושה"צ.

יט) שאלה למעשה: בני משפחת ל. ראו ביו"ט בגינת ביתם נענע תלושה שנשרה מהעשבים הגדלים שם. ולא ראו האם נתלשה היום והיא מוקצה או לפני יו"ט ומותרת בטלטול ובהרחה. האם למעשה מותר להם לקחתה ולהריחה. (עי' ס"ג וס"ק כט).

(הקדמה לסעי' ד). שבת שלאחר ב' ימי יו"ט: לעיל (ס"ב) הובא מחלוקת רש"י ור"ת לענין גוי שעשה מלאכה ביו"ט ראשון, אם מותר להנות מזה ביו"ט שני, רש"י מתיר [לאחר בכדי שיעשו] ור"ת אסור [עד לאחר בכדי שיעשו ממוצאי יו"ט שני]. ובדעת ר"ת שאוסר ביו"ט שני נחלקו הראשונים באופן שהיה שבת לאחר יו"ט שני, יש אוסרים שהרי טעם האיסור לר"ת הוא שמה יאמר הישראל לגוי לעשות מלאכה, וה"ה בזה חיישינן שיאמר לגוי לעשות מלאכה ביו"ט ראשון בשביל שבת. ודעת המתירים משום דכולי האי לא חיישינן, שאין דרך לומר

לגוי לעשות מלאכה בשביל אחר ג' ימים (לנזק). ולמעשה כתב הרמ"א להקל במחלוקת זו⁶⁴. והשו"ע השמיט מחלוקת זו, דכבר פסק לעיל (סי' ט"ז) כרש"י דמותר אפי' ביו"ט שני [לאחר בכדי שיעשו].

עוד דנו הראשונים לענין שבת שלאחר ב' יו"ט של ראש השנה [שכאשר עשה הגוי מלאכה ביום ראשון של ר"ה אסור עד מוצאי יום שני בכדי שיעשו לכו"ע, וכנ"ל ס"א], כאשר תלש הגוי פירות ביום הראשון של ר"ה האם מותר בשבת, יש אומרים דשרי משום דהוי גזירה לגזירה, דהלא יו"ט שני הוא גזירה, ואיסור הכנה מיו"ט שני לשבת הוא דרבנן, ואין גזרים ב' גזירות. ויש אוסרים, משום שב' יו"ט של ר"ה נחשבים כיום אחד, וממילא נחשב שנעשה המלאכה ביום שני של ר"ה שבזה אסור למחרת בשבת (וכנ"ל ס"א). ולמעשה כתב הרמ"א להחמיר במחלוקת זו (וכן נוטה דעת השו"ע מהבי"ח דעת האוסרים לנכסו, וכנודע, וכן הוזכר כלל זה בב"י בסמ"ח לידו).

אמנם יש הבדל בין שני המחלוקות, דלענין שבת שלאחר ב' ימים טובים של גלויות, סברת האוסרים היא משום שחוששים שמא יאמר לגוי, משא"כ במחלוקת לענין שבת שלאחר ב' יו"ט של ר"ה סברת האוסרים היא משום איסור הכנה וממילא דאפילו אם נפלו הפירות מאליהן אסורים בשבת. ויש גם נ"מ למעשה בין ב' הינדונים - לענין אחרים, שלענין שבת שלאחר ב' יו"ט של גלויות הלא יש מקילים ביו"ט שני לאחרים וקיי"מ (בכמ"א ס"א) להקל לצורך אורחים. משא"כ לענין שבת שלאחר ב' ימי ר"ה אין חילוק בזה דינו משום חשש אמירה אלא משום איסור הכנה, ואסור לכל לכו"ע (וע"פ הגרע"ק א"מ"צ סי' ס"ח).

11. (שבת שאחר ב' ימי יו"ט): א) ב' יו"ט של ר"ה שחלו ביום ה' ו' ונשרו פירות או ניצודו מאליהן ביום א' של ר"ה, אימתי מותרין. ב) ואם גוי הביא לישראל ביום הראשון מדברים שיש במינן במחבר או מדברים שמחוסרין צידה, אימתי מותרין. ג) ובב' יו"ט של גלויות שחלו ביום ה' ו' והביא ביום ה', מתי מותרין. ד) האם מותר לבשלם או להכניסם ביו"ט לצורך שבת. ה) ולבשל ע"י גוי בער"ש לצורך אכילת שבת. ו) ואם אין לו ממין זה בביתו והוא צריך לו לכבוד שבת, האם יש להתיר לטלטלו ולבשלו בעצמו. ז) ולטעום ממנו.

תשובה: א) במוצ"ש מיד. (כן הכרעת הרמ"א, דלא כמתירין לביל שבת. וכן השו"ע הביא דעת האוסרים ביש בתרא). ב) במוצ"ש בכדי שיעשו. (דלא כמתירין לביל שבת בכדי שיעשו, וכנ"ל א'. ודלא כס"ז שהיקל במוצ"ש שא"צ בכדי שיעשו, דהא מחמירים בזה לחוש לשיטת רש"י שלא יהנה ממעשה יו"ט⁶⁵). ג) יש אוסרים עד מוצ"ש בכדי שיעשו ויש מתירים לביל שבת לאחר בכדי שיעשו ולמעשה יש להקל כדעתם. [וכן אם חל יו"ט ביום א' ב' והביא הגוי בשבת מותר לאכל לביל יו"ט ב' אחר כדי שיעשו]. (ולדעת השו"ע בשני אופנים אלו מותר במוצאי יו"ט ראשון לאחר כדי שיעשו, וכנ"ל תשו' 3 א'). ד) אסור שהרי הן מוקצה עד ליל שבת בכדי שיעשו [ואף דלצורך אורחים מתירין לעיל (תשו' 3) מ"מ כל זמן שלא נזדמנו לו אורחים הוו מוקצה]. (ולדעת השו"ע אינם מוקצה כנ"ל ג'). ה) מותר [בענין שאין בו משום בישולי גוים על דרך שנתבאר ביו"ד סי' קי"ג ע"ש]. ו) מותר לטלטלו ולבשלו לכבוד שבת, לאחר שהמתין במוצאי יו"ט א' בכדי שיעשה. (בטעם היתר עי' שעה"צ ג). ז) אין מותר אלא לביל שבת לאחר בכדי שיעשו, ויש לזהר בדבר. (ולשו"ע מותר במוצאי יו"ט ראשון כנ"ל ג'). סעי' ד וס"ק לג לז-מב ושה"צ.

כ) שאלה למעשה: בבית הכנסת 'אליהו הנביא' רגילים להריח הדסים לאחר התפילה בשבת. והנה בימי ראש השנה שחלו בימי חמישי ושישי, נזכר גבאי בית הכנסת ששכח לקטוף הדסים לשבת הבאה הסמוכה לראש השנה. בספרו זאת לחברו, שמע את הדברים הגוי המטפל באחד הזקנים ממתפלל בית הכנסת, וביודעו שליהודים אסורה הקטיפה בחג, יצא לגינה הסמוכה וקטף כמה הדסים, ביום חמישי שהוא יום ראשון של ראש השנה. האם למעשה מותר להריחם בשבת. (עי' ס"ד).

ה) (הקדמה לסעי' ה). **דבר שהובא מחוץ לתחום:** כבר נתבאר לעיל בהקדמה לסעי' א' (ר"ה גוי שהביא מחוץ לתחום) שדבר שהובא מחוץ לתחום אף שהוא אסור משום שנעשתה בו מלאכה, יש בו קולא שמתור ישראל אחר

הוספות ועיונים

⁶⁴ והטעם נראה משום דרוב הראשונים נקטו כרש"י אלא שנהגים להחמיר כר"ת, לכן במקום שמצטרף עוד מחלו"ש יש להקל, וכמבואר כעיי"ז במאה"ל סי"א ד"ה ויש מחמירין.

⁶⁵ דהא כשהביא דורון ביו"ט הסמוך לשבת כגון ביום ו' אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו מטעם שלא יהנה ממלאכת יו"ט וכנ"ל, ואי"כ הי"ה בשני ימים טובים של ראש השנה שדינם כיומא אריכתא נמי יש לאסור מטעם הני"ל, דהוי כיו"ט הסמוך לשבת.

שלא הובא בשבילו [וע"ש טעם הקולא]. ואפ"ל ישראל שהובא בשבילו, אינו אסור אלא באכילה אבל מותר בטלטול, מאחר שלא שייך בזה שם מוקצה כיון שמותר באכילה לישראל אחר (וחס משום שזכב שיהיה מוח לתמוס הרי הוא מוקצה, כמוכרז לעיל סי' תל"ח ס"ג, כן הרי הפירות הם על גוי ואין מוקצה בגוי, כנ"ל שם. הגר"א).

והביא ה"ב מחלוקת ראשונים, בשיטת ר"ת שצריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני של גלויות, האם דין זה הוא גם בתחומין, דהתוס' ⁶⁶ בשם הבה"ג כתבו, וכן דעת רבינו יחיאל, דתחומין קל גם לענין זה ומותר במוצאי יו"ט ראשון, ואילו דעת המרדכי ורבינו פרץ שלענין זה לא מצינו דתחומין קל משאר איסורים ובעינין להמתין עד מוצאי יו"ט שני. ולמעשה הכריע ה"ב להקל, וז"ל: ולענין הלכה נקטינן [אף במקום שנהגו כר"ת] כדברי התוספות והר"י יחיאל דגדולים הם ומקילין בימדי דרבנן.

(הקדמה לס"ק מז ושע"ה צ"ח נח). **אם אורחים נחשבים ככני ביתו:** לעיל הובאו דברי הגמ' (ב"ב כה). שגוי שהביא דבר מחוץ לתחום לצורך הישראל, מותר לישראל אחר שלא נעשתה המלאכה עבורו, ובגמ' (ועתה רב גשת בעייתין מ. וכתב ה"ב) כאן שכן פסקו הרבה לאסונים) אמרו שהחכמים הנמצאים בביתו של הריש גלותא דינם כבעה"ב שאף הם אסורים להנות מהדבר שהובא עבורו. וכתב ה"ב שמכאן למדו הראשונים שבני ביתו של אדם אסורים כמוהו. ומזה הקשה ה"ב על התרומות הדשן (פי' ע"ה) שמוכרז בדבריו שאורחים אין דינם כבעה"ב. וכתב לתרץ בשני דרכים: א. דוקא אורחים הסמוכים תדיר על שלחן בעה"ב דעת המביא גם עליהם, ולכן הם אסורים להנות ממה שהובא בשבילו כמוהו. ב. לעולם כל אורחים דינם כבעה"ב, מיהו דוקא כשהזמין קודם שהגיע הדורון, שאז דעת המביא גם בשבילם, אבל אם הזמין לאחר שהובא הדורון אין דעת המביא בשבילם ומותרים להנות מזה כשיראל אחר. ודנו האחרונים למעשה בתירוץ אלו, ע"י משנ"ב (סי' קמ"ז) ושע"ה צ"ח (סי' קמ"ח).

12. (דבר שהובא מחוץ לתחום): א) גוי שהביא ביו"ט דורון דגים או פירות יבשים שאין בהן חשש שנלקטו וניצודו היום [כנ"ל תשו' 8], או דבר שאין במינו מחובר ואינו מחוסר צידה כגון אווזים ותרנגולים וכו"ג, ובא מתוך התחום, האם מותר באכילה. ב) ואם בתחילת כניסת יו"ט היו עדיין חוץ לתחום, האם מותרים באכילה לו ולבני ביתו. [ומה"ד כשהביא ביו"ט שני]. ג) ולטלטל במקומן. ד) ולטלטל למקום אחר. ה) ובעיר שמוקפת חומה. ו) ועיר שיש בה תיקון עירובין. ז) ובמצר. ח) בדבר שהביא הגוי מחוץ לתחום, האם צריך להמתין למוצאי יו"ט בכדי שיעשו. וכשהביא ביו"ט שני. ט) אם הובא ביו"ט ראשון, אימתי מותר. (תשובה: א) כן. ב) אסור גם לבני ביתו [דמסתמא על דעת כולן הביא], ואפ"ל הביא ביו"ט שני. ג) מותר [שראוים לאחרים, כדלקמן (תשו' 43)]. ד) אין להוציאם מחוץ לד' אמות שהניחן שם הגוי [שהרי אפ"ל הביאן הגוי לעצמו אסור להוציאן מד"א כיון שהן חוץ לתחום]. ה) כולה כד"א דמיא [דמסתמא הוקפה לדירה]. ו) מותר כנ"ל ה'. ז) אסור חוץ לד"א דסתם מבצר לא הוקף לדירה, אא"כ ידוע שהוקף לדירה. ח) צריך להמתין אפ"ל כשהביא ביו"ט שני. ט) במוצאי יו"ט ראשון לאחר בכדי שיעשו [גם למחמירים כר"ת לענין שאר מלאכות עד מוצאי יו"ט שני]. אם קצץ לגוי מעות להביא לו מעיו"ט והביא ביו"ט מחוץ לתחום א"צ להמתין למוצאי יו"ט שני שיעשו (בה"ל ס"א סו"ה דורון). ויש מקילין בתחומין דא"צ להמתין בכדי שיעשה אלא רק כשהובא ביו"ט עצמו ולא כשהובא לישראל במוצאי יו"ט, ואע"פ ששלח הישראל לגוי והיה ע"פ צוואתו (בה"ל ס"א ד"ה וכן). סעי' ה' וס"ק מג-מה מז-נא נד. שע"ה צ"ח ס"ק ה' הובא לקמן תשו' 16.

13. (הובא מחוץ לתחום, לאחרים): א) דבר שהביא גוי מחוץ לתחום בשביל ישראל, האם אחרים מותרים לאכלם. ואם הובא מחוץ לשלשה פרסאות. ב) ולהוציאן למקום אחר. ג) ואם א"א לתקנן ולבשלם אא"כ יטלטלם חוץ לד"א. [וע"י גוי]. ד) אורחים שסמוכים תדיר על שלחנו של בעה"ב, האם דינם ככני ביתו שאסורים

הוספות ועיונים

⁶⁶ מה שכתב ה"ב בשם התוס' (עירובין מ). שדעת הבה"ג להקל בזה, צ"ב, דהלא בדברי התוס' מבואר שהבה"ג היקל שא"צ בכדי שיעשה כלל אך לא מיירי לענין אי בעינן להמתין עד מוצאי יו"ט שני, [ואילו בדינא דבכדי שיעשה נקט השו"ע כאן להחמיר דלא כהבה"ג]. וביאר הגר"א (סי' כו) שהיות וכל יסוד חומרת יו"ט שני לר"ת הוא משום דבעינן בכדי שיעשה, דסובר ר"ת דהיינו זמן הראוי לעשה ויו"ט שני אינו ראוי לעשה, ממילא לבה"ג שסובר שא"צ בכדי שיעשה, א"צ להמתין עד מוצאי יו"ט שני. אלא שבמה שמיקל הבה"ג במוצאי יו"ט ראשון מיד וסובר דלא בעינן בכדי שיעשה כלל, בזה נקט השו"ע הדעיקר כשיטת המחמירים דבעינן בכדי שיעשה, אך לענין חומרת יו"ט שני בדלא"ה שיטת רש"י להקל, בזה סומכים על הבה"ג דלא בעינן בכדי שיעשה וממילא דמותר במוצאי יו"ט ראשון [לאחר בכדי שיעשה].

לאכלם או כאחרים ומותרים. (ה) ואם זימנן במקרה. (ו) ומתי מותרין לאורחים באכילה. (ז) ומה דין אורחים שהוזמנו לאחר שהביא הגוי הדבר לבית הישראל.

תשובה: (א) מותרים לאכלם אף בו ביום, ואפי' אם הובא מחוץ לשלשה פרסאות. ולכן אם היא בהמה (שהובאה לבעה"ב) ורוצים שהאחר יאכל ממנה מעט מותר לשחטה מיד, אך לא יאכל ממנה מי שהובא בשבילו. (ב) אין להוציאן חוץ לד' אמות כנ"ל (תשו' 42 ד-ז). (ג) גם אסור להוציא, אא"כ הוא לצורך יו"ט יש להתיר להוציאן ע"י גוי. (ד) כבני ביתו ואסורים. (ה) ג"כ יש מחמירין ואוסרין. (דעת הבי"י דאין נחשבים כבני ביתו ומותרים). (ו) יש להקל לאורחים שא"צ בכדי שיעשו ומותר מיד במוצאי יו"ט [ראשון]. (לדעת הבי"י בלא"ה שרי וכנ"ל ה'). (ז) יש להקל שמותרים באכילה. סעי' ה' וס"ק מז נב ג ושה"צ.

14. (שיעור כדי שיעשו בתחומין): (א) כמה הוא שיעור כדי שיעשו בהובא מחוץ לתחום. [והאם צריך לצרף גם הזמן שקודם יו"ט]. (ב) ואם אין ידוע שיעור ההבאה. (ג) האם הלילה מצטרף לשיעור או שצריך להמתין ליום ולשער אז. (ד) ואם היה בו גם איסור דאורייתא שלקט ממחומר חוץ לתחום. [ובמקום מצוה או שעת הדחק].

תשובה: (א) השיעור לפי ערך הזמן שנשתתה המביא, דהיינו שיעור הזמן שהולכה בדרך משקידש היום, אבל מה שהולכה מעיו"ט אין לצרף. (ב) משערים רק בכשיעור הבאה מחוץ לאלפים אמה. (ג) לענין תחומין סגי להמתין שיעור זה מכניסת הלילה. (ד) אפשר שיש להחמיר כהסוברים בסי"ח דצריך להמתין שיעור זה בכניסת היום ולא בלילה, שאין דרך להביא בלילה. ולדבר מצוה או שעה"ד יש להקל בכל גווני. (השו"ע בסי"ח ש"ח ס"ח סתם דהלילה עולה לחשבון בכל גוונא).⁶⁷ סעי' ה' וס"ק נה ושה"צ.

(כא) שאלה למעשה: מעשה במשפחה שאחד מילדיהם נפל ופצע את רגלו בערב יו"ט סמוך לכניסת החג, והזקק אביו להסיעו לבית חולים ולשהות עמו שם משך יו"ט. עקב השעה הקרובה לכניסת החג, לא התמהמהו לקחת עימם את מאכלי החג, אלא מיהרו לנסוע מיד לביה"ח. ביו"ט, בני הבית חששו שלא יהיו לאב ובנו מאכלים ראויים לחג, וחשבו על רעיון, מה עשו, ארזו את מאכלי החג, והגישום לגוי של שבת', ואמרו לו: אם תהיה לך קריאה לבית החולים הקרוב לעירנו, תיקח את המאכלים לשם, ותביאם לפלוני הנמצא בחדר פלוני. ואכן היתה לו קריאה לשם, והביא את המאכלים לאב. אמנם האב נתן דעתו לכך שביה"ח נמצא כמרחק 5 ק"מ מעירו וא"כ אולי אסור להם לאכלם (אלא יסתפקו בפירות ושאר מיני מאכל שהשיגו שם). מה הדין למעשה. (ע"י ס"ה).

(הקדמה לסעי' ו' שעה"צ ס"ק עב). עיר שרובה גוים ודעת הגוי בשביל הישראל: כתב הסמ"ג (לג"מ סוף סי' כ): אם ליקט הגוי בשבת פירות בשביל גוים ובשביל ישראל אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו. וכתב ע"ז הבית יוסף: ונראה דהיינו דוקא כשהרוב ישראל או לפחות מחצה על מחצה אבל אם הרוב גוים לא בעינן כדי שיעשו [ואפילו בו ביום היה מותר אם לא מפני שהוא מוקצה] עכ"ל הבי"י. ובדברי הרמ"א כאן מבואר דכשליקט הגוי לצורך גוי וישראל אסור ואפי' אם רוב העיר נכרים, ומצויין על זה שהוא מבית יוסף וסמ"ג, וכתב על זה הבה"ל לעיל סי' רעו (ד"ה וס"ה) דמהב"י לא משמע כן, אלא ס"ל שאם הרוב גוים ואומרים שעל דעת הגוי עשה ואפילו כשידוע שליקט בשביל הגוי וישראל, ולפי"ז מה שכתב הסמ"ג דאסור כשידוע שהביא בשביל שניהם היינו כאשר ליקט לעיר שהיא מחצה על מחצה. וכתב הבה"ל שכן משמע קצת ברשב"א שלעולם המיעוט בטל ונחשב כלא נעשה המלאכה בעבורם. [ולמעשה ע"י מה שכתב בשעה"צ ס"ה].⁶⁸

15. (גוי שהביא סחורה מחוץ לתחום למכור): (א) גוי שהביא סחורתו למכור בשוק בעיר שרובה גוים, ורוב הקונים ממין זה גוים, האם מותר לישראל באכילה. [בסתמא שלא ידוע למי הביא, והוא דבר שאין במינו מחובר]. (ב) באלו תנאים מותר לקנות. [מה"ד להזכיר סכום דמים, לשקול, לשאת ולתת עמו על דבר המקח]. (ג)

הוספות ועיונים

⁶⁷ ובזמננו שהדך להביא ממקום רחוק גם בלילה, כו"ע מודו שהלילה עולה לחשבון, כדכתב בבן איש חי (שי"ש פ"ר תרומה סעי' ג').

⁶⁸ ולעצם הביאור בדברי הבי"י, ע"י במאמר מרדכי ס"ק יז שכתב דאין ספק דהמחבר יודה לעיקר הדין שכשכונתו לישראל אסור ואפי' הרוב גוים, דכן מוכרח בסוגיא, אלא צ"ל שהבין בסמ"ג דמירי בעשה הגוי בסתם ולכן תלי ברוב, אבל אם ידוע שכונתו גם לצורך הישראל אסור. וכן נקט בפשיטות בכה"ח ס"ק קיז.

האם מותר לטלטלו למקום אחר. ד) אם הוא דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה, אימתי מותר. ה) מה"ד אם אנו רואין שע"י שאנו מתירין לקנות מהגוים הם מרבים להביא. ו) האם מן הסתם חוששין שמא הגוי ירבה להביא גם בשביל ישראל [בשאר דברים חוץ מדגים]. ז) ובגוי המביא דגים למכור. [ואם העיר כולה גוים רק ישראלים יחידים נמצאים שם]. ח) מה"ד אם רוב הקונים מין זה הם ישראלים, כגון בדגים לשבת ויו"ט, והם מיעוט נגד הגוים שבמקום.

תשובה: א) אמרינן דמסתמא לצורך הרוב מביא ומותר לאכול לאלתר. ב) מותר לקנות בתנאי שלא יזכיר סכום דמים אלא יקח בהקפה, ובלי משקל, ולא ישא ויתן עמו על דבר המקח. ג) אין לטלטל חוץ לד"א כיון שהובא מחוץ לתחום וכנ"ל תשו' 12 ד-ז. ד) באותו יום אסור משום מוקצה, ולערב מותר מיד באכילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו. ה) אוסרים ליהודים לקנות מהם. ו) לא חוששים. ז) בדגים אף בסתם יש לחוש שירבה להביא בשביל ישראל כיון שדרך ישראל לקנות דגים לכבוד יו"ט. וזה תלוי לפי הענין לפי ראות עיני המורה, שאם העיר כולה גוים ורק אנשים יחידים ישראלים נמצאים שם אין לחוש לזה. ח) אסור מדינא לקנות (ולא רק מטעם שמא הגוים ירבו להביא כנ"ל) ואפ"ל לא ניצודו היום, שבידוע שבשביל ישראל הובאו מחוץ לתחום, וצ"ע. סעי' ו' ס"ק א' נח נט ובה"ל ד"ה בעיר.

16. (הובא מחוץ לתחום ורוב העיר ישראל): א) גוי שהביא למכור סחורתו בשוק בעיר שרובה ישראל, האם מותר לישראל באכילה [בסתמא שלא ידוע למי הביא], בדבר שיש במינו מחובר או מחוסר צידה. ב) ואם הדבר אינו מחוסר תלישה וצידה רק שהובא מחוץ לתחום. [לענין אכילה וטלטול]. ג) מה"ד גוי שדר בכפר והביא סחורתו למכור בעיר, כשהביא מתוך התחום אך הוא דבר שבמינו מחובר או מחוסר צידה, האם משערים לפי עיר זו אם היא רוב גוים או רוב ישראל. ואם הובא מחוץ לתחום. ד) ואם ידוע שגוי זה מביא תמיד סחורתו לעיר זו למכור.

תשובה: א) מן הסתם תולים שבשביל ישראל הביא שהם הרוב כל כמה דלא ידעינן שהביא בשביל גוים, ואסורין באכילה ובטלטול לכל ישראל עד בכדי שיעשו למוצאי יו"ט כנ"ל תשו' 2' 30'. ב) אסור באכילה לכל ישראל שבעיר זו שהיא חוץ לתחומן, ומותרין לטלטל [ואפ"ל אם במקום שהובא משם אין ישראלים מ"מ אינו מוקצה. שעה"צ ס"ק ס]. ג) צדדו האחרונים דכל הנ"ל עד כה הוא בגוי שהוא בן העיר ויצא חוץ לעיר לצוד וללקוט, אבל בגוי כפרי שהביא סחורתו למכור לא שייך לשער בעיר שהביא לתוכה דאפ"ל רובה ישראלים הולכין אחר רוב העולם ורוב גוים הם ואדעתם ליקט וצד, ואף שהביאם למכור לעיר זו אמרינן דאח"כ נמלך והביאן לכאן ואין להם דין צידה בשביל ישראל, ואסורין רק ביו"ט א' משום מוקצה ובליל שני מותרין מיד [ואם הובא מחוץ לתחום אף שההבאה ודאי בשביל ישראל (דהלא הביאם בשביל העיר הזו וממילא כיון דרוב הדרים בה ישראל נחשב שהביא בשביל ישראל) עכ"פ די אם ממתין בליל מוצאי יו"ט א' בכדי שיעשה]. ובמורקציעה מפקפק על זה דסוף מעשה במחשבה תחילה ובדאי אדעתא דעיר זו ליקט וצד. ד) לכו"ע אמרינן דאדעתא עיר זו ליקט וצד. סעי' ו' ס"ק ס' מו ושעה"צ ס.

17. (הביא לגוים ולישראלים): א) אם ידוע שהגוי ליקט או הביא מחוץ לתחום לצורך ישראלים וגוים, האם מותר. ב) ואם הרוב גוים. ג) ומה"ד כשהגוי הביא לעיר שהיא מחצה גוים ומחצה ישראל, ולא ידוע על דעת מי הביא.

תשובה: א) לא. ב) גם אסור, מיהו אם נצטרף לזה עוד איזה ספק יש להקל. ג) אמרינן דאדעתא שניהם הביא ואסור. סעי' ו' ס"ק סא-סג ושעה"צ עב.

כב) שאלה למעשה: בשכונה אחת בחו"ל, היה מחסור ברימונים לפני ראש השנה. והנה בליל ראשון של ר"ה, הגיע משלוח גדול של רימונים - ע"י גוי כפרי, הרוכב על סוס ועגלה, והציע את סחורתו בשוק המקומי של השכונה, שרובה גוים. כשהיהודים ראו את ריבוי הרימונים, שאלוהו כיצד ידע להביא לכאן פירות אלו, והרי גוים אינם קונים עתה פירות אלו כלל, מפני יקרותם בעונה זו. והשיב ששמע שליחיהם יש צורך עכשיו ברימונים. והמקום רובו גוים. האם הרימונים מותרים. [נמוכרח שהרימונים נקטפו לפני חג - שהרי הגיע בסמוך לכניסת החג, ועם צירוף שיעור הזמן שבא בעגלתו עד כאן, ודאי שלא היה שיעור זמן לקיטת פירות אלו היום. ויש במקום תיקוני עירובין, כך שאם הרימונים מותרים יכולים לטלטלם לביתם]. ע"י ס"ק נח בתחילתו וס"ק סג.

(הקדמה לסעי' ז). **ספק הובא מחוץ לתחום:** איתא במשנה (שבת קנ"א): נכרי שהביא חלילין בשבת, לא יספוד בהן ישראל, אלא אם כן באו ממקום קרוב. ושאלה הגמ' מאי מקום קרוב. ונחלקו בזה רב ושמואל, רב אמר מקום קרוב מלא, ושמואל אמר 'חיישין שמא חוץ לחומה לנו'. והלכה כשמואל. ובביאור דברי שמואל נחלקו הפוסקים, רש"י פירש שכונתו לקולא, והיינו דאע"פ שהגוי לא הכניס החלילין לעיר אלא בבוקר יום השבת, לא אומרים דמזה מוכח שהביאן עכשיו מחוץ לתחום והם אסורים [עד מוצ"ש בכדי שיעשה], אלא תולים לומר שכבר היו בתוך תחום העיר מבעוד יום ושהה גוי מחוץ לחומה ובבוקר נכנס. ולפי פירוש רש"י כל מקום שיש לנו ספק אם הובא הדבר מחוץ לתחום נוקטים להקל. אבל הגאונים פירשו דברי שמואל לחומרא, דאע"ג שהביאן הגוי בבוקר, אין אומרים שמה מוכח שהוא גר במקום קרוב ולכן הביאן מיד בבוקר השכם, אלא אומרים שהביאן ממקום רחוק, ומה שהביאן מיד בבוקר משום שבלילה בא מרחוק והגיע עד סמוך לחומה ולכן שם ובבוקר נכנס לעיר. ולפי"ז כל מקום שיש לנו ספק אם הדבר הובא מחוץ לתחום נוקטים להחמיר.⁶⁹ וכפירוש זה נקטו הר"ף (שבת ס"ה) והרמב"ם (שבת ו' א), וכן פסק השולחן ערוך. והמהרש"ל (י"ג ע"ג בי"ג ג ט) הביא סימוכין לדברי רש"י, ונקט כדבריו.

(הקדמה לס"ק סח). **אם צריך בכדי שיעשו בספק תחומין:** כבר נתבאר לעיל שלענין תחומין יש קולא שאין בשאר מלאכות, כדאמרו בגמ' (בי"ב ס"ה). שדבר שהביאו הגוי מחוץ לתחום אינו אסור אלא לישראל שהובא בשבילו, דלא כשאר מלאכות שאסורים לכל ישראל. וכתבו התוס' (ס"ס כ"ד) בשם ר"י שכמו כן לענין שיעור כדי שיעשו יש להקל בדבר שהביאו הגוי מחוץ לתחום, שאין צריך להמתין בכדי שיעשו אלא מותר לערב מיד. והרא"ש (ש"ס פ"ג ס"ב) הסכים לזה.⁷⁰ אמנם הר"ף (כתש"ב, מובא בתוס' דעיס לרא"ד סי' קכ"ג) כתב שלענין שיעור כדי שיעשו לא מצינו שהקילו לענין תחומין ובענין להמתין בכדי שיעשו. וכן כתבו הר"ן (יג' כ"ד) והרשב"א (ח"א סי' ל"ג) ועוד ראשונים, וכן פסק השו"ע לעיל (ס"ה) שגם בתחומין צריך בכדי שיעשו. מיהו כתב המשנ"ב (סי' ע"ב ס"ק מה) דאע"פ לענין ספק תחומין, כיון שיש מקילים בזה שמוותר מיד (היינו שיטת המהרש"ל שפסק ככ"ז ויכ"ג), יש לצרף שיטתם למקילים שא"צ בתחומין בכדי שיעשו, לכן בדבר שספק בא מחוץ לתחום א"צ בכדי שיעשו אלא מותר לערב מיד.

18. (ספק הובא מחוץ לתחום): א) דברים שאין בהן חשש מחובר וצידיה וספק אם הובאו מחוץ לתחום, והגוי שרוי עמו בעיר או בתוך התחום ופירות המצויים תוך התחום, האם מותרים. ב) ואם הגוי שרוי חוץ לתחום והפירות מצויים בתוך התחום, או שהגוי בתוך התחום אבל אין פירות מצויים שם. ומדוע. ג) בה"ל ב', מה"ד כשהביא ביו"ט שני. ד) ומה"ד לענין מחובר, כשיש לגוי גם פירות תלושין בביתו וגם פירות מחוברין חוץ לתחום, או לענין דגים שיש לו בביתו שניצודים מעיו"ט, האם מותר.

תשובה: א) כן, דמסתמא הביאן מתוך התחום. ב) אסור מספק, דהוי דבר שיש לו מתירין. ג) יש מצדדין להקל דהוי ספק ספיקא, ועי' לעיל סי' תצ"ז ס"ג בזה (ובסי' תצ"ח ס"ק כז סתם המשנ"ב להקל). ד) אסור ולא תלינן לקולא (כן דעת התוס', ובפמ"ג כתב משום שדריך הגוי להביא דורון משוכח שנקטף וניצוד היום), ואסור בזה גם לומר כאן נמצאו וכאן היו, ובפמ"ג כתב משום שדריך הגוי להביא דורון משוכח שנקטף וניצוד היום), ואסור בזה גם במוצאי יו"ט עד בכדי שביביא מחוץ לתחום דחיישין שהביאן מחוץ לתחום. מיהו א"צ להמתין רק בכדי שיבואו מחוץ לאלפים אמה אפי' בודאי הביאן מחוץ לתחום כיון שאין ידוע אם הוא מקום רחוק או קרוב, ולצורך מצוה יש להקל בספק אם הובאו מחוץ לתחום לתלות שהובאו מתוך התחום וכנ"ל סי' שכ"ה ס"ז. סעי' א א ו"ס"ק כב סה סה ובה"ל ד"ה פירות ובה"ל סעי' א ד"ה ואם.

כג) שאלה למעשה (לחידודי): מעשה בישוב הנמצא בדרום הארץ, שביו"ט ראשון של סוכות, גילו הרבה תושבים שהערבות שברשותם כמשו, עקב מזג האויר המיוחד. הם ידעו שבבתי כנסיות סמוכים יש מלאי של ערבות מיותר, בשונה מהם שכל הערבות שבמלאי כלו. וכדי שלא יצטרכו לחזור רגליהם בין כל

הוספות ועיונים

⁶⁹ והיינו שיש להמתין בשיעור שילך הגוי ויביא ממקום היותר קרוב לתחום העיר דהיינו לאחר אלפיים אמה מסוף העיר, ויחזור. והטעם שמספיק שיעור זה ולא חוששים שמא הביאן ממקום יותר רחוק, ביאר הרע"ב (מכשירין פ"ב מ"ו): שלא אמרו חכמים דלערב ימתין בכדי שיעשו, אלא נזירה שמא יאמר לנכרי בשבת לך הובא, וכשרואה שצריך להמתין לערב כדי שיבוא הדבר ההוא ואפילו ממקום קרוב, לא יאמר לנכרי להביאו בשבת.

⁷⁰ ושיטה זו הוזכרה בשו"ע סי' שכ"ה ס"ח בשם יש אומרים. אך בסתם כתב כהאוסרים דלקמן, וכן לעיל סעי' ה' פסק בסתם לאסור.

הבתי כנסיות להשיג ערבות, שלחו לגוי של שבת', שיסע על אופניו ויעבור בכמה בתי כנסיות וישג ערבות (ע"י משנ"ב ס"י תרנה סק"ה דאפי' שבות גמורה שרי בכה"ג). בתוך כשעה ומחצה היו בידם ערבות כדי סיפוקם. שוב נסתפקו, שמא הגוי לא מצא את מספר הערבות המבוקשים בישובם, ויצא אל מחוץ לישוב וקטף ערבות מהעצים הסמוכים לישוב וא"כ ערבות אלו נקטפו היום בשבילם והם אסורים (ולא היה בידם לשאלו עתה את הגוי שכן הוזקק לנסיעה עבור רפואה לצורך אחד התושבים). האם למעשה הם מותרים לנענע בערבות אלו. (ע"י ס"ז ובה"ל ד"ה ופירות, וע"י לעיל תש"ז 18 ד' במוסגר).

(הקדמה לסעי' ח). **דבר שהובא מחוץ לתחום לענין יו"ט שני של ר"ה:** כבר נתבאר לעיל (ס"ה) שמלאכה שנעשתה לצורך ישראל ביו"ט, אם אחר יו"ט הוא שבת, וכן בשני ימים טובים של ראש השנה, אסורה גם ביום השני ולכיוצא, ככל מה שדקדקו יוסטעי ומקולים הוא רק ביו"ט שני של גלויות משום דממ"ן אחד מהם חולו). ולפי"ז, גוי שהביא דבר מחוץ לתחום ביו"ט ראשון של ר"ה או ביו"ט הסמוך לשבת, היה מקום לאסרו גם למחרת, אמנם כתבו הראשונים (פנ"מ י"ג, הל"ש פ"ג ס"ז, וכו', שם חכמי גויול) שכוין שאיסור ההנאה ממעשה הגוי אינו אלא קנס, לענין תחומין דרבנן לא החמירו לקנסו אלא בו ביום ולא ביום השני [לאחר בכדי שיעשה]. ואיסור הכנה גם לא שייך בזה משום שהפירות היו ראויים מלכתחילה ואינם מוקצה ולא נעשתה פעולת הכנה מקדושה אחת לשניה.

19. (הובא מחוץ לתחום ביו"ט א' דר"ה): א) **דבר שהובא מחוץ לתחום ביו"ט ראשון של ר"ה [ואין במינו מחובר], מה דינו ביום השני. ב) ולענין שבת ויו"ט הסמוכין זה לזה, והובא ביום הראשון שבהם מה דינו ביום השני.** (תשובה: א) מותר [דלא שייך כאן הכנה] לאחר בכדי שיעשו. ב) כנ"ל א'. סעי' ח וסק"ס סו.

כד) שאלה למעשה: מעשה בגוי שבנו התגייר, ובא הגוי מעירו הרחוקה לבקר את בנו ונכדיו בחג. היה זה ביום הראשון של ראש השנה. והסבא הביא לנכדיו ממתקים (עם הכשר), שקנאם לפני החג. מתי מותר להם לאכלם. (ע"י ס"ח).

(הקדמה לסעי' ט). **טעם האיסור בדבר שהובא מחוץ לתחום:** לעיל (סעי' ה) הובא מחלוקת רש"י ור"ת בטעם האיסור להנות ממלאכה שעשה הגוי ביו"ט, לרש"י משום שאין להנות ממלאכת איסור ולר"ת גזירה שמא יאמר לגוי לעשות מלאכה ביו"ט. והנה לענין תחומין למדנו לעיל (סעי' ה) שגוי שהביא דבר מחוץ לתחום אינו אסור אלא למי שהובא בשבילו, ובטעם שאין דינו כשאר מלאכות שאסור לכל הובא לעיל (בהקדמה לסעי' ה) ד"ה גוי שהביא מחוץ לתחום) דברי רש"י (בז"ל כה). שביאר משום שאיסור תחומין דרבנן ולא החמירו בו לאחרים. והנה רש"י שם כתב טעם נוסף, וז"ל: טעם אחר נראה לי, מחוץ לתחום אסורין גזירה שמא ישלח בשבילו, והבא בשבילו זה מותר לאחר דליכא למונח בה, שאינו מכירו (ע"כ). ובמהרש"ל (על הגמ' ע"ה, וכן בי"ש פ"ג ס"ח) הגיה למחוק לשון זו ברש"י, שהרי לרש"י טעם האיסור אינו משום שמא יאמר לגוי אלא כדי שלא יהנה ממלאכת איסור. אמנם במהרש"א כתב דאין זה הכרע למחוק הגירסא מהספרים, דאפשר דאף רש"י ס"ל להך חששא דר"ת, אלא דגבי פירות שיש במינם במחובר יש לאסור אף מטעם שלא יהנה ממלאכת איסור, ומשא"כ גבי הובא מחוץ לתחום, שלא נעשה בגוף הדבר איסור מלאכה, בכה"ג אין לאסור מטעם איסור הנאה ממלאכת יו"ט, אלא מטעמא דר"ת דניחוש שמא יאמר לו לילך ולהביא. וכן נראה מהר"ה שכתב דטעם האיסור בתחומין הוא מחשש שמא יאמר לו לילך ולהביא, ומשו"ה מותר לאותו שלא הובא בשבילו, ובטעם האיסור ביש במינו במחובר כתב כפרש"י.⁷¹

ועפ"ז מבואר מה שכתב הרשב"א (מיוחסת סי' קנב, מובא בד"י): שאלת, ישראל ששיגר לחבירו ע"י גוי פירות מערב יום טוב שאין במינם במחובר לקרקע, ותתעבב הגוי והביאן ביום טוב, אם מותרין אפילו לבא בשבילו. תשובה, מסתברא לי שמותר תוך ד' אמות אפילו לבא בשבילו, כל שכן לאחרים, שהרי אין הגוי מביא משלו כדי שנגזור שמא יאמר הבא לי (ע"כ). ואע"פ שהרשב"א (עניניוין מ' ד"ה אכל) סובר בטעם איסור הנאה ממלאכת הגוי כרש"י שהוא משום שאין להנות ממלאכת איסור, מ"מ מודה לד"ן זה, וכן מבואר בשו"ע שלעיל בסעי' א' פסק

הוספות ועיונים

⁷¹ ובקרי ר"א"ם (על המהרש"א שם) הקשה דא"כ דרש"י ס"ל אף כדעת ר"ת, אמאי כתב דביו"ט שני מותר, הא איכא למיחש שמא יאמר לו ביו"ט ראשון להביא ביו"ט שני וכמש"כ ר"ת. ותיירך במחצית השקל דאפשר דרש"י ס"ל כדעת היש אומרים שהביא המחבר (לעיל ס"ד) דבשני ימים טובים ושבת מותר, וטעמם, משום דלשלשה ימים לא חיישינן שיאמר לנכרי להביא, וא"כ אפשי"ל דרש"י ס"ל הכי ואף עדיפא מנייהו ואף לשני ימים לא חיישינן שמא יאמר לנכרי להביא, כי אם באותו היום, ולהכי בעי לטעמא דאסור להנות ממלאכת נכרי, בכדי לאסור ביום הראשון אף לאחר, דהא להך חששא דשמא יאמר לכתחילה להביא, שרי לאחר מטעם דאין אדם חוטא ולא לו וכני"ל.

כרש"י ואילו בסעי' דידן פסק דברי הרשב"א הנ"ל, והטעם כנתבאר לעיל (מהמהרש"ח) שלענין תחומין שאין הישראל נהנה מגוף מלאכת הגוי, מודה רש"י שהטעם הוא שמה שאמר לגוי לעשות בשבילו.⁷² וכן הסכימו האחרונים שדין זה מוסכם לכ"ע.

(הקדמה לס"ק ס"ח). **ישראל ששלח דורון לחברו ע"י גוי, ויודע שימסרו ביו"ט:** כתבו האחרונים (מנ"ב) ס"ק טו בשם תמים דעים, ועוד) שההיתר הנ"ל בגוי שהביא דורון לישראל בשליחות ישראל אחר, הוא דוקא באופן שהשולח הביאו לגוי כדן, בכדי שיהיה ביד הגוי להביאו עוד קודם יו"ט, רק נתעכב הגוי מעצמו בדרך, שאז מותר לפי שלא היה כאן איסור, אבל אם המשלח היה יודע שלא יגיע עד יו"ט למקבל הרי זה אסור למי שהובא בשבילו ביו"ט עצמו ולערב עד בכדי שיעשו, והטעם כיון שנעשה איסור בשבילו, והרי זה כאילו אמר לגוי להביאם ביו"ט עברורו. [נכחה דק"ל (יו"ד ט"ו) גבי אין מבטלין איסור לכתחילה, דאם עבר ובטלו אסור למבטל וגם למי שנתבטל בשבילו. וא"כ ה"ה הכא דאסורים אפ"ל למי שנשתלח בשבילו, דקנסוהו שלא תתקיים מחשבת המבטל (מנ"ב ס"ז)].

20. (שליח גוי שהביא מחוץ לתחום): א) ישראל ששיגר דורון לחברו ע"י גוי מעיו"ט, והביאו ביו"ט מחוץ לתחום, והמשלח היה יודע שלא יגיע עד יו"ט למקבל, מתי מותר באכילה למי שהובא בשבילו. ב) ואם הגוי היה צריך להגיע מעיו"ט ונתעכב בדרך והביאו ביו"ט. [והמקבל שיער שיכול להגיע ביו"ט]. ג) והאם יכול להוציאו חוץ לד' אמות. ד) ואם הדורון הנשלח הוא דבר שיש במינו מחובר או דגים שיש במינו מה שניצוד היום, באיזה אופן יאה מותר להנות מהם מיד.

(תשובה: א) אסור עד הערב בכדי שיעשו, כיון שנעשה איסור בשבילו. ב) מותר מיד. ג) לא, וכנ"ל (תשו" 42 ד-ד) בכל דבר שהובא מחוץ לתחום דאסור לכל להוציאו מד"א. ד) כיון שיש לחוש שמה החליף הגוי בגרוע ממנו באותם שנלקטו או שניצודו היום אין לקבל ממנו אא"כ התום בחותם על דרך שנתבאר ביו"ד סי' קי"ח (שם נתבאר בדבר שאיסורו מן התורה צריך שני חותמות, ובדבר שאיסורו מדרבנן די בחותם אחד. וכאן שאיסורו מדרבנן די בחותם אחד. מחצ"ה כו). סעי' ט וסי"ק סח סט.

21. (הובא מחוץ לתחום בלא ידיעתו): א) בשאלה הנ"ל (תשו" 20) שישראל שלח לחברו דורון והגיע לו מחוץ לתחום, באופן המותר כנ"ל שם (שהגוי נתעכב מעצמו ואין בו חשש מחובר וניצוד), מה"ד אם המקבל לא ידע שיגיע לו ביו"ט. [ומה"ד לישראל אחר שלא הובא בשבילו]. ב) ומה"ד בישראל שיש לו פירות חוץ לתחום והביאן לו הגוי ביו"ט (שלא מידיעת הישראל).

(תשובה: א) יש אומרים דהוי מוקצה ואסור אפילו למי שלא הובא בשבילו למחמירין מוקצה ביו"ט (בסי' תצ"ה ס"ד), אבל דעת כמה אחרונים דלא שייך בזה מוקצה. ולמתירין מוקצה ביו"ט ודאי מותר. ב) בזה גם למתירים הנ"ל הוי מוקצה, ויש מקילין גם בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך עליהן. ולמתירין מוקצה ביו"ט כל זה מותר. סעי' ט וסי"ק ע בעב.

22. (חשש החלפה בגוי): ישראל שקנה מעיו"ט דבר שיש במינו מחובר והפקידו ביד גוי בלי חותם, האם מותר למחר ליקח ממנו ולהשתמש בו. ואם אינו מכיר היטב אם זהו שהפקיד אצלו.

(תשובה: בכל גונא מותר ואף שאינו מכיר היטב שזהו שהפקיד, ולא חיישינן שהחליף, מאחר שמצא טוב ויפה כמו שהניח ואין כאן רעותא.⁷³ שעה"צ פה. גוי העושה מלאכה גמורה ביו"ט בשביל ישראל צריך למחות בו כשעושה המלאכה. שעה"צ סי' תקל"ז ס"ק מ'.

כה) שאלה למעשה: עקב עומסים בשליחת הדואר, חשבו צוות הדואר המקומי להוסיף תגבור של עובדים, וקראו לכמה גוים מקומיים היודעים היטב בטיב השפה העברית שיחלקו את משלוחי הדואר לבתים. היה זה בערב יום טוב. אחד העובדים הגוים, היה לו עיכוב אותו יום ולא הספיק לחלק הכל, ונסע

הוספות ועיונים

⁷² ואין חוששים שמה שאמר לישראל המשלח לשלוח עברור ביו"ט, שהישראל לא ישמע לו לעשות איסור. ב"י בשם הכל בו. ולחשוש שמה שאמר לגוי לעשות מלאכה עברור כמו שעשה עתה, זה לא חוששים אלא כשעשה הגוי מעצמו עברור, אבל כאן שלא עשה מעצמו בשביל הישראל אלא שאחר שלחו, לחוש שמה שאמר לו לעשות מלאכה אינו דומה למעשה עתה שהיה ע"י שליחות, ואין אסורים זה משום זה. מחצ"ה כו.

⁷³ ודוקא באופן לדעיל ששלח ע"י גוי בעיני חותם, משום שמקבל הדורון אינו יודע אם מה ששיגר לו חברו היה טוב ויפה יותר ממה שהביא לו הגוי עתה. שו"ע"ה כד.

על אופניו ביו"ט עצמו, כדי להשלים את מלאכת החלוקה. אחד מהמשלוחים היה מחזור תפילות ליו"ט בכריכה מהודרת מעור אמיתי עם עיטורי כסף, שהיה מיועד עבור יהודי הדר במקום, ונשלח אליו מידידו הטוב, עם הודעה מראש. הנמען, בהכירו את מערכת הדואר המקומית שיער שיכול להיות שיגיע ביו"ט. ואכן לביל החג דופק אצלו המשולח הגוי, ואומר לו קח בבקשה. היהודי אמר לו להניח את זה על שלחנו. ולאחר מכן פנה לשאול את הרב האם מותר לו להשתמש במחזור התפילות היום, מאחר שידוע שבית הדואר המקומי נמצא בעיר הסמוכה שיש ביניהם שטח ריק של יותר מאלפיים אמה ומשם הובא היום ביו"ט. מה ענה לו הרב. (ע"י ס"ט וס"ק סו טו. ועיין עוד).

תשובות ל"שאלה למעשה". נא לא לסמוך על התשובות למעשה.

- (א) מבואר בשו"ע שגוי שהביא דורון לישראל ויש במינו במחובר, הרי זה אסור לו ולכל ישראל. והאיסור הוא עד מוצאי יו"ט, לאחר בכדי שיעשו דהיינו בשיעור שילך הגוי עד המקום שתלש הפרי וילקוט ויבוא לכאן. ואם אינם יודעים מהיכן הביאם הגוי יש להמתין בשיעור שילך ויביאם מחוץ לתחום העיר ויחזור. ולענין ב' ימי ראש השנה דכקדושה אחת הן אין היתר אלא עד מוצאי היום השני בכדי שיעשו [ואין מחלוקת רש"י ור"ת בזה]. (והמשך הסיפור היה שחבריו של המספר באו לאכול את הענבים שלא חשבו שיש בזה איסור, אך המספר עצמו שלמד הלכות אלו ידע שהפירות אסורים, והודיעם והצילם).
- (ב) כיון שנתלש ביו"ט הרי הוא מוקצה ואסור באכילה ובטלטול.
- (ג) ספק מוכן אסור, ואם ניכר עליה שהיא מאתמול כגון שכמושה, מותר.
- (ד) בשו"ע כתב יש מתירים ויש אוסרים, וכתב הרמ"א דיש להחמיר.
- (ה) אסור להם לאכלם, שהרי הובא בשבילם מחוץ לתחום [ומצד שהמאכלים הובאו ע"י נסיעה ויש בזה מלאכה הרי לא היתה הנסיעה בשבילם אלא לצורך דבר אחר, אך המאכלים שהובאו במיוחד עבורם היה בזה איסור של הבאה מחוץ לתחום בשבילם]. (והאב לימד את בני ביתו שיש לשאול רב תמיד לפני שמבקשים מגוי לעשות מלאכה בשבת).
- (ו) מתוך השאלה מבואר שאין גוים קונים עתה רימונים כלל, א"כ הובאו רק עבור יהודים ישראל, ואסורים. [ואין זה דומה לנידון בשעה"צ ס"ק ע"ב כי שם נעשה גם עבור הגוים].
- (ז) זה תלוי במחלוקת שהובאה בבה"ל ד"ה ופירות, דלמהרש"ל שגם בספק קטף אומרים כאן נמצאו וכאן היו, א"כ לכאור' כיון שהגוי שרוי בעיר וערבות מצויים בעיר, אמרינן כאן נמצאו וכאן היו ולא חוששים שהביאן מחוץ למקומם וקטפן שם היום (אם לא שנאמר שכיון שמסופקים שמה נגמרו הערבות במקומם יש יותר חשש שמה הביא מחוץ לתחום, וע"י). אך לדעת הא"ר בספק של תורה לא מקילים, והכא נמי שיש ספק שמה תלשן אין להקל. מיהו לטעם הפמ"ג שיש להחמיר משום שסתם גוי המביא דורון הוא מהחלקט היום, כאן שהגוי אינו מביא דורון אלא עושה שליחות הישראל, לא שייך הסברא שרוצה להביא מהמשובח, ואמרינן כאן נמצאו וכאן היו. הרי שלמהרש"ל ופמ"ג מותר (אם לא שנאמר שבספק נגמרו כאן יותר חמיר וכנ"ל במסוגר) ולא"ר אסור.
- (ח) הרי המאכלים באו מחוץ לתחום אך לא נעשתה בהם מלאכה, לכן אסורים היום ומותרים בכניסת ליל יום שני דר"ה בכדי שיעשו.
- (ט) הרב השיב שמותר להשתמש במחזור, שהרי הגוי נתעכב מעצמו עד יו"ט והביא מחוץ לתחום. ולענין להוציאם חוץ לביתו כגון לבית הכנסת, אם יש במקום עירוב כהלכה מותר, ואם לאו אסור, דכיון שהובא מחוץ לתחום אין להוציאם חוץ לד' אמות או חוץ למקום המוקף מחיצות.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקטו). גוי שעשה מלאכה ביו"ט בשביל יהודי, כגון שצד לו דגים או תלש לו פירות, אסור לו ולכל ישראל להנות מזה, לא באכילה ולא בשאר הנאות [כגון להריח הדס], עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו. גם אסור לטלטלו ביו"ט. • אם טעה והכניסו לפיו, אסור לבלעו, ואפילו בירך עליו. • גוי שהביא דורון לישראל, והוא דבר שיש במינו מחובר או מחוסר צידה, חוששים שמה הגוי לקטו או צדו ביו"ט, ואסור לכל ישראל עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו. ואפי' רוב פירות אלו הם תלושים מאתמול אסור, שהרי רוב המביאין דורון או למכור סחורה תולשים היום ומביאין. • בכל זה הוא הדין בהביא ביו"ט שני (וכן בכל הא דלקמן, אלא במה שיתבאר לא כן). • כשאסור בכדי שיעשו במוצאי יו"ט, נחלקו הראשונים, דעת רש"י ורוב הראשונים שמותר במוצאי יו"ט ראשון אפי' שהוא יו"ט שני של גלויות [שטעם האיסור הוא שלא יהנה ממלאכת איסור, והרי ממ"נ אחד מהימים חול], ודעת ר"ת וסיעתו שאסור עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו [שטעם האיסור הוא גזירה שלא יאמר לגוי, וזה שייך עד מוצאי יו"ט שני]. למעשה השו"ע פסק כרש"י, והרמ"א כתב שהמנהג להחמיר כר"ת. ולשיטה זו יש מחלו' אם אסור גם לאחרים, והמנהג להחמיר. אבל לאורחים מקילים שאם אין לו ממין זה להאכילם [או שאר

צורך כיו"ב], יכול לתת להם, אך לו ולבני ביתו אסור. וי"א שרק לאורחים שבאו לאחר שהביא הגוי הדורון מותר. ובאורחים שבאו מחוץ לעיר יש להקל בכל גונא, ומפני כבודם מותר גם לו ובני ביתו לאכול עימם. • דעת הט"ז שבשעה"ד יש להקל כרש"י, ויש חולקים, ובמקום שיש עוד ספק יש להקל. • בב' יו"ט של ר"ה, או שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, לכונ"ע אסור עד מוצאי היום השני בכדי שיעשו. • כשהישראל קצץ עם הגוי מעות בערב יו"ט שיביא לו דגים או פירות, והביא ביו"ט, אין להנות מזה ביו"ט, אמנם לענין יו"ט שני יש להקל [לאחר כדי שיעשה מיו"ט ראשון]. וכשיש עוד ספק, יש להקל מיד בכניסת יו"ט שני. • שיעור בכדי שיעשו בנלקטו ונצודו היום הוא בכדי שילך הגוי למקום שלקט הפירות וילקוט ויחזור לכאן. ואם הביאן ע"י רכיבה די לשער בכדי רכיבה. • לרמ"א שהמנהג להחמיר עד מוצאי יו"ט שני, אפשר שיש להקל לשער לגבי אחרים בכדי שיביא הגוי ממקום הסמוך לתחום ולא ממקום רחוק שהביאן. ויש מקילים לאחרים שלעולם השיעור של כדי שיעשו הוא בשיעור המלאכה ללא ההליכה, וצ"ע למעשה. • פירות שנתלשו מאליהם ביו"ט, או בע"ח שניצודו מאליהם, או פירות ובע"ח שליקט וצד הגוי לעצמו, אסורים לישראל ביו"ט משום מוקצה ומותרים במוצאי יו"ט מיד, ואפי' הוא ליל יו"ט שני של גלויות. ואם הובא ביום א' דר"ה או ביום הראשון בשבת ויו"ט הסמוכין זה לזה, אסור עד מוצאי היום השני. • כשהגוי מביא בתחילת הלילה שאין פנאי לצוד היום, יש לו דין ניצוד ביום שלפניו. • כשלא יודעים מתי נלקטו או ניצודו, אך ניכר עליהם שהם מאתמול, מותרים. וכשלא ניכר, אסורים דספק מוכן אסור. וביו"ט שני מחלוקת, והפרי"ח הכריע שלענין ליקוט שדרך ללקוט היום אסור, ולענין צידה מותר דהוי ספק דרבנן. • כשהגוי הביא לישראל ויש ב' ספקות האם נלקטו היום והאם נלקטו לישראל, היום אסורים משום מוקצה וכנ"ל דספק מוכן אסור, אך לערב מותר משום ס"ס, ואפי' הוא ליל יו"ט שני דגלויות. • כשודאי נלקטו היום ויש ספק אם הגוי עשה לישראל, היום אסור, ולערב מחלו' אם צריך בכדי שיעשו, ויש להקל במקום מצוה. • גוי שהביא דורון לישראל, נחשב כודאי נעשה היום שכך הדרך להביא משל היום, וגם מסתמא נעשה לישראל, ומי"מ בהצטרף עוד ספק יש מתירים לערב מיד משום ס"ס. • גוי המסיח לפי תומו שנלקטו לפני יו"ט, נאמן, שהוא איסור דרבנן. וה"ה בשני יו"ט של ר"ה ומסל"ית שנלקט לפני ר"ה. אך ביו"ט הסמוך לשבת והביאן בשבת או ביו"ט, ומסל"ית שנלקטו לפני כן, תלוי, אם הפירות ראויים לאכילה כך לא שייך בהם הכנה דאוי, ונאמן במסל"ית, ואם אינם ראויים לאכילה חיים הוי הכנה דאוי ואין הגוי נאמן. ולענין יו"ט שני שאחר שבת, שהוא דרבנן, נאמן במסל"ית. • עשה הגוי מלאכה לישראל ביו"ט ראשון של ר"ה, שאסור עד מוצאי היום השני בכדי שיעשו [כנ"ל], אם היה אחרים שבת מחלו' אם אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו, ולמעשה יש להחמיר [ואם לא היה איסור מלאכה אלא מוקצה א"צ בכדי שיעשו]. • ובשני יו"ט של גלויות לרמ"א שאסור עד מוצאי יו"ט שני, אם היה אחרים שבת יש להקל בכניסת שבת לאחר בכדי שיעשו. אך אין לבשלם ביו"ט [שהם מוקצה], ובמקום צורך יכול לבשל ע"י גוי. ואם אין לו ממין זה וצריך לו לשבת יכול לבשל בעצמו (דבטלטול יש כמה צירופים ע"י שעה"צ ג) ודוקא לאחר בכדי שיעשו ממוצאי יו"ט ראשון, ואין לטעום אלא עד ליל שבת בכדי שיעשה. • גוי שהביא מאכל מחוץ לתחום בשביל ישראל, אסור לו ולבני ביתו, ומותר לישראל אחר [דתחומין קל משאר מלאכות]. וטלטול מותר לכל. ואין להוציאו חוץ לד' אמות, אלא א"כ נמצא במקום מוקף מחיצות לדירה, כגון בית או עיר מוקפת חומה שסתמה לדירה, אבל מבצר שתמו אינו מוקף לדירה. • דבר שהביא הגוי מחוץ לתחום בשביל ישראל, צריך להמתין במוצאי יו"ט עד בכדי שיעשה, ואז מותר לכל גם לרמ"א שהמנהג להחמיר ביו"ט שני של גלויות [דתחומין קל]. • כשהישראל קצץ עם הגוי לפני יו"ט והביא הגוי מחוץ לתחום ביו"ט א"צ להמתין בכדי שיעשו במוצאי יו"ט. ויש מקילים לענין תחומין שא"צ בכדי שיעשה כאשר לא הביא הגוי ליד ישראל אלא במוצאי יו"ט (בה"ל ס"א). • גוי שהביא לישראל מחוץ לתחום ואסור להוציא חוץ לד' אמות כנ"ל, אם אינו יכול להכניס ליו"ט לאכילה בלא זה, יש להקל להוציא ע"י גוי. • גוי שהביא לישראל מחוץ לתחום אסור לו ומותר לאחרים כנ"ל, ולגבי אורחיו, אם סמוכים על שלחנו תדיר דינם כמוהו ואסורים, ואף אם זימנם במקרה יש אוסרים, אך יש להקל לענין אורחים שמותר מיד במוצאי יו"ט ראשון. ואורחים שהוזמנו לאחר שהביא הגוי, יש להקל שמותרים באכילה. • שיעור כדי שיעשו לענין דבר שהובא מחוץ לתחום הוא לפי ערך הזמן שהביא. וא"צ לשער הזמן שהביא קודם יו"ט. • אם לא יודעים כמה זמן הביא, יש לשער כאילו הביא ממקום הסמוך לתחום. • לענין לשער הזמן מיד בתחילת הלילה, יש מחמירים כי אין דרך להביא אז, ולענין תחומין יש להקל, אמנם כשהיה איסור דאוי כגון תלישת פרי אפשר שיש להחמיר, ובמקום מצוה או שעה"ד יש להקל. • גוי שהביא סחורה למכור

בעיר שרובה גוים, מותר לישראל לקנות ולאכול [כשאין בזה חשש צידה או נלקט היום]. ויש לקנות בהקפה, ואין להזכיר סכום דמים ולא לשקול ולא לשאת ולתת על המחיר. ואין לטלטל חוץ לדי' אמות אא"כ יש מחיצות [כנ"ל]. • אם מה שהביא הגוי יש במינו מחובר או מחוסר צידה, אסור בו ביום ומותר במוצאי יו"ט מיד. • כשרואים שע"י שהיהודים קונים הגוי מרבה להביא עוד, הרי מביא בשביל ישראל ואסור לקנות, אך בסתמא אין חוששים שירבה להביא. • בדגים, כיון שדרך הישראל לקנות לכבוד שבת ויו"ט, אסור לקנות דחוששים שירבה להביא בשבילם. והכל לפי ראות עיני המורה, שאם העיר גדולה ומעט יהודים אין חשש שירבה לישראל ומותר. • כשרוב הדריס גוים ורוב הקונים יהודים, הולכים לפי רוב הקונים, וצ"ע דאפשר כיון שהישראל קונים בהקפה אין דעת הגוי עליהם. • גוי שהביא למכור בעיר שרובה ישראל, אסור לכל עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשה. • גוי כפרי שהביא שחורתו לעיר שרובה יהודים, יש מצדדים שדעתו על רוב העולם שהם גוים ומותר [ואם בא מחוץ לתחום אסור עד מוצאי יו"ט אך א"צ להתמתין עד מוצאי יו"ט שני לכו"ע וכנ"ל בתחומין], והמו"ק פקפק שכיון שמביא לעיר זו דעתו מתחילה עבורם. ואם הגוי רגיל לבוא לעיר זו למכור, לכו"ע דעתו עליהם ואסור. • גוי שהביא סחורה לצורך ישראל וגוים, אסור. ואם הרוב גוים, י"א שהמיעוט בטל לרוב, ויש להחמיר, ובהצטרף עוד ספק יש להקל (שעה"צ). • עיר שחציה גוים וחציה ישראל דעתו על שניהם ואסור. • דבר שספק אם הביא הגוי מחוץ לתחום לישראל, והגוי שרוי בעיר זו והפירות מצויים בעיר זו, אומרים כאן נמצאו וכאן היו ומותרים. • ובספק מחובר או ניצוד היש"ש היקל, אך האחרו' אוסרים. • ובספק הובא מחוץ לתחום, והגוי שרוי בעיר אך פירות אין מצויים בעיר או פירות מצויים בעיר אך הגוי אין שרוי בעיר, אסור מספק דהוי דשיל"מ. ולענין יו"ט שני יש להקל. • דבר שהובא מחוץ לתחום ביום ראשון של ר"ה, מותר ביום השני [דתחומין קל]. וכן יו"ט ושבת הסמוכים זה לזה והובא ביום הראשון, מותר בשני. • ישראל ששלח מתנה לחברו ע"י גוי, והביא ביו"ט, והמשלח ידע מתחילה שיביאו ביו"ט, אסור למקבל להנות עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשה. • ואם הגוי היה צריך להגיע לפני יו"ט רק אחר מעצמו והגיע ביו"ט, מותר מיד [ואין להוציא חוץ לדי"א אם אין המקום מוקף מחיצות]. ואם הדורון הוא דבר שיש במינו ניצוד או מחובר, צריך חותם, כדי שידע שהגוי לא החליפן. • ישראל ששלח דורון לחברו והגיע אליו מחוץ לתחום ביו"ט באופן המותר הנ"ל, י"א שאם המקבל לא ידע שיגיע אליו ביו"ט אסור משום מוקצה ואסור לכל, אבל דעת כמה אחרו' שלא שייך בזה מוקצה. אך באופן שהגוי הביא פירות של ישראל זה עצמו מחוץ לתחום, הוי מוקצה, ויש שמילים גם בזה ויש להקל כן בשעה"ד. ולדעות שאין מוקצה ביו"ט כל זה מותר. • ישראל שהפקיד בידי הגוי בעיר יו"ט פרי שיש במינו מחובר, ולקחו ביו"ט, אין חוששים שמא החליפו הגוי, ואפי' אינו מכיר מה שהפקיד היטב, כיון שמצא אותו טוב ויפה כמו שהניח אין כאן ריעותא, ומותר.

סימן תקטז

(הקדמה לסימן). **מלאכת הוצאה ביו"ט:** אע"פ שמלאכת הוצאה אסורה ביו"ט, מכל מקום אם יש בהוצאה זו צורך אוכל נפש מותר להוציא אפילו לרשות הרבים, ואפילו אם אינה לצורך אוכל נפש כל זמן שיש בה משום עונג ושמחת יו"ט מותר (ספי תפיק ס"א, וע"ש בכה"ל ד"ה מתוך). ומבואר בגמרא (פ"א י"ד: בבית הלל) שמותר לשלוח דרך רה"ר בהמה חיה ועוף שחוטים, ואפילו חיים שאינם ראויים עדיין לאכילה, מפני שראויים לאכילה היום ע"י שחיטה ובישול. וכן מותר לשלוח כלים ובגדים שראויים לשימוש כמות שהם עתה בלא תיקון.

(הקדמה לסעי' א' ס"ד ה-ה). **הוצאת דבר שלא ראוי ביו"ט:** איתא במשנה (פ"א י"ד): משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה, ורבי שמעון מתיר בתבואה (ע"ג). וסברת המחלוקת שהיות ומותר לשלוח ביו"ט רק דבר הראוי לאכילה סובר ת"ק שהולכים לפי הרגילות להכין המאכל ההוא, והיות ותבואה הדרך לטוחנה, והרי אסור לטחון ביו"ט, לכן תבואה אינה נחשבת ראויה לאכילה היום ואסור לשלחה. ודעת ר' שמעון שכל שיש היכי תמצוי להכינו היום אע"פ שאין דרך להכינו באופן זה, נחשב ראוי, וכיון שגם ביו"ט אפשר להכין מתבואה מאכלים מסויימים [נתבארו שם בגמ'], נחשבת ראויה לאכילה היום. הרי"ף (1) פסק כר' שמעון, והסכים לזה הרשב"א (ענניה"ק ע"ג ס"ח). והרא"ש (פ"א סי' כז) והמ"מ (פ"ה ה"ו) תמהו למה הרי"ף פסק כר' שמעון נגד ת"ק. והרמב"ם (פ"ה ה"ו) פסק כת"ק, וכן נקטו הרא"ש ועוד ראשונים, וכן פסק השו"ע.

והנה בטעם איסור הוצאת דבר שאינו ראוי ביו"ט, המג"א (סק"ה) והט"ז (סק"ו) כתבו שהוא משום שאסור להוציא מרשות לרשות דבר שאינו ראוי למאכל אדם, אמנם כמה אחרונים (הובאו בשע"ט סק"ה) כתבו הטעם משום שנראה כמוציא לצורך חול מאחר ואינו ראוי היום. וטעם זה מבואר במאירי וברמב"ם (הובאו בשע"ט ס"א).

ולפי"ז הסכימו כמה אחרונים (הובאו במ"ב ס"ק ה) שאסור לשלוח תבואה אפ"ל במקום שיש עירוב, דעכ"פ נראה כמוציא למחר. אמנם כשמוציא לצורך בהמה במקום שיש עירוב התירו כמה אחר' שהרי אינו נראה כעושה לצורך מחר אלא לצורך בהמתו היום, אך יש שחלקו ואסרו גם בכה"ג, דסוף סוף היות ועיקר מאכל זה עומד לאדם נראה כמוציאו לאדם למחר.

1. (שליחת מיני מאכל ביו"ט): א) האם מותר לשלוח דורון לחברו ביו"ט דרך רה"ר, בהמה חיה ועוף חיים. ב) ואם יודע שחברו לא ישחטם היום. ומדוע. ג) ולשלוח יינות שמנים סלתות וקטניות. ד) ותבואה [של חטים, שעורים, ושאר מיני תבואה]. ה) ובמקום שיש עירוב. ו) ואם חברו צריך ליתן היום תבואה לבהמתו, האם מותר לשלוח לו. [ודרך מקום שאסור הוצאה. ולשלוח תבן או שחת]. ז) ולשלוח שובלת שועל בזמניו שרובן עומדין לבהמה.

תשובה: א) מותר, כיון שראויין לשחיטה. [למחמירין מוקצה ביו"ט אין מותר אלא בבהמה שאינה עומדת לגדל ולדות ובעוף סתמי, אבל בהמה העומדת לולדות ועוף שעומד לגדל ביצים הוי מוקצה]. ב) גם מותר [ואין זה הוצאה לצורך חול דכיון שהוא נהנה ושמח במה שמשלח דורונות לחברו ה"ז צורך שמחת יו"ט (ס"ק יב. ע"פ שוה"ל ס"א)]. ג) מותר [גם קטניות לפי שראויין לבשלן בלא טחינה]. ד) אסור, לפי שסתמן עומדין לטחינה וביו"ט אסור לטחון ונראה כמתעסק לצורך חול. ה) גם אסור (דמחזי לצורך חול). ו) מותר לשלוח [ובלבד שלא יוציא במקום שאסור הוצאה, שאסור להוציא לצורך בהמה כנ"ל סי' תקי"ב ס"ג]. ויש מחמירין בזה, ולצורך יש להקל, ובפרט בתבן ושחת שעומדין רק לבהמה. ז) אפשר שגם יש להקל במקום הצורך, וצ"ע. סעי' א וס"ק א-ה ושה"צ.

2. (זהירות באופן ההליכה): א) כל דבר שמוותר לשלוח ביו"ט (כנ"ל סעי' א' ולקמן סעי' ג), האם מותר לשלוח בשורה [במין אחד]. ומהי שורה. ומה הטעם. ב) ובדרך מבוי המעורבת. ג) ובחצר. ד) ואם אינם בשורה רק בערבוביא, האם מותר. ה) באיזה אופן מותר בכל גווני.

תשובה: א) אין לשלוח בשורה, והיינו ג' בני אדם זה אחר זה נושאים כולם מין א' (כל אחד בפני עצמו אותו מין). והטעם שנראה כמוליכו למכור בשוק. ב) גם אסור. ג) יש להקל אם הוא לצורך. ד) מותר, ויש אוסרין בכל גווני. ה) כשכל אחד נושא מין אחר (וכן דעת השו"ע). ומהרש"ל מחמיר גם בזה אם הוא בשורה, אבל בא"ר מיקל. סעי' ב וס"ק ו ז ושה"צ.⁷⁴

כו) שאלה למעשה: ביום שמחת תורה בסעודה שערך ה'חתן תורה', גילו הגבאים שחסר מנות למסובים ושלחו להביא מבית הכנסת שברחוב הסמוך. כשהשליחים מביאים את המנות [שכולם אותו מין מאכל], מה צריכים לזיזר בהליכתם. (עי' ס"ב וס"ק ז י).

⁷⁴ והנושא משאות גדולים ממקום למקום, עיי' לעיל סי' תקי ס"ח שלא ישא אותם כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות בהוצאתם באופן שיהיה מוכח שמוציאם לצורך יו"ט.

(הקדמה לסעי' ג). כבר נתבאר לעיל (בהקדמה לסימן) שבשביל שיהא מותר לשלוח כלי או בגד ביו"ט צריך שיהא ראוי לשימוש כמו שהוא בלא תיקון, ומבואר בגמ' (דף:) שאע"פ שצריך תיקון נוסף כגון לתפור הבגד או לצבעו, כל שראוי לשימוש כמות שהוא עתה מותר. לכן בגד שאינו תפור אך ראוי לכסות בו מותר לשלוח, מיהו כתב המ"ב (סעי' ג) שממה שאסרו (מתני' דף) לשלוח נעל שאינו תפור כל צרכו משום שאינו ראוי לשימוש, מוכח שצריך שיהא הכלי ראוי לשימוש אשר דרך להשתמש בו (בם אם אינו תשמישו המיוחד), שהרי אף נעל ראוי לעמוד עליו, אלא כיון שאין דרך לעשות זאת בנעל שאינו תפור כהוגן, אינו נחשב ראוי לשימוש.

3. (לשלוח כלים שאינם גמורים): (א) האם מותר לשלוח ביו"ט מתנה בגדים שאינם תפורין. (ב) ואם יש בהן כלאים האם יש אופן שמוותר לשלוח. (ג) ולשלוח מנעל שאינו תפור. (ד) ואם המנעל מחובר קצת. (ה) ולשלוח תפילין. (ו) האם מותר לשלוח תכשיטין של זהב או של כסף ביו"ט.

תשובה: (א) כן, שראוי להציען ולהישען עליהן. (ב) מותר כשהן קשים בענין שמוותר לישען עליהם כמ"ש ביו"ד סי' ש"א ע"ש. (ג) אסור. (ד) אסור כיון שאינו תפור כראוי, שאין ראוי ללבושו ואין דרך לישען עליו. (ה) מותר [כשהם תפורין ומתוקנין כל צרכן] דכיון שראוין להניחן בחול מותר, כיון ששמח במה ששולח.⁷⁵ וכן כל כיוצא באלו. (ו) דעת המאירי שאין לשלוח תכשיטין של זהב (כיון שאינם עשויים אלא להתנאות בהם ואינם מלבש גמור), ואפי' של כסף מגמגם שם, אבל דעת הריטב"א והאו"ז דמותר לשלוח תכשיטין כיון שראוין להתלבש בהן. סעי' ג וס"ק ט-יב טו ושה"צ.

(ז) שאלה למעשה: מעשה בהורים שרצו לבקר את בנם ביום טוב, ובדעתם לתת לו מתנה אגרטל המיועד לפרחי נוי חיים, האם מותר להם להביאו ביו"ט (על מנת שיניחו בו פרחים במים ביום חול). [והם מגיעים מרחוב סמוך, אך אין ביניהם עירוב]. (ע"י ס"ג וס"ק יב). ב. ר' ראובן רצה לילך ביו"ט לבית דודו הזקן לבקרו, ודעתו להישאר שם עד למחרת. ורצה לקחת עמו את תיק התפילין [דרך רשות הרבים] כדי שיוכל להשכים ולהתפלל מיד ביום המחרת ולא יצטרך לחזור לביתו בבוקר ליקח התפילין. האם מותר לו לקחת את התפילין עמו ביו"ט. (ע"י ס"ג וס"ק יב, דוק).

התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקטז

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקטז). מלאכת הוצאה מותר לצורך יו"ט (כדלקמן סי' תקיח), לכן מותר לשלוח לחברו דרך רשות הרבים מתנה - כל דבר שראוי היום, ואפי' אין דעתו של המקבל להשתמש בזה היום [שיש בשליחה משום שמחת יו"ט]. לכן מותר לשלוח בהמה חיה ועוף חיים, יינות שמנים סלתות קטניות, כלים ובגדים שראויים לשימוש ללא תיקון, ואפי' טעונים תפירה מותר כיון שראויים לשבת עליהם וכדו'. ואפי' בגדי כלאיים מותר אם הם קשים שראויים לשבת עליהם. תפילין מותר [שראויים לשימוש, ויש שמחה בשליחה]. תכשיטי זהב וכסף יש מי שאסר, אך הריטב"א ואו"ז כתבו שמוותר. • אין לשלוח תבואה [כיון שאינה ראויה כמות שהיא בלא טחינה ואסור לטחון ביו"ט]. • טעם האיסור לשלוח דבר שאינו ראוי כתבו כמה אחריו משום שנראה כמוציא לצורך מחר, ולפי"ז אפי' במקום שיש עירוב אסור. • הוציאי מאכל לצורך בהמה [במקום שיש עירוב] מחלו', ומאכל שעומד לבהמה יש להקל. • דבר שאינו ראוי כך וצריך תיקון אין לשלוח, כגון נעל שאינו גמור. ואע"ג שאפשר לעמוד עליו אין דרך בכך. • כל מה שמוותר לשלוח, אם כמה אנשים מוליכים אין לילך יחד בשורה זה אחר זה, שנראה כמוליכים למכור בשוק. ואפי' דרך מבוי המעורבת אסור, ובחצר יש להקל במקום צורך. • ודוקא בשורה אסור

הוספות ועיונים

⁷⁵ הנה לעיל בסיו' שו"ת (ס"ק לג) מבואר שאסור לתת מתנה בשבת, משום דדמי למקח וממכר, אלא א"כ יש דבר צורך שבת או צורך מצוה. ומבואר שם דה"ה לענין יו"ט. אמנם ביו"ט שיש מצות שמחה, מותר לתת מתנה באופן שיש לו שמחה בכך, משא"כ בשבת שאין בו אלא מצות כבוד ועונג (כדלקמן סי' תקכ"ט).
³ ובטעם הדבר כתב השועה"ר (סי'ה) שבכל האופנים האלו שהמעות מגיעות לידי המוכר ביו"ט ניכר הדבר שהוא מקח וממכר, אך כשאינו נותן מעות נראה הדבר כשאלה.

כנ"ל, אבל כשהולכים בערבובייה מותר, ויש אוסרים גם בזה. • כל האיסור לילך בשורה הוא כשלוקחים כולם אותו מין, אבל כמה מינים מותר, והמהרש"ל החמיר בזה אחר זה והא"ר מיקל.

סימן תקיז

(הקדמה לסעי' א' שעה"צ ס"ק ד'). כתב השו"ע לעיל (סי' ט"ז פת שאפה גוי לעצמו בשבת, יש אוסרים ויש מתירים, ובשעת הדחק או לצורך מצוה יש לסמוך על המתירים. והמג"א (ס"ט סק"ט) הביא ב' טעמים לדעת האוסרים, א. משום איסור מוקצה, שכיון שלא היה אפיו מבעוד יום היו מוקצה. ב. כיון שלוקח מהגוי חיישינן שמה יאמר הישראל לגוי לאפות בשבילו. וכתב המג"א שממה שהשו"ע כאן כתב להתיר ליקח מהגוי מוכח דלא סבירא ליה הטעם של מוקצה, גם כאן היה לו לאסור, אלא ע"כ ס"ל כטעם השני שהוא משום גזירה שמה יאמר לו לאפות לעצמו. ולפי"ז כתב המג"א (כ"ח סק"ט) שגם בנידון דידן לא התירו אלא ליקח מהחנווני, שבזה לא שייך לחשוש שכמה יאמר הישראל לנכרי שיאפה בשבילו שהרי לא החנווני הוא האופה אלא הנחתום, אבל כשלוקח מהנחתום עצמו שייך שפיר למיחש להכי ולכך אין להתיר אלא בשעת הדחק כמש"כ השו"ע שם. ולפי דברי המג"א יוצא שכמו שמקילים כאן לגבי יו"ט לקנות מחנווני, הוא הדין לגבי שבת מותר לקנות מחנווני כיון שלא שייך לגזור בו שמה יאמר לו לאפות שלא הוא האופה.

אבל כמה אחרונים פקפקו על דברי המג"א, וכתבו שמה שהתיר כאן השולחן ערוך בפשיטות הוא משום דביום טוב דקיל סמך על דעת המתירים. ולפי"ז אין חילוק בין חנווני לנחתום, אלא בשבת אסור בשניהם אם לא בשעה"ד וביו"ט מותר בשניהם גם שלא בשעה"ד.

4. (מקח וממכר ביו"ט): האם מקח וממכר מותר ביו"ט.

תשובה: אסור כמו בשבת. ודין לומר לחנווני לתת לו ביצים או אגוזים או שאר מיני מאכל ומשתה נתבאר כל הפרטים בסי' שכ"ג לענין שבת וה"ה ליו"ט, וכן לומר לחברו מלא לי כלי זה נתבאר שם וה"ה כאן (וכן ליתן מתנה ביו"ט דינו כמו בשבת כמו שנתבאר בסי' שו"ט ס"ק לג, וע"ל לעיל הע' 75). סעי' א ג' וסי' א. וע"ל לעיל סי' תק בענין זה.

5. (קנייה מגוי): א) האם מותר ליקח מחנווני גוי דברים שאין שומתן ידוע וצריך עתה לישא וליתן עמו על המחיר. ב) דברים ששומתן ידוע. ג) ואם אין הגוי מאמינו האם מותר להניח משכון אצלו. ד) האם מותר לקרוא לגוי לביתו ולהראות לו המעות שיקח בעצמו. ה) האם מותר לקנות ע"י גוי (היינו שאומר לגוי אחר שיקנה מגוי או שישלם בשבילו ביו"ט. שועה"ד 1). ו) האם מותר ליתן לגוי מעות מעיו"ט שיתן לו ביו"ט הדבר שרוצה לקנות כגון פת.

תשובה: א) לא. ב) מותר. וכמו גבי ישראל כדלעיל סי' שכג, וכל הדברים שצריך לזהר שם ה"ה כאן גבי גוי. ג) כן. ד) לא, דהוי עובדא דחול. ה) לא.⁷⁶ ו) מותר. ס"ק ה ושה"צ.

6. (חשש תלוש ניצוד ונולד): א) האם מותר לקנות מהגוי דבר שבמינו מחובר או מחוסר צידה. ב) ולקנות ממנו ביצים. ג) דבר שאין בו חשש מחובר צידה ונולד, אלא שהובא היום לגוי מחוץ לתחום, בעיר שרובה גוים, או עיר שרובה או חציה ישראל ומתי מותר.

תשובה: א) לא, אא"כ ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום (כנ"ל סי' תקטו ס"א). ב) אסור שמה נולדו היום (כנ"ל סי' תקיג). ג) בעיר שרובה גוים מותר, ובעיר שרובה או חציה ישראל אסור וצריך להמתין עד לערב יו"ט ראשון בכדי שיעשו כנ"ל סי' תקטו ס"ו. סעי' א וסי' ב.

7. (קניית פת מגוי): א) האם מותר ליקח מהגוי פת או קמח שנטחן היום, בעיר שרוב הלוקחים פת וקמח הם גוים. [וליקח מהנחתום עצמו]. ב) וכשנאפה בשבת האם מותר ליקח ביו"ט שלאחריו. ג) בהנ"ל א' ב', מה"ד בעיר שרובה ישראל, וידוע לו שהטחינה וההרקדה הי' מעיו"ט.

תשובה: א) מותר, דאדעת גוים טחנום, ואין זה מוקצה דחטיים ושיפון ושעורין ראויין לדייסא [ועוד דגמרו בידי אדם]. ואפי' ליקח מהנחתום מקילין כמה אחרונים. ויש מחמירין בכל זה, ולכן אין להקל אלא לעת

הוספות ועיונים

³ ובטעם הדבר כתב השועה"ר (סי' ה) שבכל האופנים האלו שהמעות מגיעות לידי המוכר ביו"ט ניכר הדבר שהוא מקח וממכר, אך כשאינו נתן מעות נראה הדבר כשאלה.

הצורך. (דעת השו"ע כהמתירים). (ב) כנ"ל א'. (ב) מותר, שהאפיה היא מלאכה המותרת ביו"ט. וכל זה מותר דוקא באופן המותר לקנות כנ"ל תשו' 5. סעי' א וס"ק ג-ז ושה"צ.

8. (אמירה לגוי): (א) דבר ישראל אסור לעשות ביו"ט בעצמו, האם מותר לומר לגוי לעשותו. (ב) ואם מצוה לזה מעיו"ט. (ג) ולומר לגוי מעיו"ט תקנה לי למחר לצורך יו"ט, כשנותן לו מעות לקנות לו או שאומר לו קנה ממעות שלך ואני אחזיר לך. ואם הגוי יקנה בלא מעות. (ד) מה"ד בדיעבד שאמר לגוי לקנות לו, ורגיל ישראל לעשות כך. (ה) ואם באקראי עשה כן. (ו) ואם הובאו מחוץ לתחום בעיר שרובה גוים או רובה ישראל. (ז) ואם הביא לו יונים מתוך התחום, והם מפריחין. (ח) ואם אינם מפריחין.

(תשובה: א) לא. (ב) גם אסור. (ג) הכל אסור כנ"ל, ואפי' כשהגוי קונה בלא מעות אסור כיון שהגוי פוסק סכום המעות ביו"ט. (ד) אסור לאכול מהם עד לערב בכדי שיעשה. (ה) מותר לאכול מהם. (ו) בעיר שרובה גוים מותר לאכלם, ובעיר שרובה ישראל אסור עד לערב בכדי שיעשו, וכנ"ל ס' תקטו ס"ה. (ז) אסור דכיון שמחוסרין צידה יש לחוש שמא נצודו היום והוי מוקצה אפי' לא נצודו עבור ישראל. [ולענין יו"ט שני עי' ס' תצז ס"ג]. (ח) מותרין, וא"צ הזמנה כיון שהן של גוי וכנ"ל ס' תצז סט"ו. סעי' ב וס"ק ח-יא.

9. (הטלת גורלות): (א) האם מותר להטיל גורלות ביו"ט.

תשובה: אסור כמו בשבת וכנ"ל ס' שכב ס"ו. סעי' ג. עוד מס"ג לעיל תשו' 4.

10. (מדידה): האם מותר למדוד שעורים ליתן לפני בהמתו. ומדוע.

תשובה: אסור, שנראה כמודד למכור, אלא משער ונותן לה. ועי' לעיל ס' שכד ס"ב (שהאיסור הוא דוקא בכלי מידה ומפני שנראה כמודד למכור, אבל ליקח בכלי אחר ולשער קב או קביים מותר). סעי' ד וס"ק יב.

(כח) שאלה למעשה: האם מותר למדוד אוכל לאפרוחים שבביתו בכלי מדידה ולהניח לפניהם (באופן שמזונותם עליו, עי' ס' שכד). (עי' ס"ד וס"ק יב ולעיל תשו' 10 במוסגר).

התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקיט

סיכום קצר לנלמד: (סי' תקיז). מקח וממכר אסור ביו"ט כבשבת. יש אופנים שמותר לקנות לצורך היום כגון שאינו משלם היום ואינו מזכיר סכום דמים. ובכה"ג מותר גם לקנות מגוי. • דבר שאין ידוע מחירו אין לישא וליתן על המחיר. • אם אין המוכר מאמינו יכול להניח אצלו משכון. • אין לומר לגוי לבוא לביתו לקחת הכסף, דהוי עובדין דחול. • מה שאסור לקנות מגוי אסור אפי' לומר לגוי אחר שיקנה בשבילו. • מותר לתת לגוי מעות לפני יו"ט ע"מ לקבל הדבר ביו"ט (שרק במתן דמים או פסיקת מעות מחזי כמקח וממכר). • כל ההיתר לקנות מגוי הוא בדבר שאין בו חשש מוקצה, שאין במינו מחובר או ניצוד ואינו בחשש בא מחוץ לתחום, ולא נולד כגון ביצים (והכל כנ"ל ס' תקטו, ובצים בסי' תקיג). • לחם או קמח שטחן הגוי היום, אם רוב הדברים שם גוים מותר לקנות, ויש מחמירים לכן אין להקל אלא במקום הצורך. • וה"ה כשנאפה בשבת, מותר לקנות מחר ביו"ט במקום הצורך. • אבל עיר שרובה ישראל הרי הטחינה נעשתה בשבילם ואסור, אלא אי"כ יודע שהטחינה וההרקדה היתה לפני יו"ט [ועל האפיה אין איסור שאפי' לישראל מותר לאפות היום]. • כל מה שאסור לעשות ביו"ט, אסור לומר לגוי לעשות, ואפי' כשמצוה לגוי לפני יו"ט אסור. • גם לומר לגוי לפני יו"ט תקנה לי ביו"ט וקח עתה מעות ותשלם ביו"ט אסור, וכן אם אומר לו אשלם לך אח"כ אסור. ואפי' אם הגוי יקנה ללא מעות ואח"כ ישלם אסור, שהרי הגוי פוסק דמים בעת הקניה. • מי ששגג ואמר לגוי לקנות בשבילו, אם באופן אקראי מותר להנות מזה, אך כשרגיל לעשות כן אסור עד הערב בכדי שיעשה. • כשהגוי הביא מחוץ לתחום לישראל בלא"ה אסור לו, וכן אם הביא יונים מפריחין יש בהם איסור צידה ואסור לכל ישראל עד הערב בכדי שיעשה, ואם אין היונים מפריחים מותר [ואף שישראל צריך להזמין ככה"ג, בשל גוי אי"צ הזמנה]. • אין להטיל גורלות ביו"ט, ודינו כבשבת. • אסור למדוד שעורים ולתת לפני בהמתו שנראה כמודד למכור, אלא ישער באומד ויתן.

סימן תיקה

מלאכת הוצאה ביו"ט: איתא במשנה (פ"א ה"ג): בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים. ובית הלל מתירין. ובגמ' ביארו שנחלקו בסברת 'מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש', שדעת ב"ש שלא אומרים סברת 'מתוך', ולב"ה אומרים. והלכה כבית הלל. וביאור ענין 'מתוך' הוא, שכשהותרה התירה מלאכת אוכל נפש, אין הכונה שרק לצורך או"נ מותר, אלא שעצם המלאכה הותרה. ומבואר בגמ' (ע"פ, ועי' פ"א ה"ג ט"ז) שכן הדין בשאר מלאכות שצריך לצורך אוכל נפש, כגון בישול, שחיטה, אפיה, הבערה, אומרים בהם סברת מתוך. [וז"ל מלאכת הוצאה ביאר המגיד משנה (פ"א ה"ד) דהרבה פעמים היא בשביל אכילה כדי להביא מאכל ומשקה ממקום למקום ולכן נחשבת מלאכת אכילה]. ובגמ' אמרו שאף שהיה מקום לומר שלבית הלל הותרה הוצאה מכל וכל ולא רק ע"פ סברת מתוך [ויש ללמוד מהכתוב שאין הוצאה ביו"ט], מהמשנה מוכח לא כן, והוא ממה שלא נחלקו ב"ש ובי"ט על ענין הוצאת אבנים ומשמע שבאבנים כו"ע מודים לאסור, ועל כרחך משום שיש איסור הוצאה ביו"ט, ורק דהותרה מטעם מתוך. וביאר רש"י (ד"ה לילגנו) שהיות והטעם שחז"ל אסרו מוקצה יסודו משום איסור הוצאה (כמבואר בגמ' שבת קל"ד): אם לא היה איסור הוצאה לא היה גם איסור טלטול, ומאחר שיש איסור הוצאה ביו"ט והיתר להוציא הוא רק ע"פ סברת 'מתוך', גזרו חכמים בהוצאה שיש בה טירחה שלא לצורך, כגון טלטול אבנים.

ומבואר בדברי רש"י (ה"ג) שמהתורה הותרה הוצאה לגמרי [ע"פ סברת מתוך]. רק חז"ל אסרו להוציא במקום שאין בהוצאה צורך קצת. וכן כתבו עוד ראשונים. אך התוס' (פ"א ה"ג) והרא"ש (פ"א סי' י"ח) ועוד הרבה ראשונים (הובאו בבה"ל ד"ה מתוך) כתבו שמדין תורה אין אומרים 'מתוך' אלא במקום שיש צורך קצת, אבל כשאין צורך כלל אסור מהתורה, לכן הוצאת אבנים שאין בהם צורך כלל אסור מהתורה. ויש שיטה שלישית (ה"ר"ן מ"ד כן בדעת רש"י וה"ר"ף, וז"כ המ"מ בדעת הרמב"ם) שאפ"י מדרבנן אין איסור בהוצאה שאינה לצורך, ורק אבנים וכיו"ב אסור להוציא משום שהם מוקצה. [ועי' בהרחבה בבה"ל ד"ה מתוך].⁷⁷

מה נחשב צורך קצת: נתבאר לעיל דשיטת רוב ככל הראשונים שהוצאה אינה מותרת ביו"ט אלא במקום שיש צורך קצת. וכתבו הפוסקים (עי' פ"א סי' ל"ה) שאם ההוצאה גורמת לו לשמחת יו"ט, נחשב צורך ומותר, כגון שרוצה לטייל עם בנו הקטן שיש לו שמחה בזה, או שיוצא מביתו ורוצה לטיול מפתח ביתו עמו שמפחד שלא יכנסו גנבים לביתו, ובאלו זה יתעמעם השמחת יו"ט שלו, הוא צורך קצת ומותר.

ומבואר במשנה (ה"ג) שצורך מצוה החלה היום נחשב ג"כ לצורך. כגון לולב לצאת בו ידי חובתו או ס"ת לקרוא בו, וה"ה להוציא קטן למולו היום. והביא הבה"ל (ד"ה הלכותיו, בס' התוספות לחובתו) שגם צורך מצוה דרבנן נחשב צורך ומותר.

אך צורך מצוה שלא חלה היום, אין היתר, לכן אין להוציא קטן בשביל למולו מחו, עירובי זה שייכות עם יו"ט ואין הדבר עושה לו שמחה ביו"ט.

עירובי חצרות ביו"ט: הנה מן התורה שבת אסור להוציא או להכניס מרשות היחיד לרשות הרבים, אבל חצר שיש בה כמה בתים [שמדין תורה נחשבת החצר לרשות היחיד] מותר לטלטל מבית אחד שבחצר לבית אחר שבחצר. אמנם חז"ל אסרו לטלטל מבית לבית וכן מבית לחצר ללא 'עירובי חצרות', היינו שיתנו כל בני בית פת ויניחו הכל באחד מן הבתים, ועל ידי זה נחשבים כל בני הבתים כאילו דרים בבית שהפת שם. ויסוד האיסור להוציא באותה חצר בלא עירובי חצרות נתקן משום גדר הוצאה, שחששו חז"ל שאם נתיר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד יטעו ויבואו לטלטל גם מרשות היחיד לרשות הרבים ויעברו על איסור תורה. והנה נתבאר לעיל שלענין הוצאה ביו"ט אומרים מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ורוב הפוסקים נקטו שאם אין צורך כלל אסור להוציא. ולענין עירובי חצרות ביו"ט, דהיינו במקום שרוצה לטלטל באותה חצר שלא לצורך, כתבו הר"ף (ו') ועוד ראשונים (ע"פ הגמ' ט"ז) שלא נתקן עירובי חצרות ביו"ט, דכיון שרוב ההוצאות ביו"ט אינן צריכות עירוב, לא הצריכו אף למיעוטן [כ"ז ע"ס], ולפי"ז מותר לטלטל בחצר גם שלא לצורך. וי"א (שפ"א ה"ג) ד"ה ומ"מ) שלענין טלטול שלא לצורך צריך לערב. [ויש שיטה שלישית, היא דעת הריטב"א י"ב. ד"ה וכתבו שצ"ח

הוספות ועיונים

⁷⁷ ודעת השו"ע יש מבוכה, דב"י נראה שמתפק אם אסור מדרבנן או מותר כלל, ובשו"ע אין הדבר מוכרע. ובמאמר מרכזי (סי' א) כתב שהשו"ע מספקא ליה מילתא ולא רצה להחליט הדבר לא לאיסור ולא להיתר ולפיכך סתם את הדברים. ועי' גם בבחי"ח (סי' ה) שנקט כדברי הרמ"א מאחר שאין הכרע בדעת השו"ע, ושכן הסכמת האחרונים שאין היתר לטלטל שלא לצורך כלל. ועי' באר"צ (ח"ב פכ"א ב') שכתב לפי דרכו (בחי"ב פכ"ג י"א ע"ש) שבמקום שיש עירוב, לענין יו"ט יכול להקל להוציא אפי' שלא לצורך.

לא תיקנו כלל דין עירובי חרות ולכן דברים שאין בהם אורך היום שאסור להוסיף, אפי' אם עירב לא מהני. וכתב המהרש"ל (פ"א סי' נל) שלמעשה לא נהגו לעשות עירובי חרות ביו"ט, ומ"מ בעירוב שעושה לכל השנה בשביל השבתות יפרש שעושה זאת גם ליו"ט, כדי לחוש למצרכים עירובי חרות ליו"ט.

11. (מתוך: א) מהו 'מתוך'. ב) באלו מלאכות אומרים מתוך. ג) האם הותר אפי' שלא לצורך היום.

תשובה: א) מתוך שהותרה המלאכה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך או"ב. ב) כל המלאכות שהן שייכות לאוכל נפש כגון הוצאה הבערה שחיטה אפיה ובישול. ג) הותר דוקא כשיש צורך היום קצת עכ"פ, אבל אם אינם צורך היום כלל לוקה לרוב הפוסקים. (ולדעת השו"ע הוצאה שלא לצורך אין איסור מהתורה, ויתכן שלדעתו אין איסור אפי' מדרבנן, ועי' לעיל הע' 77). סעי' א וס"ק א ובה"ל ד"ה מתוך.

12. (הוצאה: א) כלים הצריכים לו קצת ליו"ט, האם מותר להוציאן. [ומה דין אבנים המיוחדים לתשמיש]. ב) ואם א"צ להם רק לשם תכשיט להתקשט בהן. ג) ולהוציא שלא לצורך כלל. ובכרמלית. ד) ולהוציא כלים ששייכים לאו"ב כגון סכינים וכה"ג, וכבר גמר סעודתו ולא יצטרך עוד אליהן. ה) ואם ידוע לו בודאי שלא יצטרך לסכין בהליכה זו, כגון שהולך לביהכ"נ וכה"ג.

תשובה: א) מותר, כנ"ל. ואבנים המיוחדים לתשמיש היו כמו כלים. ב) גם מותר. וכ"ש לצורך אכילה שמותר. ג) אסור אפי' בכרמלית.⁷⁸ ד) אסור להוליכן עמו ברה"ר או בכרמלית, ויש מקילין בסכינים שמה יזדמן לו איזה פרי לחתוך בו. ה) אסור להוליכו עמו לדברי הכל.⁷⁸ סעי' א וס"ק ה ז.

13. (הוצאת אדם): א) האם מותר להוציא אדם [קטן או גדול] לרה"ר, כשאינו יכול להלך, וצריכין להביאו לאיזה מקום. ב) ולהוציא קטן, כשיכול להניחו אצל אמו ולא יבכה אך יש לאב געגועים על בנו וישמח האב לטייל עמו. ג) ולהוציא קטן בן ח' ימים כדי למולו. ד) ולאחר ח' ימים.

תשובה: א) מותר. ב) מותר דמקרי צורך היום. ג) כ"ש דמותר. ד) כיון שאסור למולו ביו"ט הו"ה הוצאה שלא לצורך היום ואסור. סעי' א וס"ק ב ג ובה"ל ד"ה קטן וד"ה קצת.

14. (צורך מצוה): א) האם מותר להוציא לולב לצאת בו, ס"ת לקרות בו היום, מחזורים ושאר ספרים ללמוד בהם ביום זה. ב) האם מותר להוציא לצורך מצוה דרבנן. ג) ולצורך שאר דבר מצוה שאינו לצורך אותו היום.

תשובה: א) מותר. ב) כן. ג) יש להחמיר.⁷⁸ סעי' א וס"ק ד ובה"ל ד"ה וס"ת וד"ה הצריכים.

15. (פחד גניבה): א) מפתח שסוגר בו האוכלין או הכלים שצריך לאותו היום, וירא להניחו בביתו, האם מותר להוציאו. ב) ולהוציא חפצים שמתירא שלא יגנבו אם ישארים במקומם, או שאר פסידא, ואינם כלים הראויין לאו"ב. ג) ובמקום שיוכל למסור הכלים או המפתח למי שנאמן לו בביתו. ד) ומה"ד להוציא מפתח של תיבה שמונחים שם מעותיו, וירא להניחו בביתו. ה) מחזורים שהביאם ביו"ט לביהכ"נ ומתירא מגניבה, וא"צ להם עוד ביו"ט, האם מותר להחזירן לביתו. ו) והמחזורים שנמצאים מכבר בביהכ"נ, וא"צ להם עוד ביום זה [או שצריך להם ליום ב' דיו"ט]. ז) ואם צריך להם בו ביום לומר בביתו שירות ותשבחות. וכשאין חשש גניבה.

תשובה: א) מותר. ב) יש מתירים גם בזה. אבל כמה פוסקים חולקים דס"ל דלא הותר הוצאה אלא לצורך או"ב ממש או צורך מצוה ושאר דברים השייכים לאותו יום וכנ"ל אבל לא בשביל הפסד ממון, ונכון להחמיר לנהוג כמותן.⁷⁸ ג) בזה אסור לכו"ע.⁷⁸ ד) דינו כנ"ל ב' ג', דלמתירים ה"ה בזה כיון דלבו דואג ומצטער ע"ז חשוב הוצאת המפתח לצורך עונג יו"ט. ה) מותר לכו"ע, דהתירו סופן משום תחילתן דאל"כ לא יביאם תחילה לביהכ"נ. ו) נכון להחמיר שלא להחזירם לביתו ביו"ט אפי' אם יש שם חשש גניבה.⁷⁸ ז) מותר להחזירם לביתו לכו"ע גם בלי חשש גניבה. סעי' א וס"ק ה ו ושה"צ.

16. (משחק): האם מותר לשחק בכדור ברה"ר, שרגיל להעביר ד"א ברה"ר. [לגדולים וקטנים].

תשובה: מותר, ואע"ג שאינו אלא כטיול בעלמא הוא בכלל שמחת יו"ט. ומהרש"ל כתב דתימה להתיר זה דאין בו צורך היום כלל אלא שחוק של ילדים והנח להם, אבל לגדולים שנוהגין כן מנהג רע הוא דאין זה

שמחה וטיוול אלא שיחת ילדים וקלות ראש, ובלא"ה אין דין זה מוסכם שיש מחמירין כנ"ל סי' ש"ח סעי' מה ע"ש. ושאר מיני משחק הדין כמו בשבת כנ"ל סי' של"ז ס"ה. סעי' א וס"ק ט.

17. (עירובי חצרות): א) אם עשו תיקון מבוואות בעיר וגם הניחו עירובי חצרות, האם מותר לטלטל ולהוציא מבית לחצר ומחצר לחצר, ודרך המבוי, דבר שאינו לצורך היום כלל [כשאינו מוקצה]. ב) ולהוציא דבר שאין בו צורך היום כלל כשלא הניחו עירובי חצרות. ג) ומה למעשה.

(תשובה: א) מותר. ב) אסור, וי"א דלא תקנו עירובי חצרות ביו"ט ומותר להוציא מחצר לחצר או מבית לחצר אפי' דבר שאין בו צורך היום כלל, ובלבד שלא יוציא חוץ לצורת הפתח שבעיר. ג) כתב מהרש"ל שנהגין שלא לעשות עירובי חצרות בעיו"ט ואין לשנות המנהג, ומ"מ לתחילה כשמערב ע"ח בע"פ לכל שבתות השנה יכלול גם יו"ט ויאמר ולכל יו"ט.⁷⁹ סעי' א וס"ק י ושה"צ.

ט) שאלה למעשה: האם ביו"ט מותר לקחת נייר טישו בכיס כשיוצא מחוץ לביתו, כדי שיהיה מוכן לו אם יהיה צורך. במקום שאין עירוב. [הנושא חפץ בכיס הרי הוא כנושאו בידו, כמבואר בס"ר רנ"ב ס"ז]. (ע"י ס"א וס"ק ה וסוף ס"ק י. ועיי' עוד).

18. (הוצאה לגוי או לבהמה): א) האם ביו"ט מותר לישראל להוציא לצורך אוכל נפש [או שאר צורך] של בהמה. ב) ולצורך גוי. ג) ולהוציא בכרמלית. ד) ולשלוח לגוי ע"י גוי אחר.

(תשובה: א) אסור. ב) אסור. ג) גם אסור. ד) מותר במקום צורך, כגון מפני דרכי שלום (כגון גוי שחלה ושלא אחר מאכל ישראל מ"ב שכה ט), או שצריך להחזיר משכון לגוי אלם ואפי' אין בו חשש סכנה מותר לשלוח לו ע"י גוי, דבמקום צורך סמכינן אפוסקים דה"ר שלנו כרמלית היא והוי שבות דשבות דמותר במקום צורך כנ"ל סי' שכ"ה ס"ב ע"ש. סעי' ב וס"ק יב-טו.

ל) שאלה למעשה: 'גוי של שבת' שבא לבית ישראל ביו"ט כדי לעשות איזה פעולה (המתרת לו כהלכה), וביציאתו שכח את השקית שנשא עמו ובה צרכי מאכלו, האם מותר לצאת אחריו ולהחזיר לו, במקום שאין עירוב. (ע"י ס"ב וס"ק יב).

(הקדמה לסעי' א). **טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש:** לעיל סי' תצ"ח ס"ד נחלקו השו"ע והרמ"א האם יש מוקצה ביו"ט, לדעת השו"ע יש ולדעת הרמ"א לא, מיהו הכל מודים שדבר שאינו ראוי לשימוש ואין עליו תורת כלי הוא מוקצה. אמנם כתבו הפוסקים (ימ"ב פ"א ה"ז ועוד) שטלטול לצורך אוכל נפש מותר [דלא יהא טלטול מוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה (שע"י דקט טז)], כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביו"ט. ודוקא לטלטל כדי להגיע למאכל, אך מאכל עצמו שהוא מוקצה אסור לאכלו ביו"ט [שמאכל מוקצה הרי הוא כאכילת איסור, ולא הותרו מאכלות אסורות ביו"ט (שע"י דסז)]. עוד כתבו הפוסקים (הוב"א כ"מ דקט ל) שכשם שאסור לאכול את המוקצה כך אסור להשתמש במוקצה, ואפילו לצורך אכילה כגון לסמוך את הקדרה באבנים או בעצים המוקצים (ש"י דקד ג) [שההנאה שהוא נהנה במה שמשמש במוקצה היא אסורה כאכילה, לפי שתשמישן של עצים ואבנים זו היא אכילתם, ולא חילוק חכמים בין עצים ואבנים לאוכלין ומשקין המוקצים ואסרו להשתמש בכל דבר שהוא מוקצה (שע"י דסז)].

לצלות בחתיכת עץ: הגם שנתבאר לעיל שאסור להשתמש במוקצה, מבואר בגמ' (ג) שמותר להסיק בעץ ואף שאינו ראוי לכלום, משום שזהו עיקר שימושו ולכך עומד, אפי' שלשאר דברים העץ נחשב מוקצה. ומטעם זה אמרו בגמ' שמותר לתחוב בשר בעץ כדי לצלותו, מפני שגם צליה זהו מעניין שימוש היסק, ומה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו. אולם אם השיפוד לח אין לצלות בו מפני שאינו ראוי להסיק בו מפני לחותו, וכיון שאינו ראוי להסקה לא שייך הסברא מה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו (נתבאר ע"פ הב"י סי' תקב ד"ה ולגבי חיולה).

ואמרו בגמ' (כה) שאחר הצליה בעץ אסור לטלטלו, מאחר שאין עליו תורת כלי ורק לצורך צליה הותר (ע"פ הב"י טו: ד"ה ומלכו). [ויש אחרונים (הוב"א לעיל סי' תקב ס"ק כ"א) הסוברים שכל זה הוא לדעת השו"ע שיש מוקצה ביו"ט, אך לרמ"א מותר לטלטל העץ לכל שימוש. אך שי חולקים וסוברים דהכא גרע, משום שעץ לאחר צליה הוא מאוס והוי מוקצה לכו"ע. ועי' בזה במ"ב

הוספות ועיונים

⁷⁹ דעת השו"ע שא"צ עירובי חצרות, ועיי' כף החיים (סי"ק יד ור"י תקכה) שכתב לעשות ככתוב כאן, כדי לצאת אליבא דכו"ע בדבר שאין בו הפסד ממון.

ס"ק כג ובשעה"צ שם]. אמנם מבואר בגמ' שאם יש חשש שינזקו מחודו של העץ במקום הימצאו, מותר לטלטלו בטלטול מן הצד [כלומר שלא בטלטול גמור בידי אלא ע"י הפנך אחר] עד שיובא למקום שאין חשש שיזיק⁸⁰, וכשם שמותר לטלטל קוץ ברשות הרבים (שבת מב. ופי' שם סי"ח). והקשה הט"ז (סי' ג) מאי שנא זה מזה, למה קוץ ברה"ר מותר לטלטלו בידי אלו ועץ שיש בו חוד לא הותר אלא בטלטול מן הצד (וע"פ מה שפ"י, ועי' בה"ל ד"ה ל"א). ובמאירי (ד"ה ציפור שלולין) מבואר התירוץ לזה, שכתב דאע"ג דמדמי ליה לקוץ לאו דמיון גמור הוא, שאין היזקו של עץ מצוי כל כך, לכן לא הותר לטלטל העץ אלא בטלטול מן הצד.

(הקדמה לבה"ל ד"ה אפילו). **טלטול עץ שיש עליו בשר: איתא בגמ' (בבלי סנה' א) אמר רב יהודה אמר שמואל, שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביום טוב. רב אדא בר אבהו אמר רב מלכיו, שומטו ומניחו בקרן זווית [ע"י טלטול מן הצד (סי' ז)]. אמר רב חייה בר אשי אמר רב הונא, והוא שיש עליו בשר. רבינא אמר אף על פי שאין עליו בשר מותר לטלטלו, מידי דהוה אקוץ ברשות הרבים. (עי' ט). והלכה כרבינא, ולפי"ז מותר לטלטל עץ במקום שיש חשש שיזיק ואע"ג שאין עליו בשר. וכתב הרשב"א (ערוך סי' כ"ט סי' ט"ח) שלפי"ז אם יש עליו בשר, מותר לטלטלו מן הצד אפ"ל כשאין חשש היזק, שהרי לדעות שהובאו בגמ' קודם רבינא לא הוזכר שיש חשש היזק, ואפ"ה התירו לטלטלו כשיש עליו מעט בשר⁸¹. וכיון שאין הבשר שיעור חשוב של כזית אין מותר אלא מן הצד, אך אם יש שם כזית בשר, מותר לטלטלו בידי להדיא.⁸² אמנם יש גירסאות [וכן גירסתנו בגמ'] בדברי רב הונא והוא שיש עליו 'כזית' בשר, ולפי"ז מה שאמרו בגמ' שמותר לטלטל העץ אפ"ל שלא במקום היזק היינו דוקא כשיש עליו כזית בשר, וגם זה לא הותר אלא מן הצד, אך בפחות מכזית בשר אסור לטלטלו.⁸³**

19. (טלטול עץ שצלו בו: א) לקח עץ כדי לצלות עליו, והוא מיוחד לצלי, האם מותר לטלטלו, כשהוא של עץ או של מתכת. ב) ואם לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד ולא הכינו מעי"ט לכך, האם מותר להשתמש בו לצורך זה. ג) ולטלטלו אחר שצלה בו בשר. [ולצורך גופו ומקומו]. ד) ואם צריך עוד לצלות בו או להסיק תנורו. ה) ואם צריך להעמיד במקומו או"ג, וכיו"ב צורך או"ג. ו) עץ הנ"ל שצלו בו ומונח במקום שעורבים שם בני ביתו, האם יש אופן שמותר להזיזו משם כדי ינזקו ממנו. ז) ואם רוצה לטלטלו במקום שאין לחוש להיזק, ויש עליו מעט בשר פחות מכזית. ח) ואם ה' עליו כזית בשר.

(תשובה: א) תורת כלי עליו ומותר לטלטלו בכל ענין שירצה [ובפמ"ג משמע דרק לצורך גופו ומקומו מותר לטלטלו]. ב) מותר אם הוא עץ יבש שראוי להסקה כנ"ל ס' תקי"ב ס"ק כב. ג) אסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו. ואפ"ל לדעת המתירין מוקצה ביו"ט דעת כמה אחרונים דכאן אסור דע"י שעשה בו מעשה שפוד לא נעשה כלי (ודבר שאינו כלי גם בשבת אסור לטלטל) וגם הוא מאוס ע"י הצליה. ד) מותר לטלטלו לכך. ה) מותר לטלטל מוקצה לכך כנ"ל ס' תק"ט ס"ז וס"ק לא. ו) יכול לשומטו מהר בגרירה וטלטול מן הצד (ע"י דבר אחר) עד שיעבירו מלפניו לקרן זווית, אבל לא יטלטלו דכרזו [וי"א דאף אם מונח ברה"ר ויכול להיזק רבים צריך לטלטלו דוקא מן הצד]. ז) מותר לשמטו מן הצד⁸⁴. ח) מותר לטלטלו להדיא וא"צ שינוי ואפ"ל שלא במקום היזק, ויש חולקין. סעי' ג וס"ק טז-כג ושעה"צ ובה"ל ד"ה לקח וד"ה אפילו.

הוספות ועיונים

⁸⁰ נראה לבאר משום דקי"ל בסי' שי"א ס"ח דטלטול מן הצד שרי לצורך דבר המותר, וה"נ כשמטלטלו כדי שלא יזיק במקום ההוא הוי צורך דבר המותר, ומותר לטלטל מן הצד בשביל כך.

⁸¹ ע"פ המבואר לעיל בהערה 80, י"ל שטעם ההיתר כאן הוא משום שהטלטול נחשב לצורך הבשר שעל העץ שהבשר הוא החשוב, והוי טלטול העץ שהוא איסור לצורך דבר היתר שהוא הבשר, שמותר בטלטול מן הצד, וכנ"ל שם.

⁸² כמבואר במשנה (ביצה יא. מובא במ"ב סי' תצט ס"ק י) שעור שיש עליו כזית בשר מותר לטלטלו אגב הבשר שעליו.

⁸³ לכאורה גם הדין הראשון שאם יש עליו פחות מכזית מותר לטלטלו מן הצד אפילו ללא חשש היזק ג"כ נדחה לפי גירסתנו בגמ', שהרי כל היסוד לומר שמותר לטלטל אפילו ללא חשש היזק הוא מדברי רב חייה, ולפי גירסתנו בגמ' רב חייה דיבר כשיש כזית בשר, אבל ללא כזית בשר אפשר שזה כמו שאין בשר כלל שבכחה גוונא לא התירו אלא משום חשש היזק, אבל במקום שאין היזק אסור אפילו לטלטל מן הצד. אמנם מדברי הבאה"ל לא משמע כן שכתב שרק דין האחרון נדחה, ושמה הבאה"ל גם ס"ל הכי, אלא שבדין האחרון יש ראייה מהגמ' דלא כרשב"א, שהרי רב חייה אמר להדיא אפילו בכזית שמותר רק ע"י טלטול מן הצד, אמנם בדין הראשון אין ראייה מהגמ' כנגד זה אלא שמהגמ' אין ראייה לזה, ועיין (מ"ב ע"ו והדר סק).

⁸⁴ וראה לעיל בהערה 83 שיתכן ולדעה האוסרת לקמן אות ח' גם כאן אין היתר אפ"י במן הצד כיון שאינו מקום היזק.

20. (טלטול לצורך מכשירי אכילה): א) אם המפתח של המאכלים מונח בתיבה המיוחדת למעות, ומונח בה מעות, האם מותר להוציא התיבה כדי ליקח ממנה המפתח. ב) ולהחזיר התיבה, כשחושש לגניבה.

תשובה: א) מותר, כנ"ל ס' תקט"ס ו"ס"ק לא. ב) מותר [דהיתרו סופן משום תחלתן]. ס"ק כד.

לא) שאלה למעשה: חתיכת עץ שיש בה חוד הזרוקה במפרסת, ומפחדים שאחד מבני הבית יתקל בזה ויזנק, האם מותר לסלקה משם. (ע"י ס"ק כ"א).

(הקדמה לסעיף ד). **טלטול סולם ביו"ט**: נחלקו התנאים (בפ"ט ט) לענין טלטול סולם ביו"ט כדי להשתמש בו לצורך היתר, האם ובאיזה אופן מותר. והעולה למעשה מהגמ' כפי הכרעת רוב הראשונים:

א. **סולם של שובך** - דהיינו סולם שניכר עליו שהוא עשוי להוריד גוזלים מהקן, מותר לטלטלו כדי ליטול גוזלים מהשובך, ואפילו כשמטלטלו דרך רשות הרבים, מפני שניכר על הסולם שהוא לצורך היתר.

ב. **סולם של עליה** - דהיינו סולם גדול שעולים בו לעליית הבית, אסור לטלטלו, דהרואה יאמר להטיח גגו הוא מטלטל, וכדרך סולם זה תמיד שטחים בו גגות. [ונחלקו הפוסקים אם הסולם מוקצה גמור או שהוא אסור רק לצורך שימוש בו אבל מותר בטלטול, ע"י מ"ב ס"ק כט].

ג. **סולם העשוי לשימוש ביתי** - כגון להוריד בו חפצים מהארון וכיו"ב, נחלקו בזה הראשונים (הובאו בתוס' ט: ד"ה מאי, דעת ר"ת שמוותר [ואפ"י ברשות הרבים], שכל שאינו נראה לצורך עליה לא יאמרו להטיח גגו הוא צריך, ודעת רבינו אברהם שרק בסולם של שובך שניכר בצורתו שהוא של שובך מותר משא"כ סתם סולם שלא ניכר עליו שאינו לעליה [ולפעמים משתמש בו לעליה ע"י שנסמך על הזיזים היוצאים מהכותל ועולה לגג] ויחשבו שלצורך גגו הוא נוטלו, אסור [ואפילו ברשות היחיד]. וכתב המ"ב (ס"ק כח) למעשה דלענין לטלטלם ברשות היחיד יש להקל, מאחר דאפי' בסולם של עליה יש מתירים ברה"י (פ"ט ע"ג מהל' אהל). [וע"ש במ"ב לענין רשות הרבים].

21. (טלטול סולם): א) האם מותר לטלטל סולם של שובך להביאו לשובך או משובך לשובך, כדי ליטול גוזלות לצורך יו"ט [כשהכינים מבע"י כנ"ל ס' תצז]. ודרך רה"ר. ב) ואם היה אפשר לו מאתמול. ג) בהנ"ל א', מה"ד בסולם של עליה, ומדוע. ד) ומה"ד ברה"י. ה) האם מותר לעלות עליו לעלייתו או לשובכו בלא לטלטלו. ו) האם מותר להזיזו ממקומו. ז) סולמות המיוחדים לתשימש שבפנים הבית ומטלטלים אותם תמיד מזוית זו לזוית שכנגדו, האם מותר להוליכו. ברה"י או ברה"ר. ואם הם קטנים.

תשובה: א) מותר. ב) גם מותר. ג) אסור לטלטלו, שלא יאמרו להטיח גגו מטלטלו. ואפ"י להטותו מקן זה לקן אחר באותו שובך גופא אסור. ד) גם אסור. ה) כן. ו) י"א שאסור להזיזו ממקומו משום מוקצה (כן דעת השו"ע), אבל הגר"א מצדד שאינו מוקצה ואין אסור סתם טלטול והזזה ממקומו אלא טלטול של הולכה לאיזה תשימש או אפ"י הטיה לתכלית זה. ז) יש דעות אם מולכים אותם, ולכן ברה"י יש לסמוך להקל לטלטל סולם שבבית, וברה"ר נכון לכתחילה להחמיר, ואפ"י הם קטנים. סעי' ד ו"ס"ק כה-כט ושה"צ.

לב) שאלה למעשה: סולם ביתי מצוי (בעל ד' או ה' שליבות, ואינו גבוה בכדי לעלות לבוגר), האם מותר לטלטלו כדי להוריד כלי ממדף גבוה שבבית. (ע"י ס"ק כח).

22. (גרף של רעי): להוציא גרף של רעי ולהחזירו דינו ביו"ט כמו בשבת, ונתבאר בס' שח (שגרף [-כלי] של רעי אסור לטלטלו משום מוקצה, אלא שבמקום שהוא פוגם בכבוד בני אדם התירו לטלטלו, ולכן אם הוא במקום שיושבים בו בני אדם מותר להוציאו משום כבודם, אבל להחזירו אסור משום שלא שייך בזה כבוד בני אדם, א"כ נתן לתוכו מים שהם ראויים לשתיית בהמה שאז הוא בטל למים ומותר לטלטלו. וכל מה שהתירו להוציאו הוא רק במקום שיושבים בני אדם, אבל אם הוא בחצר שאין דרים שם שלא שייך להתיר מפני כבודם אסור לטלטלו. ואסור לעשות גרף של רעי לכתחילה, אמנם אם עבר ועשה מותר לטלטלו). סעי' ה ו"ס"ק ל.

(הקדמה לסעיף ו). **טלטול בהמה שמתה ביו"ט**: הנה נחלקו ר' יהודה ור' שמעון לענין מוקצה, דעת ר"י שמוקצה אסור ודעת ר"ש שמוותר. ולמעשה נחלקו בזה השו"ע והרמ"א לעיל ס' תצ"ה (ס"ד), השו"ע פסק כר"י והרמ"א כר"ש [לכד ממוקצה דגולד שכתב הרמ"א (ס"ט) שנהגים להחמיר].

ולענין בהמה שמתה ביו"ט, מבואר בגמ' (פ"ט כז) דתלוי במחלוקת ר"י ור"ש הנ"ל, לר"י הוי מוקצה ולר"ש מותר. ומבואר בגמ' [כפי גירסת הר"ף הרמב"ם והרא"ש] שמודה ר"י בבהמה שהיתה מסוכנת למות מבע"י שאינה מוקצה, משום שדעת האדם עליה להאכילה לכלבים לאחר שתמות. [לגירסת רש"י והר"ה בגמ' ר' יהודה אסור בזה,

ועי' בה"ל ד"ה א. ובהמה שהיתה חולה מבעו"י ומתה ביו"ט, לר"י היא מוקצה ולר"ש אינה מוקצה. ובהמה שהיתה בריאה מבעו"י, נחלקו בזה הראשונים (עי' ב"י ב"ק ופסי' שכל ס"ז ופס"ג ב"ק נ"ה) ל"א שר"ש אוסר משום שלא היה דעתו עליה כלל, וי"א דלר"ש שרי וכן פסק השו"ע לעיל ס"י שכד ס"ז [ולענין שבת דק"ל כר"ש דמתיר מוקצה] דמותר לחתוך בהמה שמתה בשבת אפ"י כשהיתה בריאה. ועפ"י כתב המג"א (ב"ק ס"ח) שלדעת הרמ"א דהיקל במוקצה ביו"ט, מותר לחתוך בהמה שמתה ביו"ט אפ"י שהיתה בריאה מבעו"י. אולם המ"ב (ב"ק ס"ח) ופ"י אף לדעת הרמ"א שאין מוקצה ביו"ט אין להקל בבהמה שמתה ביו"ט אלא כשהיתה חולה מבעו"י.

עוד הביא בבה"ל (ד"ה אע"פ) שיטת הגר"ז שבענינו גם הרמ"א מודה לאסור ואפ"י בהיתה חולה מבעו"י, דהא כתב הרמ"א לעיל (פי' ת"ט) שנוהגים להחמיר במוקצה דנולד, ובהמה שמתה ביו"ט הו"ל נולד. ולעיל בסי' תצ"ז ס"ק נ"א הביא המ"ב מחלוקת בענין זה, האם נולד הוא דוקא דבר שנשתנה גופו, ואם לא נשתנה גופו אע"פ שאין מוכן עכשיו מה שהיה מוכן מערב שבת אכתי לא מיקרי נולד, ולפ"ז בהמה ששחטה ונמצאת טריפה לא היא נולד, או שכל דבר שלא היה ראוי מערב שבת לאותו תשמיש של עכשיו הוא נולד, וא"כ בהמה ששחטה ונמצאת טריפה היא נולד ולכך אסור ביו"ט לכו"ע, ולפ"ז ה"ה בענינו בבהמה שמתה אי היא נולד או לא תלוי במחלוקת זו.

23. (בהמה שמתה ביו"ט): א) בהמה שמתה ביו"ט והיתה מסוכנת מעו"ט שדעתו עליה כיון שקרובה למיתה, האם מותר לחתכה לכלבים [כשקשה להם לאכול בלי חיתוך (וראה לקמן אות ד)]. ב) ואם לא היתה מסוכנת, והיתה חולה. ג) ומה"ד בריאה שמתה. ד) באופן שמותרת לכלבים, האם מותר לחתוך להם כשימולין לאכול כך.

תשובה: א) מותר. ב) היא מוקצה למחמירין מוקצה ביו"ט. ולמתירין מוקצה ביו"ט מותר, וי"א דאין להקל דהוי נולד. ג) למתירין מוקצה מותר [ויש חולקין כנ"ל אות ב']. וי"א שגם למתירין מוקצה אין מותר רק בהיתה חולה אבל בבריאה דלא מסיק אדעתיה שתמות היא מוקצה לכו"ע. ד) אסור כנ"ל ס"י שכד ס"ז לענין שבת, ובא"ר מסופק לענין יו"ט. סעי' ו' ס"ק לא-לג ושעה"צ ובה"ל ד"ה אע"פ.

לג) שאלה למעשה: אפרוח הנמצא בחצר הבית ומת פתאום ביו"ט, האם מותר לפנותו לאשפה. ע"י ס"ו וס"ק נ"ג ובה"ל ד"ה אע"פ.

(הקדמה לסעיף ז). **שימוש בדבר שהוכנס לאוצר:** בגמ' (ב"ב ז') אמרו שתבן העומד למאכל בהמה, והונח באוצר לשימוש לאחר ימים רבים, ועתה ביו"ט רוצה ליטול ממנו כדי להסיק בו עצים, באנו למחלוקת ר' יהודה ור' שמעון, לר"י שאסור מוקצה אסור להשתמש בתבן שהרי הקצה דעתו מלהשתמש בו, ולר"ש שמתיר מוקצה מותר. אולם אם התבן שבאוצר נסרח, שיתור אינו ראוי למאכל בהמה, וגם יש בו קוצים שאינו ראוי לצורך טיט לבנין, הרי מעתה עומד להסקה, לכן מותר להסיק בו ביו"ט [והיינו אפילו כשלא ידע מערב יו"ט שהסריח ועומד לכך, ומדובר שכבר לפני יו"ט הוסרח, דאל"כ הרי בכניסת יו"ט הוקצה ולא מהני מה שאח"כ הוסרח ונעשה ראוי להסקה. שו"ע ד"ה סי"ג].

השו"ע פסק כר' יהודה שתבן הנמצא באוצר ולא הוסרח אין להסיק בו, וכשיטתו (פי' ת"ט) שיש מוקצה ביו"ט.

(הקדמה לסוף ס"ק לו). **היסק בתבן שנסרח והוא לח:** נתבאר לעיל שתבן שנסרח לפני יו"ט ויתר אינו עומד למאכל בהמה אלא להסקה שוב אינו מוקצה [אפ"י לר"י] ומותר להסיק בו. וכתב המג"א (ב"ק) דכל זה דווקא כשהתבן יבש שהוא ראוי להסקה בפני עצמו, אבל אם התבן לח, אינו רשאי להסיק בו שהרי אינו ראוי להסקה. ואף שהתבן ראוי להסיק גדול יחד עם עצים יבשים אחרים, הרי היסק גדול לא שכיח ואינו הופך את התבן להיות עומד לשימוש. וכתב המג"א שלכאור' קשה ע"ז ממה שמבואר לעיל (פי' ת"ט) שעצים לחים שאינם ראויים להסיק בפני עצמם מחמת לחותם מ"מ מותר ליתנם לתוך היסק גדול עם שאר עצים יבשים. הרי שהיסק גדול מועיל להוציא משם מוקצה, ולמה כאן לא מהני מה שראויים להסיק גדול. וכתב המג"א לחלק, שיש לענין עצים ששימושם הוא הסקה, כל שראויים להסיק נחשב ראויים לשימוש, ואפ"י דבדר שאינו מצוי, שהרי זהו עצם ששימושם. משא"כ תבן שאינו עומד להסקה, ומותר להסיק בו רק משום שראוי לכך, אין מוציא אותו משם מוקצה אלא כשראוי לדבר מצוי, והיסק גדול אינו מצוי. והחמד משה מפקפק בזה, אלא כמו שבעצם התירו דמתוך שראויים להסיק גדול לא מקצה אותם מדעתו, הוא הדין בתבן שכיין שראוי להיסק גדול לא מקצה אותם מדעתו.

24. (שימוש בתבן שבאוצר): א) תבן שלא הכניסו לאוצר להשתמש בו לאחר זמן, האם מותר להסיק בו. ואם הוא יפה ועומד להאכיל מהן לבהמתו או לעשות מהן שאר שימוש. ב) לדעת המחמירים מוקצה ביו"ט, אם היה לו ערימה של תבן שאצר שם לצורך מאכל בהמותיו להסתפק מהן לאחר זמן, ולא הזמינו מעיו"ט, האם מותר להסיק בו ביו"ט. ג) ולהאכיל מהן תבן לבהמותיו. ד) ותבן שהכניסו לאוצר ועשאו ערימה, באיזה אופן מותר להסיק בו ביו"ט, אפילו בלא הזמנה מבעו"י. ה) האם מותר לקשרו ביו"ט לעשותו חבילות חבילות כדרך שעושים להסקה. ו) כשהתבן לח, האם ראוי להסיק בו. ז) מה"ד בכל זה למתירין מוקצה ביו"ט.

תשובה: א) מותר בכל גונא, שאין שם מוקצה עליו. ב) אסור. וה"ה אם כנס עצים לאוצר להסתפק מהן לימות החורף אסור להסתפק מהן ביו"ט. ג) גם אסור, ואפ"ל בטלטול אסור. ד) כשנתקלקל ונסרח מאד שאינו ראוי כעת למאכל בהמה אפ"ל ע"י פירוק, וגם נתרבו בו קוצים מעיו"ט שאינו ראוי לגבל בו טיט, משום דמעתה עומד להסקה. ה) לא (דהדרך היה שקשרו את התבן חבילות חבילות ואח"כ הסיקו בו וביו"ט אסור לקשור אותן חבילות משום דהוא עושה כלי שהרי בקשירתו התבן נעשה ראוי להסקה). ו) לא, ואף שראוי להסיק גדול, כ"כ המג"א. ובחמד משה מפקפק בזה ע"ש (נתבאר לעיל בהקדמה). ז) מותר להסתפק בין בתבן ובין בעצים ואפ"ל הכניסם לאוצר. סעי' ז' וס"ק לד-לו ושה"צ.

לד) שאלה למעשה: ביו"ט הראשון של סוכות, לפתע החלו לרדת גשמים. בני הבית שלא התכוננו לכך מראש, רצו להוריד את מעלי הגשם ממחסן הבודים. האם מותר [או שנחשב כדבר העומד לאוצר]. (ע"י היטב בס"ק לד).

(הקדמה לסעיף ח). **איסור סותר בסוכה:** מבואר בגמ' (ב"ב 6) שאין ליטול עצים מדופני הסוכה או מהסכך ביו"ט [לצורך איזה שימוש], משום איסור סתירה בבנין. אמנם יש אופנים שהעצים הונחו בסמוך לסוכה ואינם נחשבים כחלק ממנה, ומותר ליטול עצים אלו שאין בכך משום סותר. אופני ההיתר והאיסור יתבאר בסעיף זה.

מוקצה בעצי הסוכה: בגמ' (ב"ב 6) מבואר שסוכה שנפלה והתפרקה ביו"ט, שיותר לא שייך בנטילת עצייה משום סותר, עכ"פ העצים אסורים בשימוש משום מוקצה, היות ולא היו ראויים בין השמשות מחמת היותם מחוברים בסוכה, וזהו 'מוקצה מחמת איסור' (ולג"ש מוה"ב, מיטו קי"ל פ"ה ס"א כ"י"ג נ"ס ב"ב 6). ואם התנה מבעו"י שיוכל להשתמש בעצים, יש דעות אם מועיל התנאי ובאיזה אופן מועיל, ויתבאר בה"ל ד"ה נוטלים.

(הקדמה לבה"ל ד"ה והוא הדין). שנינו בגמ' (ב"ב 6) אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה. והקשו בגמ' מאי שנא מן הסוכה שאסור משום שהוא סותר אוהל, מן הסמוך לה ג"כ הו"ל סותר אוהל. אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי סמוך, סמוך לדפנות [דכיון שלא נארגו עם הדופן לא בטלי לגבי דופן (ב"ב 6)]. רב מנשה אמר, אפילו תימא שלא בסמוך לדפנות, כי תניא הריא באסורייתא [חבילות של קנים שנתנן על הסכך, ומדלא התייר אגדן לא בטליניהו לגבי סכך אלא להצניעם שם (ב"ב 6)].

25. (שימוש בעצי סוכה): א) עצים של דפנות הסוכה או של הסכך, האם מותר ליטול לצורך קדרתו. ב) וקנים שסמכן סביבות הדפנות ואינן קבועין ומחוברין בקרקע, כשהסמיקן כדי לעבות הדפנות שיהיו חזקים אבל לא נסבכו עם הדפנות, ועומדין בפ"ע. ג) ואם העמידן לאחר שכבר עמד הדופן. ד) ואם לא הסמיקן כדי לעבות הדופן, אך הם סביבות הדפנות. [כשאינם מחוברים בקרקע וגם לא נארגו עם הדופן וגם אינן עבותים וארוגים כמחיצה]. והאם הם מוקצה. ה) ואם העמיד הקנים לחזק הכותל שלא יפילה הרוח, האם מתבטלים לדופן.

תשובה: א) לא, משום סתירת בנין. [בין סוכה דעלמא העשויה לצל ובין סוכת החג, וכן הא דלהלן]. ב) הם מתבטלין לדופן ואסור ליקח מהן. ג) כנ"ל ב'. ד) אין בהן משום סתירה ומסיקין בהן. וגם אינם מוקצה דדעתו עליהן מאתמול אם יצטרך להן ואפ"ל לא חשב כלום (להדיא). וכל זה אפ"ל בסוכת החג כנ"ל א'. ה) יש דעות בזה. סעי' ח' וס"ק לח לט ושה"צ.

26. (קנים שהונחו על הסכך): א) הניח קנים על הסכך, ואינם אגודים, האם מותר ליטולן להשתמש בהן. [ואם נתנו לאחר שכבר סיכך כל צרכו]. ב) ואם חשב או אמר בהדיא שלא נותנן לשם סכך רק להצניעם שם. ג) אם זרק קנים אגודים ביחד על הסכך, ונתכוין להעבות בהם הסכך, האם מותרין. ד) ואם זרקן סתמא.

תשובה: א) הם בטלים אגב הסכך ואסורים, ואף שנתנו אחר שכבר סיכך כל צרכו. ב) צ"ע אם מתבטליו. ג) לא. ד) כיון שלא התיר אגודתו כשהניחו לא ביטלן לסכך רק נתכוין להצניעו, ומותר ליטולן להסקה אפי' לא היה דעתו עליהן מאתמול.⁸⁵ סעי' ח ס"ק מ-מב ובה"ל ד"ה זרק.

27. (סוכה שנסתרה): א) כל העצים הנ"ל שאסור ליטולן מהסוכה, בין עצי סכך ודפנות עצמן ובין אותן שנתוספו עליהן ונתבטלו עמהן, אם נפלה הסוכה ביו"ט האם מותר לטלטלן. ב) ולשורפן במקומן. ג) ואם היתה הסוכה רעועה מעיו"ט ועומדת ליפול. ד) ובכל זה למתירין מוקצה ביו"ט. ה) והאם מועיל תנאי על העצים [בסוכה בריאה או רעועה].

תשובה: א) לא, משום מוקצה. ב) גם אסור. ג) גם אסור. ד) גם אסור, כיון שנאסרו ביה"ש משום סתירת בנין (ובמוקצה מחמת איסור קי"ל כר' יהודה אף בשבת). ה) יש בזה ג' דעות, ו"א דברעועה שעומדת לנפילה ולהיסק מהני ובבריאה לא, וכן עיקר, ו"א דמהני תנאי אפילו בבריאה, ו"א דאפילו ברעועה לא מהני ודעת הגר"ז דאפ"י ברעועה הוי נולד (ולדין דמחמירים בנולד לא מהני תנאי). ולמעשה, למחבר מהני תנאי אפי' בבריאה,⁸⁶ ולרמ"א המנהג כהפוסקים דלא מהני תנאי אפי' ברעועה. ס"ק מב ובה"ל ד"ה נוטלים.

לה) שאלה למעשה: א. כסא שסמכו אותו לדופן הסוכה בצורה הדוקה, ומטרתו להעמיד את הדופן היטב שלא יפול ע"י תזוזה וכד', וביו"ט רוצים להזיז את הכסא משם, האם מותר. (ע"י שעה"צ ס"ק סו. וע"י עוד). ב. חתיכת עץ דקה שנשרה מהסכך ביו"ט, האם מותר ליטלה ולחצוץ בה שיניים. (ע"י סוף ס"ק מב).

הקדמה לסעיף ט). **מאכל שיש מניעה לאכלו ע"י איסור תורה:** איתא במשנה (בילה ל"א): בית [חדר] שהוא מלא פירות [ומערב יו"ט היה סתום מכל צדדיו, ולא היה ניתן ליטול ממנו את הפירות], וביום טוב נפחת [נסתרה] מאליו, נוטל [את הפירות] ממקום הפחת [השביירה]. רבי מאיר אומר, אף פוחת [סותר את הבית בידיים] לכתחילה, ונוטל [ממנו את הפירות לצורך יו"ט]. ובגמ' הקשו על שיטת ר' מאיר שמתיר לסתור הבית, למה זה מותר והרי הוא סותר אוהל ביו"ט. ותירצו בגמ' שלא מדובר בבנין גמור אלא 'באוירא דליבני' דהיינו סידור אבנים המונחים זה על גבי זה ללא חיבור בטיט, שאינו חשוב אוהל, ולכן התירו לסותרו כדי ליטול את הפירות.

ודעת תנא קמא מבואר שאסור לסתור את הבית לכתחילה. ויש להקשות אם כן למה הפירות מותרים לאחר שנסתרה הבית, והלא כיון שבערב יו"ט לא היה ניתן להשתמש בהם מחמת איסור סותר, הרי הוקצו מאכילה ושני אסורים כל היום. ותירץ רש"י (ד"ה נוטל) שאוקימת הגמ' בדברי ר' מאיר שמדובר בבית שאינו גמור חוזר גם על ת"ק, שמה שהתיר ליטול פירות מבית שנסתרה מדובר בלבנים שאינם מחוברות, ולפיכך אין בזה איסור סותר מהתורה. ואף שיש בסתירה זו איסור דרבנן, מייסד רש"י שאיסור דרבנן אינו עושה את הפירות למוקצה. וכמבואר בגמ' (ל"ג): לגבי טבל, שנחשב מוכן אצל שבת ואינו מוקצה, אף שמדרבנן אסור לתקן בשבת פירות ולתרום מהם תרומות ומעשרות, אלא כיון שאם עבר ותיקנו בתרומות ומעשרות הרי הוא מתוקן וניתן לאוכלו לכן אינם נחשבים למוקצה, ומבואר שבדבר שאיסור תיקונו מדרבנן אינו נחשב למוקצה משום כך. וכן הסכימו הרא"ש (פ"ד ס"ה) והטור. ולפי"ז בבית הבנוי לגמרי שיש בסתירתו איסור תורה, אין ליקח ממנו פירות אף לאחר שנסתרה, שכיון שבתחילת יו"ט לא היה ניתן לקחת את הפירות מחמת איסור תורה, הרי נעשים מוקצה.

אמנם הרי"ף (י"ז) והרמב"ם (פ"ב ס"ה) פסקו את המשנה כצורתה (כדעת ת"ק): 'בית שהוא מלא פירות ונפחת נוטל ממקום הפחת', וכתב המגיד משנה (סג) שמבואר מדבריהם שאוקימת הגמ' דמייירי באוירא דליבני זהו רק

הוספות ועיונים

⁸⁵ בבה"ל כתב שמשמע שהביי מתיר בזה, ודקדק כן מדדרכו של הביי לפסוק כשניים מתוך ג' עמודי הוראה, המה הרי"ף והרא"ש שהתירו בזה נגד הרמב"ם שאסר. אכן בביי כתב דמדדחשימי הרמב"ם דין זה משמע דס"ל להלכה דכל שהוא על הסכך חשיב כסכך ואסור ליטול, ובשו"ע העתיק לשון הרמב"ם, ומשמע דפסק כדבריו דלא כהרי"ף והרא"ש. וכ"כ בבהאגרי"א. ובישוב דקדוק הבאה"ל, עיי' בכללים שבריש ספר שולחן גבוה אות י"ב.

⁸⁶ ועיי' כה"ח ס"ק סב.

לר' מאיר שהתיר לסתור לכתחילה, אך בדברי ת"ק לא הוקשה לגמ' וממילא שא"צ לתירוץ זה אלא מיירי כפשוטו אפי' בבית בנוי לגמרי, ואפי"ה משנפחת מותר ליטול ממנו פירות. ובקושיא שהוזכרה לעיל למה אין הפירות מוקצה, כתב המ"מ בשם הרמב"ן (ו"כ הר"ן והרשב"א בשמו, ו"כ המאלין) משום שהפירות בעצמם מתוקנים וראויים לאכילה, ואין עליהם איסור כלל, וכיון שהאיסור שבסתירת הבית אינו בפירות עצמם לפיכך אינו עושה אותם מוקצה. וכתב המ"מ על שיטה זו שכן עיקר, וכן הסכימו הר"ן והרא"ה. וכן פסק השו"ע. ולפי"ז כל מאכל שא"א להגיע אליו מחמת איסור שאינו בגוף המאכל, כשנפקע האיסור ניתן לאכלו, ואפי' היה בו תחילה איסור תורה.

והבה"ל (ד"ה ב"ה) כתב שלכתחילה יש להחמיר כהראשונים האוסרים באופן שהיתה המניעה ע"י איסור תורה [כגון בית שלם שנפחת], ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המקילים.

28. (בית מלא פירות שנותר): א) בית שהוא מלא פירות מוכנין שאינן מוקצה, והיה סתום מכל צד ונפחת מאליו ביו"ט, או שפחתו הגוי לצורך עצמו, האם מותר ליטול ממקום הפחת. ב) ואם היה הבית בריא מקודם שאין רגילות שיפחת מאליו. ג) האם מותר לפחות מהבית יותר כדי ליטול יותר פירות. ד) ואם היה הבנין מלבנים סדורות בלא טיט. ה) אם הגוי פתח לצורך ישראל, מה דין הפירות באכילה ובטלטול. [ביו"ט ובמוצאי יו"ט. ואם היו הפירות של גוי].

לו) (תשובה: א) מותר, ואין הפירות מוקצה כיון שאינן מוקצה מחמת עצמן. מיהו אין להקל בזה כ"א בשעת הדחק [שיש מחמירין דדוקא בבית העשוי מלבנים סדורות בלא טיט ונפחת אז אינו מוקצה ויש מחמירין גם בזה]. (דעת השו"ע כדעה ראשונה שמתור לכתחילה). וכן לפתות הטמונין בבור ופתחן הגוי (לעצמו) ביו"ט או בשבת דינים כנ"ל. ב) כנ"ל א'. ג) לא. ד) גם אסור לפחות. ה) אפי' היו הפירות של גוי אסורים באכילה ובטלטול, עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשה⁸⁷. סעי' ט וס"ק מג-מו ושעה"צ ובה"ל ד"ה בית.

לז) (שאלה למעשה: סלטים ושאר מיני מאכל הנמצאים במקרר דיגיטלי באופן שיש איסור תורה בפתיחתו בשבת, ושכחו לעשות שעון שבת שיכבה את המקרר מידי שעה שיוכלו להוציא את המאכלים שבו, ואין אפשרות לפתוח את המקרר אפי' לא ע"י גוי. אך בטעות אחד הילדים פתח את המקרר והוציא את סלסילת הפירות מתוכו. האם הפירות מותרים באכילה, או שכיון שבכניסת שבת לא היה אפשר להוציאם נעשו מוקצה. (ע"י ס"ט וס"ק מה ובה"ל ד"ה בית).

התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקיט

סיכום קצר לנלמד: (סיי תקיח). במלאכות אוכל נפש נאמר דין מתוך שהותר לצורך או"י הותר גם שלא לצורך או"י, ובלבד שיהא בדבר צורך קצת ואם לאו יש אומרים שאסור מהתורה וי"א מדרבנן (וי"א מותר ולא קי"ל כן. מ"ב). • וכן הוצאה דינה כמלאכת או"י (דרובה לצורך או"י), ומותר להוציא כשיש צורך קצת. • לכן כל הכלים שצריך להם ביו"ט אפי' צורך קצת מותר להוציאם. וכן בשביל להתקטט מותר. אבל שלא לצורך כלל אין להוציא ואפי' לא בכרמלית. • כלים השייכים לאוכל נפש כגון סכין ומזלג מותר להוציא, אך אם גמר הסעודה ואינו אוכל עוד אסור. ויש מקילים להוציא הסכין, שמא יזדמן לו פרי ויצטרך לו. אך אם יודע בודאי שלא יצטרך אין היתר. • מותר להוציא אדם גדול או קטן כאשר אינו יכול לילך לבד ויש צורך להביאו לאיזה מקום. • אב ששמח לטייל עם בנו הקטן מותר להוציא, אפי' שיכול לשמרו בבית אצל אמו, דהוי צורך שמחת יו"ט. • הוצאה לצורך מצוה מותר, ואפי' מצוה דרבנן. ולמצוה שאינה ביו"ט יש להחמיר. • לכן מותר להוציא לולב לצאת בו, ס"ית לקרוא בו, קטן למולו היום. אך לאחר ח' ימים שאסור למולו הוי הוצאה שלא לצורך היום ואסור. • מפתח שסוגרים בו ארון שבו מאכלים או כלים שלצורך יו"ט וכשיוצא מביתו חושש שהמפתח יגנב ורוצה להוציאו עמו, מותר. •

הוספות ועיונים

⁸⁷ ובטלטול מותרים מיד במוצאי יו"ט, דלא שייך מוקצה ביום חול.

להוציא חפצים שאינם לצורך או"נ ורק שמפחד מגניבה, מותר דהוי לצורך יו"ט שלא יפחד, ויש אוסרים שרק לצורך או"נ או מצוה מותר, ונכון להחמיר. וה"ה להוציא מפתח תיבה שמונחים שם מעותיו וחושש מגניבה. ואם יכול למסור הכלים [שאינם לצורך או"נ] או המפתח לאחר שישמור, לכוי"ע אסור להוציא. • מותר לקחת מחזור לבית הכנסת, ואף להחזירו במקום חשש גניבה דהתירו סופו משום תחילתו. • מחזור שכבר היה בביכני"ס ורוצה להחזירו היום מחשש גניבה, יש אוסרים וכני"ל ונכון להחמיר. ואם צריך להם בביתו להיום ודאי שמותר ואפי' שלא במקום חשש גניבה. • מותר לשחק בכדור ברה"ר, דהוי שמחת יו"ט ובכלל צורך יו"ט, והמהרש"ל החמיר לגדולים שאינו נחשב צורך וגם יש אוסרים כדור בטלטול כלל. • נחלקו הפוסקים אם נתקן עירובי חצרות ליו"ט, ונהגו לא לערב וכדי לצאת דעת האוסרים יפרש בעירוב שעושה לשבת גם ליו"ט. • אין להוציא ברה"ר לצורך בהמה, ולא לצורך גוי, אפי' לא בכרמלית. • לשלוח לגוי ע"י גוי אחר, מותר במקום הצורך כגון מפני דרכי שלום, דבמקום הצורך סומכים על הפוסקים דרה"ר שלנו כרמלית והוי שבות דשבות במקום צורך שמותר. • עץ שמייוחד לצלות בו הוי כלי ומותר לטלטלו. • עץ שתם שלא הכינו, אם הוא יבש מותר לצלות בו, ולאחר שצלה בו אין לטלטלו ואפי' לצורך גופו ומקומו, וגם למתירים מוקצה ביו"ט כתבו כמה אחריו שאסור משום שאינו כלי וגם נמאס ע"י הצליה. אך מותר לטלטלו כדי להסיק או לצלות בו שוב. וכן מותר לטלטלו לצורך או"נ כגון להעמיד במקום שנמצא קדרה עם מאכל [דמותר לטלטל מוקצה לצורך או"נ ורק להנות בו אסור]. • עץ עם חוד ומפחדים שיוזק במקומו, מותר לגוררו מהר ע"י דבר אחר [אך לא בידיו כי אין ההיזק מצוי כ"כ]. • אם נשאר על העץ מעט בשר מותר לגוררו כני"ל גם שלא במקום היזק. אם נשאר עליו כזית בשר מותר לטלטלו בידיו (שהוא בטל לבשר), ויש אוסרים. • מפתח של תיבת מאכלים המונח בתיבה של מעות ויש שם מעות, מותר לטלטל התיבה כדי ליקח המפתח [שמותר לטלטל לצורך או"נ], וכן מותר להחזיר תיבת המעות במקום חשש גניבה, דהתירו סופו משום תחילתו. • סולם של שובך מותר בטלטול לצורך נטילת יונים מהשובך, ואפי' דרך רה"ר, שניכר על הסולם צורך שימוש. ואפי' יכל לעשות מאתמול. • סולם של עליה אסור בשימוש שגראה כעושה לצורך בניה, ואפי' ברה"י אסור. ולעלות עליו בלבד מותר. ולטלטלו שלא בשביל שימוש מחלו, לשו"ע הוי מוקצה ואסור ולהגרי"א אינו מוקצה ומותר. • סולם המיוחד לשימוש ביתי מחלו ראשונים אם מותר בטלטול, ולמעשה ברה"י יש להקל (יש מקילים אפי' בסולם של עליה) וברה"ר נכון להחמיר. • בהמה שמתה ביו"ט, אם היתה לפני יו"ט מסוכנת מותר להאכילה לכלבים שדעתו עליה, ואם רק היתה חולה, לשו"ע שאוסר מוקצה אסור, ולרמ"א שמתיר מוקצה מותר ויש אוסרים משום שנחשב נולד. ואם היתה בריאה המגיי"א מתיר [לרמ"א] ויש אוסרים. • ומותר לחתכה לכלבים באופן שאינם יכולים לאכול בלא"ה, והא"ר מסופק לומר שלענין יו"ט מותר אפי' יכולים. • תבן אינו מוקצה ומותר להסיק בו ולהאכיל לבהמתו. ואם הניחו באוצר לאחר זמן, לאוסרים מוקצה אסור בשימוש. אלא א"כ הוסרח וגם מעורב בו קוצים שאינו ראוי אלא להסקה אז מותר להסיק בו. אך אין לקשרו חבילות חבילות (משום תיקון מטא). ואם התבן לח, המגיי"א אוסר להסיקו אפי' שראוי ע"י היסק גדול (דאינו שכיח), והחמ"מ מפקפק להתיר. בכל זה למתירים מוקצה מותר בכל גונא. • עצים שבדפנות הסוכה או בסכך [בסוכת חג או סוכה בעלמא], אין ליטלם ביו"ט משום סותר. • קנים שסמכן לסוכה ומטרתו לעבות הדופן, אין לנוטלן דהוי סותר, ואפי' אינם קבועים בקרקע ואינם מחוברים עם הדופן, ואפי' העמידן לאחר שהועמדו הדפנות. • ואם סמך הקנים לדופן שלא בשביל לעבותו, ואינם מחוברים עמו ולא מחוברים בקרקע, מותר ליטלן ביו"ט, ואינם מוקצה כיון שעומדים לשימוש. • העמיד הקנים כדי לחזק הדופן שלא יזוז ברוח, מחלו אם נחשב חלק מהדופן. • קנים שהניחם על הסכך, אם הניחם סתם נעשו כחלק מהסכך ואסור ליטלם משום סותר, ואפי' נתן לאחר שסיכך כל צרכו. ואם חשב שמינחו כדי להצניעה או אמר כן מפורש, נחלקו בזה וצ"ע. • זרק קנים באגודה על הסכך, אם כונתו לעבות הסכך אסורים, ואם זרקן סתם לא ביטלן לסכך אלא כונתו להצניען ומותר ליטלן ביו"ט, ואפי' כשלא היה דעתו עליהם מאתמול ליטלן היום. • סוכה שהתפרקה ביו"ט ורוצה ליטול עצייה, הרי הם מוקצה, ואפי' למתירים מוקצה ביו"ט דהוי מוקצה מחמת איסור. וכן אין לשורפן במקומן. ואפי' היתה הסוכה רעועה ועומדת ליפול אסור. • אם מועיל תנאי מפורש מבעו"י להשתמש בזה לאחר שתתפרק, י"א שמועיל ויש חולקים וי"א שברעועה מועיל ובבניה לא. ודעת הגר"ז שלדין שאוסרים נולד אסור. ולמעשה המחבר היקל בתנאי אפי' בבריאה, והרמ"א החמיר אפי' ברעועה. • בית מלא פירות שהוא סתום מכל צדדיו ושבר ביו"ט או שגוי שברו לעצמו, הפירות אינם מוקצה כיון שאין האיסור מחמת עצמן אלא מדבר חיצוני, ויש מחמירים באופן

שהמניעה ע"י איסור תורה, ואין להקל אלא בשעה"ד. ואין נ"מ אם הבית בריא או לא. • אין לשבור הבית בידים, ואפי' היה עשוי מלבנים בלא טיט. • שבר הגוי לצורך ישראל, הפירות אסורים עד הערב בכדי שיעשה.

סימן תקיט

הקדמה לסעיף א. הוצאת והחזרת דלת תיבה: תיבה שיש בה צורכי יו"ט כגון מאכלים וכיו"ב, ויש לתיבה דלת הנשלפת ממקומה ולאחר השימוש בתיבה מחזירים את הדלת לתיבה, מותר להוציא ולהחזיר את הדלת ביו"ט.

ובאופן שהדלת יש בה צירים, אחד בראש הדלת ואחד בתחתית הדלת [ותוחבים אותם במשקוף התיבה למעלה ובמפתן שלו למטה], אין להחזיר דלת זו ביו"ט, שחששו חז"ל שמה יבוא לתקוע את הצירים בחוזק במקבת וגרזן ויתחייב משום בונה. אמנם מותר להוציא את הדלת ממקומה, שבהוצאה לא שייך חשש שמה יתקע.

ודלת שיש בה בליטה מן הצד באמצע אורכה [וכנגד הבליטה יש במשקוף חור שהבליטה נתחבת שם ומונעת הדלת מלהיפתח מעצמה], אין בה חשש שיתקע [נ"ע הטעם בבה"ל ד"ה אסור] לפיכך אין בדלת זו איסור מצד עצמה, אמנם אסרו חז"ל אטו דלת שיש בה שני צירים הנ"ל ששם יש חשש תקיעה. אלא שבדוכן [היינו תיבה הנ"ל] הנמצא ברשות הרבים, ויש חשש גניבה אם לא יחזיר הדלת, לא גזרו בדלת שיש בה ציר אחד אטו ב' צירים, שאם לא נתיר לו לסגור שמה גם לא יפתח מחשש הגניבה שלבסוף, וימנע משמחת יו"ט מאחר שאינו משתמש בצורכי האכילה שבדוכן. ובדוכן שבביתו שאין חשש גניבה אין היתר ואסור להחזיר הדלת. אבל להוציא את הדלת מותר תמיד ואפילו בב' צירים וכנ"ל. (כל זה מבוחר במי יחלוף אלפי"א דכ"ה, לפירוש הרמ"א [הו] הבר"א [פ"א סי' יז] והב"י [א"ש]).

29. (תריסי התיבות): א) תריסי החנויות, האם מותר לסלקן מהציר או להחזיר, בחנויות המחבורות לקרקע. ב) ותריסי חנויות שאינן מחבורות בקרקע אלא עשויות כמין תיבה או מגדל של עץ (-ארוך), האם מותר לסלק התריסין ביו"ט כדי שיוציא תבלין לצורך יו"ט. בדלתות שאין בהם צירים. ג) ולהחזיר. ד) ואם יש להם ציר מן הצד [דהיינו שבוטל ראש אחד מהדלת למעלה כמו יתד וראש א' כנגדו מלמטה, ובמפתן יש חור שתחוב לתוכו ומלמעלה יש ג"כ חור], האם מותר לסלקן. ה) ולהחזיר [כל צרכן]. ו) ולהחזיר מקצתו. ז) ולפתוח ולנעול הדלת בעודו קבוע במקומו. ח) מה"ד להחזיר הדלת כל צורכו כשלאחר חזרתו הוא רפוי.

תשובה: א) יש בהם בניה וסתירה מהתורה ואסור לסלק ולהחזיר הדלת, כמו בשבת. ב) מותר. [ומותר למכור באופן הנתבאר לעיל סי' תקיז]. ג) גם מותר. ד) מותר. ה) אסור, גזירה שמה יתקע. ו) מותר. ז) מותר. ח) האיסור הנ"ל להחזיר דלת שיש בה צירים הוא דוקא שלאחר חזרתו יהיה רפוי ואינו רפוי, אבל רפוי גמור מותר להחזירו ואפ' בשבת, ובלבד שלא יתקע ביתד בחוזק ואם תקע הוי מלאכה גמורה. סעי' א וס"ק א ג-ה ושעה"צ ובה"ל ד"ה אסור.

30. (דלת שיש בה ציר אחד): א) דלתות שיש להם ציר אחד באמצע [דהיינו שבאמצע דופן התיבה יש חור ויש לדלת שם בליטה כנגדו שתוחבין אותו בחור], האם מותר לסלקן כדי להוציא מאכל ליו"ט. ב) ולהחזיר הדלת כל צרכו, בחנויות שמחוץ לבית. [לצורך רבים]. ג) ואם יש חלון או פתח בתיבה שיכול להשתמש דרך שם בדוחק, האם מותר להחזיר הדלת. ד) ואם החנויות אין עומדות מבחוץ אלא בבית, האם מותר להחזיר הדלת. [כשאין שם חלון ופתח]. ה) ולהחזיר בחנויות שעומדין מבחוץ, כשעושה לצרכו בלבד או לצורך יחיד. ו) אם אינו לצורך יו"ט כלל, האם מותר לסלק הדלת.

תשובה: א) מותר. ב) מותר, ובלבד שלא יתקע. [ובמג"א משמע שאם יש חור למעלה בדופן וכן כנגדו למטה אף שהוא באמצע הוי כמין הצד (ואסור כנ"ל תשו"ס ה) אבל במאירי איתא בהדיא דגם זה מותר]. ג) י"א שאין מותר להחזיר לגמרי רק במקצתו. ד) כיון שאין שם חשש גניבה אסור להחזירו לגמרי. ה) אסור להחזיר לגמרי, דרך לצורך רבים הותר להחזיר [ולסלק מותר כנ"ל א']. ו) י"ל דאסור (שעה"צ ד). סעי' א וס"ק ב ג ושעה"צ ובה"ל ד"ה מסלקין וד"ה מחזירין וד"ה אסור.

לח) שאלה למעשה: ארון שצירי הדלת שלו נשברו זה מכבר, ורגילים להשתמש בארון ע"י ששולפים את הדלת כולה ומניחים אותה על הארץ, ולאחר השימוש מחזירים את הדלת ותוחבים אותה בארון. האם ביו"ט מותר ליטול דלת זו

ממקומה כדי לקחת מהארון קופסאות ליפתן לצורך סעודת יו"ט, ואח"כ להחזיר את הדלת לארון. (ע" ס"א וס"ק ז).

(הקדמה לסעיף ב). **אם יש בונה בכלים בבנין שאינו גמור:** מלאכת בונה עיקרה הוא בבניה שבקרקע או במחבר לקרקע, וכן מלאכת סותר. ולענין אם יש בונה וסותר בכלים, מבואר בגמ' (פ"א נ"ג) שנחלקו בזה בית שמאי ובית הלל, לדעת ב"ש יש בונה וסותר בכלים ולב"ה לא. והכל מודים שבניה גמורה אסורה גם בכלים, וכתבאר לעיל סעי' א' (מגמ"י: אפי' לדעת ב"ה) שאין להחזיר דלת עם צירים שמא יתקע שאז עובר על בונה, אבל לענין בנין שאינו גמור, דהיינו שאינו תוקע אלא מהדק, בזה נחלקו, והלכה כבית הלל שאין בנין וסותר בכלים בבנין שאינו גמור. ולפי"ז אמרו בגמ' שמנורה העשויה מחוליות והברגה שנתפרקה, מותר להחזירה ביו"ט, שאין זה בתקיעה בחוזק אלא בהידוק בלבד ואינו בנין גמור.

והקשו התוס' (בב. ד"ה וז"ה) מהמבואר במס' שבת (מז.) שאסור להחזיר מנורה של חוליות שמא יבוא לחברה בחוזק ויעבור על מלאכת בונה. ותירצו (בב"ה ז) שכיון שמדובר בבנין שאינו גמור [וכנ"ל], ביו"ט לא גזרו. וביאר הגר"א (בבבאגרי"ל ז) כונתם (ע"פ הגמ' ז) שמשום שמחת יו"ט הקילו.

וצ"ב מאי שנא מנורה שהתירו להחזירה בהידוק ולא חוששים שמא יתקע, מדלת עם ציר מן הצד המבואר לעיל סעי' א' שאסרו להחזירה מחשש שמא יתקע. ותירץ המגיד משנה (יו"ט ד ג) שדלת עם ציר הוא קרוב מאד לתקוע, משא"כ מנורה שאין חשש כ"כ. וכן נקט המג"א (סק"ד, ועי' גם פ"א ע"פ ס"ה ובבבאגרי"ל).

אמנם בבבאגרי"א כתב שע"פ הנתבאר לעיל שלענין שמחת יו"ט הקילו, לא קשה ממה שאסרו להחזיר דלת עם ציר, כי שם בחזרה אין משום שמחת יו"ט משא"כ כאן בהעמדת המנורה [או כסא ושולחן נז"ט] יש בו צורך שמחת יו"ט.⁸⁸

פתיחת איגרת התומה בשעוה: נתבאר לעיל שסברת המ"מ שההיתר בחזרת המנורה הוא משום שלענין יו"ט מקילים בבנין שאינו גמור, וכתב המג"א שע"פ זה אפשר לבאר מה שהתיר מהרי"ל לפתוח אגרת התומה ביו"ט אף שיש בכך משום סתירת השעוה, משום דהוי סתירה שאינה גמורה, וביו"ט הקילו. אך הגר"א פקפק בזה, וע"פ מה שביאר לעיל שההיתר במנורה הוא משום שמחת יו"ט, וטעם זה לא שייך בפתיחת איגרת.

31. (החזרת כלי עם חוליות): א) כלים שהם מפוצלים (-מתפרקים) כגון מנורה של חוליות וכוס של פרקים וכסא ושולחן שהם חתיכות חתיכות, האם מותר לחברן ביו"ט [בהידוק או בתקיעה]. ומה הטעם. ב) ומה"ז כשנתפרקו מבעו"י. ג) כלי העשוי ע"י שריו"ף (-הברגה), האם מותר להדקו ביו"ט בחוזק.

תשובה: א) מותר לחברן בהידוק, אך לא יתקע בחוזק ובגבורה. ולא גזרו בהידוק שמא יתקע משום מניעת שמחת יו"ט. ב) גם מותר כנ"ל א'. ג) למג"א אסור ולט"ז מותר, ולמעשה נכון להחמיר. סעי' ב וס"ק ח-יא ושה"צ.

32. (פתיחת איגרת התומה): גוי שהביא כתב התום (בחותמת שעוה וכדו'), האם מותר לפתחו ביו"ט.

תשובה: המג"א מתיר [אך אם כתוב עליו אותיות או צורות אסור משום מוחק], והגר"א מצדד דבכל גווי אין לפתחו. ס"ק יא. להתיר ולהפקיע ולחתוך חותמות שבכלים ושבקרקע, ולשבר פתחות, דינם ביו"ט כמו בשבת, ונתבאר לעיל סי' שיד ס"ז וס"י. לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים דינם ביו"ט כמו בשבת, ונתבאר לעיל סי' שכב ס"ד. סעי' ג ד וס"ק יב.

לט) שאלה למעשה: סיר שהידיית שלו התפרקה, ורוצים להחזיר את הידיית ע"י בורג בשביל שיוכלו להשתמש בו לבשל (ובלא זה א"א להשתמש בסיר), האם מותר לעשות זאת ביו"ט. (ע" ס"ב וס"ט ו שעוה"צ ס"ק יב. ועיי' עוד).

הוספות ועיונים

⁸⁸ ולכאורה צ"ב דהלא גם בדלת הוזכר היתר משום שמחת יו"ט, ולפיכך התירו להחזיר בציר באמצע שלא ימנע משמחת יו"ט, דהתירו סופו משום תחילתו. ואפשר שכונת הגר"א שבדלת אינו אלא חשש שמא ימנע משמחת יו"ט, משא"כ בכלי שאם לא יעמידו ודאי לא יחא לו שמחת יו"ט כגון מנורה שאם לא יעמידה לא יחא לו אור.

33. (קמטים נבגדים): א) קמטים שעושים הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן, האם מותר לעשותן ביו"ט, ומדוע. ב) ולעשות קמטים בענק שבצואר שקורין קאלנער (-צוארון) ע"י עצים המיוחדים לכך.
 תשובה: א) אסור משום תיקון מנא. ואפ"י בחוה"מ אסור לעשות כדלק' סי' תקמ"א ס"ג. ב) כנ"ל א'. סעי' ה' וס"ק ג'.

מ) שאלה למעשה: צוארון הבגד שעומד תמיד מקופל. לאחר הכיבוס נפתח הקיפול, ורוצים ללבוש הבגד ביו"ט, האם מותר לקפל הצוארון בידיים ולהעמידו על קיפולו הקיים. (עי' היטב ס"ה. ועיין עוד).

תשובות ל"שאלה למעשה". נא לא לסמוך על התשובות למעשה.

- א) שלא ילכו בשורה זה אחר זה, ואם הולכים שלא בשורה אלא בערכוב מותר, ויש מי שאסור גם באופן זה.
 ב) א. דבר הראוי לשימוש מותר, ואע"פ שהוא לצורך חול מאחר שיש שמחה בעצם שליחת המתנה הוי צורך שמחת יו"ט, לכן נראה שמותר לתת האגרנטל במתנה ביו"ט. (ומה שהוזכר בסעי' זה 'משלוח' נראה פשוט דלאו דוקא ע"י שליח אלא ה"ה שנותן המשלח בעצמו). ב. אסור לקחת התפילין, דרק במתנה התירו משום ששמח בזה ביו"ט והוי שמחת יו"ט, משא"כ בזה אינו אלא הכנה בעלמא לצורך חול (ואסור אפ"י שלא דרך רה"ר, כמבואר לעיל סי' תקג ס"ק א. ומה שהתיר בשעה"צ שם ס"ק ב' ע"ש נראה דלא שייך בתפילין דהא מוכח שלוקחן לצורך חול).
 ג) אסור, אלא יתן בכלי סתם וישער לפי אומד. (גם שאר דברים אסור למרוד בשבת ויו"ט, עי' מ"ב סי' שו ס"ק לד).
 ד) אם קרוב לודאי שיהיה לו צורך בו, פשיטא דשרי. ואפ"י אם לא ודאי שיצטרך אך יתכן ויהיה לו צורך ורוצה שיהיה מזומן לו נראה דנחשב ג"כ צורך ומותר (ולא דמי למחלו' בסוס"ק י, דבאכילה יודע מראש אם סיים לאכול או לא, משא"כ הכא דהוא צורך המתחדש ואינו יכול לכ"כ לצפותו מראש). אך אם במקום שהולך לשם יש טישו, ורק שהוא רגיל לקחת עמו טישו לכל מקום, נראה דהוי כהא דכתב המ"ב בסוף ס"ק י לענין סכין, שאסור להוציאו כשגמר לאכול, ויש מקילים כי אולי יצטרך לזה, וה"ה כאן שמסתמא אינו צריך אך שמה ואולי יהיה לו צורך ובאנו למחלו' הנ"ל. אמנם אם ברור לו שלא יצטרך כלל, אין להוציאו, ולא עוד אלא שאפ"י יש לו בכיסו טישו מכבר, צריך להוציאו לפני שיוצא מהבית כדי שלא יטלטל שלא לצורך. (וברעת השו"ע, יתכן שמתיר לטלטל שלא לצורך ומותר בכל זה, וכפרט כשיש במקום עירוב [שאינו מועיל לדעת השו"ע בסי' שמה ס"ד], ועי' בזה לעיל הע' 77).
 ה) אסור להוציא לצורך גוי אפ"י בצורך אוכל נפש שלו. (אך אפשר לצאת ולקרוא לו שישבו ויקח).
 ו) עץ שאין בו שום שימוש ואין עליו תורת כלי הוא מוקצה ואין לטלטלו, ובמקום חשש היזק יש לגוררו שלא בידים ממש אלא בטלטול מן הצד ע"י דבר אחר עד שיונח במקום צדדי.
 ז) לכאור' דינו כהסולם שהוזכר במ"ב, ושם הביא בזה מחלוקת, והעלה למעשה שברשות היחיד יש לסמוך להקל [ומחוץ לבית ברה"י נכון להחמיר לתחילה].
 ח) לדעת השו"ע אסור. ולרמ"א שמתיר מוקצה, לדעת המג"א מותר, אך יש חולקים שרק כשהיה הבע"ח חולה מבעור"י והיה דעתו עליו לטלטלו ביו"ט מותר. וי"א שבהמה שמתה ביו"ט אסור לטלטל גם לרמ"א [ואפ"י היתה חולה מבעור"י] דהוי גולד (ואפשר שאפרוח אינו עומד לאכילה כלבים ולא שייך בזה גולד, ועי'). [ואם נמצא במקום שמצויים בני אדם והוא מאוס להם, הוי כנרף של רעי ומותר לסלקו, ואפ"י בשבת, עי' לעיל ס"ה ובסי' שח סל"ד].
 ט) פשוט שכל הנושא בסעיף זה הוא כאשר מוקצה את הדבר מדעתו מלהשתמש בו, דהיינו שאינו רוצה להשתמש בו משך זמן מסויים, משא"כ במעיל שאינו מוקצה מדעתו מלהשתמש בו אלא רק שומרו בבירים למשך זמן, לכן מותר גם לאוסרים מוקצה (וגם במ"ב מדויק כן שהכל תלוי בהקצה מדעת ולא בשמירה בעלמא).
 י) א. בשעה"צ הביא דעות לענין קנים שהעמידן כדי לחזק את הכותל שלא יפול ע"י הרוח אם מתבטלים אגב דופן ואסור ליטלן ביו"ט. ולכאורה ה"ה לענין כסא הנ"ל. [אמנם יש מקום לחלק שדוקא קנים שאינם כלי ודרכם לשמש לבניה בטלים לדופן משא"כ כסא שהוא כלי בפ"ע ומיועד לשימוש אחר אולי לא שייך בזה בונה, ועי' סי' שיד ס"י לענין נגר שכשהוא כלי יש סברא שאין בו בניין, ומיהו יש לחלק דהתם הוא נפרד מהבנין משא"כ כאן שמחזק הדופן הוא כחלק מהבנין, וצ"ע]. ב. אסור, דהוי מוקצה מחמת איסור שביה"ש היה אסור ליטלו משום סותר והוקצה לכל היום.
 יא) דעת השו"ע שאינם מוקצה כיון שאינם אסורים מחמת עצמם, והמ"ב כתב שלכתחילה יש להחמיר כהסוכרים שבאופן שהמניעה היתה ע"י איסור תורה המאכלים מוקצה, ובשעת הדחק יש להקל. [ובאיסור דרבנן יש להקל לתחילה שאינם מוקצה]. (ולענין מלאכה שעשה ישראל בשבת שבוגג אם מותר להנות מזה, עי' ר"ס שיש שאסור בו ביום ולהג"א מותר מיד, אך יתכן שכאן זה דומה למלאכת הוצאה שכתב שם בבה"ל שמותר מיד כיון שלא השתנה הדבר ממכות שהיה ע"ש. ולענין קטן שעשה מלאכה

מבואר בבה"ל סי' שכה ס"א שאם עשה לעצמו מותר לכל להנות מזה. ולענין הנאה ממעשה איסור ביו"ט, עי' מ"ב תקב ד ובה"ל תקג ד"ה מיהו ועי' משנ"ב דרשו על הבה"ל (שם).

(יב) מותר לסלק הדלת ולהחזירה ואפי' שתוחבה שם שלא באופן רפוי ממש, מאחר שאין בה צירים ואין חשש שמא יתקע. (ואין לחוש שמא יבוא לתקן הצירים ביו"ט, מאחר שהשתמש בדלת כך לפני יו"ט, וכמבואר בסי' שח סט"ז ס"ק ע"א).

(יג) יש להחמיר שלא להדקן בחוזק (שעה"צ יב), אמנם בהידוק סתם מותר כיון שיש בדבר משום שמחת יו"ט שהרי בלא זה א"א להשתמש בסיר. (כן הוא לפי הטעם שכתב הגר"א בבאור דעת החוס', והוא ע"פ הגמ', שהתירו משום שמחת יו"ט, וטעם זה הובא במ"ב. אמנם לפי הטעם שכתב המ"מ [הובא לעיל בהקדמה] שאין זה דומה לציר שבדלת משום שאינו קרוב שיתקע, כאן לכאור' קרוב שיהדק בחוזק ויש לאסור. אמנם כאן לענין הידוק שע"י הברגה, משמע בפשטות להקל, שהרי מבואר בשעה"צ שנחלקו בזה המג"א והט"ז אם אסור מהתורה כשעושה בחוזק, ובשעה"צ ציין לסי' שיג שעה"צ ס"ק לב שכתב שיש להחמיר בזה, ושם מבואר שהוא ע"פ המאמר שכתב שאף שהעיקר כהט"ז להקל, יש להחמיר כהמג"א. ומשמע שדוקא לענין הידוק גמור החמיר המ"ב שהוא חשש איסור תורה, אך בהידוק סתם שגם למג"א אין בו איסור תורה אלא חשש שמא ידק, לא החמיר. וזה אפי' אם נחמיר כטעמו של המ"מ, וכ"ש לטעם שהביא המ"ב בשם הגר"א דמשום שמחת יו"ט הקילו פשיטא דמותר וכנ"ל, והיינו אפי' באופן שאם ידק בחוזק הוא אסור מתורה מותר בהידוק סתם. ועי' גם מ"ב סי' שיג סוף ס"ק מו).

(יד) מותר להחזיר הקיפול, שכל האיסור המבואר בסעי' זה הוא כשעושים קימוט חזק ויוצרים קיפול, אבל כשהקימוט כבר קיים ורק הבגד התיישר ורוצים להחזירו לקדמותו, מותר. וכמבואר בלשון השו"ע 'קמטים שעושים' (...אסור), דהיינו יוצרים קמטים, אבל להעמיד את הקיפול על קדמותו אין אסור.

סיכום קצר לנלמד: (סי' תקיט). דלתות הנשלפים: בדבר המחובר לקרקע, אין להוציא ולהחזיר הדלת משום בונה וסותר. בתיבות וארונות: להוציא הדלת מותר, ולהחזירה תלוי, אם מחזיר שלא לגמרי מותר, לגמרי אבל רפוי מותר. ואם לגמרי ומהודק, יש חילוק: אם אין צירים בדלת מותר. אם יש ציר מן הצד דהיינו למעלה ולמטה אסור, שמא יתקע. ואם ציר אחד, אסור להחזיר אטו ב' צירים, והקילו בתיבה שברה"ר כדי שלא ימנע מלפתוח וימנע משמחת יו"ט. ודוקא לצורך רבים ולא לעצמו או ליחיד. ואם יכול לקחת המאכל ע"י פתח אחר, אפי' הוא בדחק, י"א שאין להחזיר הדלת. • אם אינו לצורך יו"ט י"ל שאסור אפי' לסלק הדלת. • דלת הנעה על ציריה, מותר אפי' במחובר לקרקע. • כלים המתפרקים כגון כוס של פרקים, מנורה של חוליות, כסא או שלחן של פרקים, מותר לחברם בהידוק, אך לא בתקיעה [משום בונה], ובהידוק התיירו [ולא אסרו אטו תוקע כבשבת, משום שמחת יו"ט]. (וה"ה בכל בונה לא סותר דרבנן לא אסרו במקום שמחת יו"ט). ואפי' נתפרקו לפני יו"ט מותר. • כלי העשוי בהברגה, מחלוקת אם מותר להחזיר בחוזק ביו"ט, ולמעשה נכון להחמיר. • מכתב שהגיע ביו"ט והוא חתום בשערה כדו', ואין בו אותיות או צורות, למג"א מותר לפתחו וכנ"ל שהוא בהן שאינו גמור ולא אסור ביו"ט, והגר"א מצדד לאסור שרק במקום שמחת יו"ט התיירו. • אין לעשות קמטים בבגד משום תיקון כלי.

סימן תקנא

(הקדמה לסימן). אסור לטרוח ביו"ט שלא לצורך היום. ואפי' טירחה מועטת אסור [גם כשאין בדבר משום איסור הכנה למחר]. אמנם במקום שיש חשש הפסד, התיירו חז"ל טירחה מועטת אבל לא טירחה מרובה. [וזהו יסוד לכמה אופנים שנתבאר בסימן זה].

1. (הורדת פירות מהגג: א) מי שיש לו פירות על הגג, האם מותר להשליכם דרך ארובה ביו"ט, שלא במקום חשש הפסד. ומדוע. (ב) ואם ראה גשמים ממשמים ובאים ואפשר שיבא לידי הפסד, האם מותר. (ג) ולהורידם דרך הארובה ע"י חבל. (ד) ואם היו לו פירות יותר מה' קופות. (ה) אם היה הגג מוקף במחיצות ובאחד מן המחיצות היה חלון, האם מותר להורידם דרך שם בחבל. (ו) ולהגביהם עד החלון ולהשליכם דרך שם ארצה. (ז) ואם החלון נמוך ושוה לגג. (ח) האם מותר להורידם בסולמות. ודרך ארובה, כגון אם היו מונחין בשקים ולוקח השקים להורידם למטה דרך הסולם. (ט) ולהורידם במדרגות שלנו. (י) אם אין ארובה בגג ורוצה להוליכו לגג הסמוך, להפילם דרך ארובה ששם, האם מותר. (יא) וכשאין גג אחד גבוה מאחר.

תשובה: (א) אסור, דהוי טירחה ביו"ט. (ב) כן. (ג) גם מותר. (ד) מותר לסלק כולם, ואפי' הם הרבה. (ה) לא. (ו) גם אסור, דאיכא טירחה להעלותם. (ז) מותר, כמו דרך ארובה. (ח) אסור אפי' דרך ארובה. (ט) גם אסור. (י) אסור. (יא) גם אסור. וכ"ש שלא במקום הפסד בודאי אסור לטלטלם מגג לגג. סעי' א"ס ק א-ז ושה"צ.

מא) שאלה למעשה: מארז חבילות קמח הנמצא במרפסת, וביור"ט רואים שמתחיל לרדת גשם, האם מותר לגרור את הקמח לחדר מקורה הסמוך, כדי שלא יפסד מהגשם. [אין בדעתם להשתמש בקמח ביו"ט]. (עי' ס"א וס"ק א ד. ועיי' עוד).

(הקדמה לסעיף ב). אף שאסור לטלטל מוקצה, מותר לטלטל דבר שאינו מוקצה כדי להציל את המוקצה.

2. (לטלטל לצורך מוקצה): א) האם מותר לכסות פירות או כדי יין מפני הדלף. ב) ולכסות לבנים שהם מוקצה [כגון סדורות ועומדות לבנין] כדי שלא ימחו.

תשובה: א) כן. ב) גם מותר. סעי' ב וס"ק ח. ליתן כלי תחת הדלף שדולף דרך התקרה כדי שלא יטנף את הבית דינו כמו בשבת בס"י של"ח ס"ח. סעי' ג וס"ק ט.

מב) שאלה למעשה: מצלמה יקרה ששכחוה ליד מקום הנרות הדולקות [והרי היא אסורה בטלטול משום מוקצה מחמת חסרון כיס], ומפחדים שלא תיזק מהנרות, האם מותר לכסותה בכלי המותר בטלטול. (עי' ס"ב וס"ק ח).

התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקכו

סיכום קצר לנלמד: (סי' תקכא) אין לטרוח ביו"ט שלא לצורך היום. ובמקום הפסד התירו טירחה מועטת. • לכן פירות המונחים על הגג ורואה גשמים ממשמים ובאים, מותר להורידם דרך ארובה שבגג [אפי' הרבה פירות], ואפי' עיי' חבל, אך לא דרך סולמות או מדרגות. וכן אין להעלותם לחלון שבגג דהוי טירחה, וכן אין להעבירם לגג הסמוך להורידם דרך ארובה ששם, וכ"ש שלא במקום הפסד שאין להעבירם לגג אחר. • מותר לטלטל דבר שאינו מוקצה כדי להציל מוקצה. לכן לבנים מוקצה שיכולים להיפסד מדלף, מותר לכסותם.

סימן תקכב

(הקדמה לסימן). **נראה כדרך חול:** יש דברים שאינם מלאכה, אך אסורים משום שנראה שעושה כדרך יום חול והוי זלזול ביו"ט. כגון רועה היוצא בתרמילו (גמ' בילא כה), שאף שאין בכך איסור הוצאה כגון שיש לו צורך קצת (כ"ל סי' תקיח ס"א), מ"מ הוי דרך חול ואסור. וכתבו כמה פוסקים⁸⁹ שהאיסור הוא דוקא ברשות הרבים או כרמלית, דכיון שכל טעם האיסור הוא משום זילותא, אין זילותא אלא כשעושה זאת במקום פרסיא.

כמו כן אמרו בגמ' (ט"ז דאין יוצאים בכסא, והיינו שהיה דרכם להוציא אדם נכבד בכסא, ע"י שהיה יושב בכסא מכובד ואחרים היו נושאים הכסא על כתפם, והיו עושים כן כדי שלא ידחקוה אנשים כאשר עובר בשוק או כדי שלא יטנפו בגדיו מהטיט שעל הארץ. אולם אמרו בגמ' שאם הוא איש שהרבים צריכים לו [לביית המדרש לדרשה (כ"ז)], מותר להוציאו בכסא [ואין בזה איסור הוצאה לרה"ר דביור"ט לא אסרו הוצאה במקום צורך קצת וכנ"ל].

וכן סומא או זקן, אין לו לצאת לרה"ר במקלו, שיש בכך משום עובדין דחול, מפני שיכול לילך בלא המקל ואינו נוטלו אלא ליישר פסיעותיו. אך זקן או חולה שאינו יכול לילך כלל בלא מקל, מותר.

3. (ציאת סומא וחולה במקל): א) האם מותר לסומא לצאת במקלו לרה"ר או לכרמלית. ב) ולהוציא מבית לחצר, כשלא עירבו. ג) מה"ד בכל זה לזקן. ד) ומי שנתכווצו גידי שוקיו.

תשובה: א) לא, דכיון שאפשר לו לילך בלא מקל זה ואינו נוטלו אלא לתקן ולישר פסיעותיו הוי זילותא דיו"ט. ב) מותר [ביו"ט, ובשבת אסור]. ג) כנ"ל א' ב'. ואם הזקין כ"כ שא"א לו לילך בלי מקל מותר [אפי' בשבת כנ"ל סי' ש"א ס"ק סד]. ו(ה"ה ח"גר או חולה שעמד מחליו, שאם אינו יכול ללכת בלא מקל מותר לילך בו, ואם אפשר לו לילך בלא מקל אלא שנטלו להחזיק עצמו אסור, כנ"ל סי' ש"א סעי' יז). ד) יכול לצאת במקל אפי' לרה"ר דכיון שאין יכול לילך בלתו הוי כמנעל (ס"ג וס"ק ח). סעי' א ג וס"ק א-ג ושה"צ.

הוספות ועיונים

⁸⁹ כ"כ המהרש"ל (שייש פיג סי' יד) והביאוהו כמה פוסקים, וכן נקטו הגו"ב (מהדו"ק או"ח סי' יא) ועוד אחרונים, ועיי' גם מחזיק ברכה (סי' א). ועיי' שעה"צ סי' שא ס"ק עג (לענין שבת) שאסר כהרדב"ז ודלא כהגו"ב, והקל רק במקום צורך קצת כדעת החיי אדם (כללו לסי' ט), וצ"ח לשם בשעה"צ כאן (סי' ט).

4. (רועה בתרמילו): (א) האם מותר לרועה לצאת בתרמילו לרה"ר או לכרמלית, ומדוע.

תשובה: אסור, משום זילותא דיו"ט. סעי' א וס"ק ב.

ג) שאלה למעשה: זקן ההולך עם מקל לצורך הליכתו, האם מותר לצאת ביו"ט לרחוב עם מקלו, כשיש במקום עירוב או לא. (ע' ס"א וס"ק א ב ושעה"צ א ב).

5. (לצאת בכיסא): (א) אלו שדרכם להוציא את הנכבד בכסא, שהוא יושב בקתדרא ואחרים נושאים את הקתדרא על כתפם כדי שלא יפול או שלא ידחקוהו אנשים או שלא יטנפו כליו, האם מותר ביו"ט. [לאיש או לאשה]. ומדוע. (ב) ולנושא על כתפיו שלא בכסא. וברה"ר. (ג) ואיש שהיו רבים צריכים לו [לביית המדרש לדרשה] האם מותר להוציאו על הכתף, שמשים כל אחד ידו על כתף חברו והכסא שהאדם יושב עליו על זרועותיהן, כשיכול לילך ברגליו אך יש בזה איזה צורך כגון שלא יטנף בגדיו או שלא ידחקוהו אנשים. (ד) ואם נושאים הכסא בין ידיהם. (ה) האם מותר לישא כסא ביו"ט אחר אדם חשוב פן יצטרך לישב עליו בהליכתו. [ואם רבים צריכים לו].

תשובה: (א) אסור, דהוי עובדא דחול. (ב) מותר, ואפ"ל ברה"ר כיון דהוי צורך קצת. (ג) מותר, וכ"ש אם הוא זקן או שיש לו טורח בהליכה ממתת חולשתו שמתור. (ד) כ"ש שמתור. (ה) מחלוקת הפוסקים, ואם רבים צריכים לו לכו"ע מותר. סעי' ב וס"ק ד-ז ושעה"צ ס"ג לעיל תשו"ד 0.

מד) שאלה למעשה: אב שיצא עם בנו לטייל ביו"ט, מחוץ לעירוב. באמצע הדרך הילד התעייף קצת. האם מותר לאב לישא אותו על כתפיו, או שיש בזה משום עובדין דחול [נמצד מלאכת הוצאה אין בזה איסור כמבואר לעיל ר"ס תקיח דהוי צורך קצת]. (ע' ס"ק ד ושעה"צ ס"ק ה).

התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקכו

6. (הנהגת בהמה במקל): האם מותר להנהיג בהמה במקל [כשהזמין המקל מאתמול שאינו מוקצה]. ומדוע.

תשובה: (א) אסור, משום שנראה כמוליכה לשוק למוכרה. סעי' ד וס"ק ט.

סיכום קצור לנלמד: (סי' תקכב) יש דברים שאינם מלאכה, אך אסורים משום שנראה כעושה כדרך יום חול והוי זלוול ביו"ט. לכן אין לרועה לצאת בתרמילו, אף שאין בו איסור הוצאה כגון שיש בו צורך קצת. ודברים אלו אינם אסורים אלא ברשות הרבים שהוא מקום פרהסיא, וכן בכרמלית, אך בחצר שאינה מעורבת (שאסור לטלטל בה) אין איסור דאין זה פרהסיא. • אין יוצאין במקל מפני שנראה כדרך חול, אלא אי"כ מוכרח להליכתו, כגון זקן או חולה שאינו יכול לילך ללא זה, או מי שנתכוונו רגליו. אך סומא או זקן שאינו לוקחו אלא כדי ליישר רגליו, אין היתר. • אדם נכבד שמוציאים אותו בכיסא [שהוא יושב על הכיסא ואחרים נושאים הכיסא על כתפם כגון בשביל של יטנפו כליו], אסור ביו"ט, דהוי דרך חול. ואם היו רבים צריכים לו מותר [וכ"ש לישא הכסא בין ידיהם]. • לישא כסא ביו"ט אחר אדם חשוב פן יצטרך לישב עליו בהליכתו, מחלוקת, ואם רבים צריכים לו מותר כנ"ל. • לישא אדם על הכתפיים ברה"ר מותר [דלא הוי עובדין דחול]. • אין להנהיג בהמה במקל, מפני שנראה כמוליכה לשוק למכור.

סימן תקכג

(הקדמה לסימן). **צורך בהמה ביו"ט:** קימ"ל (סי' תקיב ס"ג) שאסור לעשות מלאכה לצורך בהמה ביו"ט, שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ודרשו חז"ל לכם ולא לכלבים (כן דעת ר' יוסי וכן פסקו רוב הראשונים, ועיי' בה"ל גס ס"א ד"ה אין ר"ה ומתה, בסופו). ואפ"ל טירחה בלא מלאכה אסור בשביל בע"ח. אמנם במקום צער בע"ח, התירו טירחה בלא מלאכה. ודוקא טירחה מועטת, אבל טירחה מרובה אסור.⁹⁰

_____ הוספות ועיונים _____

⁹⁰ כן מבואר במ"ב ס"ק ד, דהלא שם מייירי בליילד בהמה וזהו צער גדול לבע"ח, והטעם שאסור כתב המ"ב משום שיש בזה טירחה יתירה. ועיי' באחרונים [שבת של מי (שבת קכח: ד"ה אין), תהלה לדוד (סי' שלב ס"קא), מרומי שדה (שבת שם ד"ה במשנה)] שהקשו באמת למה אסור ליילד בהמה הא במקום צע"ח מותר טירחה. ולמ"ב הנ"ל אתי שפיר דטירחה רבא לא התירו.

(הקדמה לסעי' א-ב). **עשיית מלאכה כשאינו מתכוין לה:** קימ"ל דהעושה פעולה וכתוצאה מכך נעשית מלאכה האסורה ביו"ט, אם אינו מתכוין למלאכה זו מותר, כל שאינו מוכרח שתעשה המלאכה. ואם פסיק רישיה שתעשה המלאכה, אסור.

7. (לגרד בהמה): **א) זבובים הנתלים בבהמה, האם מותר להסירן ביד או במגרדת של עץ. ב) האם מותר לגרד בהמה במגרדת של ברזל.**

תשובה: **א)** מותר, שאין זה פסיק רישא שיעשה חבורה ולא שיתלש שערות [ודוקא בהמה ששערותיה גסין אבל באדם הוא פס"ר כנ"ל סוס"י שג ע"ש]. **ב)** לא, שהוא פס"ר שמשייר שער וגם עושה חבורה. סעי' א ב וס"ק א-ג ושעה"צ ובה"ל ד"ה מפני:

8. (ליילד בהמה): **א) האם מותר לייילד בהמה [דהיינו למשוך הולד מהרחם] ביו"ט. ב) ולאחוז בולד שלא יפול לארץ. ג) ולנפוח לו בחוטמו [שנחיריו סתומין לו ברירין]. ד) ולתת לו דד לתוך פיו שינק.**

תשובה: **א)** לא, דהוי טירחא יתיירא. **ב)** מותר [וזהו 'מסעדין אותה']. **ג)** כנ"ל ב'. **ד)** כנ"ל ב'. סעי' ג וס"ק ד ה.

9. (בהמה שריחקה ולדה): **א) בהמה שריחקה ולדה, האם מותר לשפוך מי שלייתה על הולד כדי שתריח ריחו ותרחם עליו. ב) וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה כדי שיכאוב לה ותזכור צער לידה ותרחם עליו. ג) הנ"ל א' ב' בבהמה טמאה.**

תשובה: **א)** מותר. **ב)** מותר. **ג)** אסור, שאינה מקרבתו לעולם אחר שריחקתו. סעי' ד וס"ק ו-ט.

מה) שאלה למעשה: גזל שנתקע בחור כל שהוא, ואינו יכול לצאת משם וצער הוא לו, ואפשר להוציאו ע"י טורח קל [ובלא מלאכה], האם מותר לאדם להוציאו ביו"ט [או שאסור משום שאין לטרוח עבור בע"ח ביו"ט]. (ע"י בה"ל ד"ה מסירין, ולעיל בהקדמה).

מו) התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקכו

סיכום קצר לנלמד: (סי' תקכג) אין לטרוח עבור בע"ח, אמנם במקום צעב"ח מותר. וטירחה מרובה אסור בכל גונא. • לכן זבובים הנתלים בבהמה, מותר להסירן אפי' ע"י מגרדת. אך אין לגרד בהמה במגרדת של ברזל, מפני שתולש השערות וגם פוצע בהמה. • אין מיילדין בהמה ביו"ט [דהיינו למשוך הולד מהרחם], דהוי טירחה רבא. ודברים שאינם טירחה רבא מותר, כגון לאחוז בולד שלא יפול לארץ, ולנפוח בחוטמו להסיר הרירין, ולתת דד בהמה לפי הולד כדי שינק. • וכן בהמה שריחקה ולדה, מותר לשפוך מי שלייתה על הולד כדי שתריחו ותרחם עליו ותקרבהו. וכן מותר ליתן מלח ברחמה שיכאוב לה ותרחם עליו. אך בבהמה טמאה אסור [שלאחר שריחקה ולדה שוב אינה מקרבתו והוי טירחה שלא לצורך].

סימן תקכד

(הקדמה לסעיף א). אע"ג שיש דברים שהותרו ביו"ט יותר מבשבת [כגון מלאכת אוכל נפש, היתר 'מתוך', וטירחה קלה כגון להשיל פירות דרך ארובה], כל דברים שאסרום חכמים בשבת גזירה שמא יבוא לעשות איסור תורה [כגון לא לעלות באילן שמא יתלוש ענף], אסורים גם ביו"ט (גמ' ביצה לה - לז).

10. (דברים האסורים בשבת מדרבנו): אין עולין על גב אילן, ולא רוכבין על גב בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מטפחין להכות כף על כף, ולא מרקדין, ולא דנין, ולא מקדשין, ולא כונסים, ולא מיבמים, ולא מגרשין, ולא חולצין, ולא מקדשין, ולא מחרימין, ולא מפרישין תרומה ומעשרות. מי שעבר ותם או הקדיש וכו', האם זה חל.

תשובה: מה שעשה עשוי. סעי' א וס"ק ד. שאר הפרטים שבס"י זה נתבאר בה"ל שבת.

מז) שאלה למעשה: ילדים ששיחקו בכדור ביו"ט, ועף הכדור ונח על ענפי העץ, האם מותר להם לטפס על העץ ולהוריד את הכדור. (ע"י ס"א).

התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקכו

(הקדמה לסעיף ב). **שכיב מרע שאין לו בנים:** כתב הר"ן (פילה כ): אע"ג שאין מגרשין בשבת, שכיב מרע [-חולה המסוכן למות, ואין לו בנים] דתקיף ליה עלמא טובא [-שגבר חוליו מאד ויש חשש שימות קודם צאת השבת] מותר לו לגרש בשבת, דהקילו בו מפני שמפחד שמא תזקק אשתו ליבום וכדי שלא תטרף דעתו עליו [אם לא יעשו רצונו (מ"ב סי' שלט ס"ק טו)], כדאיתא בגמרא (גיטין עז).

סיכום קצר לנלמד: (סי' תקכד) • דברים האסורים בשבת גזירה או איסור תורה, אסורים גם ביו"ט: אין עולין ע"ג אילן, ולא רוכבים ע"ג בהמה, לא שטיין ע"פ המים, לא מספקין להכות כף אל ירך ולא כף אל כף, אין מרקדין, ולא דנין, לא מקדשין, לא כונסים, לא מיבמים, לא מגרשין, לא חולצין, לא מקדשין, לא מחרימין, ולא מפרשים תרו"מ. וכולן שעשה עשוי. • שכיב מרע שאין לו בנים מותר לגרש בשבת, שלא תיטרף דעתו מחשש שתפול אשתו ליבום.

סימן תקכה

(הקדמה לסעיף א). יש דברים שאע"פ שאינם מלאכה ולא טירחה, חז"ל אסרו לעשותם ביו"ט שמא יבוא לידי כתיבה. אמנם הלוה מחברו מאכל ומשקה ביו"ט לצורך היום, יכול המלוה לתבוע הלוואה זו בבית דין לאחר יו"ט, ולא אסרו לתבוע מחשש שמא יבוא המלוה לכתוב ביו"ט פרטי ההלוואה כדי שיוכל לתבוע, שאם לא יהא ניתן לתבוע שמא לא ירצה להלוות וימנע הלוה משמחת היום (גמ' שבת קמח: ללעת רבה דק"ל כותיה).

11. (תביעת הלוואת יו"ט): חנוני שהקיף מיני מאכל ומשתה בשבת או ביו"ט, ומסרב הלווה לפרוע, האם יכול לתבוע בדין לאחר יו"ט.

תשובה: כן. [דין הלוואה ביו"ט דינה כבשבת שיזהר שלא יאמר לשון הלוואה אלא יאמר תן לי, ועי' סי' שז סי"א כל הפרטים בה]. סעי' א וס"ק א-ג. ודין בני חבורה המקפידין אם מותרין לשאול זה מזה ביו"ט עי' סוס"י שכ"ב.

מח) שאלה למעשה: חנות מצרכים ביתית, האם ביו"ט מותר לקנות מהם מאכלים ושתייה לצורך היום (על דעת שלם לאחר יו"ט). (עי' ס"א וס"ק א ג. ועיין עוד).

12. (גביית צדקה ביו"ט): גבאי צדקה, האם מותרים לגבות מיני מאכל ומשקה ביו"ט מבני החצרות.

תשובה: כן, אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול אלא גובים בצנעא ונותנים לתוך חיקם ומחלקים לכל שכונה ושכונה בפני עצמה (שלא יהא כדרך חול לבוש). סעי' ב וס"ק ד.

מט) שאלה למעשה: גבאי הצדקה השכונתית, נזכרו ביו"ט שכמה מהמשפחות דלות האמצעיים לא קבלו מוצרי מזון מ"קרן השכונה". האם ביו"ט מותר לגבאים לילך ולאסוף מצרכי מאכל כדי לתת להם. (עי' ס"ב וס"ק ד ה).

ג) התשובות לשאלה למעשה נמצאים לאחר סימן תקכו

סיכום קצר לנלמד: (סי' תקכה) חנוני שהלוה מאכל ומשקה בשבת או ביו"ט, וביום חול מסרב הלווה לשלם, יכול לתבוע בדין. • גבאי צדקה מותרים לגבות מיני מאכל ומשתה ביו"ט, אבל לא יכריזו כמו בחול אלא גובים בצנעא ונותנים לחיקם ומחלקים לכל שכונה בפני עצמה.

סימן תקכו

(הקדמה לסעיף א). **דברים שהותרו ביו"ט לצורך מת:** ביו"ט ראשון הותר לעשות מלאכה לצורך מת ע"י גוי (גמ' פילה ו). וכתבו התוס' (מע"ק ח: ד"ה לין) שאין לחפור קבר למת כשיש כבר קברים וכוכים ואף שלא הוכנו למת זה [שאינן מניעת כבוד למת כשנוקב בקבר שלא הוכן מיוחד בשבילו]. ועפ"ז כתבו האחרונים שכל שאפשר למעט במלאכה ע"י גוי ואין בכך מניעת כבוד למת, ימעטו. ומלאכות שהותרו לישראל ביו"ט לצורך עצמו [כגון הוצאה שהותרה 'מתוך'], אם הותרו גם לצורך מת, ראה לקמן בסמוך.

הקדמה למשנ"ב ס"ק יב). **אם יש דברים שהותרו לישראל לצורך מת:** איתא בגמרא (א) - מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממים. ונחלקו הראשונים האם כל ההתעסקות במת צריכה להעשות רק על ידי גוים, או שאין צריך לעשות ע"י גוים אלא חפירת הקבר ועשיית הארון והתכריכין, אבל טלטול המת והוצאתו נעשה על ידי ישראל, שטלטול המת אינו אסור אלא מדרבנן משום מוקצה וכלל בדינו שכבוד הבריות דוחה איסור דרבנן, והוצאתו לרשות הרבים יש להתיר מצד מתוך שהותרה לצורך הותרה גם שלא לצורך.

דעת הרמב"ן (שפת קלטה) והרשב"א (ש"ת ח"א סי' כב) שאין לדחות כאן איסור דרבנן משום כבוד הבריות כיון שבלאו הכי סופו שיתעסקו בו גוים אם כן אין שום צורך לעשות ע"י ישראל. ועוד הביא המאירי (במגן אבות) בשם תלמידיו שאין דין כבוד הבריות אלא לכבוד החיים ולא לכבוד המתים, ולכן אין להתיר איסור מוקצה משום כבוד הבריות. וכמו כן אין להתיר הוצאת המת לרשות הרבים מדין 'מתוך' [ואף באופן שמצד מוקצה היה מקום להתיר כגון שמטלטלו יחד עם ככר או תינוק] משום שכל דין מתוך נאמר רק להתיר צורך נפש כדילפינן מ'אך אשר יאכל לכל נפש' וכאן אין צורך נפש אלא צורך המת, וביותר נפש אפילו לצרכי החיים התירו רק בשביל הנאת הגוף ולא לשאר צרכים, כלומר דווקא הנאת הגוף ממש הדומה לאכילה כגון הבערת מדורה להתחמם כנגדה, לאפוקי כגון שבונה כסא לשבת עליו. ואע"ג שמבואר בביצה (יג) שלצורך מצוה ג"כ אמרינן מתוך והכא נמי יש צורך מצות קבורה מכל מקום חזינן דשריפת קדשים לא הותרה ביום טוב (שפת כג) ומוכח שלא כל צורך מצוה הותר [ונראה שכונת הרמב"ן שרק מצות היום כלולב ושופר או לימוד תורה שהוא מצוה שבכל יום נחשב צורך היום אבל מצות קבורת המת אין לה שום שייכות ליו"ט ויכול לעשותה למחר ולכן אינה נחשב צורך היום, וכן הביא הביאור הלכה (סי' תקיח ס"א ד"ה וס"ח) שכן דעת כמה ראשונים שרק לצורך מצות היום אמרינן מתוך].

ודעת חכמי נרבונו (כפי שפירשם המאירי ע"ז) שרק חפירת הקבר נעשית ע"י גוי [וכן תפירת תכריכין ועשיית ארון אם צריך] אבל הוצאת המת לרשות הרבים מותרת מדין מתוך שהרי כל צורך מצוה נחשב צורך, ומצד טלטול מוקצה ג"כ אין איסור משום שהותר לכבוד הבריות, ואע"ג שבלאו הכי יצטרכו גוים להתעסק בו [וכפי שטען הרמב"ן], אך כל עיסוקם היא רק בחפירת הקבר ולא יגעו בו, ולכן יש בזה משום כבוד הבריות שגוים לא יתעסקו עם המת בעצמו, ולכן כל העיסוק במת כהלכת תכריכין והטהרה וכיו"ב נעשה ע"י ישראל. והשו"ע (כ"ה) פסק כדעה זו, והמשנ"ב (ס"ק יג) כתב בשם כמה אחרונים לחוש לשיטת הרמב"ן שיש לעשות הכל על ידי גוים.

13. (עשיית מלאכה למת ע"י ישראל): א) מת המוטל לקברו ביו"ט ראשון, האם מותר לישראל לעשות מלאכה בשבילו. ב) ואם א"א בגוים ויסריח כגון שמונח מעיו"ט, או שהוא ימות החמה, או שהיה יו"ט ראשון ער"ש שעד יום ראשון א"א לקברו, ובמקום שאין הגוים מניחין לעשות מלאכה ביום אידם שע"כ יהא מונח עד יום ב'. ג) וע"י קראים. ואם נשתמד.

תשובה: א) לא. ב) גם אסור. ג) אסור בכל גונא דהא ישראל הוא ומצווה ויש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול. טע"א וס"ק א ב.

14. (עשיית מלאכה למת ע"י גוי): א) מת המוטל לקברו ביו"ט ראשון, האם מותר לעשות מלאכה בשבילו ע"י גוי. ב) ואם מת בו ביום. ג) ואם יכולים להשהותו עד למחר שלא יסריח. ד) אם חל יו"ט ראשון בערב שבת, ובית הקברות רחוק מהעיר יותר ממהלך יום ולא יגיעו הגוים שם עד שבת, מה יעשו. ה) ואם הביה"ק רחוק שאין ישראל יכול ללכת אתם [שאסור לצאת חוץ לתחום ביו"ט] האם ישלחוהו בידי הגוים או יעשו כנ"ל ד'. ו) אם יש איזה חפירה בביה"ק שאפשר להניחו שם עד אחר יו"ט או אפ"ל קבר גמור רק שאיננו שלו ויצטרך לפנותו, האם מותר לחפור ביו"ט ע"י גוים. ז) ולעשות לו תכריכים ע"י גוי, שאפשר ליקח תכריכים מוכנים מאחד [כשהם לפי ערך מדתו. וכשאינם לפי מדתו. ואם אפשר לתקן המוכנים מכאן].

תשובה: א) כן. [וע"ל סי' ד"ש לענין עבדים אם מתעסקים על ידיהם (היינו שגוי הקניי לישראל להיות לו עבד יש איסור מן התורה שיעשה מלאכה עבור ישראל בשבת או ביו"ט שהוא גוי גמור [שלא מל ולא טבל], וכמו שכתוב 'וינפש בן אמת', ולכן אין לקבור על ידו ביו"ט, אך יש בזה חילוקים רבים, ע"ש]. ב) גם מותר. ג) גם מותר. ד) אסור לקברו בשבת כדלקמן טע"ג' (תשו' 47), אלא יקברוהו ע"י גוים בעירו ולאחר שבת יוציאוהו ויוליכוהו לביה"ק, או יניחוהו בארון ויחמרו בחמר ובזפת ע"י גוי כדי שלא יהא ריחו נודף ולאחר שבת יוציאוהו ויקברוהו. ה) ישלחוהו עמם, ואם יש לחוש שאם ישאירוהו בידי הגוים יתעללו בו וינולוהו או שלא יקברוהו וכה"ג, יעשו כנ"ל ד'. ו) מותר, שאין זה כבוד למת לטלטל עצמותיו ולפנותו. [ומותר לעשות ע"י גוי אפ"ל הכיפה שבגוין על הקבר, שג"ז כבוד המת (שעה"צ לא)]. ז) כשהם לפי ערך מדתו אין עושין, אך אם אינם לפי מדתו מותר לעשות אחרים, ואם אפשר לתקן המוכנים מכבר מוטב למעט במלאכה. טע"א וס"ק ג ד ו' ושה"צ.

15. (מלאכה שאינה גמורה ע"י ישראל): א) דבר שאינו מלאכה, כגון להלביש המת או לשומו בקבר, האם מותר ע"י ישראל. ב) ומלאכה דאורייתא המותרת לישראל ב'מותוך', כגון לחמם מים למת או להוציאו כדי לקוברו. ג) לדעת המתירים, האם מותר לרחצו כדרכו. ד) ולטלטלו מהמטה לארץ כמו שנוהגין תיכף אחר המיתה. ה) ולעשות ארון וקבר. ו) ולכסות הקבר בעפר. ז) ולכסות הכיסוי בקרשים. ח) ולתקן תכריכים או לחתוך בגד פשתן [שמחתך במדה מהחתיכה הגדולה או לחתכן לחתיכות קטנות כדי לתפרם אח"כ יחד כדרך שעושים בבגד]. ט) ולתקן מה שקורין גאפעלאך (היינו שכופפין אצבעות המת ונותנים בידו חתיכת עץ כעין שרביט, האם מותר לתקן שרביט זה).

תשובה: א) י"א שמוותר. (וכן דעת השו"ע). אבל הרבה ראשונים חולקין ע"ז וס"ל דלא התיירו לישראל בשום דבר, וכ"ד הרדב"ז והגר"א. מיהו הרוצה לנהוג כדעה ראשונה אין למחות בידו. ב) כנ"ל א'. ג) טוב לזהר לרחצו בקש או בידיו, ויטרוהו ע"ג עור⁹² או נטר, ולא ע"י סדינים ובגדים אפ"ל הם נקיים ולבנים שאין בו משום כיבוס לכמה פוסקים, כדי שלא יבא לידי סחיטה. ד) מותר רק ע"י ככר ותינוק כמו בשבת, שזה אינו צורך קבורה. [וכן אסור ללוותו חוץ לתחום כדלקמן ס"ו (תשו"ס ע"ש)]. ה) הוי דאורייתא ואסור לכו"ע. ו) גם אסור [דמילוי הקבר הוי כבונה]. ז) גם אסור [דהוי אהל]. ח) אסור, דכל זה בכלל מחתך [ומותר רק ע"י גוי]. ט) גם אסור לישראל, דכ"ז הוי מלאכה דאורייתא. וע"י בשע"ת בשם הרדב"ז (שטרת המת יעשה באופן שהישראל ישלך את המים על המת והגוי ירחצו ולבסוף ישלך עליו הישראל מים על כל גופו ולא יזיז בו אבר, באופן שסוף טהרתו על ידי ישראל, בלא שום טלטול ונגיעה במת). סעי' א ו"ס"ק ח-י"ד ושעה"צ י"ב.

נא) שאלה למעשה: חולה שמת בביתו ביר"ט (ראשון), ויש חשש שיסריח, האם מותר לפנותו ע"י נסיעה ברכב למקום שמשתמר שם. (ונסיעה אסורה ביר"ט לצורך ישראל משום מוליד אש וכו'). (ע"י ס"א).

(הקדמה לסעיף ב). הלנת מת מיר"ט ראשון לשני כדי שיתעסקו בו ישראל: הראשונים נביי בשם ח"ת ומאליי ב"ה⁹¹ הביאו שהראב"ד צוה להלין מת ביום טוב ראשון ולקברו ביום טוב שני, ויש שפירשו טעמו משום שסובר כהרמב"ן (ובוא לנצל בהקדמה ל"ב ס"ק יב) שאסור לטלטל את המת ביר"ט ע"י ישראל וכיון שאין זה כבוד המת שגויים יתעסקו בו לכן יקברוהו ביר"ט ע"י ישראל [דביו"ט שני מותר לעשות מלאכה לצורך המת ע"י ישראל, כדלקמן ס"ד], וכתב המאירי שהוא מקובל מרביתו תלמידי הראב"ד שהמעשה היה באדם גדול אחד שלא היה לפי כבודו שיתעסקו גויים אפילו בחפירת קברו אבל בסתם אדם גם הראב"ד לא היה סובר להלינו כי לדעתו טלטולו והוצאתו נעשים על ידי ישראל [ולדא כהרמב"ן]. ולמעשה כתבו הראשונים שחכמי דורו של הראב"ד נחלקו עליו וסברי שאין להלין את המת וכן פסק בשו"ע כאן.

ובטעם האיסור כתבו האחרונים משום שאסור לגרום שישראל יחלל את היר"ט שני בשביל המת, ואף שגם ביר"ט ראשון אומרים לגוי לעשות ואמירה אסורה מדרבנן, ומעשה ישראל ביר"ט שני אף הוא מדרבנן, עדיף שבות דרבנן ע"י אמירה משבות דרבנן ע"י מעשה. ויש אחרונים שכתבו הטעם משום שאסור להלין את המת וכדכתיב 'לא תלין נבלתו' (דברים כ"א), ואף שמוותר להלין את המת מפני כבודו (ויר"ד ס"י ע"ג) אין זה בזיון שיתעסקו בו גויים כיון שעושים כן בכדי שלא לחלל את היר"ט [וכן פירש סבכתם כפ"ה עבודה הנגזרין סי' ע"ג].

ויש כמה נפק"מ בין שני הדרכים האלו, א. באופן שמוותר להלין את המת כגון כדי שיבואו קרוביו ללוותו וכיו"ב, לטעם שני מותר להלין וככל מת שנפטר בחול, ולטעם הראשון אסור דהרי איסורו משום דגורם שיקבר ביר"ט שני ע"י ישראל. ב. לדעת הרמ"א (להלן סעיף ז) שגם ביר"ט שני מתעסקים בו גויים א"כ לא שייך הטעם הראשון דבמה שמשוהו ליר"ט שני אינו גורם בכך שישראל יחלל את היר"ט וא"כ מותר להשוותו, אבל לטעם שני דמשום כל תלין בכל גוונא איכא. ג. לבני ארץ ישראל דלית להו יר"ט שני ונמצא שע"י שמשוהו יקברוהו בחול א"כ לא שייך כאן הטעם הראשון. ד. בעבר ארץ ישראל דלית להו יר"ט שני ונמצא שע"י שמשוהו ישראל, ויבואו פרט זה בביאור הלכה (ד"ה ס"א).

(הקדמה לשעה"צ ס"ק טו, בתחילת דבריו). איתא בגמ' (ב"ב ע"ג) - אמר רבא מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממים, מת ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל. אמר רז זוטרא לא אמרן אלא דאשתיה, אבל לא אשתיהי משהינן ליה [דהיינו כשאין חשש שהמת יסריח יש להמתין ולא לקברו את המת ביר"ט]. רב אשי אמר אף על גב דלא אשתיהי נמי לא משהינן ליה, מאי טעמא, יום טוב שני לגבי מת כחול שוויה רבנן. וק"ל כרב אשי. מה שאמר רז זוטרא שיש להמתין למחרת, דעת רוב הפוסקים שאין זה אלא ביר"ט שני שצריך לחללו ע"י ישראל בידיים ובוזה

הוספות ועיונים

⁹² דהא מותר לשפוך מים ע"ג עור, ואין דינו כבגד שאומרים בו שרייתו זהו כיבוסו, כנ"ל סי' שב ס"ט.

דעתו שצריך להשהותו, ואנן ק"ל כרב אשי שא"צ להשהותו, אך ביו"ט ראשון שאין הישראל מחללו בידים אלא באמירה לעכו"ם גם למר זוטרא אין ממתנין אלא עושים בו ביום ע"י גוי. ואפ"ל לרב אשי שמוותר לחללו ביו"ט שני ע"י ישראל אפי' כשאפשר להשהותו למחר, היינו כשמת ביו"ט שני, אבל כשמת ביו"ט ראשון אין משהין אותו ליו"ט שני.

16. (הלנת מת ליו"ט שני): א) מת ביו"ט ראשון, האם מותר להלינו עד יו"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל. ב) ות"ח שכבודו ביותר להקבר ע"י ישראל. ג) ולהשהות המת כדי שילווהו אשתו ובניו חוץ לתחום (דביו"ט ראשון אסור כדלקמן ס"ו תשו"ס א'). ד) אם השהו אותו ליום ב', האם מותר לקברו ע"י ישראל.

(תשובה: א) לא. ב) גם לא (זהו העולה למעשה לכתחילה, אך בעצם הדין על שעה"צ סוס"ק טו וסוס"ק יז ובבה"ל דהביא שיש מקילים וסיים בצ"ע). ג) אסור. ד) מותר, ובפרט בת"ח. אך מנהגנו (לדעת הרמ"א) בלא"ה שגם ביו"ט שני קוברין ע"י גוים אם אפשר כדלקמן תשו"ס. סעי' ב' וס"ק טו ובה"ל ד"ה אסור.

גב) שאלה למעשה: מת ביו"ט ראשון בארץ ישראל, שמוותר להתעסק בקבורתו ע"י גוים, האם מותר להשהותו למחר בשביל כבודו. (ע"י ס"ב וס"ק טו ושעה"צ טו. וע"י גם לעיל בהקדמה ד"ה הלנת מת בנפק"מ הג').

(הקדמה לסעיף ג). **מת בשבת ויום כיפור:** כל מה שהקילו במת ע"י עממין הוא דוקא ביו"ט, אך לא בשבת ויום כיפור⁹² (המשנים מנמ"י"ה ב.). ולא עוד אלא אף מה שמוותר בשבת לצורך ישראל, כגון שבות ע"י גוי לצורך מצוה (סי' ע"ה), לצורך מת אין עושים, מפני כבודו שלא יאמרו נתחלל שבת על ידו (רמב"ן בחומת האדם).

17. (שבת ויו"ט): א) בשבת וביה"כ, האם מותר להתעסק במת ע"י גוים [כמו ביו"ט ראשון]. ב) ולהוציאו על ידיהם ולהניחו בחפירה העשויה מאתמול.

(תשובה: א) לא [וכ"ש ע"י ישראל]. ב) גם לא. ונתבאר כל הפרטים בס"י שיא. סעי' ג' וס"ק יז.

ג) שאלה למעשה: מת ביום שישי, והכינו לו ארון וקבר אך לא הספיקו לקברו עד שנכנס שבת, האם מותר לגמור את הקבורה ע"י גוי במלאכות שאין איסורן אלא מדרבנן. (ע"י ס"ג וס"ק יז. ועיי' עוד).

(הקדמה לסעיף ד). **יו"ט שני של גלויות:** יו"ט שני של גלויות יסודו מדרבנן, אך הוא שוה בדנינו ליו"ט ראשון, ואפ"ל תפילין שהוא מצות עשה דאורייתא אין מניחין בו כמו ביו"ט ראשון, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (לפון הקצ"ח, הוב"א בב"י סוה"ס). אמנם בב' דברים הקילו ביו"ט שני: א. לכוהל את העין שהוא מלאכה דרבנן והקילו במקום צער (נתחלל לעיל סי' ע"ה). ב. להתעסק בקבורת המת ואפ"ל במלאכות דאורייתא, מפני כבודו של מת.

שני ימים טובים של ר"ה הם כיום אחד ארוך [כגון ביצה שנולדה בזה אסורה בזה, דלא כביו"ט שני ש"ג שמוותרת ביום השני], ואף אין בו היתר מלאכה דרבנן במקום צער כמו ביו"ט שני ש"ג, אמנם היתרו להתעסק בצרכי המת אפי' במלאכות דאורייתא כמו ביו"ט שני ש"ג.

מת ביו"ט שני: אמרו בגמרא (בב"א ו) מת [שצריך לקבור] ביום טוב שני, יתעסקו בו ישראל [ואין צורך שיקברוהו דווקא גוים כביו"ט ראשון ונכ"ל ס"א], ואפילו ביו"ט שני של ראש השנה [הקילו בה]. אמר מר זוטרא, לא אמרן -] הא דהתירו להתעסק ביו"ט שני ע"י ישראל, אלא דאשתהי -] ששהה כבר מאז מיתתו ועלול להסריח אם יעכבו עוד את

הוספות ועיונים

⁹² הרמב"ן בתורת האדם (ענין מתו מוטל לפניו) נתקשה בטעם הדבר מדוע ביו"ט היתרו אמירה לעכו"ם מפני כבוד הבריות ובשבת לא היתרו, ואם משום ששבת איסורו חמור שעונשו בסקילה ומה שאין כן יו"ט שאינו אלא איסור לאו, הלא הגמרא ביבמות (קיד.) אומרת שחז"ל לא חילקו בגוריותיהם בין איסור לאו לאיסור סקילה כיון ששניהם איסורים דאורייתא, ותי' ד' תירוצים, א' שהואיל והרבה מלאכות מותרות ביו"ט אם כן בזה שיתירו גם לצורך מת לא יביא הדבר לידי זלזול ביו"ט ומה שאין כן שבת שלא מצינו שהותרו בו עשיית מלאכות. ב' שהואיל וביו"ט מותר להוציא את הבקעת כדי שלא יתעשן הניתן, דהוי כמכשירי הנאות הנוף שהותרו מצד מתוך (עיי' סי' תקי"ד), אף הוצאת המת יש בה צורך כדי שיוכלו לשהות בבית באופן נאות ולכן היתרו חז"ל לעסוק בזה על ידי גוי. ג' שמשום כבוד המת הקילו חז"ל בשבות דלאו יותר משבות דסקילה אף על גב דבעלמא אין מקילים בזה יותר. ד' שהטעם שאסור בשבת הוא מפני כבוד המת שלא יאמרו הבריות יפלוני נתחלל שבת במיתתו וביו"ט אין לחוש לכך שאין זה חומר כל כך אצל אנשים משום שהרבה מלאכות מותרים בו.

קבורתו], אבל לא אשתהי [ואין חשש שיסורח] משהינן ליה [מעכבים את קבורתו עד למוצאי יום טוב]. ורב אשי אמר, אף על גב דלא אשתהי [-שלא שהה המת כלל, אלא מת ביום טוב שני], נמי לא משהינן ליה [אלא קוברים אותו בו ביום], מאי טעמא, דיום טוב שני לגבי מת כחול שויה רבנן, ואפילו למיגז ליה גלימא [-לחתוך לו בגד העשוי לכבודו, מלבד התכריכים] ולמיגז ליה אסא [-לקצוץ הדס בכדי להניחו על מיטתו לכבודו, החשיבוהו חכמים כחול והתירו על ידי ישראל אף שפעולות אלו אינן נחוצות לעצם הקבורה]. וכתבו הראשונים (עי' גפי' ס' ועוד להלן) דכל שכן שמותר לחצוב לו קבר, שהוא צורך קבורתו ממש ולא רק לכבודו. וכתב הטור שכיפה מאבן שעושים מעל קברו אין לעשות, דכבר נקבר ואין הבנין נחשב חלק מקבורתו (עי' הגר"ם).

המנהג באשכנז: הנה בגמ' (ס'ג) לאחר שהובאו דברי רב אשי שמותר לעשות מלאכה למת ביו"ט שני, איתא: אמר רבינא, והאידינא דאיכא חברי [-שאנו גרים בין החברים שכופים את ישראל לעשות עבורם מלאכה בכל ימות השבוע] חיישין [-חוששים שאם החברים יראו שישראל קוברים את מתיהם ביום טוב שני יכפו אותם גם לעשות את מלאכתם, שכן ישראל לא יוכלו להשתמש מהם בטענה שביום טוב הם אסורים בעשיית מלאכה, ולפיכך אין לקבור מתים ביום טוב שני אלא על ידי גוים]. ומטעם זה סובר ר"ת שאסור לקבור מת ביום טוב שני על ידי ישראל, משום שאף בזמן הזה יש יהודים שמשועבדים לעבוד אצל המלכות ויש לחוש שהמלכות תעביד אותם ביום טוב אם יראו שהיהודים חופרים קברים ביום טוב. ועוד אמר ר"ת שיש לאסור בזמן הזה משום שמבואר בגמרא (שבת הלט:) שגזרו על בני בשכר שלא יתעסקו בקבורת המת משום שאינם בני תורה ויש לחוש שיבואו ללמוד מזה להתיר לעשות מלאכות אף שלא לצורך מת, וסובר ר"ת שהיום אין מקומותינו נחשבים בני תורה ולכן יש לאסור לקבור על ידי ישראל. ואמנם רוב הראשונים חולקים על ר"ת וסוברים שבזמן הזה שאין אצלנו חברים הכופים את ישראל לעשות מלאכות מותר לקבור מת ביום טוב שני על ידי ישראל [וגם הטעם של בני תורה דחו דלא ק"ל הכין]. אך מכל מקום נהגו באשכנז במקום דאפשר לקבור על ידי גוי לעשות כן כדי לחוש לשיטת ר"ת (רא"ש ב"ב פ"ה ס"ה).

אולם אף למנהג המחמירים יום טוב שני יותר קל מיום טוב ראשון בג' דברים, א' שמותר לעשות את הטהרה על גבי סדינים ואין חוששין שיבוא לידי סחיטה (משנ"ב ס"ק כו), שהרי אין הדבר אסור אלא משום שמא יבוא לסחוט וכיון שמעיקה"ד הסחיטה עצמה מותרת אלא שמחמירים לאוסרה, לא גזרו משום זה. ב' שמותר ללות חוץ לתחום ומשום שאין זה מלאכה (משנ"ב ס"ג). ג' שמותר לכסות את המת בעפר שבוה לא נהגו להחמיר (משנ"ב ס"ק כח).

הגבלות בהיתר מלאכה לצורך מת ביו"ט שני: כל ההיתר לעשות מלאכה למת הוא דוקא בצינעה ולא בפרהסיא, שלא כולם יודעים שצורך המת הוא (תוס' מ"ק ה: ד"ה ולחין ע"פ הגמ' ס"ג). מיהו אם המת אדם מפורסם מותר אפי' שלא בצינעה (וישגמי מ"ק פ"א ה"ו). וכתבו התוס' (ס"ג) שבקהילות קטנות [שהכל יודעין ומרגישין (ר"ן ב"ב פ"ג)] תמיד המת נחשב מפורסם. אמנם כתבו הפוסקים (מג"א ס"ק ז' ב"ב פ"ג כ"ה) שבמקום גדול ואין האדם מפורסם אסור, ואפי' אם דרך מקרה נתפרסם מיתנתו [דלא פלוג (מת"כ)]. ולקצוץ ארזים אסור בכל גונא משום דאושא מילתא טובא, וכן לחצוב אבנים בשביל הקבר [אך לחצוב הקבר עצמו אין זה אושא מילתא ומותר].

18. (מת ביו"ט שני: א) ביו"ט שני, האם מותר לעשות צורכי הקבורה ע"י ישראל או רק ע"י גוים. [כשרוצים לקברו בו ביום]. (ב) ואם לא נשתהה המת. (ג) מה"ד הנ"ל א' ב' ביו"ט שני של ר"ה. (ד) למנהג האוסרים, האם מותר להלינו לכבודו כדי שיקבר ע"י ישראל למחר. [ואם הוא ת"ח]. (ה) למנהג האוסרים (הנ"ל א'), האם מותר לישראל לטהרו בסדין כדרכו בלא לסחוט. (ו) אלו עוד ב' דברים הותרו לישראל [למנהג האוסרים]. (ז) למנהג האוסרים, מה"ד אם א"א בגוים, או שצריך להמתין הרבה שעות עד שיבואו הגוים ומתוך כך יבא המת לידי בזיון לנפוח וכי"ב. (ח) במקום שיש חבורה שרגילין לחפור ולתפור ולעסוק, האם רשאין אחרים זולת בני החבורה לעסוק בקבורת המת (גם לדעת המתירים בהנ"ל א').

(תשובה: א) מדינא מותר אפי' אפשר ע"י גוים (וכן המנהג לשו"ע), ולרמ"א המנהג שאם אפשר בגוים עושין הכל ע"י גוים כמו ביו"ט ראשון. (ב) כנ"ל א'. (ג) כנ"ל א' ב'. (ד) אסור להלינו, ואם הוא ת"ח צ"ע. (ה) מותר אם הסדין נקי [דאל"ה שרייתו זהו כיבוס] ולא חיישין שיבא לסחיטה רק שיזהר שלא יעשה סחיטה בידים. (ו) ללוותו חוץ לתחום כדלקמן ס"ו (תשו"ס), ולכסותו בעפר כדרכו בחול אפי' לצבור עפר על הקבר עד שנעשה כמין תל. (ז) יתעסקו בו ישראל בכל צרכי קבורתו כדלקמן. (ח) י"א דכל מה שאפשר למעט בחילול ממעטים ולכן במקום שיש חבורה שרגילין לחפור ולתפור ולעסוק אין רשאין אחרים זולתם לעסוק בקבורת המת [אם לא שהוא ער"ש סמוך לחשיכה דאז כל הרוזי לסייעו ה"ז משובח שלא יבוא לידי חילול שבת], וכמה אחרונים מקילין בזה ובא"ר כתב דטוב להחמיר. טע"ד וס"ק כא כה כו כח ושעה"ב ז"ה א"ב.

19. (מלאכות המותרות ביו"ט שני למת: א) מלאכות האסורות לצורך המת בחוה"מ, האם מותרות ביו"ט שני. [וביו"ט האחרון של חג שאינו חוה"מ]. (ב) האם מותר לחתוך לו דס מהמחובר. (ג) ולעשות לו תכריכין לחתוך ולתפור,

כשאפשר לכרוך את המת בסדין שלא בתפירה. [ואם יכול למצוא תכריכין כמדתו, ואם הם מטונפים]. (ד) ולעשות לו ארון [ואם אין לו נסרים מוכנים]. (ה) ולחצוב לו קבר. (ו) ולכסותו בעפר כדרכו בחול. (ז) ולחצוב אבנים לקבר או לקצץ עצים מיער שבביל ארון. (ח) מה"ד לנסור עצים לקרשים לעשות מהן ארון ולקצוץ הדסים ולתפור תכריכין וכה"ג, לעשותם במקום גלוי [בסתם אדם, ויש יהודים הרבה בעיר]. (ט) ובאדם מפורסם שמת. (י) ובסתם אדם, במקומות שאין יהודים הרבה בעיר. (יא) ובעיר שדרים בה הרבה יהודים אך נתפרסם הדבר במקרה. (יב) האם מותר לכנות הכיפה שבנין על הקבר, ע"י ישראל או גוי. (יג) ולחמם לו מים לטהרו, ע"י ישראל. (יד) ולגוזו לו שערו. (טו) אם אין באותה העיר מקום קברות לישראל, האם מותר להוליכו מחוץ לתחום לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות. (טז) האם מותר להשכיר לו ספינה או עגלה להוליכו עד מקום הקבורה. (יז) ולהוליכו על בהמת ישראל. (יח) אם יש בעיר ביה"ק אלא שהוא צוה לפני מותו להוליכו לקברות אבותיו, האם מותר לחלל יו"ט שבביל זה. [מה יעשו, ואם יש לחוש שיסריח].

תשובה: (א) מה שאסור בחוה"מ אסור, ואפ"ל ביו"ט אחרון. ומה שמותר בחוה"מ מותר. (ב) במקומות שנהגין להניח הדס על מיטת המת לכבוד מותר. (ואם הוא בפרהסיא ראה לקמן אות' ח-יא). (ג) מותר לעשות ואע"ג שאפשר לכרוך בסדין, ומ"מ אם יכול למצוא תכריכין כמדתו אין לעשות חדשים, ואם הם מטונפים מותר לכבסם. (ובפרהסיא ע"י לקמן). (ד) מותר לעשות, ואם אין לו נסרים מוכנים מותר לנסור (ובפרהסיא ע"י לקמן). (ה) מותר. (ו) מותר. (ז) אסור, כמו בחוה"מ. (ח) אין מותר רק בחצרו של מת וכה"ג שיראו הכל שבשביל מת הוא עושה. (ט) מותר לעשות אפ"ל בשוק, שהכל יודעים שבשבילו הוא. (י) מותר לעשות כל המלאכות שלא במקומו של מת דכשמת א' הכל יודעים. (יא) לא מהני ואסור. (יב) ע"י ישראל אסור שכיון שכבר נקבר המת אין לחלל יו"ט, וע"י גוי מותר [ואפ"ל ביו"ט ראשון]. (יג) מותר. (יד) מותר. (טו) מותר. (טז) מותר. [ודוקא האנשים הקברנים מותרים ליכנס לספינה אבל אנשים אחרים כדי ללוותו אסור כדלקמן תשו"ס]. (יז) מותר. (יח) אין לחלל יו"ט שבביל זה, ומאחר שעכ"פ מצוה לקיים דברי המת מלינין אותו עד אחר יו"ט ואח"כ יוליכוהו למקום אבותיו, ואם יש לחוש שיסריח קוברין אותו ביו"ט בעירו. סעי' ד' וס"ק יח-כ כב-כד כז ושה"צ.

20. (מת ביו"ט כשנקבר ביום אחר): (א) אם אינם רוצים לקברו בו ביום כגון שמלינין אותו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין וכיו"ב, או אם היה סמוך לערב ואין שהות לקברו, האם מותר לעשות לו מלאכה ביו"ט. (ב) וע"י גוי. (ג) ולהוציאו לכרמלית. (ד) ולטלטלו ע"י ישראל לצורך המת כגון מחמה לצל. (ה) ולטלטלו לצורך החיים כגון לפנותו מהבית כדי שהכהנים יכנסו לבית או מפני עגמת נפש.

תשובה: (א) כל הא דלעיל הוא כשרוצים לקברו בו ביום, אבל בלא"ה אין עושים שום איסור מלאכה. (ב) גם אסור. (ג) גם אסור. (ד) מותר ע"י ככר או תינוק ע"פ המבואר בס"י ש"א. (ולדעת השו"ע מותר לטלטלו בכל גונא, גם לא ע"י דבר היתר). (ה) אסור, ויש מתירין גם בזה ע"י ככר או תינוק. סעי' ד' וס"ק כט ל ובה"ל ד"ה אבל ושה"צ. וע"י לקמן תשו"ס דלפעמים מותר להתחיל לעסוק לצורך המת כדי למחר קבורתו בחול.

נד) שאלה למעשה: מעשה בזקן שנפטר בירושלים סמוך לכניסת ראש השנה, והכינו כח סידורי הפטירה הנלוים כגון תעודת פטירה ורישום מקום קבורה וכד', אך לא קברוהו עד שכנס יו"ט. והיות וחל ר"ה ביום חמישי ושישי, לא רצו להשהותו כך עד לאחר שבת. האם היה מותר להם לקברו ביום שני של ר"ה ולעשות מלאכות דאורייתא. (ע"י ס"ד וס"ק יח-כא כד כה).

(הקדמה לסעיף ה). **נטילת שכר על מעשה יו"ט:** קי"ל (פי"ז ס"ד) דשכר שבת אסור (והוא הדין שכר יו"ט), דהיינו פעולת היתר שעושים בשבת, אין לקבל עליה תשלום משום גזירת מקח וממכר (מ"ג ע"ס ס"ה טז). אבל לענין קבורת מת ביו"ט שני שעשאוהו כיום חול, גם לענין נטילת שכר הוא כחול, ומותר ליטול שכר על הקבורה, שאף שאין כאן צורך המת להתיר למקבל ליטול שכר מכל מקום יש בזה צורך שעל ידי זה יסכימו בנקל לקבור את המת (כינוי ירוסם). ויש אוסרים, דהא לא לכל דבר עשו קבורת מת כחול [ראה לקמן סעי' ז שאין לרכב על סוס כדי ללוות את המת], ורק בדברים שהם צורך המת ממש הותר ואילו נטילת שכר אינו אלא אמצעי לקבורתו. אמנם גם לשיטה זו שלא התירו משום שכר שבת, הלא יש מתירים ליטול אף שכר שבת אם הוא מקום מצוה (ע"י ס"ז ס"ה, וע"י ס"ז ס"ה כד), והוא הדין לשיטתם בזה דהוא מצוה מותר ליטול.

21. (נטילת שכר על יו"ט שני): א) החופר קבר למת והנותן בד לתכריכין וכה"ג ביו"ט שני, האם מותר לו ליטול שכר. ב) וליקח מעות ביו"ט. ג) ולהזכיר סכום מקח. ד) אם אין החופר רוצה לחפור אא"כ יקצצו עמו דמים או יתנו לו כסף מזומן ביו"ט, האם מותר.

תשובה: א) כן (וכן דעת השו"ע), ויש מחמירין שלא ליטול שכר שבת עבור המלאכה. ב) אסור. ג) גם אסור, אלא אחר יו"ט יבואו לחשבון. ד) אע"ג שעבירה בידו, מ"מ יש לקרובי המת ליתן לו דיו"ט שני לגבי מת כחול שוויהו רבנן. סעי' ה' וס"ק לא לב ושה"צ.

נה) שאלה למעשה: מת ביו"ט שני, וקוברים אותו באופן המותר, האם מותר לתת בו ביום שכר למתעסק בקבורתו. (ע"י ס"ה וס"ק לב).

הקדמה לסעיף ו). **היתר שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא:** שנינו ביומא (י"ג) שההולך ביום הכיפורים לשמוע דרשה מותר לו להכנס בתוך הנהר ואינו חושש משום איסור רחיצה ואף לחזור לביתו מותר לו, משום שאם נמנע ממנו לשוב לביתו לפעם הבאה לא ירצה ללכת. וכתב הרמב"ן (תורת המלך ענין ההולאה) שכמו כן יש להתיר ההולכים ללוות המת ביו"ט לשוב לביתם, אפי' יצאו מרחק כמה מילין מהעיר ויש בזה משום איסור תחומין, בכדי שלא ימנעו פעם אחרת ללכת לקבור חוץ לתחום. ואולם הרמב"ן כתב שם שלא ברירא ליה דין זה, וראה בשער הציון (ס"ק מז) שכתב בשם רבנו ירוחם שמשקנת הרמב"ן להקל בזה. וכן פסק השו"ע שמותרים לחזור.

היוצא מחוץ לתחום לצורך היתר: היוצא מחוץ לתחום שבת אסור לצאת חוץ לד' אמותיו (שו"ע סי' תה ס"א). אמנם היוצא חוץ לתחום כדי להציל מפיקוח נפש, מותר לו להלך כל התחום של המקום שהגיע עליו, דהקילו חז"ל ליוצאים להציל מפני סכנת נפשות שיחשב כאילו שבתו בערב שבת במקום שהגיעו אליו כעת ולכך יש להם להלך עד סוף תחום המקום ההוא, ואם תחום ביתם נפגש בתוך התחום של המקום שהגיעו אליו מותר להם לשוב לביתם, שכן שטרם שיצאו מתחום מקומם הם כבר בתוך תחום ביתם הרי שבו לתחומם הראשון וכאילו לא יצאו מתחום ביתם (מבואר כל זה בעירובין (מג-מה). ובשו"ע סי' תי). והיוצא לקבורת המת כתב הרמב"ן (ס"ט) שודאי לא גרע מיוצא להציל שנותנים לו תחום המקום שהגיע אליו, ואם תחום המקום נפגש עם תחום עירו יוכל לשוב לביתו.

למעט באיסור: כתב המג"א (ס"ק יג, בשם הרד"י) שאף שהותרה יציאה חוץ לתחום לצורך מת כנ"ל, אם יש לו אפשרות ללכת באופן שלא יצא מחוץ לתחום לא ילך בדרך שהוא יוצא מחוץ לתחום, וכן אפילו אם בשתי הדרכים הוא צריך לצאת חוץ לתחום אך בדרך אחת ממעט הוא בהליכתו מחוץ לתחום, יש לו לבחור בדרך זו. כגון בעיר העשויה כקשת כזה (שאם ילך ממקום הבליטה יכלה תחומו הרבה יותר קרוב מאשר אם ילך דרך קצות הקשת, ולכך יש לו ללכת דרך הבתים שבקצה הקשת שאז כלה תחומו באפלים אמה מסוף הקשת.

22. (ללוות המת חוץ לתחום): א) האם מותר ללוות המת חוץ לאפלים אמה, ביו"ט ראשון. ב) למקילים, האם מותר להם לחזור למקומם. ג) וללוותו חוץ לתחום ביו"ט שני. ד) וחוף לג' פרסאות. ה) וללוותו חוץ לתחום כשאינו כבוד למת רק לכבוד האבילים. ו) המותרים ללוות המת, האם מותרים לחזור בו ביום [לשאר האנשים שאינם אבילים, ולא הח"ק שמקבלים שכר, ואין שם מושב יהודים]. ז) האם גם האבילים מותרין לחזור. ח) במקומות שרק בני הח"ק הולכין בשכר, האם מותרים לחזור. ט) הנ"ל ז' ח', אם מקומן תוך ד' אלפים, האם מותרים לחזור. י) המותרים לחזור, האם מותרין להחזיר כלי הקבורה שהוליכו עמם חוץ לתחום. [ולטלטלן כשלא יצטרך להן רק לשמרן שלא יגנבו. ואם ימצא סמוך לחומת העיר מקום שמור להניחם שם]. יא) אם יש במקום הקבורות מקום שיכולין לאכל שם ולישב, האם המלוים מותרים לחזור. [ועד ד' אלפים]. יב) המותרים לחזור [ביותר מד' אלפים], האם מותר לחזור בדרך ארוכה כשיכול לקצר דרכו.

תשובה: א) לא, ויש מקילין לבני החבורה שנושאין הארון [להמתירין לעיל תשו"ס א'] לילך חוץ לאפליים דבזיון הוא למת למסרו ליד גוים לבדם, וצ"ע בזה. ב) צ"ע. ג) מותר לכולן. ד) גם מותר. ה) אסור. ו) מותרים לחזור, ואפי' יצאו כמה מילין, שאל"כ לא ירצו לילך להתעסק בצרכיו ובהלויתו. ז) מסתימת הפוסקים משמע דמותרין, וצ"ע דאפשר דאצלם ל"ש לחוש שלא ילכו. ח) צ"ע דכיון שבאין בשכרם ל"ש לחוש שלא ילכו. ט) כן, כשאר היוצאים ברשות כנ"ל ר"ס תז. י) מותר להחזירן, ואפי' לא יצטרך להן רק לשמרן, ואפי' ימצא סמוך לחומת העיר מקום שמור מותר לישאם עד ביתו שאינם מוקצה, וכ"ש אם יודעים שיש עוד מת ויצטרכו להם

כלים אלו. (יא) אסורים. [אך עד ד' אלפים אפשר דמותר כדן יוצא ברשות וכנ"ל]. (יב) אסור. סעי' ו' וס"ק לג-לו ושע"ז ובה"ל ד"ה וחוזרים.

(הקדמה לסעיף ז). א"ע שבי"ט שני הותרו מלאכות בשביל כבוד המת (כנ"ל ס"ד), דעת כמה ראשונים (רמב"ן ובה"ל המלך ענין הסולאם, ר"ת ובה"ל שבת הל"ט: ד"ה יו"ט) שאין היתר לרכב ע"ג בהמה ולא ליסע בספינה ללוותו מפני כבודו אלא רק לצורך קבורתו בלבד וכשאין אפשרות באופן אחר. והטעם שהחמירו בנסיעה וברכיבה יותר ממלאכה כתב המג"א (ס"ק טו) משום דאיכא בהו זילותא דיו"ט⁹³ (וע"ע מ"ב ס"ק לו ובשע"ז).

23. (רכיבה ונסיעה): (א) המלוים את המת, האם מותרים לרכב ע"ג בהמה או לילך בספינה. (ב) ולאבלים. (ג) ואם א"א במקום הזה לילך ברגלם וישאר בלי לוויה. (ד) והקוברים שצריכים לקברו.

תשובה: (א) לא [ואפ"י בתוך התחום], משום זילותא דיו"ט. (ב) גם לא. (ג) גם אסור. (ד) אם א"א באופן אחר מתיירין להן ביו"ט שני, כגון שיש להם טורח גדול לילך ברגליהם. ומיהו לא ירכבו בעיר מפני הגוים שלא יאמרו עליהן שמחללין יו"ט. סעי' ז' וס"ק לו-מ ובה"ל ד"ה אם.

(ו) שאלה למעשה: האם מותר ליסוע במכונית ביו"ט שני לצורך לוויית המת, או לצורך קבורתו. (ע"י ס"ז וס"ק לו לח ובשע"ז ובה"ל ד"ה אם. ועיין ערך).

(הקדמה לסעיף ח). **התעסקות במת ביו"ט כשאינו נקבר בו ביום:** לעיל (סעי' ז) נתבאר שההיתר לעשות מלאכה ביו"ט שני למת הוא רק כשקוברים אותו ביו"ט, אבל אם אין בדעתם לקברו ביו"ט אין להתעסק בו, משום שיכול לעשות זאת לאחר יו"ט. וכתב הרשב"ץ (ח"א סי' כג) דבאופן שמרבה להתנוול בשיהויו, מותר להתילק להתעסק בו אע"ג שלא יגמור העסק עד אחר יו"ט, ואין קפידיא במה שהקבורה אינה ביו"ט.

(הקדמה לבה"ל ד"ה מותר). **כמה יסודות להבנת הבה"ל:** (א) אין היתר לעשות מלאכה לצורך המת ביו"ט אלא כשידוע שעושה לצרכו. לכן אסור להכין ארון אלא במקום שהמת נמצא. ואם הוא מת מפורסם או שיש מעט ישראלים שם וממילא יודעים כולם, מותר בכל מקום (ונתבאר לעיל במ"ב ס"ק כד). (ב) דבר של פרהסיא אסור לעשותו אפ"י כשידוע שעושה למת, כגון לקצוץ ארזים (ונתבאר במ"ב ס"א). (ג) דבר שאינו ניכר שהוא למת, שנתבאר [באות א'] שאם המת מפורסם מותר, היינו דוקא שהמת מפורסם או שיש מעט ישראלים, אך בלא זה אלא שקרה ונתפרסם הדבר, לא מהני ואסור (כנ"ל במ"ב ס"א). (ד) ביציאה חוץ לתחום נחלקו הפוסקים אם נחשב פרהסיא [שאסור אפ"י במת מפורסם כנ"ל אות ב']. (ה) יש אומרים שדבר של פרהסיא מותר בשעת הדחק [ויסודם ע"פ הגמ' (מוע"ק יב) בכשו"ר דרב יוסף, שהיו לו קורות מחוץ לביתו והכניסם לביתו במועד, ואף שכתוב בברייתא שיש להכניסם בצנעא הוא הכניסם ביום, ומשום דאמר 'צנעא דהני יממא הוא' דהיינו שגם אילו היה מכניסם לביתו בלילה ג"כ היה הדבר מתפרסם משום שצריכים לזה הרבה בני אדם ואור רב, ומכיון שכן אין הבדל אם מכניסם ביום או בלילה ואף שמותר להכניס רק בצנעא מכל מקום מותר להכניס את הקורות האלו כיון דאי אפשר]. (ו) באופן שההתעסקות במת לא תיגמר ביו"ט אך יש בזיון למת נחלקו בזה, לדעת הריב"ש אסור להתעסק שרק לצורך קבורתו ביו"ט התירו, ולדעת התשב"ץ מותר [וכן פסק השו"ע, ואם אין בזיון למת ראה בסמוך]. (ז) כשהמת מוטל בביתו ואינו מוטל בבזיון אסור ללכת מחוץ לתחום בכדי למהר קבורתו [כגון להביא לו ארון] אם לא יספיקו לקבור ביו"ט, אבל אם יספיקו לקברו ביו"ט התשב"ץ מתייר [וכן נראה דעת השו"ע והרמ"א], אולם המגן אברהם מחמיר בזה, ולדינא כתב הבה"ל שכל שהמת נשתהה כבר זמן מה שאם לא יקברוהו ביו"ט יסריח יש להקל ללכת מחוץ לתחום כדי לקבורו ביו"ט.

24. (הבאת מת לבית קבורת): (א) האם מותר להביא מת ביו"ט שני מחוץ לתחום לקברו בקבורת ישראל, כשהיה אפשר לקברו במקומו. (ב) ומת שמונה כאן ונשתהה, האם מותר לילך חוץ לתחום להביא תכריכין וכדומה מצרכי הקבורה לקבורו בו ביום. (ג) ולרכב על סוסים בשביל זה. (ד) ואם יש חשש שיאכלוהו כלבים. (ה) וביו"ט ראשון. תשובה: (א) מותר, ואין להקל בזה אא"כ נשתהה שם המת. (ב) מותר. (ג) אסור. (ד) מותר, ואפ"י לעשות מלאכה כדי להצילו מותר. (ה) אסור הכל, ורק ע"י גוי מותר. סעי' ח' וס"ק מג ושע"ז ובה"ל ד"ה מותר.

הוספות ועיונים

⁹³ ואין זה כ'אושא מילתא' דאין מקילין בו אפ"י כשא"א באופן אחר וכנ"ל (ס"ק כד, ועיי' באה"ל ס"ח דיש מקילין בשע"ז), דביזילותא דיו"ט אין מתיירין רק לכתחילה אבל במקום שא"א באופן אחר מותר בצמצום מה שמוכרחים.

25. (מת בן הגוים): א) אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת רחוק משם ד' או ה' ימים מונח בין הגוים ולא ניתן לקבורה, האם מותר לצאת לדרך ביו"ט שני למהר קבורתו כשלא יוכלו להגיע לו עד אחר המועד. ב) ואם מונח שם בבית [והוא תחת יד גוים].

(תשובה: א) מותר, דכיון שהיא מת מצוה ומוטל כמה ימים בין הגוים צריך למהר קבורתו כל מה שאפשר כדי שלא יתנוול. ב) אין להקל רק בהליכה ברגל ולא לרכוב. סעי' ח"ס"ק מאז מב ושה"צ.

נז) שאלה למעשה: מת ביו"ט שני של ראש השנה, ולמחרת שבת ואין בדעתם לקברו עד לאחר שבת, ואם ישהה כך יתנוול, האם מותר לעשות מלאכות בשבילו ביו"ט. (ע"י ס"ח וס"ק מב. דין יו"ט של ר"ה כאשר יו"ט שני לענין מת).

(הקדמה לסעיפים ט"ז-י'). בסעיפים שלפנינו יבואר דין קבורת נפלים ביום טוב. ומבואר בש"ס (יבמות ז.) שרוב נשים יולדות לתשעה חדשים ומיעוטן יולדות לשבעה חדשים, ואם נולד לשמונה חדשים הרי הוא נפל, וכלומר שלא הושלמה יצירתו ובמהרה ימות. והנה מי שידוע שנולד לתשעה חדשים [כגון שבא עליה ופירש ממנה כל ימי עיבורה (הגם מימיה הל' אצל פ"א סק"ז)] הרי הוא בר קיימא והוא כגדול לכל דבריו, ואם מת ביום טוב קבורתו דוחה יום טוב כמו גדול שמת. ומי שנולד לשמונה חדשים ומת כיון שהוא ודאי נפל דעת השו"ע (בכע"ף ט) שאין קבורתו דוחה יום טוב, והטעם משום שאין מצוה לקבור את הנפלים [שאין חשיבות לחיות שלהם, ואף לטלטלם אסור שהרי הם כאבן (גמ' שנת קל"ב)] ולכך אין קבורתן דוחה יום טוב.

והמגן אברהם (פ"ק) האריך להוכיח שיש מצוה לקבור את הנפלים, שמבואר בגמ' (ב"ב ק"ה) שהיו חופרין כוכין לקבורת נפלים, ועוד שבגמרא משמע שרק הכותים היו משליכים את הנפלים בביתם אבל אנן קוברים אותם. והבית מאיר כתב לחלוק על דברי המגן אברהם שבאמת אין מצות קבורה בנפלים ומטעם זה אין קבורתם דוחה יום טוב, ומה שמבואר בש"ס שהיו קוברין את הנפלים בבורות וכוכין הוא מדרך המוסר וגם כדי שלא להעבות בטומאה אבל אין 'מצות קבורה'. ולהלכה כתב המ"ב (פ"ק מט) שאפשר שיש להקל על כל פנים ביו"ט שני לקוברם על ידי גוי.

וכל זה בדין ודאי, אבל מי שהוא ספק נפל, כגון שלא יודעים אם כלו לו חודשיו אך הוא שלם בשערותיו וצפרניו, נחלקו בדיונו, דעת הבית יוסף והרבה פוסקים שכיון שרוב הנולדים ולד מעליא הם דנים אותו כבר קיימא וקוברים אותו ביו"ט, ודעת המהרש"ל (י"ג פ"א ס"י) וסיעתו (הובאו בשו"ת סי"ט) דכיון דמת הרי איתרע רובא דהא רוב בני קיימא אינם מתים בתוך שלשים ומסתמא נפל היה.

דינים העולים: א. **נפל ודאי** - כגון שמת תוך שלשים יום ללידתו ויודעים שלא כלו לו חודשיו [דהיינו שנולד לח' חודשים], אין קוברים אותו ביו"ט. ודעת המג"א שיש בנפל מצות קבורה, וכתב המ"ב שאפשר שיש להקל ביו"ט שני לקברו ע"י גוי. ב. **ולד בר קיימא ודאי** - כגון שידועים שכלו לו חודשיו, קוברים אותו ביו"ט. ומילתו דוחה יו"ט. והוא הדין בשלא ידוע שכלו חודשיו אמנם מת לאחר שלשים יום, דכל ששה ל' יום יצא מתורת נפל (שנת קל"ב). ג. **ספק נפל** - כגון שנולד תוך ל' ולא יודעים אם כלו חודשיו [וגמרו עשרותיו וצפרניו], לשו"ע הולכים לפי הרוב שנולדים ולד מעליא והרי הוא בחזקת בר קיימא וקוברים אותו ביו"ט, אך אין מילתו דוחה יו"ט. ויש חולקים, שכיון שמת איתרע רובא ולא קוברים אותו ביו"ט, וכתב המ"ב שיש להחמיר לקברו ע"י גוי.

(הקדמה לסעיף ז'). **מילה בנפלים**: נפלים שמתו ולא הספיקו למולם, המנהג להסיר ערלתם (ש"ע י"ד סי' רכג ס"ה). ויש בזה ב' טעמים, א, משום שחרפה היא לו להקבר בערלתו. ב, משום תקנת הפושעים שכתוב במדרש שלעתיד לבוא מעבירין את הערלה מקטנים שמתו ולא מלו ונותנים אותה על פושעי ישראל (ב"ב י"א יוסף פ"א). ולאחר המילה מניחים את העורלה בקבר (פ"י ש"ע פ"א). אמנם ולד שמו"ט לקברו ביו"ט [כמבואר הפרטים בסעי' ט], אסור לחתוך ערלתו מפני שאין זה מצרכי הקבורה.

מיהו כתבו האחרונים שתינוק שלא מלו אותו מחמת חולי, ומת לאחר ל' יום שאז הוא ודאי בר קיימא (וכללע"ל) וקוברים אותו ביו"ט, גם מסירים ערלתו, דכיון שיש עליו חובת קבורה מן התורה בודאי אין דוחין את הקבורה בשביל המילה אלא מלין אותו ביום טוב ומשום דכל האיסור למול מת הוא רק מדרבנן [שהרי אין בו שום חיות והרי זה כמחתך בסתם בשר שאין בו שום איסור, וכל האיסור לחתוך בנפל הוא מפני שזה מעשה חול, ובלד גמור מותר משום כבודו (ש"ע פ"א ז)].

26. (קבורת נפל ביו"ט): א) (ודאי נפל): תינוק נפל, האם מותר לקברו ביו"ט. ב) (מכאן לאוסרים בנות א'): ולקברו ביו"ט ע"י גוים. ג) ואם נשתהה או שחושש שמא ישתהה (ויסריח) שמותר לטלטלו כדין גרף של רעי, האם מותר לקברו. ד) (ספק נפל): תינוק שמת תוך ל' יום ולא גמרו (-נשלמו) שערו וצפרניו, האם מותר לקברו ע"י ישראל ביו"ט. [וכשמת ביום ל']. ה) ולקברו ביו"ט ע"י גוים. ו) ואם גמרו שערו וצפרניו, האם מותר לקברו ע"י ישראל. ז) אם הוא זכר ולא מלווה שנוהגין להסיר ערלתו בצרור או באבן, האם מותר לעשות זאת ביו"ט. [ומתי קוברים אותו]. ח) (ודאי לא נפל): אם מת אחר ל', האם מותר לקברו ע"י ישראל או ע"י גוי ביו"ט. [ומה לגבי ערלתו].

(תשובה: א) לא [אפי' ביו"ט שנית]. ויש פוסקים שקבורת נפלים ג"כ מצוה וא"כ אפשר שיש עכ"פ להתיר ביו"ט שני ע"י גוים, ועי' בחכמת אדם. ב) גם אסור. ג) י"א שמתוך שמותר לטלטלו מותר ג"כ לקברו וצ"ע. ד) אסור אפי' ביו"ט שני ואפי' מת ביום ל'. ה) מותר אפי' ביו"ט ראשון. ו) לשו"ע מותר ביו"ט שני (דרוב נשים יולדות ולד ש"ק ואמרינן אינו נפל)⁹⁴, ויש אוסרים (דכיון דמת איתער רובא), ויש להחמיר לקברו ע"י גוי וזה מותר אפי' ביו"ט ראשון. ז) אסור להסיר ביו"ט, וצ"ע (ע"י שעה"צ ס"ק סד). ולכן י"א שמוטב להניחו עד למחר כדי שייסי ערלתו לפני הקבורה. ח) דינו כמת גדול, ונקבר ביו"ט א' ע"י גוים וביו"ט ב' ע"י ישראל. ומסירין אז גם ערלתו (הטעם נתבאר לעיל בהקדמה לסעי' י). סעי' ט יו"ט ק מד-מט ושעה"צ ובה"ל ד"ה אסור.

נח) שאלה למעשה: תינוק שמת ר"ל ביו"ט שני של ראש השנה, והוא בן שבועיים, וגמרו שערותיו וצפרניו, האם מותר לקברו בו ביום. [והיה כבר נימול]. (ע"י ס"ח וס"ק מז).

(הקדמה לסעיף יא). **אין קורעין על מת ביו"ט:** אע"פ שביו"ט שני הותר להתעסק במת מפני כבודו, אין לקרוע עליו ואף שזה לכבודו, משום שרק ענייני קבורתו הותרו (ע"פ הר"ן ב"ל"ה ג).

27. (קריעה ביו"ט): **האם קורעים על המת ביו"ט. [וביו"ט שני. וקורבין].**

תשובה: אין קורעין אפי' ביו"ט שני ואפי' קרוביו, ולערב צריכין לקרוע. סעי' יא וס"ק ג.

(הקדמה לסעיף יב). **זמן קבורת המת ביו"ט:** בסעיף זה יתבאר זמן קבורת המת ביו"ט, איך מסדרים שלא יפגע בתפילה או בסעודת יום טוב.

א. **לענין זמן תפילה** - כתב השו"ע, כשמת בלילה קוברים אותו בבוקר מיד בהשכמה, והטעם שכיון שדין אנינות הוא עד לאחר גמר הקבורה וכל אותו זמן הם אסורים להתפלל, עדיף שיקברוהו קודם התפילה ויוכלו האוננים להתפלל (ע"פ מג"א ס"ק כ"א). וכתבו האחרונים שזה דוקא כאשר קוברים אותו יהודים, שהם מדרזים ויסיפיקו לגמור קבורתו עד התפילה, אבל כשקוברים אותו ע"י עכו"ם [כגון ביו"ט ראשון] שאינם מזדרזים ותימשך הקבורה ויש חשש שמלווי המת יאחרו זמן תפילה, עדיף לקברו לאחר התפילה.

ב. **לענין סעודת יו"ט** - כתב השו"ע שכשמת ביום יש לקברו לאחר האכילה, והטעם כדי שלא יפסידו סעודת יו"ט (ע"פ המג"א ס"ק). והקשה המג"א (ס"ט) בשם המהרש"ל (י"ט"ז ב"ל"ה פ"א סו"י י). א. כיון שאין מי שמתעסק בקבורתו הוי כמת מצוה, ואפי' קריאת המגילה נדחית מפניו וכל שכן שמחת יום טוב. ב. הא איתא במדרש שאסור לאכול סעודת קבע קודם שנקבר המת שנאמר לא תאכלו על הדם (ויקרא י"ט טו). לכן כתבו האחרונים (כ"ל וע"ה) שיקברוהו קודם האכילה. ועי' משנ"ב (ס"ק נב).

28. (זמן קבורת המת ביו"ט): א) **מת ביו"ט ראשון, מתי קוברין אותו [כשמת בלילה או ביום].** ב) **וביו"ט שני, למנהג הרמ"א שקוברין ע"י גוים כשיש גוים.** ג) **וכשקוברין ע"י ישראל, כשמת בלילה.** ד) **ואם מת ביום. [בסתם אדם או אדם חשוב. וכשכל צרכי הקבורה מוכנים].**

(תשובה: א) בבקר אחר האכילה או אחר התפילה (ע"י לקמן אות ד'). ב) כנ"ל א'. ג) משכימין וקוברין אותו קודם תפילה, ויש שכתבו שכיון שא"א להקדים כ"כ (היינו במדינותינו. מהרש"ל. והטעם משום שמתפללים בהשכמה. מחצ"ה) מוטב שלא יקברוהו לפני התפילה,⁹⁵ ודינו כדבסמוך אות ד' לדעת הי"א שם. ד) קוברין אותו אחר האכילה (וכן

הוספות ועיונים

⁹⁴ ועי' כה"ח ס"ק פז דכן פסקו כמה אחרונים להקל אך הביא שם עוד דעות בזה. וכתב דאם אפשר ע"י עכו"ם יש להחמיר בזה ואם אי"א ויש לחוש שייסריח ויצטערו החיים יש להתיר כפסק השו"ע.

⁹⁵ לפי הטעם שהבאנו בסוגריים בשם המחצ"ה שהוא משום שמתפללים בהשכמה ולא יסיפיקו לקברו קודם התפילה, משמע שאין מחלוקת בדבר ואף השו"ע שכתב שקוברים לפני התפילה מודה לזה.

דעת השו"ע. וי"א דמוטב שלא להמתין עד אחר האכילה, אלא יקברוהו בשעה שאומרין פיוטים ויזמינו עשרה בנ"א עכ"פ לקבורתו, ואם הוא אדם חשוב שחייבים כולם ללוותו יוצאוהו לאחר התפלה וילווחו עד ביה"ק ויניחוהו שם (דשוב אינו בבזיון) וילכו לאכל ואח"כ יקברוהו, ומ"מ אם הכל מוכן דהיינו הקבר והתכריכין ואפשר לקברו קודם אכילה בענין שלא ימנעו עי"ז משמחת יו"ט יותר טוב לקברו קודם אכילה בדמדרש סמכו על קרא דלא תאכלו על הדם שאסור לאכול סעודה קבוע קודם שנקבר המת. סעי' יב וס"ק נב נא ושה"צ.

(נט) שאלה למעשה: מת שרוצים ללוותו ולקברו ביו"ט לאחר התפילה בבוקר, מתי יעשו זאת, לפני סעודת יום טוב או לאחריה. (עי' סי"ב וס"ק נב).

תשובות ל"שאלה למעשה". נא לא לסמוך על התשובות למעשה.

- (א) מותר, כיון שזה טירחה מועטת. (וטירחה מרובה אסור, אבל אפשר להניח עליהם כסיו מפני הגשמים כדלקמן סעי' ב).
- (ב) מותר, דהא מטלטלין כלי שאינו מוקצה לצורך דבר המוקצה.
- (ג) במקום שיש עירוב מותר, ובמקום שאין אסור. ומהבית לחצר מותר. ואם אינו יכול לילך כלל בלעדי המקל, מותר בכל מקום (ואפי' בשבת. סי' שא סעי' יז).
- (ד) מותר דנשיאה על הכתפיים אין בזה משום עובדין דחול.
- (ה) מותר לטרוח במקום צער בע"ח (ומשמע אפי' בבע"ח דעלמא שאינו שלו), ועי' טורח רב משמע שאסור.
- (ו) אין עולין על אילן ביו"ט (ואסור להוריד הכדור מהעץ גם בלי לעלות על האילן, דהוי משתמש באילן, כנ"ל סי' תקיד ס"ק לו).
- (ז) מותר. ויזהרו לא לומר בלשון הלואה, אלא כגון בלשון נתינה 'תן לי' (ואף יכול הלוקח להוסיף ולומר למוכר 'ואחזור ואתן לך' (דכיון שמשנה מהלשון הרגיל הוא נזכר שלא לכתוב), מ"ב סי' שז ס"ק מד. וכן יכול לומר לשון שאלה 'תשאיל לי', שו"ע שם סי"א. ואסור להזכיר סכום דמים, כנ"ל סי' שכג ס"ד ע"ש. ומותר להניח משכון אצל המוכר אם הוא דבר שיש בו צורך היום כגון יין או שמן, כנ"ל סי' שז שם). ומותר ביום חול לתבוע הלואה זו בבית דין. (וה"ה בכל זה לענין שבת (ס"ק ג)).
- (ח) מותר, אבל לא יכריזו בקול שלא יהא כדרך חול שהרי אפשר להם לגבות בציניעה (ובעורך השלחן [ס"ג] כתב דלפי טעם זה אם א"א לאסוף בציניעה מותר אף בפרהסיא ובהכרזה כיון שבלא זה לא יהיה לעניים שמחת יום טוב).
- (ט) עי' ישראל אסור ועי' גוי מותר.
- (י) מותר, שכל הטעמים לאיסור לא שייכים בזה, שאין איסור להתעסק ביום חול, ואיסור השהייה לא שייך כשהוא בשביל כבודו של מת (ומבואר כן ביו"ד סי' שנו).
- (יא) אסור, מפני כבודו שלא יאמרו נתחלל שבת על ידו (ולא משמע שיש חילוק בין מת בשבת למת ביום שישו וכבר החלו להתעסק בקבורתו ולא נשאר להם אלא גמר קבורתו שנאמר שבוה אין בזיון למת שלא יאמרו נתחלל שבת על ידו, אלא גם בגמר קבורה בשבת הוי בזיון למת ואסור בשבת).
- (יב) לדעת השו"ע מותר כל דבר המוכרח לקבורתו או לכבודו [כגון לחתוך לו הדס במקום שנוהגים כן]. ולמנהג שכתב הרמ"א מה שאפשר לעשות עי' גוים עושים. ולכו"ע אין לעשות בפרהסיא אלא א"כ הוא אדם מפורסם או שהמקום קטן שהדבר מפורסם. ודברים שהם אוושה מילתא כמו קציצת ארזים אסור בכל גונא. וכשיש חברא קדישא העוסקים מחלוקת אם מותר לאחרים לעשות. (ולעשות כיפה דהיינו מצבה אסור עי' ישראל ומותר עי' גוי, מיהו בלא"ה בזמנינו אין המנהג לעשותו מיד ויש נוהגין להניח מצבה אחר שבעה וכן נהג החתם סופר [כמו שכתב בחוט המשולש], ובחידושי רעק"א [יו"ד סי' שנו] כתב להניח מצבה רק אחר י"ב חודש).
- (יג) אסור, אלא א"כ אינו מוכן להתעסק בלא זה אע"ג שעבירה בידו מותר לשלם לו [כשאין אפשרות אחרת].
- (יד) לצורך ליווי אסור [דלא עדיף מספינה]. ולצורך קבורתו משמע שמותר, ורק למי שמוכרח וכשאינו יכול בענין אחר, וכן אם טורח גדול לילך ברגליו מותר.
- (טו) משמע שמותר.
- (טז) מחלוקת, לשו"ע קוברים עי' ישראל (ועי' לעיל הע' 94), ויש אוסרים וכתב המ"ב לעשות עי' גוי.
- (יז) לדעת השו"ע לאחר האכילה, ויש שכתבו שמוטב ללוותו לפני האכילה ויניחוהו בביה"ק ולאחר האכילה יקברוהו, ואם הכל מוכן דהיינו הקבר והתכריכים ואפשר לקברו קודם אכילה בענין שלא ימנעו עי"ז משמחת יו"ט יותר טוב לקברו קודם אכילה.

סיכום קצר לנלמד: (סי' תקכו) ביו"ט ראשון מותר לעשות מלאכה למת ע"י גוי. ודוקא במקום הצורך, שאם יש קבר מוכן אין לחפור קבר ואף שלא הוכן הקבר בשבילו. וכל כיו"ב ממעטים במלאכה ע"י גוי מה שאפשר. וע"י ישראל אסור שום מלאכה ביו"ט ראשון, גם לא ע"י קראי ומי שנשטמד והנותן לו עובר משום לפני עור. • ע"י גוי שמותר, היינו אפי' יכולים להשהותו עד מחר ולא יסריח. • אם חל יו"ט בערב שבת, והגוים הקוברים לא יגמרו להוליכו עד שבת, אין היתר לקבור ע"י גוי בשבת [שרק ביו"ט הותר], ויקברוהו בעירו ביו"ט ואחר שבת יוליכוהו לביה"ק, או יחמרו הארון בזפת שלא יהא ריחו נודף ולאחר שבת יוציאוהו לביה"ק. • אם הביה"ק רחוק ואין הישראל יכול ללכת עם הגוים ביו"ט שאסור לצאת חוץ לתחום, ישלחוהו עם הגוים, אך אם יש חשש שהגוים יתעללו בו וינוולוהו יקברוהו היום בעירו או יחמרו הארון בזפת כנ"ל, ומחר יקברוהו. • מותר לחפור לו קבר אפי' יש חפירה אחרת, כל שאינה שלו ויצטרכו לפנותו משם לאחר יו"ט, שאין זה כבוד לטלטלו. • מותר לעשות לו תכריכים ע"י גוי ביו"ט, ואם יש אחרים לפי מידתו לא יעשו, ואם אינם מתאימים למידתו מותר אך כשאפשר לתקנם עדיף כדי למעט במלאכה. • דבר שאינו מלאכה, כגון טלטול, דעת השו"ע שמותר ע"י ישראל, ויש אוסרים, והמקל אין למחות בו. וה"ה לדבר שמותר לישראל מדין מתוך, כגון לחמם מים למת או להוציאו, מחלוקת וכנ"ל. • לכסות הקבר בעפר אסור לכו"מ, שהוא מלאכה דאורייתא, וכן לא לעשות ארון או קבר, ולא לכסות הכיסוי בקרשים דהוי אהל. ולא לחתוך ולתקן התכריכים. וכן לא לעשות גרפלא"ך (מקל של עץ שתוחבים בידי המת). • אין לטלטל המת מהמיטה לארץ, שאינו צורך קבורה. וע"י כיכר או תינוק מותר, כמו בשבת. • אין להלין המת מיו"ט ראשון לשני כדי שיתעסקו בו ישראל, ואפי' הוא ת"ח. וגם לא כדי שילוהו אשתו ובניו מחוץ לתחום. • בדיעבד אם השהוה ליו"ט שני, מותר לקברו ע"י ישראל [ולמנהג הרמ"א בלא"ה אין קוברין ע"י ישראל כשאפשר ע"י גוים]. • בשבת וביוה"כ אין להתעסק במת אפי' לא ע"י גוים. וגם לא יעשו הגוים איסור דרבנן, דאין זה כבודו של מת שיאמרו נתחלל שבת על ידו. • ביו"ט שני מותר לישראל לעשות מלאכה דאורייתא בשביל מת. [ה"ה ביו"ט שני של ראש השנה]. והרמ"א כתב שהמנהג שאם אפשר עושים ע"י גוים [אלא א"כ יתעכבו ובנתיים יבוא לידי בזיון כגון שינפח]. אך אין להלינו לאחר יו"ט כדי שיקבר ע"י ישראל, ואם הוא ת"ח צ"ע. • לאוסרים הנ"ל, הותרו ג' דברים: לטהרו בסדין [ואין חוששים שיסחט], ללוותו חוץ לתחום, ולכסותו בעפר כדרכו בחול ונעשה כמין תל. • במקום שיש חבורה המתעסקים במת, מחלוקת אם מותר לישראל אחר לעסוק בו [עברת האוסרים משום שכל מה שאפשר למעט עושים]. • מותר לחתוך הדס למת במקום שמניחים על מיטתו בשביל כבודו. וכ"ש לעשות לו ארון ותכריכים ושאר צרכי קבורתו, כגון לחמם לו מים, לגוזזו שערו. ואם אין בעיר ביה"ק של ישראל מותר להוליכו חוץ לתחום לביה"ק. ואפי' להשכיר לו ספינה או עגלה בשביל כך מותר. וכן להוליכו ע"ג בהמת ישראל. [אך כשיש בעיר ביה"ק אלא שהמת ציוה להוליכו לקברות אבותיו שחוץ לתחום, אסור להוציאו, וילינוהו עד מוצאי יו"ט, ואם יש חשש שיסריח יקברוהו בעירם]. • מלאכות האסורות בחוה"מ, כגון דברים שבפיהרסא, אסור גם ביו"ט שני, ואפי' יו"ט שני אינו חוה"מ. לכן אין קוצצים ארזים לארון ולא חוצבים אבנים לקבר, דאוושא מילתא. וגם מה שהותר אינו אלא כשניכר שעושה למת, כגון שמנסר עצים לארון, מותר רק בחצר שהמת נמצא. וכן לקצץ הדס ולתפור תכריכים, אין מותר במקום גלוי אלא בחצרו של מת. אמנם באדם מפורסם, או שהיהודים מועטים שם ויש פרסום לדברים, כיון שידוע לכל שעושה למת מותר. אך אם אין הדבר בפרסום רק קרה ונתפרסם הדבר לא מהני ואסור לעשות מלאכה במקום גלוי. • אין לבנות הכיפה שעל גבי הקבר, להשי כתר נקבר המת. אך ע"י גוי מותר, ואפי' ביו"ט ראשון, ישש בזה כבוד למת. • כל מה שהותר לעשות מלאכה לצרכו, דוקא כשרוצים לקברו ביו"ט, שאל"כ אסור לעשות לו שום מלאכה, ואפי' לא ע"י גוי. וגם לא מלאכה דרבנן כגון להוציאו לכרמלית. וכן לטלטלו לצרכו כגון מחמה לצל אסור, ומותר ע"י כיכר או תינוק. ויש מתירין ע"י כיכר או תינוק אפי' לצורך החיים כגון שכהנים יוכלו להיכנס לבית או מפני עגמת נפש. • הגם שאין נוטלים שכר על מעשה שבת, מותר ליטול שכר על קבורת מת ביו"ט. ויש אוסרים כשאר דברים, ויש מתירים משום צורך מצוה. אמנם אין ליקח מעות ביו"ט, ולא לקצוב שכר. ואם הפועל אינו מוכן לעשות בלא זה, ישלמו לו ביו"ט אף שעבירה בידו, דיו"ט שני לגבי מת כחול שויהו רבנן. • ביו"ט ראשון אסור ללוות המת חוץ לתחום, ויש אומרים שלמתירים הוצאה למת מדין מתוך מותר גם בזה [ורק לנושאי הארון] כדי שלא ימסרוהו לגוים דבזיון הוא למת, וצ"ע בזה. • ביו"ט שני מותר ללוות המת חוץ לתחום, ואפי' חוץ לגי פרסאות. אך כשאינו כבוד למת אלא בשביל האבלים אסור. • המותרים לצאת עם המת, מותרים גם לחזור, כדי שלא תהא

מכשילן לעת"ל. ולבאים צ"ע אם מותר לחזור, וכן לחברא שעוסקים בשכר צ"ע אם מותר. עכ"פ אם האלפים אמה שלהם מגיעים לאלפים אמה של העיר, מותרים לחזור, כשאר יוצאים ברשות. החוזרים מותרים גם להולך כלי החפירה עימם, וכיון שהולכים מותרים אפי' להכניסם תוך העיר [אפי' יש מקום המשתמר], שכבר הם בידם. • כאשר יש תוך תחום הקברות מקום ישוב יהודים ויכולים לאכול שם, אין היתר לחזור. ועד ד' אלפים אמה אפשר שמותר. • המותרים לחזור, כשיכולים לקצר דרכם לא ילכו בארוכה. • הגם שהותרו מלאכות ביו"ט שני לצורך מת, אין היתר ליסע בספינה ולא ע"ג בהמה, דזילא מילתא. אמנם לצורך קבורתו [ולא כדי ללוותו], ואין אפשרות אחרת, מותר, וכן אם טורח רב לקובר לילך ברגליו מותר. [ולא ירכב בעיר שלא יאמרו הגוים מחללים הם יו"ט]. • מותר להביא מת ביו"ט שני מחוץ לתחום כדי לקברו במקום קבורת ישראל, אפי' אפשר לקברו במקום שנמצא. ואין להקל בזה אלא דוקא כשנשתהה שם המת. • מת שמונח כאן ונשתהה, מותר לילך חוץ לתחום להביא תכריכין ושאר צרכי קבורה כדי לקברו בו ביום. אבל אין לרכב על סוסים בשביל זה. ואם יש חשש שיאכלוהו כלבים מותר הכל ואפי' מלאכה גמורה. אך ביו"ט ראשון אסור כלום, ורק ע"י גוי מותר. • אם נודע שיש מת במרחק כמה ימים והוא בין הגוים ולא ניתן לקבורה, מותר לצאת לדרך ביו"ט כדי למהר לקברו אפי' יגיעו לאחר יו"ט, בשביל שלא יתנוול. וכן אם מונח שם בבית בין הגוים יש להקל, אך בזה דוקא בהליכה ולא ברכיבה. • אין לקבור נפל ביו"ט, גם לא ע"י גוי. [ויש מתירים לקבור נפל דסוברים שקבורתו מצוה, ואפשר שסמוך עליהם להתיר ביו"ט שני ע"י גוים]. • כשיש חשש שהנפל יסריח ומותר לטלטלו מדין גרף של רעי, צ"ע אם מותר להמשיך ולקברו. • תינוק שמת תוך ל' יום ולא נשלמו שערותיו וצפרניו, שהוא ספק נפל, אסור לקברו ע"י ישראל ביו"ט, ואפי' כשמת ביום השלישי. וע"י גוי מותר, ואפי' ביו"ט ראשון. ואם נשלמו שערותיו וצפרניו, מחלוקת, לשי"ע מותר לקברו ביו"ט שני ע"י ישראל דאזלינן בתר רובא שאינם נפלים, ויש חולקים שכיון שמת איתרע רובא והוא בחשש נפל, ויש להחמיר לקברו ע"י גוי [ומותר אפי' ביו"ט ראשון]. • אין להסיר ערלתו ביו"ט [וצ"ע בזה], לכן יש אומרים להשהותו ולקברו לאחר יו"ט. • כשודאי אינו נפל, כגון שמת לאחר שלשים יום, דינו כגדול ונקבר ע"י ישראל ביו"ט שני, ואפי' מותר להסיר ערלתו. • אין קורעים על מת ביו"ט, אפי' ביו"ט שני ואפי' לקרוביו. • זמן הקבורה: מת ביו"ט ראשון שנקבר ע"י גוים, קוברים אותו לאחר התפילה בבוקר או לאחר האכילה. וה"ה ביו"ט שני למנהג הרמ"א שקוברים ע"י גוי. וכשקוברים ע"י ישראל, אם מת בלילה קוברים בהשכמה, וי"א שכיון שא"א להספיק לפני התפילה ישוהו לאחר התפילה. ואם מת ביום, לדעת השו"ע קוברים לאחר האכילה, וי"א לפני האכילה, ויקברוהו בזמן הפיזטים שבתפילה, ואם הוא אדם חשוב שחיבים כולם ללוותו ימתניו לאחר התפילה וילווהו עד ביה"ק ויניחוהו שם ואחר האכילה יחזרו לקברו [ואם הכל מוכן ויכולים לקברו מיד בלא שיהוי, עדיף לקברו מיד].

96 סימן תקכו

(הקדמה לסעי' א). **עירובי תבשילין:** לעיל בסימן תק"ג נתבאר שההיתר לעשות מלאכות ביו"ט לצורך אוכל נפש זהו רק לצורך יו"ט עצמו, אבל אסור לעשות מלאכות ביו"ט לצורך מחר אפילו הוא שבת או יו"ט שני. אמנם האיסור להכין מיו"ט לשבת אינו מהתורה אלא מדרבנן. ונחלקו בזה האמוראים (פסחים מו:): דעת רב חסדא שמן התורה מותר לבשל ביו"ט לשבת משום שצרכי שבת נעשין ביו"ט. [ופרש"י (ד"ה מלאווייחא) שלדעת רב חסדא שבת ויו"ט קדושה אחת היא, דשניהם נקראים שבת, וכשם שמוותר לבשל לבו ביום כך מותר לבשל למחר ונטי' חוס מז. ד"ה ואי דפיכא בע"ט]. ודעת רבה שאין צורכי שבת נעשין ביום טוב משום שההיתר לבשל ביום טוב הוא רק לצורך יום טוב עצמו, אלא שמכל מקום המבשל מיום טוב לשבת אינו עובר על איסור תורה, משום שהואיל ואם יבואו אורחים שיהיו צריכים לתבשיל זה ביו"ט הרי ראוי המאכל שבישל ליום טוב עצמו, א"כ הרי זה כמו שמבשל

הוספות ועיונים

⁹⁶ בסי' זה יתבאר ה' עירובי תבשילין. ועירוב"ת שייך רק ביו"ט החל בערב שבת, כפי שיתבאר בסמוך. בזמנינו שלא מקדשים את החודש עפ"י הראיה ויש לוח קבוע שייך שיחול יום טוב ראשון בערב שבת רק בשביעי של פסח או בחג השבועות או ביום ב' של ראש השנה. אבל יום טוב ראשון של פסח ושל ראש השנה ושל סוכות, ושמיני עצרת, אינם חלים בערב שבת.

ליום טוב עצמו. [וכתבו התוס' (ד"ה תוס') שלדעת רבה ההיתר הוא רק אם יש שהות ביום לאוכלו, וראה במשנ"ב (סק"ג) ובבה"ל (ד"ה ועל דין ענין זה בהרחבה). וכל זה מדין תורה, אמנם חכמים אסרו לבשל ביו"ט לצורך שבת ללא עירובי תבשילין, והוא על ידי שמכין תבשיל מערב יו"ט לצורך השבת, וע"י זה מותר לו להמשיך ולבשל ביו"ט לצורך השבת.

והטעם שאסרו לבשל ללא עירובי תבשילין נחלקו בגמרא (בבב"ב טו:): רבא אמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב [דמתוך שמערב וזכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליום טוב, ובורר מנה לזה ומנה לזה (כ"ט)]. רב אשי אמר, כדי שיאמר, ומה אם אין אופין מיום טוב לשבת [אלא אם כן התחיל מבעוד יום דאינו אלא כוומר והולך, אבל אתחיל לא (כ"ט)], קל וחומר מיום טוב לחול [לגמרי לא אופין (כ"ט)].

(הקדמה לס"ד. ד.) **קבלת קדושת היום ע"י ציבור או ע"י יחיד:** לעיל סי' רס"ג (סעי' יג) מבואר שציבור שקיבלו עליהם שבת, כח קבלתם הוא חזק וגוררים את היחידים שלא היו עמהם, וכולם מקבלים שבת בקבלת הציבור.

כתבו האחרונים (ובבב"ב כ"ג סי' ס"ב כ"ח) שיחיד שקיבל שבת, אין כחו חזק כקבלת הציבור, והוא מותר בכל הדברים המותרים בספק חשכה, כגון שבות לצורך מצוה. וע"י בשעה"צ (כ"ח) ס"ק ט' שדן לענין אם היחיד קיבל שבת בתוך השמשות, דאפשר שרק כשקיבל שבת מבעוד יום אין קבלתו קבלה גמורה אבל בבין השמשות חמיר וקבלתו הוי קבלה גמורה, ע"ש.

(שי"ד לשעה"צ ס"ק י.) **בבה"ל לעיל סי' רס"א** (ד"ה אין מעדיין) הביא שיטת הדרך החיים שאפי' לאחר שקבלו הציבור שבת מותר לעשות מלאכה דרבנן לצורך מצוה, וטעמו דלא חמיר קבלת ציבור מבין השמשות, שבודאי לא היה דעת הציבור לקבל על עצמם התוספת שיהא חמור מבין השמשות עצמו, ובביה"ש הרי מותר מלאכה דרבנן לצורך מצוה וכנ"ל סי' רס"א ס"א.

קבלת יו"ט בברכו: דעת הראב"ן (סי' ס"ח) שמי ששכח ולא עירב עירובי תבשילין ונזכר כשאמר שליח ציבור ברכו, ועירב מיד קודם שהתפללו הציבור תפילת יו"ט, עירובו עירוב, כי קבלת יו"ט אינה עד תפילת יו"ט. ועפ"י דבריו חלק ה"ט (סק"ג) על המג"א (סק"ב) הסובר שבאמירת ברכו נחשב לקבלת יו"ט, והט"ז פוסק דקבלת יו"ט חל רק בתפילת מעריב. והקשו האליה רבה (סק"ג) והגרעק"א (פסקנאוטיו לג"ע), דמדברי הראב"ן שם מוכח שגם בשבת לא נחשב קבלת שבת אלא רק בתפילת ערבית, ובברכו לבד עדיין לא נחשב קבלת שבת, ולכן סובר שהוא הדין ביו"ט לא נחשב קבלת יו"ט באמירת ברכו רק בתפילת מעריב. אבל לדין דקיי"ל בסי' רס"א (סי' ז') שאמירת ברכו נחשב לקבלת שבת, א"כ הוא הדין לענין יו"ט נחשב ברכו לקבלת יו"ט, ואין חילוק בין שבת ליו"ט בזה. [ובבב"ב חיים כתב שיש לחלק בין שבת ליו"ט, והביא לזה ראיה מהמשנה בסוכה (מג), ושפ"ל"ז רק בשבת אמירת ברכו הוי קבלה וביו"ט לא].

(הקדמה לבה"ל ד"ה ספק חשיכה.) **קבלת שבת לאשה ע"י הדלקת הנר:** לעיל בסי' רס"ג (סי' ה) הובא בשו"ע דעת הבה"ג שאשה המדליקה נר שבת, מקבלת על עצמה שבת בהדלקתה [אבל איש שמדליק אינו מקבל שבת בהדלקתו]. ושם בשו"ע הובא דעת הסוברים שאין האשה יכולה להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקתה, וכתב בבב"ל (כ"ח) שמשמע מזה שכשהאשה מדליקה נר שבת יש לכך דין קבלת שבת של ציבור, ולכן לא מועיל תנאי. וע"י עוד בבב"ל שדן לענין הדלקת נר יו"ט שאין כולם מדליקין בשעה אחת ואפשר דאין חומרתו כשל שבת, ע"ש.

1. **(בישול מיו"ט לשבת - מהתורה):** יו"ט שחל בערב שבת, האם מותר מהתורה לבשל מיו"ט לשבת. תשובה: מותר, הואיל ואילו נזדמנו לו אורחים היה ראוי להם לבו ביום, אא"כ הוא סמוך לחשכה כל כך שאינו ראוי היום לאורחים, וי"א דאפילו בכ"ג מותר לצורך שבת מהתורה. בה"ל ד"ה וע"י.

2. **(בישול מיו"ט לשבת):** א) האם למעשה מותר לבשל מיו"ט לשבת. ב) מה יש לזוהר בענין הכנת המאכלים ביו"ט לשבת, כשעשה עירובי תבשילין. ג) ומה בענין הטמנת המאכלים שמטמין לשבת בתנור (דאסור בשבת להטמין דבר השומר על החום, וביו"ט מותר לצורך היום, וע"י עירוב תבשילין מותר גם לשבת). ד) ומה נהגו משום הנ"ל. ה) ומה"ד בהנ"ל ב' וג' בשעת הדחק, ביו"ט ראשון וביו"ט שני.

תשובה: א) חכמים אסרו זאת, אא"כ עשה עירובי תבשילין. [וה"ה מיו"ט שני של גלויות לשבת]. ב) שיקדים הכנת מאכלי שבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד היום גדול, דסמוך לחשכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביו"ט גופא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא וכנ"ל (תשובה קודמת) ועל זה לא מהני עירובי תבשילין. ג) גם יזהר להטמין בזמן שאפשר שיתבשל שליש בישול מבעו"י. ד) להקדים תפילת ערבית בליל שבת כשחל סמוך

ליו"ט כדי שלא יתאחר מלאכת בישולו ביו"ט עד סמוך לחשכה. (ה) ביו"ט שני יש להקל להכין כשנתאחר בישולו לשבת עד סמוך לחשכה, ואף ביו"ט ראשון אפשר שיש להקל בשעה"ד [כדעה שניה לעיל (כתשו' 1)], אבל לכתחילה בודאי צריך לזהר בזה ובפרט ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא. סעי' א וס"ק א ג. דין בישל והותר לקמן סעי' כא כב, ודין הערמה לקמן סעי' כד.

3. (לערב בבין השמשות או משקבל יו"ט): (א) האם מותר להניח עירובי תבשילין בספק חשכה [דהיינו משקיעת החמה עד שנראין ג' כוכבים בניונים שהוא ודאי לילה כנ"ל סי' רסא ס"ק כג]. כשלא קיבל עליו יו"ט. (ב) ואם קיבל עליו יו"ט באמירת ברכו. (ג) ואם הצבור אמרו ברכו והוא לא אמר. (ד) ומה"ד כשהוא לבדו קיבל יו"ט בפירושו. (ה) ואם כבר התפלל מעריבו. (ו) אשה שהדליקה נרות, האם אפשר לערב בשבילה.

תשובה: (א) מותר (דעירובי תבשילין דרבנן, וספק דרבנן לקולא). (ב) שוב אינו יכול לערב, ובשעה"ד יכול לערב אף לאחר ברכו כל זמן שלא התפללו הצבור מעריב, אם לא חשכה עדיין. (ג) גם הדין כנ"ל ב', דהיחיד נגרר אחר הצבור כנ"ל סי' רסג ס"ד. (ד) אפשר דלא מהני לענין זה ויכול עדיין לערב אם לא חשכה. (ה) בזה יש מחמירין, ואפ"ל התפלל ביחידות. (ו) צ"ע בזה, ולכתחילה בודאי יזהר לערב קודם שתדליק. סעי' א וס"ק ד ושעה"צ ובה"ל ד"ה ספק.

4. (לא עירב עד מנחה): (א) בא להתפלל מנחה ונזכר שלא עשה עירוב תבשילין, ואם יחזור לביתו לערב יאחר זמן מנחה, מה יעשה. (ב) ואם יכול לעשות עירובו ע"י שליח.

תשובה: (א) יתפלל מנחה, ולענין עירוב יקנה קמחו לאחרים (כדלהלן סעי' כ שמי שלא עירב, יקנה קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו, והם אופים ומבשלים ונותנים לו). (ב) ישלח שליח לעשות עירוב קודם שיתפלל מנחה, ויאמר לשליח שיעשה בשבילו ויזכה גם למשרתו. ס"ק ד ושה"צ.

(ס) (א) שאלה למעשה: א. אותם שרגילים להכין חמין בערב שבת באופן שאינו ראוי לאכילה ביום שיש, והולך ומתבשל ונעשה מוכן במשך ליל שבת. מה יש להם לזהר כשמכניינים חמין ביו"ט שחל בערב שבת. (ע"י ס"ק ג). ב. הגבאי המסור של בית הכנסת, ר' שמעון לוי הי"ו, כאשר למד את הסעיף שלנו, נתעורר אצלו שיש לעשות תזכורת לציבור לפני יו"ט שחל בערב שבת, ועתה רשם לעצמו להוסיף שורה מודגשת במודעה שמפרסם על זמני התפילות של יו"ט, שיש להם לשים לב ולהיזהר ולהודיע בביתם על כך. מהו הדבר שרשם לעצמו להזכיר לציבור.

(הקדמה לסעי' ב). (במה מערבין כדי לאפות למחר: שנינו במשנה (ב"ב טו) ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת (ע"כ), ומבואר שעושים עירובי תבשילין בתבשיל. והנה בגמרא (ב"ב טו) חיפשו אסמכתא לעירובי תבשילין מן התורה, והביאו שבברייתא דדרשו זאת מהפסוק (שמות טז כג) 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשל', מכאן אמר רבי אליעזר אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל. מכאן שמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה (ע"כ הגמ'). ולומד מזה רבינו תם, שמה שאמרו במשנה שעושים העירוב בתבשיל, זהו כדי להתיר לבשל ביו"ט לצורך שבת, אבל אם רוצה לאפות, אין תבשיל העירוב מתיר אפיה, וצריך לעשות את העירוב מתבשיל ומפת. [ומ"מ ע"י הנחת פת ותבשיל מותר גם לעשות ביו"ט שאר דברים לצורך שבת כגון הוצאה והדלקת הנר, ואע"פ שאינם בכלל בישול ואפיה. והטעם משום שהם מכשירי אוכלים ודברים הצריכים לענין אכילה שעיקרה הוא פת ותבשיל (מא"י טו)].

ותבו התוס' (י: ד"ה אמר) והרא"ש (טס) שר"י חלק על ר"ת, שודאי הכנת תבשיל מועילה גם לאפיה, וכן הוא להדיא בתוספתא (פ"ב ה"ב) וז"ל: העושה תבשיל מערב יו"ט אופה ומבשל עליו לשבת. ואף שר"ת הוכיח דבריו מדברי ר' אליעזר בברייתא, מ"מ בירושלמי מובא שר' יהושע חולק על ר' אליעזר, דז"ל הירושלמי (ה"ב): כתוב 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשל', ר' אליעזר אומר אופין על האפוי ומבשלים על המבושל. ור' יהושע אומר אופין ומבשלים על המבושל. ע"כ. והלכה כר' יהושע לגבי ר' אליעזר, דר' אליעזר שמותי הוא [מתלמידי שמאי היה (כפי' שכתב ה"ה: ד"ה שמותי, ע"כ)]. וכ"כ הר"ן (י: ד"ה אמר רבא). ובב"י הביא שכן דעת הר"ף והרמב"ם ועוד ראשונים שעירוב בתבשיל מועיל גם לאפיה. אולם כתבו הראשונים שנהגו להחמיר כר"ת, וכן כתבו התוס' (טס) בשם ר"י שלא מלאו לבו לעבור על דברי דודו [ר"ת] וצריך פת ותבשיל, וכן עמא דבר (עכ"ד).

(הקדמה לס"ק ד). **אם אפשר לערב בפת בלבד:** בגמרא (פ"ג טו.) אמר אביי אין מערבין אלא בתבשיל, ולא בקדמה והקשו הראשונים (עין לה"ט ס"ט, כ"ה"ט, והדושי המאליה) על דעת ר"ת הסובר שצריך פת מדברי אביי אלו שאין לעשות העירוב מפת. ותירצו הראשונים שכוונת אביי שאם רוצה לבשל ביו"ט לא מועיל לערב בפת [מהעיסמים שמבואר בגמרא שם ויחביל לקמן בסעי' ז], אבל אם רוצה לאפות צריך להניח פת. (ע"כ) ועכ"פ מוכח מהגמרא שכדי לבשל ודאי לא מועיל לערב בפת.

5. (עירוב בפת): א) האם מערבין בפת או בתבשיל. [מעיקר הדין ולכתחילה]. ב) ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד, האם מותר לאפות ולבשל ביו"ט בשביל שבת. ג) ואם נזכר קודם יו"ט. ד) ואם עשה העירוב מפת לבד. [והאם מועיל לפת לבד]. ה) ואם אינו צריך לאפות ביו"ט אלא רק לבשל, במה מערב.

תשובה: א) עיקר העירוב נתקן מתבשיל, אבל לכתחילה יש לערב בפת ותבשיל. ב) כן. ג) צריך להוסיף להניח גם פת, ויאמר בהדין עירובא וכו', אבל לא יברך שנית. ד) לא מהני אפילו לפת (דלא כחולקים) וכל שכן לא לתבשיל. ה) סגי לכתחילה לערב בתבשיל לחוד. סעי' ב' וס"ק ז.

סא) שאלה למעשה: האם אפשר לעשות העירוב ב"רוגלך" או "עוגת טורט" בלבד (עכ"פ לענין דיעבד כשכבר עשה). (ע"י ס"ק ז).

(הקדמה לסעי' א). איתא בגמרא (פ"ג טו.) - אמר רבי אבא, ערובי תבשילין צריכין כזית. איבעיא להו, כזית אחד לכולן [-לכל האנשים היוצאים בעירוב], או דלמא כזית לכל אחד ואחד. תא שמע, דאמר רבי אבא אמר רב ערובי תבשילין צריכין כזית, בין לאחד בין למאה. [ונשאלו בגמ' -] תנו, אכלו או שאבד, לא יבשל עליו בתחילה, שייר ממנו כל שהוא, סומך עליו לשבת. מאי כל שהוא, לאו אף על גב דליכא כזית. [ודחו -] לא, דאית ביה כזית. מבואר בגמ' שלעירובי תבשילין די בכזית.

והביא הבית יוסף בשם המרדכי דאיתא בירושלמי 'עירובי תבשילין כך הם, פת כביצה ותבשיל כזית'. וכתב דהא דקאמר הירושלמי פת כביצה, פליג אתלמודא דידן (הג"ל) דמשמע שיעור כזית לכל דבר ולא מפליג בין פת לתבשיל [נקיימ"ל כהבבלי]. וכן פסק השו"ע ששיעור העירוב הוא כזית. והדרכי משה כתב בשם האור זרוע דטוב ליקח לכתחילה כביצה לחוש לירושלמי.

6. (שיעור העירוב): א) כמה הוא שיעור עירוב, מעיקר הדין. ב) ואם מערב להרבה בני אדם. ג) מה נוהגים לכתחילה בשיעור הפת. ד) ואם כבר עשה בכזית. ה) מה יש לנהוג משום הידור מצוה בלחם והתבשיל שלוקח לעירוב.

תשובה: א) כזית. ב) די בכזית אחד בין לאחד בין לאלפים⁹⁷. ג) שיהא בשיעור כביצה. ד) אין צריך לחזור ולעשות.⁹⁸ ה) ליקח לחם שלם, וחתיכת בשר או דגים חשובה. ומהר"ל היה מניח הבשר על צלחת ולא על הגלוסקא (הפת שמניח לעירוב), שלא ימאס הפת מהבשר. סעי' ג' וס"ק ח' יא. ענין בציעה על פת העירוב יובא לקמן סעי' טז.

(הקדמה לסעי' ד). **אין מערבין בפת ובדייסא:** איתא בגמרא (פ"ג טו.) אמר אביי אין מערבין אלא בתבשיל, ולא בפת. ושאלו בגמ' (בלתנא בתנא) מה הטעם שאין מערבין בפת, אם משום שצריך לערב בדבר שאינו מצוי, כדי שיהיה מוכח שהוא לשבת, ופת מצויה, ועל כן אין מערבין בה, והרי דייסא אינה מצויה, ואף על פי כן אמר רב נחומי בר זכריה אין עושים עירוב בדייסא. אלא הטעם שאין מערבין בפת משום שלעירוב תבשילין צריך דבר שמלפת את הפת, שרק באופן זה מוכח שהוא לשבת, ואילו פת אינה מלפתת את הפת, וכמו כן דייסא ג"כ אינה מלפתת את הפת, דאמר רבי זירא, הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא [-שאוכלים לחם עם לחם, והיינו שאוכלים לחם עם דייסא, שדייסא אינה מלפתת], ולכן אין מערבין גם בדייסא (ע"כ הגמ' ע"פ פ"ג טו.).

הוספות ועיונים

⁹⁷ משא"כ בעירובי תחומין צריך מזון ב' סעודות לכל אחד (ס"י ט"ז ט"ז), ובעירובי חצרות צריך כגורגרת לכל אחד ואם יש שם מזון ב' סעודות אין צריך יותר מכך (ס"י שס"ח ט"ז).

⁹⁸ מקור דין זה בחמד משה (ס"ק טו.). עיינו ששקשה מה חידש הרמ"א במה שכתב וכן נוהגין לכתחילה לעשות בכביצה, דאין לומר שכוונתו לחדש שבדיעבד יוצא בפחות מכביצה, שהרי בדיעבד יוצאים אף אם לא הניח פת כלל וכנ"ל בסעיף ב', ומכח זה מחדש החמד משה דמה שכתב השו"ע בסעיף ב' יוצא בדיעבד בתבשיל לבד היינו רק אם לא נזכר עד שבא יו"ט, אבל אם נזכר בערב יו"ט, אף שכבר עשה העירוב בתבשיל לבד הוי כלכתחילה וצריך לחזור ולעשותו עם פת בלא ברכה [והביאו המשני"ב לעיל (ס"ק טו.)], ועי"ז מחדש הרמ"א שאם הניח עירוב בפת פחות מכביצה אין צריך לחזור ולעשותו בכביצה אף שיש שהות ביום.

(הקדמה לשעה"צ ס"ק כג). **אם אפשר לערב בלפתן שרגילים לאכלו ביום חול:** הנה בבאור הטעם שצריך דבר שמלפתים בו את הפת כתב רש"י (ספ ד"ה למלפת וד"ה ופה) וז"ל: לפתן בעינן דמוכחא מילתא שעשו לשת. ופת לא מלפתא, הלכך לא מוכחא מילתא היא 'שהרי בכל יום יש לחם'. עכ"ל. ומלשון 'שהרי בכל יום יש לחם' דייקו המג"א (סק"ז) והאליה רבה (סק"ה) ששיטת רש"י שצריך שיהא דבר שאין דרך לאכלו בכל יום, שאז מוכח שמכין את הדבר לכבוד שבת. והנשמת אדם (כלל ק"ט ס"ט) והשער הציון (ס"ק כג) הרבו להקשות על דבריהם, והוכיחו שאין זה כונת רש"י, אלא עיקר החילוק הוא בין דבר המלפת את הפת או לא, שדבר שאינו מלפת כגון פת הרי תמיד נאכל בחול, משא"כ דבר המלפת לפעמים אינו נאכל ביום חול, ובאמת אפ"י אם מין מאכל זה רגילים לאכלו בחול אפשר לערב בו שהרי הוא מין המלפת ומין המלפת אינו נאכל תמיד בחול, וממילא מוכח שעושה לכבוד שבת. [וכי"ב פירש המהרש"א (טז) בדברי רש"י].

7. (באיזה מין מאכל מערבין): א) **האם אפשר לערב בדבר שאין דרך בני אדם ללפת בו את הפת אלא נאכל בפני עצמו כדי לשבוע, כגון דייסא** (-תבשיל העשוי משעורים כתושים). ב) ובמקומות שנוהגין ללפת בהם הפת. ג) ושאר מיני קטניות. ד) ותפוחי אדמה שהסיר קליפתן ובשלו יבשים. ה) וקטניות מבושלים יבשים שקוראים ארבע"ס (-חומס), או פולין שקורין בא"ב (-שעועית). ו) ובאיזה תבשיל מערבין.

תשובה: א) לא. ב) בטלה דעתן אצל כל אדם. ג) תלוי במנהג המקומות, שבמקום שאין מלפתין בהן את הפת אסור לערב בהן. ד) זה מדברים שדרך לאכל בפ"ע כדי לשבוע ולא ללפת את הפת ואין מערבין בהם. ה) כנ"ל ד'. ו) בדבר שראוי ללפת בו את הפת, כגון בשר ודגים וביצים ושאר מיני לפתן מבושלים שדרך ללפת בהם את הפת. סעי' ד' וס"ק י"א יב ושה"צ.

ב) שאלה למעשה: האם אפשר לערב בקומפוט. וב"קוגל". ע"י שו"ע ס"ד).

(הקדמה לסעי' ה). איתא בברייתא (בבב"ב ט"ז): 'תבשיל' זה צלי, ואפילו כבוש, שלוק, ומבושל, וקוליים האיספנין שנתן עליו מים חמין מערב יו"ט. דהיינו התבשיל של עירוב תבשילין, אין צריך שיהא מבושל ממש, אלא אפילו מאכל צלי, או אפילו בישול כל דהו כמו כבוש שהוא מאכל חי אלא שהיה שרוי במשקה כ"ד שעות [ואין זה בישול ממש אלא שנטתנה המאכל בטעמו ואיכותו קצת ע"י הכבישה], וכן מאכל מעושן, כל אלו דינם כתבשיל ומעורבים בהם. וכן דגים קטנים שלא בישלן בישול גמור אלא שהדיחן במים חמים, ומתוך שהם רכים נגמר בישולן ע"י הדחה וראויים לאכילה אף ללא בישול על האש, דינם כתבשיל.

(הקדמה לס"ק יג). בגמ' חולין (כ"ג) מבואר דכבוש הרי הוא כמבושל, ומליח דינו כרותח דצלי. ולפי"ז בעירובי תבשילין שדין תבשיל וצלי שוים, לכאורה גם כבוש ומלוח דינם שוה, שכשם שמעורבים במאכל כבוש משום ש'כבוש הרי הוא כמבושל' הוא הדין שאפשר לערב במאכל מלוח שהרי 'מליח הרי הוא כרותח דצלי' [וזהו דעת החכם צבי שכבוש ומלוח דינם שוה, ראה שעה"צ ס"ק כד]. אמנם הב"ח והמג"א (סק"ג) כתבו דכבוש מערבין עירובי תבשילין ובמלוח אין מערבין. וז"ל הב"ח: משום דלא דמי לכבוש דהוי כמבושל, דמליחה אינה אלא 'כרותח' דצלי, ואע"ג דצלי גופיה חשיב תבשיל, מכל מקום מליחה דאינה אלא כצלי (היינו כרותח לל"ה) ולא צלי ממש לא חשיב לסמוך עליו. עכ"ל. וכע"ז כתב המג"א. וביתר ביאור כתב הצ"ח, שלענין כבוש אמרו בגמרא ד'כבוש הרי הוא כמבושל' ומשמע שדינו כמבושל ממש, וא"כ גם לענין עירובי תבשילין יש לכבוש דין 'תבשיל', אבל לענין מליחה אמרו בגמרא 'מליח הרי הוא כרותח דצלי' ולא אמרו 'הרי הוא כצלי', ומשמע מלשון זה שרק לענין פליטה ובליעה (שבזה מיידי בגמרא שם) דין מליחה כרותחת צלי, אבל אין דין מלוח כצלי ממש, ולכן לענין עירוב תבשילין אין מערבין בו.

8. (סוגי תבשיל): א) **האם אפשר לערב בצלי.** ב) ובתבשיל המבושל הרבה יותר מכפי צרכו. ג) ובדגים קטנים שקורין קוליים האיספנין שהוא רך ובהדחתו במים חמין נגמר לאכילה, כשהדיחו במים חמין. ד) ובתבשיל מעושן [וראוי לאכילה]. ה) ובכבוש [וראוי לאכילה]. ו) וכמה זמן נחשב כבוש. כשנשרה במים, בשאר משקין (שאינם חריפים), בחומץ, בציר. ז) האם מערבין במליח. ח) ובדגים מלוחים שקורין הערינג"ג (-דג מלוח) שראויים לאכילה כבר לפני המליחה כמות שהן חיים. ואותם המונחין בשולי החבית וכבושין בציר.

תשובה: א) כן. ב) כן. ג) מערבין. ד) מערבין. ה) מערבין בכבוש. ו) כשנשרה במים ושאר משקין צריך שיהא משך כ"ד שעות, ובחומץ וציר (דמחמת חריפותם ממהרים את הכבישה) די בנשרה בכדי שיתנונו על האש

ויתחיל להרתיע. (ז) אף שנחשב כרותח דצלי, אין מערבין בו. (ח) אין מערבין בדגים מלוחים וכנ"ל דמליח לא מהני, אך אותם הכבושין בציר שבשולי החבית יש להם דין כבוש ומערבין בהם.⁹⁹ סעי' ה' וס"ק ג' יז.

9. (מאכל חי שבשלו): (א) דבר הראוי לאלכו חי, ובשלו, האם מערבין בו. (ב) האם מערבין בדגים קטנים שבישלו או צלאן, והיו מלוחים תחילה שרואיין לאכלם חיים. (ג) ובתפוחים מבושלים או שאר פירות מבושלים.

(תשובה: א) כן. (ב) כן, מהטעם הנ"ל. (ג) מערבין, אם דרך המקום ללפת בהן הפת. סעי' ה' וס"ק יח יט.

(ג) שאלה למעשה: האם אפשר לערב בקופסת שימורים [כגון של זיתים, מלפפונים חמוצים, או שאר מיני מאכל - לאו דוקא מבושלים]. (ע"י שו"ע ס"ה וס"ק יג. ועיין עוד).

10. (שיירי תבשיל): (א) האם אפשר לגרור שמנונית שנדבק בסכין ולערב בו [כשיש בו כזית]. (ב) עדשים שבשולי הקדרה, האם אפשר לערב בהם [במקום שהדרך ללפת בהם]. (ג) האם אפשר לכתחילה לערב בשמנונית או במאכל שבשולי הקדרה. (ד) תבשיל גמור של עדשים, אך לא נתבשל לשם עירוב, האם מערבין בו לכתחילה.

(תשובה: א) כן, ויע"פ שנשאר שם בלא מתכוין ולא נתבשל מתחילה לכך. וגוררו ואומר עליו בהדין עירובא וכו'. (ב) כנ"ל א'¹⁰⁰ ג) כן, ודוקא אם אין לו תבשיל אחר, דהוי קצת ביזוי מצוה. (ד) כן. וי"א דלכתחילה מצוה מן המובחר לעשות תבשיל בכיוון לשם עירוב, ואולי די שבישלו לצורך שבת. סעי' ו' וס"ק כ' ובה"ל ד"ה עדשים.

(ד) שאלה למעשה: משפחת ל' בישלו ביצים בערב יום טוב לצורך סודות הבוקר של יום טוב. והנה סמוך לכניסת החג, נזכרו שלא עשו עירובי תבשילין לצורך השבת הסמוכה לאחר יום טוב. האם יכולים לקחת את אחת מהביצים שבשלו ליו"ט ולעשות בה עירובי תבשילין. (ע"י ס"ק כ' ובה"ל ד"ה עדשים).

(הקדמה לסעי' ז). **עירוב גדול העיר:** לעיל (ס"ג) נתבאר שאפשר לערב בכזית אחד עבור הרבה אנשים.

והנה אמרו בגמרא (בבב"ב טז) דאבוה דשמואל היה מערב עבור כל בני נהרדעא. רבי אמי ורבי אסי היו מערבין עבור כל אנשי טבריא. וכן היה מכריו רבי יעקב בר אידי ביו"ט שחל בערב שבת 'מי שלא הגיע ערובי תבשילין, יבוא ויסמוך על העירוב שלי', שכאשר היה מערב בערב יו"ט היה אומר שמערב גם כל מי ששכח ולא עירב. (ומבואר שהאמוראים דקדקו לערב עבור כל בני העיר כדי שמי שלא עירב יוכל לסמוך עליהם. ופשוט שאין זה מתקנת חז"ל, שלא אמרו בגמ' שכך צריך לעשות אלא שכך היו האמוראים הנ"ל עושים, ומה גם שמבואר בגמ' בכמה מקומות (עי' ט"ז ס"ק) שלא בכל מקום היה מערב גדול העיר. וכתב המ"ב (ס"ק כל) שזה כונת השו"ע שכתב 'מצוה', דהיינו טוב לעשות, אך אינו תקנה (וכשע"פ ס"ק י"א דחה דכ"ה ה"ט) שלמל בע"ע ע"ז תקנה ולפיכך הוקשה לט"ז).

והנה איתא בגמ' (שם), מעשה בסומא שהיה מסדר משניות לפני שמואל, ופעם אחת שחל יו"ט בערב שבת ראהו שמואל שהוא עצוב, ושאלו שמואל מדוע אתה עצוב, והשיב לו הסומא משום ששכח לעשות עירובי תבשילין. אמר לו שמואל, אתה יכול לסמוך על העירוב שלי, שאני מערב עבור כל בני עירי. בשנה הבאה ביו"ט, שוב ראה אותו שמואל עצוב. שאל אותו שמואל מדוע אתה עצוב. אמר לו שלא הנחתי עירובי תבשילין. אמר לו שמואל, אתה פושע בכך, שכבר פעם שניה שלא הנחת עירובי תבשילין, ועל כן - לכל אלו ששכחו מועיל עירובי ומותר להם לבשל לשבת, אבל לך אסור לבשל לשבת. וכתב הרא"ש (סי' ג) שכאן מבואר שאין לסמוך לכתחילה על עירובו של גדול העיר אלא רק מי ששכח או נאנס. וכן פרשו עוד ראשונים (הובאו בשע"ת ס"ק לז). וכן פסק השו"ע, שמי שפשע אינו יכול לסמוך על העירוב שעשו עבורו, וממילא דלכתחילה אין לסמוך על עירובו של גדול העיר אלא רק מי ששכח או נאנס.

אמנם הרשב"א כתב (עבודת הקודש בית מועד ע"פ פ"ב) שאם היה דעת המניח אפילו על הפושעים, מותר להם לסמוך על עירובו. ומבואר בדבריו שמה שהסומא לא יצא בעירובו של שמואל הוא מפני שלא היה דעתו לערב על

הוספות ועיונים

⁹⁹ כמבואר בפמ"ג (וי"ד סי' קה משיבוי סק"א) שגדר כבישה היא כל שהמאכל מתנוגע בדבר שנכשב בו, ולכן הדגים העליונים אף שהם מלוחים אין מערבין בהם, שאף שהם לחים מהמלח אין להם דין 'כבוש', אבל הדגים שבשולי החבית דינם ככבושים כיון שהדגים שריוס בציר מרובה.

¹⁰⁰ בגמרא (בבב"ב טז): 'עדשים שבשולי קדרה סומך עליהן משום ערובי תבשילין, והני מילי דאית בהו כזית. ומלשון הגמרא נראה שרק בשמנונית שעל גבי הסכין גוררו וסומך עליו משום עירובי תבשילין, והני מילי דאית בהו כזית. ומלשון הגמרא נראה שרק בשמנונית שעל גבי הסכין יש לגרור, אבל בעדשים שבשולי קדירה לא הוזכר שיש לגרורם, וכן נראה מלשון השו"ע [ואולי הסברא לזה דבמאכל שבקדירה יש לזה חשיבות גם כשלא גרורו, משא"כ מאכל שנשאר בסכין. אינו שמנונית שע"ג הסכין אינה ניכרת, ורק לאחר הגרירה נאספת וניכרת, משא"כ תבשיל לעולם הוא ניכר ועומד] אמנם במשנ"ב נקט דגם בעדשים שבשולי קדירה יש לגרורם.

המזידיים והפושעים, שאינם חוששים לדברי חכמים (ע"פ רש"י טו: ד"ה לדידך). אבל אם היה דעתו של החכם גם על הפושעים, העירוב חל עבורם. (ולפי"ז מה שאמרו בגמ' לעיל טו: ע"ק לשלוח סעודה עבור מי ששכח לערב ולא נמי שפסע ולא עירב, ו"ל דמיידי במקום שכל עירב גדול העיר עבור כולם). וכן משמע ברמב"ם (יו"ט פ"ו ה"ז) וזלמחר מכריז ואומר כל מי שכל הניח עירובי תבשילין יסמוך על עירובי ולא כתב ימי ששכח. ולכן השמיט דין פושע, ע"י מרבה"מ. וכן מבואר בעוד ראשונים (ראו"ט בשעה"צ ס"ק לה) שהעירוב של גדול העיר מועיל גם למי שיכל לערב ולא עירב. ולפי פירוש זה שהעירוב מועיל עבור כל אדם, א"כ גם מלכתחילה יכול כל אדם לסמוך על עירובו של גדול העיר.

וביאור הגמרא לפי מהלך זה נתבאר בדברי הרשב"א (ט"ס), וז"ל: המערב על כל בני עירו, והיה שם מי שאינו רגיל לסמוך עליו אלא מערב לעצמו, ושכח ולא עירב, הוא יכול לסמוך על עירובו של זה. במה דברים אמורים, בשלא שכח אלא פעם אחת, לפי ששגג הוא, אבל אם שכח פעם אחר פעם, פושע הוא, ואין דעת המניח על הפושעים. עכ"ל. דהיינו שלכתחילה כל אחד יכול לסמוך על עירובו של גדול העיר, אלא שמי שעושה תמיד בעצמו ואינו רגיל לסמוך על גדול העיר ושכח פעמיים להניח בעצמו הרי הוא פושע, שהרי רגיל הוא להניח בעצמו, וכיון שפסע בזה ששכח שני פעמים אין דעת גדול העיר להוציאו, אבל בפעם ראשונה ששכח כיון שעדיין אינו פושע הרי הוא יוצא בעירובו של גדול העיר אף שרגיל תמיד לערב בעצמו.

(הקדמה לשעה"צ ס"ק לו). **בביאור שיטת רש"י:** לעיל הובא המעשה באותו סומא שלא עירב, שבשנה השניה ששכח לערב אמר לו שמואל פושע אתה ואינך יוצא בעירוב שעשיתי עבור כולם. וכתב על זה רש"י (ד"ה לדידך) וז"ל: לדידך אסור, שאין דעתי על המזידין והפושעים שאינם חרדים לדברי חכמים. עכ"ל. ומלשון רש"י שכתב 'שאינ דעתי על המזידין והפושעים' דייק הב"י ששמואל לא היתה דעתו על הפושעים ולכן לא יצא אותו סומא בעירובו, אבל באופן שגדול העיר מכוון גם על הפושעים הרי הם יוצאים בעירובו. (ולעיל הובא שכן דעת המשגי"ג). וכתב הבית יוסף שהרא"ש חולק על זה, שמדבריו נראה שהסומא לכתחילה על עירובו של גדול העיר פושע הוא ואינו יוצא בעירובו של גדול העיר ולא מועיל שמכוון גם עבורו. אך בשעה"צ (ס"ק לו) כתב שאין מחלוקת בין רש"י לרא"ש, וגם רש"י מודה שאי אפשר להוציא את הפושעים, דמשמואל יש ללמוד שכל גדול העיר העושה עירוב אינו רשאי לכיין להוציאם, והטעם משום דזלזול הוא בתקנת חכמים שתקנו עירובי תבשילין.

11. (עירוב עבור אחרים): א) האם יכול אחד לערב עבור אנשים אחרים. ב) והאם דוקא כשכולל עצמו בעירוב זה ומזכה להם חלק בתבשילו, או גם כשכבר עירב ורוצה לערב עליהן בפ"ע. ג) כשערב לעצמו ואח"כ מערב עבור אחרים, האם יכול לברך על עירוב זה. ד) האם בעירוב השני צריך תבשיל אחר או שיכול לזכות להם בתבשיל שכבר עירב.

תשובה: א) כן (וראה בסעיפים הבאים עוד פרטים בזה), וכל מי שיאנס יכול לסמוך על זה, כדלקמן. ב) בכל גונא יכול. ג) צ"ע, שמא לא יצטרכו לזה. ד) יש להסתפק בזה. סעי' ז ובה"ל ד"ה ומצוה ושעה"צ ס"ק לא.

12. (עירוב גדול העיר): א) מה מצוה על גדול העיר בענין העירוב. ב) האם מצוה דרבנן לעשות כן. תשובה: א) שיערב עבור כל בני עירו, וכל מי שנאנס יכול לסמוך על זה. ב) לא (דהיינו אין זה תקנה דרבנן), ומצינו שכמה גדולי האמוראים היו מדקדקים בה. סעי' ז וס"ק כא ושה"צ.

13. (לצאת בעירוב של גדול העיר): א) האם לכתחילה אפשר לסמוך על העירוב של גדול העיר ולא לערב. ב) באיזה אופן גם לדעה ב' לא יוצא. ג) מכאן לדעה א' שאין סומכים לכתחילה על עירוב גדול העיר: האם אפשר לעשות שליח שיערב עבורו. ד) אם אמר לו הגדול קודם שעשה שיסמוך עליו ונתרצה, האם יכול לסמוך על עירובו. ה) מי שנאנס ולא עירב, האם יכול לסמוך. ו) ואם הניח עירוב ואבד. ז) ועם הארץ שאינו יודע לערב או שחשב שיכולים לסמוך על עירוב של הגדול לכתחילה. ח) מי שיכול לערב ולא עירב ורוצה לסמוך על עירוב הגדול האם יוצא בו. ט) ומי ששכח מחמת עצלות שלא מחמת טירדה. י) ואם שכח מחמת טירדה פעם אחת או פעמיים.

תשובה: א) לא, אלא מצוה לכתחילה על כל אחד שיערב בעצמו (וכן דעת המחבר).¹⁰¹ וי"א שכל אדם יכול לסמוך לכתחילה על עירובו של גדול העיר. ואפשר דבדיעבד יכול לסמוך על פוסקים אלו ולהקל משום שמחת יו"ט (ולהתיר למי שלא מערב בכל פעם לסמוך על עירובו של גדול העיר, ראה לקמן אות ב'), אבל לכתחילה טוב וישר שכל

¹⁰¹ ואשתו ובני ביתו נכללים בעירובו ואינם צריכים לערב בעצמם. רא"ש פ"ב ס"ו. וראה גם משני"ב ס"ק נו.

אחד יערב לעצמו. (ב) מי שכל פעם עושה בעצמו ואח"כ קרה כמה פעמים¹⁰² ששכח ולא עשה, בזה אין הגדול מוציאו שהרי לא היה דרכו לסמוך על הגדול. (ג) כן. (ד) כן (שכיון שהודיע לו קודם שעירב שמעבר בשבילו ונתרצה לכך, נעשה הגדול כשלוחו ונחשב כאילו עירב בעצמו, שהרי אין צורך שיעשה העירוב בידי ממש, אלא שיתן דעתו על זה). (ה) כן. (ו) גם [ולא אומרים שגילה בדעתו שאינו רוצה לצאת ע"י גדול העיר]. (ז) גם יכול לסמוך. (ח) נקרא פושע ולא יוצא בו. (ט) כנ"ל ח'. (י) בפעם הראשון סומך עליו, אבל ברגל שני¹⁰³ ששכח שוב הוא פושע שניכר שאינו חרד לדבר מצוה ואין סומך עליו שאין חכמים רשאים להקנות עירובים לפושעים. סעי' ז וס"ק כב כד-כו ושה"צ.

(ה) (ו) שאלה למעשה: א. ערב יו"ט הסמוך לשבת, מי ששכח עקב טירדת היום לעשות עירובי תבשילין, הרי הוא יכול לסמוך על עירובו של גדול העיר המערב עבור כולם שכל מי שנאנס יכול לסמוך עליו. והנה קרה, וברגל הבא שוב שכח לעשות עירוב תבשילין עקב טירדתו. האם יכול לסמוך על עירובו של גדול העיר. ב. מי שמתארח ביום טוב הסמוך לשבת באישהו ישוב או מלון, ויודע שיש שם אנשים שלא בקיאים היטב במה שצריך לעשות, ויתכן שיבשלו או ידליקו נר ביום טוב לצורך שבת בלא לעשות עירובי תבשילין, האם יש ענין שיעשה עירוב עבורם. (ע"י ס"ז וס"ק כא ושעה"צ לא).

(הקדמה לסעי' ח). לעיל הובאו דברי הגמ' (בבלי ט"ז) שאבוא דשמואל היה מערב עבור כל בני הנהרדעא, ורבי אמי ורבי אסי היו מערבים עבור כל אנשי טבריא. ומכאן יש ללמוד שהמערב עבור אחרים אינו צריך לפרט שמם, שהרי האמוראים שעירבו לא פירטו את שמם של כל בני העיר היוצאים בעירובם.

ושאלה הגמ' עד כמה [עד-איזה מרחק מועיל העירוב של גדול העיר]. אמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאבבי, עד סוף תחום שבת [-אלפיים אמה הסמוכים לעיר]. וכתב הרשב"א (שו"ת ח"ג סי' רסה, עננה"ק בית מועד ע"ד ס"ב) שהטעם שמועיל עד אלפיים אמה, משום שמסתמא דעתו של המערב על כל אנשי העיר וסביבותיה, אך אותם שחונן לאלפיים אמה אינו נותן דעתו עליהם, שהוא דבר שלא שכיח שיבואו. אמנם ודי שאם אותם אנשים דעתם לבוא לעיר ועושים עירובי תחומין לכך, והמערב עירובי תבשילין יודע זאת ודעתו גם עליהם, יוצאים בעירובו (וכיו"צ כתב רש"י, ופירשו המפרשים בדבריו כהרשב"א שאם היה דעתו להדיח על אוחס שחון לתחום ועשו עירובי תחומין יולאים בעירובו, עיי' ב"ה יק"ק ופ"ב ס"ז) כ"ל ונבאנה"ל).

14. (מי בכלל העירוב): א) כשמערב עבור אחרים, האם צריך להזכיר את שמם בשעה שמזכה להם ע"י אחר. (ב) מי יכול לסמוך על העירוב הנ"ל. (ג) מי שהוא חוץ לתחום העיר, והניח עירובי תחומין ויכול לבוא לכאן, האם יוצא בעירוב הנ"ל. (ד) ובאיזה אופן יוכל לצאת מי שנמצא חוץ לעירוב.

(תשובה: א) לא, אלא מערב על כל בני עירו. וכן בנוסח 'בהדין עירובא' (שאומר אחר הברכה) יאמר 'לי ולכל מי שלא עשה עירוב' או 'לכל בני עירי'. (ב) כל מי שהוא בתחום העיר (ושכח או נאנס, ס"ק לב, ויש מקילים לכל אדם כנ"ל ס"ז). (ג) לא, דסתמא אין דעתו של אדם להקנות אלא למי שהוא בעירו ובתחומו. (ד) כאשר המניח התנה עליו בהדיא, וגם הוא עשה עירובי תחומין, שבלא זה לא מהני תנאו שהרי אינו יכול לבוא ולקח (שהרי ענין העירוב הוא שנחשב שהתחיל לבשל מערב יו"ט לשבת, וביו"ט אינו אלא כגומר [כמבואר ברמ"א ס"א], וכיון שנמצא במקום שאינו יכול לבוא אל התבשיל אינו יכול לסמוך עליו שיחשב כמו שהתחיל לבשל מערב יו"ט). סעי' ח וס"ק כד-כז.

(ס) שאלה למעשה: מי שמתארח בעיר אחרת, ושכח לעשות עירובי תבשילין, ויש שם גדול העיר שמערב עבור כולם - אלא שאין האורח בעיר הזו יודע האם כונת המערב גם עליו מאחר שאינו מתושבי עיר זו, האם יכול לסמוך על העירוב. (ע"י ס"ח).

_____ הוספות ועיונים _____

¹⁰² והיינו פעמיים, שהרי מקור דעה זו הוא מעובדא דההוא סמיה [כמבואר בשעה"צ ל"ט] ושם היה פעמיים.
¹⁰³ ברשב"א (עננה"ק בית מועד ש"ד ס"ב) מבואר שדוקא אם שכח פעם אחר פעם ברציפות הוא פושע, אבל אם היה רגל שיש בו עירונית בנתיים ואז לא שכח, לא הוא פושע. וכן דקדק בדבריו בנשמ"א (כלל קב אות ה) [אלא שרצה לדקדק מלשון רש"י דאפי' אינם רצופים, ואפי' שרחה הדקדוק מרשי"י כתב שם בחיי אדם דאפי' אינם רצופים וסיים בצ"ע]. ובשו"ת כנסת יחזקאל (סי' בא, לפני סכס 350 שנה) העלה שדוקא ברצופין, וכן כתב בכף החיים (סי' ק מה) מדנפשיה שדוקא ברצופין, והכי מסתברא 'שהרי יכיר שחרד לדברי חכמים ועירב אלא שהשכחה גרמא לוי' (לשון הכה"ח).

(הקדמה לסעי' ט). **עירובי תבשילין צריכין דעת מניח:** איתא בגמרא (בבלי טז:): אמר רב הונא אמר רב, ערובי תבשילין צריכין דעת. [ואמרו בגמ' -] פשיטא, דעת מניח בעינן. ומפרש רש"י, וז"ל: צריכים דעת - שידעו שלשם כך נעשו. ורב הונא לא פירש דעת מי, ומפרשין לה אן ואמרין הא ודאי פשיטא לן דכי אמר רב הונא צריכים דעת דעתו דמניח מיהא בעי, דאיהו עדיף שעושהו לשם כך וכו'. ולדברי רש"י כוונת הגמרא שמי שמניח לעצמו צריך שידע שעושהו לשם עירוב דהיינו שצריך להיות הביטול לשם עירוב.

אולם רבינו חננאל פירש בעינן אחר, פשיטא דעת מניח בעינן - דודאי המניח צריך לומר כי לפלוני ופלוני אני מערב, כשמואל דהוה מערב 'אכולה נהרדעא' (הרי שהיה דעתו על כל אנשי העיר). ורבי אמי ורבי אסי מערבי אכולה טבריא, וכן פירש הרא"ש, וכן כתב המאירי וז"ל: עירובי תבשילין צריך שיהא דעת מניח להוציא בו אותם שרוצה שיצאו בו, ולא בכוונה בלבד אלא שיוזכרים אם בפרט אם בכלל, רצה לומר שאם ירצה לזכות בו כל בני העיר או כל בני המבוי או כל בני החצר יזכרים בכלל או איזהו שירצה בפרט. עכ"ל.

דעת מי שעירבו בשבילו: בגמרא שם הסתפקו: דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן. תא שמע דאבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא, רבי אמי ורבי אסי מערבו אכולהו טבריא. מכריז ר' יעקב בר אידי מי שלא הניח עירובי תבשילין יבוא ויסמוך על שלי. [ומבואר דלא בעינן דעת מי שהניחו בשבילו]. וכתב המאירי שהטעם הוא משום שזכין לו לאדם שלא בפניו.

וכתב הר"ן (סו): שעיקר הוכחת הגמ' שא"צ דעת מי שהניחו לו הוא מר' יעקב בר אידי שהיה מכריז שכל מי שלא הניח עירוב תבשילין יבוא ויסמוך על שלו, אבל משמואל שעירב על כל נהרדעא ור' אמי ור' אסי שעירבו על כל טבריא ולא הכריזו אין להוכיח שאין צריך דעת מי שהניחו לו, שכיון שלא הכריזו משמע שהיו רגילים בכך כל שנה והיה יודע לכל בני עירם וסמכו עליהם מערב יום טוב. וכתב הר"ן דמכאן יש ללמוד שמי שדרכו להניח בכל שנה כשמואל ורב אמי ורב אסי אין צריך להכריז אלא סומכין עליו מן הסתם.

15. (ידיעת היוצא בעירוב): א) המערב עבור אחר, האם צריך להודיע לו בעת ההנחה שמערב עבורו. ב) ומה הוא צריך לדעת.

תשובה: א) לא. ב) לפני שמבשל ביו"ט צריך לדעת שחברו עירב עבורו. סעי' ט.

16. (לסמוך בסתמא): א) אם ידוע גדול העיר לערב על כל בני עירו, האם אפשר לסמוך עליו בסתמא אותן ששכחו או נאנסו, [ואם לא הוכרזו שעירב]. ב) האם על סתם בני אדם אפשר לסמוך, ע"פ נוסח העירוב שהוא 'לנו ולכל הדרים בעיר הזאת'. ג) ומתי אפשר לסמוך על סתם אדם שאינו גדול העיר.

תשובה: א) אפשר לסמוך, אפי' לא הוכרז. ב) א"א לסמוך, דסתם בני"א אין יודעים לזכות ע"י אחר ולא מהני כלום. ג) כאשר יודע בבירור שהקנה כדן. סעי' ט וס"ק לב.

זז) שאלה למעשה: א. מי ששכח להניח עירובי תבשילין, והוא נמצא במקום שיש אדם גדול, אך לא בירר האם הגדול מערב עבור כולם, האם יכול לסמוך בסתם שהגדול עירב עבור בני העיר. (עי' היטב בס"ק לב. וראה גם ש"ע ס"ז).

(הקדמה לסעי' י). **זיכוי העירוב לאחרים:** כדי לזכות את העירוב לאחרים, אי אפשר שהעירוב יהא שייך גם להם סתם, שהרי הוא נמצא תחת יד הבעלים, לכן אמרו בגמ' (עירובין פ): שיזכה את העירוב ע"י אדם אחר שאינו בעליו עבור האחרים שרוצה לערב עבורם [ואז הזוכה עבורם הוא כשליח שלהם וכאילו הם בעצמם זכו בעירוב ויש להם חלק בו. אבל המערב עצמו אינו יכול לזכות להם. לפי שבכל קנין צריך החפץ לצאת מרשות המקנה לרשות הקונה, וכל זמן שהוא ביד המקנה לא יצא החפץ מרשותו (עי' משני"ב פסו מטו)].

ע"י מי מזכים את העירוב: שנינו במסכת עירובין (ע"ט): ומזכה להן על ידי בנו ובתו הגדולים, ואינו מזכה על ידי בנו ובתו הקטנים מפני שידן כידו. ונחלקו הראשונים מהו הגדר של גדול וקטן לענין זה. דעת הרא"ש (בבלי פ"ב ס"ו) שבן הסמוך על שולחן אביו אינו יכול לזכות לאחרים ואפילו הוא גדול, שכיון שהוא סמוך על שולחן אביו ידו כיד אביו, ואילו כל מי שאינו סמוך על שולחן אביו מזכין על ידו ואפילו הוא קטן. ודעת הר"ף (בבלי טז) והרמב"ם (עירובין פ"א ס"ה) שגדול הכוונה גדול ממש, ומזכין על ידו אפילו אם הוא סמוך על שולחן אביו, וקטן הכוונה קטן ממש, ואין מזכין על ידו אפילו אינו סמוך על שולחן אביו.

וכן נחלקו הראשונים לענין אשתו שמעלה לה מזונות, דעת הר"ף (סז) והרמב"ם (סז) שאפשר לזכות על ידי אשתו אף כשמעלה לה מזונות, דהא כשנותן לה אחר מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה מהני, הרי דינא לה די לזכות לעצמה, הוא הדין דיכול לזכות על ידה לאחרים (משני"ב ס"ג פסו ס"ק נט), ודעת הרא"ש (בבלי פ"ב ס"ו) שאין לזכות על ידי אשתו שמעלה לה מזונות, משום דיד אשה כיד בעלה.

למעשה השו"ע לענין עירובי חצרות (סי' קס"ז ס"ה) הביא ב' דעות אלו, ופסק דלכתחילה טוב לחוש לדברי שניהם היכא דאפשר; אבל בדיעבד סומכין על דברי המיקל (ב"י והמ"א ס"ט) כיון דעירוב דרבנן (ב"י ס"ט).

(הקדמה למ"ב ס"ק לד.). **אשה אוכלת בקדירה נפרדת מהבעל:** כתב המהרש"ל (פ"ק ב"ה פ"ב ס"ה) דאשה שאינה אוכלת עם בעלה אלא אוכלת בקדירה בפני עצמה והוא רק מעלה לה מזונות, אינה נטפלת אחר קדרת הבעל, כיון שאינה אוכלת ממאכליו, וצריכה עירוב בפ"ע, שהטעם של עירובי תבשילין הוא שנחשב שהתחיל לבשל לשבת מערב יום טוב ובוים טוב אינו אלא כגומר והולך (כמבואר בב"מ ס"א), וכיון שאינה אוכלת מתבשילין של הבעל לא שייך לומר כלפיה שהתחילה לבשל מערב יום טוב ע"י העירוב של הבעל. ושונה הדבר לגבי עירובי חצרות, שתלוי הדבר בבעל הבית, ואף המקבלת מזונות מבעלה ומבשלת בעצמה הריהי טפילה אליו, משא"כ כאן הדבר תלוי אם הם אוכלים מאותו תבשיל שבאופן זה אין צריך עירוב אחר, או שאוכלים מתבשיל אחר שבאופן זה צריך כל אחד עירוב בפני עצמו. וכמו כן יכול גם לזכות על ידה עירוב לאחרים, דמגו שצריכה עירוב בשבילה ויכולה לזכות בעירוב לעצמה, יכולה אף לזכותו לאחרים.

17. (המערב עבור אחרים): א) המערב עבור אחרים, כיצד חל העירוב עליהם. ב) ע"י מי אפשר לזכות. ג) ומה"ד באשתו שמעלה לה מזונות או בנו גדול שסמוך על שלחנו, שנחלקו בזה לענין עירובי שבת. ד) אשתו שמעלה לה מזונות אך היא מבשלת בפ"ע, האם אפשר לזכות על ידה.

(תשובה: א) שמזכה להם ע"י אחר. ב) כל מי שמזכים על ידו בעירובי שבת (-עירובי חצרות ושתופי מבואות) כנתבאר לעיל בס"י ס"ז ס"ה, מזכין על ידו בעירובי תבשילין. ג) (לכתחילה טוב לחוש במקום שאפשר ולא לזכות על ידם, ומכל מקום) בדיעבד סומכים להקל (דעירוב דרבנן. נתבאר ע"פ ב"י ושו"ע ס"י שסו ס"י).¹⁰⁴ ד) כן, דכיון דצריכה עירוב בפ"ע (וכדלקמן תשובה הבאה) מיגו דזכיא לנפשה יכול לזכות על ידה גם לאחרים. סעי' י' וס"ק לד.

18. (חיוב אשה בעירוב): א) לקמן (ס"ק נ) יתבאר שאשתו ובני ביתו של אדם יוצאים בעירוב של בעל הבית, שנטפלים אליו. מה דין אשתו שמעלה לה מזונות אך היא מבשלת לעצמה. ב) ואשה שגרה בבית בעל בית.

(תשובה: א) צריכה עירוב בפ"ע [או שיערבו בעדה]. ב) כל שכן שצריכה לערב או שיערבו בעבורה או שתצא בעירוב של גדול העיר אם אינה יכולה לערב (וכנ"ל ס"ז).¹⁰⁵ ס"ק לד ושה"צ.

סח) שאלה למעשה: מי שמתארחים אצלו קרובים, כגון הוריו, בנו נשוי, חתנו, אחיו. ורוצה לזכות את העירוב עבור אחרים, האם יכול לזכות ע"י הקרובים הנ"ל. (ע"י ס"י וס"ק לד. וע"י גם לעיל בהקדמה לסעי' י', ובתשרי 17' ג' בהערה).

(הקדמה לסעי' יא). **צורת זכיית העירוב:** כשמזכה את העירוב לאחרים, צריך המזכה להגביהו טפח מהמקום שנמצא בו, שכיון שהדבר נמצא ברשות הבעלים, אי אפשר לזכותו לאחרים בלא שיגביהו מרשות זו.

19. (צורת הזכייה): א) המזכה את העירוב לאחרים, כיצד מזכה. ב) ואם היה מונח על איזה דבר שלא ע"ג קרקע.

(תשובה: א) ע"י שמגביה את העירוב מהקרקע טפח. ב) גם צריך להגביהו משם טפח. וע"י לעיל ס"י שסו ס"ט (שגם אם הניח העירוב לתוך ידו של הזוכה צריך להגביהו ידו טפח. משנ"ב שם ס"ק נא. ואם העירוב מונח כולו ביד הזוכה ולא בולט מן הצדדים, אינו צריך להגביהו ידו כלל, דיידו קונה בלא טעם הגבהה. בה"ל שם ד"ה צריך). סעי' י' וס"ק לה.

20. (אמירה במעשה העירוב): לאחר שהמזכה זיכה, חוזר המערב ונטולו ממנו. א) האם המערב מברך על העירוב. ואם מניח העירוב בשליחות והתבשיל הוא של המשלח. ב) מה אומר אחר הברכה. ג) ומי שאינו מבין לשון הקודש (-לאו דוקא אלא הכונה לשון תרגום. מ"ב תלד י בכיו"ב), באיזו לשון יאמר. ד) לדעות (לקמן סעי' כ') שהאמירה בדין יהא וכו' מעכבת, מה"ד אם לא הזכיר לאדלוקי שרגא ולאפוקי ולשוטו.

הוספות ועיונים

¹⁰⁴ ומבואר ברמ"א שם דאם בנו הגדול נשוי אשה מזכין על ידו אע"פ שסמוך על שולחן אביו, משום שעושה הכל על דעת עצמו ולא על דעת אביו (משני"ב שם סק"ט).

¹⁰⁵ בשעה"צ כתב שאינה נטפלת, ומשמעות דבריו שהיינו באופן שאינה אוכלת משל בעה"ב, וכן מבואר במחצית השקל ס"ק יא. ובאופן שאוכלת משל בעה"ב, ע"י לקמן בבאה"ל ס"כ ד"ה מי לענין משרתת האוכלת אצת בעה"ב שיתכן שיש לחייבה בעירוב בפ"ע.

תשובה: א) מברך (אקב"ו) על מצות עירוב. ואם הוא שליח יש דעות אם צריך לברך עליו (ועי' לקמן בתשובות לשאלה למעשה תשו' י'). ב) בהדין עירובא יהא שרא לן לאפווי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא¹⁰⁶ (ווי"א גם ולאפוקי (מרשות לרשות) וטוב לומר גם ולשחוט) ולמעבד כל צרכנא מיו"ט לשבת, לנא ולפלוגי ולפלוגי (כשרוצה לפרט למי בדעתו להקנות), או לכל בני העיר הזאת (כשאין ברצונו לפרט למי מקנה, כדלעיל ס"ח). ג) בלשון לעז שמבין, ואם אינו מבין מה שאמר א"כ לא סמך על העירוב ולא מהני (שכיון שאינו מבין הי"ז כמי שלא אמר כלל). ד) אין להחמיר בהם. מי שלא בירך ברכת העירוב אין הברכה מעכבת כיון שאמר הנוסח 'בדין' וכו' (ס"ק סד). סעי' יג וס"ק לז-מ ובה"ל ד"ה ומברך. אם מניח עירובי תבשילין ועירובי חצרות ביחד, עי' לעיל סי' שסו ס"ק עט כיצד מברך.

ט) שאלה למעשה: מי שמתארח אצל קרוביו, כגון בן נשוי אצל הוריו וכי"ב, ובעל הבית מכבד לעשות עירובי תבשילין, ואומר לו: הנך מכובד לקחת ביצה אחת מתוך סיר הביצים שהתבשלו ליו"ט, וכן חלה אחת, ולעשות עליהם עירוב. האם השליח יכול לברך על מעשה העירוב. עי' בה"ל ס"ב ד"ה ומברך, ודוק בדבריו. ועיי' עוד).

הקדמה לסעי' יג). **הכנה לשבת מיו"ט ראשון שחל ביום חמישי**: כתבו הראשונים שאע"פ שהניח עירובי תבשילין, אין להכין לשבת אלא ביו"ט הסמוך לשבת ולא ביו"ט ראשון. ונאמרו ב' טעמים לזה: א. הרא"ש (שו"ת כלל כג ס"ח, וכו"ז צ"ב ב"מ"ה הכני"ח ח"א סי' תרפ"ה) כתב שכיון שבזמנינו שלא מקדשים על פי הראיה עיקר היום טוב הוא יום הראשון ויו"ט שני אינו אלא משום מנהג אבותינו (וזו כונת ה"ה"ש שכתב משום שמלא והוא ע"פ המבואר בגמ' ד', נה"ש סק"ז), א"כ יום שני הוא כחול לגבי יום ראשון, וכיון שיכול לעשות בשני למה יעשה בראשון שהוא קודש. ב. הר"ן (טו, ד"ה מניח) כתב שהחכמים התירו לבשל ע"י עירוב תבשילין רק לשבת קרובה, אבל לשבת רחוקה [דהיינו מיום חמישי לשבת] לא התירו.

וכתב המג"א (ס"ק יג) שלטעם שכתב הרא"ש (עי' שעה"ל ס"ק נח) שכיון שיכול לעשות בחול למה יעשה ביו"ט, יש להסתפק באופן שידוע שלא יוכל להכין ביום השני, האם יכול להכין ביום הראשון. אמנם למעשה כתב המשנ"ב (ס"ק מה) שאין להקל בזה, וביאר בשעה"צ (ס"ק נח) משום שהרבה סוברים כטעם הר"ן דלשבת רחוקה לא התירו, ולטעם זה יש לאסור גם באונס (עי' בשעה"ל ע"ד).

21. (ויו"ט ראשון שחל בחמישי): א) יו"ט ראשון שחל ביום חמישי, האם אפשר לבשל מיו"ט ראשון לשבת ע"י העירוב. ב) ואם יודע שיהיה לו אונס ביו"ט שני שלא יוכל לבשל בו, ועירב מתחילה ע"מ לבשל ביום ראשון. ג) מה"ד בדיעבד אם עבר או שגג ובישל ביום הראשון. ד) אם חל יו"ט ראשון ביום ו', האם מועיל העירוב להכין לשבת. תשובה: א) לא.¹⁰⁷ ב) גם לא מהני, דלא תקנו עירוב אלא מיום הסמוך לשבת ולא מיום שלפניו. ג) ה"טז מתיר. וכו' כשלא בישל מאכלים אחרים לשבת (שבזה אף המהרש"ל מודה, עי' שעה"צ), ועי' לקמן סעי' כג. ד) בודאי. סעי' יג וס"ק מא מב ושה"צ.

ע) שאלה למעשה: כשחל ראש השנה בימי חמישי ושישי, ועושים עירובי תבשילין, האם אפשר להכין מאכלים מיו"ט ראשון של ר"ה לשבת [שיו"ט שני של ר"ה אינו מחמת ספק, וב' הימים כיומא אריכתא דמי]. עי' סעי' יג וס"ק מא ושה"צ נח. ועיי' עוד).

הקדמה לסעי' יד). **אם צריך להניח העירוב בערב יו"ט דוקא**: כבר נתבאר בהקדמה לסעי' א' דנחלקו רבא ורב אשי בטעם שתיקנו חז"ל עירובי תבשילין, דלרבא טעם התקנה הוא לכבוד שבת, כדי שיברור מנה יפה לשבת, ולרב אשי טעם התקנה הוא לכבוד יו"ט, כדי שיאמרו מה מיו"ט לשבת אין אופין א"כ התחיל מבעוד יום קל וחומר דמיו"ט לחול לגמרי לא. וכתב הרא"ש (ס"ה) דהנפק"מ בין הטעמים, דלרבא צריך לערב דווקא

הוספות ועיונים

¹⁰⁶ ואף שהדלקת הנר אינה בכלל פת ותבשיל, מ"מ העירוב בפת ותבשיל מתיר גם הדלקת הנר ושאר מלאכות, שלא הצריכו חכמים לעשות העירוב אלא בעיקר תיקון הסעודה (רא"ש פ"ב ס"יא). וכתב הרא"ש (שם ס"ט"ז) וז"ל: ואע"פ שפרשתי לעיל שלא תיקנו אלא לעיקר סעודה, היינו דאין צריך לעשות העירוב אלא מפת ותבשיל שהוא עיקר סעודה, אבל צריך להזכיר כל דבר שאסור לעשות בלא עירוב. עכ"ל.

¹⁰⁷ אמנם מותר להכין לשבת כבר מליל יו"ט שני, כן פשוט וכן מבואר במשנ"ב לקמן סי' תקטו ס"ק מב.

בעיו"ט כדי שיזכור לברור מנה יפה לשבת, אבל לרב אשי יכול לערב אפילו קודם ערב יו"ט. ולפי"ז כיון דקי"ל כרב אשי (נראה בס"ל ס"א ד"ה ועל ידי, ופעם"כ ס"ק סו) יש להתיר להניח עירוב גם לפני ערב יו"ט.

אמנם הכל בו בשם רבינו נתנאל כתב שאף לדעת רב אשי שטעם העירוב הוא שיתחיל לבשל מערב יום טוב, אינו יכול לסמוך עליו ליום טוב אחר, משום דמצותו להניחו דוקא בערב יו"ט שבא להתיר לבשל בו ונטעם הדבר ביאר בראשון לציון שדוקא כשמבשל בערב יו"ט ניכר שעושה משום שאסור לבשל מיו"ט לשבת אבל אם יבשל בריחוק זמן לא ניכר הדבר. ולדעה זו לא רק מיו"ט אחד ליו"ט אחר לא מועיל העירוב, אלא אפילו אם הניח שנים או שלשה ימים לפני יו"ט לא מהני, אלא צריך להניח בערב יום טוב ממש.

ויש שיטה שלישית בזה, והיא דעת המרדכי (סי' תע"ב) והגהות מימון (פ"ו אות ב) בשם הירושלמי, דליו"ט אחר שאינו סמוך ליו"ט זה שעומד בו בעת הנחת העירוב אין יכולין לערב, אבל לאותו יו"ט, כגון שחל סוכות ביום חמישי [ולבני חו"ל הנהגים שני ימים טובים צריך להניח עירוב תבשילין ביום רביעי שהוא ערב יו"ט], וכשחל סוכות ביום חמישי יחול גם שמיני עצרת ביום חמישי [ולבני חו"ל ביום חמישי ושני וצריכים עירובי תבשילין], שיכול לומר ערב יו"ט ראשון שיהיה העירוב גם על שמיני עצרת, שכיון שהוא זמן מועט מועיל העירוב.

למעשה קיימא לן כהרא"ש שמועיל העירוב לשאר יו"ט אפי' הניחו קודם ערב יו"ט (עי' פעם"כ ס"ק סג), אבל לכתחילה חוששים לשיטת הכל בו בשם רבינו נתנאל, ולכן לכתחילה יערב דוקא בערב יו"ט.

22. (הכנת התבשיל שלא בערב יו"ט): **האם אפשר להכין התבשיל של עירובי תבשילין מלפני ערב יו"ט [כשאת הנחת העירוב לשם עירוב עושה בערב יו"ט].**

תשובה: לכתחילה טוב ליהדר להכין התבשיל בערב יו"ט גופא ולא מקודם, ואם אין לו, כשר אף לכתחילה כל שהניחו לשם עירוב. בה"ל ד"ה לכתחילה.

23. (עירו"ת לפני ערב יו"ט): (א) **האם אפשר להניח עירובי תבשילין לפני ערב יו"ט. (ב) אם הניח עירוב שמתקיים ימים הרבה כגון מעושר, וכלל בתנאי של בהדין עירובא גם שבתות אחרות שגייעו סמוך ליו"ט, האם צריך להניח בהם עירוב. ומסוכות לשמיני עצרת. [לכתחילה ובדיעבד]. (ג) האם אותו כזית שעירב פעם קודמת מהני גם ליו"ט זה [לענין דיעבד].**

תשובה: (א) לכתחילה אין לעשות זאת, די ש אומרים שמצוה להניחו דוקא בעיו"ט. (ב) לכתחילה לא יסמוך על העירוב הקודם וכנ"ל, ואפי' מסוכות לשמ"ע, לכן אם נזכר בערב יו"ט השני צריך לערב שנית ולומר בהדין עירובא. אך לא יחזור לברך. ובדיעבד אם הניח כן ולא נזכר לערב שנית בעיו"ט סומך על עירוב זה. (ג) אפשר דצריך שיהא כזית לכל יו"ט ולא סגי בכזית א' [א"כ יחזור ויאמר בעיו"ט השני על הכזית שנשאר בהדין עירובא כו'] וצ"ע. ומסוכות לשמ"ע יש להקל בדיעבד אף אם היה רק כזית אחד ולא חזר ואמר עליו בעיו"ט. סעי' יד' ס"ק מג-מה ובה"ל ד"ה לסמוך וד"ה לכתחילה וד"ה אבל.

עא (יב) שאלה למעשה: א. ר' יצחק עשה עירובי תבשילין בקופסת שימורים של מלפפון חמוץ (שאפשר לערב בזה שהרי זה מלפת וכבוש). ואמר את נוסח העירוב המובא בסידורים בהדין עירובא יהא שרי לן וכו'. וקופסא זו נשמרה עד ליו"ט הבא שחל באותה שנה, ושוב היו צריכים לעשות עירוב תבשילין. אך ר' יצחק שכח לערב. האם הוא יכול לסמוך על העירוב שעשה ביו"ט הקודם כשהוא עדיין קיים. (עי' סעי' יד ובה"ל ד"ה לסמוך). ב. ביום רביעי, שחל בשבוע שיחול בו יו"ט ביום שישי, נשלח אחד מילדי הבית למכולת לקנות כמה מצרכים. לפני שהוא יצא מהבית אמר לו אביו: חלות לשבת אל תקנה היום, ומחר בערב יו"ט נקנה. מדוע אביו אמר לו כך. (עי' בה"ל ד"ה לכתחילה. ועיין עוד).

24. (נאבד העירוב): (א) **אם נאכל או נאבד התבשיל של העירוב קודם שבישל לשבת, האם יכול לבשל. (ב) ואם נשאר ממנו כזית. (ג) ואם נשאר פחות מכזית. (ד) ואם נאכל הפת. (ה) ואם חל יו"ט ביום ה' ו' ונזכר בראשון שאבד הפת, האם צריך לערב על תנאי.**

תשובה: (א) לא. (ב) מהני. (ג) לא מהני. (ד) אין לחוש. (ה) לא, אלא סומך על התבשיל לבדו. סעי' טו וס"ק ט מו.

עב (יג) שאלה למעשה: בבית משפחת ל' עשו עירובי תבשילין לפני יו"ט, בפת ובתבשיל. והנה קרה, ועורכי סעודת יו"ט דימו שהתבשיל מיועד ליו"ט ולקחורו

ועירובוהו במאכלי סעודת יו"ט ונאכל בסעודה, אמנם הפת של העירוב נשארה, ויש בה שיעור כזית, האם אפשר לסמוך עליה ולהכין מאכלי שבת. (ע"י סע"ט טו וס"ק מז, וע"י גם לעיל ס"ז. וע"י עתד).

25. (אכילת העירוב): אחר שהכין צרכי השבת, האם יכול לאכול העירוב.

תשובה: כן, ומ"מ לכתחילה נכון שיניחנו בשבת לחם משנה בערבית ובשחרית, ובמנחה יבצע עליו, דכיון שנעשתה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה אחרת. סע"ט טו וס"ק יא מת.

(הקדמה לסעי' יז). גמרא (זי). אמר אביי נקטינן התחיל בעיסתו ונאכל עירובו גומר. וכתב הרא"ש ז"ל: איכא לאיסתפוקי בפירוש מילתא דאביי, דאי בעי למימר גומר עיסה זו כיון שהתחיל בה, ושוב לא יבשל ולא יטמין, וכן אם התחיל לבשל תבשיל אחד יגמרנו בלבד, או שמא מכיון שהתחיל באחד להתעסק מצרכי השבת בעוד העירוב קיים יגמור כל צרכי שבת, והוא הדין אם התחיל בתבשיל. והא דנקט עיסה [פירוש, דבשלמא אם כוונת הגמרא שגומר רק עיסה זו שהתחיל, אם כן מובן שנקט 'עיסה', משום שלא היה יכול לומר סתם 'התחיל גומר' שהיה משמעות הדברים שגומר כל צרכיו, והוצרך לפרט דבר מסוים לומר שאתו דבר יגמור, אבל אם כוונת הגמרא שיגמור הכל למה נקט 'עיסה' (ול"מ)], שהיא הכנה ראשונה שעושין מערב שבת לשבת, שכן תיקן עזרא (נ"ב פ"ג). שתהא אשה משכמת ואופה, והלשון משמע כן דקאמר 'גומר', משמע כל צורכי שבת, דאי אעיסה לחודה קאי, הוה ליה למימר 'גומרה', והדבר שקול עד שיבא מורה צדק. עכ"ל.

26. (נאבד העירוב באמצע הכנתו): (א) התחיל ללוש עיסתו, ונאכל העירוב, האם יכול לגמור עיסה זו או עיסה אחרת. (ב) והאם מותר לגמור לאפות אותה עיסה שהתחיל ללוש. (ג) ותבשיל שהתחיל בו, אך עדין לא הניח התבשיל אצל

האש רק התחיל בעשייתו כגון שחתך ראשי הלפתות וכדומה, האם מותר לגמור לבשלו.
תשובה: (א) אותה עיסה שהתחיל מותר לגמור, ועיסה אחרת אסור.⁴⁰⁹ (ב) כן. (ג) כן [ודוקא אותו תבשיל אך תבשיל אחר אסור וכנ"ל גבי עיסה]. סע"י יז וס"ק מט נ ובה"ל ד"ה גומר.

(הקדמה לסעי' יח). מבואר בגמרא (זי) דמי שלא עירב עירובי תבשילין אסור לו לבשל ביו"ט לצורך שבת ע"י הערמה, כגון שיבשל לצורך יו"ט, ואחר הבישול יאמר שהקדירה שבישל משאיר לשבת, ויבשל שוב לצורך יו"ט (נראה סכ"ד ומשני"ב ס"ק ע"ז). בסעיף שלפנינו יבואר שיש אופן שמותר להשאיר לשבת את התבשילים שבישל לצורך יו"ט ולבשל שוב לצורך יו"ט.

27. (בישל קודם שנאכל העירוב): (א) אפה ובישל לצורך יו"ט ונאכל או נאבד העירוב, האם יכול להניח לשבת מה שבישל לצורך יו"ט ולבשל מכאן ואילך ליו"ט. (ב) והאם מותר להניחו לחול ולבשל אחרים לצורך יו"ט. (ג) מה שבישל ביו"ט אחר שנאכל עירובו, האם יכול להשאיר לשבת ולבשל אחרים לצורך יו"ט.

תשובה: (א) כן. (ב) לא (דעירובי תבשילין אינו מתיר להכין לחול, ומה שאומר שניח מה שהכין שבביל יום חול וכיון עתה עבור יו"ט הוי הערמה דהא כבר יש לו תבשילין ליו"ט. משא"כ במניח לשבת הרי הוכן בהיתר דאז היה העירוב קיים וכאילו הוכן מתחילה לשבת דשרי לכתחילה). (ג) כנ"ל ב' (דמה שמכין לאחר שנאכל העירוב הוי כמכינו לחול). סע"י יח וס"ק נא-נג.

(הקדמה לסעי' ט). **אם הדלקת הנר טעונה עירובי תבשילין:** איתא בגמרא (נ"ב פ"ג) אמר רב הונא, מי שלא הניח עירובי תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשילין לו קדירה אחת ומדליקין לו את הנר [דמשום כדי חייו שרו ליה רבנן, ויתבאר לקמן סעי' כ']. וכתבו התוס' (כ. ד"ה ומדליקין) והרא"ש (פי טז, וז"ל יא. ועוד לראשונים) דממה שלא התירו לו אלא נר אחד כדי חייו מוכח שגם נר צריך עירוב תבשילין [ואף שהעירוב עשוי רק מפת ותבשיל, זהו מפני שתקנת חז"ל היתה שיעשו את העירוב מדברים שהם עיקר הסעודה, אבל עירוב זה מתיר גם להדליק את הנר (נ"ב פ"ג סי טז)].

הוספות ועיונים

⁴⁰⁸ ונראה דיש לזהר שלא לאכלו קודם שידליקו נרות שבת, דהא לכתחילה חיישינן לסוברים נר טעון עירוב (כדלקמן סעי' כ וסי"ק נה). וצ"ל שמה שלא פירוש זאת משום דכלול במה שכתב השו"ע לאחר שהכין 'צרכי השבת', והיינו כל צרכי שבת הטעונים עירוב.

⁴⁰⁹ וכן כתב השלחן ערוך. ודע, שבברכי יוסף בשם הרדב"ז כתב להתיר (ובבבא"ל הביאו וכתב שכן דעת כמה ראשונים), ובספרו יוסף אומץ סי' פ' כתב לחזק פסקו הנ"ל, והביא כמה ראשונים דהכי סברי, וכתב שאם מרן השו"ע היה רואה כל זה גם היה פוסק לחקל. והביאו בבבא"י ס"ק קה, ועפ"י"ז כתב להקל בעת הצורך.

אולם הרשב"א (עבודת הקדש בית מועד ש"ד סי' ט) והר"ן (ס"ט) הביאו שיש מי שאומר שאין הנר תלוי בעירוב וגם מי שלא עירב יכול להדליק, ובב"י כתב שכן דעת הר"ף והרמב"ם¹¹⁰. וביאר הר"ן לשיטתם שהגמ' נקטה כל צרכי השלחן הכוללים הדלקת נר, אבל אה"נ להדליק נר מותר גם ללא עירוב תבשילין¹¹¹. ובמשנ"ב (שע"ט ס"ק פ"א) כתב להוכיח מהרבה ראשונים שדנו לענין אם האמירה בעת העירוב 'לאדלוקי שרגא' מעכבת, משמע שעכ"פ הנר כלול בעירוב רק שאפשר שאין האמירה מעכבת¹¹². ולהלכה בענין אם נר צריך עירוב, בשו"ע נקט בסתם כהמקילים שנו אינו צריך עירוב, וביש אומרים הביא שיטת המצריכים עירוב, ובמשנ"ב (ס"ק ט"ז) כתב שלכתחילה נכון להחמיר, ע"ש.

28. (להדליק נר כשלא עירב): מי שלא עירב, האם מותר להדליק נר של שבת.

תשובה: אסור, ויש מקילים, ולכתחילה נכון שיקנה לאחרים והם ידליקו לו, או יסתפק בנר אחד (כדלקמן סעי' כ. ועי' לקמן סעי' כא היתר נוסף להדליק). (בשו"ע כתב בסתם שאין נר צריך עירוב תבשילין, והביא דעת האוסרים ביש אומרים). אם לא הזכיר 'לאדלוקי שרגא' בנוסח העירוב אינו מעכב (הובא לעיל סעי' יב, תשו' 20 ד). סעי' יט וס"ק נה.

(ג) שאלה למעשה: מי שאין בדעתו לאפות ולא לבשל ביו"ט לצורך שבת, שכל מאכליו מוכנים לו כבר, כגון שמתארח לסעודות השבת אצל אחרים, האם יעשה עירובי תבשילין בשביל הנר של שבת שמדליק ביו"ט. (ע"י סעי' יט וס"ק נד נה. ועיין עוד).

(הקדמה לסעי' כ). **דין מי שלא הניח עירובי תבשילין:** בגמרא (ב"ב טז) שמי שלא הניח עירובי תבשילין, לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין את התבשיל מיו"ט לשבת, לא לו ולא לאחרים [דכיון שלא עירב, הרי הוא אסור במלאכה (ב"י, ועי' חולקי' הגהות על הטור א"ח טז)], ולא עוד אלא שאף צורכי תבשילו נאסרו, לכן גם אחרים שהניחו עירוב לעצמם אינם רשאים לאפות קמחו ולבשל תבשילו בעודם שלו [משום קנס חכמים (ר"ם טז: ד"ה איבע"ל)], ולכן צריך להקנות במתנה את קמחו וצורכי תבשילו לאחרים שעירבו, כדי שיהא מותר להם להכין ולתת לו.

היתר כדי חייו: מבואר במשנה (ב"ב כ"ג) ששלשה דברים היה רבן גמליאל מחמיר כדעת בית שמאי, ואחד מהם הוא שלא להטמין חמין מיו"ט לשבת לכתחילה. והקשו בגמרא היאך מדובר, שאם הניח עירובי תבשילין מהו טעמם של בית שמאי שאוסרים, ואם לא הניח עירובי תבשילין מהו טעמם של בית הלל שמתירים. ומתוך רב הונא שלעולם מדובר שלא הניח עירוב תבשילין, ואפי"ה לדעת בית הלל מותר לו להטמין חמין לשבת, משום כדי חייו [ולשיטת רב הונא התיירו לו גם לבשל תבשיל אחד ולאפות פת אחת ולהדליק נר כדי חייו כמבואר שם בתמשך הגמ']. וכן פסקו הרא"ש (פ"ב סי' טז) והר"ן (י"ג). מאידך, הר"ף והרמב"ם לא הביאו דין זה. ומבאר הב"י שטעמם הוא, מפני שבהמשך הסוגיא מבואר שרבה שרבי מועיד את המשנה בשהניח עירובי תבשילין, והטעם שבית שמאי אוסרים הוא מפני שלהטמנה לא מועיל עירוב תבשילין שהרי הדבר ניכר שמטמין לצורך שבת, ומשמע שרבה חולק על ההיתר של רב הונא דכדי חייו התיירו לו גם ללא עירוב תבשילין, וכיון שרבה בתרא הוא פסקו כדעת רבא. אולם ברשב"א (ב"ב כ"ג) מבואר דאין חולק על דעת רב הונא, ומבאר בים של שלמה (פ"ב סי' טז) ש"ל שרבה לא חולק בדין על רב הונא אלא בבאיור המשנה, עיי"ש. [וזהו כדעת הרא"ש והר"ן שפסקו על דרב הונא].

הוספות ועיונים

¹¹⁰ ודקדק כן מדהשמיטו בנוסח העירוב חלוקת הנר. ובמג"א (ס"ק י"ח) כתב דיש לדחות ולומר שלעולם צריך עירוב בשביל נר אלא שאין צריך לפרט באמירה שהוא כלול בשאר דברים. אולם יש מקום להוכיח ממה שהרי"ף והרמב"ם השמיטו ענין נר כלל, ובפרט מוכח כן ברמב"ם שכתב (וי"ט פ"ו ה"ה) 'וצריך שיהיה עירוב זה מצוי עד שיאפה כל שהוא צריך לאפות ויבשל... ויחס חמין... ואם נאכל העירוב... קודם שיבשל או יאפה הרי זה אסור לאפות ולבשל או להחם', ולא כתב כלל שאסור להדליק כשלא עירב ולא הזכיר בכל הפרק אלא בישול ואפיה, ואם הרי"ף והרמב"ם היו סוברים שאסור להדליק נרות כשלא עירב היו מפרשים זאת. שו"י שכי"כ הנהר שלום ס"ק י" (ציוון בשה"י ע"ח).

¹¹¹ וטעמם פירש בנהר שלום שהרי עירובי תבשילין שמכוהו חז"ל על הפסוק את אשר תבשלו בשלו, וא"כ תיקונוהו רק לצרכי הסעודה, והדלקת הנר אינו תלוי בסעודה. ובמקור שיטתם כתב הבני שמואל (על הרמב"ם פ"ו ה"ח) שהוא הירושלמי דמשמע שם דאינו מעכב, וכיון שאין הכרח דהבבלי פליג ואפשר לומר שאינם חולקים, הכי טפי עדיף.

¹¹² ולמעשה בענין האמירה 'לאדלוקי שרגא' נקט המ"ב כאן ולעיל ס"ק לו שאינה מעכבת [והטעם משום שהדלקת הנר נכללת במה שאומר 'למעבד כל צרכנא ו"א שהם בכלל אפיה ובישול. מ"ב ס"ק לו ושע"ה ס"ק פ"א].

הקדמה לבה"ל ד"ה מי, ותמצית דבריו). **מי בכלל בני ביתו לענין העירוב:** במשנ"ב (פ"ק נו) הביא מהאחרונים דבני ביתו של אדם נטפלין אליו ואינם צריכים לערב בפני עצמם. ודן בה"ל לענין משרתיו העבריים, האם נטפלים אליו או שצריכים עירוב בעצמם. דהנה הרא"ש (פ"ב ס"ח) בבואו לקבוע הדין על ידי מי יכולין לזכות העירוב לאחרים, כתב דזה תלוי האם אותו איש שמזכין על ידו לאחרים צריך עירוב לעצמו או שאינו צריך ויוצא בעירובו של בעה"ב. וכתב בה"ל שלפ"ז, כיון דקיימ"ל שאפשר לזכות את העירוב ע"י משרתיו העבריים (כלעיל ס"י ובפי"ט) והיינו כיון שיש להם די לזכות לאחרים, א"כ ממילא לכאורה צריכין עירוב לעצמן ואינם נטפלים לו [שאלו היו נטפלים לו לא היו יכולים לזכות על ידם לפי הכלל הנ"ל דאפשר לזכות רק על ידי מי שצריך לערב לבד]. אמנם לדברי המחצית השקל משמע דכיון שהם אוכלים מאכליו ותבשיליו, ממילא העירוב שהכין מבעוד יום נגרר גם עליהם. וכתב בה"ל שאפשר שגם הרא"ש מודה לסברה זו שמי שאוכל מאכליו ותבשיליו נטפל אליו ולכן אף שיכול לזכות על ידם מכל מקום הם עצמם נכללים בעירובו. ונשאר בצ"ע.

29. **(בני ביתו בעירוב):** א) אשתו ובני ביתו של אדם, האם יוצאים בעירובו. ב) ומה דין משרתיו העברים. תשובה: א) כן, דנטפלים לו, ומותרין לבשל אע"פ שלא עירבו לעצמן כלל וגם הוא לא זיכה להם ע"י אחר. (ואשתו שמעלה לה מזונות והיא מבשלת לעצמה צריכה עירוב בפ"ע. ס"ק לד.) ב) צ"ע אם נטפלין לו [אם לא נתן העירוב לידן ולא זיכה להן ע"י אחר], ולכן יש לזכותן^{143, 144}. ס"ק נו ובה"ל ד"ה מי ושה"צ יב.

30. **(לא בירך על העירוב):** מי שלא בירך על העירוב, ואמר הנוסח 'בדין' וכו', האם יצא. תשובה: כן. ס"ק סד.

31. **(לא אמר נוסח העירוב):** א) אם הניח עירוב ולא אמר הנוסח 'בדין' וכו', האם יצא. [ואם נזכר קודם יו"ט שלא אמר. ואם נזכר בערב שבת]. ב) ואם אמר בדין אך לא הזכיר המלאכות בהדיא אלא אמר 'בדין' יהא שרא לן למעבד כל צרכנא, האם יצא. ג) לדעת המחמירים, מה"ד אם פרט רק מקצתן כגון שאמר רק לאפויי ולא הזכיר ביטול והטמנה.

תשובה: א) לא יצא, וי"א דבדיעבד אם הניח התבשיל לשם עירוב, אפ"ל לא אמר כלל הנוסח אינו מעכב ומותר לעשות כל המלאכות מיו"ט לשבת. ולכתילה יש להחמיר כדעה ראשונה, ולכן אם נזכר קודם כניסת ליל יו"ט יחזור ויטול העירוב בידו ויאמר נוסח בהדין וכו', ולא יחזור לברך אם כבר בירך בתחילה (אבל אם לא בירך כשהניח העירוב יכול לברך עתה כשמערב שנית¹⁴⁵). ואם נזכר בער"ש, יקנה קמחו לאחרים והם יבשלו ויתנו לו כדלקמן (בתשובה הבאה). [ואם נזכר ביו"ט ראשון שחל ביום ה' יניח עירוב ויתנה כדלקמן סכ"ב (תשו' 36 א') ויאמר בהדין וכו' ולא יברך]. ואם אין לו למי להקנות יוכל לסמוך על דעה אחרונה. ב) כנ"ל א'. ג) אסור במה שלא אמר. (ולמעשה הדין כנ"ל א'. אבל אם לא הזכיר לאדלוקי שרגא ולאפוקי ולשחוט אין להחמיר בהם. ס"ק לו לח נה). סעי' כ וס"ק סג ושה"צ.

32. **(דין מי שלא עירב, בהנחת המאכלים):** א) מי שלא עירב, שאסור לבשל לעצמו, האם מותר לו לבשל לאחרים. [ואם הם עירובין]. ב) ולהכין בביתם ובשליחותם. ג) האם לאחרים מותר לבשל לו מקמחו. [ובביתם]. ד) ולהכין עבורו מקמח שלהם. ה) איזו עצה יש לו שאחרים יוכלו להכין מאכלו, וכיצד עושה זאת. ו) והאם מותר להם להכין גם בביתו. ז) אם אין שם אחרים שעירבו, מה יכול לעשות. [והאם צריך לצמצם. ולחם משנה]. ח) ומה"ד אם יש שם אחרים אך אינו רוצה להקנות להם.

הוספות ועיונים

¹⁴³ כ"כ בשעה"צ לעיל ס"ק י"ב. ולמד בשונה הלכות (הל' טו) שזה ע"פ מה שנסתפק כאן אם צריכים עירוב, דמאחר שיש ספק בדבר, יש לזכות להם.

¹⁴⁴ ולגבי בן גדול הסמוך על שלחן אביו, אע"פ שבדיעבד מועיל לזכות על ידו וכנ"ל במ"ב ס"ק לד, כתב בס' חוט שני (וי"ט פכ"א ס"ק ח) שמי"מ נחשב כטפל לבית אביו ואינו צריך לערב בעצמו, ודלא כמשרתת שיש ספק בדינה כנ"ל, שאף שהיא סמוכה על שלחן בעל הבית מ"מ ודאי שאינה נטפלת לבית.

¹⁴⁵ ואף דקיימ"ל (פסחים ז) דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, וכאן הרי כבר קיים המצוה לדיעות שלא מעכב האמירה, וא"כ כיצד יברך כשמערב שנית ואומר הנוסח. כתב בשו"ע הרב (קונטרס אחרון ס"ק) דכיון דמצוה מן המובחר לומר 'בדין' וכו', נקרא עדיין עובר לעשייתה. ועיי"ש מה שכתב עוד בזה.

תשובה: א) אסור, ואפ"ל הם עירבו. ב) גם אסור, דכיון דהוא לא עירב אסור לו לבשל. ג) אסור ואפ"ל בביתם, דגם קמחו נאסר. ד) מותר. ה) יכול להקנות קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו. ויתן להם במתנה,¹¹⁶ ע"י משיכה לרשותם או בהגבהה בכל מקום [אבל בקנין סודר אסור (דנראה יותר כמקח וממכר. מחצ"ה)]. והם אופים ומבשלים ונותנין לו. ו) כן. ז) י"א שהתירו לו משום כדי חייו לכבוד שבת להדליק נר אחד¹¹⁷ ולבשל קדרה אחת (תבשיל אחד ולא יותר) ולאפות פת אחת. ויכול לאפות פת גדול ולבשל קדרה גדולה שיהיה לו די לכל השבת, וא"צ לצמצם בזה. ואם יש לו פת א' שנשאר לו מיו"ט אסור לו לאפות משום לחם משנה. אך אם הפת שיש לו אין מספיק לו לאכילה לכל השבת מותר לו לאפות עוד פת. ואם יכול להקנות קמחו לאחרים נכון מאד שיקנה להם כדי שיוכלו לאפות עבורו לחם משנה. ח) י"א שגם התירו לו כדי חייו כנ"ל ז'. סעי' כ וס"ק נו-סב ושה"צ.

33. (המתענה): א) מי שמתענה ביו"ט, האם מותר לו לבשל לאחרים לצורך יו"ט. ב) ואם היה יו"ט סמוך לשבת, האם מותר לבשל בעצמו לכתחילה לשבת [כשהניח עירוב]. ואם אין לו אחרים שיבשלו בשבילו. ג) ואשה משרתת שמתענה ביו"ט, האם יכולה לבשל לצורך בעה"ב. ד) לדעת האוסרים, האם בני ביתו או אחרים יכולים לאפות ולבשל לו משלו.

תשובה: א) י"א שאסור (הואיל והוא אסור באכילה וא"כ אין זה צורך אוכל נפש), ויש מפקפקין בזה. (וראה להלן). ב) לאוסרים לעיל א' אסור לבשל בעצמו לשבת אף שהניח עירוב. והאחרונים מפקפקין בזה וכו"ל, לכן ביו"ט הסמוך לשבת אם אין לו אחרים שיבשלו עבורו מותר לו לבשל בעצמו. ג) כנ"ל א', ולמעשה יכולה לבשל לצורך בעה"ב כנ"ל ב'. ד) כן, שאין קמחו נאסר הואיל והניח ע"ת. סעי' כ וס"ק סה.

עד) שאלה למעשה: אורחים, או בן נשוי המתארח אצל אביו או חמיו, ויתכן שיעשו מלאכה בעצמם ביו"ט לצורך שבת, כגון בסיוע בהכנת התבשילים, האם יוצאים בעירובו של בעל הבית. (ע"י בה"ל ד"ה מי. ועיין ע"ד).

(הקדמה לסעי' כא). ריבוי תבשילים לצורך שבת: לעיל סי' תק"ג נתבאר דהאיסור לבשל מיו"ט לשבת ללא עירוב תבשילין הוא רק כשמבשל את כל התבשיל לצורך שבת, אבל אם צריך לחתיכה אחת ליו"ט מותר לו להוסיף ולמלאות הקדירה אף שאינו צריך להוספה זו ליו"ט. וטעם ההיתר הוא מפני שההוספה שמוסיף שלא לצורך יו"ט נעשה בטרחה אחת עם מה שמבשל לצורך יו"ט ואינו טורח טרחה נוספת לצורך מחר.

ונחלקו הפוסקים בהיתר זה (ולאם סי' תקנ"א ס"ק"ו בהלכותיו), יש הסוברים דההיתר הוא רק אם באמת צריך לחתיכה אחת לסעודת יו"ט, שבוה התירו לו להוסיף בקדירה מהטעמים שנתבאר, אבל כשיש לו כל צרכו לסעודת יו"ט ואינו צריך אפילו לחתיכה אחת, ועיקר בישולו הוא לצורך שבת, אלא שרוצה לטעום קצת מהקדירה בסעודת יו"ט כדי שיחשב שמבשל קצת לצורך יו"ט וע"י זה נתיר לו להוסיף בקדירה לצורך שבת, דבר זה נחשב להערמה ואסור. ויש הסוברים דגם באופן זה מותר לו להוסיף ובלבד שיהיה קודם סעודת היום, דכיון שמבשל קודם אכילה על דעת לטעום קצת מהתבשיל בסעודת יו"ט לא ניכר שמערים בזה.

34. (עצה להדליק נר): מי שלא עירב, לסוברים שר צריך עירוב (לעיל סעי' יט, תשו' 28), איזו עצה יש לו בעניין הדלקת הנר.

תשובה: יכול לילך מבעוד יום לחדר בנר דלוק לחפש איזה דבר ויניחנו דולק עד הלילה ויכול אח"כ (כל זמן שלא הניחו מידו. שו"ת הל' כה) לטלטלו ולהניחו באיזה מקום שירצה¹¹⁸. סעי' כא וס"ק סז. ע"י לעיל סי' שב שעה"צ ס"ק כג שמי שלא עירב מותר להציע המטות מיו"ט לשבת (שהוא דבר האסור בשבת משום טירחה ורק אם הוא לצורך שבת מותר). ואם מותר לקפל הטלית מיו"ט לשבת (באופן האסור בשבת, ע"י לעיל סי' שב ס"ג), יש דעות בזה, ע"י מ"ב שם ס"ק יז.

הוספות ועיונים

¹¹⁶ ואע"פ שאסור ליתן מתנה בשבת וביו"ט, לצורך מצוה או כבוד היום התירו, ע"י מ"ב סי' ש"יו ס"ק לג.
¹¹⁷ היינו לדעת האוסרים (לעיל סעי' יט) להדליק כשלא עירב. והשו"ע שכתב לשון זו אף שלעיל הביא בסתם דעת המתירים, כתב בשלחן גבוה ס"ק ל' דהוא שיגרא דלישנא, וע"י גם כף החיים ס"ק ככ.
¹¹⁸ ונראה פשוט שיוכל לברך עליו להדליק נר של שבת, שהרי כונתו ודאי גם בשביל שבת. ובתנאי שמדליקו לאחר פלג מנחה כדלעיל סי' ר"ט ס"ד, ע"ש.

35. (ריבוי מאכלים לצורך שבת): א) מי שנזכר שלא עירב, וגם לא היה בכל העיר גדול שזיכה בעירובו לכל אנשי העיר, איזו עצה יש לו שיוכל להכין מאכלים לשבת [שמסוכמת לכל הדעות]. ב) ואם רוצה לבשל בכמה קדרות כמה מינים חלוקים לצורך יו"ט, האם יכול להרבות בכל קדרה לצורך שבת. ג) ואם נשאר לו קדרה שלמה שלא אכלה, האם יכול להניחה לשבת. ד) ואם אינו צריך ליו"ט, האם לפני הסעודה מותר לבשל לשבת כמה קדרות במינים חלוקים על מנת לאכול אח"כ מכל א' וא'. ה) והאם למעשה צריך לאכול אח"כ מכל אחד ואחד.

תשובה: א) שאם הוא קודם סעודת שחרית, יבשל הרבה בקדרה אחת, ויותר לשבת.¹¹⁹ ב) גם מותר. ג) כן, דכיון שמתחילה חשב שיצטרך ליו"ט מותר. ובלבד שלא יערים (לומר שמבשל הקדרה לצורך יו"ט ויודע שאינו צריך ליו"ט). ד) י"א שכיון שהוא קודם אכילה מותר, וכן נהגו העולם להקל (כשמכין מיו"ט לשבת או מיו"ט ראשון ליו"ט שני, אך מיו"ט לחול יש לזהר בזה) כמו שנתבאר לעיל סי' תקג ס"ק ז י יא ע"ט. ה) כן, אבל אם לא יאכל אח"כ יש להחמיר אע"פ שנתכוין לאכל, שניכר ההערמה (דלא כט"ז שהיקל בדיעבד שאם לא אכל מאותו תבשיל אינו נאסר לשבת). סעי' ע"א וס"ק ב' סו סח-עא.

עה) שאלה למעשה: מעשה שהיה בר' משה ל', שהוא בן חוץ לארץ, ובא לארץ הקודש לחוג את חג השבועות. ובאותה שנה חל החג ביום חמישי, כך שלבני חו"ל יש יו"ט שני ביום שישי וצריכים לעשות עירובי תבשילין. וקרה ושכח לעשות העירוב. כשנזכר שלא עירב היה זה יום שישי, ונכנס לבית הכנסת, ושאל האם יש כאן בעיר אדם גדול מבני חו"ל שאפשר לסמוך שעירב עבור כל הצריכים. משנענה בשלילה, שאל א"כ כיצד יהיה מותר לי לבשל עבור שבת. (ע"כ הסיפור). מה עונים לו. (ע"י סעי' כ כא וס"ק סו סח-עא. ולגבי הדלקת נר של שבת ע"י סעי' יט וס"ק נה סז. ועיין עוד).

(הקדמה לסוף סעי' כב). בסעי' זה מבואר דין מי ששכח לערב, שיכול לערב ביו"ט ראשון על תנאי שאם היום חול ומחר קודש הרי זה עירוב, ואם היום קודש ומחר חול [ואין צריך עירוב], אין בדברי כלום. והטור הביא שיטת רבינו אפרים שתנאי זה מועיל רק אם יש לו תבשיל שנתבשל מערב יום טוב אלא ששכח להפרישו ולייחדו לצורך עירוב תבשילין, ובזה מועיל התנאי שאומר ביו"ט וסומך על תבשיל זה, דאם אין לו דבר מאכל שבשלו מאתמול, אף שיש לו תבשיל שנתבשל ביו"ט לצורך סעודת יו"ט, לא מועיל תנאו. ולמד כן מהירושלמי (בבבא פ"ב ה"א) דר' חייא עלה לביתו, ואמרו לו אנשי ביתו שכחנו לערב. שאל אותם האם יש כאן טלופחין (מין תבשיל) מאתמול, אמרו לו כן. וכו'. ומבאר הב"ח דרבינו אפרים מפרש דר' חייא נכנס לביתו לאחר שנכנס יו"ט, ורצה לערב ערובי תבשילין ע"י תנאי, וממה ששאל אם נשאר תבשיל מאתמול מוכח שאין לערב על ידי תנאי רק אם נשאר תבשיל מערב יו"ט.

אמנם להלכה חלק הטור על רבינו אפרים. וכן דעת בעל העיטור שאין צריך תבשיל מאתמול. ובמאירי (יג). מבואר פירוש הירושלמי לשיטה זו, שאין כונת ר' חייא שצריך תבשיל מאתמול, אלא משום שלכתחילה הרי אין לבשל ביו"ט בשביל עירוב תבשילין, שאין זה צורך יו"ט, ולפיכך הוצרך שיהא תבשיל מאתמול. וכן משמע בר"ן (ט). בפירוש הירושלמי. וע"י גם באהג"א (ס"ק מז) בשם המרדכי (סי' תע"ג) שפ"י הירושלמי באופן אחר, ולפ"ז אין מקור שצריך שיהא תבשיל העירוב עשוי מלפני יו"ט. וכן הסכמת האחרונים (ע"י ש"ע ומ"ב ס"ק ע"ה).

(הקדמה לס"ק ע"ד). **העושה עירוב על תנאי, אם מברך:** בדין המניח עירוב ביו"ט ראשון על תנאי שמא חול הוא, נחלקו האחרונים אם מברך על העירוב. וסברת האומרים לברך, אף שזה ספק ברכה לבטלה [שהרי אם למחר חול אינו צריך לערב], כתב בשו"ת האלף לך שלמה (סי' ע"ג) דבעירובי תבשילין עיקר הברכה נתקנה על הספק בגלויות [דהרי גם כשמערב בערב יו"ט כדנו, דהיינו ביום רביעי, אין זה אלא מספק, דהרי אם יו"ט ראשון הוא קודש א"צ לעירוב זה]. וסברת האומרים לא לברך, משום דהוי ספק ברכה לבטלה (שעמ"ק), שהרי אם היום קודש ולמחר חול אינו צריך לעירוב זה וכו', וביאר בספר לחם סותרים (מ"ו במ"ה) שאף שהמערב בערב יו"ט בעלמא יכול לברך, אף שגם אז הוא ספק וכו', מ"מ כן נתקנה הברכה מעיקרא על הספק, משא"כ כשמערב ביו"ט עצמו,

הוספות ועיונים

¹¹⁹ והיינו בטירחה אחת. כדלעיל סי' תקג ס"ק ה'. ועיי' דבבשר ודגים מותר להוסיף גם כשטורח טרחא נוספת כגון שהקדירה כבר עומדת על האש, והטעם דבבשר ודגים ההוספה משיבחה את המעט שצריך ליו"ט ונמצא שטורח לצורך יו"ט.

וכל עירובו הוא על צד שהיום חול אבל אם היום קודש אין עירובו כלום, וכן מזכיר תנאי זה בדבריו, נמצא שאם מברך הוא תרתי דסתרי, שהרי לדבריו יתכן שמחר חול וא"צ עירוב כלל.

36. (לערב ביו"ט ראשון): (א) מי שנזכר ביו"ט ראשון של גלויות שלא עשה עירוב תבשילין, מה יכול לעשות. (ב) האם יברך. (ג) האם עצה זו מועילה גם ביו"ט ראשון של ראש השנה.

תשובה: (א) יכול לערב בתנאי אם היום קודש א"צ לערב דהא מחר הוא חול ואם היום חול בעירוב זה היא שרא לן לאפויה ולבשולי וכו', ולמחר א"צ לומר כלום. (וכ"כ השו"ע בסתם, והביא בשם י"א דעת רבינו אפרים דבשאיין לו מידי דבשיל מאתמול לא יערב). (ב) יש דעות בזה. (ג) לא, דכיום ארוך דמי. סעי' כב וס"ק עב-עה.

(הקדמה לסעיפים כג כד). הנה המבשל בשבת בשוגג קנסוהו שנאסר עליו התבשיל לעולם (נראה סי' שיה ס"א). והסתפקה הגמ' (ב"מ פ"ג ה"ג) לענין המבשל ביו"ט אם גם קנסוהו [דשאני שבת דחמירא דהוא איסור סקילה, משא"כ יו"ט (כ"ג ס"ג)]. והגמ' לא פשטה את הספק. ונקטו הראשונים לקולא [הר"ן (י) ביאר משום דספק דרבנן לקולא (סגרי מהתורה מותר לבשל ביו"ט לצורך שבת וכו' פ"ג ס"ג א), והרא"ש (פ"ג י) כתב דמדברי האמוראים שדחו הראיה מהברייתא (שנאמרו שלם העינים אסור) נראה דמסתבר להו דמשום כבוד שבת אין לקנסו].

אמנם אם יבשל בהערמה, דהיינו שאמר שמבשל לצורך יו"ט ויודע שאינו צריך אלא לשבת, קנסוהו. והטעם כתבו הראשונים (כ"ג פ"ג ה"ג) ליה שאלו, רמב"ם יו"ט פ"ו ה"ו) שבמערם חוששים שאחרים ילמדו ממנו לעשות כן, משום שישברו שמתור לעשות כך, וגם שמא הוא יעשה כן פעם אחרת, וא"כ תעקר תורת עירוב. מה שאין כן במזיד, שאין חשש שילמדו ממנו לעבור במזיד על דברי חכמים, וגם הוא עצמו ישוב מחטאתו, ולא תעקר תורת עירוב.

(הקדמה לבה"ל ד"ה אם עבר). הנה בגמ' הסתפקו לענין המבשל ביו"ט מזיד אם קנסוהו. וז"ל הגמ': איבעיא להו עבר ואפה מאי וכו'. תנן המעשר פירותיו בשבת, בשוגג יאכל במזיד לא יאכל [שעבר על השבות דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט אלמא אחמור רבנן במילתיהו ואפילו גבי עונג שבת (כ"ג פ"ג)]. ויש לפשוט דהוא הדין בעבר ואפה ביו"ט לשבת במזיד דיש לאסור התבשיל בשבת]. לא צריכא דאית ליה פירי אחרניא. [כלומר שמה שאסרו חכמים במזיד זהו רק כשיש לו פירות אחרים לאכלם בשבת, אבל כשאין לו פירות אחרים אין לאסור אף במזיד, וא"כ הוא הדין כשעבר ואפה ביו"ט ואין לו תבשיל אחר לשבת אין לאסור]. תא שמע המטביל כליו בשבת [ומפרש רש"י: המטביל כליו במקוה שיש לו בחצירו, ועבר אדרבנן דאמרי במתניתין מטבילין כלים לפני השבת דנראה כמתקן]. בשוגג ישתמש בהן, במזיד לא ישתמש בהן. [ומוכח דקנסו במזיד]. לא צריכא דאית ליה מאני אחרני. אי נמי אפשר בשאלה [לשאל כלים מחבירו ולהשתמש (כ"ג פ"ג)]. תא שמע, המבשל בשבת, בשוגג יאכל במזיד לא יאכל. איסורא דשבת שאני [בישול שבת מאבות מלאכות הוא, ואיסור סקילה הוא, הלכך קנסוהו רבנן למזיד, אבל עבר ואפה ביום טוב לשבת איסורא דרבנן הוא דעבד (כ"ג פ"ג)].

ותבו הראשונים (ב"י פ"ג ה"ג) דכיון דלא נפשט האיבעיא יש לפסוק לקולא דאם עבר ואפה במזיד אין לאסור התבשיל (והטעם נחבלי לעיל). וידון הבה"ל האם ההיתר הוא רק כשאין לו תבשילים אחרים לשבת או אפילו כשיש לו תבשילים אחרים.

37. (עבר ובישל): (א) מי שעבר ובישל במזיד כמה קדרות שלא לצורך יו"ט, האם מותר לאכלן בשבת. (ב) ולאכלן בחול. (ג) ואם בישל שוגג.

תשובה: (א) כן [ו"א דוקא אם אין לו תבשילין אחרים, וצ"ע]. מיהו ראוי לקנסו לפי ראות עיני ב"ד על מה שעשה. (ב) כנ"ל א'. (ג) אם מותר לאכול¹²⁰ [ועי' ס"ק עו מאי רבותא]. סעי' כג ובה"ל ד"ה אם וד"ה מותר.

(עו) שאלה למעשה: יו"ט שחל בערב שבת, משפחת ו' עשו עירובי תבשילין בערב יו"ט כהלכה. והנה בשבת קודש, כשבאו לבצוע על הלחם משנה, חיפשו את פת העירוב כדי לבצוע עליו (כמבואר במשנ"ב ס"ק מ"ח שיש מצוה בזה), ולא מצאוהו, עד שנתברר להם שפת העירוב יחד עם התבשיל נאכלו ע"י אחד הילדים בבוקר של יו"ט, בשעה שעוד לא התחילו לבשל ולהכין מאכלי השבת. ובעצם נמצא שהכינו באיסור (בשגגה). והיה זה במקום שלא היה גדול העיר שיוכלו לסמוך על עירובו). והמאכלים שהכינו ביו"ט לצורך השבת הם: מנת העוף, תפוחי אדמה, ושני סלטים. ויש להם מאכלים נוספים לאכילה.

¹²⁰ ומשמע מהמ"ב לעיל (סי' תעג ס"ק לב ובשע"צ שם ס"ק לט) שיש לאכול תבשיל זה ביו"ט, שע"י כך ינצל המבשל מהאיסור.

מה למעשה, האם בשבת מותר להם לאכול את המאכלים שהוכנו בשעה שלא היה העירוב קיים. (ע"י סעי' כג ברמ"א. ועיין עוד).

38. (עבר והערים): א) עבר והערים לבשל ב' קדרות לצורך היום ולא היה צריך אלא לקדרה אחת, והותר לשבת, האם מותר לו לאכול בשבת. ב) ובמוצאי שבת. ג) ומה דין המאכל לבני ביתו. ד) ולאחרים.

(תשובה: א) אסור, דקנסוהו ובנו, שהחמירו במערים יותר ממזיד. ב) מותר,¹²¹ ויש מחמירין שאסור לעולם, והמיקל אין למחות בידו. ג) כמו המבשל עצמו וכנ"ל א' ב'. ד) מותר למוצאי יו"ט מיד. סעי' כד וס"ק עז-עט ושעה"צ

זע) שאלה למעשה: למשפחת ח' היתה שמחה במוצאי החג. עקב עומס ההכנה, חשבו להכין ביו"ט מקצת מהמאכלים לצורך מוצאי החג. ושאלו את הרב על כך, ואמר להם שאכן יוכלו להרבות תבשילים באותה קדרה שמכינים ליו"ט. ובטעות הם דימו שמותר גם לבשל קדרות מאכל רבים מאותו מין מאכל, ויטעמו מכל אחד בסעודת יו"ט, וכך יהיה להם לצורך מוצאי החג מאכלים מוכנים ממין זה. שוב נזכרו שהרב הדגיש להם שירבו באותה קדרה שמכינים לסעודת יו"ט, ואילו הם בישלו קדרות נוספות (ובאמת אין היתר לבשל קדרות נוספות מאותו מין). מה למעשה, האם מותר להם ולקרואים לאכול את אותם מאכלים או לא. (ע"י סעי' כד וס"ק עט ושעה"צ קה קח. ועיין עוד).

לאסוקי שמעתתא - שאלות לחידוד וידעת דברי המשנ"ב על בורין

מי שעשה עירובי תבשילין בפרוסת לחם ובית קטן מצוי, האם מנהיג. [פרט כל הצדדים בזה]. (ע"י ס"ג וס"ק ח וס"ק ז, וסעי' ד' ה'). עקב מורכבות התשובה, הובאה כאן בהמשך.

תשובות ל"שאלה למעשה" (סי' תקכו). נא לא לסמוך על התשובות למעשה.

א. צריכים לזיזר להכין את האוכל בעוד היום גדול, שיהא החמין ראוי לאכילה כבר ביום טוב. (ועי' ס"ק ג' ובה"ל ד"ה ועי', אם לא עשה כן והוא שעת הדחק, ונתבאר לעיל תשו" 2 ה'). ב. שיקדימו להכין את מאכלי השבת ביו"ט בעוד היום גדול בכדי שיהיו ראויים לאכילה ביו"ט (והוא דבר שעקב שמחת יו"ט עלולים לשכח, ועוד שלא תמיד שמים לב שאחרים נוהגים כך ע"פ ההלכה ואפשר לחשוב שמקדימים מטעמי נוחות וכדו' ומי שלא למד ההלכה לא יודע זאת).

ב. אלו מיני מאפה, ואין יוצאים בהם (ואפי' לא אפיה, כן מסקנת המ"ב).

ג. אין דרך לאכלם עם פת ואין לערב בהם. (אמנם קוגל, אם מצרף אותו עם תבשיל שיעלה לו בשביל להתיר אפיה, יתכן שיוצא בו שיש בו צד אפיה, ואכמ"ל).

ד. כפי המציאות שיש בהם מים או שאר משקה, א"כ המאכל ששם הוא כבוש [ומסתמא עברו כ"ד שעות מאז שנכבשו], ומעריבים בוהו. (וכל זה כשמדובר בדבר שכבר ראוי לאכילה. וגם הוא מאכל שמלפתים בו הפת, וכנ"ל סעי' ד. אמנם לשיטת הב"ח המובא בבה"ל בסעי' ו' שיש הידור מצוה שיהא הבישול לשם מצות עירוב, לכאן אין את הידור זה, ואולי אם קנאו מתחילה לשם כך יתכן שזה נחשב כמבושיל לשם כך, שאולי לא הולכים לפי דעת הייצרן אלא לפי הבעלים הקונה אותם לצרכו, ועיין).

ה. יכולים. ויש אומרים שאין זה מצוה מן המובחר כיון שלא נתבשלה מלכתחילה לצורך העירוב [או לשבת, ע"י בה"ל], ולשיטתם רק אם אין להם דבר אחר יערבו בוהו. (ויש נוהגים שמלכתחילה מבשלים ביצים עברו יו"ט ובעדעם לקחת אחת מהם לצורך העירוב, ונראה שאין בוהו פקוק, שכיון שמדעתם מתחילה לבשל בשביל העירוב נחשב כנתבשלה במיוחד עבור זה הגם שלפני הבישול עדין אינם יודעים איזו ביצה יקחו לעירוב, שאין צורך להפריד ולייחד מתחילה את מאכל העירוב ודי שמבשל למטרה זו לשם עירוב, ומה גם בדברבנן יש ברייה [שו"ע ס' תיג וס"ק ח' ט'] ולמפרע הוברר שזו הביצה של העירוב).

ו. לדעה ראשונה (שהיא דעת המחבר) פשוט שאינו יכול לסמוך, ואף לדעה שניה שהובאה בס"ק כ"ו, הרי מתוך השאלה מבואר שהיה דרכו לערב תמיד ורק עתה קרה ושכח פעמיים לערב, ובאופן זה הרי גילה בדעתו שאינו סומך על הגדול ורק כששגג פעם אחד יוצא אבל כמה פעמים לא יוצא (ועי' לעיל תשו" 12 ב' בהערה). ב. בודאי שיש ענין לעשות (ויזכה להם ע"י אחר, וכדלהלן בסעיפים הבאים). וכשהוא בעירו יש שם את גדול העיר שמערב עבור כולם, אך בצירוף זה שיתכן

הוספות ועיונים

¹²¹ ואם בישל ביו"ט לצורך יום חול, נראה דאסור עד מוצאי יו"ט בכדי שתעשה אותה מלאכה, שהרי הטעם שאסרו עד מוצאי שבת הוא כדי שלא יהנה ממלאכתו ביו"ט, וכיון שכל השבת אי"א להכין לכן אין להנות מזה כל השבת, משא"כ בחול מוצאי שבת חלוק מיד במוצאי יו"ט, אינו אסור אלא עד שיוכל להנות ממלאכת חול. [ועי' ארחות שבת ח"ג פכ"ה הע' גא].

מאד ואין שם מי שמערב עבור כולם, ודאי כדאי שיערב הוא. (אולם לגבי אנשים שאינם שומרי מצוות, דעת הגרש"ז איערבך (י"ט שני כהלכתו פ"ב ע"ה מא) שאין להסתמך על גדול העיר שהניח בעבורם, שהרי אינם יודעים כלל מענין העירוב ולא אכפת להם הדבר, ולפיכך גם כשבעלי המלון הניחו עירוב, לפועלים אסור לבשל - אפי"ו עבור אורחים שומרי תורה ומצוות. ע"ש עוד לענין דיעבר.)

(ד) לשון השו"ע הוא 'כל מי שהוא בתחום העיר יוצא בר', משמע כל מי שבעיר זה ותחומה בכלל ואין חילוק אם דר כאן או לא. וגם ממה שהובא נידון ברמ"א לענין מי שמגיע חוץ לתחום, ומדובר ודאי גם על מי שאינו דר בעיר זו דמסתמא לכן הוא נמצא חוץ לתחום, ואפי"ה היה מקום לומר שהוא בכלל העירוב אלא מפני שהוא חוץ לתחום אין דעת המערב עליו, הא אם היה תוך התחום דעת המערב עליו ואפי"ו שאינו דר בעיר זו ויוצא בזה.

(ח) במשנ"ב הביא שיש אחרונים שכתבו שהיום שיש נוסח עירוב בו ואומרים שמקנים את העירוב עבור כולם, יכול כל אדם לסמוך על זה כאשר שכת, וכתב המ"ב שחלקו עליהם, כי 'רוב בני אדם אינם יודעים זאת ואינם מקנים כלל וע"כ א"א לסמוך על 'סתם בני אדם' (עכ"ד), ומדויק מדבריו ש'סתם בני אדם' אינם יודעים שצריך לזכות את העירוב ע"י אחר ואינם מקנים, הא גדול העיר שבקי טובא ודאי עושה זאת [כדכתב השו"ע ס"ן] ומשמע שאפשר לסמוך על עירובו.

(ט) כל אלו הרי אינם סמוכים על שלחנו ואפשר לזכות על ידם, ולענין בנו נשוי הובא בהערה לעיל להדיא שמזכה על ידו. (י) הבה"ל הביא מחלוקת לענין שליח אם יכול לברך, אמנם מדויק בדבריו (שכתב 'מאחר שאין עושה כלום') שדוקא באופן שבעל הבית הפריש ויחד את התבשיל לעירוב שאז השליח אינו עושה כלום אינו מברך, משא"כ באופן שהשליח גם נוטל את התבשיל ומייחדו לעירוב, הרי הוא מברך לכל הדעות, כיון שהוא עושה מעשה. וכן מבואר בלשון השו"ע הרב (ק"א ס"ב ק, שהוא מקור הדין), שכל הנידון באופן שבעל הבית הפריש את העירוב. וכן כתב הכף החיים (ס"ק נח). ובגוף הדבר יש לדון האם זוג המתארח אצל הוריו הוא בכלל בני הבית ואין צריך עירוב או שכיון שאינו סמוך על שלחן ההורים צריך עירוב, ועי' לקמן בהה"ל ס"ב ד"ה מי, ואכמ"ל. ומ"מ גם באופן שדיבר בו הבה"ל שבעה"ב ייחד את העירוב מתחילה, ודן אם השליח יכול לברך, נראה עצה פשוטה שיוכל לברך, ע"י שבעה"ב יקנה לו במתנה את תבשילי העירוב, ומאחר שזה שלו שוב בטל שם עירוב מהתבשיל וצריך לערב מחדש, ועתה יוכל לערב עבור כולם בברכה.

(יא) אין יכול להכין, והגם שיש לפלפל שיתכן שלטעם הרא"ש דוקא ביו"ט שני של גלויות שהשני כיום חול לגבי יום ראשון דעיקרו נתקן משום ספק, אין להכין בראשון שהוא קודש, משא"כ בשני יו"ט של ר"ה דכיומא אריכתא דמי אולא אפשר להכין גם בראשון, מ"מ הרי לדינא (סי' תקג ס"א וס"ק ד) חוששים גם למ"ד ב' ימים הם, וא"כ אין נ"מ לקולא בין יו"ט של גלויות לשני ימים של ר"ה. ועוד שבענינונו לטעם שכתב הר"ן שהאיסור להכין ביו"ט ראשון משום דשבת רחוקה לא התירו וא"כ ה"ה יום ראשון של ר"ה דרחוק משבת, [אלא א"כ נאמר שעל צד שר"ה כיום אחד הוא, חשבי קרובה, ודוחק, ועכ"פ הא חיישינן למ"ד ב' ימים הם וכנ"ל]. וא"כ אין להכין מיו"ט ראשון של ר"ה לשבת, ויש ליהדר בזה. (לא מצאנו מי שדן בזה להדיא, ונראה דפשיטא להו לפוסקים דיום ראשון של ר"ה בכלל כל יו"ט ראשון לענין זה.)

(יב) א. היות ולא פירש ביו"ט הקודם שעושה גם בשביל יו"ט הבא, אין העירוב מועיל (בה"ל. ובנוסח הרגיל על העירוב לא מפרשים הרבה), ורק כשפירש יש לסמוך על עירוב זה בדיעבד כמבואר בשו"ע. ב. אביו אמר לו כן ע"פ הבה"ל שכתב שלפי המחמירים שלא לערב לפני ערב יו"ט, טוב לכתחילה לעשות את התבשיל בעיו"ט גופא ולא מקודם אף שיניחו בעיו"ט לשם עירוב. ולפי"ז עדיף לקנות פת שנאפתה בערב יו"ט ולא קודם [ואע"ג שכל ענין העירוב בפת אינו מעיקר הדין וכמבואר בסעי' ב', מ"מ כיון דאפשר לקנות בקל פת של ערב יו"ט ודאי עדיף טפין]. וכ"כ באור לציון (ח"ג כב א) ע"פ הבה"ל הנ"ל שטוב לקנות לכתחילה פת שנאפתה בערב יו"ט.

(יג) לכאור' אין לסמוך על הפת, שצריך תבשיל כזית. אבל הפת אינו אלא לכתחילה ואינו עיקר העירוב, כמבואר במ"ב כאן ולעיל ס"ק ז וע"ש שאפי"ו לאפיה אין הפת מועיל. עד כאן הוא כפי הנראה מסתימת המשנ"ב. (ומ"מ יכול לסמוך על גדול העיר, וכנ"ל ס"ז וס"ק כג.) מאידך ע"י בשערי תשובה ס"ק יג בשם שו"ת פני יהושע שכתב בציוור הנ"ל שהמחמיר תע"ב והמיקל לא הפסיד, והביאו בכה"ח ס"ק צח. והסברא לזה ביאר בשו"ת אבני נזר (ס"ו n), שכתב דלכאורה יש להקשות על דעת הסבורים דפת לא מתיר אפיה, והרי לדעת ר"ת תבשיל לבד לא מתיר אפיה, ולכן צריך לערב גם כפת וגם בתבשיל, ואם נאמר שפת לבד לא מתיר אפיה א"כ מה מועיל שעירב גם בתבשיל הרי כל אחד מהם לבדו לא מתיר אפיה. ומבאר האבני נזר שרק כשמערב בפת לבד אין בזה היכר שעושה לכבוד שבת, אבל כשמערב בפת וגם בתבשיל הרי ניכר שהכל לצורך שבת [וכ"כ בשו"ת פני יהושע (ח"ב ס"ו טו)]. ולפי"ז מחדש האבני נזר דאף אם נאמר דהמערב בפת לבד אסור לו לאפות וכנ"ל, מ"מ מי שעירב בפת ובתבשיל ונאבד התבשיל והפת קיים מותר לו לאפות, שהרי כבר נעשה היכר על פת זה שעשאו לכבוד שבת. [ולכאור' ממה שהמשנ"ב השמיט את השע"ת משמע דס"ל דלא מהני שנשאר פת לבד].

(יד) זה תלוי במחלוקת הפוסקים בסעי' זה האם הדלקת נר טעונה עירובי תבשילין. ולמעשה כתב במאמר מרדכי (ס"ק יח) שיניח עירוב בלי ברכה, כיון שספק ברכות להקל (והובא בכף החיים ס"ק קיג, ובשו"ת אור לציון ח"ג פרק כב ס"ז), וכן כתבו עוד פוסקים (הובאו במשנ"ב דרשו ס"ק נה ד"ה וכיון). [אולם באופן שספק לו אם יצטרך לעשות מלאכה ביו"ט לצורך השבת, דעת הגר"נ קרליץ (שם ד"ה אולם) שיערב בברכה, שגם אופן זה כלול בתקנת חכמים להתיר עשיית מלאכה אם יצטרך לכך].

(טו) זה תלוי בספקו של הבה"ל לענין משרתו של בעה"ב שאמנם יכול לזכות על ידו ומאידך הוא אוכל ממאכלו של בעה"ב, והבה"ל נשאר בצ"ע. לכן יערובו בפני עצמם (בלי לברך משום ספק), או שישתתפו בעירובו של בעל הבית על ידי שיגביהו את העירוב ויזכו בו קודם הנחתו, ובעל הבית יניח את העירוב ויברך את הברכה בשליחותם, ובכך תהיה להם מצות עירוב בברכה, כמבואר בבה"ל (וכן דעת הגר"נ קרליץ לענינו [חוט שני יו"ט עמ' קנד, ע"ש היטב]). וכן הורה הגרי"ש אלישיב (הל' עירוב תבשילין פ"ה ס"ג הע' א') שלכתחילה במקום שאפשר יש להקנות להם לחוש למצריכים עירוב). [ואם אינם מבשלים ואפים אלא מדליקים הנר, ע"י לעיל סעי' יט אם צריכים לערב]. מ"מ ברדיעבד שלא עירבו, ויצאים בעירובו של גדול העיר וכו"ל ס"ז. [ואף שי לא ערב כמה פעמים מחמת שלא ידע הדין, אין זה דומה לשכח פעמיים הדיו כפשע ולא יוצא כנ"ל סעי' ז, דשאני חסרון ידיעה משכחה ולא הוי פשיעה ופשוט, לכן אף אם כמה פעמים לא ידעו יוצאים בעירובו של גדול העיר, וכ"ש בזה שאינו אלא לכתחילה וברדיעבד נראה שיוכלו לסמוך על האחרונים שכתבו להדיא שא"צ עירוב].

(טז) יש לו כמה אפשרויות: אם הוא לפני סעודת יו"ט יכול להרבות תבשילים לשבת באותה קדרה שמכין ליו"ט [ויעשה הכל בחד טרחא, ובבשר ודגים יכול בטרחה נוספת שמשביח התבשיל של יו"ט, כנ"ל סי' תקג סק"ה], ומה שישאר מסעודת יו"ט יקח לשבת. ואם מבשל ליו"ט כמה מיני מאכלים בכמה קדרות, יכול להרבות בכל קדרה בשביל שבת. וי"א שאפי' אם די ליו"ט בקדרה אחת, כיון שעושה לפני סעודת יו"ט יכול להרבות כמה מינים בכמה קדרות לצורך שבת ויאכל מכל קדרה מעט ביו"ט והשאר יהיה לשבת. אפשרות נוספת, שיכול לתת במתנה את צרכי מאכלו לאחרים [במשיכה לרשותם או בהגבהה בכל מקום] והם יכינו עבורו, ואפי' בביתו. ואם אין באפשרותו להקנות לאחרים או שאינו רוצה, יש אומרים שיכול להכין צרכי שבת בצמצום, פת אחד [אפי' גדולה שתספיק לכל השבת] ותבשיל אחד [ויספיק לו לכל השבת]. ובאופן שאינו רוצה להקנות לאחרים צרכי תבשיליו נכון מאד שיקנה להם לפחות את קמחו כדי שיאפו לו לחם משנה. ונראה שאנשים מבני ארץ ישראל יכולים לקנות עבורו ביום שישו חלות וסלטים ושאר מאכלים [ואסור לו לדבר על התשלום ויוכל לשלם להם לאחר שבת]. לגבי הדלקת הנר, השו"ע כתב בסתם שמוותר לו להדליק נר בלא עירוב, והביא שיש אוסרים, והמ"ב כתב שיש לחוש להם לכתחילה, אך מותר להדליק נר אחד כדי חייו, אולם אם תאורת החשמל דלוקה של כדי חייו שהרי כבר יש לו אור וכדרכבו פוסקי זמנינו [אג"מ ח"ה סי' לו אות ט, הגרשו"א ביו"ט ש"כ פ"ב הע' לד, הגרי"ש בשב"י נר שבת פ"ה ע"ו]. אך יכול להדליק נר כדי להאיר במקום חשוך לאיזה צורך כגון לחפש בגד בארון, ואח"כ יוכל להניח הנר במקום שירצה ויהיה נר של שבת (ואם מדליקו לאחר פלג מנחה יוכל לברך עליו להדליק נר של שבת, וכנ"ל בהערה לתשו"ב 34).

(יז) מותר, שהרי הכינו בשגגה. (ומה שדן הבה"ל לענין אם יש להם מאכלים אחרים, זהו בבבלי מזיד, אבל בשוגג מותר בכל גונא, כמבואר בדבריו).

(יח) הוי הערמה ואסור [ואפי' שעשו כן בשוגג, סתמות המ"ב משמע שהערמה אסור גם בשוגג. והנה המ"ב מיירי לענין שבת, ובציוור הנ"ל שהוא יום חול י"ל אסור עד בכדי שיעשו אותם תבשילים, ונתבאר לעיל בהערה לתשו"ב 18 ב'. ובמ"ב הביא שיש אומרים שהמאכל אסור לעולם, והמיקל אין למחות בידו. והנה אף שכתב המ"ב שרק לבני הבית אסור ולאנשים אחרים מותר, לכאורה כל אותם שנעשה בשבילם בכלל האיסור, דמאי שנא בני ביתו שלא הכינו ואסורים משום שנעשה בשבילם משאר אנשים שנעשה בשבילם, וכהא דיו"ד סי' צט ס"ה].

סדר עשיית עירובי תבשילין בקצה

בערב יום טוב לוקח בידו תבשיל, והיינו מאכל מבושל או צלוי (סעי' ה, וע"ש שם כבוש או מעושן אך לא מליח), שראוי לאכלו יחד עם פת (סעי' ד), ולכתחילה לוקחים גם פת (סעי' ב וס"ק ה), בשיעור כזית כל אחד (ס"ג) ושיעור זה מועיל להרבה אנשים (שם), ונוהגין לכתחילה שהפת תהא בשיעור כביצה (רמ"א ס"ג). כל היום כשר לעירוב, ולכתחילה אין לעשות העירוב ביום שלפני ערב יו"ט (סעי' יד), וגם לכתחילה יזהר להניח העירוב קודם שאשתו הדליקה נרות יו"ט (כה"ל ס"א ד"ה ספק). ואוחז הפת והתבשיל בידו (ס"ק ג) [ואם יש לו אורחים, יראה לזכות להם קודם שמערב (סעי' י"ב) ע"י אחר שאינו סמוך על שלחנו כגון שכנו (סעי' י), והיינו שיגביה העירוב טפה (סעי' יא וס"ק לה) בדעת להקנות להם, או שהם יגביהו לזכות לעצמם. (ע"י בה"ל ס"ו)], ומברך "בא"י אמ"ה אקבו" על מצוות עירוב" (סעי' יב), ואח"כ אומר "בהדין עירובא יתא שרא לן לאפויה, ולבשוליה, ולאטמוניה, ולאשתוטי, ולאדלוקי שרגא, ולאפוקי, ולמעבד כל צרכנא, מיו"ט לשבת, (והמערב גם לאחרים יוסף): לנא ולפלוגי ולפלוגי (או כשמוזה לכל בני העיר): לנא ולכל בני העיר

הזאת" (שם ס"ק לו לח), וצריך שיבין שבאמירה זו מתיר לבשל ולהכין צרכי שבת (רמ"א סעי' יב וס"ק ט) שאם אינו מבין י"א שאינו יוצא (רמ"א ס"ב וס"ק סג). ומניחו במקום המוצנע כדי שלא יאכלוהו ולא יאבד עד אחר שיגמרו כל ההכנות לשבת בערב שבת כולל הדלקת נר שבת (סעי' טו). ואותם העושים עירוב בעוף וכדו' יזהרו להניחו במקור שלא יתקלקל עד שבת, אך יהא במקום מוצנע שלא יטעו לאכול ביו"ט. וסמוך לכניסת השבת יש ליהצר שלא יבשל מה שלא יספיק להיות מוכן לאכילה ע"י הדחק [שליש בישול] לפני כניסת שבת (ס"ק ג' ובה"ל ד"ה וע"י, ואם לא עשה כן והוא שעת הדחק ע"ש).

יש הידור להכין התבשיל מתחילה לשם עירוב [ולכל הפחות לשם שבת] ולא רק ממה שהכינו עבור יו"ט (ואם קונה לשם זה מסתבר שמועיל) (בה"ל ס"ו), וכן הידור להכין אותו דוקא בערב יו"ט (בה"ל סעי' יד ד"ה לכתחילה. וכן הפת ראוי לאפות בעריו"ט או לקנות פת שנאפתה אז). והידור מצוה שיהא התבשיל חשוב והפת תהיה שלמה (ס"ק ח. ונהגו שהתבשיל הוא ביצה, וע"י הטעם בכך איש חי פר' צו ה"א). ולכתחילה נכון להניח הפת ללחם משנה בב' סעודות ראשונות של שבת ובסעודה שלישית לבצוע עליו (ס"ק מח, וכן לאכול את התבשיל בסעודת שבת).

כל מה שמועיל עירובי תבשילין הוא להכין מיו"ט הסמוך לשבת אך לא מיו"ט ראשון [שחל ביום חמישי] לשבת (סעי' ג). גם אין להכין מיו"ט ראשון ליו"ט שני, אף לא מיום ראשון של ראש השנה ליום שני של ר"ה, דאין יו"ט מכין לחברו (סי' תקג).

תשובה לשאלת 'לאסוקי שמעתתא' דלעיל: בענין פרוסת לחם, הנה אף לחם שאינו שלם יוצאים בו, שרק לכתחילה יש הידור לעשות על פת שלם. ופרוסה מסתמא יש בה שיעור כזית. ושיעור כביצה ג"כ אינו אלא לכתחילה ולא לעיכובא. וזית מצוי הוא כבוש, ויוצאים בכבוש. וגם דרך לפתת בו את הפת, לפיכך יוצאים בזית. אלא שזית אחד קטן מצוי אינו מגיע לשיעור 'כזית', ולא יוצאים בפחות מכזית. (אך אולי יש לדון בזה מצד 'בריה' לסוכרים בסי' רי"ט שממכרים על זה ברכה אחרונה. ועיין בשע"צ סי' תע"ה ס"ק יב שדן בזה לענין מרור, ויש לדון בזה לענינו. ומאידך יש לדחות מהגמ' ביצה דף טז. שאמרו מערבין בערשם שבשולי קדרה והני מלי דאתי בהו כזית. והרבה פעמים עדשים נשארים שלמים והרי הם בריה ולמה הצריכו בהם כזית וא"כ יש להוכיח דלא מהני בריה הכא, וע"ז בכל זה). והפת לא יכול להצטרף לעירוב שהרי הוא אפוי ולא מהני לעירובי תבשילין אלא הוא רק לכתחילה לחוש לשיטת ר"ת. ואם פת מועיל לאפות יש דעות בזה ולמעשה נקט המ"ב שלא מועיל.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקכו. ה'ל עירובי תבשילין). כבר נתבאר בסי' תק"ג שאסור לעשות מלאכה ביו"ט לצורך מחר, ואפי' לשבת. ונחלקו בגמ' (פסחים מו:), לדעת רב חסדא מהתורה מותר להכין וחז"ל אסרו, ולדעת רבה מהתורה אסור להכין, ועכ"פ מותר ע"פ סברת הואיל [דהיינו היות ויכולים להגיע אורחים ולהנות ממאכל זה ביו"ט נמצא שההכנה לצורך יו"ט] וני"מ שלפי רבה אם מכין ביו"ט לשבת סמוך לשבת בזמן שא"א להנות מהמאכל היום אסור מהתורה. והן לרב חסדא שהאיסור מדרבנן כל היום והן לרבה המאסור מדרבנן באופן שיכול להנות מזה ביו"ט, חז"ל חתידו להכין לצורך שבת ע"י עירוב תבשילין, שכן מתחיל להכין לשבת לפני יו"ט וגומר ביו"ט. ונחלקו הראשונים, י"א הלכה כרבה, ובזמן שאין שהות ליהנות מהבישול ביו"ט הוא איסור תורה ולא מועיל עירוב, וי"א הלכה כרב חסדא ומותר להכין כל היום ע"י עירוב, ולמעשה יש להיזהר להכין ביו"ט מוקדם באופן שיגמור מלאכתו בעוד היום גדול שיהא אפשרות שיוכל להנות מזה ביו"ט. ולכן נהגו להקדים תפילת ערבית של שבת כדי שיגמרו המלאכות מוקדם. לענין דיעבד, אם זה יו"ט שני ודאי יש להקל להכין כל היום, ואפשר שגם ביו"ט ראשון יש להקל בזה בשע"ד. • מותר לעשות עירו"ט בערב יו"ט בבין השמשות (דעירוב דרבנן וספק ביה"ש ההקל). • אם הציבור קבלו עליהם יו"ט, קבלתם גוררת את היחידים שלא היו עמהם ואסורים כולם במלאכה ואין לערב, אך אם רק אמרו ברכו יש להקל בשע"ד כל שלא התפללו ערבית. ואם יחיד לבד קיבל [שאינו קבלתו חזקה כשל ציבור], אפשר שיכול לערב, ובתנאי שלא חשכה. וכן אם כבר התפלל ערבית מבעו"י יש מחמירים שזה קבלת היום לכל דבר ואינו יכול לערב. • אשה שהדליקה נרות, צ"ע אם אפשר לערב עליה, לפיכך יש לאיש ליהצר לערב קודם שתדליק. • מי שבא להתפלל מנחה ונזכר שלא עירב, ואם יחזור לביתו זמן מנחה, יקנה קמחו לאחרים והם יבשלו עבורו. ואם יכול ישלח שליח שיעבר עבורו. • עיקר עירוב הוא בתבשיל. ושיטת ר"ת שיש לערב גם בפת כדי להתייר אפיה, ולכתחילה יש לעשות כן ולערב גם בפת. • אם לא עירב בפת יצא, ואם נזכר קודם יו"ט יערב בפת. • עירוב בפת לבד לא מועיל. [ואפי' לא לאפיה, דלא כהמתירים]. • אם אינו צריך לאפות ביו"ט לשבת, אין צריך עירוב בפת לכו"ע. • שיעור העירוב בכזית. ואפי' מערב להרבה בני אדם. ולכתחילה יעשה הפת כביצה, ואם עשה בכזית א"צ לערב שוב. • משום הידור מצוה יש לקחת לחם שלם, וחתרכת בשר או דגים חשובה. מהרי"ל היה מניח את הבשר על צלחת ולא על הפת שלא ימאס מהבשר. • אין מערבים אלא בתבשיל שדרך לפתת בו הפת, כגון בשר דגים ביצים ושאר מיני ליפות, אך לא בדבר שאוכלים ללא פת כגון

דייסא. גם במקום שאוכלים דייסא עם פת, בטלה דעתם ואין מערבין בזה. • קטניות שיש שאוכלים עם פת ויש שלא, תלוי במנהג המקום. • מערבין במבושל, בצלי, במעושן, או בדג שהדיחווה בחמין ודי לו בחדחה זו לאכלו. וכן מערבין בכבוש, וכבוש במים או שאר משקה היינו בשהה כ"ד שעות, ובמשקים חריפים כמו חומץ או ציר מלוח די בכדי שיתנגנו על האש ויתחיל להרתית. • במליח אין מערבין. • מאכל הראוי לאכלו חי ובשלו, מערבין בו. וכן דגים מלוחים שראויים לאכילה ובשולן, מערבים בהם. וכן מערבין בתפוחים שראויים לאכילה חיים ובשולן, כשדרך ללפת בהם את הפת. • מערבין בשיירי תבשיל אם אין לו מאכל אחר, כגון עדשים שבשולי קדרה או גורר שמנונית שבגב הסכין, כשיש בזה כזית. • י"א שמצוה מן המובחר להכין התבשיל לשם עירוב, ואולי די במכין עבור שבת. • אחד יכול לערב עבור הרבה אנשים. ויכול לכוללם בעירוב שמערב לעצמו, או שמערב להם אחר שעירבו לו [וצ"ע אם יברך אח"כ שוב. וצ"ע אם יכול לערב להם שוב בתבשיל שכבר עירב לעצמו]. • מצוה על גדול העיר לערב עבור בני עירו, וכל מי שיאנס יוכל לסמוך על זה. [ואינו מצוה דרבנן, ומצינו כמה אמוראים שעשו כן]. • לשו"ע אין לסמוך לכתחילה על עירוב גדול העיר אלא רק בשכח או נאנס. ויש חולקים, ואפשר שבדיעבד יכול לסמוך ע"י, ולכתחילה טוב וישר שכל אחד יערב לעצמו. • מי שמערב לעצמו תמיד וקרה ולא עירב פעמיים הרי הוא פושע ואינו יוצא בעירוב של גדול העיר לכו"ע. [אמנם אם דרכו לסמוך תמיד על גדו"ה, לדעה ב' יוצא לכתחילה]. • לדעה ראשונה שלא יוצאים בעירוב של הגדול אלא בנאנס: ודאי שאפשר לעשות מתחילה שליח שיעירב עבורו, או שהגדול יודיעו שמערב עבורו. מי שאבד עירובו, יכול לסמוך על עירוב גדול העיר. עם הארץ שלא יודע לערב או שחשב שיכולים לסמוך על עירוב הגדול לכתחילה, יוצא מי ששכח מחמת עצלות לא יוצא. ואם שכח מחמת טירדה, פעם ראשונה יוצא ופעמיים הוי פשיעה ולא יוצא [ובאופן זה שתמיד מערב לבדו ולא סומך על עירוב הגדול, כששכח פעמיים הוי פשיעה גם לדעה ב' ולא יוצא וכנ"ל]. • כשמערב עבור אחרים א"צ להזכיר שמם אלא אומר לי ולכל מי שלא עירב או לכל בני עירי. וכל מי שבעיר ובתחומה יוצא בעירוב זה. • הנמצא חוץ לתחום לא יוצא, אלא א"כ עשה עירוב תחומין ודעתו לבוא לעיר והמערב יודע זאת ודעתו עליו. • המערב עבור אחר, א"צ שהאחר ידע אז שמערבים עבורו, אך ביו"ט לפני שמכין לשבת צריך לדעת שערבו בשבילו. • גדול העיר שדרכו לערב על כל בני עירו, אפשר לסמוך עליו בסתמא שעירב עבורם, ואפי' לא הכריזו זאת. • על סתם בני"א א"א לסמוך שמוציאים כולם, הגם שנוסח העירוב 'לנו ולכל הדרים בעיר הזאת' הרי אינם מקנים העירוב. אלא א"כ יודע שהמערב הקנה כדן [כדלהלן]. • המערב עבור אחרים צריך לזכות להם ע"י אחר [ואינו סמוך על שלחנו]. אשתו שמעלה לה מזונות, או בנו גדול הסמוך על שלחנו מחלו' הפוסקים, ולכתחילה לא יזכה על ידם ובדיעבד מועיל. אשתו שמעלה לה מזונות אך מבשלת בקדרה בפ"ע אפשר לזכות על ידה. • זיכוי העירוב נעשה ע"י שהאחר מגביהו טפח, ממקום שנמצא העירוב. • המערב נוטל העירוב [ואם מזכה לאחרים נוטל לאחר הזיכוי], ומברך אקב"ו על מצות עירוב. • אחר הברכה אומר 'בדין עירובא יהא שרא לן לאפיי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא' [וי"א גם 'ולאפוקי', וטוב לומר גם ולשחוט (ולאשחוט)], ולמעבד כל צרכנא מיו"ט לשבת', (וכשמערב לאחרים יוסיף: 'לנא ולפלוגי ולפלוגי או (כשמוכה לכל בני העיר: 'לכל בני העיר הזאת'. • אמירת לאדלוקי שרגא ולאפוקי ולשחוט, אינה מעכבת גם לסוברים אמירת 'בדין' מעכבת. • אם אינו מבין הלשון הנ"ל יאמר בלשון שמבין [שאם אינו מבין י"א שלא יוצא, כדלקמן]. • עירובי תבשילין מתיר לעשות דוקא מיו"ט הסמוך לשבת, אך לא מיו"ט ראשון שחל ביום חמישי. • לכתחילה אין לערב לפני ערב יו"ט, ובדיעבד חל העירוב, ומועיל אפי' ליו"ט אחר ובתנאי שאמר כן בשעה שעירב. וצ"ע אם צריך בעירוב שיעור כזית נוסף ליו"ט הא, ויש להקל לענין עירב ביו"ט ראשון של סוכות על מנת שמיני עצרת שאין צריך כזית נוסף. אם לפני יו"ט הוא יערב שוב באותו כזית, ודאי מהני לכל הדעות. • העירוב צריך להתקיים עד גמר הכנת צרכי שבת. • ואם נאכל לפני כן א"א להכין לשבת. אמנם די שנסאר כזית. ואם נאכל הפת אינו מעכב. • לאחר הכנת צרכי שבת יכול לאכול העירוב, ומצוה לבצוע על הפת בלחם משנה בבי' סעודות ראשונות של שבת ולבצוע עליו בסעודה שלישית. • מי שנאכל עירובו בעת הכנת צרכי שבת, יכול לגמור מה שהתחיל, ואפי' התחיל בחיתוך ראשי הלפת יכול לגמור לבשלו. • בישראל ליו"ט ונאכל העירוב קודם הכנת מאכלי שבת, יכול להניח לצורך שבת מה שבישל ליו"ט בעוד היה העירוב קיים, ויבשל שוב ליו"ט. אך מה שבישל ליו"ט אחר שנאכל העירוב, א"א להניחו לשבת. וכן מה שהכין כשהיה העירוב קיים, א"א להניחו ליום חול שהרי עירוב אינו מתיר לבשל לחול. • נחלקו הראשונים אם נר טעון עירוב תבשילין, והשו"ע כתב בסתם להקל והביא שיש אוסרים, והמ"ב כתב להחמיר לכתחילה כגון שיקנה הנר לאחרים או יסתפק בנר אחד כפי

שהותר כדי חייו למי שלא עירב [כדלקמן]. • המערב, כל בני ביתו בכלל העירוב. ומשרתיו שאינם סמוכים על שלחנו אך אוכלים מתבשילו, צי"ע אם הם בכלל. • ברכת העירוב אינה לעיכובא ומי שלא בירך יצא. • נוסח העירוב, דעת הרמ"א שהוא לעיכובא, ויש חולקים, ולכתחילה יש להחמיר, לכן אם לא אמרו יערב שוב לפני יו"ט [בלא ברכה], ואם נזכר ביו"ט ראשון יערב על תנאי, ואם לא יקנה תבשיליו לאחרים שיבשלו עבורו, ואם א"א יכול לסמוך על המקילים. • וה"ה אם אמר הנוסח אך לא פירט המלאכות כגון שאמר בסתם למעבד כל צרכנא. אך אם לא אמר הדלקת נר ושאר מלאכות (חוץ מבישול ואפיה והטמנה) יצא לכו"ע. • מי שלא עירב, אסור לו להכין מאכלים אפי' של אחרים ואפי' בביתם ובשליחותם. וכן קנסו מאכליו שאין לאחרים להכניסם עבורו. • ויכול להקנות לאחרים במתנה [במשיכה לרשותם או בהגבהה בכל מקום] ויבשלו ויתנו לו, ויכולים להכין אפי' בביתו. • אם אין שם אחרים או שאינו רוצה להקנות, י"א שהתירו לו כדי חייו [כשאין לו מיו"ט] לבשל קדרה אחת ופת אחת ולהדליק נר אחד. ואת קמחו נכון מאד שיקנה כדי שיכינו לו לחם משנה. • י"א שהמתענה אסור בהכנת מאכלים (שלגבי אין זה צורך אוכל נפש), ויש חולקים. ולמעשה יש להחמיר, ובשעה"ד יש להקל, לכן משרתת אצל בעה"ב שמתענה מותרת בהכנת מאכליו, וכן אדם המתענה ואין מי שיכין עבורו יכול להכין. ואחרים או בני ביתו של המתענה ודאי מותרים להכין מאכליו ולא קנסוהו שהרי עירב. • מי שלא עירב [וי"א שגר טעון עירוב כדלעיל], יש לו עצה להדליק נר במקום חשוך לחפש דבר, ואח"כ יניח הנר במקום שרוצה שיחיה נר של שבת. • מי שלא עירב, יש אופן שיכול להכין בעצמו מאכליו לשבת, ע"י שירבה תבשילים לשבת בקדרות שמכין ליו"ט, וכן אם עושה כמה תבשילים בכמה קדרות יכול להרבות בכולם [ודוקא בחד טרחא. ובשר ודגים אפי' בטרחא נוספת שמשביח התבשיל]. • יש מתירים גם להוסיף קדרות מאותו מין, ע"מ לאכול מכל אחת מעט ביו"ט, ודוקא כשמכין לפני סעודת יו"ט שלא ניכר הערמה אבל אחר הסעודה אסור. ויש להקל כמותם במקום צורך שבת. • מי שזכר ביו"ט ראשון של גלויות שלא עירב, יכול לערב על תנאי שאם היום קודש אין זה עירוב ואם מחר קודש הרי זה עירוב. ויש מחלוקת אם יברך. אמנם ביו"ט של ר"ה אין מועיל עצה זו שהרי הם כיום אחד ארוך. • מי שעבר ובישל שלא לצורך יו"ט, לא קנסוהו [ואם יש לו מאכלים אחרים צי"ע], ובי"ד יראו לקנסו לפי ראות עיניהם. וכן אם בישל בשוגג לא נאסר המאכל, ומותר לאכול בשבת או בחול. • עבר והערים [כגון שבישל ב' קדרות ליו"ט ויודע שצריך רק אחת וכוונתו לשבת], קנסוהו ואסור לאכול בשבת, ובמוצאי שבת מותר, ויש אוסרים לעולם והמיקל אין למחות בידו. ובני ביתו אסורים כמוהו. ולאחרים מותר במוצאי יו"ט מיד.

סימן תקנה

(הקדמה לסעי' א'). מן התורה אסור בשבת להוציא או להכניס מרשות היחיד לרשות הרבים, אבל חצר שיש בה כמה בתים [שמדין תורה נחשבת החצר לרשות היחיד] מותר לטלטל מבית אחד שבחצר לבית אחר שבחצר, אמנם חז"ל אסרו לטלטל מבית לבית וכן מבית לחצר ללא 'עירובי חצירות', היינו שיתנו כל בני בית פת ויניחו הכל באחד מן הבתים, ועל ידי זה נחשבים כל בני הבתים כאילו דרים בבית שהפת שם. כמו כן מבוי שיש בו כמה חצירות אסרו חכמים לטלטל מן החצרות למבוי אלא ע"י 'שיתופי מבואות', שגובים פת או דבר אחר ממניי מאכל מכל חצר וחצר ונותנים אותו באחד מן החצרות (פ"ט ס"א).

ויסוד האיסור להוציא מבית לחצר ומבית לבית באותה חצר בלא עירובי חצרות נתקן משום גדר הוצאה. שחששו חז"ל שאם נתיר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד יטעו ויבוא לטלטל גם מרשות היחיד לרשות הרבים ועברו על איסור תורה. וביום טוב קימא לן (לעיל ס"ה תק"ח) דמתוך שהותרה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים לצורך אוכל נפש, הותרה נמי שלא לצורך. ואולם נחלקו הראשונים בביאור כלל זה ד'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך', [ראה בסימן תק"ח (פ"ט ד"ה מתוך) בהרחבה], יש הסוברים דהותרה הוצאה אפילו שלא לצורך יו"ט כלל, ויש סוברים דמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש, אבל צריך שיהיה עכ"פ לצורך היום [כגון להוציא את הקטן שיש לו געגועים עליו, או לולב לצאת בו, וספר תורה לקרות בו וכדלעיל בסימן תק"ח ס"א], אבל הוצאה שלא לצורך כלל אסורה גם ביו"ט. [וישנם ראשונים הסוברים דמן התורה מותר הוצאה גם שלא לצורך היום כלל, ורק מדרבנן אסרו הוצאה שלא לצורך היום כלל]. ולקמן במשנ"ב יתבאר מה דין טלטול מבית לחצר שלא לצורך כלל.

1. (עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביו"ט): א) האם צריך לעשות עירובי חצרות ושיתופי מבואות בשביל יו"ט. ב) ומי שמניח כל ערב שבת, ואירע יו"ט סמוך לו, מה יעשה. ג) אם עושה בשביל יו"ט לבד, האם יכול לברך ע"ז. ד) האם צריך עירובי תחומין ביו"ט.

תשובה: א) לא. ומ"מ כשמערב עירובי חצרות בערב פסח בשביל שבתות השנה יכול גם יו"ט כדי שיוכל להוציא ע"ז אף דברים שאין צורך היום כלל, שיש מחמירים בזה¹²². ואמר לכל שבתות ויו"ט של שנה זו. ב) יאמר בעירוב לשבת זו ויו"ט הבא עלינו לטובה. אכן צריך שיהא שמור העירוב עד יו"ט. ג) לא (משום סב"ל). ד) כן. סעי' א וס"ק א ושה"צ.

(הקדמה לסעי' ב). **עירובי חצרות ועירובי תחומין ביו"ט:** בגמרא (בב"ב טז:) מבואר שאין עושים עירובי חצרות ועירובי תחומין ביום טוב לצורך שבת. והטעם משום שנראה כמתקן, שבלא העירוב היה אסור בטלטול או ביציאה, וע"י העירוב הותר (בב"ב טז:). אולם כתבו הראשונים (רי"ף ט. ורמ"ע פ"ב ס"ט) שאם נזכר ביו"ט ראשון שלא עירב עירובי חצרות, יכול לערב על תנאי, שיאמר אם היום קודש ומחר חול אין בעירובי כלום, ואם היום חול ומחר קודש הרי זה עירוב. וכמו כן יאמר ביום השני אם היום קודש כבר עירבתי אתמול, ואם היום חול הרי זה עירוב (ולמדו כן מהגמ' יז. לענין עירובי תבשילין ומבואות לעיל סי' ס"ג). אך לענין עירובי תחומין אמרו בגמ' (יז.) שא"א לערב ביו"ט אפי' על תנאי, משום שעצם חלות העירוב הוי קנין שבייתה, שפעולת העירוב היא כמו שקונה ביתו במקום ההוא שכלך יכול לילך משם לכל צד כאילו דר שם, והרי אין קונים ביו"ט. משא"כ עירובי חצרות אינו קנין אלא ביטול רשות. שכל בני החצר מבטלים רשותם לבית שמניחים הפת של העירוב, וזה מותר ביו"ט (רי"ף טז:).

(הקדמה לס"ק ג'). **אם עירובי תבשילין מתיר מלאכות שאינם צורכי סעודה:** בדין הנ"ל שאין מערבין ביו"ט עירובי תחומין, צ"ב, שהרי מדובר מסתמא גם באופן שעשה עירובי תבשילין, וא"כ למה אינו יכול לעשות עירובי תחומין לצורך השבת, כשם שמותרים שאר מלאכות לצורך שבת כבישול ואפייה (כ"ל סי' ס"ג). ותירץ הר"ן (ט.) שעירובי תבשילין אינו מתיר אלא דברים שהם צורכי הסעודה כאפייה ובישול, ולא שאר מלאכות. ובתוספת ביאור כתב הרא"ה (בב"ב טז:) שהרי ענינו של עירובי תבשילין הוא שנחשב שהתחיל לבשל לצורך שבת מבעוד יום, ומותר לו להמשיך לבשל ביו"ט לצורך שבת, ולכן אינו מתיר אלא צורכי סעודה בלבד. וכן פסק המג"א (פסק"ד).

אמנם בהגהות רעק"א (על המג"א ס"ט) כתב דלכאורה נראה ליתן טעם אחר דלא מועיל עירוב תבשילין לענין עירובי תחומין, דעירוב תבשילין אינו מתיר רק מה דמותר ביו"ט לעשות לצורך עצמו ואותם דברים מותר לעשותם לצורך שבת ע"י העירוב תבשילין, וגם ההיתר הוא בדבר שאפשר שיהיה לצורך יו"ט אם יקלעו לו אורחים, אבל לענין עירובי חצרות [וה"ה עירובי תחומין] דלא משכחת דבר זה לצורך יו"ט עצמו דהא עירובי חצרות בשביל להתיר ביו"ט צריך להיות קודם יו"ט, וגם המעשה דעירוב בוודאי אינו לצורך היום דלא יהיה מועיל ליומו כיון דלא עירב קודם, ככהאי גוונא שהוא רק לצורך שבת אין עירובי תבשילין מתיר. ולעולם דבר שיש בו תועלת ליו"ט עצמו עירובי תבשילין מתירו אף אם אינו מצורכי סעודה. ועיין הגהות רעק"א (סי' ס"ג) שחידש דלסברתו הנ"ל מותר לגלול הס"ת ביו"ט לצורך שבת אם הניח עירוב תבשילין, משום דזבה גם שייך ההיתר דהואיל ואי מקלעי אורחים וירצו ללמוד הפרשה שיקראו בשבת, אבל לדעת הר"ן והמג"א דעירוב תבשילין מתיר רק צרכי סעודה לא יועיל עירוב תבשילין להתיר לגלול הספר תורה.

ובדעת המשנ"ב, הנה כאן הביא בסתם דברי המג"א שהטעם שאין עושים עירובי תחומין ביו"ט משום שאין עירובי תבשילין מועיל לשאר ענינים שאינם מצורכי הסעודה. ומשמע לכא' שדעתו שדברים שאינם צורכי סעודה אין עירוב תבשילין מתירם.¹²³ וכיו"ב מבואר בשע"צ סי' תרס"ד (פסק"ד) שהביא בשם השע"ת דאסור לגלול הס"ת מיו"ט לשבת, ובסתמא מיירי שעשו עירובי תבשילין ואפי"ה אסר. אולם שם ציין לעיין בחידושי

_____ הוספות ועיונים _____

¹²² דעת השו"ע שא"צ עירובי חצרות, ומ"מ כתב הכה"ח (רה"ט ובסי' תקיח ס"ח) לעשות ככתוב כאן, כדי לצאת אליבא דכו"ע דבר שאין בו הפסד ממוך.

¹²³ צ"ב שבשונה הלכות לא העתיק משנ"ב זה, וגם לקמן בסי' תרס"ד בענין גלילת ס"ת וכן לעיל בסי' שב לענין קיפול טלית לא ציין למשנ"ב זה כלל, ועי'.

רעק"א הנ"ל. ומאיך, במשנ"ב לעיל סי' שב (ס"ה יח וטעמ' מג) משמע דפשיטא ליה דמהני עירובי תבשילין לשאר מילי שאינם צורכי סעודה [רק הביא מחלוקת באופן שלא עשה עירוב אם מותר לקפל הטלית לשבת].¹²⁴

2. (לערב ביו"ט): א) יו"ט שחל בערב שבת, האם אפשר לערב בו עירובי חצרות. ב) ועירובי תחומין. ג) בהנ"ל א' ב', אם הניח עירובי תבשילין. ד) ואם הניח עירובי חצרות מעיו"ט לשם יו"ט ועדיין העירוב קיים, האם יכול לסמוך עליו לשבת. ה) ואם נזכר ביו"ט ראשון של גלויות או ביו"ט ראשון של ראש השנה, האם יכול לערב עירובי חצרות בתנאי. ו) ומה"ד בעירובי תחומין. ז) ובדיעבד אם עירב.

תשובה: א) לא. ב) לא. ג) גם לא. ד) כן. ה) ביו"ט ראשון של גלויות כן, וביו"ט ראשון של ר"ה לא. ו) אין מניחין אותו בתנאי אפי' בב' יו"ט של גלויות. ז) מהני בב' יו"ט של גלויות, ונתבאר לעיל סי' תט"ז. סעי' ב וס"ק ב ד-ז.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תקכח). אין עושים עירובי חצרות ושיתופי מבואות לצורך יו"ט, אך כיון שיי"א שטלטול שלא לצורך כלל אסור ביו"ט יש לכלול העירוב של יו"ט בשל שבת. ואם עושה בשביל יו"ט לבד לא יברך. • הרוצה לילך חוץ לתחום ביו"ט, צריך לערב עירובי תחומין. • יו"ט שחל בערב שבת ושכחו לערב לשבת עירובי חצרות או עירובי תחומין לפני יו"ט, אין מערבין ביו"ט, ואין מועיל לזה עירובי תבשילין. ואם הניח עירובי חצרות בשביל יו"ט ועדיין פת העירוב קיים, יכול לסמוך עליו לשבת. • מי שנזכר ביו"ט ראשון של גלויות שלא עשה עירובי חצרות לשבת, יכול לערב על תנאי שאם היום חול ה"ז עירוב ואם קודש אין זה כלום, וכן יאמר מחר. אך ביו"ט של ר"ה א"א לומר כן שהרי הם כיום אחד. ועירובי תחומין א"א לעשות אפי' ביו"ט של גלויות שהרי קונה שבייתה ואסור ביו"ט, ובדיעבד אם עירב עלתה לו.

סימן תקכט

(הקדמה לסימן). **חיוב כבוד עונג ושמחה ביו"ט:** הנה בשבת יש מצות כבוד ומצות עונג, כמו שנאמר (ישעיהו נה יג) 'וקראת לשבת עונג, לקדוש השם מכובד'. ומכלל כבוד הוא לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת, ללבוש כסות נקיה, ושאסור לקבוע סעודה ומשתה בערב שבת מפני כבוד השבת, ולערוך את השלחן, ולתקן ביתו מבעוד יום לשבת, ולהדליק נר שבת, ושיטרח כל אדם בהכנת צרכי השבת. ומכלל עונג שבת הוא להרבות בבשר יין ומגדנות כפי יכלתו, ולאכול שלש סעודות (רמב"ם סנה"פ פ"ב).

וגם יו"ט בכלל זה, שהרי הוא נקרא 'מקרא קודש' וא"כ נכלל בפסוק וקראת לשבת עונג 'לקדוש' השם מכובד. אלא שנוסף על מצוות כבוד ועונג יש בו גם מצות שמחה, שנאמר (דברים טו יד) 'ושמחת בחגיגך', לכן מצוה ללבוש ביו"ט בגדים נאים יותר משל שבת. ושאר פרטי מצות שמחה יתבארו בסימן זה.

(הקדמה לשעה"צ ס"ק י). **המנעות מאכילה סמוך ליו"ט:** אמרינן בגמרא (פסחים ט"ו) 'לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מתשע שעות ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אוכל והולך עד שתחשך'. וכתב רשב"ם (ק"ד למ"ג לו): שמעינן מהכא דבערבי פסחים אסור לאכול מסוף ט' שעות ולמעלה כסתם מתניתין, אבל בערבי שבתות וימים טובים מותר לאכול מן המנחה ולמעלה, דסתם לן תנא דמתניתין כר' יוסי, מדנקט במתני' ערבי פסחים [ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך] מכלל דבשאר ימים טובים שרי, וקיימא לן נמי הלכה כר' יוסי מחבירו, עכ"ל. וכן פסקו הר"ף (יט. ובגין ע"ג ד"ה ובענין) והרא"ש (פ"ק י ס"ג). אבל בעל הלכות גדולות כתב שגם בערבי שבתות וימים טובים אין להתחיל לאכול מתשע שעות ולמעלה, דאפילו ר' יוסי לא קאמר אלא שלא יפסיק לאכול אם התחיל, אבל לכתחילה לא יתחיל. וכתב המרדכי (נ"ג טו"ג ע) דלפי זה נכון להחמיר שלא להתחיל לאכול מט' שעות ולמעלה בערב שבת וערב יום טוב. וכתב במהרי"ל (ה"ל יו"ט ס"ג), דרובא דרבוותא פסקו דמותר להתחיל ערב שבת וערב יום טוב, אלא המרדכי מסיק דראוי להחמיר כהב"ג שלא להתחיל, ולפיכך אם שכח ולא אכל קודם מנחה קטנה, כדאי הם יתר רבוותא לסמוך עליהם בשעת הדחק ולעשות הסעודה בפת (ע"כ דברי המהרי"ל). וכתב ע"ז בשעה"צ

הוספות ועיונים

¹²⁴ ובעיקר דינו של הרמ"א דעירובי תבשילין אינו מתיר לערב עירובי חצרות ועירובי תחומין, עיין באור זרוע (נהל יו"ט סי' שמג) שחולק סו"ל דעירוב תבשילין מתייר, וכן כתב הגר"א דיש בזה מחלוקת בירושלמי. ועיין בישועות יעקב (סק"א), וסי' שצג סק"א) שאהר"ד בביאור מחלוקת זו.

(סק"א): אכן מדברי הרמ"א שכתב 'מעט פת' משמע דדעתו לכתחילה לחוש לדעת בה"ג ולא יאכל כשיעור קביעות סעודה.¹²⁵

1. (הוצאות יו"ט): (א) האם ראוי לאדם לדקדק שלא להרבות בהוצאות יו"ט. ומדוע. (ב) ובהוצאות שאר ימים. (תשובה: א) לא יצמצם בהוצאות יו"ט, שכל מזונותיו ויציאותיו של אדם קצובין לו מר"ה חוץ מהוצאות שבת ויו"ט שאם פחת פוחתין לו ואם מוסיף מוסיפין לו. (ב) צריך לצמצם וליזהר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו אלא מה שפסקו לו. וזו תוכחת מרובה על זמנינו שבעו"ה הרבה אנשים עוברין ע"ז ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק המותרות, והרבה חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף ע"ז לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה. והרבה סיבות יש שגורמין להנהגה הרעה הזו, והסיבה הגדולה שבכולן הוא ע"י הנשים שדעתן קלות ואינן רואות הנולד. ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישגיח לפתוים, וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרוחתו ולא יותר. סעי' א ובה"ל ד"ה ואל.
2. (הכנה ליו"ט): (א) איזו מצוה יש בערב יו"ט בענין הפת. (ב) אדם שיש לו משרתים שמכניס עבורו צרכי יו"ט, האם גם הוא עצמו מחויב להשתתף בהכנה. (תשובה: א) ללוש פת לכבוד יו"ט, כמו בערב שבת כמ"ש לעיל ס' רמ"ב ס"א. (ב) מ"מ ישתדל להכין בעצמו קצת לצורך יו"ט, וכמו לענין שבת לעיל ס' רנ ס"א. סעי' א וס"ק ג.
3. (מלאכה בערב יו"ט): האם מותר לעשות מלאכה בערב יו"ט. (תשובה: אין לעשות מלאכה מן המנחה ולמעלה, כמו בער"ש לעיל ר"ס רנא.¹²⁶ בה"ל ד"ה ממנחה.
4. (קביעת סעודה בעיו"ט): (א) האם מותר לקבוע סעודה בערב יו"ט. (ב) ואם חל יו"ט [ראשון או שני] במוצ"ש, מתי יאכל סעודה שלישית [לכתחילה ובדיעבד, וכמה]. (ג) האם ביו"ט ראשון שהוא ערב יו"ט שני גם יש למנוע מלקבוע סעודה מט' שעות ולמעלה. (תשובה: א) מצוה להמנע מלקבוע סעודה בעיו"ט מתשע שעות ולמעלה, כמו בער"ש, כדי שיאכל בליל יו"ט לתאבון. (ב) לכתחילה טוב שיאכל סעודה שלישית קודם זמן מנחה קטנה שאז יוכל לאכל ולקבוע סעודה כמה שירצה, ואם שכח או עבר ולא קיים סעודה שלישית קודם זמן מנחה קטנה יכול לקיים אח"כ, אך אז מצוה לכתחילה ליהזר שלא יאכל פת כשיעור קביעות סעודה שרגיל בחול כדי שיאכל בלילה לתיאבון, ואפי' הרבה יותר מכביצה יכול לאכל רק שלא יהיה כשיעור קביעות סעודה. (ג) המג"א כתב שיש למנוע וכו"ל, ואין זה ברור דמנא ליה להחמיר מלאכל ביו"ט ראשון שהוא מה"ת בעת שתאב לאכל כגון בחג השבועות שהיום גדול, משום עיו"ט שני שהוא דרבנן. סעי' א וס"ק ה-ח ושעה"צ ובה"ל ד"ה ממנחה ודי"ה בעיו"ט.
5. (בגדי יו"ט): (א) מה יש לנהוג בבגדים משום מצות יו"ט. (ב) איזה תנאי כתב המ"ב לענין ההלכה שבגדי יו"ט יהיו טובים משל שבת. (תשובה: א) שילבש כסות נקיה, ולא ילבש מלבושי חול, ובגדי יו"ט יהיו יותר טובים משל שבת שזהו מכלל 'שמחה' (שנאמר ביו"ט ולא בשבת, ולבישת בגדים נאים בשבת היא רק משום 'כבוד' שבת).¹²⁷ (ב) דוקא אם ידו משגת. סעי' א וס"ק ג ד י. ומצוה לרחוץ בחמין ולקצוץ צפרניים בערב יו"ט, ונתבאר לעיל ס' רס ס"א. ומצוה להסתפר בעיו"ט ויתבאר לקמן ס' תקלא ס"א.
6. (ימים טובים שתקנו להרבות בסעודה): באיזה יו"ט תקנו להרבות בסעודה.

הוספות ועיונים

¹²⁵ צ"ע, דבמהרי"ל ג"כ כתב שיאכל מעט פת כלשון הרמ"א.

¹²⁶ ושם מבואר דיש מחלוקת אם האיסור הוא מזמן מנחה גדולה או רק מזמן מנחה קטנה, והמשיב' שם (ס"ק א) כתב שהסומך על המקילין מזמן מני"ק לא הפסיד. עוד ברמ"א שם כתב שהאיסור מלאכה הוא רק אם עושה אותה בדרך קבע, אבל אם עושה אותה דרך עראי לפי שעה ולא קבע עליה, מותר.

¹²⁷ ומה שכתב הרמ"א לעיל בסוסי"י תעא 'ומצוה לרחוץ ולגלח בערב יום טוב וללבוש בגדים נאים כמו בשבת' וכאן מבואר שיהיו בגדי יו"ט נאים יותר משל שבת, ביאר בכה"ח (שם ס"ק מה) בשם ספר עבודת הגפן, שכוונת הרמ"א שם שצריך ללבושם מבעו"י כמו לפני שבת, אך בגדי יו"ט יהיו נאים משל שבת.

תשובה: ביו"ט ראשון של פסח, בעצרת, בראש השנה, וביו"ט האחרון של חג. (על הטעם בשעה"צ). ס"ק יא.

7. (כבוד ועונג ביו"ט): האם ביו"ט יש מצות כבוד ועונג כמו בשבת.

תשובה: כן. סעי' א.

8. (לחם משנה): האם צריך לבצוע על לחם משנה בשתי הסעודות של יו"ט.

תשובה: כן. סעי' א וס"ק ט.

9. (שתיית יין): מה דין שתיית יין ביו"ט.

תשובה: צריך לקבוע כל סעודה על היין דהיינו גם באמצע הסעודה מלבד מה שקידש על היין מתחילה, כמו לענין שבת כנ"ל סוס"ר רנ⁴²⁸. סעי' א וס"ק יא.

10. (זמן ההגעה לבית הכנסת): (א) מתי יש לבוא לבית הכנסת ביו"ט [מעיקר הדין], ומתי לצאת. (ב) ומה יש לנהוג האידנא.

תשובה: (א) מאחרין לבוא לביהכ"ס, כדי לטרוח בסעודת יו"ט קודם שילכו לביהכ"ס. וממהרין לצאת משום שמחת יו"ט. (ב) האידנא שמאריכין בפיוטים ובניגונים בין יוצר אור לק"ש וקרוב לודאי שיעבור זמן ק"ש. צריך להשכים ביו"ט כדי לקרות ק"ש בזמן הראוי. סעי' א וס"ק יד.

11. (מצות יו"ט): (א) האם מצות יו"ט לענוג באכילה ושתייה או בבית המדרש. (ב) ומהי הדרך הנכונה בענין זה.

תשובה: (א) מצוה לחלקו חציו לביהמ"ד⁴²⁹ וחציו באכילה ושתייה. (ב) בבוקר מקדימין⁴³⁰ לילך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין וקורין בתורה בענינו של יום ומתפללין מוסף, וחוזרים לבתיהם ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות ושונים עד חצי היום וכשבא זמן מנחה מתפללין תפילת המנחה, והולכין להתענג שאר היום עד הלילה כדי לקיים חציו לכה"מ. סעי' א וס"ק א.

12. (חזנים שמאריכים בניגונים): החזנים שמאריכים בניגונים, האם זה בכלל חציו לה' או חציו לכה"מ.

תשובה: אין זה בכלל חציו לה' וחציו לכה"מ, ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחציו של יום. ס"ק א ושה"צ.

13. (סעודה שלישית): (א) מה נהגו ביו"ט לענין סעודה שלישית. (ב) בשתי הסעודות, האם חייב לאכול פת. (ג) מה דין מי שלא אכל בליל יו"ט.

תשובה: (א) לא נהגו לעשות ביו"ט כי אם שתי סעודות ערבית ושחרית⁴³¹, וי"א דמ"מ טוב שיאכל פירות במקום סעודה שלישית, וי"א שמוזה נתפשט המנהג לאכול ביו"ט תבשיל אחד יותר בשחרית שיחשב במקום סעודה ג' [אע"ג דבשבת אין מועיל לענין סעודה ג']. (ב) כן. (ג) יאכל ביום שתי פעמים, ויקדש בשחרית הקידוש של לילה, כמו לענין שבת בסי' רע"א ס"ח וסי' רצ"א ס"א וס"ק ה. סעי' א וס"ק יג.

14. (ממצאו חפציו): האם ביו"ט מותר לדבר בחפציו.

תשובה: אסור, כמו בשבת ונתבאר לעיל סי' שו. בה"ל ד"ה לכבדו. מצות שמחה יתבאר לקמן תשו' 15.

הוספות ועיונים

⁴²⁸ ואף שבכל שבת לא נהגו להזהר בזה כ"כ, מ"מ ביו"ט צריך לזהר בזה לכתחילה, דהנה הטעם שצריך לשתות יין בסעודה הוא כדי לעשות הסעודה חשובה, שכן היה המנהג בזמנם לקבוע הסעודה על היין [כמ"ש הגה"מ פ"ד הל' ברכות אות ל'] אמנם בזמננו שאין הדרך לקבוע סעודה חשובה על היין לא נהגו לזהר לקיים מנהג זה, אמנם ביו"ט שצריך לשתות יין משום שמחה א"כ ישתהו בתוך הסעודה כדי לעשות הסעודה חשובה. משמרת המועדות.

⁴²⁹ לאו דוקא בית המדרש וה"ה ביכה"מ דתפילות בכלל לה' הם, וכן מבואר לקמן.

⁴³⁰ אין הכוונה מיד בבוקר בהשכמה דהא ביו"ט מאחרין לבוא (כמ"ל, ע"ש), אלא רצה לומר אע"פ שאכילה במועד מצות עשה מ"מ צריך שיקדים לבית הכנסת קודם שיאכל ואח"כ חוזרין לבתיהן ואוכלין, ומשכימין דקאמר רצה לומר מקדימין את בית הכנסת לחיוב אכילה. פרישה סק"ה.

⁴³¹ חיוב שלש סעודות בשבת הסמיכוהו בגמרא (שבת קי"ז.) על הפסוק (שמות טו כה) 'ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה, ונאמר בפסוק זה ג' פעמים 'היום', ללמד שצריך לאכול ג' סעודות בשבת. ובלבוש כתב שאף על פי שלענין ירידת המן שיום יום טוב ושבת שלא ירד בהם מן [ואם כן הפסוק יאכלוהו היום] נלמד גם על יום טוב, מכל מקום לא החמירו ביום טוב להצריך לאכול סעודה שלישית, משום שמחת יום טוב, שלפעמים יש טירחא בסעודה שלישית.

הקדמה לבה"ל ד"ה כיצד). איתא בגמרא (פסחים קט:). תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר 'וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתח לפני ה' אלהיך', ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין, שנאמר 'ויין ישמח לבב אנוש'. והנה ברמב"ם (הל' יו"ט פ"ו ה"ח) כתב 'והאנשים אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין'. והקשה הבית יוסף 'למה הצריך הרמב"ם שיאכלו בשר וישתו יין, הא כברייא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין, ומשמע דביין סגי בלא בשר'. ותירץ הב"ח משום דבגמ' (חולין פג.) מוכח שמצוה לאכול בשר בחג גם כשאינו של שלמים, ומה שאמרו אין שמחה אלא ביין היינו לענין עיקר השמחה. שבזמן שבית המקדש קיים עיקר השמחה היא בבשר שלמים שיש בו שתי שמחות [שמחת הבאת שלמים לפני ה' ושמחת אכילת בשר], אבל עכשיו אין עיקר שמחה אלא ביין, שמצינו פסוק שיש ביין שמחה שנאמר 'ויין ישמח לבב אנוש', ובשר אינו עיקר שמחה כיון שלא מצינו פסוק שכתוב שמחה בבשר שאינו של שלמים (עכ"ל רב"ה). ועיין רמב"ם בספ"מ (מ"ה נ"ז) שכתב 'ומה שכתב יוסף קארו שחייב היין לבל, כי הוא יותר מיוחד בשמחה'.

15. (מצות שמחה): א) מצות שמחה ביו"ט האם הוא מהתורה או מדרבנן. ב) ובנשים. ג) האם בחול המועד נוהג מצות שמחה [וכבוד ועונג]. ד) במה האיש מקיים מצות שמחה. ה) ומהי מצות השמחה הכללית בחג. ו) כיצד משמח את הקטנים. ז) ואת הנשים. ח) ואם אין ידו משגת לבלגדים ותכשיטין.
- תשובה: א) מהתורה. ב) גם. ג) מצות שמחה נוהג אך לא כבוד ועונג¹³². ד) בזה"ז שאין ביהמ"ק קיים מצות שמחה ביין, אבל בשר אין חובה לאכול ומ"מ אם ידו משגת מצוה גם לאכול בשר¹³³, וע"י לעיל סי' רמ"ב (שאפילו מי שנצטרך לבריות אם יש לו מעט משלו צריך לזרז עצמו לכבד את השבת, ולא אמרו 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות' אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר [וגם אין לו אפשרות ללוות אבל אם יש לו אפשרות צריך ללוות כדי שלא יבטל מצות עונג שבת וכמו שאמר הקב"ה 'בני לוו עלי ואני פורע'. וע"ש בשעה"צ ס"ק יב], על כן צריך לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת, והוא הדין ליום טוב). ה) חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו (-הנסמכים על שולחנו). ו) נותן להם קלויות ואגוזים. ז) קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו. ח) יקנה להם לכל הפחות מנעלים חדשים לכבוד יו"ט. סעי' א ב וס"ק י"א טו ובה"ל ד"ה כיצד וד"ה כפי.

16. (לשמח עניים): א) האם יש חיוב להאכיל עניים בחג. ב) מה כתב המשנ"ב לענין אותם המתביישין לבקש. תשובה: א) כן, וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים. אבל מי שנועל דלתי חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה זו קלון הוא להם. ובזה"ק מפליג מאד בעונש מי שאינו נותן לעני מסעודתו ביו"ט ר"ל. וכבר נתפרסם גודל החיוב לכל ישראל, וע"כ אינו מצוי שישאר עני ביו"ט בלי סעודה. ב) אבל מה נעשה עם האומללים והנדכאים בעיר שמתביישין לפשוט יד ולבקש, וע"כ נהגו באיזה מקומות שקודם יו"ט הולכין נבונים לב לבתי העשירים לקבץ עבור אלו המרי נפש ואשרי האנשים שמשמין עין ע"ז שמזכין לעצמן ומזכין לכל אנשי העיר. סעי' ב וס"ק יז.

17. (חיוב אכילת בשר ויין): אדם אוכל ושותה ושמח ברגל. האם מי שמסגף עצמו מפני תשובה בכל ימות השנה שלא לאכול בשר ויין, יכול לעשות כן גם ביו"ט. תשובה: לא, אלא חייב¹³⁴ לאכול ולשתות בשבתות ויו"ט וחנוכה ופורים. וע"י מאירי רפ"ב דביצה. סעי' ג וס"ק כ.

הוספות ועיונים

¹³² ומ"מ חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה ובכסות נקיה יותר מימות החול. מ"ב סי' תקל"ל סק"א ושעה"צ סק"ד, ע"ש עוד.

¹³³ הבית יוסף תמה על הרמב"ם שהזכיר בשר, והאחרונים תירצו, ע"י יש"ש (ביצה פ"ב סי' ה) וב"ח (סק"א), הובא לעיל בהקדמה וא"ר (סק"ו), וע"י כח"ח (סי"ק כח) בשם האחרונים שיש מצוה בבשר גם בזמנה"ז.

¹³⁴ מה שכתב 'חייב' הוא לאו דוקא, וכונתו שאסור לו לימנע מחמת סיגופו מלאכול בשר ולשתות יין בשבתות ויום טוב. וכן מבואר בבית יעקב מקור הלכה זו. אבל אין חובה לאכול בשר ולשתות יין בשבת ויו"ט, כמבואר בשי"ד יו"ד ס"י שמה סק"ז ובמ"ב סי' תקעב ס"ק ו, אלא הוא מצוה משום עונג. ולפי"ז ההבדל בין שבת ליו"ט הוא, שבשבת אין מצוה כלל ביין דוקא ובלילה הוא מדין עונג שבת ובכלל שאר מגדנות ודברים שמתענג בהם, ואילו ביו"ט יש מצוה דוקא ביין משום מצות שמחה.

18. (זהירות בהנ"ל): א) מה צריך לזהר באכילת בשר ושתית יין. ב) ומה עוד צריך לזהר כמו כן. ג) ומהי מידת החסידים אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו.
- תשובה: א) שלא ימשוך בהם. ב) שלא ימשוך בשחוק וקלות ראש. לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר (ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות. רמב"ם פ"ו ה"ס). ג) שבעת שמחתם יותר ויותר משבחין להקב"ה אשר שימחם. סעי' ג וס"ק כא.
19. (תענית): א) האם מותר להתענות ביו"ט [ותענית חלום]. ב) המתענה תענית חלום האם צריך לעשות היו"ט 'כולו ההשם'.
- תשובה: א) דין תענית ביו"ט כמו בשבת, ועי' לעיל סי' רפ"ח (שם מבואר שאסור להתענות עד ו' שעות [אם לא דטעים מידי קודם מוסף. מ"ב שם סק"א, וע"ש סק"ב לענין הלומד ומתפלל עד אחר חצות], אולם מותר להתענות תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו, ואם התענה צריך להתענות גם ביום ראשון, כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת או יום טוב). וי"א שלא להתענות תענית חלום ביום שעולין לדוכן, והמנהג פשוט להתענות ומ"מ היכא שיש עוד צד להקל יש להקל בזה יותר מבשבת. ב) י"א שכיון שאינו מקיים חציו לכם צריך להיות כולו לה' דהיינו ללמוד או לומר תפלות וברכות, אבל בד"מ חלק על זה. סעי' ב וס"ק ב"ה כ.
20. (שמירת הצניעות): א) מה חובת בית דין להעמיד ברגלים. ב) ומה חובתם להזהיר לעם ברגלים. ג) האם חיוב זה הוא רק לבי"ד וברגל.
- תשובה: א) שוטרים שישוטטו ויחפשו בגינות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכל ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה. ב) שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עבירה, אלא יהיו כולם קדושים. ג) לא, אלא תמיד יש חיוב למי שבידו להזהיר ולמחות ע"ז, אלא שברגל מצוי הקלקול ביותר. ובעו"ה נתפרץ קלקול זה בזמנינו באיזה מקומות גם בימות החול ועון גדול הוא ומי שיש בידו למחות בודאי מחויב למחות וע"ל סי' של"ט בה"ל ד"ה להקל. סעי' ד וס"ק ס"ק ושה"צ.
- כתב הטור (סוף הסימן): מדת החסידים אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו, בעת שמחתם אז יותר ויותר מברכין ומשבחין להקב"ה אשר שימחם. ויאמר האדם בלבו בעת שמחתו והנאתו, אם כך היא שמחת העוה"ז אשר היא הבל כי יש אחריה תוגה וצער, א"כ מה תהא שמחת העוה"ב התמידית שאין אחריה תוגה, ויתפלל להקב"ה שיטה לבו לעבדו לעשות רצונו בלב שלם ושישמחנו בשמחת העולם ויזכנו לחיי העוה"ב לאור באור פני מלך חיים.
- סיכום קצור לנלמד:** (סימן תקכט). כשם שבשבת יש מצות כבוד ומצות עונג, כמו כן ביו"ט. • נוסף לזה יו"ט שיש בו גם מצות שמחה. • לא יצמצם האדם בהוצאות יו"ט, שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו. [אבל בשאר ימים יש לזהר מהוצאה מרובה]. • מצוה ללוש פת בערב יו"ט לכבוד יו"ט. • גם אדם שיש לו משרתים שמכניסם עבורו מצוה שישתדל להכין בעצמו איזה דבר לצורך יו"ט. • אין לעשות מלאכה בערב יו"ט מן המנחה ולמעלה [ונתבארו הפרטים בסי' רנ"א]. • מצוה להימנע מקביעת סעודה בערב יו"ט משעה תשיעית ומעלה, כדי שיאכל בלילה לתאבון. • אם חל יו"ט במוצאי שבת, לכתחילה יאכל סעודה שלישית של שבת לפני שעה תשיעית ויוכל לאכול כרצונו, ואם לא אכל עד אז יאכל לאחר מכן אך מצוה לכתחילה שלא יאכל פת כשיעור סעודה שרגיל בחול [אך יכול לאכול יותר מכביצה]. • יו"ט ראשון בחו"ל שלמחרתו יו"ט שני, דעת המג"א שמצוה לימנע מסעודה משעה תשיעית וכנ"ל, ויש לפקפק בזה. • ילבש ביו"ט כסות נקיה, ולא ילבש מלבושי חול, ובגדי יו"ט יהיו טובים יותר משל שבת אם ידו משגת. • מצוה לרחוץ בחמין בערב יו"ט. • אלו ימים טובים שתקנו להרבות בהם בסעודה: יו"ט ראשון של פסח, עצרת, ר"ה, יו"ט אחרון של חג. • חייב לבצוע ביו"ט על לחם משנה. • צריך לקבוע כל סעודה על היין, מלבד מה שקידש על היין בתחילת הסעודה. • ביו"ט מאחרין לבוא לביהכניס כדי שיטרונו בהכנת הסעודה, וממהרין לצאת. והאידינא שמאריכים בפיוטים יש להשכים לביהכניס, כדי שלא יאחרו זמן ק"ש. • מצות יו"ט לחלקו חציו באכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. • החוננים שמאריכים בניגונים אין זה בכלל חציו לה' ולא חציו לכם, ומצוה לגעור בהם כשמאריכים יותר מחציו של יום. • לא נהגו לעשות סעודה שלישית ביו"ט, וי"א שטוב שיאכל פירות במקום סעודה שלישית, וי"א שנהגים לאכול תבשיל אחד יותר בשחרית שיחשב במקום סעודה שלישית [ואין זה מועיל בשבת].

• חייב לאכול פת בשני סעודות יו"ט ערבית ושחרית. • אם לא אכל בליל יו"ט ישלים ביום, ויקדש בשל הלילה. • אין לדבר ביו"ט בחפציו, כמו בשבת. • מצות שמחת יו"ט מהתורה. ונוהגת גם בנשים. [ובחיה"מ נוהג מצות שמחה אך לא כבוד ועונג]. • חייב אדם להיות שמח וטוב לב ביו"ט, הוא ואשתו וכל הנלוים אליו. • בזמן הזה שאין בית המקדש קיים מצות שמחה ביין, ואם ידו משגת מצוה גם לאכול בשר. ואוכל ושותה ושמח ברגל. • את הקטנים משמח ע"י שנותן להם קליות ואגוזים. • ואת הנשים ע"י שקונה להם בגדים ותכשיטים, כפי ממונו. ואם אין ידו משגת יקנה להם מנעלים חדשים לכבוד יו"ט. • חייב להאכיל עניים בחג, ומי שאוכל ושותה ואינו מאכילן אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו. • יש לזוהר שלא ימשוך באכילת בשר ושתית יין ובשחוק וקלות ראש שאינם שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו אלא על השמחה שיש בה עבודת היצר. • אין להתענות ביו"ט, זולת לתענית חלום, וי"א שביום שעולים לדוכן לא יתענה תע"ח, אך המנהג פשוט להתענות, ואם יש עוד צד יש להקל. • י"א שהמתענה צריך לעשות כולו לה' בתורה ותפילה, ובד"מ חולק. • חייבים ב"ד להעמיד שוטרים שישגיחו שלא יתקבצו בערבוביה ויבואו לידי חטא. וכן יזהירו העם שלא יתקבצו בערבוביה בבתיהם. וכן כל השנה יש חיוב על כל מי שבידו למחות בענין זה.

בעזה"י

סליק הלכות יום טוב